ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיז מתוך ״תהילות מנחם״

א–ב – הללו את הוי׳ כל גוים שבחהו כל האומים.
כי גבר עלינו חסדו ואמת הוי׳ לעולם הללוי׳

ב׳ אופנים מתי ״גבר עלינו חסדו״

א. ב״הללו את הוי׳ כל גוים שבחוהו כל האומים. כי גבר עלינו חסדו״, יש ב׳ אופנים וסדרים: א) לאחרי ש״גבר עלינו חסדו״ על ישראל, אזי ״שבחוהו כל האומים״. וענינו בעבודת ה׳ שלאחרי שישראל ביררו את עצמם, בכוחם לפעול גם בירור בעולם. ובחודשי השנה הוא שלאחרי העבודה דחודש התשובה וגילוי י״ג מדות הרחמים (ובשלימות ביוהכ״פ[1], יום סליחת העוונות), נפעל בחג הסוכות בירור גם בע׳ אומות העולם, ע״י הקרבת ע׳ פרים[2].

ב) לאחר בירור ע׳ אומות העולם, שהם מהללים ומשבחים את הוי׳, אזי נפעל גם על ישראל שיהי׳ ״גבר עלינו חסדו״. וענינו בעבודה ה׳, שלאחרי פעולת הבירור בעולם נפעל

המשך בעמוד רכג

1) ראה סידור עם דא״ח שער אלול רכה, ג ואילך.
2) סוכה נה, ב. במדב״ר פכ״א, כד.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויקחו לי תרומה וגו׳
שבת פרשת תרומה, ד׳ אדר-ראשון ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת ש״פ תרומה, ד׳ אדר-ראשון ה׳תשכ״ה.....יב

ה) משיחות לילות ד׳ ה׳ ו׳ וש״ק תרומה ה׳תשנ״ב.....יד

ו) לקוטי-שיחות פרשת תרומה כרך טז ..... כג

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....כח

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תרומה .....לא

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תרומה ..... לב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תרומה..... נח

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תרומה..... נט

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת תרומה..... סח

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....עא

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת תרומה .....עד

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תרומה ..... קנח

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תרומה ..... קצ

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק ח, איכה פרק ב .....קצד

יח) משניות – מסכת בבא מציעא
ביאור קהתי..... קצו

יט) עין יעקב מסכת מגילה..... רג

כ) מסכת חולין עם ביאורים
מדף סח עד דף עד .....רד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רלב

כב) שולחן ערוך הלכות ציצית
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן.....רלג

כג) תורה אור ד״ה שיר השירים אשר לשלמה
אדמו״ר הזקן .....רלה

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רלז

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רלח

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמ

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... רמא

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ..... רמג

כט) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רמג

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רמה

לא) חומש לקריאה בציבור..... רמו

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רנג

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה.....רנד

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש..... רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תרומה, ד' אדר־ראשון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה וְגוֹ'[1]. וּמְדַיֵּק אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק' בְּמַאֲמָרוֹ דְּבוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת תְּרוּמָה תר"ה, לִפְנֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה (בַּבִּיכְל[2] שֶׁעֲדַיִן לֹא נִדְפַּס בְּעִזֶּר ה'־יִתְבָּרֵךְ[3]), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁבִּשְׁלֹשׁ גּוּפָא, נֶאֱמַר תְּחִלָּה "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה מוֹסִיף "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי". וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" (תְּרוּמָה הָרִאשׁוֹנָה) אֵינוֹ בְּאוֹפֶן דְּ"אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ", וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַדָּבָר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", דִּלְכְאוֹרָה הַוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר "וְיִתְּנוּ לִי תְּרוּמָה". וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", "לִי" דָּיְקָא, וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "לִי" לִשְׁמִי, וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה[4].

ב) **וּמֵבִיא** הַ"צֶּמַח צֶדֶק' מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּ'רַבּוֹת' פָּרָשַׁת תְּרוּמָה[5] עַל הַפָּסוּק "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", "פִּתְחִי לִי אֲחוֹתִי רַעְיָתִי"[6], עַד מָתַי אֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּלֹא בַּיִת כּוֹ' אֶלָּא עֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא אֶהְיֶה בַּחוּץ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כַּוָּנַת הַצִּוּוּי "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ' הִיא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים[7] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[8]. וְכִדְאִיתָא

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע נאמר אודות תרומת הדברים הנחוצים למלאכת המשכן, "וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל בני ישראל":

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה וְגוֹ'[1]. **וּמְדַיֵּק אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק'** **בְּמַאֲמָרוֹ דְּבוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת תְּרוּמָה** בשנת **תר"ה, לִפְנֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה** מעת אמירת מאמר זה על־ידי הרבי בשנת תשכ"ה **(בַּבִּיכְל**[2] כרך של מאמרי חסידות כתובים בכתב־יד **שֶׁעֲדַיִן** באותה שעה, בשנת תשכ"ה **לֹא נִדְפַּס, וּמְקַוִּים שֶׁיּוּדְפַּס בְּעִזֶּר ה'־יִתְבָּרֵךְ**[3]**), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן** בפסוקים אלו בתחילת פרשת תרומה **שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם** ויש להבין מהו העניין של כל אחת משלוש התרומות.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁבִּשְׁלֹשׁ הַתְּרוּמוֹת גּוּפָא עצמן, **נֶאֱמַר תְּחִלָּה "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה מוֹסִיף** הכתוב ואומר **"מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי". וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" (תְּרוּמָה הָרִאשׁוֹנָה) אֵינוֹ בְּאוֹפֶן דְּ"אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ", וְצָרִיךְ לְהָבִין טַעַם הַדָּבָר** מדוע בתרומה הראשונה לא נזכר עניין נדיבות הלב?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", דִּלְכְאוֹרָה הַוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר היה לו (לפסוק) לומר **"וְיִתְּנוּ לִי תְּרוּמָה"** שהרי בני ישראל נותנים את התרומות למשכן ומדוע נזכר כאן לשון לקיחה ולא לשון נתינה?

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", "לִי" דָּיְקָא הכתוב מדייק ואומר **"לִי"** (ולא "למשכן" וכד'), **וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "לִי" לִשְׁמִי** לשמו של הקדוש־ברוך־הוא, **וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן** הפנימי **בָּזֶה**[4].

ב) **וּמֵבִיא הַ"צֶּמַח צֶדֶק'** במאמרו הנזכר **מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּ'רַבּוֹת'** מדרש רבה **פָּרָשַׁת תְּרוּמָה**[5] **עַל הַפָּסוּק וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה,** המדרש מביא בהקשר זה את הפסוק ב'שיר השירים' בו הקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל **"פִּתְחִי לִי אֲחוֹתִי רַעְיָתִי"**[6], ומבקש, כביכול, להיכנס לביתם, וכך גם לגבי עשיית המשכן, הקדוש־ברוך־הוא אומר לבני ישראל **עַד מָתַי אֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּלֹא בַּיִת** "שראשי נמלא טל" **כּוֹ' אֶלָּא עֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא אֶהְיֶה בַּחוּץ.**

וְהָעִנְיָן הפנימי **בָּזֶה, דְּהִנֵּה כַּוָּנַת הַצִּוּוּי וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ' הִיא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּקְדָּשׁ,** מהדברים המפורטים בפסוק שאותם יש להביא כתרומה (זהב, כסף ונחושת וכן הלאה), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים**[7] **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, שֶׁזֶּהוּ** עשיית מקום ראוי להשראת השכינה **כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הָאָדָם** בעולם הזה **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** עשיית המשכן והמקדש שבהם תשרה השכינה **נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה** המטרה והתכלית של בריאת העולם הזה **שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים**[8] שדווקא בעולם הזה הנחות והתחתון יהיה מקום של 'דירה' לגילוי והשראת

---

1) ריש פרשתנו. 2) צויין ברשימת מאמרי דא"ח של הצ"צ (קה"ת תשנ"ד) ע' סה. 3) נדפס לאח"ז באוה"ת פרשתנו ע' א'שנט ואילך. 4) ראה גם הביאור בפירש"י שנתבאר בשיחות שלפני המאמר (נדפס בלקו"ש חט"ז ע' 284 ואילך). 5) שמו"ר פל"ג, ג. 6) שה"ש ה, ב. 7) פרשתנו כה, ח. 8) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 השכינה. **וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[9] **אָמַרְתִּי לָכֶם ״וְיִקְחוּ**
2 **לִי תְּרוּמָה״ בִּשְׁבִיל שֶׁאָדוּר בֵּינֵיכֶם, ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״**
3 **כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּבָּ״ה: קְחוּ אוֹתִי וְאָדוּר בֵּינֵיכֶם** בעולם הזה,
4 בו נמצאים בני ישראל העובדים את ה׳.

5 **וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה** של עבודת
6 האדם להביא השראת וגילוי השכינה
7 בעולם **הוּא, שֶׁתְּחִלָּה צְרִיכָה**
8 **לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא**
9 התעוררות מלמעלה, מצידו של
10 הקדוש־ברוך־הוא **כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת**
11 **הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** התעוררות
12 מלמטה, מצד האדם, להתקרב
13 לאלוקות, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[6]
14 **קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פִּתְחִי לִי גוֹ׳**
15 הקדוש־ברוך־הוא (הנקרא בשיר
16 השירים ׳דוד׳) בא מלמעלה ו׳דופק׳
17 בדלת, כביכול, כדי לעורר את בני
18 ישראל הנמצאים למטה.

19 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ**
20 **לִי (תְּרוּמָה)״, שֶׁהוּא** לשון
21 הכתוב ״לי״ **כְּמוֹ ״פִּתְחִי לִי״,**
22 **דְּהַיְנוּ לָקַחַת וּלְקַבֵּל אֶת**
23 **הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
24 **מִלְּמַעְלָה**, ולכן תרומה זו נאמרה
25 בלשון ׳לקיחה׳ ולא בלשון ׳נתינה׳, כי
26 על ידה האדם הנותן את התרומה
27 ׳לוקח׳ ומקבל התעוררות מלמעלה.
28 **וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה** עניין ההתעוררות
29 מלמעלה כדי לעורר את האדם למטה
30 **עַל־פִּי הַיִּדּוּעַ** בתורת החסידות
31 **מִמַּאֲמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**
32 **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן**[10] **בְּעִנְיַן הַ׳בַּת**
33 **קוֹל׳** מלמעלה **שֶׁמַּכְרֶזֶת שׁוּבוּ**
34 **בָּנִים**[11], **דְּלְכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי**
35 **לֹא נִשְׁמָע קוֹל הַכְּרוּזִים הַלָּלוּ**
36 הקוראים לשוב בתשובה **לְשׁוּם**
37 **אָדָם, וְאִם־כֵּן מַהִי הַפְּעוּלָּה**
38 **שֶׁל הַכְּרוּזִים** הללו ומה התועלת
39 בהם?
40 ועונה הבעל־שם־טוב:
41 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּלִפְעָמִים נוֹפְלִים לָאָדָם הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה**

1 **בַּמִּדְרָשׁ**[9] **אָמַרְתִּי לָכֶם ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״ בִּשְׁבִיל**
2 **שֶׁאָדוּר בֵּינֵיכֶם, ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״ כִּבְיָכוֹל אָמַר**
3 **הַקָּבָּ״ה: קְחוּ אוֹתִי וְאָדוּר בֵּינֵיכֶם. וְהִנֵּה, סֵדֶר**
4 **הָעֲבוֹדָה הוּא, שֶׁתְּחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא־**
5 **דִּלְעֵילָא כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא,**
6 **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[6] **קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פִּתְחִי לִי גוֹ׳.**
7 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי (תְּרוּמָה)״, שֶׁהוּא**
8 **כְּמוֹ ״פִּתְחִי לִי״, דְּהַיְנוּ לָקַחַת וּלְקַבֵּל אֶת**
9 **הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה**
10 **עַל־פִּי הַיִּדּוּעַ מִמַּאֲמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִשְׁמָתוֹ־**
11 **עֵדֶן**[10] **בְּעִנְיַן הַ׳בַּת קוֹל׳ שֶׁמַּכְרֶזֶת שׁוּבוּ בָּנִים**[11],
12 **דְּלְכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי לֹא נִשְׁמָע קוֹל הַכְּרוּזִים**
13 **הַלָּלוּ לְשׁוּם אָדָם, וְאִם־כֵּן מַהִי הַפְּעוּלָּה שֶׁל**
14 **הַכְּרוּזִים. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּלִפְעָמִים נוֹפְלִים**
15 **לָאָדָם הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה פִּתְאוֹם, מִבְּלִי שֶׁהֵכִין אֶת**
16 **עַצְמוֹ לְכָךְ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַכְּרוּזִים הָעֶלְיוֹנִים.**
17 **אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳בַּת קוֹל׳**
18 **שֶׁמַּכְרֶזֶת כּוֹ׳ הוּא בְּכָל יוֹם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָדֵע**
19 **אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲבוֹר כַּמָּה וְכַמָּה**
20 **יָמִים מִבְּלִי שֶׁיִּפְּלוּ לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה רַחֲמָנָא־**
21 **לִיצְלָן. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[12]
22 **אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזָּלְיָהוּ חָזֵי, הַיְנוּ,**
23 **שֶׁ׳מַּזָּל׳ וְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה, שׁוֹמַעַת בְּכָל**
24 **יוֹם אֶת הַכְּרוּזִים הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁזּוֹהִי הַהִתְעוֹרְרוּת**
25 **שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה. אֶלָּא שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ**
26 **לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ״פִּתְחִי לִי״, ״וְיִקְחוּ לִי״, לָקַחַת**
27 **וּלְקַבֵּל אֶת הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה.**
28 **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי״, וְלֹא**
29 **נֶאֱמַר ״וְיִתְּנוּ לִי״, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה**

ביאור בדרך אפשר

42 **פִּתְאוֹם, מִבְּלִי שֶׁהֵכִין אֶת עַצְמוֹ** מצידו **לְכָךְ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד**
43 ההשפעה של **הַכְּרוּזִים הָעֶלְיוֹנִים** על נשמתו.
44 **אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דְּ׳בַּת קוֹל׳ שֶׁמַּכְרֶזֶת**
45 **כּוֹ׳ הוּא** כמאמרי חכמינו ז״ל **בְּכָל יוֹם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָדֵע**
46 **אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ** האדם יודע
47 בעצמו **שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲבוֹר כַּמָּה**
48 **וְכַמָּה יָמִים מִבְּלִי שֶׁיִּפְּלוּ לוֹ**
49 **הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה רַחֲמָנָא־**
50 **לִיצְלָן** ואם כן חוזרת השאלה מה
51 התועלת בכרוזים הללו?
52 **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּמַאֲמַר**
53 **רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[12] **אַף־עַל־גַּב**
54 **דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזָּלְיָהוּ חָזֵי,**
55 על הכתוב ״וראיתי אני דניאל לבדי את
56 המראה, והאנשים אשר היו עמי לא
57 ראו את המראה [שראה דניאל
58 בנבואה] אבל חרדה גדולה נפלה
59 עליהם ויברחו בהיחבא״, שואלת
60 הגמרא: כיוון שלא ראו, למה נבהלו?
61 ועונה: אף על פי שהם לא ראו, המזל
62 שלהם ראה, **הַיְנוּ, שֶׁ׳מַּזָּל׳** שורש
63 **וְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה** החלק
64 העצמי והפנימי של הנשמה שנשאר
65 למעלה ואינו יורד ומתלבש בגוף,
66 **שׁוֹמַעַת בְּכָל יוֹם אֶת הַכְּרוּזִים**
67 **הָעֶלְיוֹנִים** הקוראים לבני האדם
68 לשוב בתשובה, **שֶׁזּוֹהִי**
69 **הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
70 **מִלְּמַעְלָה. אֶלָּא שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה**
71 כדי שההתעוררות מלמעלה אכן תפעל
72 את פעולתה **צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן**
73 **דְּ״פִּתְחִי לִי״** מצד האדם למטה,
74 **״וְיִקְחוּ לִי״, לָקַחַת וּלְקַבֵּל**
75 **אֶת הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
76 **מִלְּמַעְלָה.**
77 **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**
78 בפסוקים אלה העוסקים בתרומת
79 המשכן **״וְיִקְחוּ לִי״** למרות שבני
80 ישראל נותנים את התרומה, **וְלֹא**
81 **נֶאֱמַר ״וְיִתְּנוּ לִי״** שלכאורה הוא
82 לשון מתאים יותר לעניין התרומה, **כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה** של ההתעוררות למטה

---

9) ויק״ר פ״ל, יג. 10) כתר שם טוב (הוצאת תשנ״ט) בהוספות סק״א־ב. וש״נ. 11) ראה חגיגה טו, א. 12) מגילה ג, סע״א. וש״נ.

אינו עבודתו של האדם, אלא מה שלוקח את ההתעוררות שנמשכת מלמעלה בתורה המובאת בה נאמר "ויקחו לי תרומה" הענין ד"ידבנו לבו" "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי", כי ההתעוררות שנמשכת מלמעלה אינה תלויה באופן עבודת האדם ולא בנדיבות לבו, שהרי כל ענינה הוא אתערותא דלעילא התעוררות מלמטה דוקא. וזהו גם הטעם הפנימי על מה שנאמר "ויקחו לי" דיקא, כמאמר רבותינו ז"ל[13] "ויקחו תרומה" אין כתיב כאן, אלא "ויקחו לי", כל מקום שנאמר "לי" הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים, ובמקום אחר[14] איתא: כל מקום שנאמר "לי" אינו זז לעולם, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא, דכיון שזהו ענין שאינו תלוי בעבודת האדם, ובא באתערותא דלעילא, לכן לא שייך בו שינויים כלל, והוא קיים ואינו זז לעולם ולעולמי עולמים.

אמנם לאחרי שישנו הענין דאתערותא דלעילא (שזהו ענין "ויקחו לי תרומה" כנ"ל), צריכה להיות גם עבודת האדם באופן של אתערותא דתלתא, שעל זה נאמר בהמשך הכתוב "כל איש אשר ידבנו לבו" גו׳. והענין, דאף על פי שהאתערותא דלעילא היא בעילוי גדול יותר שלא בערך מהאתערותא דתלתא, מכל מקום לא מספיק שתהיה העבודה מצד אתערותא דלעילא בלבד, אלא צריך להיות גם הענין דאתערותא דתלתא, וכמבאר בלקוטי תורה[15] שכאשר העבודה היא מצד אתערותא דלעילא בלבד, כיון שזהו מה שנתעורר מלמעלה מבלי שהכין לבו תחלה, הנה אחר כך חולפת ועוברת ההתעוררות ואין לה קיום, ולכן צריכה להיות גם העבודה באופן של אתערותא דתלתא, שזהו ענין "כל איש אשר ידבנו לבו" גו׳.

ג) **ובאור** הענין בפרטיות יותר בעבודת האדם גופא, דהנה בענין "תרומה"

ביאור בדרך אפשר

שבאה כתוצאה מפעולת הכרוזים העליונים **אינו עבודתו של האדם, אלא מה שלוקח את ההתעוררות שנמשכת מלמעלה.** ומבאר בה נאמר "ויקחו לי תרומה" הענין ד"ידבנו לבו" "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי", **כי ההתעוררות שנמשכת מלמעלה אינה תלויה באופן עבודת האדם** ולא בנדיבות לבו, **שהרי כל ענינה הוא אתערותא דלעילא** התעוררות מלמטה דוקא. **וזהו גם** הטעם הפנימי על **מה שנאמר "ויקחו לי" דיקא, כמאמר רבותינו ז"ל[13] "ויקחו תרומה" אין כתיב כאן, אלא "ויקחו לי", כל מקום שנאמר "לי" הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים, ובמקום אחר[14] איתא** מובא עניין זה של הנצחיות בקשר לביטוי "לי": **כל מקום שנאמר "לי" אינו זז לעולם, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא, דכיון שזהו ענין שאינו תלוי בעבודת האדם** שלא תמיד היא באותו מצב ובאותה מדריגה, **ובא באתערותא דלעילא, לכן לא שייך בו שינויים כלל** שהרי למעלה באלוקות הכול נצחי ותמיד בכל התוקף, **והוא קיים ואינו זז** ואינו משתנה **לעולם ולעולמי עולמים.**

אמנם האדם לא אמור להסתפק בהתעוררות שהוא מקבל מלמעלה אלא **לאחרי שישנו הענין דאתערותא דלעילא (שזהו ענין "ויקחו לי תרומה" כנ"ל), צריכה להיות גם עבודת האדם באופן של אתערותא דתלתא,** התעוררות מלמטה, מצד האדם עצמו, **שעל זה נאמר בהמשך הכתוב "כל איש אשר ידבנו לבו" גו׳ כי** התעוררות זו אכן תלויה באדם עצמו. והולך ומבאר מדוע יש צורך ב"אתערותא דלתתא" לאחר שהאדם כבר ׳לקח׳ ו׳קיבל׳ "אתערותא דלעילא". **והענין בזה, דאף על פי שהאתערותא דלעילא היא בעילוי גדול יותר שלא בערך** ללא כל יחס והשוואה **מהאתערותא דתלתא** שהרי מובן שאין להשוות בין מה שבא מלמעלה, מאלוקות, למה שבא מצד האדם המוגבל, **מכל מקום לא מספיק שתהיה העבודה מצד אתערותא דלעילא בלבד, אלא צריך להיות גם הענין דאתערותא דתלתא,** וממשיך ומביא את טעם הדבר **וכמבאר בלקוטי תורה׳[15] שכאשר העבודה** של האדם, להתקרב לאלוקות **היא מצד אתערותא דלעילא בלבד,** ללא פעולה ומאמץ מצד האדם, **כיון שזהו מה שנתעורר מלמעלה מבלי שהכין לבו תחלה** כשהוא מצידו לא עשה הכנות לכך, **הנה אחר כך חולפת ועוברת ההתעוררות ואין לה קיום** במשך זמן רב, **ולכן צריכה להיות** מלבד ה"אתערותא דלעילא" **גם העבודה באופן של אתערותא דתלתא** עם הכנה ומאמץ והשתדלות מצד האדם, **שזהו ענין "כל איש אשר ידבנו לבו" גו׳.**

ג) ובאור הענין בפרטיות יותר בעבודת האדם גופא עצמה, היינו כפי ששני האופנים האמורים, "אתערותא דלעילא" ו"אתערותא דלתתא" באים לידי ביטוי בעבודת האדם עצמה **דהנה בענין**

---

13) ספרי בהעלותך יא, טז. יל"ש פרשתנו רמז שסד. 14) ויק"ר פ"ב, ב. 15) ויקרא ב, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

״תְּרוּמָה״ אִיתָא מובא בַּזֹּהַר[16] שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים[17]. פֵּירוּשׁ אֶחָד, שֶׁתְּרוּמָה הוּא אוֹתִיּוֹת תּוֹרָה מ׳, שֶׁקָּאֵי עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם שבהם היה משה רבנו בהר כדי לקבל את התורה מאת הקדוש־ברוך־הוא. וּפֵירוּשׁ שֵׁנִי, שֶׁתְּרוּמָה הוּא אותיות דומות לאותיות שתי המילים תְּרֵי מִמְּאָה[18], שתים מתוך מאה, וְקָאֵי והכוונה עַל שְׁתֵּי פְּעָמִים שבהם אומרים קְרִיאַת־שְׁמַע בכל יום שַׁחֲרִית וְעַרְבִית (כפי שאומרים ב׳כתר׳ של תפילת מוסף בשבתות וחגים ״עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים״[19]) שֶׁבְּכָל פַּעַם שאומרים קריאת שמע יֵשׁ מ״ט אַתְוָן ארבעים וחשע אותיות, כ״ה אוֹתִיּוֹת דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד, וְכ״ד אוֹתִיּוֹת דְּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וּשְׁתֵּי פְּעָמִים מ״ט הֵם צ״ח, תשעים ושמונה וַעֲדַיִן חָסֵר תְּרֵי מִמְּאָה, שניים מתוך המאה שֶׁהוּא עִנְיַן הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״ פעמיים שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תּוֹרָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה שירדה מִלְּמַעְלָה מאלוקות לְמַטָּה לעולם הזה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20] לגבי נתינת התורה מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, וְנִקְרֵאת התורה גם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם[21], וּכְתִיב[22] הֲלֹא כֹּה דְּבָרַי כָּאֵשׁ, מָה אֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵין מְקַבְּלִין טוּמְאָה[23] ומכל זה מובן ומודגש שהתורה באה מלמעלה, מאלוקות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעִנְיָן דְּקְרִיאַת־שְׁמַע ״לְמִסּוֹר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד״ הוּא בְּאוֹפֶן

ביאור בדרך אפשר

שֶׁנִּי פֵּירוּשִׁים[17]. פֵּירוּשׁ אֶחָד, שֶׁתְּרוּמָה הוּא אוֹתִיּוֹת תּוֹרָה מ׳, שֶׁקָּאֵי עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם. וּפֵירוּשׁ שֵׁנִי, שֶׁתְּרוּמָה הוּא אוֹתִיּוֹת תְּרֵי מִמְּאָה[18], וְקָאֵי עַל שְׁתֵּי פְּעָמִים קְרִיאַת־שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית (״עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים״[19]) שֶׁבְּכָל פַּעַם יֵשׁ מ״ט אַתְוָן, כ״ה אוֹתִיּוֹת דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד, וְכ״ד אוֹתִיּוֹת דְּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וּשְׁתֵּי פְּעָמִים מ״ט הֵם צ״ח, וַעֲדַיִן חָסֵר תְּרֵי מִמְּאָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״ שֶׁהָאדם עובד את ה׳ ומתקרב לאלוקות בדרך הַתעלות מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

וְזֶהוּ עִנְיַן ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, היינו שהכתוב מדבר על עבודת האדם בשני האופנים האמורים (המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה) דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״, בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא (כַּנַ״ל סְעִיף ב), שהאדם מקבל ו׳לוקח׳ את ההתעוררות מלמעלה הוּא הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ״תְּרוּמָה״, שֶׁקָּאֵי המכוון עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה והיא עבודת האדם כתוצאה מ״אתערותא דלעילא״, כמבואר לעיל. וּמַה שֶׁכָּתוּב ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, ובזה מודגשת נדיבות הלב של האדם (בשונה מ״אתערותא דלעילא״ שיכולה להיות גם מבלי שהכין לבו, כאמור לעיל) הוּא הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּ״תְּרוּמָה״ שֶׁקָּאֵי מכוון עַל הַ״מְסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּאֶחָד״ שֶׁהִיא עבודת ה׳ בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה כמבואר לעיל.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב ״תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״ התרומה השלישית המוזכרת כאן קָאֵי מכוון גַּם עַל עִנְיַן הַתּוֹרָה, כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיַן הַתּוֹרָה מְרוּמָז בַּפָּסוּק ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״

---

16) ח״ג קעט, א. 17) ראה אוה״ת שם ס״ע א׳שנה ואילך. סה״מ תרכ״ט ע׳ רב ואילך. תש״ט ע׳ 150 ואילך. 18) ראה תרומות פ״ד מ״ג. 19) נוסח קדושת כתר דמוסף שבת ויו״ט. 20) יתרו כ, יט. 21) בשלח טז, ד. וראה של״ה במסכת פסחים שלו קסה, ב. 22) ירמי׳ כג, כט. 23) ברכות כב, א.

ביאור בדרך אפשר

התרומה הראשונה הנזכרת בפסוק (כַּנַּ״ל), הֲרֵי יָדוּעַ[24] בדברי חכמינו ז״ל ובתורת החסידות שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה אַחַר הַתְּפִלָּה לְגַבֵּי לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבָּא בְּנְיָמִין עַל ״תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא סְמוּכָה לְמִטָּתִי״[25] מיד בקומו מהשינה, ללא הפסק בינתיים אפילו בלימוד התורה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה בְּאוֹפֶן דְּ״יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״, עבודה של ״אתערותא דלתתא״ והעלאה מלמטה למעלה, כמבואר לעיל, נַעֲשֶׂה לִימוּד הַתּוֹרָה שענייָנו ״אתערותא דלעילא״ והמשכה מלמעלה למטה, בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר כמבואר בחסידות ש״אתערותא דלעילא״ שקדמה לה ״אתערותא דלתתא״ (לאחר שהכין לבו כמבואר לעיל במעלת התרומה שבאה מתוך נדיבות לב) נעלית על ״אתערותא דלעילא״ שבאה לאדם מבלי שקדמה לה ״אתערותא דלתתא״, וְהוּא עִנְיַן ״תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי״, ״תְּרוּמָתִי״ מַמָּשׁ שעל־ידי התורה נמשכת לאדם והוא ׳לוקח׳ ומקבל התעוררות מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, לְהִיוֹת שהתורה שלומד תהיה דְּבַר הָוְיָ׳ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךְ[26], תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ[27] כמאמר חכמינו ז״ל שפסוק זה רומז ללימוד התורה באופן נעלה, כאשר הלומד הוא ״כעונה אחר הקורא״ שניכר בלימודו שהתורה היא תורת ה׳ והוא חוזר על דברי ה׳. וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, אחרי התפילה (״אתערותא דלתתא״ שאחרי ה״אתערותא דלעילא״ הראשונה) והתורה (ה״אתערותא דלעילא״ שקדמה לה ״אתערותא דלתתא״) בָּאָה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, כּוֹלֵל גַּם הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת בְּאוֹפֶן שֶׁ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״[28] וּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״[29], שעל ידי זה האדם עובד את ה׳ ומחדיר קדושה בעולם אפילו בעיסוקו בענייני העולם שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר בפסוק ׳תרומה׳ פעם נוספת, ״וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם״ וְגוֹ׳[30].

ד) וְהִנֵּה, נוֹסָף עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כַּנַּ״ל בַּאֲרוּכָה), יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳ שֶׁתַּכְלִיתוֹ הוּא ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״ גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בְּגַשְׁמִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין[31] מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״ דַּיְקָא, דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ אֵינוֹ זָז לְעוֹלָם לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְעוֹלָם הַבָּא, וַהֲרֵי עַכְשָׁו לֵיכָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אין כן מהי משמעות הדברים שהמקדש הוא נצחי וקיים לעולם?

אַךְ הָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַהֲרָ״מָ״א[32] פירוש מורנו הרב רבי משה אלשיך על התורה שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן הבחינה הרוחנית של בית המקדש הַנִּקְרָא מִקְדָּשׁ אדנ״י[33], כלשון הכתוב בשירת הים מְחוּבָּר מַמָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ הַתַּחְתּוֹן הגשמי, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן עִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ יַחְדָּו[34], שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה הרוחנית מְחוּבֶּרֶת עִם יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה הגשמית[35]. וְזֶהוּ שֶׁ״אֵינוֹ זָז המקדש, ולאמתו של דבר אין בו שינוי אלא הוא קיים גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה״, שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן מֵאִיר

1 הֲרֵי יָדוּעַ[24] שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה אַחַר
2 הַתְּפִלָּה לְגַבֵּי לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה,
3 כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבָּא בְּנְיָמִין עַל ״תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא
4 סְמוּכָה לְמִטָּתִי״[25]. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ
5 ״מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת
6 תְּרוּמָתִי״, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע
7 וּתְפִלָּה בְּאוֹפֶן דְּ״יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ״, נַעֲשֶׂה לִימוּד
8 הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְהוּא עִנְיַן ״תִּקְחוּ אֶת
9 תְּרוּמָתִי״, ״תְּרוּמָתִי״ מַמָּשׁ, לִהְיוֹת דְּבַר הָוְיָ׳
10 אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ[26], תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ[27].
11 וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, בָּאָה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם
12 הַמִּצְוֹת, כּוֹלֵל גַּם הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת בְּאוֹפֶן
13 שֶׁ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״[28] וּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ
14 דָּעֵהוּ״[29], שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר ״וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
15 תִּקְחוּ מֵאִתָּם״ וְגוֹ׳[30].
16 ד) וְהִנֵּה, נוֹסָף עַל כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי
17 תְּרוּמָה גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כַּנַּ״ל
18 בַּאֲרוּכָה), יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ־וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳
19 שֶׁתַּכְלִיתוֹ הוּא ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ״ גוֹ׳ כְּפִי שֶׁהוּא
20 בְּגַשְׁמִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין[31] מַה
21 שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
22 גוֹ׳, ״לִי״ דַּיְקָא, דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״לִי״ אֵינוֹ
23 זָז לְעוֹלָם לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְעוֹלָם הַבָּא, וַהֲרֵי
24 עַכְשָׁו לֵיכָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אַךְ הָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ
25 שֶׁכָּתוּב בְּמַהֲרָ״מָ״א[32] שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן הַנִּקְרָא
26 מִקְדָּשׁ אדנ״י[33], מְחוּבָּר מַמָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ הַתַּחְתּוֹן,
27 וּכְמוֹ בְּעִנְיַן עִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ יַחְדָּו[34], שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם
28 שֶׁל מַעְלָה מְחוּבֶּרֶת עִם יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה[35].
29 וְזֶהוּ שֶׁ״אֵינוֹ זָז גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה״, שֶׁמִּקְדָּשׁ
40 בָּאָה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם

24) ראה לקו״ת ברכה צו, ב. 25) ברכות ה, ב. 26) ע״פ ישעי׳ נט, כא. 27) תהלים קיט, קעב. וראה תו״א יתרו סז, ב. 28) אבות פ״ב מי״ב. 29) משלי ג, ו. 30) ראה אוה״ת תרומה ע׳ א׳תיג. לקו״ש חט״ז ע׳ 293. 31) ראה גם אוה״ת שם ע׳ א׳תכד ואילך. ס״ע א׳תמב. ד״ה ועשו לי מקדש תשמ״ג. ובכ״מ. 32) ר״מ אלשיך בפירושו עה״ת - תרומה כה, ח. 33) בשלח טו, יז. 34) תהלים קכב, ג. 35) ראה תענית ה, א ובחדא״ג מהרש״א. בענין זה נזכר גם מאמר רז״ל (תענית שם) נשבע הקב״ה שאינו נכנס בירושלים (ובית־המקדש) של מעלה עד שיכנס בירושלים (ובית־המקדש) של מטה.

שבת פרשת תרומה, ד׳ אדר־ראשון, ה׳תשכ״ה

ביאור בדרך אפשר

גַּם עַכְשָׁו בְּרוּחָנִיּוּת.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה גַּם בְּנוֹגֵעַ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי שבעצם גם הוא קיים בקיום נצחי, **דְּאַף שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי חָרֵב, הֵן בַּיִת ראשׁוֹן שֶׁאוּמוֹת הָעוֹלָם הֶעֱבִירוּ אֶת הַתְּקָרָה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בַּיִת שֵׁנִי שֶׁחוּרְבָּנוֹ הָיָה בְּאוֹפֶן דְּ״עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ״**[36] והרסו את הבניין הגשמי לגמרי, **מִכָּל־מָקוֹם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן (דְּאִיקְרֵי** שנקרא **מִקְדָּשׁ**[37]**) אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל**[38] **שֶׁנִּגְנַז תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכָל, וְאִם־כֵּן קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא גָּנוּז בְּהֶעְלֵם וְצָרִיךְ לְחַפְּשׂוֹ כוּ׳** וקיומו הנצחי של המשכן בגשמיות מבטא את השראת השכינה במשכן ובמקדש באופן נצחי שאינו זז לעולם. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת,** מי שיש לו נשמה נעלית ששורשה מעולם האצילות (הראשון והנעלה ביותר מבין ארבעת העולמות הרוחניים אצילות־בריאה־יצירה־עשיה) **יָכוֹל לִרְאוֹתוֹ** את המשכן הקיים בגשמיות בפועל **גַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּהֶעְלֵם, וּמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה זֹאת הֲרֵי זֶה** לא מפני חסרון כלשהו בקיומו הנצחי של המשכן אלא **בִּגְלַל פְּחִיתוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ** הרוחני של האדם, **וּבִפְרָט מִצַּד עִנְיָנִים שֶׁל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת כוּ׳, שֶׁאָז צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר** בעבודה הרוחנית **[עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן**[39] **שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָן דְּ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים״, צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר כְּדֵי לָבֹא לְעִנְיַן הַיִּרְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[40] **כְּמַטְמוֹנִים תְּחַפְּשֻׂנָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה], וְצָרִיךְ גַּם לְבַקֵּשׁ מֵה״יִּתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה כוּ׳. וְכֵיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם, הֲרֵי נָקֵל יוֹתֵר לְהַמְשִׁיךְ אֶת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי מֵאֲשֶׁר אִילוּ לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים עֲבוֹדָה וְיגִיעָה רַבָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״ דָּיְקָא, שֶׁאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם,** ולכן התורה מדגישה את עניין הנצחיות בציווי על התרומות למלאכת המשכן **כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם כוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן עִם הַגָּהוֹת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״**[41] **(שֶׁנִּזְכָּר בַּמַּאֲמָרִים שֶׁלִּפְנֵי־זֶה**[42]**) בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הַבְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, רוֹפֵא חוֹלִים**

ביאור בדרך אפשר

1 הָעֶלְיוֹן מֵאִיר גַּם עַכְשָׁו בְּרוּחָנִיּוּת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף
2 בָּזֶה גַּם בְּנוֹגֵעַ לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי, דְּאַף
3 שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי חָרֵב, הֵן בַּיִת רִאשׁוֹן
4 שֶׁאוּמוֹת הָעוֹלָם הֶעֱבִירוּ אֶת הַתְּקָרָה, וְעַל־אַחַת־
5 כַּמָּה־וְכַמָּה בַּיִת שֵׁנִי שֶׁחוּרְבָּנוֹ הָיָה בְּאוֹפֶן דְּ״עָרוּ
6 עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ״[36], מִכָּל־מָקוֹם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן
7 (דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ[37]) אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל[38] שֶׁנִּגְנַז
8 תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכָל, וְאִם־כֵּן קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ
9 שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא גָּנוּז
10 בְּהֶעְלֵם וְצָרִיךְ לְחַפְּשׂוֹ כוּ׳. וְעוֹד זֹאת, שֶׁמִּי
11 שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת, יָכוֹל
12 לִרְאוֹתוֹ גַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּהֶעְלֵם, וּמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה
13 זֹאת הֲרֵי זֶה בִּגְלַל פְּחִיתוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ,
14 וּבִפְרָט מִצַּד עִנְיָנִים שֶׁל חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת כוּ׳, שֶׁאָז
15 צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר [עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר
16 הַזָּקֵן[39] שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָן דְּ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים״,
17 צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ יוֹתֵר כְּדֵי לָבֹא לְעִנְיַן הַיִּרְאָה, כְּמוֹ
18 שֶׁכָּתוּב[40] כְּמַטְמוֹנִים תְּחַפְּשֻׂנָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ
19 אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ,
20 שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה], וְצָרִיךְ גַּם לְבַקֵּשׁ
21 מֵה״יִּתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה כוּ׳. וְכֵיוָן
22 שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן גַּם
23 בְּגַשְׁמִיּוּת אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם, הֲרֵי נָקֵל יוֹתֵר
24 לְהַמְשִׁיךְ אֶת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַגַּשְׁמִי בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי
25 מֵאֲשֶׁר אִילוּ לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל
26 הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים עֲבוֹדָה
27 וְיגִיעָה רַבָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי
28 תְּרוּמָה גוֹ׳ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״ דָּיְקָא, שֶׁאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו
29 קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם כוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ
30 הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן עִם הַגָּהוֹת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״[41] (שֶׁנִּזְכָּר בַּמַּאֲמָרִים
31 שֶׁלִּפְנֵי־זֶה[42]) בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הַבְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, רוֹפֵא

ביאור בדרך אפשר

43 שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה כך גם ברוחניות כדי להתחבר
44 לדברים נעלמים יש צורך ביגיעה ומי שיש לו חטאים ועוונות המעלימים
45 ומסתירים, צריך להתייגע יותר], וְצָרִיךְ גַּם מלבד היגיעה מצידו לְבַקֵּשׁ
46 מֵה״יִּתְבָּרֵךְ שֶׁיִּפְקַח אֶת עֵינָיו וְיִרְאֶה כוּ׳. וְכֵיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו
47 קַיֶּמֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן
48 גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת אֶלָּא שֶׁהוּא
49 בְּהֶעְלֵם, הֲרֵי נָקֵל יוֹתֵר
50 לְהַמְשִׁיךְ אֶת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
51 הַגַּשְׁמִי בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי מֵאֲשֶׁר
52 אִילוּ לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת
53 מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן
54 בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הָיוּ צְרִיכִים
55 עֲבוֹדָה וְיגִיעָה רַבָּה שֶׁלֹּא
56 בְּעֶרֶךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ
57 בְּגַשְׁמִיּוּת אבל כיוון שמציאות
58 המשכן קיימת בגשמיות תמיד,
59 המשכת המקדש בגשמיות קלה יותר
60 כי אין זה חידוש גמור אלא המשך
61 לדבר שכבר ישנו במציאות. וְזֶהוּ
62 שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה גוֹ׳
63 וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גוֹ׳, ״לִי״
64 דָּיְקָא, שֶׁאֵינוֹ זָז לְעוֹלָם, ולכן
65 התורה מדגישה את עניין הנצחיות
66 בציווי על התרומות למלאכת המשכן
67 כֵּיוָן שֶׁגַּם עַכְשָׁו קַיֶּמֶת
68 מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן
69 בְּגַשְׁמִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהוּא
70 בְּהֶעְלֵם כוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ
71 הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ״ר
72 הַזָּקֵן עִם הַגָּהוֹת הַ״צֶּמַח
73 צֶדֶק״[41] (שֶׁנִּזְכָּר בַּמַּאֲמָרִים
74 שֶׁלִּפְנֵי־זֶה[42]) בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר
75 הַבְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי
76 כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, רוֹפֵא חוֹלִים

---

36) תהלים קלז, ז. וראה ירושלמי יומא פ״א ה״א. מדרש תהלים עה״פ. 37) עירובין ב, סע״א. 38) סוטה ט, סע״א. 39) תניא פמ״ב (סט, סע״ב ואילך). 40) משלי ב, ד. 41) מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ב ע׳ שפב. אוה״ת ענינים ע׳ קכב. 42) ד״ה ויגש אליו יהודה פ״ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ע׳ 84). וראה גם תורת מנחם - ספר המאמרים ניסן ע׳ קפד.

ביאור בדרך אפשר

וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים לֹא מִתְקַיְּמוֹת הַבְּרָכוֹת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא נִתְרַפֵּא הַחוֹלֶה כּוּ׳, וְאֵיךְ תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה חַס־וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה וְאֵין לְתָרֵץ שֶׁהַבְּרָכוֹת מִתְקַיְּמוֹת בְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים, שֶׁהֲרֵי הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה הֵן עַל פַּשְׁטוּת הָעִנְיָנִים בְּגַשְׁמִיּוּת רפואה ופרנסה כפשוטן] ? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִשְׁאֶרֶת בְּהֶעְלֵם וְאֵינָהּ בָּאָה בְּגִלּוּי, וְלָכֵן אֵינָהּ נִקְרֵאת תְּפִלַּת שָׁוְא חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי בְּוַדַּאי הִמְשִׁיךְ עָלָיו בְּחִינַת רְפוּאָה כּוּ׳ (גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת), רַק שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה אֶלָּא בְּהֶעְלֵם כּוּ׳.

ביאור בדרך אפשר

חולים וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים לֹא מִתְקַיְּמוֹת הַבְּרָכוֹת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא נִתְרַפֵּא הַחוֹלֶה כּוּ׳, וְאֵיךְ תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה חַס־וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה וְאֵין לְתָרֵץ שֶׁהַבְּרָכוֹת מִתְקַיְּמוֹת בְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים, שֶׁהֲרֵי הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה הֵן עַל פַּשְׁטוּת הָעִנְיָנִים בְּגַשְׁמִיּוּת]. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִשְׁאֶרֶת בְּהֶעְלֵם וְאֵינָהּ בָּאָה בְּגִלּוּי, וְלָכֵן אֵינָהּ נִקְרֵאת תְּפִלַּת שָׁוְא חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי בְּוַדַּאי הִמְשִׁיךְ עָלָיו בְּחִינַת רְפוּאָה כּוּ׳ (גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת), רַק שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה אֶלָּא נִשְׁאַר בְּהֶעְלֵם כּוּ׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן שֶׁנִּמְצָא בְּהֶעְלֵם כּוּ׳. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בְּמַאֲמַר חֲסִידוּת שֶׁל רַבִּי הִלֵּל מִפַּאריטְש[43] בְּשֵׁם אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, שֶׁלִּפְנֵי נְשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת כְּמוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי - לֹא נֶחְרַב הַבַּיִת כְּלָל כּוּ׳[44] כי לגביהם אין העלם והסתר. וגם מה שנמצא בהעלם, גלוי להם (וכפי שנזכר לעיל לגבי מי שהוא נשמה דאצילות וביכולתו לראות גם מה שנעלם).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן שֶׁנִּמְצָא בְּהֶעְלֵם כּוּ׳ אבל מכל־מקום מציאותו נצחית. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בְּמַאֲמַר חֲסִידוּת שֶׁל רַבִּי הִלֵּל מִפַּאריטְש[43] בְּשֵׁם אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, שֶׁלִּפְנֵי נְשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת כְּמוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי - לֹא נֶחְרַב הַבַּיִת כְּלָל כּוּ׳[44]

43) פלח הרמון שמות ע׳ ז. 44) חסר הסיום (המו״ל).

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שלישי עמ׳ ב

נאמר בפסוק ׳כֹּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם׳ (ויקרא יא כז), והלשון ׳בכל׳ באה לרבות בין חיה טמאה ובין חיה טהורה. אומר רבי יונתן: נַמְתִּי לוֹ לבן עזאי, וְכִי נֶאֱמַר ׳וְכָל׳ חַיָּה, שאז היה ניתן לדרוש שהפסוק מרבה חיה טהורה, וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא ׳בְּכָל׳ הַחַיָּה, ולְמִהַלְּכֵי כַּפַּיִם הנמצאים בְּמעי חַיָּה, שהם מטמאים, הוּא דְּאָתָא – בא הפסוק.

נָם לִי בן עזאי, וּמַה יִּשְׁמָעֵאל רבך אוֹמֵר בַּדָּבָר הַזֶּה. נַמְתִּי לוֹ, כך דרש רבי ישמעאל, נאמר בפסוק (ויקרא יא לט) ׳וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה׳, זוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה, ׳אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה׳, זוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שמותרת באכילה, ועל שניהם אמר הכתוב ׳הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב׳, וכיון שלָמַדְנוּ במקום אחר (להלן עא.) שבכל מקום חַיָּה בִּכְלָל לשון בְּהֵמָה, וּבְהֵמָה בִּכְלָל לשון חַיָּה, אם כן למדנו לטמא חַיָּה טְהוֹרָה, שהיא בִּכְלָל בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וכן למדנו לטמא חַיָּה טְמֵאָה, שהיא בִּכְלָל בְּהֵמָה טְמֵאָה.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום רביעי עמ׳ א

ומכך שאמרה התורה שאינה מטמאתו, מוכח שטומאה בלועה אינה מטמאת. אֶלָּא לְדעת רַב פַּדָּא, דְּאָמַר שנבילה יש בה טוּמְאָה חֲמוּרָה לטמא אדם, עד שתפסל מאבילה לְגֵר, ויש בה טוּמְאָה קַלָּה לטמא אוכלים ומשקים, עַד שתיפסל מאבילה לְכֶלֶב, אם כן יתכן שהנבילה שאכל האדם אינה מטמאת אותו מִשּׁוּם דְּלֹא חַזְיָא – שאינה ראויה לאבילה לְגֵר הוּא, אך סתם טומאה בלועה, מטמאת.

מתרצת הגמרא: נְהִי דְּלֹא חַזְיָא בְּפָנָיו – אמנם נבילה זו אינה ראויה לאבילת גר אם יקיאנה בפניו, אך אם יקיאנה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, ולא ידע שכבר אכלה אדם אחר והקיאה, הרי מֶיחֲזָא חַזְיָא לֵיהּ – תהא ראויה לאבילת אדם וצריכה לטמא, ועל כרחך שהטעם שאינה מטמאת הוא משום טומאה בלועה.

הגמרא מבארת את מקור דינו של רבה, שאף טהרה בלועה אינה נטמאת. מבררת הגמרא: אַשְׁכְּחָן – מצאנו מקור מהפסוק לדין טוּמְאָה בְּלוּעָה שאינה מטמאת, אך דין טָהֳרָה בְּלוּעָה שאינה מקבלת טומאה, מְנָלָן.

מבארת הגמרא: דין זה נלמד בקַל וָחוֹמֶר מדין כלי חרס, וּמַה כְּלִי חֶרֶס הַמּוּקָף צָמִיד פָּתִיל – שמכסהו מחובר יפה לכלי וסגור, שמצאנו בו חומרא זו, שֶׁאם יש בתוך הכלי כזית מן המת אֵינוֹ מַציל – מונע עַל טוּמְאָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא את הכלי, ואת כל הנמצא באהל, דְּאָמַר מַר, טוּמְאָה רְצוּצָה – שאין מעליה אהל בגובה טפח, אפילו אם היא בתוך הקרקע או בתוך כלי הרי הטומאה כּוֹפַעַת וְעוֹלָה עַד לְרָקִיעַ, ואף על פי כן יש בה דין אחר להקל, שצמיד פתיל המוקף על כלי חרס מַציל עַל דבר טָהֳרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ, מִלִּיטַמֵּא – מלקבל טומאה, שאם יש בתוך כלי החרס דבר טהור, ונמצא הכלי באהל המת, אין אותו דבר טהרה נטמא.

בס"ד. שיחת שבת פרשת תרומה, ד' אדר־ראשון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. נתבאר פירוש רש"י בריש פרשתנו, "ויקחו לי תרומה", "לי לשמי"[1] - דכיון ש"קיחה" ("ויקחו") היא העברה מרשות (חולין) לרשות (הקדש)[2], וכן "תרומה" (כב' הפירושים[3]: לשון הרמה והגבהה, ולשון הפרשה) מורה על שייכותה להקדש, על כן צריך לומר, ש"לי" הוא ענין בפני עצמו (נוסף על הנתינה להקדש) - "לי לשמי", שצריך להיות כוונה לשמה (כמו הענין דלשמה בהלכה[4] - בגט[5] וספר־תורה). ואף שבין ג' התרומות האמורות כאן, ישנה גם תרומת המזבח לקרבנות ציבור, והרי ממשכנין על השקלים, גם בעל כרחו[6], ללא כוונה "לשמי" - הרי בכתוב נאמר "ויקחו לי" (ולא "ויתנו לי"), שלקיחת הגזברים מבני־ישראל ("מאת כל איש") צריך להיות "לשמי"[7].

ובפנימיות הענינים: נתינת התרומה היא עבור המשכן והקרבנות שעל ידם נעשה דירה לו יתברך - "עשה טוב", לאחרי הקדמת ה"סור מרע"[8]. והחילוק ביניהם - שב"סור מרע" נוגע בעיקר הפועל, אבל ב"עשה טוב" צריך להיות גם הכוונה לשמה[9]. ולכן: הענין ד"לי לשמי" נוגע בעיקר בכניסה לרשות הקדש (בדוגמת "עשה טוב"), ולא כל־כך בענין ההפרשה מרשות הדיוט (בדוגמת "סור מרע").

וההוראה בנוגע להתעסקות עם הזולת, שגם כאשר צריך לפעול על הזולת בענין של "סור מרע", הנה אצלו הרי זה ענין חיובי, "עשה טוב", שצריך להיות לשמה, ובפרט שבלי זה חסר גם בפעולה על הזולת[10] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ט"ז עמוד 284 ואילך.

ב. בהמשך השיחה נתבאר בענין "לי לשמי", שהענין ד"לשמה" צריך להיות לא רק בנוגע לקדש הקדשים, אלא גם בנוגע לכל חלקי המשכן, עד לקלעי החצר (שמטרתן היתה להפסיק מהעולם), כולל גם היתדות, "כמין נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר .. כדי שלא תהא הרוח מגביהתן" (כדלקמן סעיף ד), ועד למקבות (פטיש) שבהם היו תוחבין ותוקעין את היתדות בארץ, להיותו צורך המשכן, אף שאין זה אלא דבר טפל וחיצוני[11] שצריך להשתמש בו - "כגרזן ביד החוצב בו" - לפי שעה

---

1) ואין לומר שכוונת רש"י לתרץ הקושיא איך שייך לומר "ויקחו לי (להקב"ה) תרומה", מאחר ש"לי הכסף ולי הזהב" (חגי ב, ח) - דא"כ, הי' רש"י צריך לפרש כדברי המדרש (הובא בתו"ש ריש פרשתנו אות יא): "ויקחו לי", "משלי".

2) אלא ש"ויקחו" יכול להתפרש גם בנוגע לשינוי מקום בלבד (ולא שינוי בעלות), וכמו בר"פ תצוה: "ויקחו אליך שמן זית זך", שאין הכוונה שהשמן נעשה של משה, שהרי השמן להדלקת המנורה צריך להיות משל ציבור, ולא משל יחיד, ועכצ"ל, ש"ויקחו אליך" הוא שינוי מקום בלבד, ממקום רחוק למקום קרוב; ולכן עיקר ההוכחה על השייכות להקדש היא מתיבת "תרומה", כדלקמן בפנים.

3) להעיר, שישנו גם פירוש הזהר (ח"ב ר, סע"א. ח"ג קעט, א. קפח, ב) ש"תרומה" הוא "תרי ממאה" (כשיעור מדה בינונית בנתינת תרומה שהיא א' מחמישים (תרומות פ"ד מ"ג־ד)). אבל, פירוש זה הוא ע"ד הרמז, ואינו שייך לפשוטו של מקרא. ובפרט: (א) כיון שבפסוק נאמר "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", הרי לא שייך לקבוע בזה שיעור מסויים - תרי ממאה, (ב) תרומת מעשר היא א' ממאה (ולא תרי ממאה), ואעפ"כ נקראת בשם "תרומה".

4) כמדובר כמ"פ שכדי לברר דבר לאשורו הרי זה דוקא ע"י פסק ההלכה, שהרי יכול להיות ש"אלו מטהרין ואלו מטמאין" (יבמות יג, ב ואילך), ואעפ"כ, "אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב. וש"נ), עד שבאים לבירור הדבר ע"י פסק ההלכה למעשה בפועל.

5) ולהעיר, שכתיבת הגט לשם האשה - "לשמה" - אינו באופן שהגט נעשה שלה, שהרי: (א) כתיבת הגט צריכה להיות גם "לשמו" (לשם הבעל), (ב) הגט צריך להיות משל הבעל דוקא (טושו"ע אה"ע רסק"כ). ומזה מובן גם בנדו"ד, שהענין ד"לי לשמי" הוא דבר נוסף על עצם הנתינה להקדש.

6) ואפילו לא באופן ד"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", כמו בקרבנות עצמם, שנאמר בהם "יקריב אותו לרצונו" (ויקרא א, ג ובפרש"י).

7) וענין זה (שצ"ל "לי, לשמי") הוא הצד השוה בכל ג' התרומות - אף שחלוקות זמ"ז, הן בנוגע לזמן - שבנוגע לתרומת האדנים ותרומת המשכן מצינו ב' דעות אם היתה לאחרי יוהכ"פ או קודם מ"ת (ראה לקו"ש ח"ו ע' 153. וש"נ), משא"כ תרומת המזבח בשביל קרבנות הציבור שהתחלתם היתה בשמונת ימי המילואים; והן בנוגע לתרומה עצמה - שתרומת האדנים ותרומת המזבח היתה אצל כל ישראל בשוה, "מחצית השקל", "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט" (תשא ל, טו), ואילו תרומת המשכן היתה אצל "כל איש (כפי) אשר ידבנו לבו".

8) וכידוע השיחה בענין "אסורה מכאן להתקרב שם" (פרש"י שמות ג, ג. וראה ראה סה"ש תש"ב ע' 46 ואילך).

9) ולהעיר גם מהמבואר בתניא (ספמ"א) בנוגע לכוונה לשמה בתחלת הלימוד, וכן בתחלת כל שעה, כשמשתנה הצירוף כו'.

10) וע"ד מארז"ל (ברכות ו, סע"ב) "כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין".

רק בשביל הקמת המשכן, ולאחרי שהמשכן עומד על עמדו שוב אין צורך בו (עד להקמת המשכן בפעם הבאה).

כן נתבאר שהענין ד״לי לשמי״ שייך לכל אחד מישראל - כמודגש בכתוב: ״ויקחו לי תרומה מאת כל איש״, גם אם הוא איש פשוט שטוען שאינו שייך לענינים של כוונות, כיון שלא למד כו׳ (להיותו תינוק שנשבה),

- וה׳נתינת כח׳ שגם אצלו יהיה הענין ד״לי לשמי״ היא מצד בחינת משה שבו, וכמבואר בתניא[12] שמצד בחינת משה שבכל אחד מישראל הנה בחינת היראה (על־כל־פנים יראה תתאה) היא ״מילתא זוטרתי״ אצלו -

אלא, שאין להמתין עד שיבוא למדריגה ד״לשמה״, לאחרי שילמד עניני הכוונות כו׳, אלא לכל לראש צריכה להיות העבודה דקיום המצוות בפועל ממש (על־דרך האמור לעיל בנוגע ל״סור מרע״), וביחד עם זה, צריך להיות גם לימוד דא״ח והתבוננות כו׳, עד שיבוא לאהבה ויראה, כמו שכתב הרמב״ם[13] ״היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן כו׳״, ותהיה עבודתו ״לשמה״[14].

וגם אם עד עתה לא עסק בזה, אין לו לטעון שכבר מאוחר, אלא עליו להשלים מה שהחסיר (ולא שייך בזה הענין דאונס רחמנא פטריה[15], ובפרט אם סיבת החסרון היא מצד בחירתו כו׳), ולבוא למעמד ומצב של גאולה פרטית, שזהו כלי, צינור והכנה לגאולה הכללית, במהרה בימינו.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויקחו לי תרומה.

* * *

ד. נתבאר פירוש רש״י בסיום פרשתנו, בנוגע ל״יתדות״, ״כמין נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן. ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אהל[16] בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח״ - שאף שהיתדות שעליהם היו תלויים הקלעים בשפתם העליונה היו תקועים בעמודים, מסתפק רש״י בנוגע ליתדות שהיו מלמטה, כיון שמסתבר שלא היו תחובין בארץ (אלא קשורין ותלויין כו׳), כדי שלא תהיה טירחא יתירה להוציאם בעת המסעות. ואף־על־פי־כן, ״אומר אני ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו (כאן) יתדות״, וראיה מהפסוק שמדבר אודות ״אהל״, שמעתיקים ממקום למקום, שהוא באופן ש״בל יסע יתדותיו לנצח״. ונפקא־מינה להלכה - אם אוהל שיסודותיו אינם תקועין בארץ נקרא ״בנין קבוע״ שאסור מן התורה. ובפנימיות הענינים - שעל־ידי־זה שהיתדות היו תחובין בארץ נמשכה הקדושה גם בקרקע המשכן בפנימיות, וכן הוא בעבודת כל אחד מישראל בבירור חלקו בעולם - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו עמוד 162 ואילך.

* * *

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן משקה לר׳ יונה איידלקאָפּ עבור כפר חב״ד[17], והזכיר על־דבר בניית כפר חב״ד ב׳[18] - בדוגמת המשכן שנבנה מתרומת זהב וכסף ונחושת כו׳].

---

11) מעין דוגמא לדבר: ״לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו״, ״שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק״ (תצא כג, ח ובפרש״י).
12) פמ״ב (ס, סע״ב).
13) הל׳ יסוה״ת רפ״ב.
14) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״י.
15) ב״ק כח, סע״ב. וש״נ.
16) ישעי׳ לג, כ.
17) ראה מכתב אד״ר שנה זו (אג״ק חכ״ג ע׳ שמז).
18) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ״ז ע׳ 460. וש״נ.

בס"ד. משיחות לילות ד' ה' ו' ושבת קודש תרומה ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

א. פותחין בברכה[1]. ובפרט בעמדנו בתחילת ובהכניסה לחודש אדר, כשישנו הציווי והדין[2] ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה", ובחודש זה "בריא מזלי"[3] דישראל. במילא מובן שבנ"י מתברכים אז במיוחד בברכות.

יתירה מזו: איתא בגמרא[4] "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", "הלכך בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי לישתמיט מיני' באב דריע מזלי' ולימצי נפשי' באדר דבריא מזלי'". ולכאורה: מהו תוכן ההשוואה בגמרא "כשם שמשנכנס אב ממעטין כו' כך משנכנס אדר מרבין כו'", לכאורה ה"ז ממעיט את גודל השמחה בחודש אדר!

וי"ל, דאדרבה: לשון חז"ל "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" בא ללמד, שמיעוט השמחה בחודש אב הוא באותו תוכן של ריבוי השמחה בחודש אדר ("כשם .. כך"). שכן כוונת ותכלית מיעוט השמחה בחודש אב היא רק בכדי להפכו מחשוכא לנהורא וממרירו למיתקו[5].

ומכיון שזה נפעל ע"י "מרבין בשמחה" ו"בריא מזלי'" בחודש אדר, שמהפך גם את ה"ממעטין בשמחה" ו"ריע מזלי'" בחודש אב - מובן, שעי"ז מיתווסף עוד יותר שמחה באדר - נוסף להשמחה מצ"ע בטוב הנראה והנגלה, גם השמחה מזה שמהפכים אז את הענינים הבלתי רצויים (שגורמים ל"ממעטין בשמחה"), באופן שנעשה "ועשה לי מטעמים"[6] לשון רבים[7], הן "ממאכלים ערבים ומתוקים" (מרבין בשמחה באדר מצ"ע) והן "מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"[7] (האתהפכא דעניני אב לנהורא ולמיתקו).

[ועפ"ז יומתק זה שהציווי להרבות בשמחה מובא דוקא במס' תענית, בסוגיא המדברת אודות הירידה דחודש אב, כולל מיעוט השמחה שבו].

ועי"ז מיתווסף עוד יותר בהפתיחה בברכה - ברכה בכל הענינים, גם בהפיכת כל הענינים של היפך, לברכה ושמחה.

עד לברכה הכי עיקרית - בענין שהזמן גרמא - ברכת הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כשתהי' שלימות השמחה - "אז ימלא שחוק פינו"[8], ושלימות ד"בריא מזלי'" דבנ"י, ושלימות דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקו.

ב. התחלת חודש אדר חלה (- בכו"כ שנים) בשבוע דפרשת תרומה.

וע"פ הידוע[9] שלמועדי השנה יש שייכות לפרשיות התורה בהם הם חלים, צריך להבין השייכות דחודש אדר - "משנכנס אדר מרבין בשמחה", וכ"שבריא מזלי'" של ישראל - לפרשת תרומה.

ונוסף להשייכות לכללות חודש אדר, צ"ל לזה שייכות גם להחידוש בקביעות דחודש אדר בשנה זו:

א) להיותה שנה מעוברת ישנם בשנה זו שני אדרים. וכעת - כשקורין בתורה פ' תרומה - נמצאים בתחילת חודש אדר ראשון.

ב) ב' הימים דראש־חודש אדר ראשון (שהראש כולל בתוכו ומנהיג את כל ימי החודש[10]), חלו בימי ג' וד' בשבוע.

---

1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה.

2) תענית כט, סע"א. הובא להלכה במג"א או"ח סו"ס תרפו (וראה לקו"ש חי"א ע' 338 בהערה. שיחת ש"פ תרומה תנש"א הערה 2 (התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 300). וש"נ).

3) תענית שם, ריש ע"ב.

4) שם, א־ב.

5) ראה זח"א ד, א.

6) תולדות כז, ז.

7) תניא פכ"ז.

8) תהלים קכו, ב. וראה ברכות לא, א.

9) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א).

10) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, סע"א. ובכ"מ.

ג. ויובן בהקדים דיוק בפרשתנו:

בציווי הקב״ה שבהתחלת פרשתנו - ״ויקחו לי תרומה גו׳ וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת גו׳״[11] - ידועה השאלה: מדוע מתחילה תרומת המשכן דוקא ב״זהב״[12]?

נוסף לכללות השאלה, שהדברים היו צריכים להכתב בסדר מן הקל אל הכבד, לא זו אף זו[13] - הרי בנדו״ד לכאורה מתאים סדר זה עוד יותר: מכיון שכאן מדובר אודות נדבת המשכן - שהיא חובת כל בנ״י כל אחד לפי נדבת לבו (״ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו גו׳״[11]), ובפשטות היו בבנ״י חילוקים בין דל ועשיר[14], ובנדבת המשכן ״לא היתה יד כולם שוה בה״[15] - הרי לכאורה הי׳ מתאים להתחיל בדברים - כסף או נחושת - שהם מצויים יותר אצל כל בנ״י, דברים שבהם הם משתווים יותר, ולאחר מכן למנות זהב ששייך בעיקר אצל יהודים עשירים יותר.

ע״ד שמצינו בסדר הנדבות שלאח״ז - שכל הענינים (מלבד זהב בתחלה) הם בהתאם למצב המנדבים: בתחילה באים זהב כסף ונחושת, ששלשתם היו אצל (רוב[16]) בנ״י, וכל ישראל (״כל איש״) נדבו מזה למשכן. לאחר מכן בא ״תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים ועורות אלים מאדמים ועורות תחשים״[17] - שע״ז כתוב[18] שרק ״כל איש אשר נמצא אתו תכלת .. הביאו״ - ״כי לא נמצאו מאלה רק למקצתם״[19]. לאחר מכן[20] - ״עצי שטים״ (״כל איש אשר נמצא אתו״) - ״כי היו יותר מעטים שבידם עצי שטים״[21]. והדברים האחרונים - ״שמן למאור וגו׳״, ו״אבני שוהם ואבני מילואים״[22] שרק ״הנשיאים הביאו״[23] (כי ליהודים אחרים לא הי׳ זאת). [ובפרט לפי הפירוש[24] ב״והנשיאים הביאו את אבני שוהם״ - עננים הביאום].

ועפ״ז לכאורה, הי׳ צריך זהב לבוא לאחר כסף ונחושת שכן מספר מועט יותר מבנ״י הביאו זהב מאשר כסף ונחושת.

דהגם שלבנ״י הי׳ ריבוי זהב וכסף[25] מביזת מצרים וביזת הים - כמאמר חז״ל[26] ״אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים״ - הרי בפשטות הי׳ אצל (המצריים, ובמילא אצל) בנ״י יותר כסף (ונחושת) מזהב, כי דבר יקר יותר (זהב) ישנו מעט בכמות (ואדרבה: משום כך הוא יקר). ובזה גופא (בעשירות) היו חילוקים בבנ״י גופא, כנ״ל.

יתירה מזו: נוסף לכך שלבנ״י הי׳ יותר נחושת מכסף ויותר כסף מזהב - הרי גם למשכן נדבו בנ״י כסף ונחושת יותר מזהב, כמפורש ברמב״ן[27] ״וכל איש אשר הניף תנופת זהב לא היו רבים כמרימי הכסף והנחושת ולא היתה הרמת הזהב מרובה ככסף והנחושת״. והטעם בפשטות ע״ז הוא גם, כי לעשיית המשכן וכליו הוצרכו ליותר כסף ונחושת מזהב (כמסופר בפרטיות בפ׳ פקודי[28]).

שעפ״ז מתחזקת השאלה הנ״ל: מדוע תרומת המשכן מתחילה דוקא ב״זהב״?

אאפ״ל שהתורה מונה את י״ג[29] (ט״ו[30]) הדברים בהתאם לסדר חשיבותם, וזהב הוא

---

11) פרשתנו כה, ב־ג.
12) ראה בחיי וראב״ע ריש פרשתנו. ועוד.
13) ראה דברי שאול עה״ת כאן.
14) כמפורש בר״פ תשא בהציווי דתרומת שקלים (שנאמר ביחד עם הציווי (בר״פ תרומה) ״ויקחו לי תרומה גו׳״, ״ג׳ תרומות נאמרו כאן כו׳״ (פרש״י שם, ב)) - ״העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט״. וראה גם כלי יקר פרשתנו כה, ג, שבתרומת המשכן לא היו כולם שוים בה כי אם איש לפי עשרו.
ולהעיר ממכילתא ופרש״י עה״פ בר״פ משפטים ״כי תקנה עבד עברי״ - ״מיד ב״ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנאמר אם אין לו ונמכר בגניבתו״. אבל ראה לקו״ש חט״ז ע׳ 253.
15) פרש״י תשא ל, טו.
16) ראה ראב״ע שם: ״ברוב הקהל נמצא״.
17) פרשתנו שם, ד.
18) ויקהל לה, כג.
19) רמב״ן עה״פ שם, ב.
20) פרשתנו שם, ה.
21) רמב״ן ויקהל שם.
22) פרשתנו שם, ו־ז.
23) ויקהל שם, כז.
24) תנחומא, ת״י ותיב״ע עה״פ.
25) כל כסף וזהב שבעולם (פסחים קיט, א).
26) בכורות ה, ב. וכ״ה בתנחומא בשלח כה. הובא בפרש״י בא יג, יג (וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 253 הערה *20).
27) ויקהל שם, כב.
28) לח, כד ואילך.
29) תנחומא פרשתנו ה. שהש״ר פ״ד, יג. פרש״י ודעת זקנים מבעה״ת ריש פרשתנו. זח״ב קמח, א.
30) בחיי פרשתנו כה, ז. כלי יקר שם, ג. וראה זח״ב קלב, ב.

החשוב ביניהם (חשוב יותר מכסף ונחושת) - כי א) "אבני שוהם ואבני מילואים" שהם דברים יותר חשובים מהדברים הכתובים לפנ"ז, נמנים רק בסוף[31]. ב) ועיקר[32]: בציווי לנדבת המשכן ע"י ישראל הרי לא נוגע חשיבות הדבר, אלא המצב בפועל של בנ"י שהתנדבו והצורך במשכן, ובב' הענינים הי' כסף ונחושת יותר מזהב, כנ"ל.

גם צריך להבין: מהי ההוראה לדורות הנלמדת מכך ש"זהב" הוא הראשון מנדבות המשכן?

ד. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדים שאלה בנוגע לכללות המשכן:

עשיית והקמת המשכן לה' היתה תלוי' בכל בנ"י - הן הציווי על נדבת המשכן הי' לכל יהודי ("ויקחו לי תרומה גו' מאת כל איש"), גם לנשים ("ויבואו הנשים על האנשים"[27]), עד שגם טף השתתפו בנדבת המשכן[33]; וגם הציווי לעשיית המשכן ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[34]) הוא חיוב על כל יהודי - כמ"ש הרמב"ם[35]: "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן, ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר".

וצריך להבין:

ע"י המשכן הרי נפעל חידוש נפלא - שעד אז לא הי' - שבבית גשמי למטה יהי' "ושכנתי בתוכם". כפי שהנביא מפליא[36] - "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", ודוקא ב"בית הזה" היא השראת השכינה, "ונועדתי שמה לבני ישראל גו'"[37]!

לפ"ז הי' צ"ל לכאורה, שבכדי לבנות משכן לה' (בו יהי' "ושכנתי בתוכם") זקוקים לאנשים נעלים ביותר בין בנ"י, שיש בכחם לעשות בית כזה שהשכינה תשרה ותתגלה בו,

[כפי שהי' בנוגע לעצם עשיית המשכן, שנעשה ע"י בצלאל "וימלא אותו רוח אלקים גו'"[38], ע"פ הוראות משה רבינו ששמע מהקב"ה עצמו, ועוד יותר - "ככל אשר אני מראה אותך גו' כן תעשו"[39]]

אעפ"כ אומרת התורה, שהמשכן תלוי דוקא בנדבתו ופעולתו של כל יהודי - הן אנשים והן נשים, וגם טף! והיאך יש לאיש פשוט, אשה פשוטה, ואפילו ילד קטן, את הכח לפעול חידוש כזה שהשכינה תשרה בבית גשמי בעולם הזה הגשמי (עד לאופן ד"ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחת מישראל[40]) - דבר שלא יכול להיות אפילו ב"שמים ושמי השמים"?!

ובפרט שה"ויקחו לי תרומה" צריך להיות "לי לשמי"[41], כשם שה"ועשו לי מקדש" צריך להיות "לשמי"[41], היינו, שנוסף להנתינה ועשי' בפועל, צריכה להיות גם כוונה לשמה[42]. אשר עבודה לשמה (ובפרט בתכלית השלימות) איננה בכל בנ"י, אנשים נשים וטף, כמ"ש הרמב"ם (בהל' תשובה)[43], עד ששלימות העבודה לשמה מתוך אהבה ("לא מפני דבר בעולם כו' אלא עושה האמת מפני שהוא אמת") "היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה"[44].

ה. והביאור בזה:

הציווי לעשיית המשכן בא דוקא לאחר מתן תורה, וכהמשך למתן תורה - שאז נפעל "ובנו בחרת מכל עם ולשון"[45], בחירת הקב"ה בכל אחד מישראל, ודוקא בגוף היהודי[46], שגם בהיותו נשמה בגוף גשמי בעולם הזה הגשמי יהי' "ממלכת כהנים וגוי קדוש"[47].

---

31) כ"כ בדברי דוד (להט"ז) ריש פרשתנו.

32) כי שאלה הא' אפשר לתרץ כמ"ש בראב"ע ריש פרשתנו "והתחיל בתחלה הנדבה הנכבד שהוא הזהב והשלים בנכבד אבני שוהם ואבני מילואים כי לא נמצאו רק אצל הנשיאים ולא כן הזהב כי ברוב הקהל נמצא".

33) אדר"נ פי"א, א. וראה צפע"נ מהד"ת ג, ג.

34) פרשתנו כה, ח.

35) הל ביהב"ח פ"א הי"ב.

36) מ"א ח, כז. וראה המשך תרס"ו ע' תקלה. ובכ"מ.

37) תצוה כט, מג.

38) ויקהל לה, לא.

39) פרשתנו כה, ט.

40) אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ובכ"מ.

41) פרש"י עה"פ.

42) ראה לקו"ש חט"ז ע' 287.

43) פ"י ה"א.

44) רמב"ם שם ה"ב.

45) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת שחרית. וקאי על מ"ת - ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד.

46) תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

47) יתרו יט, ו.

וכידוע[48] שעד מתן תורה היתה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, ובמתן תורה נעשה ביטול הגזירה, ובנ"י, כפי שנמצאים בתחתונים - הם (באמת) תמיד ב(מצב ד)עליונים, מצד ה"חלק אלוקה ממעל ממש"[49] שלהם, שהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[50], "ישראל וקוב"ה כולא חד"[51].

ממתן תורה ואילך - מציאותו של כל יהודי היא, שמבלי הבט על חיצוניותו, הרי "אע"פ שחטא ישראל הוא"[52], יש לו "נקודת היהדות", שמצד זה איננו רוצה ואיננו יכול להתנתק ח"ו מאלקות[53], וכפס"ד הרמב"ם[54] - שרצונו האמיתי של כל יהודי הוא לקיים את רצון ה', ומה שלפעמים נראה אחרת, ה"ז רק בחיצוניות מצד זה ש"יצרו הוא שתקפו".

יתירה מזו: אפילו יהודי כזה שאוחז עדיין בעבודה שלא לשמה - מביא הרמב"ם[55] (מחז"ל[56]), ש"לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", ואומר "לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה כו' עד שתרבה דעתן ויתחכמו כו' ומרגילין אותן כו' עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה", והטעם ע"ז הוא - כי "מתוך שלא לשמה", התוך והפנימיות[57] של העבודה (עבודתו של יהודי אפילו) "שלא לשמה" (תחתונים) היא - "לשמה" (עליונים).

עפ"ז מובן היאך יש לכל יהודי - אנשים נשים וטף - את הציווי והכח לעשות את המשכן לה', שצריך להיות "לשמי" - כי ע"י מתן תורה נעשה יהודי למציאות חדשה, מציאות כזו שגם בהיותה נשמה בגוף למטה, ומבלי הבט על דרגתו בעבודה (אפילו אם היא שלא לשמה), הרי ה"תוך" ופנימיות ה"לשמה" שלו, לשם ה', מבלי שום טעם וענין אחר, "לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת". ולכן בכחו לפעול שגם מציאות העולם (תחתונים) תוכל להעשות קדושה (עליונים), עד - "דירה לו יתברך בתחתונים"[58], משכן ומקדש לה', עליו אומר הקב"ה "ושכנתי בתוכם".

ו. עפ"ז יש לומר הטעם לכך ש"זהב" הוא הראשון מנדבות המשכן:

כשהקב"ה (בתורה) מונה את הנדבות שיהודי צריך להביא - הוא מתחיל ב"זהב" כי בזה מתבטא (לא חשיבותו של הזהב מצ"ע (בלי כל שייכות לנדבת המשכן ע"י ישראל), אלא זה מבטא את) חשיבותו ומעלתו של יהודי, שהראשון - ראשון במעלה - מנכסיו (ובמילא מנדבותיו) הוא "זהב", הדבר החשוב והיקר ביותר.

שכן מציאותו של יהודי - לאחר מתן תורה - היא כזו שאפילו בהיותו למטה בגשמיות העולם, שיש צורך (בבניית המשכן) גם לכסף ונחושת וכו' (ובכמות - יותר מזהב), אזי לכל לראש הוא עשיר בעצם[59], "בן מלך"[60], ויתירה מזו "מלך" עצמו[61], שמציאותו היא (ואליו שייך) הדבר הכי יקר - "זהב", ר"ת "זה הנותן בריא"[62] - הנותן (היהודי) גם כפי שנמצא למטה, הוא בתכלית השלימות דבריאות, בגשמיות וברוחניות.

יתירה מזו: נוסף לכך שהקדמת הזהב מבטאת את מעלתו וחשיבותו של יהודי בכלל - ה"ז נוגע במיוחד להענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" גופא, שכן הכח לפעול "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" בא ע"י יהודי, שגם בהיותו למטה הוא "עליונים", בדרגת "זהב".

---

48) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.
49) תניא רפ"ב.
50) כש"ט בהוספות סקט"ז. וש"נ.
51) ראה זח"ג עג, א.
52) סנהדרין מד, רע"א.
53) "היום יום" כ"ה תמוז.
54) הל' גירושין ספ"ב.
55) הל' תשובה שם ה"ה. וכן בהל' ת"ת פ"ג ה"ה. טושו"ע יו"ד סרמ"ו ס"כ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.
56) פסחים נ, ב. וש"נ. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.
57) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 167. ועוד.
58) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
59) להעיר ממ"ש (מלאכי ג, יב) "כי תהיו אתם ארץ חפץ גו'", וידועה תורת הבעש"ט ("היום יום" יז אייר): כמו שהחכמים הגדולים לא יגיעו אף פעם לאוצרות הטבעיים הגדולים שהטביע הקב"ה בארץ, שהכל הי' מן העפר (קהלת ג, כ), כמו"כ לא יכול אף אחד להגיע לאוצרות הגדולים שנמצאים בבנ"י, שהם ארץ חפץ של הקב"ה.
60) ראה שבת סז, א.
61) ראה תקו"ז בהקדמה (א, רע"ב).
62) ראה רבותינו בעה"ת ריש פרשתנו. פי' הרא"ש שם. אגרת הטיול (לאחיו של המהר"ל) חלק הרמז אות ז. תורה שלימה עה"פ פרשתנו כה, ג (אות לח).

כשמדובר רק ביחס למשכן ולאופן שבנ״י נדבו למשכן - אז יש לכסף ונחושת קדימה לגבי זהב (כי הם מצויים יותר אצל בנ״י, והיו בריבוי יותר במשכן, כנ״ל); אבל כשמדובר אודות בנ״י, שעושים את כל המשכן - לכל לראש בא ענין הזהב, מכיון שיהודי, גם בהיותו מציאות למטה, הוא שייך לכל לראש ל״זהב״, שלכן בכחו לעשות את המשכן לה׳.

ויש לומר, שזהו גם הטעם לכך שלבנ״י הי׳ אז ריבוי זהב וכסף גם בפשטות - כי זה משתלשל ממעלתם, שמצד עצם ענינם הם עשירים (ברוחניות) בדרגת ״זהב״, ובמילא משתלשל מזה גם עשירות בגשמיות, ריבוי זהב.

ועפ״ז יומתק גם זה שבפ׳ ויקהל (בה מדובר אודות נדבת ישראל בפועל) מחלקת התורה את נדבת הזהב ונדבת הכסף ונחושת בב׳ פסוקים נפרדים: ״ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח גו׳ כל כלי זהב, וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה׳״[27], וב׳ פסוקים לאח״ז (בהפסק הנדבות של תכלת גו׳) - ״כל מרים תרומת כסף ונחושת גו׳״ כפי שהרמב״ן מבאר[19] ״בעבור שהזכיר שם הנשים ואין להם כסף ונחושת רק הזהב בתכשיטין כו׳״ - כי זהב הוא סוג אחר באיכות מכסף ונחושת ושאר הנדבות - זהב מורה על שלימותו של כל יהודי, אנשים ונשים (ולכן י״ל הי׳ הזהב אצל שניהם אפילו אצל אלה (נשים) שלא הי׳ להם כסף ונחושת).

ז. עפ״ז יובן ג״כ השייכות לחודש אדר (שבתחילת החודש קורין פ׳ תרומה), ובהקדים:

על דברי הגמרא שבחודש אדר ״בריא מזלי״ של יהודי - נשאלת השאלה: חז״ל הרי אומרים[63] ״אין מזל לישראל״[64]?

לכאורה הי׳ אפ״ל ע״פ דברי רש״י על ״אין מזל לישראל״ - ״דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה״[65]. היינו, שלבנ״י יש מזל, אך ע״י כח חזק יותר (תפלה וזכות) יכול מזלם להשתנות לטובה. אבל אי״ז ביאור מספיק בנוגע לחודש אדר - כי ״בריא מזלי״ פירושו בפשטות הוא לא שע״י כח שני (תפלה וזכות) משתנה המזל, אלא שהמזל מצד עצמו (בחודש אדר) הוא ״בריא״.

ויש לומר הביאור בזה:

בעצם, מצד שרשם למעלה, בנ״י אינם כלל תחת שליטת המזלות ח״ו, כמ״ש[66] ״אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה״.

חידושו של יהודי הוא יותר מזה, שאפילו כפי שיורד למטה כנשמה בגוף בעולם הטבע, וגופו ״נדמה בחומריותו לגופי אוה״ע״[46] (שמונהגים ע״י מזלות), גם כאן הוא במצב ד״אין מזל לישראל״. ומשום כך בכחו - על ידי תפלה וזכות - לשנות את מזלו לטובה. אבל כ״ז הוא מצד כח עליון יותר (תפלה וזכות), לא המזל מצ״ע.

החידוש דחודש אדר הוא יותר מזה: אפילו כפי שיהודי, יחיד[67], כאן למטה קשור לענין המזל, ונמצא בעולם בו ״אית לי׳ דינא בהדי נכרי״ (עד שבחודש אב עליו להשתמט מכך כי ״ריע מזלי״) - בחודש אדר ד״בריא מזלי״, מיד בכניסה לחודש (אפילו בלי שום עבודה מצדו), המזל מצ״ע הוא ״בריא״, עד שאפילו אינו־יהודי רואה ומרגיש זאת.

ויש להוסיף ע״פ פירושו הפנימי[68] ד״אין מזל לישראל״, ש״מזל ישראל״ הוא בחי׳ אין (ביטול). והחידוש בדבר הוא, שכך הוא לא רק למעלה, אלא המזל (בחי׳ אין) הוא נוזל[69] ונמשך למטה, שגם כפי שיהודי נמצא למטה בעולם המזלות, ו״אית לי׳ דינא בהדי נכרי״, מזלו - בחי׳ אין (ביטול לה׳), כמדובר לעיל (ס״ה) שרצונו הפנימי של יהודי הוא לקיים את רצון ה׳, עד שזה מתבטא בכך ש״בריא מזלי״, מזלו הוא בריא וחזק גם לעיני בשר (אפילו לאוה״ע).

---

63) שבת קנו, סע״א.

64) בחדא״ג מהרש״א ״גם שאמרו אין מזל לישראל, מ״מ מגלגלין זכות ליום זכאי כו׳״ (ולכן ״בר ישראל דאית לי׳ דינא בהדי נכרי כו׳ לימצי נפשי׳ באדר״). אבל בגמרא מפורש הלשון ש״בריא מזלי״.

65) ובתוס׳ שם (ד״ה אין מזל): על ידי זכות גדול משתנה, אבל פעמים שאין המזל משתנה, כדאמר ביבמות פרק החולץ (נ, א) זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו.

66) ירמי׳ יו״ד, ב.

67) ראה חדא״ג מהרש״א שבת שם, שהפלוגתא בגמרא (באם יש מזל לישראל או אין מזל לישראל) הוא בנוגע ליחיד בישראל (ולא בנוגע לכלל ישראל).

68) או״ת להה״מ מט, ג. סב, ב. חנוך לנער ע׳ 48.

69) ״מזל״ מלשון נוזל (לקו״ת האזינו עא, ד. ובכ״מ).

ח. עפ״ז מובנת השייכות דחודש אדר לפ׳ תרומה:

בנדבת ועשיית המשכן בא לידי ביטוי בגלוי (הכח שקיבלו במ״ת) שיהודי כפי שהוא למעלה (בעליונים) כך הוא גם למטה בתחתונים, שמציאותו (גם בעולם בו נכסים תופסים מקום) הוא בדרגת ״זהב״, ״זה הנותן בריא״. וזה נותן את הכח שבחודש אדר - כשנסתיימה עשיית המשכן (ולאח״ז הקמת המשכן בז׳ ימי המילואים - בסיום חודש אדר, כ״ג אדר עד ר״ח ניסן) - יהי׳ ״בריא מזלי״ של יהודי, שגם כפי שהוא קשור עם דרגת ה״מזל״ (תחתונים), הוא נמצא באופן ״בריא״, ״זה הנותן בריא״.

ט. ויש לומר שזוהי גם השייכות ל״משנכנס אדר מרבין בשמחה״ (שבא בגמרא בהמשך אחד ל״בריא מזלי״):

השמחה הכי גדולה שיכולה להיות אצל יהודי היא, בשעה שיודע שבכל מצב בו הוא נמצא - אפילו למטה מטה, בעולם שבחיצוניותו נראה כהעלם והסתר על אלקות, הוא קשור להקב״ה[70], שכן אפילו כפי שנמצא למטה נשמה בגוף, הוא בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב״ה, והקב״ה אומר שראשון נכסיו של יהודי הוא - ״זהב״, שגם בעולם בו נכסים גשמיים תופסים מקום, כל יהודי הוא עשיר, ברוחניות ובגשמיות!

לפ״ז מובן עוד יותר השוואת הגמרא ״משנכנס אדר מרבין בשמחה״ ל״משנכנס אב ממעטין בשמחה״ - כי החידוש בזה הוא, שאפילו בדרגת החושך למטה (שלכן ״ממעטין בשמחה״), יש בכח חודש אדר להפוך זאת כנ״ל (ס״א).

ובשעה שיהודי מתבונן בכך ה״ז מביא אותו לשמחה גדולה ביותר, ושמחה כזו שמשנה את חייו הגשמיים שחי בעולם־הזה בהתאם לגדרי טבע העולם:

תכונת השמחה היא, שפועלת וחודרת בכל עניני האדם. כשאדם שמח - הוא חי חיים שמחים, שמחה שפועלת על כל מעשיו, ועל כל מה שבא איתו במגע, והוא משמח גם אחרים בסביבתו.

ושמחה זו מכניסה הצלחה בכל פעולותיו וכל חייו - כנראה במוחש.

כלומר, נוסף לכך שע״י שמחה נעשים ״בן עולם הבא״ (כמאחז״ל[71] ״הנך בדחי - ששמחים ומשמחים בני אדם - בני עלמא דאתי נינהו״) - הוא נעשה גם ״בן עולם־הזה״ אמיתי, שחייו בעולם־הזה הם חיים אמיתיים שמחים ומוצלחים.

י. ענין זה מודגש יותר בקביעות ראש־חודש אדר בשנה זו - בימים ג׳ וד׳:

איתא בגמרא[72] ״גימ״ל דל״ת - גמול דלים״. היינו, שאפילו כפי שנמצאים במצב ד״דלים״, נמשך גמול והשפעה מלמעלה, כך שנעשה חיבור דג׳ וד׳ יחד - ״גד״, שפירושו הוא מזל[73] - ״בריא מזלי״, עד לאופן ד״זהב״, ״זה הנותן בריא״.

ובפרטיות יותר יש לומר - שגם הענין ד״(גמול) דלים״ מורה על העילוי של יהודי, שנפעל במתן תורה.

ובהקדים דיוק הלשון ״גמול דלים״ דוקא ולא ״גמול רשים״[74]. דלכאורה: ״רשים״ זקוקים ל״גמול״ יותר מ״דלים״ - כידוע[75] שאע״פ שדלי״ת ורי״ש שניהם קשורים לענין הדלות ועניות, הרי רי״ש (ולרש אין כל[76]) הוא ענין דדלי דלות, למטה מדלות?

ויש לומר הביאור בזה[77]: החילוק בין דלי״ת ורי״ש מרומז גם בצורת האות: צורת אות דלי״ת דומה לצורת אות רי״ש (רגל ימיני וגג מעליו), אבל - בהוספת העוקץ (נקודה) מאחורי הגג. שהנקודה - מורה על ענין הביטול - שמקשרת את המקבל (מלכות, דלית לה מגרמה כלום[78]) למשפיע (יסוד), כך שיהי׳ ״גמול דלים״.

70) ראה תניא ספל״ג: ישמח ישראל בעושיו פי׳ שכל מי שהוא מזרע ישראל יש לו לשמוח בשמחת ה׳ אשר שש ושמח בדירתו בתחתוני׳ שהם בחי׳ עשי׳ גשמיית ממש.

71) תענית כב, א.

72) שבת קד, א.

73) פרש״י ויצא ל, יא.

74) דאף ש״גמול דלים״ הוא פירוש הגמרא בר״ת של אותיות ג׳ ד׳ (הסמוכות זל״ז), הרי מכיון שכל ענין בתורה הוא בתכלית הדיוק, מובן, שסמיכות ג׳ וד׳ אינו באקראי ח״ו, אלא היא מפני הענין ד״גמול דלים״ דוקא (ולא ״רשים״).

75) תו״א מג״א קיח, סע״א (מפרדס שער כז פ״ג). ובכ״מ.

76) שמואל־ב יב, ג.

77) בהבא לקמן - ראה ספר הערכים חב״ד מערכת אותיות - אות ד׳ (ע׳ תיז ואילך), ואות ר׳ (ע׳ שסא ואילך). וש״נ.

78) ראה זח״א לג, ב. רמט, ב. ח״ב רטו, א. ועוד.

ובעבודה - הנקודה היא נקודת היהדות שישנה בכל יהודי, בכל מצב שהוא, שמקשרת אותו ל״גמול״ (השפעה) מלמעלה.

ויש לומר שהענין ד״(גמול) דלים״ - שאפילו כפי שיהודי נמצא במצב ד״דל״, יש לו את הנקודה מאחוריו בתכלית השלימות - נפעל במתן תורה, כמדובר לעיל שאז נתבטלה הגזירה בין עליונים ותחתונים, ״ובנו בחרת״ בבנ״י כנשמות בגופים למטה, ומאז לא שייך בבנ״י הענין דרי״ש, ״רשים״ [79].

כלומר: גם קודם מתן תורה הי׳ הענין דהמשכת אלקות למטה, אבל אז ה״ז באופן ד״גמול רשים״, שהתחתונים (רשים) נשארו דבר נפרד מהעליונים (גמול), משא״כ במ״ת נפעל הענין ד״גמול דלים״, חיבור עליונים ותחתונים.

ויש לומר שזה מרומז גם בתיבת ״גר״ ר״ת ״גמול רשים״: קודם מתן תורה אמר משה [80] ״גר הייתי בארץ נכרי״. היינו, שהי׳ שם רק ״גר״ בגלל הקשר שלו להקב״ה, אבל - ״הייתי בארץ נכרי״. משא״כ לאחר מ״ת לא שייך כל המציאות ד״הייתי בארץ נכרי״, שתהי׳ לו שייכות (אפילו כגר) אל (ארץ מלשון) רצון של נכרי ח״ו, כפס״ד הרמב״ם הנ״ל שרצונו האמיתי של יהודי הוא לקיים את רצון ה׳ (״רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות״) - כי נקודת היהדות שבו (הנקודה מאחורי הדלי״ת) היא בשלימות.

יא. הלימוד מכל האמור:

לכל לראש נלמד מכך - שהקב״ה פוסק בתורתו הקדושה, התורה הנצחית לכל הדורות ובכל המקומות - שכל יהודי שייך לכל לראש ל״זהב״. ובפשטות - שכל יהודי צריך להיות בעשירות, הן ברוחניות והן בגשמיות - עשירות בפשטות ממש!

יתירה מזו: לא רק שהוא צריך עשירות - אלא שלכל יהודי ישנה עשירות בפועל. ואפילו אם זה לא נמצא בגלוי ובגשמיות - אי״ז משום שהיא לא קיימת ח״ו, אלא שיהודי צריך לגלות זאת ע״י עבודתו. ואדרבה: עי״ז שמגלים זאת מתוך החושך - ה״ז נעשה באופן דיתרון האור מן החושך [81], תוספת ריבוי של שפע רב דגשמי ברכה, באופן של תגבורת החיות [82], שנעשה שטפון של גשמי ברכה אך ורק למעליותא, עד שזה מהפך את השטפונות שלא למעליותא לשטפונות דטוב וקדושה (עד להכנה ד״מלאה הארץ דיעה את ה׳ כמים לים מכסים״ [83]).

ועאכו״כ בדורנו זה - הדור האחרון בגלות והדור הראשון בגאולה - לאחרי שסיימו הכל, וצריכה להיות רק קבלת פני משיח צדקנו בפועל - ודאי שהקב״ה מברך כל אחד בעשירות בזהב בגשמיות וברוחניות, עד לאופן (כשם שהי׳ ב״ימי צאתך מארץ מצרים״ כך גם עתה ״אראנו נפלאות״ [84]) ש״אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים [85] חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים״.

מכך ישנה מיד הוראה ברורה - שיהודי צריך להשתדל להיות עשיר בפועל בכל הענינים, מתחיל מעשירות ברוחניות, אין עשיר אלא בדעת [86], להיות עשיר בתורה ומצוות, ועד גם - עשירות בגשמיות, בכדי שיוכל לקיים תורה ומצוות במנוחת הנפש ומנוחת הגוף (כפס״ד הרמב״ם [87]), ויוכל להרבות בנתינת הצדקה וקיום המצוות בהידור, והידור לפנים מהידור וכו׳, ובכלל - לנצל את העשירות (״זהב כסף ונחושת וגו׳״) כדי לעשות מביתו הפרטי משכן ומקדש לה׳ (ושכנתי בתוכם בתוך כל א׳ וא׳), כולל - גם ע״י נתינה לצדקה לבנות בית הכנסת ובית המדרש כפשוטו, ״מקדש מעט״ [88].

יב. ועוד והוא העיקר - בענין שהזמן גרמא - בניית בית המקדש השלישי בפשטות ממש: לאחרי כל הפירושים בפסוק ״ועשו לי מקדש ושכנתי

---

79) ואף שמצינו קרבן במצב של דלי דלות (ויקרא ה, יא. וראה תו״א שם) - אולי י״ל, כי זהו קרבן על חטא, ש״יצרו הוא שתקפו״.

80) שמות ב, כב.

81) קהלת ב, יג.

82) ולהעיר מהשייכות לאדר (שהוא בתקופת גשמים) - ״אדר פירושו תוקף וגבורה, כמו אדיר במרום ה׳, ובביצה דט״ו ע״ב הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה׳ כו׳״ (לקוטי לוי״צ על פסוקי תנ״ך ומארז״ל ריש ע׳ צט).

83) ישעי׳ יא, ט. רמב״ם בסיום וחותם ספרו.

84) מיכה ז, טו.

85) ולהעיר מהשייכות לשנת הצדי״ק. וראה עיון יעקב לע״י בכורות ה, ב.

86) ראה כתובות סח, א. וראה נדרים מא, א.

87) הל׳ תשובה רפ״ט.

88) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

בתוכם" כולל הפירוש "בתוך כל א' וא'" - הרי אין מקרא יוצא מדי פשוטו[89], לכל לראש הפירוש בזה בנוגע להלכה למעשה - שעל בנ"י מוטל החיוב לבנות את בית המקדש.

ובנוגע אלינו הכוונה - לבנות את בית המקדש השלישי, בפשטות ממש, כפס"ד הרמב"ם[90] שיבנה ע"י משיח צדקנו, "ובנה מקדש במקומו"[91], וע"פ דברי הרמב"ם "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר" (כנ"ל), מובן שכך הוא גם בנוגע לבית השלישי, שכל יהודי ישתתף בזה ע"י נדבותיו, אנשים ונשים, ויש לומר - גם טף - (כפי שהי' בנדבת המשכן).

ובפרט שבדורנו זה כבר חינכו והרגילו ילדים יהודיים קטנים - וממשיכים בזה - לתת צדקה: נוסף לכך שעושים אותם שלוחים לתת לצדקה, נותנים להם גם כסף שנעשה ממונם הפרטי, בכדי שהם יתנו מכספם הפרטי לצדקה.

יג. נוסף לכך ישנו הלימוד בפשטות מכך ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" (שבא בהוספה על הציווי וחיוב כללי בכל ימי השנה ד"עבדו את ה' בשמחה"[92], "עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב"[93], ופס"ד הרמ"א (בסוף חלק או"ח): "טוב לב משתה תמיד"):

בעמדנו בפתיחת חודש אדר, ובשנה זו - דב' חדשי אדר, אדר ראשון ושני - וע"פ הידוע[94] שלפתיחת הדבר כח מיוחד, הפותח את הצינור לשמחה במשך כל ימי חדשי אדר בשנה זו - צריך לשאוב מיד כחות מהפתיחה והכניסה ("משנכנס אדר") להרבות בכל עניני שמחה,

עי"ז שכל אחד ואחת מקבל החלטות טובות ומביאם לפועל - להשתדל בכל האופנים להוסיף ולהרבות בדברים המשמחים, החל עוד ביום זה באופן המותר בשבת [ובפרט ש"ביום שמחתכם אלו השבתות"[95]], ולאח"ז - באופן דמוסיף והולך ואור ושמח בכל יום ויום מב' חדשי אדר, להוסיף בכל יום בעניני שמחה [כידוע[96] שבשמחה צ"ל חידוש בכל יום - "פנים חדשות"].

וע"פ הכלל בכל עניני טוב וקדושה, שכל המקדים ה"ז משובח וכל המרבה ה"ז משובח - עאכו"כ שכן צ"ל בנוגע לעניני שמחה, שמצ"ע הם באופן דפורץ גדר[97], ועאכו"כ "מרבין בשמחה" בחודש אדר, ועאכו"כ - באופן שבכל יום מיתווסף בשמחה לגבי הימים שלפנ"ז.

ובפשטות:

שכל יהודי יוסיף בכל עניני שמחה, הן בנוגע אליו בעצמו, והן בנוגע לשמח את הזולת (כידוע[98] ששלימות ענין השמחה היא דוקא ביחד עם הזולת),

ולכל לראש - ע"י ההוספה ב"פקודי ה' ישרים משמחי לב"[99], לימוד התורה, נגלה דתורה ובפרט פנימיות התורה, ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה[100] - קיום המצוות בהידור.

ועוד וג"ז עיקר - שע"י מרבין בשמחה בתומ"צ יתווסף בשמחה גם בפשטות, גם ע"י ובענינים גשמיים [כמדובר לעיל, שהחידוש דאדר הוא שגם בעולם יהי' "בריא מזלי"] - ע"פ הוראת השולחן ערוך. וגם בזה הן בנוגע לשמח עצמו, והן את הזולת, החל מבני ביתו - הבעל יוסיף לשמח את אשתו, והורים יוסיפו לשמח את ילדיהם, בענינים המשמחים אותם (בטבעם), כפס"ד השו"ע[101],

[ובפרט כאשר האב ישמח את הילדים, כפי שרואים בפועל שעי"ז שמשמח את ילדיו, מיתווספת לפעמים אצלם שמחה יתירה, מכיון שרואים שלפעמים יכול לומר להם "מלה קשה" (בגלל חינוך), אבל באופן שלאחר מכן ה"ז מביא להוספה יתירה בחביבותו אליהם].

וכן - להוסיף בלשמח את הזולת בסביבתו (כמדובר לעיל, שעי"ז נעשה בן עוה"ב ובן עוה"ז).

---

89) שבת סג, א. וש"נ.
90) הל' מלכים רפי"א ובסופו. וראה לקו"ש חי"ח ע' 418 ואילך. וש"נ.
91) ל' הרמב"ם שם ספי"א.
92) תהלים ק, ב.
93) תבוא כח, מז.
94) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. וש"נ.
95) ספרי בהעלותך י, י.
96) כתובות ז, סע"ב. טושו"ע אה"ע סס"ב ס"ז ואילך.
97) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
98) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח.
99) תהלים יט, ט.
100) מגילה כז, א. קידושין מ, ב.
101) פסחים קט, א. רמב"ם שם. טושו"ע או"ח סתקכ"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

יד. ויהי רצון, שההוספה וריבוי בשמחה - תפרוץ כבר את כל הגדרים, החל מהגדרים האחרונים שנותרו בגלות, ולהפכם לטוב וקדושה,

ובעיקר - לפרוץ את הגדרים של הרגע האחרון בגלות, שזה ייעשה הרגע הראשון של הגאולה, שבאה ע״י מעשינו ועבודתינו בכלל, ובפרט מתוך שמחה, ובמיוחד - ע״י עבודתם של נשים צדקניות בישראל, שבזכותן תבוא הגאולה (כשם שהי׳ בגאולת מצרים) [102],

ובפרט הנשים צדקניות שנספו - ל״ע - על קידוש השם, ״פאַר קיין אידן געדאַכט״ ויהי רצון שזה יהי׳ המקרה האחרון כגון זה, ושל ענין הפטירה בכלל. ומכאן ולהבא יהי׳ רק אריכות ימים ושנים טובות לכל א׳ מבנ״י ולכל בנ״י אנשים נשים וטף, מתוך בריאות - ובפרט ש״בריא מזלי״ - בחודש אדר - בריאות בגשמיות וברוחניות,

עד שעוברים, בלי הפסק כלל, לחיים נצחיים, בגאולה האמיתית והשלימה.

וזכותה תעמוד לכאו״א מישראל, ובודאי לה בעצמה, החל מכך שכבר יהי׳ ״הקיצו ורננו שוכני עפר״ [103], וצדיקים וצדקניות קמים מיד [104].

ותמורת כל זה - ״ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה״ - ובפרט עי״ז שעשו הכנה וכלי לזה ע״י השמחה בזמן הזה מעין ד״ימלא שחוק פינו״ [ע״י קיום המצוות בכלל, ובפרט ע״י מצות תפילין, שעי״ז [105] ״בדח טובא״ [106] מעין ד״ימלא שחוק פינו״ [107]], ובפרט בהיותנו בדורו של כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו, ששמו ״יוסף יצחק״ מרמז על הוספה ב(יצחק מלשון) צחוק ושחוק ושמחה.

וכל בנ״י, בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו [108], יחד עם כספם וזהבם אתם [109], יחד עם כל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ [110] - הולכים לארץ הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי והמשולש, ותיכף ומיד ממש.

---

102) סוטה יא, ב.

103) ישעי׳ כו, יט.
104) ראה זח״א קמ, א.
105) ראה לקו״ש שבהערה 2. וש״נ.
106) ברכות ל, סע״ב.
107) ראה שם לא, א.
108) בא י, ט.
109) ישעי׳ ס, ט.
110) ראה מגילה כט, א.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שני עמ׳ א

[כגון רגלה] בְּעוּבְּרִין של קדשים, וְלֹא עוּבְּרִין בְּאֲבָרִין, וְלֹא אֲבָרִין וְעוּבְּרִין בִּשְׁלֵמִין [–בבהמה שלימה], וְלֹא שְׁלֵמִין בָּהֶן [–באברים או עוברים], לפי שאינם קרויים בהמה.

מתרצת הגמרא, אכן עובר אינו בהמה, אֶלָּא הלימוד הוא, אָמַר קְרָא ׳וְכָל בְּהֵמָה וגו׳ בְּבְהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׳, והמילה ׳כל׳ באה לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שמשמעות הפסוק שכל מה שתמצאו בבהמה תאכלו, ואף כשאינו קרוי בהמה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שכל מה שבמעיה הותר, אֲפִילּוּ חוֹתֵךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת של האֵם ומשאירם במעיה, נַמִּי יותרו בשחיטתה, אַלְּמָה תְּנַן (סח.) חוֹתֵךְ מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ מוּתָּר בַּאֲכִילָה, אבל חותך מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת של האֵם אָסוּר בַּאֲכִילָה. מתרצת הגמרא: אָמַר קְרָא ׳אוֹתָהּ׳ תֹּאכֵלוּ, ומשמע שרק כשהבהמה שְׁלֵמָה אכול כל שבתוכה [וכגון עובר], וְלֹא חֲסֵרָה, שאם יש בתוכה אברים שנחתכו ממנה והיא חסרה, לא תאכל את הנמצא בה.

שבה הגמרא ומקשה: אֶלָּא מֵעַתָּה שכל שאינו גופה מותר גם כשאינו קרוי ׳בהמה׳, אם כן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמָצָא בָהּ עובר שדמותו כִּדְמוּת יוֹנָה שאין לה פרסות כבהמה, תִּשְׁתְּרֵי – יהיה מותר, אַלְּמָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָהּ דְּמוּת יוֹנָה, אָסוּר בַּאֲכִילָה.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום שבת קודש עמ׳ א

משנה

המשנה מבארת איזה עובר ניתר בשחיטת אמו: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמָצָא בָהּ עובר בֶּן שְׁמֹנָה חודשים חַי אוֹ מֵת, אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה מֵת, ובא לאכלו, קוֹרְעוֹ, שאינו צריך שחיטה לפי שהוא בכלל ׳כל בבהמה תאכלו׳, וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, שדמו אסור באכילה, ובכך הותר העובר באכילה. ודין זה הוא לכל הדעות. אבל אם מָצָא בֶּן תִּשְׁעָה חַי, טָעוּן שְׁחִיטָה בפני עצמו, שאינו ניתר בשחיטת אמו, כיון שבהמה גמורה הוא שכלו חודשי עיבורו ואינו בכלל ׳כל בבהמה תאכלו׳, וְחַיָּיב בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שאסור לשחטו ביום שנשחטה אמו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אף בן ט׳ חי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ ומתירתו באכילה, ואינו טעון שחיטה לעצמו. שסברו חכמים, שרק בן ט׳ שכלו חודשיו ונולד בחיי אמו, טעון שחיטה לעצמו, אך במעי אמו ניתר בשחיטתה.

לקוטי־שיחות פרשת תרומה כרך טז

א.
"לי לשמי"

בתחילת הפרשה מצטט רש"י מן הפסוק את המילים "ויקחו לי תרומה" ומפרש "לי לשמי".

מהו הקושי במילים אלו, שרש"י צריך לפרשו? – על כך אומרים המפרשים[1]:

המשמעות הפשוטה של "ויקחו לי" היא לתת זאת להקדוש־ברוך־הוא, אך אי אפשר לפרש כך כלפי הקב"ה, כי: א) כיצד ייתכן לומר שנותנים לו משהו, או שהוא זקוק לכך[2], והרי "לה' הארץ ומלואה"[3], הכל שייך לו ו"אם ארעב לא אומר לך"[4]. ב) המילה "לי" מראה שהקשר והשייכות בין הדבר "אלי" הוא באמצעות (לקיחה ו)התקרבות. ענין זה מתאים רק לגבי דבר גשמי, אך לא כן לגבי הקב"ה, אשר "אינו גוף... ואין לו שום דמות וצורה..."[5].

ולכן צריך רש"י לפרש שהמשמעות של "לי" היא "לשמי".

אך קשה להסביר כך, כי [בנוסף לכך שלא מובן מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילים[6] "ויקחו" ו"תרומה"[7], כאשר הקושי וההסבר של רש"י הם רק לגבי המילה "לי"[8]]

הרי מוצאים ביטויים כאלה, בעלי אותה מטרה – כלפי הקב"ה – בפסוקים קודמים "עשר אעשרנו לך"[9], "קדש לי כל בכור"[10] וכדומה, ורש"י אינו מסביר שם[11] שאין הכוונה כפשוטן של המילים, "אל" או "למען" הקב"ה.

מזה מובן שלא זהו הקושי של רש"י בפשוטו של מקרא, ושאין הוא צריך לשלול את הפירוש הנ"ל. הדבר מובן בפשטות, כי כאשר מעשרים ומקדישים משהו לקב"ה אין הכוונה לומר שהקב"ה זקוק לכך וכדומה.

ב.
אפשריות שונות להבנת דברי רש"י

לכאורה אפשר לומר שהביטוי "לי" בפסוק "ויקחו לי" אינו דומה ל"עשר אעשרנו לך", "קדש לי" וכדומה. כי ב"ויקחו לי" לא נאמר שיקדישו זאת לקב"ה וכדומה, אלא – "לקחת". וזה אינו מתאים[12] מפני הסיבות הנ"ל[13]. לפיכך מוכרח רש"י לומר "לי לשמי". ובזה מובן גם מדוע מצטט רש"י גם את המילה "ויקחו"[14].

---

1) ראה רא"ם, ספר זכרון, פי' מהרי"ק, גו"א, באר מים חיים, דבק טוב. ועוד.

2) שני הענינים שבפנים, שאין שייך שיתנו לו, ושאין צריך לשום דבר – הם לכאורה ב' ענינים שתלויים בפי' "ויקחו לי", אם מפני שהנתינה היא לו (אליו) או מפני שהנתינה היא לצרכו כביכול; וע"ז הובאו ב' הפסוקים דלקמן לענין הא' לה' הארץ ומלואה ולענין הב' אם ארעב גו'.

ובמפרשים הנ"ל מדגישים בעיקר ענין ופי' הב' (ספר זכרון, באר מים חיים, פי' מהרי"ק. ועד"ז בדקדוקי רש"י כאן). ובלבוש האורה ושפ"ח הוא בענין הא' דהכל שלו.

ויל"ע ברא"ם "לא כסתם לי שבמקרא המורה להבאת דבר אל העצם" ומביא פסוק הב' (אם ארעב גו'). ובגו"א הביא ב' הפסוקים.

3) תהלים כד, א.

4) תהלים נ, יב.

5) דקדוקי רש"י (באר רחובות) כאן.

6) כי אין לומר שזהו בכדי לציין התחלת הסדרה – כי כמדובר כמ"פ אין דרכו של רש"י בכך (ראה לקו"ש חי"ב ע' 78 הערה 2).

7) ובדפוס א' דרש"י, וא' מכת"י רש"י – לא העתיק תיבת תרומה בהד"ה.

8) וכמודגש גם בזה שמעתיק בפירושו (עוה"פ) "לי לשמי". ולהעיר שבדפוס א' ובאחדים מכת"י רש"י לא העתיק תיבת "לי" עוה"פ בפירושו. אבל בדפוס שני וברוב הדפוסים וכת"י הוא כבפנים.

9) ויצא כח, כב.

10) בא יג, ב.

11) כמו שהקשה במשכיל לדוד עה"פ.

12) ואין להקשות מהלשון "קחה לי" (לך טו, ט) שלא ביארו רש"י איך יתכן לגבי הקב"ה – כי י"ל, שמובן הוא מפרש"י שם "ג' עגלים רמז לג' פרים פר יוהכ"פ כו'", וכן בפרש"י לפנ"ז "בזכות הקרבנות כו'", שמזה מובן שגם "קחה לי" הוא כענין של קרבן*. וראה ת"א שם "קריב קדמי", ולא כמו שתרגם בכ"מ "סב"** וכיו"ב. ובתיב"ע שם "סב לי תקרובתין וקריב קדמי". ועד"ז בפסוק יו"ד שם. וראה פרש"י שם יוד: ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהי' כו'.

– ובהפסוקים דפ' במדבר (ג, יב־יג. מא. מה) שנאמר לשון לקיחה לי על הלוים, כבר מובן ענינו שהרי נאמר שזה תחת כל בכור ש"הקדשתי לי". וראה פרש"י בפסוקים הנ"ל. וראה הערה הבאה.

13) משא"כ לשון "לי הוא" – בא שם – שפרש"י "לעצמי קניתים". ועד"ז במשפטים (כב, ל) "תהיון לי" ופרש"י "הרי אתם שלי" – אין רש"י צריך לבאר, כי לא נאמר ענין של קיחה וכיו"ב.

14) להעיר מהגירסא בדפוס א' וכת"י רש"י (הנ"ל הערה 7). ובעוד כת"י (ה"א קלא. ה"א קעג) מעתיק רש"י בהד"ה "ויקחו לי תרומה", ומפרש "ויקחו לי לשמי".

---

*) שהוא לה' כמפורש כבר בתורה לפנ"ז – מתחיל מקרבן קין כו' "מנחה לה'" (בראשית ד, ג), ועוד.

**) בפרשתנו ב"תקחו את תרומתי" – תסבון, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם – תסבון. משא"כ בפנים הא' "ויקחו לי תרומה" תרגם "ויפרשון קדמי" (וראה הערה 23). אבל בתיב"ע תרגם בכולם "יסבון", "תסבון", "תסבון".

אך לפי זה, היה פשוט יותר אילו היה רש״י מפרש שמשמעות המילים ״ויקחו לי״ היא – שיקדישו זאת (עבורי[15]).

ג.
הקשיים על הנ״ל

מפרשים אחרים[16] מסבירים שקשה לרש״י הביטוי ״ויקחו לי״: צריך היה לומר ״ויתנו לי״[17]. ועל כך אומר רש״י ״לי לשמי״, ורומז לכך שבאמצעות התרומה לוקחים את הקב״ה, בדומה לדברי המדרש[18], שאמנם ״לה׳ הארץ ומלואה״, אך הוא רוצה להשכין שכינתו בישראל, אותי אתם לוקחים[19]. אך הרי אי אפשר לומר שלוקחים את הקב״ה עצמו, כי ״השמים ושמי השמים לא יכלכלוך...״[20], ולפיכך אומר רש״י ״לי לשמי״ – ששמו יתברך חל עליהם באמצעות התרומה ובנין הבית, כמו ״ושמו את שמי על בני ישראל״[21].

אך כאמור פעמים רבות, פירוש רש״י כתוב בסגנון ברור, כך שאפילו בן חמש למקרא יוכל להבין זאת, ללא עזרת מפרשי רש״י. אילו התכוון רש״י לאמור לעיל, הוא היה מפרש זאת באופן ברור, ולא על ידי רמז במילה ״לשמי״[22].

ד.
פירוש המילה ״תרומה״ אינו משנה את פירוש המילה ״לי״

כאמור, מצטט רש״י מן הפסוק גם את המילה ״תרומה״. מזה מובן, שההכרח לפירושו ״לי לשמי״ אינו רק מן המילים ״ויקחו לי״, אלא גם מן המילה ״תרומה״. כדי להבין את דברי רש״י כאן יש להקדים ולציין, שכאשר ההכרח לפירושו של רש״י נובע ממילה מאוחרת יותר בפסוק, הוא מפרש את המילה המאוחרת יותר תחילה, ורק לאחר מכן את המילים הראשונות, כיון שפירושו המאוחר הוא הבסיס לפירושו המוקדם.

ולפי זה: כיון שההכרח לפירוש ״לי לשמי״ נובע גם מן המילה ״תרומה״, ורש״י מפרש את ״תרומה״ לאחר פירושו על המילה ״לי״[23], מובן מכך, שההכרח ל״לי לשמי״ מהמילה ״תרומה״ אינו קשור לפירוש רש״י על מילה זאת. כלומר בכל דרך שתוסבר המילה ״תרומה״ – ואף אם תבואר בשונה מפירוש רש״י – ״הפרשה״ – הכרחי לפרש ש״לי״ פירושו ״לשמי״.

ה.
״לי״ ענין בפני עצמו

ההסבר לכך הוא:

בפשטות מסבירים את משמעות הביטוי ״ויקחו לי״ – שיקדישו זאת לקב״ה. כלומר, הפיכת הדבר להקדש. ואת זאת שולל רש״י בצטטו את המילים ״ויקחו לי תרומה״.

המשמעות הפשוטה של ״ויקחו״ היא שהדבר נלקח ממקום אחד לאחר או מרשות אחת לרשות אחרת[24].

״תרומה״ ניתן לפרש, לפי פשוטו של מקרא, בשני אופנים[25]:

א) כפירוש רש״י – ״הפרשה״. הדבר מופרש מרשות התורם, מבעלותו של היהודי, ונעשה שייך[26] להקדש.

ב) הרמה והגבהה. כאשר אין משתמשים במושג זה במובן של הרמה גשמית, אלא במשמעות של בעלות וכדומה, הכוונה היא שהדבר עובר לרשות נעלית יותר, בדומה לפירוש רש״י[27] על ״ויקם שדה עפרון״ – ״תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך״. ובענינינו: הדבר היה קודם בבעלותו של יהודי, ועתה הוא שייך להקדש.

---

15) ראה לעיל הערה 12.

16) משכיל לדוד בפרש״י. וראה בפי׳ מהרי״ק.

17) ראה גם לבוש האורה, באר מים חיים בפרש״י (אלא שלפירושם קאי על ההפרשה לשמי (וראה לקמן הערה 23)).

18) יל״ש עה״פ (רמז שסג) ממדרש אבכיר.

19) וראה שמו״ר פל״ג, א. שם, ו.

20) מלכים א ח, כז.

21) נשא ו, כז.

22) להעיר שבדפוס ב׳ דרש״י (ועד״ז באחדים מכת״י רש״י) בסיום פרש״י ד״ה תרומה איתא: ומדרש אגדה ויקחו תרומה אין כתיב כאן אלא ויקחו לי, כביכול אותי אתם לוקחים שאדור ביניכם.

23) לכאורה י״ל דהפירוש ברש״י ״תרומה, הפרשה יפרישו לי כו׳״ הוא המשך באותו הד״ה ״ויקחו לי תרומה״. ולכן בתחילה מפרש תיבת ״לי – לשמי״, ואח״כ מפרש ״תרומה – הפרשה״. ולאח״ז ממשיך פי׳ הענין ״יפרישו לי כו׳ – ע״ד מ״ש בלבוש האורה כאן עה״פ (״רה״ק מה היא הלקיחה שנופל עליו לשון לי הוא הפרשה ר״ל בעת שלוקח ומפריש מכיסו מממונו נדבה תהי׳ אותו הלקיחה וההפרשה מכיסו לשמי כו׳״),

אבל לפ״ז הוצרך רש״י לומר ״יפרישו לשמי״. ומזה שכתב רש״י ״יפרישו לי כו׳״ מוכח קצת, שהוא פי׳ בפ״ע בתיבת תרומה, ופי׳ ״לי – לשמי״ בהפסוק הוא ענין בפ״ע, כדלקמן.

24) בריש מס׳ קידושין ״גמר קיחה קיחה משדה עפרון כו׳ וקיחה איקרי קנין״ – אבל לא הובא בפרש״י עה״ת.

25) אף שע״ע לא למד הבן חמש למקרא תיבת ״תרומה״ בחומש – הרי הובא בפרש״י משפטים כב, כח. ובכלל הרי״ז תיבה רגילה בלשון הקודש.

26) ויתירה מזו (ע״ד ההלכה עכ״פ) שע״י ההפרשה עצמה נעשה הקדש, ו״כל היכא דאיתי׳ בבי גזא דרחמנא איתא״ (ר״ה ו, א. חולין קלט, א). ועד שלדעת ר״ל קדשי ״בדק הבית גמרן בהפרשתו ואי משום דלא הביאו ליד גזבר הכל גזברין הן דלה׳ הארץ״ (פרש״י חולין שם ד״ה דמיחסר הקרבה).

27) חיי שרה כג, יז.

לפי זה מובן, שאי אפשר להסביר, שבמילה לי מתכוונת התורה למסירה להקדש, כי ענין זה נכלל במילים "ויקחו" "תרומה" שכוונתן שהדבר שייך עתה להקדש (תרומה), ונמצא ברשות ההקדש (ויקחו)[28].

[ההבדל בכך בין שני הפירושים למילה תרומה הוא: אם "תרומה" היא מלשון הרמה והגבהה, אז מבוטא ענין השייכות להקדש רק במילה "תרומה", ואילו המילה "ויקחו" מבטאת רק שינוי בעלות, שהדבר הוא ברשות ההקדש. אך אם "תרומה" היא מלשון הפרשה, אז יש לומר[29], שהמילה "ויקחו" אינה רומזת רק לשינוי רשות, אלא שעל־ידי־זה נעשית הבעלות על ההקדש מושלמת].

ולפיכך אומר רש"י שמשמעות המילה "לי" כאן אינה שהדבר נעשה שייך לקב"ה, להקדש (בדומה ל"קדש לי" וכדומה), אלא זהו ענין נוסף ושונה[30] – שהדבר צריך להיות "לשמי". כלומר, בנוסף לנתינה להקדש, יש ענין נוסף: כוונה "לשמה", בדומה לכוונה "לשמה" לגבי גט, ספר תורה וכדומה – שבנתינה להקדש יש לכוון שהנתינה היא "לשמי".

ו.

רש"י כאן בהתאם לשיטתו בפירושו על הגמרא

לפי זה יש לומר – ב"ענינים המופלאים" בדרך ההלכה שבפירוש רש"י – שבענין זה, שבתרומות אלו חלה ההלכה של כוונה "לשמי", נוקט רש"י בדיעה שבהתאם לשיטתו בפירושו על הגמרא:

נאמר במשנה[31] "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנים אותן מקדושה לקדושה". בענין זה יש מחלוקת בין הרמב"ם לבין הראב"ד[32]: הרמב"ם סובר שהלכה זו היא גם לגבי בדק הבית עצמו – "אם הקדיש לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח[33], וכן כל כיוצא בזה". ואילו הראב"ד חולק על הרמב"ם וסובר ש"אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח", ומסביר שהדין במשנה הוא רק לגבי קדשי מזבח, ש"קדשי מזבח אפילו מקדשים קלים לחמורים אין משנים ואין ממעטים באכילת קדשים, אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה".

בפירושו על הגמרא, מפרש רש"י את המשנה דלעיל, ואומר: "קדשי בדק הבית שהקדישם למזבח לא עשה כלום ובקדשי מזבח אין משנין מקדושת עולה לשלמים ומשלמים לעולה", אך לא בקדושת בדק הבית עצמו, כשיטת הראב"ד.

ויש לומר, שהלכה זו קשורה להלכה המוזכרת לעיל[34] שהנתינה[35] צריכה להיות "לשמי"[36]: כיון שאדם מכוון את הנתינה "לשמי", לקדוש־ברוך־הוא, אין כל כך חשיבות לאיזה ענין מסויים הוא הקדיש זאת, והעיקר שזה "לשמי", לקב"ה. ולכן, אם הוא הקדיש זאת לבדק הבית, מותר לשנות זאת לבדק המזבח וכדו', כי הכוונה "לשמי"[37] היא אינה דוקא "לשמי" המסויים של ההיכל, אלא כוונה כללית "לשמי" של בדק הבית.

---

28) ולהעיר מרע"ב וצדה לדרך כאן דקושיית רש"י דמלת לי היא מיותרת, אלא שהרע"ב מפרש (וראה צדה לדרך) "להשמיענו שתהא התרומה לי כלומר מקודשת לשמי", היינו שיהי' בשביל הקדש ולא הפרשה סתם, ועד"ז בלבוש האורה. ועוד. משא"כ להמבואר לקמן בפנים.

29) אבל לא להנ"ל הערה 26.

30) בפי' מהרש"ל (הובא בצדה לדרך כאן): "שקשה לרש"י שאין הלשון ויקחו נופל על לשון דבר אל בני ישראל אלא הול"ל קחו לכן פירש ויקחו לי לשמי כלומר לא על עצם הקיחה הוא רק שיהי' הקיחה לשמו". אבל לפ"ז: א) לא הו"ל לרש"י להעתיק גם תיבת "תרומה". ב)הו"ל לפרש בפירושו "ויקחו לי לשמי", וכהגירסא בהערה 14.

31) תמורה לב, א.

32) הל' תמורה פ"ד הי"א.

33) בגדר קדושת היכל י"ל שלהרמב"ם נכללה גם מחיצת העזרה – ראה רמב"ם הל' בית הבחירה (פ"א ה"ה): "ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה".

דלכאורה מחיצה זו היא בשביל העזרה (מקום שבו עומד המזבח) ולמה קוראו "מחיצה אחרת סביב להיכל" כו', ובפרט שהוא מיותר לכאורה? וי"ל דדינא קמ"ל בזה דמחיצה זו היא בשביל ההיכל וא"כ קדושת היכל לה. ואם הקדיש לבדק היכל נכלל בזה גם מחיצה זו, ועפ"ז גם ע"ד הדין דלא ישנה לבדק המזבח (וראה כס"מ הל' תמורה שם).

34) דתרומת המשכן (המדובר בפרשתנו) הוא של בדק הבית (ראה מגילה כט, ב).

ואף שבפרשתנו מדובר בתרומת המשכן (בדק הבית) סתמית, משא"כ ברמב"ם שם שאיירי בהקדיש (בפירוש) לבדק ההיכל כו' – מ"מ י"ל דגם בזה מהני לדעת רש"י הכוונה ד"לשמי" כבפנים.

35) ראה לקמן סעי' ד'.

36) ואף שפירש"י להלן (ד"ה תקחו): ג' תרומות אמורות כאן, א' תרומת בקע לגולגולת שנעשו מהם האדנים כו' ואחת תרומת המזבח כו' ואחת תרומת המשכן (וא"כ "ויקחו לי" נאמר רק בתרומה הא' – תרומת האדנים) –

הרי (אף את"ל דרש"י חשבן כפי הסדר שהם כתובים בתורה (כבירוש' שקלים פ"א ה"א) ו"ויקחו לי תרומה" קאי על תרומת האדנים (ראה משכיל לדוד) –) דוחק לומר שהדין ד"לשמי" הוא רק בתרומת האדנים. ועוד ועיקר: הרי כתב רש"י ע"ז (ד"ג' תרומות אמורות כאן") "אמרו רבותינו", אבל בפשוטו, הפרשה כאן מדבר ע"ד תרומת המשכן וע"ז קאי גם "ויקחו לי תרומה". וראה מפרשי רש"י פסוק ג'.

37) בנוגע להשינוי מתרומה א' לב' (כגון: מתרומת המשכן (בדק הבית) ל(שקלים עבור) קרבנות צבור) – יל"ע בדעת רש"י בפשש"מ אם גם בזה מהני הדין ד"לשמי" שאפשר לשנות או לא.

ע"ד ההלכה – ראה: רמב"ם וראב"ד הל' שקלים פ"ד ה"י (וצפע"נ שם וה"ח). ספ"ב מהל' ערכין ובמפרשי הרמב"ם שם. צפע"נ שם. מפרשי הירושלמי ספ"ה דשקלים. ועוד. ולהעיר מפרש"י ריש פרשתנו (פסוק ג'

ז.
"לשמי" לגבי הלקיחה

אך על הלכה זו, שצריכים לכוון שהנתינה תהיה "לשמי", יש לשאול:

בין התרומות שעליהן מדובר בפסוק זה נכללת גם תרומת המזבח, שממנו נקנו קרבנות ציבור, כפי שאומר רש"י על הפסוק – "אמרו רבותינו ג' תרומות אמורות כאן". ולכאורה, תמוה: ההלכה קובעת[38] שתרומת המזבח נלקחת גם בעל־כרחו וממשכנין על השקלים, וכיצד איפוא ניתן לומר על כך שהנתינה היא "לשמי"? הרי נתינה בעל־כרחו של האדם היא ללא כוונתו כלל, ובודאי לא במטרה "לשמי"[39]?

בנוסף לכך: עדיין נותרה בעינה שאלת המפרשים המוזכרת לעיל – מדוע כתוב כאן "ויקחו לי" ולא "ויתנו לי"?

ויש לומר, שהקושיות מתורצות זו בזו: ההלכה של "לשמי", לפחות לגבי תרומת המזבח, אינה לגבי הנתינה – שהיהודי צריך לתתה "לשמי" – אלא לגבי "ויקחו", ה"לקיחה" על ידי גזברי ההקדש צריכה להיעשות "לשמי"[40].

ואלה הם שני הביטויים "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש...": "דבר אל בני ישראל" מוסב על לוקחי התרומות – הגזברים, ו"כל איש..." אמור לגבי כל היהודים הנותנים את התרומות.

לפיכך אין סתירה כאשר היהודי נותן בעל כרחו, כי הלקיחה – "ויקחו" – נעשית על ידי הגזברים "לשמי".

ח.
הכוונה "לשמי" - קשורה לגזברים או לתרומה?

אך עדיין צריך להבין בפנימיות הענינים:

כיון שתרומת מחצית השקל נלקחת לפעמים בעל־כרחו של הנותן, יוצא שלגבי תרומה זו אין ענין של כוונות, בשונה מן התרומה למלאכת המשכן הניתנת בנדיבות הלב, אלא יש רק צורך שהתרומה תגיע להקדש. אם כך, מדוע יש צורך לכוונת הגזברים "לשמי"?

בפשטות יש לומר, שזה בדומה למאמר חז"ל[41] ש"פרנס אל יטיל אימה על הצבור שלא לשם שמים": כיון שתפקידם של הגזברים הוא לקחת את התרומות מבני ישראל אפילו בעל־כרחם, חשוב במיוחד שלא תהיה מעורבת שום פניה אישית, וחשוב להבטיח שהלקיחה תהיה "לשמי".

אך עדיין אין הדבר "חלק": לפי זה אין הענין של "לשמי" קשור לתרומה, אלא לגזברים, שהם צריכים לבצע את תפקידם לשם שמים. ואילו מפשטות הענין נראה שהכוונה "לשמי" קשורה ללקיחת התרומה, שהיא תהיה "לי – לשמי".

ט.
ההבדל בין עבודת "סור מרע" לבין עבודת "ועשה טוב"

ההסבר לכך הוא:

התרומה ניתנה עבור המשכן ועבור הקרבנות, לעשיית המשכן לדירה לו יתברך, ובאמצעותו – בכל העולם כולו.

בעשיית דירה, כדי שתהיה ראויה לדירת מלך, יש צורך בשני ענינים "צריכים לפנות ההיכל מכל לכלוך... ואחר כך לסדר שם כלים נאים"[42]. בעבודת ה' אלה הם שני הענינים של "סור מרע ועשה טוב". ההבדל ביניהם הוא: העבודה של "סור מרע" היא רק הכנה והקדמה לעשיית הדירה. עשיית הדירה בפועל – המשכת אלקות בדברים גשמיים והפיכתם לדירה לקב"ה – היא על ידי "ועשה טוב"[42].

ולכן יש הבדל בין אופני העבודה של סור מרע ועשה טוב, כמוסבר בתורת החסידות[43]: בעבודה של סור מרע חשובה בעיקר התוצאה למעשה, ואין זה חשוב כל כך באיזה אופן הצליח היהודי להימנע מלעבור על רצון העליון, ואף אם עשה זאת לעצמו, ומיראת העונש וכדו'. ואילו בעבודה של "ועשה טוב" חשוב שתיעשה לשמה, בכוונה מושלמת לקב"ה, ולא לצורך עצמו, כי על ידי כך הוא "ממשיך" אלקות למטה, הוא עושה דירה לו יתברך בתחתונים, והמעשה צריך להיות באופן שעל ידו תשרה אלקות, ומובן שאסור לערב בכך שום פניה אישית ח"ו.

לפיכך נאמר[44] "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות

בסופו): ושאר הכסף הבא שם בנדבה עשאוה לכלי שרת. וראה כתובות קו, ב ובתוד"ה וכי שם. נ"כ הרמב"ם הל' שקלים שם ה"ב. ואכ"מ.

38) שקלים פ"א מ"ג. מ"ה. אבל לא הובא בפרש"י כאן או בפ' תשא.

39) בפשטות הכתובים אינה קשיא כי הג' תרומות רק נרמזו בהג' לשונות דתרומה. אבל בפשטות מדבר בהתרומה למלאכת המשכן (כנ"ל הערה 36) שבאה בנדיבות לבו של כ"א.

40) ראה אברבנאל, ספורנו עה"פ. וראה העמק שאלה לשאילתות ריש פרשתנו.

41) ר"ה יז, א. ספר חסידים סי' קמה.

42) לקו"ת בלק ע, ג. וראה שם שלח לו, ד. ובכ"מ.

43) ד"ה ויחלום תש"ח פ"ג ואילך.

44) פסחים נ, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

אף־על־פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". הסיבה לכך שצריך לעסוק בכך אפילו לא לשמה, אינה מפני שעבודה כזו מספקת (המעשה הוא העיקר[45]), אלא מפני שעל־ידי־זה הוא יגיע בסופו של דבר אל התכלית, עבודה לשמה, שאז מתהוה שלימות הדירה בתחתונים[46].

י.

שני הענינים קיימים גם בעשיית המשכן לה'

כשם שהדבר בעבודת האדם, כך גם בעניני הבריאה שמהם עושים את המשכן לו יתברך, שיש בכך שני ענינים אלו:

א) סור – היציאה מרשות ה"עולם" שבקליפת נוגה[47] – בדומה לענין של סור מרע, ב) הכניסה לרשותו של הקב"ה, הפיכת הדבר להקדש, ועל־ידי־זה מקום משכן לקב"ה – בדומה לענין של "ועשה טוב".

ולפי זה מובן, שלמרות שממשכנין על השקלים, והנתינה היא בעל־כרחו של הנותן – כי הענין של "סור מרע" אינו חייב להיעשות בכוונה "לשמי" אלא חשוב בעיקר המעשה, היציאה מקליפת נוגה – למרות זאת, צריכה הלקיחה, שבאמצעותה נכנס הדבר לרשות ההקדש, להיעשות על ידי הגזבר "לשמי".

יא.

שני הענינים רמוזים בפירש"י

שני ענינים אלו מתפרשים בשני הפירושים למילה "תרומה", כאמור לעיל – הפרשה או הרמה והגבהה:

הפרשה, הבדלת התרומה מחלק אחד שהיתה מעורבת בו[48], מצביעה על הפרישה מעניני החול. וכך גם בקשר לאדם, שהדבר מופרש מרשותו. והמשמעות של הרמה והגבהה היא, כאמור, שהדבר מתעלה ונכנס לרשות ההקדש.

לכך רומז רש"י באמרו "לי לשמי" לאחר הציטוט "ויקחו לי תרומה" לפני פירושו "תרומה הפרשה" (ומובן, שלפני פירושו "תרומה הפרשה" מבינים את התרומה כפשוטה ממש – מלשון הרמה) – כי הענין של "לשמי" חשוב (בעיקר[49]) בענין ההרמה, בכניסה לרשות ההקדש, ולא כל כך בענין ההפרשה מרשות ההדיוט.

45) אבות פ"א מי"ז.
46) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 245 הערה 37.
47) תניא פ"ז.
48) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 174.
49) אבל טובה גם בההפרשה (שנעשית ע"י הגיזברין בלקיחתם) – שלכן קיים הפי' "לי לשמי" גם לאחרי שפרש"י "תרומה הפרשה".

יב.

ההוראה בעבודת ה'

ההוראה הנלמדת מכך לגבי עבודת ה' היא:

כאשר יהודי הולך להשפיע על זולתו ולקרבו לתורה ולמצוות, ולקיים את מצוות הוכח תוכיח את עמיתך[50], הוא עלול להרהר לעצמו: כאשר מדובר אודות קיום התורה והמצוות שלו עצמו חשוב שעבודת ה' תיעשה על ידו כראוי "לשמה". אך כאשר מדובר בהשפעה על הזולת, חשוב רק המעשה – שהיהודי זולתו יניח תפילין וימנע מעבירות, וכדומה. אך אופן השפעתו על הזולת אינו חשוב כל כך. יכולה להתערב בתוכחתו תחושה של ההיפך מאהבת ישראל, או לפחות תחושה דקה שהוא המוכיח, הוא נעלה מהשני, וכדומה.

אמנם, הוא יודע שזהו פגם בעבודת ה' שלו, שעדיין אין הוא מזוכך לחלוטין ועדיין קיימת אצלו תחושת ישות עצמית – אך מה הקשר בין זאת לבין הזולת? הרי "קבל האמת ממי שאמרה"[51], ובמיוחד לגבי "סור מרע" בודאי אין חשיבות לכוונה, כדלעיל.

על כך באה ההוראה, שחישוב זה הוא רק בשביל השני – הוא צריך לרצות לברוח מן הרע בכל דרך שהיא. אך מי שהולך להשפיע על זולתו צריך לעשות זאת "לשמה" גם כאשר מדובר אודות סור מרע, כי השפעתו על הזולת היא לגביו תמיד פעולה חיובית של "ועשה טוב", שצריכה להיעשות "לשמה". ובמיוחד כאשר רואים שכשפגומה אצלו הכוונה הזכה "לשמה" והוא מעורב פניות אישיות וכדו', אין נפגמת רק עבודתו העצמית, אלא גם השפעתו על הזולת.

ולכן הענין של "אל יטיל אימה על הציבור שלא לשם שמים" אמור גם לגבי "סור מרע", כי אם מעורבת בכך הרגשה הפוכה, לא תושג המטרה כראוי.

ואילו כאשר הוא עובד "לשמי" – אפילו בעל־כרחו של האדם, בפעולה של כפיה – מעשין על הצדקה וכדומה – הרי אז "שכרו גדול משכר הנותן, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום, ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם אומר ומצדיקי הרבים ככוכבים"[52], ו"גדולה צדקה (כולל גם צדקה זו) שמקרבת את הגאולה"[53].

(משיחות ש"פ תרומה תשכ"ה)

50) קדושים יט, יז.
51) פיה"מ הקדמה לאבות (העתקת קאפח). הרמ"א בהקדמתו למחיר יין.
52) רמב"ם הל' מת"ע פ"י ה"ו. מב"ב ט, א.
53) ב"ב יוד, א.

בראשית לז, ג - וישראל[1] אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים

יב

יעקב מסר ליוסף ההלכות של שֵם ועבר, וע"ז הי' הכריתות ברית "כי לא תשכח מפי זרעו" - "שֵם ועבר" בגי' "ברית"

וישראל אהב את יוסף, ר' נחמי' אמר שכל הלכות שמסרו שֵם ועבר ליעקב מסרן לו.

בראשית רבה פרשה פד, ח

יעקב הוא בחי' תורה כמ"ש[2] ויקם עדות[3] ביעקב כו', וכן יוסף[4] שהי' לו בן זקונים שמסר לו ההלכות דשם ועבר, וכתיב[5] עדות ביהוסף כו'.

והוא תורה שבעל פה, וכן מ"ש[6] כי לא תשכח מפי זרעו קאי על תורה שבעל פה, שהיא בפי דוקא, שימה[7] בפיהם. והכריתת ברית הי' על תורה שבעל פה דוקא כמארז"ל[8] על פסוק[9] כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית כו'.

והוא ההלכות של ש"ם ועב"ר[10] מספר[11] ברי"ת.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיח

1) מ"ש כאן שֵם "וישראל", ומקודם כתוב "אלה תולדות יעקב" ראה הביאור לקמן סימן טו.

2) תהלים עח, ה. "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל". ראה גם לקמן סימן עב.

3) יעקב בחי' תורה . . עדות: ראה הביאור מ"ש שנקרא "עדות" באור התורה פרשת ויקהל עמוד ב'קכד ואילך. (אור התורה ויחי עמוד תח, ע"ש)

4) ראה לעיל סימן ד. ה. ו. הקשר בין יעקב ויוסף בשרשם.

5) שם פא, ו. "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים".

6) דברים לא, כא. "והי' כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו".

7) דברים לא, יט. "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל". וראה עירובין נד, ב רבי עקיבא אומר מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו שנא' "ולמדה את בני ישראל", ומנין עד שתהא סדורה בפיהם, שנא' "שימה בפיהם" ע"ש.

8) גיטין ס, ב א"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה שנא' (שמות לד, כז) כי על פי הדברים האלה כרתי ברית ואת ישראל.

9) שמות לד, כז.

10) ש"ם (בגי' 340) + עב"ר (272) = 612, כמספר ברי"ת.

11) מספר ברי"ת: ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, דיוסף בחי' ברית - יסוד, ויסוד נמשך מתפארת בחי' יעקב כמ"ש (פתח אליהו, תקו"ז יז, ב) "תפארת גופא, יסוד סיומא דגופא", בסוד "אלה תולדות יעקב יוסף", ושניהם שייכים ל"ברית", ע"ש.

* * *

יעקב למד ליוסף ההלכות דשם ועבר, שלכן נקרא בן זקנים כדאיתא[12] בפרש"י.

יש לומר, דשֵם הוא בהלכות דנגלה, ודעבר[13] הוא באגדה[14] דנסתר.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רעא

יג

ביאור ד"יוסף" הוא דומה ל"דג" (וכמ"ש "וידגו לרוב"), וכמו דג כשר יש לו ב' סימנים סנפיר (כנגד תורה) וקשקשת (מצות), כן ביוסף הי' שני דברים: א) "בן זקנים" - הלכות שֵם ועבר - תורה, ב) "כתונת פסים" שהו"ע לבוש - מצות, ומבאר בזה הגמ' נדה נא, ב בסימני דג

בברכות יעקב לבני יוסף כתוב[15] **וידגו** לרוב בקרב הארץ, וכתיב בברכתו עלי[16] עין שהוא כמו דגים שבים שהמים מכסים עליהם[17] כדרז"ל - הנה דג הוא[18] בחי'

12) וז"ל: בן זקנים, ואונקלס תרגם בַּר חַכִּים הוא לֵיה כל מה שלמד משֵם ועבר מסר לו. ראה גם לקמן סימן יג.

13) ראה גם אור התורה בראשית עמוד 290 בביאור מ"ש ויעקב איש תם יושב אהלים, "אהלים" לשון רבים (אהל של שֵם ואהל של עבר), ומבואר בזהר חלק ב' - פרשת תרומה - דף קעה, ב מאי איש תם כתרגומו שְׁלִים, שלים מכֹּלָא, שלים לְתָרֵין סִטְרִין, לעתיקא קדישא ולזעיר אנפין, י"ל בחי' עתיק נשמתא דאורייתא כמ"ש בזח"ג קנב, א. וז"א אורייתא, והיינו ענין אורייתא סתים וגליא ע"ש. ראה הערה 14. לקוטי תורה ואתחנן ה, א.

14) ראה בעל הטורים עה"פ זקנים בגי' "רז" וז"ל: בן זקונים הוא לו, סופי תיבות אמון, שמסר לו סתרי תורה שנא' בה (משלי ח, ל) ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים. זקנים, שמסר לו רזי תורה ובגימטריא רז ע"ש (משלי יז, ו) עטרת זקנים בני בנים. עכ"ל. ראה לקמן סימן טו.

15) בראשית מח, טז.

16) שם מט, כב.

17) סוטה לו, ב "וידגו לרב בקרב הארץ, מה דגים שבים המים מכסים עליהם ואין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהן".

18) דג הוא בחי' יוסף: מבאר הקשר ל"דג" עם "יוסף", דשניהם הם בחי' יסוד - פרי' ורבי', וכאן מביא ראי' מהפסוק הכתוב ב"יוסף" - "וידגו לרוב", שיפרו וירבו כדגים. בחסידות ובשאר מקומות בלקוטי לוי יצחק מבארים - הן עפ"י נגלה דתורה, והן עפ"י פנימיות התורה - השייכות והקשר של דג ליוסף בחי' יסוד. והם:

א) בלקוטי לוי יצחק כאן ממאחז"ל (סוטה לו, ב) וידגו לרוב בקרב הארץ, מה דגים שבים המים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין הרע שולטת בהן.

ב) יומא עה, א "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם רב ושמואל ח"א דגים וח"א עריות". ופרש"י: עריות, דנאסרו להם במדבר, ודגה לשון תשמיש וידגו לרוב ע"ש, אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א'שעב.

ג) יוסף הוא על שֵם "יוסף לי ה' בן אחר", הוספה בעוד "בן" - פרו

יוסף.

ודע, שהסימן[19] טהרה דדג הוא קשקשת, כי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ועיין בנדה[20] דף נ"א.

וקשקשת הוא לבוש כדאיתא התם. י"ל, הוא ע"ד[21] הכתנת פסים דיוסף, שהיתה משקל[22] ב' סלעים מילת, ב' פעמים[23] סלע עם מיל"ת הוא מספר[24] קשקש.

וסנפיר הכתוב[25] קודם לקשקשת שהוא בחי' יגדיל תורה ויאדיר כדאיתא התם, הוא מ"ש מקודם כתנת פסים, בן זקנים, ובמד"ר[26] שמסר לו הלכות דשם ועבר, הרי שבן זקנים הוא בחי' תורה, יגדיל[27] דשֵם ויאדיר דעֵבֶר, והוא בחי'[28] מימינו אש, ימין[29] חסד - גדולה[30], אש[31] גבורה - אדיר.

א"כ סנפיר הוא תורה שבהם הוא שט על פני המים, כי ע"י תורה הוא הליכה, כמ"ש[32] אם בחקתי תלכו, שתהיו[33] עמלים בתורה, ההולכים בתורת ה'.

וקשקשת מעשה המצות[34] שכללותם[35] צדקה, שכתוב

ורבו, וזהו"ע דגים שמפרין ומרבין במאוד וכו'.

ד) ידוע דהשלשה אבות אברהם יצחק יעקב כנגד בחי' חג"ת, ויוסף הוא הרביעי בחי' יסוד, להמשיך למטה להעולם ממה שקיבל מהאבות, וזהו רמז באותיות "דג", דיש לו ב' אותיות, "ג" כנגד האבות ואות "ד" הרביעי כנגד יוסף.

ה) רמז בהנ"ל בגימטריא, יוסף בגי' ג' פעמים ב"ן (3 x 52 = 156, יוס"ף), והוא "יוסף" מקבל מה"שלשה" מהאבות, נמצא יוסף בחי' "ד", וזהו ה"אותיות" ד-ג.

ו) דג אין לו חלב אמו, וכן יוסף הי' יתום מאמו (לקו"ת מהאריז"ל - טעמי המצות פ' שמיני).

ז) דגים אין להם כסות עינים - עיני פקיחא, היינו שלא יהי' שום הסתר והעלם, אלא הכל בגלוי, והו"ע גילוי אלקות, וזהו"ע יוסף - בחי' יסוד, להמשיך גילוי למטה (ראה אור התורה שיר השירים עמוד תקט. מובא לקמן סימן קנו הערה 3).

ח) כאן מרמז, כמו דג יש לו ב' סימנים סנפיר וקשקשת, כן יוסף קיבל מיעקב "תורה" (בן זקנים), "מצות" (כתונת - לבוש).

ט) במדרש תלפיות (ענף דגים) דג אינו מתחבר לאינו מינו, והוא רמז ליוסף שלא נכשל במעשה דפוטיפר.

19) בהבא לקמן ראה רשימות מכ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת לט. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קכו.

20) נא, ב: כל שיש לו קשקשת (מלבושין של דג. רש"י) יש לו סנפיר (אלו כנפים ששט בהן על פני המים). מנלן דקשקשת לבושא הוא דכתיב (שמואל-א יז, ה) ושריון קשקשים הוא לבוש, ולכתוב רחמנא קשקשת ולא בעי סנפיר, אמר רב אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל (ישעי' מב, כא) יגדיל תורה ויאדיר. ע"ש.

מקשה כאן על הגמ' שני שאלות:

א) סוף סוף מהו התירוץ בגמ', דלמה כתוב גם סימן סנפיר, דהרי בשאר מקומות התורה מקצר, אף שג"כ שָם יש הכלל דיגדיל תורה?

ב) הסימן דקשקשת הוא ה"עיקר", וא"כ למה כתוב בתורה "סנפיר" קודם ל"קשקשת"?

21) פירוש: יבאר, דכמו בדג יש ב' סימנים: א) סנפיר, ב) וקשקשת, כמו"כ ביוסף שנמשל לדג יש ב' הענינים דסנפיר וקשקשת, סנפיר הוא רמז על תורה "תלמוד", וקשקשת על מצות "מעשה", וזהו הב' ענינים שנתן יעקב ליוסף: א) בן זקונים הוא לו שמסרו לו הלכות דשֵם ועבר "תורה", ב) כתונת פסים "לבוש" הו"ע קשקשת "מצות". וראה לקמן סימן טו, דהלבוש הוא מ"ש בתניא סוף פ"ב "וכל המצות שעושה הכל ע"י לבוש זה דאביו ואמו" ע"ש.

(וראה אור התורה נ"ך עמוד רפה בענין קשקשת - לבוש, בקשר לכתנות אור וכו').

22) שבת י, ב. (מילת, צמר נקי בן יומו. רש"י) ע"ש. וראה לקמן סימן טו, דיוק שהי' שוה דוקא "ב" סלעים.

23) סלע (בגי' 160) x 2 (הוא 320), + מילת (480) = 800, כמספר "קשקש".

24) נמצא ד"קשקשת" הוא ע"ד הכתנת פסים, הוא, הן ששניהם ענין "לבוש" והן מצד ה"גימטריא" וד"ל.

25) פירוש: מבאר למה כתוב "סנפיר" קודם בפסוק ל"קשקשת", דהוא ע"ד מה שכתוב ביוסף (בחי' דג) מקודם "בן זקונים" - תורה, ואח"כ ה"כתונת" הלבוש - מצות, ודוקא ע"י תורה (סנפיר) הוא ההליכה בתורת ה', ותלמוד מביא לידי מעשה המצות (קשקשת).

26) בראשית רבה פרשה פד, ח "וישראל אהב את יוסף, ר' נחמי' אמר שכל הלכות שמסרו שֵם ועבר ליעקב מסרן לו". וראה בעל הטורים מובא לעיל סימן יב הערה 14.

27) מרמז דמ"ש "יגדיל תורה ויאדיר" (ל' הכתוב - ישעי' מב, כא), ב' לשונות: א) יגדיל, ב) יאדיר, הוא כנגד: א) שֵם, ב) עֵבֶר, וזהו גם מ"ש "מימינו אש דת למו" דקאי על התורה, דיש ב' לשונות א) ימין בחי' חסד. וזהו "יגדיל" - גדולה, ב) אש בחי' גבורה, זהו "יאדיר". ראה תניא - אגרת הקדש סימן י' (קיד, ב).

28) דברים לג, ב.

29) ימין חסד: הקדמת תיקוני זהר - פתח אליהו (יז, א) "חסד דרועא ימינא". תניא שם. אור התורה שיר השירים עמוד תנ-א. ועוד.

30) חסד גדולה: ראה תניא - שער היחוד והאמונה פרק ד (עט, א). אור התורה ואתחנן עמוד ב'ב דמ"ש "לך ה' הגדולה" הוא התפשטות מדת החסד. ע"ש. ובעמוד ב'ד. ועוד.

31) אש גבורה: ראה תניא - אגרת הקדש סימן יב (קיז, א). סימן י' שם.

"חסד" מצות עשה, "גבורה" מצות לא תעשה - ראה תניא פרק ג. ד.

32) ויקרא כו, ג.

33) תורת כהנים בחוקותי פ"א, ב. מובא בפרש"י עה"ת ריש פ' בחוקותי.

34) ראה תניא פרק לז (מח, ב). אור התורה חקת עמוד תתסה. פ' ואתחנן עמוד רסג. פ' ראה עמוד תרנח.

35) פירוש: מבאר דפסוק "וילבש צדקה כשריון" מרומז שני דברים: א) קשקשת הוא מעשה המצות "וילבש" (לבושים) הבאים אחר לימוד התורה, ד"תלמוד" מביא לידי מעשה המצות. וזהו שכתוב בפסוק סנפיר (תורה) קודם לקשקשת (מצות).

ב) ישעי' הנביא מרמז עוד דבר "וילבש צדקה כשריון", דבמצות גופא "צדקה" שקולה כנגד כל מצות (תניא שם), ונתינת הצדקה הוא קודם לתלמוד, דדוקא ע"י צדקה נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, וזהו שהנביא ישעי' גם כותב מתחלה "ה' חפץ למען צדקו" - צדקה, ואח"כ "יגדיל תורה ויאדיר" כדלקמן.

נמצא דיש באמת ג' שלבים: א) מצות - נתינת הצדקה, ב) תלמוד, ב) מצות, וד"ל. ראה הערה 27.

(ובזה מוסבר מה שהגמ' מביאה רק הסיפא דקרא "יגדיל תורה ויאדיר", דבגמ' מבאר הסימנים סנפיר וקשקשת והעיקר הוא לתרץ למה צריכים בכלל הסימן "סנפיר", וכן למה כתוב קודם בפסוק, אבל

בה[36] וילבש צדקה כשריון, שהוא שריון קשקשים.

וכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, כי אם לא הי׳ תורה מנין לו מעשה המצות, ותלמוד[37] מביא לידי מעשה, א״כ כשיש מעשה ע״כ שהי׳ תלמוד. משא״כ סנפיר בלא קשקשת יכול להיות, ע״ד[38] האומר אין לי אלא תורה כו׳, והלומד[39] ואינו עושה ח״ו.

וזהו[40] ה׳ חפץ למען צדקו, צדקו דוקא, צדקה הוא כמו קשקשת, יגדיל תורה ויאדיר, הוא כמו סנפיר, ואימתי[41] יגדיל תורה ויאדיר הוא כשיש צדקה, דוקא צדקה, כי ע״י מעשה הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, ועיין בתורה אור הוספות בדרוש הראשון דפרשת[42] בראשית ותבין, ומבואר אצלי באריכות במ״א בס״ד בענין זה[43].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצח

הנביא ישעי׳ (וכן הגמ׳) בפסוק ״וילבש צדקה״ מרמז, דיש גם מצות צדקה קודם הלימוד, וד״ל).

36) ישעי׳ נט, יז.

37) קידושין מ, ב.

38) יבמות קט, ב. ״כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו שנא׳ (דברים ה, א) ״ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשי׳ ישנו בלמידה כל שאינו בעשי׳ אינו בלמידה״

39) ירושלמי ברכות פ״א ה״ב. ״הלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא, וא״ר יוחנן הלומד שלא לעשות נח לו אילו נהפכה שליתו על פניו ולא יצא לעולם״.

40) מבאר מרמז, דמ״ש בגמ׳ שָׁם דהטעם דהתורה כותב גם ״סנפיר״ הוא מצד ״יגדיל תורה ויאדיר״, דסנפיר קאי על תורה וקשקשת הוא לבוש - מעשה המצות, א״כ זה שכתוב ״ה׳ חפץ למען צדקו״, דקאי על מצות ״צדקה״ במיוחד. ראה הערה 27.

41) פירוש: דאף שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, וא״כ הסדר בפ׳, א) ״ה׳ חפץ למען צדקו״ - מצות, ואח״כ ב) ״יגדיל תורה״, הוא לכאורה הפוך, דהרי מתחלה צ״ל תורה ואח״כ מצות, דהרי ״תלמוד (תורה) מביא לידי מעשה״ - מצות?, וע״ז מבאר, דמצד שני ״למען צדקו״ במיוחד מצות ה״צדקה״ הוא הכנה לתורה דעי״ז נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, וזהו דיוק הכתוב ״יגדיל תורה״ לא סתם לימוד התורה, אלא ״אלף פעמים ככה״ וד״ל.

42) תורה אור עמוד א, ב וז״ל: הנה כנסת ישראל נקרא רגל כמ״ש בנים אתם לה׳ אלקיכם וברא כרעא דאבוה. והנה כמו ע״ד משל שנמצא מעלה יתירה ברגל מה שאין כן בראש, שהרגלים הם המהלכים והם נושאים את הראש ומוליכין אותו למחוז חפצו ונמצא הראש צריך להרגל..., וכך הוא בכל ישראל ע״י שמתקן מעשיו שהם בכח המעשה בעשי׳ גשמיות בבחי׳ רגלים נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה. והנה להיות הדום לבחינת רגל שהוא בחינת כנסת ישראל דהיינו להגביה׳ ולהעלותה ממטה למעלה הוא ע״י בחי׳ הארץ שהם מצות מעשיות וכללותן היא הצדקה ועל זה נאמר צדקה תרומם גוי תרומם ממטה למעלה. ע״ש.

וראה הביאור בתורת מנחם התוועדויות (חלק כח) ה׳תש״כ חלק ב עמוד 300 ואילך. ועוד.

43) ראה עוד ילקוט לוי יצחק עה״ת פרשת שמיני יא, ט.

המשך ביאור למס׳ חולין ליום ראשון עמ׳ ב

אבר והחזירו **עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְרוּבּוֹ** של העובר, **מַהוּ. מִי אַמְרִינָן הָא נָפַק לֵיהּ רוּבָּא** – האם אומרים הלא יצא רוב העובר, ורבי יוחנן הרי מודה שכשיצא רוב העובר הוא כילוד ואינו ניתר בשחיטת אמו, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּהָדַר הָדַר** – חזרת האבר היא חזרה גמורה וכאילו לא יצא, ובשעה שיצא האבר השני, הראשון כבר חזר, ונמצא שאין כאן יציאת רובו ואינו כנולד.

עוד מסתפקת הגמרא: **אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** בספק הראשון **כֵּיוָן דְּהָדַר הָדַר**, עדיין יש להסתפק **בהוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ וְחֲתָכָהּ, וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת יָדוֹ** האחרת **וַחֲתָכָהּ**, וכן המשיך להוציא אבר אבר וחתכו **עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְרוּבּוֹ, מַהוּ. מִי אַמְרִינָן הָא נָפַיק לֵיהּ רוּבָּא** – האם אומרים הרי יצא רוב העובר, ובזה ודאי מצטרפים האברים שיצאו להחשב לידה לעובר [שהרי לא בטל מהם דין ״יוצא״], ואין המיעוט שבפנים ניתר בשחיטת אמו, **אוֹ דִּלְמָא רוּבָּא בְּבַת אַחַת בְּעֵינָן** – או שמא צריך שיצא רוב העובר בבת אחת כדי שיהא כילוד, וכאן יצא כל אבר בנפרד, ולכך מה שבפנים מותר, ורק האברים שבחוץ אסורים. וספק זה הוא אף לרב הסובר שיש לידה לאברים, שאם צריך רוב בבת אחת, אין כאן לידה לגבי העובר, ולכך האברים שלא יצאו כלל מותרים. ואם אין צריך רוב בבת אחת, מצטרפים האברים והעובר כילוד, ולכך גם האברים שלא יצאו אסורים.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע,**

כה, י – ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

יב. ענין הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא משכן ומקדש לו ית', כדברי רז"ל[1] הידועים על הכתוב "ועשו לי מקדש **ושכנתי** בתוכם", הרי כשם שבמקדש ישנם "שלשה דיורין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"[2] (שבו נמצא הארון) – כך ישנם שלשה דיורין אלו במקדש הפרטי שאצל כל יהודי:

העזרה שבה עמד המזבח החיצון, הוא בעבודה בחינת חיצוניות הלב[3]: "קודש" שבו נמצא מזבח הפנימי – פנימיות הלב; ו"קודש הקדשים", שבו נמצא הארון[4] – פנימיות דפנימיות הלב[5] – יחידה[6]; שעל בחי' זו נאמר "בבואה דבבואה לית להו"[7], ואפילו על דרגות שלמטה מזה הרבה נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'"[8], שהיא תמיד בשלימות (– נצחי) ואין שייך שמשהו ("אויבים") ישלטו עלי' ויגעו בה[9].

וי"ל שבחינה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד[10], בדוגמת שהארון (תורה[11]) הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"[12].

בזה מובן שבשני הזמנים – זמן המשכן וזמן דלעתיד לבוא – נמצא הארון (פנימיות דפנימיות הלב, בחי' משה) במקומו ובגלוי: דור המדבר הי' דור דעה[13] – כל הדור הי' בדרגתו של משה רבינו שענינו הוא דעת העליון (כמבואר בכתבי האריז"ל[14]); וגם בביאת המשיח (בזמן שבו יקויים מ"ש "ומל **ה"א** את לבבך"[15] – גם הקליפה הדקה[16]) תתגלה "**נקודת** פנימיות הלב", בחי' משה.

משא"כ בזמן מקדש ראשון (בסופו) ומקדש שני (כל זמנו), שאע"פ שגם אז הי' הארון בשלימות ולא נפל בידי אויבים ח"ו – הרי הי' אז בהעלם, "**גנזו** יאשיהו".

יג. עפ"י הנ"ל אפשר גם להסביר, בפנימיות הענינים, מה שהרמב"ם[17] מדייק לקרוא את המשכן – "מקדש **המדבר**" (כי, כידוע, מרמז הרמב"ם בספרו כמה ענינים של קבלה[18] – ועד"ז בענינו):

בלשון "מקדש **המדבר**" מרומזת המעלה הנ"ל של המשכן (שבו הי' הארון במקומו ובגלוי) – כי פנימיות דפנימיות הלב היא בחינת "מדבר" שבנשמה, שהיא **למעלה** מבחי' "אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"[19] למעליותא, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת[20].

ולכן מצינו גם במשיח בחי' "מאד" שלמעלה מ"אדם": "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"[21] – ש"מאד" (אע"פ ש"מאד הוא אותיות אדם"[22], אבל זהו בצירוף שהוא) מורה על "בחי' בלי גבול כלל"[23] – למעלה מצירוף אדם – אלא **מדבר** דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שיוחזר ע"י משיח למקומו ובגלוי.

יד. ידוע[24] ש"אדם" מורה על ג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה). ועפי"ז נמצא, שבצירוף "מאד", שלמעלה מציור אדם, ההתחלה היא אות מ' – **מעשה**.

הביאור בזה: ענין מסירות-נפש בא לידי ביטוי דוקא בענין המעשה, דנעוץ תחילתן בסופן דוקא; וע"ד המבואר[25] בענין "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי בא לידי ביטוי ה"אין ערוך" שלמעלה – כן הוא גם בנוגע לה"אין ערוך" שביהודי, שכח ה'מסירות נפש' של פנימיות דפנימיות הלב, ה"אין ערוך" שבנשמה, בא לידי ביטוי דוקא בכח העשי' שלו[26].

וזהו הקשר בין שני הענינים שבמשכן ומקדש שלישי – (א) שהארון הוא במקומו ובגלוי, (ב) חלקי וכלי המשכן ומקדש הגשמיים הם נצחיים –

כי ענין הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטא דוקא בענין העשי'; הנצחיות **הגשמית** של חלקי וכלי המקדש.

חידושים וביאורים על הרמב"ם הלכות בית הבחירה חלק ב שיחה ד', סעיפים יב-יד – לקוטי שיחות חלק טז פקודי (ב)

---

1) ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה ושני. של"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

2) אור התורה ויקהל עמוד ב'קצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה'ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ה.

3) כידוע דמזבח החיצון ומזבח הפנימי הם חיצוניות ופנימיות הלב – תורת חיים תרומה תמג, א ואילך. אור התורה שם עמוד ב'ריג. דרך מצותיך פו, ב ואילך. ועוד.

4) ראה לקוטי שיחות חלק טז עמוד 198 שהוא דרגא רביעית, עיין שם. וראה לקמן הערה 6.

5) ראה לקוטי תורה תצא (לו, א) דגם בפנימיות הלב יש פנימית דפנימית.

6) להעיר מהמבואר בכ"מ (תורת חיים שם (תמח, א). אור התורה שם (עמוד ב'רט ואילך). דרך מצותיך שם) דארון הוא (נגד בד שבירעות) בחי' **פנימיות** הכתר, יחידה. וראה גם כן לקוטי תורה נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הוא ענין והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

7) יבמות קכב, וש"נ. לקוטי תורה תצא לז, ג ובכ"מ.

8) תניא סוף פרק כד. וראה מקומות שנסמנו בהערה 6 שהארון הוא ענין אהבה מסותרת.

9) דעלי' נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם – סד"ה תקעו עת"ר. עשר תעשר תש"א פ"ה.

10) תניא ריש פרק מב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ. וראה לקוטי תורה פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכל אחד ואחד הוא ענין מסירת נפש דאחד בביטול ממש.

11) דאין בארון רק שני (ה)לוחות גו' – מלכים-א ח, ט. דברי הימים-ב ה, י.

12) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

13) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. ועוד.

14) ע"ח שער הכללים פי"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

15) נצבים ל, ו.

16) אגרת הקודש ס"ד – עיין שם בארוכה.

17) הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

18) וכהתחלת ספרו יד החזקה "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה ספר השיחות ה'ש"ת עמוד 41 ובהערה שם. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768 הערה 18.

19) ירמי' ב, ו.

20) ראה לקוטי תורה במדבר ד, ג ואילך. שיר השירים כב, א. כג, סוף עמוד ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקוטי תורה נשא (כג, ריש עמוד ג) דנשיאת הארון הוא ענין "העלאת בחי' התורה שנק' אדם . . לעצמות אור אין סוף בחי' כי לא אדם הוא כו'".

21) ישעי' נב, יג.

22) תורה אור מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

23) המשך וככה תרל"ז פ"כ.

24) לקוטי תורה בהעלותך לא, ג.

25) המשך תער"ב חלק ב עמוד א'קנא. א'קנח ספר המאמרים תשי"א סוף עמוד 113 ואילך. סוף עמוד 117 ואילך. ועוד.

26) ע"ד משנ"ת (קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

◆ יום ראשון כ"ח שבט ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

ב **מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּיתְרְעֵה לִבֵּהּ תִּסְבּוּן יָת אַפְרָשׁוּתִי:**

רש"י ◄ **וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה •** "לִי", לִשְׁמִי. **תְּרוּמָה •** הַפְרָשָׁה. יַפְרִישׁוּ לִי מִמָּמוֹנָם נְדָבָה. **יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ •** לְשׁוֹן נְדָבָה, וְהוּא לְשׁוֹן רָצוֹן טוֹב, פיישנ"ט בְּלַעַ"ז. **תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי •** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כָּאן: אַחַת, תְּרוּמַת בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת, שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"אֵלֶּה פְקוּדֵי". וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת לַקָּפוֹת, לְקָנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר. וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, נְדִבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד. י"ג דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן, כֻּלָּם הוּצְרְכוּ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְּהֻנָּה, כְּשֶׁתְּדַקְדֵּק בָּהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא, עמ' 315)

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים בְּתֵיבַת "תְּרוּמָה": הַפְרָשָׁה וַהֲרָמָה. וּשְׁנֵיהֶם עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד: כְּשֶׁאָדָם מַפְרִישׁ מִכַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ לְדָבָר שֶׁל קְדֻשָּׁה, הוּא מֵרִים אוֹתָם מֵחֻמְרִיּוּתָם וְגַשְׁמִיּוּתָם - וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְגָבוֹהַּ, לְרוּחָנִיּוּת וְלִקְדֻשָּׁה.

כַּפִּתְגָּם הַיָּדוּעַ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מַשְׁפִּיעַ לְאָדָם גַּשְׁמִיּוּת, וְהָאָדָם עוֹשֶׂה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת - רוּחָנִיּוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1275)

אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ (כה, ב)

יְהוּדִי הַנּוֹדֵב מִמָּמוֹנוֹ לְדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, נוֹתֵן זֹאת בְּכָל הַלֵּב וְעִם כָּל הַלֵּב - "אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ **לִבּוֹ**". צְרִיכִים רַק לִמְצֹא אֶת הַגִּישָׁה הַמַּתְאִימָה לְעוֹרְרוֹ, וְאָז נוֹתֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי יְכָלְתּוֹ: זֶה זָהָב, זֶה כֶּסֶף וְזֶה נְחֹשֶׁת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 287 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"לִשְׁמָהּ" רַק בִּלְקִיחַת הַגִּזְבָּר

וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה

לִי – לִשְׁמִי (כה, ב. ובפרש"י)

וְהַיְנוּ, שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת אֶת הַתְּרוּמָה בְּכַוָּנָה "לִשְׁמָהּ". וְקָשֶׁה, הֲרֵי הַדִּין לְגַבֵּי תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ (דְּבִיהּ עַסְקִינָן כְּדִפְרַשׁ רש"י "ג' תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כָּאן") הוּא שֶׁלּוֹקְחִים מֵהַנּוֹתֵן גַּם בְּעַל־כָּרְחוֹ (שֶׁהֲרֵי "מְמַשְׁכְּנִין עַל הַשְּׁקָלִים"), וּכְשֶׁנּוֹתֵן בְּעַל־כָּרְחוֹ וַדַּאי אֵינוֹ מְכַוֵּן לִשְׁמָהּ?

וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּבָאֱמֶת הַכַּוָּנָה דְּלִשְׁמָהּ אֵינָהּ דִּין בְּנוֹתֵן הַתְּרוּמָה, כִּי־אִם בִּלְקִיחַת הַגִּזְבָּר, וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְיִקְחוּ לִי" (וְלֹא "וְיִתְּנוּ לִי"), וְהַיְנוּ דְּהַגִּזְבָּר צָרִיךְ לְכַוֵּן לָקַחַת מֵהַנּוֹתֵן לִשְׁמָהּ.

בעל הטורים

כה (ב) **וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה.** פְּתַח "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּלָשׁוֹן פִּיּוּס, כְּמוֹ "דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם" (ישעיה מ, ב), בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה בּוֹ חִסָּרוֹן פִּיּוּסָם. וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (מובא בְּיַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי רְמֶז שס"ג): אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ וּמַה לַּעֲשׂוֹת מִשְׁכַּן כָּבוֹד וְכַפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן פִּיּוּס, הַדּוֹחֲקִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְנוֹטְלִים אֶת מָמוֹנָם מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם.

תְּרוּמָה. אוֹתִיּוֹת **מ' תּוֹרָה.** שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְמ' יוֹם הִיא לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה, כְּהַהוּא דְּאָמְרִינַן (מְכִילְתָּא בְּשַׁלַּח טז, ד) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, שֵׁנִית לָהּ לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה. וְזֶהוּ וְיִקְחוּ לִי – לִשְׁמִי, שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּאִלּוּ לוֹקֵחַ לִי, שֶׁאֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה בִּלְבָד. וְעַל כֵּן סָמַךְ פָּרָשַׁת "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" לְפָרָשָׁה שֶׁל תּוֹרָה.

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. עֲשׂוּ לִי מָקוֹם מִקְדָּשׁ אֶחָד מְחֻמְשִׁים שֶׁבְּהַר הַבַּיִת, כְּמוֹ תְּרוּמָה שֶׁהוּא אֶחָד מְחֻמְשִׁים. שֶׁהֲרֵי הַר הַבַּיִת ת"ק עַל ת"ק, וּמְקוֹם הַחֻצָּר הָיָה ק' עַל נ', שֶׁהוּא אֶחָד מְחֻמְשִׁים שֶׁל ת"ק וְת"ק.

סָמַךְ לַיְלָה (לְעִיל כד, יח) ל"וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", רֶמֶז: זְמַן אֲכִילַת תְּרוּמָה בַּלַּיְלָה, כִּדְתְנַן (בְּרָכוֹת ב, א) מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן, שֶׁהוּא צֵאת כּוֹכָבִים.

וְיִקְחוּ לִי. לִי עוֹלֶה **מ'**, הַיְינוּ: עַיִן יָפָה אֶחָד מִמּ'.

מֵאֵת כָּל. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת עוֹלֶה **ס'**, הַיְינוּ: עַיִן רָעָה אֶחָד מִס'.

אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. בְּגִימַטְרִיָּא: **אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ תּוֹרְמִין לֹא הַגּוֹיִם.**

תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי. וְלֹא אָמַר "תִּקַּח", שֶׁאֵין גּוֹבִין צְדָקָה בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם.

תִּקְחוּ. בְּגִימַטְרִיָּא: **שְׁנַיִם קְחוּ.** תורה ג

וְהַטַּעַם שֶׁבַּנְּתִינָה אֵינוֹ נוֹגֵעַ הַכַּוָּנָה דְּלִשְׁמָהּ וְרַק הַגִּזְבָּר צָרִיךְ לְקַחַת לִשְׁמָהּ, יֵשׁ לוֹמַר:
כְּדֵי שֶׁנִּכְסֵי הָאָדָם יְקֻדָּשוּ וְיֵחָשְׁבוּ כְּנִכְסֵי שָׁמַיִם, צָרִיךְ שְׁנֵי דְּבָרִים: לְהַעֲבִירָם מֵרְשׁוּת הַדְּיוֹט, וּלְהַקְדִּישָׁם לְנִכְסֵי שָׁמַיִם.
וְעַל־דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב".
וְהִנֵּה, כְּשֶׁהַדָּבָר נִמְצָא עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַדְּיוֹט, אֵינוֹ נוֹגֵעַ כַּוָּנוֹתָיו שֶׁל הַנּוֹתֵן, דְּהָעִקָּר הוּא שֶׁיּוּסַר מֵרְשׁוּת הַדְּיוֹט, וְלָזֶה לֹא צָרִיךְ כַּוָּנָה כִּי־אִם הַעֲבָרָה בְּפֹעַל מֵרְשׁוּתוֹ. וְלָכֵן בִּנְתִינַת הַתְּרוּמָה אֵינוֹ נוֹגֵעַ הַכַּוָּנָה דְּלִשְׁמָהּ כִּי הָעִקָּר הוּא שֶׁהַתְּרוּמָה תָּעֲבַר מֵרְשׁוּתוֹ.
אֲבָל כְּדֵי לְהַקְדִּישׁ אֶת הַחֵפֶץ - שֶׁיֵּחָשֵׁב כְּנִכְסֵי שָׁמַיִם, אָז לֹא מַסְפִּיק הַהוֹצָאָה מֵרְשׁוּת הַדְּיוֹט אֶלָּא צָרִיךְ לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהַקְדִּישׁוֹ, וְלָזֶה צָרִיךְ גַּם כַּוָּנָה. וְלָכֵן הַגִּזְבָּר שֶׁמַּעֲבִירוֹ לִרְשׁוּת הַהֶקְדֵּשׁ צָרִיךְ לְכַוֵּן לִשְׁמָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 908 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַכַּוָּנָה בִּלְקִיחַת הַצְּדָקָה

וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה
לִי – לִשְׁמִי (כה, ב. ובפרש"י)
יְדוּעָה הַקּוּשְׁיָא מַדּוּעַ נֶאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", דְּלִכְאוֹרָה הָוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר "וְיִתְּנוּ לִי תְּרוּמָה"?
וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז, דְּהָא גּוּפָא מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, דְּלֹא רַק נְתִינַת הַצְּדָקָה צְרִיכָה לִהְיוֹת "לִשְׁמִי" כִּי־אִם גַּם הַ"וְיִקְחוּ לִי" – לְקִיחַת הַצְּדָקָה צְרִיכָה לִהְיוֹת לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה.
דְּהִנֵּה זֶה שֶׁהַנּוֹתֵן – הֶעָשִׁיר – צָרִיךְ לִתֵּן צְדָקָה "לִשְׁמִי" – לְשֵׁם הַמִּצְוָה, אֵינוֹ חִדּוּשׁ כָּל־כָּךְ. דְּמִכֵּיוָן שֶׁהַכֶּסֶף הוּא רְכוּשׁוֹ הַפְּרָטִי, וְהִתְגַּלֶּה לְהַשֵּׂיגוֹ, הֲרֵי כְּשֶׁנִּפְרָד מֵהַכֶּסֶף וְנוֹתְנוֹ לְזוּלָתוֹ, הֲרֵי זֶה (בְּדֶרֶךְ כְּלָל) בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם מִצְוַת צְדָקָה "לִשְׁמִי".
אַךְ הֶעָנִי הַלּוֹקֵחַ אֶת הַצְּדָקָה, הֲרֵי הוּא לוֹקְחָהּ לְשֵׁם עַצְמוֹ, לְפַרְנֵס עַצְמוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְיִתָּכֵן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בָּזֶה כַּוָּנָה "לִשְׁמִי".
וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁגַּם הָעָנִי צָרִיךְ לָקַחַת אֶת הַצְּדָקָה לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה.
וְהוּא עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּסה"ק (ראה סה"מ תרכ"ח ד"ה תקעו. ועייג"כ שמו"ר פל"א, ה. תנחומא שם) דְּהַטַּעַם שֶׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה אֶת עוֹלָמוֹ בְּאֹפֶן שֶׁהָעֲנִיִּים מְקַבְּלִים אֶת כַּסְפָּם דַּוְקָא מֵהָעֲשִׁירִים הוּא, כִּי אִם הָיָה לְכָלָם אֶת כָּל הַנִּצְרָךְ לָהֶם, לֹא הָיָה בָּעוֹלָם עִנְיַן הַחֶסֶד וְהַצְּדָקָה.
וּלְשֵׁם זֶה צָרִיךְ הֶעָנִי לְקַבֵּל אֶת הַצְּדָקָה, לֹא כִּי עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, אֶלָּא "לִשְׁמִי", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהֶעָשִׁיר נוֹתֵן לוֹ הַמָּעוֹת מִתְקַיֵּם עִנְיַן הַצְּדָקָה בָּעוֹלָם.

(ג) **וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:**

ג וְדָא אַפְּרָשׁוּתָא דִּתְסָבוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא:

רש"י◄ **זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת וְגוֹ'** • כֻּלָּם בָּאוּ בִּנְדָבָה, אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנִּדְבוֹ לִבּוֹ, חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁבָּא בְּשָׁוֶה, מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְכָל אֶחָד. וְלֹא מָצִינוּ בְּכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵצְרַךְ שָׁם כֶּסֶף יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לח) "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וְגוֹ' בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת וְגוֹ'". וּשְׁאָר הַכֶּסֶף הַבָּא שָׁם בִּנְדָבָה, עֲשָׂאוּהָ לִכְלֵי שָׁרֵת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ"ט כרך ב, עמ' 330 ואילך)

זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת (כה, ג)
נֶאֱמַר בִּסְפָרִים שֶׁיֵּשׁ כָּאן שָׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה, כַּמְּרֻמָּז בְּרָאשֵׁי־הַתֵּבוֹת: 'זָהָב' - זֶה הַנּוֹתֵן בָּרִיא. 'כֶּסֶף' - (הַנּוֹתֵן רַק) כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד. 'נְחֹשֶׁת' - (הַנּוֹתֵן צְדָקָה רַק כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב־מַרָע, וְזוֹ הִיא) 'נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ'.
וּמֵאַחַר שֶׁצְּדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשְּׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת הַלָּלוּ, הֵן בְּעֶצֶם שָׁלֹשׁ דְּרָגוֹת בַּשְּׁלִיחוּת הַכְּלָלִית שֶׁל "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לַקָּבָּ"ה:
"זֶה הַנּוֹתֵן בָּרִיא" - עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מְשֻׁלֶּמֶת. "כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד" - כְּשֶׁהָאָדָם מְשִׁפָּע מֵהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבָּעוֹלָם, וְרַק עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמִשְׁתַּחְרֵר מֵהַהַשְׁפָּעָה הַשְּׁלִילִית. "נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ" - מַצָּב שֶׁבּוֹ הַנּוֹתֵן מְשֻׁפָּע מֵהָעוֹלָם עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהוּא כְּבָר 'חוֹלֶה'. לְמַדְנוּ כָּאן, שֶׁגַּם חוֹלֶה יָכוֹל לְתֵת צְדָקָה, וְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יְהִיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, יָכוֹל לְהִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, הִיא הַמְּלָאכָה שֶׁל הַפִּיכַת הָעוֹלָם לְמָכוֹן לִשְׁבִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ד) **וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:**

ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי:

רש"י◄ **וּתְכֵלֶת** • צֶמֶר צָבוּעַ בְּדַם חִלָּזוֹן, וְצִבְעוֹ יָרֹק (יבמות ד. מנחות מד). **וְאַרְגָּמָן** • צֶמֶר צָבוּעַ מִמִּין צֶבַע שֶׁשְּׁמוֹ אַרְגָּמָן. **וְשֵׁשׁ** • הוּא פִּשְׁתָּן. **וְעִזִּים** • נוֹצָה שֶׁל עִזִּים, לְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: וּמְעַזֵּי, הַבָּא מִן הָעִזִּים וְלֹא עִזִּים עַצְמָן, שֶׁתַּרְגּוּם שֶׁל "עִזִּים" - עִזָּיָא.

(ה) **וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים:**

ה **וּמַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:**

רש"י ◄ **מְאָדָּמִים•** צְבוּעוֹת הָיוּ אָדֹם לְאַחַר עִבּוּדָן. **תְּחָשִׁים•** (שבת כח) מִין חַיָּה, וְלֹא הָיְתָה אֶלָּא לְשָׁעָה, וְהַרְבֵּה גְּוָנִים הָיוּ לָהּ, לְכָךְ מְתַרְגֵּם סַסְגּוֹנָא, שֶׁשֵּׁשׁ וּמִתְפָּאֵר בִּגְוָנִים שֶׁלּוֹ. **וַעֲצֵי שִׁטִּים•** וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לא עמוד 146 ואילך) – מתוך 'לקראת שבת'

נֶחָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם

וַעֲצֵי שִׁטִּים:

וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם בַּמִּדְבָּר, פֵּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם (כה, ה. ובפרש"י).

יֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֲרָזִים לִבְנִיַּת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יְכוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְנוֹתָם מִתַּגְּרֵי הָאֻמּוֹת אוֹ לְקַחְתָּם מִיְּעָרוֹת סְמוּכִים, וְאִם כֵּן מַדּוּעַ הָצְרַךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהָבִיא אִתּוֹ אֲרָזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִנְטֹעַ אוֹתָם בְּמִצְרַיִם?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּעִנְיָן זֶה פֵּרְשׁוֹ "רַבִּי תַּנְחוּמָא" – מִלְּשׁוֹן "נֶחָמָה". שֶׁעָשָׂה כֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּדֵי לְנַחֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת גָּלוּתָם.

דְּכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּגָלוּת קָשָׁה בְּיוֹתֵר, עִם גְּזֵרוֹת כְּ"כָל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" וְכִיוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה זוּ הָיְתָה נֶחָמָתָם כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב.

דְּאַף שֶׁיָּדְעוּ שֶׁהִבְטִיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה – "אָנֹכִי אַעֲלֶךָּ גַּם עָלֹה" (ויגש מו, ד), אֵין זֶה דּוֹמֶה לָזֶה שֶׁרָאוּ בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִנֵּה יֵשׁ אֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם רַק עַל־מְנָת שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְיִקְחוּ אֲרָזִים אֵלּוּ עִמָּהֶם, וְיִבְנוּ בָּהֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן.

(ו) **שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:**

ו **מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לְמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:**

רש"י ◄ **שֶׁמֶן לַמָּאֹר•** שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. **בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה•** שֶׁנַּעֲשָׂה לִמְשֹׁחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ, וְהוּצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". **וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים•** שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וּבֹקֶר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". וּלְשׁוֹן "קְטֹרֶת", הַעֲלָאַת קִיטּוֹר וְתִמְרוֹת עָשָׁן.

(ז) **אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן:**

ז **אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא:**

רש"י ◄ **אַבְנֵי־שֹׁהַם•** שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם לְצֹרֶךְ הָאֵפוֹד, הָאָמוּר בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". **מִלֻּאִים•** עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בַּזָּהָב מוֹשָׁב כְּמִין גֻּמָּא, וְנוֹתְנִין הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְּאוֹת הַגֻּמָּא, קְרוּיִים אַבְנֵי מִלֻּאִים, וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבְּצוֹת. **לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן•** אַבְנֵי הַשֹּׁהַם לָאֵפֹד וְאַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לַחֹשֶׁן. וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפֹרָשִׁים בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה", וְהֵם מִינֵי תַּכְשִׁיט.

(ח) **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:**

ח **וְיַעְבְּדוּן קֳדָמַי מִקְדְּשָׁא וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן:**

רש"י ◄ **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ•** וְעָשׂוּ לִשְׁמִי בֵּית קְדֻשָּׁה.

בעל הטורים

(ו) **שֶׁמֶן לַמָּאֹר.** חָסֵר, דְּלֹא לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ. וי"ג דְּבָרִים נִמְנוּ כָּאן, וְכֵן יֵשׁ י"ג מִינֵי מַלְבּוּשִׁים בִּיחֶזְקֵאל (טז, ט־יג) "וָאֲנַעֲלֵךְ תַּחַשׁ וגו' וָאֲעַדֵּךְ עֲדִי" וגו'. וּכְשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל אִבְּדוּ י"ג מַלְבּוּשִׁים, כְּדִכְתִיב (לְהִלָּן לג, ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם. וּבִזְכוּת אֵלּוּ י"ג מִינִים שֶׁהִתְנַדְּבוּ חָזְרוּ לָהֶם י"ג. תורה ז

(ח) **וְשָׁכַנְתִּי.** רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן, **וְשָׁכַן ת"י** שָׁנִים. וְכֵן "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" (תְּהִלִּים כב, ד), **קָדוֹשׁ** עוֹלֶה **ת"י**, שֶׁמִּנְיַן **קָדוֹשׁ** הָיָה תְּהִלּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ בּוֹ אוֹתִיּוֹת **שְׁנֵי ת"ך**, רָמֵז לְת"ך שָׁנִים שֶׁל בַּיִת שֵׁנִי. תורה ט

(ט) **כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס**

ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן תַּעְבְּדוּן:

רש"י◄ **כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ •** (מנחות כט) כָּאן. **אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן.** הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ". **וְכֵן תַּעֲשׂוּ •** (סנהדרין טז. שבועות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים, אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שֻׁלְחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ", אֶלָּא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ', וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּת אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵלָיו.

(י) **וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:**

י וְיַעְבְּדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתְיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:

רש"י◄ **וְעָשׂוּ אֲרוֹן •** כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם, עֲשׂוּיִים כְּמִין אַרְגָּז, שֶׁקּוֹרִין אישקרי"ן, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ' 318)

וְעָשׂוּ אָרוֹן... אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ (כה, י)

מִידוֹת הָאָרוֹן הָיוּ כֻּלָּן חֲצוּיוֹת, כִּי הָאָרוֹן רוֹמֵז לַתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה צְרִיכָה לִפְעֹל בָּאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה - אֶת שְׁבִירַת הָרְגִילוּת וְהַמִּדּוֹת הָרָעוֹת שֶׁלּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כו עמוד 175 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִצְוַת עֲשׂוּת הָאָרוֹן

וְעָשׂוּ אָרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים (כה, י)

בְּהֲלִכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה כּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ם בַּאֲרִיכוּת דִּינֵי עֲשִׂיַּת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ, הַמְּנוֹרָה, הַמִּזְבֵּחַ, הַשֻּׁלְחָן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהִשְׁמִיט דִּינֵי וְצוּרַת עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן. וּכְמוֹ כֵן בְּ"סֵפֶר הַמִּצְוֹת" מָנָה עֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת (כְּחֵלֶק מִמִּצְוַת־עֲשֵׂה דְּבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ), אַךְ אֵינוֹ מַזְכִּיר כְּלָל עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן.

וְשַׁקְלָא וְטַרְיָא בָּזֶה בַּאֲרָכָה בְּנוֹשְׂאֵי־כְּלֵי הָרַמְבַּ"ם (ועיין מנ"ח מ"ע צה. פי' הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג בסופו פרשה נב. ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּאֹפֶן מְחֻדָּשׁ, דִּלְדַעַת הָרַמְבַּ"ם חָלוּק דִּין עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן מֵעֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים. דִּשְׁאָר כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשׂוּ לְשֵׁם הָעֲבוֹדָה בָּהֶם, כְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בַּמְּנוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּמִפְּנֵי שֶׁהָעֲבוֹדָה בָּהֶם הִיא מִצְוָה לְדוֹרוֹת, שֶׁפִּיר נִמְנוּ כְּמִצְוַת־עֲשֵׂה, וְנִכְתְּבוּ דִּינֵיהֶם בְּהֲלִכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. אַךְ הָאָרוֹן אֵין בּוֹ עֲבוֹדָה כְּלָל, אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל שֶׁתִּהְיֶה שָׁם הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. וְהַצִּוּוּי עַל עֲשִׂיָּתוֹ הוּא רַק כְּדֵי לִפְעֹל הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסוֹף פָּרָשַׁת עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן (כה, כב) דַּעֲשִׂיָּתוֹ הִיא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם".

וְהִנֵּה, מָצִינוּ חִלּוּק בֵּין בֵּית עוֹלָמִים וְהַמִּשְׁכָּן (הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, מִשְׁכַּן שִׁילֹה וְכַיּוֹ"ב). דְּבַזְּמַן שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם הָאָרוֹן הָיָה לַמִּשְׁכָּן דִּין "בָּמָה גְּדוֹלָה" בִּלְבַד (תוספתא זבחים ספי"ג. וראה גם מאירי מגילה ט, ב). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּבֵית עוֹלָמִים הִנֵּה גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּטַּל מִשָּׁם הָאָרוֹן, נִשְׁאֲרָה שְׁכִינָה בַּמָּקוֹם הַהוּא וּקְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם (כמ"ש הרמב"ם בסוף פרק ו' מֵהֲלִכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה).

בעל הטורים

(ט) **מַרְאֶה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **גַּבְרִיאֵל**. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה חָגוּר כְּמִין פְּסִיקְיָא שֶׁל עוֹר, וּמַרְאֶה לְמֹשֶׁה תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְתַבְנִית כָּל כֵּלָיו.

וְכֵן תַּעֲשׂוּ. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וְכֵן תַּעֲשׂוּ" דְּגִדְעוֹן (שופטים ז, יז). שֶׁזְּכוּת אֵלּוּ הַכֵּלִים עָמַד לְגִדְעוֹן. וְכֵן כָּל מַעֲשֶׂה דְּגִדְעוֹן הָיָה כְּנֶגֶד עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ וְכֵלָיו. נָתַן הַלַּפִּידִים בְּכַדִּים לְהַזְכִּיר זְכוּת אֵלּוּ הַכֵּלִים. וּבְרֹאשׁ הָאַשְׁמוּרָה הַתִּיכוֹנָה (שם שם, יט), לְהַזְכִּיר זְכוּת עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאָז הָיוּ תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְהִיא עֲבוֹדָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בָּהֶם בַּיּוֹם. תורה י

(י) **וְעָשׂוּ אָרוֹן.** בְּכֻלָּם כְּתִיב "וְעָשִׂיתָ", חוּץ מִבָּאָרוֹן דִּכְתִיב "וְעָשׂוּ"; שֶׁכָּל הַכֵּלִים עֲשָׂה שְׁלֹמֹה כַּיּוֹצֵא בָּהֵן, חוּץ מֵאָרוֹן.

אָרוֹן. אוֹתִיּוֹת **אוֹרָן**, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל; וְאוֹתִיּוֹת **נוּרָא**, כִּי הוּא אֵשׁ אוֹכֶלֶת (לעיל כד, יז). **אָרוֹן** בְּגִימַטְרִיָּא: **נָזִר**, שֶׁכֻּתֶּר תּוֹרָה עוֹלֶה עַל כָּל הַכְּתָרִים, לָכֵן כְּתִיב "וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב", וּבַשֻּׁלְחָן כְּתִיב (פסוק כד) "וְעָשִׂיתָ לוֹ", לוֹמַר שֶׁכֶּתֶר תּוֹרָה עוֹלֶה עַל שְׁאָר הַכְּתָרִים.

אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ. כָּל מִדּוֹתָיו הָיוּ שְׁבוּרוֹת בַּחֲצָאֵי אַמּוֹת, לְלַמֵּד שֶׁכָּל מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה צָרִיךְ לְשַׁבֵּר וּלְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ.

וְעָשׂוּ אָרוֹן. י' פָּרָשִׁיּוֹת מַתְחִילִין בַּעֲשִׂיָּה, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם. תורה יא

וּמֵעַתָּה יֵשׁ לוֹמַר, דְּלְאַחַר שֶׁנִּבְנָה בֵּית עוֹלָמִים וְנִקְבְּעָה שָׁם הַקְּדֻשָּׁה לְעוֹלָם, מִמֵּילָא אֵין הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה תְּלוּיָה בָּאָרוֹן, וְאֵין מִצְוָה בַּעֲשִׂיַּת הָאָרוֹן. כִּי כָּל עִקַּר עֲשִׂיָּתוֹ הוּא רַק לִפְעֹל הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה כַּנַּ"ל. וְלָכֵן לֹא הֵבִיא הָרַמְבַּ"ם דִּינֵי עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, וְלֹא מְנָאָהּ בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת מִכֵּיוָן שֶׁאֵין בַּעֲשִׂיָּתָהּ מִצְוָה לְדוֹרוֹת. וְאָתִי שַׁפִּיר.

(יא) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב:

יא וְתֶחֱפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי מִגָּו וּמִבָּרָא תַּחַפְּנִנֵּהּ וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי זֵיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ • (יומא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתָלִים וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד, וּפְתוּחִים מִלְּמַעְלָה. נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שְׁפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה בְּזָהָב. נִמְצָא מְצֻפֶּה מִבַּיִת וּמִחוּץ (שם תנחומא.

זֵר זָהָב • כְּמִין כֶּתֶר מֻקָּף לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְּׁפָתוֹ, שֶׁעָשָׂה הָאָרוֹן הַחִיצוֹן גָּבֹהַּ מִן הַפְּנִימִי, עַד שֶׁעָלָה לְמוּל עֲבִי הַכַּפֹּרֶת וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ מַשֶּׁהוּ. וּכְשֶׁהַכַּפֹּרֶת שׁוֹכֵב עַל עֲבִי הַכְּתָלִים, עוֹלֶה הַזֵּר לְמַעְלָה מִכָּל עֲבִי הַכַּפֹּרֶת כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא סִימָן לְכֶתֶר תּוֹרָה. (שמות רבה)

(יב) וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית:

יב וְתַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זְוִיתֵהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ תִּנְיָתָא:

רש"י◄ וְיָצַקְתָּ • לְשׁוֹן הַתָּכָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. פַּעֲמֹתָיו • כְּתַרְגּוּמוֹ: זְוִיתֵהּ, וּבַזְּוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת סָמוּךְ לַכַּפֹּרֶת, הָיוּ נְתוּנִים שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן לְרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְהַבַּדִּים נְתוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן מַפְסִיק בֵּין הַבַּדִּים אַמָּתַיִם וָחֲצִי בֵּין בַּד לְבַד, שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנּוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן מְהַלְּכִין בֵּינֵיהֶם, וְכֵן מִפֹּרָשׁ בִּ'מְנָחוֹת' בְּפֶרֶק "שְׁתֵּי הַלֶּחֶם". וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת • הֵן הֵן הָאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁבִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וּפֵרַשׁ לְךָ הֵיכָן הָיוּ, וְהַוָּי"ו זוֹ יְתֵרָה הִיא, וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ "שְׁתֵּי טַבָּעוֹת", וְיֵשׁ לְךָ לְיַשְּׁבָהּ כֵּן: וּשְׁתֵּי מִן הַטַּבָּעוֹת הָאֵלּוּ עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת. צַלְעוֹ • צִדּוֹ.

(יג) וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:

יג וְתַעְבֵּד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:

רש"י◄ בַדֵּי • מוֹטוֹת.

(יד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:

יד וְתָעֵל יָת אֲרִיחֵיָא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן:

(טו) בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ:

טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחֵיָא לָא יְעִדּוּן מִנֵּהּ:

רש"י◄ לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ • (יומא שם) לְעוֹלָם.

(טז) וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

טז וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא די אֶתֵּן לָךְ:

רש"י◄ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן • כְּמוֹ: בָּאָרוֹן. הָעֵדֻת • הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

בעל הטורים

(יא) זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ. ב' דְּזָהָב עִם טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ – בְּגִימַטְרִיָּא: הִנֵּה הֶחָכָם יִהְיֶה תּוֹכוֹ כִּבְרוֹ. תורה יב

◆ יום שני כ"ט שבט ◆

(יז) וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ:

יז וְתַעְבֵּד כַּפֹּרְתָּא דְּדְהַב דְּכִי תַרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֲרֻכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיַהּ:

רש"י◄ **כַּפֹּרֶת** • כִּסּוּי עַל הָאָרוֹן, שֶׁהָיָה פָּתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמַנִּיחוֹ עָלָיו כְּמִין דַּף. **אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ** • כְּאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְרָחְבָּהּ כְּרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וּמֻנַּחַת עַל עָבִי הַכְּתָלִים אַרְבַּעְתָּם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שִׁעוּר לְעָבְיָהּ, פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה עָבְיָהּ טֶפַח (סוכה ה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 164)

שֶׁהָיָה עָבְיָהּ טֶפַח (רש"י כה, יז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מָה רָאָה רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ שִׁעוּר עֹבִי הַכַּפֹּרֶת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֻקְשָׁה לוֹ: מַדּוּעַ נֶאֱמַר לְעֵיל (פסוק י) "**וְעָשׂוּ** אֲרוֹן", בְּנִגּוּד לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁאָר הַכֵּלִים "**וְעָשִׂיתָ**". וּמִתָּרֵץ, שֶׁעֹבִי הַכַּפֹּרֶת הָיָה טֶפַח, וְאֵין בְּכֹחוֹ שֶׁל אָדָם אֶחָד לַעֲבֹד וְלַעֲשׂוֹת חֲתִיכַת זָהָב רַבַּת־מִשְׁקָל כָּזֶה.

(יח) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:

יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדְהָב נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֹּרְתָּא:

רש"י◄ **כְּרֻבִים** • דְּמוּת פַּרְצוּף תִּינוֹק לָהֶם. **מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה** • שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם בְּרָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת לְאַחַר עֲשִׂיָּתָם כְּמַעֲשֵׂה צוֹרְפִים, שֶׁקּוֹרִין שוּלדרי"ץ, אֶלָּא הַטֵּל זָהָב הַרְבֵּה בִּתְחִלַּת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת וְהַכֵּה בְּפַטִּישׁ וּבְקֶרְנָס בָּאֶמְצַע, וְרָאשֵׁין בּוֹלְטִין לְמַעְלָה, וְצַיֵּר הַכְּרוּבִים בִּבְלִיטַת קְצוֹתָיו. **מִקְשָׁה** • בטדי"ץ בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ (דניאל ה' ו') "דָּא לְדָא נָקְשָׁן". **קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת** • רָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת.

(יט) וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

יט וְעַבֵּד כְּרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן כַּפֹּרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי:

רש"י◄ **וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר שְׁנֵי כְּרוּבִים לְכָל קָצֶה וְקָצֶה. לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ: "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה". **מִן הַכַּפֹּרֶת** • עַצְמָהּ תַּעֲשֶׂה אֶת הַכְּרוּבִים, זֶהוּ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל "מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אוֹתָם", שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם לַכַּפֹּרֶת.

(כ) וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים:

כ וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵלָּא מְטַלִּין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפֹּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקֳבֵל חַד לְקֳבֵל כַּפֹּרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְּרוּבַיָּא:

רש"י◄ **פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם** • שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֶלָּא פְּרוּשִׂים וּגְבֹהִים לְמַעְלָה אֵצֶל רָאשֵׁיהֶם, שֶׁיְּהֵא עֲשָׂרָה טְפָחִים בֶּחָלָל שֶׁבֵּין הַכְּנָפַיִם לַכַּפֹּרֶת, כִּדְאִיתָא בְּ"סֵכָה" (דף ה).

בעל הטורים

(יח) **שְׁנַיִם כְּרֻבִים וגו' וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו.** כְּמוֹ שְׁנֵי חֲבֵרִים שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה.
כְּרוּבִים. בְּגִימַטְרִיָּא: **מַרְאֵה כָבוֹד.**
כְּרֻבִים. כְּרַבְיָא. "כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ" (הושע יא, א).
שְׁנֵי כְּרוּבִים. בְּגִימַטְרִיָּא: **אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב**, שֶׁהָיוּ שָׁם כְּדֵי לְהַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת. שְׁנֵי כְּרוּבִים וּמִשָּׁה – ג' כְּנֶגֶד ג' אָבוֹת. **מִ**'בֵּין **שְׁ**'נֵי **הַ**'כְּרֻבִים (פסוק כב) רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **מֹשֶׁה.** תורה יט

(כא) **וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:**

כא וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵלָּא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

רש"י ◄ **וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת.** לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִכְפַּל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת"? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה אֶת הָעֵדֻת לְתוֹכוֹ, וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו. וְכֵן מָצִינוּ, כְּשֶׁהֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן נֶאֱמַר: (לקמן מ) "וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן", וְאַחַר־כָּךְ: "וַיִּתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְּמָעְלָה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַקֶּשֶׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהַקָּבָּ"ה

וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: (כה, כא)

נֶחְלְקוּ רַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ן בְּגֶדֶר הַכַּפֹּרֶת, דִּלְרַשִׁ"י הַכַּפֹּרֶת הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ פָּסוּק זֶה "שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו", אֲבָל לְהָרַמְבַּ"ן הַכַּפֹּרֶת הִיא חֵלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכִלְשׁוֹנוֹ "אָרוֹן יִקָּרֵא גַּם בִּהְיוֹת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו" (ועיין שם איך מפרש הפסוק).

וְנִפְקָא־מִינָהּ הֵאֵם בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת הָיוּ צְרִיכִים לְכַוֵּן לְשֵׁם עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂיַּת כַּפֹּרֶת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה ע"פ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

תַּכְלִית הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן שֶׁבּוֹ, הָיָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" שֶׁה־יִתְבָּרֵךְ יִשְׁכֹּן בְּתוֹכְכֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ שְׁרָתָה שְׁכִינָה הָיָה כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים", מֵעַל הַכַּפֹּרֶת.

אָמְנָם כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַרְגִּישׁוּ אֶת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה שֶׁבֵּינֵיהֶם זֶהוּ רַק ע"י הַתּוֹרָה, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ הָרַמְבַּ"ן שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה שְׁכִינָה הָיְתָה חֵלֶק מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית, הַתּוֹרָה. כִּי רַק ע"י הַתּוֹרָה מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה.

אַךְ בֶּאֱמֶת הַקָּבָּ"ה שׁוֹרֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם אִם אֵינָם לוֹמְדִים תּוֹרָה (אַף שֶׁאָז אֵינָם מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה), כִּי הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקוּב"ה הוּא לְמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר חז"ל "יִשְׂרָאֵל קָדְמוּ לַתּוֹרָה", וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְהִיא לְמַעְלָה מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ הַלּוּחוֹת - הַתּוֹרָה.

(כב) **וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ**

כב וֶאֱזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא יָת כָּל דִּי אֶצַּוֵּךְ יָתָךְ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וְנוֹעַדְתִּי.** כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמָּךְ, אוֹתוֹ מָקוֹם אֶקְבַּע לַמּוֹעֵד שֶׁאָבֹא שָׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. **וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת.** וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת. נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה. בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ז) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְגוֹ'", מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּשְׁכָּן, וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמָע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. **וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** הֲרֵי יָ"ו זוֹ יִתֵּרָה וּטְפֵלָה, וְכָמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֹה תִּפְתֹּר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמָּךְ שָׁם", אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא.

בעל הטורים

(כב) **וְנוֹעַדְתִּי.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ", "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְהִלָּן כט, מג). זֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ (תַּנְחוּמָא שְׁמִינִי א) "אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ" (וַיִּקְרָא י, יג). וְהֵיכָן דִּבֵּר? – "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (לְהִלָּן כט, מג). אָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: 'יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַמִּשְׁכָּן בִּקְרוֹבָיו שֶׁל מָקוֹם, וְהָיִיתִי סָבוּר שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בָּנוּ'. וּמֵהֵיכָן יָדַע? – מִכָּאן, שֶׁאָמַר לוֹ "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ", פֵּירוּשׁ: עַל יָדְךָ. עַל כֵּן כְּתִיב כָּאן "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ", וּלְקַמָּן "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". תורה כג

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃

כג וְתַעְבֵּד פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֲרֻכֵּה וְאַמְתָא פְּתֵיהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָא רוּמֵהּ׃

רש"י◄ קֹמָתוֹ • גֹּבַהּ רַגְלָיו עִם עֲבִי הַשֻּׁלְחָן (פסחים קט)◆

(כד) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃

כד וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי וְתַעְבֵּד לֵהּ זֵיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י◄ זֵר זָהָב • סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהַשֻּׁלְחָן שֵׁם עֹשֶׁר וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: 'שֻׁלְחַן מְלָכִים'.

(כה) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃

כה וְתַעְבֵּד לֵהּ גְּדַנְפָּא רוּמֵהּ פֻּשְׁכָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר דִּדְהַב לִגְדַנְפֵּהּ סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י◄ מִסְגֶּרֶת • כְּתַרְגּוּמוֹ: גְּדַנְפָּא, וְנֶחְלְקוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים: לְמַעְלָה הָיְתָה, סָבִיב לַשֻּׁלְחָן, כְּמוֹ לְבַזְבַּזִּין שֶׁבִּשְׁפַת שֻׁלְחַן שָׁרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמַטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מֵרֶגֶל לְרֶגֶל, בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשֻּׁלְחָן, וְדַף הַשֻּׁלְחָן שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת. וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ • הוּא זֵר הָאָמוּר לְמַעְלָה, וּפֵרַשׁ לְךָ כָּאן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה.

(כו) וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃

כו וְתַעְבֵּד לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זְוִיָתָא די לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי׃

(כז) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

כז לְקֳבֵל גְּדַנְפָּא יְהֵוְיָן עִזְקָתָא לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא׃

רש"י◄ לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת • בְּרַגְלַיִם תְּקוּעוֹת כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. לְבָתִּים לְבַדִּים • אוֹתָן טַבָּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבַּדִּים. לְבָתִּים • לְצֹרֶךְ בָּתִּים. לְבַדִּים • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא.

(כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

כח וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן נָטְלִין בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא׃

רש"י◄ וְנִשָּׂא־בָם • לְשׁוֹן נִפְעַל, יִהְיֶה נִשָּׂא בָּם אֶת הַשֻּׁלְחָן.

(כט) וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

כט וְתַעְבֵּד מָגִיסוֹהִי וּבָזְכוֹהִי וְקַסָּוָתֵהּ וּמְכִילָתֵהּ דִּיתְנַסַּךְ בְּהֵן דְּהַב דְּכִי תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש"י◄ וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו • קְעָרוֹתָיו, זֶה הַדְּפוּס, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ. שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמִין כִּתְלִים, וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וּלְכָאן, לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן וּכְתָלָיו זְקוּפִים כְּנֶגֶד שְׂפַת הַשֻּׁלְחָן, וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל. בְּשֶׁל בַּרְזֶל הוּא נֶאֱפֶה, וּכְשֶׁמּוֹצִיאוֹ מִן הַתַּנּוּר, נוֹתְנוֹ בְּשֶׁל זָהָב עַד לְמָחָר בְּשַׁבָּת שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוּס קָרוּי קְעָרָה. וְכַפֹּתָיו • הֵן בְּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם לְבוֹנָה. וּשְׁתַּיִם הָיוּ לִשְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבוֹנָה שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה)

בעל הטורים

(כד) וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב. זָהָב בְּגִימַטְרִיָּא: דָּוִד, שֶׁהוּא יִזְכֶּה לְזֵר שֶׁל מְלָכִים. תורה כה

״וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה״. **וּקְשׁוֹתָיו** • הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן. דּוּגְמָתָן עָשָׂה שֶׁל זָהָב וּמְסַדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גַּבֵּי אוֹתָן הַקָּנִים, וּמַבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׁוּ. וּבְלָשׁוֹן עַרְבִּי, כָּל דָּבָר חָלוּל קָרוּי קסו״א. **וּמְנַקִּיֹּתָיו** • תַּרְגּוּמוֹ: וּמְכִילָתֵהּ, הֵן סְנִיפִים כְּמִין יְתֵדוֹת זָהָב עוֹמְדִין בָּאָרֶץ, וּגְבוֹהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשֻּׁלְחָן הַרְבֵּה, כְּנֶגֶד גֹּבַהּ מַעֲרֶכֶת הַלֶּחֶם, וּמְכַצְּלִים שִׁשָּׁה (הרא״ם גורס חֲמִשָּׁה) פְּצוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְרָאשֵׁי הַקָּנִים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מַשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֶלְיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשָּׁבְרוּ. וּלְשׁוֹן מְכִילָתֵהּ, סִבְלוֹתָיו, כְּמוֹ: ״נִלְאֵיתִי הָכִיל״, אֲבָל לְשׁוֹן מְנַקִּיּוֹת, אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וְיֵשׁ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (מנחות צו): קְשׁוֹתָיו, אֵלּוּ סְנִיפִין שֶׁמַּקְשִׁין אוֹתוֹ וּמַחֲזִיקִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבֵר. וּמְנַקִּיֹּתָיו, אֵלּוּ הַקָּנִים שֶׁמְּנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׁ, אֲבָל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: מְכִילָתֵהּ, הָיָה שׁוֹנֶה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר: מְנַקִּיּוֹת הֵן סְנִיפִין. **אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן** • אֲשֶׁר יְכֻסֶּה בָּהֶן, וְעַל קְשׁוֹתָיו הוּא אוֹמֵר: ״אֲשֶׁר יֻסַּךְ״, שֶׁהָיוּ עָלָיו כְּמִין סְכָךְ וְכִסּוּי. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (במדבר ד) ״וְאֵת קְשׁוֹת הַנָּסֶךְ״, וְזֶה וְזֶה, ״יֻסַּךְ״ וְ״הַנָּסֶךְ״, לְשׁוֹן סְכָךְ וְכִסּוּי הֵם.

(ל) **וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: פ**

ל וְתִתֵּן עַל פְּתוֹרָא לְחֵם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא:

רש״י ◄ **לֶחֶם פָּנִים** • שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וּמִנְיַן הַלֶּחֶם וְסֵדֶר מַעַרְכוֹתָיו מְפֹרָשִׁים בְּ״אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים״.

◆ יום שלישי ל׳ שבט ◆

(לא) **וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ:**

לא וְתַעְבֵּד מְנַרְתָּא דְּדַהַב דְּכִי נְגִיד תִּתְעַבֵּד מְנַרְתָּא שִׁדַּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא מִנַּהּ יְהוֹן:

רש״י ◄ **מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה** • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה חוּלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנֶיהָ וְגֵרוֹתֶיהָ אֵבָרִים אֵבָרִים, וְאַחַר־כָּךְ יַדְבִּיקֵם כְּדֶרֶךְ הַצּוֹרְפִין שֶׁקּוֹרִין שולדרי״ץ, אֶלָּא כֻּלָּהּ בָּאָה מֵחֲתִיכָה אַחַת, וּמַקִּישׁ בְּקֶרְנָס וְחוֹתֵךְ בִּכְלֵי הָאֻמָּנוּת וּמַפְרִיד הַקָּנִים אֵילָךְ וָאֵילָךְ. **מִקְשָׁה** • תַּרְגּוּמוֹ ״נְגִיד״, לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֵבָרִים מִן הָעֵשֶׂת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקָּשַׁת הַקֶּרְנָס. וּלְשׁוֹן ״מִקְשָׁה״, מַכַּת קֶרְנָס, בטדי״ץ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: (דניאל ה) ״דָּא לְדָא נָקְשָׁן״. **תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה** • (תנחומא) מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר, וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. לָכֵן לֹא נִכְתַּב ׳תַּעֲשֶׂה׳ (מנחות כט). **יְרֵכָהּ** • הוּא הָרֶגֶל שֶׁל מַטָּה הֶעָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה, וּשְׁלֹשָׁה הָרַגְלַיִם יוֹצְאִין הֵימֶנָּה וּלְמַטָּה. **וְקָנָהּ** • הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלֶה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ, זָקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה וְעָלָיו גֵּר הָאֶמְצָעִי עָשׂוּי כְּמִין בָּזָךְ, לָצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלָתֵת הַפְּתִילָה. **גְּבִיעֶיהָ** • הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שֶׁעוֹשִׂין מִזְּכוּכִית, אֲרֻכִּים וּקְצָרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מדירנ״ס, וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִין מִזָּהָב וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה כַּמִּנְיָן שֶׁנָּתַן בָּהֶם הַכָּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָהּ אֶלָּא לְנוֹי. **כַּפְתֹּרֶיהָ** • כְּמִין תַּפּוּחִים, עֲגֻלִּים סָבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לַמְּנוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֵי הַשָּׂרִים, וְקוֹרִין לָהֶם פימל״ש, וּמִנְיָן שֶׁלָּהֶם כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה: כַּמָּה כַּפְתּוֹרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה, וְכַמָּה חָלָק שֶׁבֵּין כַּפְתּוֹר לְכַפְתּוֹר. **וּפְרָחֶיהָ** • צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. **מִמֶּנָּה יִהְיוּ** • הַכֹּל מִקְשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֵשֶׂת, וְלֹא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וְיַדְבִּיקֵם.

בעל הטורים

(לא) **וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת.** ז׳ פְּעָמִים כְּתִיב ׳מְנוֹרָה׳, כְּנֶגֶד ז׳ רְקִיעִים וְז׳ אֲרָצוֹת. וְאֵין בְּפָרָשַׁת מְנוֹרָה אוֹת סְמֶ״ךְ, וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. לוֹמַר: בִּמְקוֹם נֵר, אֵין שָׂטָן וְאֵין מַזִּיק. וּבִזְכוּת נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר, סוֹתֵם פִּיו שֶׁל שָׂטָן מִלְּהַשְׂטִין. תורה לב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ׳ 174)

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה: מַאֲלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֲלֶיהָ (רש"י)

מַדּוּעַ נִתְקַשֶּׁה מֹשֶׁה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה דַּוְקָא וְלֹא בַּעֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים?

אֶלָּא כִּי הַמְּנוֹרָה הָיְתָה צְרִיכָה לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (שבת כב) "עֲדוּת הִיא לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל". וְלָכֵן הוּקְשָׁה לְמֹשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם עַל־יְדֵי מְנוֹרָה גַּשְׁמִית? אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: אֱמֶת שֶׁאֵין הַדָּבָר בְּכֹחוֹ שֶׁל בֶּן־אָדָם, אַךְ הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לְתוֹךְ הָאֵשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה מִזֶּה מְנוֹרָה.

הַקָּבָּ"ה אוֹמֵר לָאָדָם: אֵינֶנִּי מִסְתַּפֵּק בָּרוּחָנִיּוּת שֶׁלְּךָ, בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּךָ, בִּתְפִלָּתְךָ, וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁלְּךָ. אֲנִי דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ שֶׁגַּם מֵהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלְּךָ - תַּעֲשֶׂה לִי מִקְדָּשׁ. אוּלָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ לְבַדְּךָ; אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת זֶה. עָלֶיךָ רַק לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַזָּהָב שֶׁלְּךָ לְתוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁבְּלִבְּךָ, הַיְנוּ - רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לַה'.

(לב) **וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי:**

לב **וְשִׁתָּא קָנִין נָפְקִין מִסְּטָרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא מִסְּטָרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא מִסְּטָרַהּ תִּנְיָנָא:**

רש"י◄ **יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ.** לְכָאן וּלְכָאן, בַּאֲלַכְסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁהוּא קָנֶה הָאֶמְצָעִי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנֶה הָאֶמְצָעִי, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה: הַתַּחְתּוֹן אָרֹךְ וְשֶׁל מַעְלָה קָצָר הֵימֶנּוּ

וְהָעֶלְיוֹן קָצָר הֵימֶנּוּ, לְפִי שֶׁהָיָה גּוֹבַהּ רָאשֵׁיהֶן שָׁוֶה לְגָבְהוֹ שֶׁל קָנֶה הָאֶמְצָעִי הַשְּׁבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים.

(לג) **שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לג **תְּלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנָּא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשָׁן וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנָּא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָּא:**

רש"י◄ **מְשֻׁקָּדִים.** כְּתַרְגּוּמוֹ: מְצַיָּרִים הָיוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִכְלֵי כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁקּוֹרִין ניאל"ר. **וּשְׁלֹשָׁה גְּבִעִים** • בּוֹלְטִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה. **כַּפְתֹּר וָפָרַח** • הָיָה לְכָל קָנֶה וְקָנֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ׳ 164 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

צוּרַת גְּבִיעֵי הַמְּנוֹרָה

בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה (פ"ג סה"י) לְאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר הָרַמְבַּ"ם צוּרַת הַמְּנוֹרָה, מְסַיֵּם "וְזוֹ הִיא צוּרָתָהּ", וּבְכִתְבֵי־הַיָּד יֵשׁ צִיּוּר הַמְּנוֹרָה. וּמָצִינוּ בָּזֶה דָּבָר תְּמוּהַּ, שֶׁהַגְּבִיעִים מְצֻיָּרִים כְּשֶׁשּׁוּלֵיהֶם לְמַעְלָה וּפִיהֶם לְמַטָּה. וְכֵן הוּא בְּצִיּוּר הַמְּנוֹרָה שֶׁבְּגוּף כתי"ק הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת (מנחות ספ"ג. צילום ממנה בפיה"מ הוצאת קאפח).

וְסַעֲמָא בָּעֵי, אַמַּאי נִקְבְּעוּ הַגְּבִיעִים בַּמְּנוֹרָה (לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם) כְּשֶׁהֵם הֲפוּכִים, וְלֹא כְּאֹפֶן עַמִּידָתָם הָרָגִיל שֶׁשּׁוּלֵי הַגְּבִיעַ לְמַטָּה וּפִיו לְמַעְלָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז"ל בְּנוֹגֵעַ לְהַמְּנוֹרָה (מנחות פו, ב) "לֹא לְאוֹרָהּ אֲנִי צָרִיךְ כו' עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל". וְלָכֵן הָיוּ חַלּוֹנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ "שְׁקוּפִים אֲטוּמִים" (מ"א ו, ד) רְחָבִים מִבַּחוּץ וְצָרִים מִבִּפְנִים (הָפוּךְ מֵחַלּוֹנוֹת רְגִילִים), "כְּדֵי שֶׁתְּהֵא אוֹרָהּ יוֹצֵא מֵהֵיכָל שֶׁתָּאִיר לָעוֹלָם" (ל' רש"י כת"י מנחות שם).

וּכְמוֹ כֵן כָּתַב הַ'בַּחְיֵי' (פרשתנו כה, לא) בְּנוֹגֵעַ לִגְבִיעֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהָרָמָז בַּגְּבִיעַ הוּא כִּי הוּא "כְּלִי (שֶׁ)מַּשְׁקֶה וּמַרְוֶה". שֶׁכָּל עִנְיַן הַמְּנוֹרָה הִיא לְהַשְׁקוֹת וּלְהַרְווֹת "לָעוֹלָם הַשָּׁפֵל".

וְהִנֵּה בְּדֶרֶךְ־כְּלָל כְּשֶׁגְּבִיעַ עוֹמֵד בְּאֹפֶן רָגִיל כְּשֶׁשּׁוּלָיו לְמַטָּה, אָז נִשְׁאָר הַמַּשְׁקֶה בְּתוֹךְ הַגְּבִיעַ, וְאֵין הָאָדָם יָכוֹל לִשְׁתּוֹת בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְרַק כְּשֶׁהוֹפְכוֹ אֶת הַגְּבִיעַ אָז יוּכַל לִשְׁתּוֹת וּלְרַוּוֹת צִמְאוֹנוֹ.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּכֵן נִקְבְּעוּ הַגְּבִיעִים בַּמְּנוֹרָה כְּשֶׁשּׁוּלֵיהֶם לְמַעְלָה, לְהַרְאוֹת שֶׁאֵין הַשְּׁפָעַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבַּמְּנוֹרָה בִּשְׁבִיל הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא הִיא "נִשְׁפֶּכֶת" כְּלַפֵּי חוּץ, וּמַשְׁקָה וּמַרְוָה אֶת הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל.

(לד) **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:**

לד **וּבִמְנָרְתָּא אַרְבְּעָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא:**

רש״י◄ **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים •** בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אַרְבָּעָה גְּבִיעִים: אֶחָד בּוֹלֵט בָּהּ לְמַטָּה מִן הַקָּנִים, וְהַשְּׁלִשָּׁה לְמַעְלָה מִן יְצִיאַת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ.

מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ • (ירמא נב) זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ: אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חכ״ו עמ׳ 183 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

״מְשֻׁקָּדִים״ – מה הַסְּפֵק?

וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: (כה, לד)

זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ, אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ (בפרש״י).

וּפְסַק הָרַמְבַּ״ם (הל׳ בית הבחירה פ״ג ה״ב): ״וְהַכֹּל מְשֻׁקָּדִים כְּמוֹ שְׁקֻדִים בַּעֲשִׂיָּתָן״. וּבְטַעַם הַדָּבָר כָּתַב הַ׳כֶּסֶף מִשְׁנֶה׳ שֶׁהוּא מִצַּד סָפֵק הַנַּ״ל.

וְתָמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַתּוֹרָה מְצַוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת אֵיךְ לְקַיְּמוֹ, וְהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל זֶה בֵּאוּר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה אוֹ קַבָּלָה?

(וְסָפֵק זֶה אֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָר הַ״מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ״ שֶׁאֵינָם צְווּי לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא סָפֵק בְּבֵאוּר הַכְּתוּבִים).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

הַגְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים לֹא הָיוּ אֶלָּא לְנוֹי הַמְּנוֹרָה (רש״י פרשתנו כ״ה ל״א), וְכַוָּנַת הֱיוֹתָם ״מְשֻׁקָּדִים״ הִיא בִּכְדֵי לְהַבְלִיט אֶת יָפְיָם, (וּכְבַעֲלֵי הָאֻמָּנִיּוֹת שֶׁדַּרְכָּם לַעֲשׂוֹת כָּךְ (פיה״מ להרמב״ם מנחות ספ״ג)). וְאִם כֵּן מוּבָן דְּאַף שֶׁהַתּוֹרָה כָּתְבָה ״מְשֻׁקָּדִים״ רַק בְּאֶחָד מֵהֶם (= גְּבִיעִים אוֹ כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים), מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכֻלָּם, דְּמַאי שְׁנָא.

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא מוּבָן דְּהַסָּפֵק עַל מַה נֶּאֱמַר ״מְשֻׁקָּדִים״ אֵינוֹ סָפֵק בַּצְּווּי אֶלָּא סָפֵק בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים, כְּלוֹמַר, בְּמַה צִוְּתָה הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת מְשֻׁקָּדִים.

(לה) **וְכַפְּתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לה **וְחִזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחִזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחִזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא:**

רש״י◄ **וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים •** מִתּוֹךְ הַכַּפְתּוֹר הָיוּ הַקָּנִים נִמְשָׁכִים מִשְּׁנֵי צִדֶּיהָ אֵילָךְ וָאֵילָךְ, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן: (מנחות כט) גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה י״ח טְפָחִים, הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הוּא הַפֶּרַח הָאָמוּר בַּיָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ח) ״עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ״, וּטְפָחַיִם חָלָק, וּטֶפַח שֶׁבּוֹ גָּבִיעַ מֵהָאַרְבָּעָה גְּבִיעִים, וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח מִשְּׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים הָאֲמוּרִים בַּמְּנוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ״. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיוּ בַּקָּנֶה שְׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים, לְבַד מִן הַג׳ כַּפְתּוֹרִים שֶׁהַקָּנִים נִמְשָׁכִין מִתּוֹכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים וְגוֹ׳״, וּטְפָחַיִם חָלָק, וּטֶפַח כַּפְתֹּר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, טֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְטֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, וּטְפָחַיִם חָלָק. נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם ג׳ טְפָחִים שֶׁבָּהֶם ג׳ גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח. נִמְצְאוּ גְּבִיעִים כ״ב: י״ח לְשִׁשָּׁה קָנִים, ג׳ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבָּעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, הֲרֵי כ״ב, וְאַחַד עָשָׂר כַּפְתּוֹרִים: ו׳ בְּשִׁשֶּׁת הַקָּנִים וְג׳ בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהַקָּנִים יוֹצְאִים מֵהֶם, וּשְׁנַיִם עוֹד נֶאֱמְרוּ בַּמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ״, וּמִעוּט כַּפְתּוֹרִים, שְׁנַיִם: הָאֶחָד, לְמַטָּה אֵצֶל הַיָּרֵךְ, וְהָאֶחָד, בְּג׳ טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים עִם ג׳ הַגְּבִיעִים. וְתִשְׁעָה פְּרָחִים הָיוּ לָהּ: ו׳ לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח״, וְג׳ לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ״, וּמִעוּט פְּרָחִים, שְׁנַיִם, וְאֶחָד הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת ״בְּהַעֲלוֹתְךָ״: ״עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ״. וְאִם תְּדַקְדֵּק בְּמִשְׁנָה זוֹ הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה, תִּמְצָאֵם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ.

(לו) **כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:**

לו **חִזּוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן כֻּלַּהּ גְּגִידָא חֲדָא דְּדָהַב דְּכִי:**

(לז) **וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:**

לז **וְתַעְבֵּד יָת בּוּצִינָהָא שִׁבְעָא וְתַדְלִק יָת בּוּצִינָהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין עַל קֳבֵל אַפָּהָא:**

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

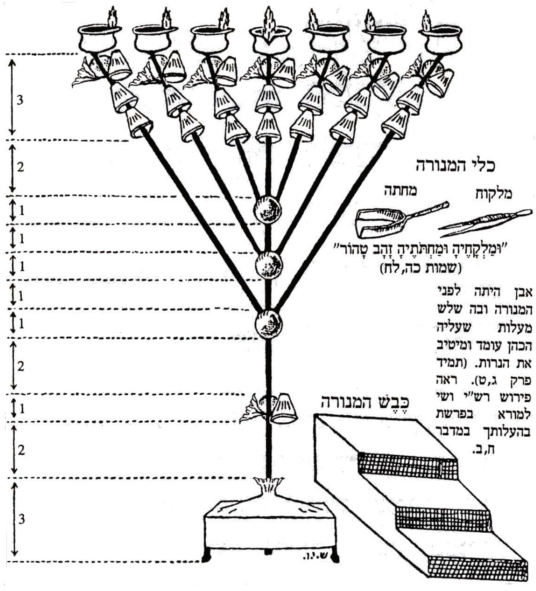

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז',

ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידינו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלשה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרחה, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו[1]. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף[2]. ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזו היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושתים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלשה, וטפחיים חלק, וטפח שבו[3] גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן[4] ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה[5], טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים[6]. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה־ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

---

1) ולשון רש"י, ירכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדין. (עד כאן). ולפירוש מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיפועים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה".

6) וב"חנוכת הבית" (לרבי משה חפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשוה עם האמצעי.

רש״י◄ **אֶת־נֵרֹתֶיהָ** • כְּמִין בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בְּתוֹכָן הַשֶּׁמֶן **וְהַפְּתִילוֹת. וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ** • עֲשֵׂה פִּי שִׁשֶּׁת הַנֵּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ, מוּסַבִּים כְּלַפֵּי הָאֶמְצָעִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת כְּשֶׁתַּדְלִיקֵם מְאִירִים ״אֶל עֵבֶר פָּנֶיהָ״, מוּסָב אוֹרָם אֶל צַד פְּנֵי הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא גּוּף הַמְּנוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ׳ 324)

וְעָשִׂיתָ אֶת נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה (כה, לז) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַנֵּרוֹת הָיוּ חֵלֶק מִגּוּף הַמְּנוֹרָה, ״מִקְשָׁה אַחַת״; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הָיוּ חֵלֶק מִגּוּף הַמְּנוֹרָה, אֶלָּא שֶׁשָּׂמוּ אוֹתָם עַל הַמְּנוֹרָה (מנחות פח, ב). וְנִרְאֶה, שֶׁשִּׁיטַת רַשִׁ״י, בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, הִיא כְּדֵעָה הַשֵּׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי **(א)** הַצּוּוּי עַל עֲשִׂיַּת הַנֵּרוֹת נֶאֱמַר **לְאַחַר** ״כָּלָה מִקְשָׁה אַחַת״, **(ב)** בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי (לט, לז) נֶאֱמַר שֶׁהֵבִיאוּ ״אֶת הַמְּנוֹרָה . . אֶת נֵרוֹתֶיהָ״, וּלְפִי הַדֵּעָה הָרִאשׁוֹנָה אֵין לוֹמַר שֶׁהֵבִיאוּ אֶת הַמְּנוֹרָה **וְגַם** אֶת נֵרוֹתֶיהָ.

(לח) **וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר:**

לח **וְצִבְתָהָא וּמַחְתִּיתָהָא דִּדְהַב דְּכִי:**

רש״י◄ **וּמַלְקָחֶיהָ** • הֵם הַצְּבָתִים הָעֲשׂוּיִין לִיקַּח בָּהֶם הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן, לְיַשְּׁבָן וּלְמָשְׁכָן בְּפִי הַנֵּרוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁלּוֹקְחִים בָּהֶם קְרוּיִים מֶלְקָחַיִם. וְצִבְיָתָהָא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס, לְשׁוֹן צְבָת, טוּלַייִשׁ בְּלַעַ״ז. **וּמַחְתֹּתֶיהָ** • הֵם כְּמִין בָּזִיכִין קְטַנִּים שֶׁחוֹתָה בָּהֶן אֶת הָאֵפֶר שֶׁבַּגַּר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁהוּא מֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת מֵאֵפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדָּלְקוּ הַלַּיְלָה וְכָבוּ. וּלְשׁוֹן מַחְתָּה, פּוּישְׁדִי״א בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: (ישעיה ל) ״לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד״.

(לט) **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:**

לט **כִּכְּרָא דִּדְהַב דְּכִי יַעְבֵּד יָתַהּ יָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין:**

רש״י◄ **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר** • שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עִם כָּל כֵּלֶיהָ אֶלָּא כִּכָּר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכִּכָּר שֶׁל חוֹל שִׁשִּׁים מָנֶה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הָיָה כָּפוּל, ק״ך מָנֶה, וְהַמָּנֶה הוּא לִיטְרָא שֶׁשּׁוֹקְלִין בָּהּ כֶּסֶף לְמִשְׁקָל קוֹלוֹנְיָ״א, וְהֵם ק׳ זְהוּבִים. כ״ה סְלָעִים, וְהַסֶּלַע אַרְבָּעָה זְהוּבִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ׳ 334)

כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ (כה, לט)

׳כִּכָּר׳ בְּגִימַטְרִיָּא ׳רָם׳ אוֹ ׳מַר׳.

לְלַמֶּדְךָ: בְּכָל מַצָּב שֶׁהָאָדָם נִמְצָא, אִם בְּמַצַּב־רוּחַ שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (רָם), אוֹ שֶׁהוּא שָׁבוּר וְנִדְכֶּה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מַר) - עָלָיו לַעֲשׂוֹת מִזֶּה ׳מְנוֹרָה׳ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

(מ) **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס**

מ **וַחֲזֵי וְעֲבֵד כִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא:**

רש״י◄ **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה** • רְאֵה כָּאן בָּהָר תַּבְנִית שֶׁאֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ. מַגִּיד שֶׁנִּתְקַשָּׁה מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ. **אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא׳. אִלּוּ הָיָה נָקוּד מַרְאֶה בְּפַתָּ״ח, הָיָה פִּתְרוֹנוֹ: אַתָּה מַרְאֶה לַאֲחֵרִים. עַכְשָׁו שֶׁנָּקוּד חֲטָף קָמַץ, פִּתְרוֹנוֹ ׳דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי׳, שֶׁאֲחֵרִים מַרְאִים לְךָ (שֶׁהַנִּקּוּד מַפְרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנַעֲשֶׂה).

כו (א) **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:**

א **וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעְבֵּד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:**

בעל הטורים

(מ) **וּרְאֵה.** ג׳ רָאשֵׁי פְּסוּקִים. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וּרְאֵה אִם דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי״ (תְּהִלִּים קלט, כד), וְאִידָךְ: ״וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ״ (שם קכח, ו). פֵּירוּשׁ: ״אִם דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי״, ״וּרְאֵה וַעֲשֵׂה כְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר״ – שֶׁתָּבוֹא לְהַר הַבַּיִת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְהִתְפַּלֵּל וּלְהוֹדוֹת וְיִתְכַּפֵּר לְךָ, כְּמוֹ שֶׁסִּדֵּר שְׁלֹמֹה בִּתְפִלָּתוֹ: ״אִם יֶחֱטָא אִישׁ וגו׳ וּבָא וגו׳ בַּבַּיִת הַזֶּה״ (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב׳ ו, כב). וְאָם תַּעֲשֶׂה כֵּן – ״וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ״. תורה א

כו (א) **עֶשֶׂר יְרִיעֹת.** כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת

רש״י◄ **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת.** לְהִיוֹת לוֹ לְגַג וְלִמְחִצּוֹת מִחוּץ לַקְּרָשִׁים, שֶׁהַיְרִיעוֹת תְּלוּיוֹת מֵאַחוֹרֵיהֶן לְכַסּוֹתָן. **שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי.** חֲרֵי אַרְבָּעָה מִינִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט, אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתִּים וְשִׁלְשָׁה שֶׁל צֶמֶר, וְכָל חוּט וְחוּט כָּפוּל שִׁשָּׁה, חֲרֵי ד׳ מִינִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, כ״ד כְּפָלִים לְחוּט (ברייתא דמלאכת המשכן). **כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב.** כְּרוּבִים הָיוּ מְצֻיָּרִין בָּהֶם בַּאֲרִיגָתָן, וְלֹא בִּרְקִימָה שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה מַחַט, אֶלָּא בַּאֲרִיגָה בִּשְׁנֵי כְּתָלִים, פַּרְצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפַרְצוּף אֶחָד מִכָּאן: אֲרִי מִצַּד זֶה וְנֶשֶׁר מִצַּד זֶה, כְּמוֹ שֶׁאוֹרְגִין חֲגוֹרוֹת שֶׁל מֶשִׁי, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעַ״ז פיישיש״א.

(ב) אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת:

ב אֲרֻכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא:

(ג) חָמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְ חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:

ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהֵוִין מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא וַחֲמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא:

רש״י◄ **תִּהְיֶיךְ חֻבָּרֹת.** תּוֹפְרָן בְּמַחַט זוֹ בְּצַד זוֹ, חָמֵשׁ לְבַד וְחָמֵשׁ לְבַד. **אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ.** כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אוֹמֵר: ״אִישׁ אֶל אָחִיו״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּכְּרוּבִים: (לעיל כה) ״וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו״.

(ד) וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצֶה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:

ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין דְּתִכְלָא עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְּטָרָא בֵּית לוּפֵי וְכֵן תַּעְבֵּד בִּשְׂפְתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא:

רש״י◄ **לֻלְאֹת.** לצול״ש בְּלַעַ״ז, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: עֲנוּבִין, לְשׁוֹן עֲנִיבָה. **מִקָּצֶה בַּחֹבָרֶת.** בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחִבּוּר. קְבוּצַת חֲמֵשֶׁת הַיְרִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבֶרֶת. **וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית.** בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה, לְשׁוֹן קָצֶה, כְּלוֹמַר: לְסוֹף הַחוֹבֶרֶת.

(ה) חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלְאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:

ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא מִכַּוְּנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא:

רש״י◄ **מַקְבִּילֹת הַלֻּלְאֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ.** שִׁמֹּר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלֻּלְאֹת בְּמִדָּה אַחַת, מְכֻוֶּנֶת הַבְדָּלָתָן זוֹ מִזּוֹ, וּכְמִדָּתָן בִּירִיעָה זוֹ כֵּן יְהֵא בַּחֲבֶרְתָּהּ, כְּשֶׁתִּפְרֹשׁ חוֹבֶרֶת אֵצֶל חוֹבֶרֶת, יִהְיוּ הַלֻּלָאוֹת שֶׁל יְרִיעָה זוֹ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד לוּלָאוֹת שֶׁל זוֹ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ״מַקְבִּילוֹת״, זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל ״כְּנֶגֶד״ ״לָקֳבֵל״. הַיְרִיעוֹת אָרְכָּן כ״ח וְרָחְבָּן אַרְבַּע, וּכְשֶׁחִבֵּר חָמֵשׁ יְרִיעוֹת יַחַד, נִמְצָא רָחְבָּן כ׳ וְכֵן הַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית. וְהַמִּשְׁכָּן, אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה״ וְכֵן לַצָּפוֹן. וְכָל קֶרֶשׁ אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה, חֲרֵי שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב. רֹחַב הַמִּשְׁכָּן מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה וְגוֹ׳״ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים לַמִּקְצֻעוֹת, חֲרֵי עֶשֶׂר. וּבִמְקוֹמָם אֲפָרְשֵׁם לַמִּקְרָאוֹת הַלָּלוּ. נוֹתֵן הַיְרִיעוֹת, אָרְכָּן לְרָחְבוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן: עֶשֶׂר אַמּוֹת אֶמְצָעִיּוֹת לְגַג חֲצִי רֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לָעֲבִי

בעל הטורים

הַדִּבְּרוֹת. **מָשְׁזָר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **חוּט כֶּפֶל שְׁמֹנֶה.** (ג) **וְחָמֵשׁ וגו׳ חֹבָרֹת.** כְּנֶגֶד חָמֵשׁ הַדִּבְּרוֹת עַל לוּחַ אֶחָד, וּכְנֶגֶד חָמֵשׁ שֶׁעַל הַלּוּחַ הַשֵּׁנִי. תורה ד

רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים, שֶׁעָבְיָם אַמָּה. נִשְׁתַּיְּרוּ ט״ז אַמָּה: ח׳ לַצָּפוֹן וְח׳ לַדָּרוֹם מְכַסּוֹת קוֹמַת הַקְּרָשִׁים שֶׁגָּבְהָן עֶשֶׂר. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. רָחְבָּן שֶׁל יְרִיעוֹת אַרְבָּעִים אַמָּה, כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה לַחוֹבֶרֶת. שְׁלֹשִׁים מֵהֶן לְגַג חֲלַל הַמִּשְׁכָּן לְאָרְכּוֹ, וְאַמָּה כְּנֶגֶד עֲבִי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב, וְאַמָּה לְכַסּוֹת עֲבִי הָעַמּוּדִים שֶׁבַּמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ קְרָשִׁים בַּמִּזְרָח אֶלָּא אַרְבָּעָה (בְּרַשִׁ״י יָשָׁן: חֲמִשָּׁה) עַמּוּדִים, שֶׁהַמָּסָךְ פָּרוּשׂ וְתָלוּי בְּזָוִין שֶׁבָּהֶן כְּמִין וִילוֹן. נִשְׁתַּיְּרוּ ח׳ אַמּוֹת הַתְּלוּיִין עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁבַּמַּעֲרָב וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. זוֹ מָצָאתִי בִּבְרַיְתָא דְּמַסֶּכֶת מִדּוֹת. אֲבָל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (פרק הזורק): אֵין הַיְרִיעוֹת מְכַסּוֹת אֶת עַמּוּדֵי הַמִּזְרָח וְט׳ אַמּוֹת תְּלוּיוֹת אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן. וְהַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ מְסַיְּעֵנוּ: ״וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים״ — וְאִם כְּדִבְרֵי הַבְּרַיְתָא הַזֹּאת, נִמְצֵאת פָּרֹכֶת מְשׁוּכָה מִן הַקְּרָסִים וְלַמַּעֲרָב אַמָּה.

(ו) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:

ו וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דִּדְהָב וּתְלַפֵּף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חָד:

רש״י ◄ **קַרְסֵי זָהָב** • פירמיל״ש בְּלַעַ״ז, וּמַכְנִיסִין רֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ וְרֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ, וּמְחַבְּרָן בָּהֶן.

(ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ז וְתַעְבֵּד יְרִיעָן מְעַזֵּי לִפְרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עֲסָרֵי יְרִיעָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

רש״י ◄ **יְרִיעֹת עִזִּים** • מְנוּצָה שֶׁל עִזִּים. **לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן** • לִפְרֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת.

(ח) אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת:

ח אֲרָךְ דִּירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לַחֲדָא עֲסָרֵי יְרִיעָן:

רש״י ◄ **שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה** • שֶׁכְּשֶׁנּוֹתֵן אָרְכָּן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן, לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְּׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִגֻּלּוֹת מִן הַקְּרָשִׁים. וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶרֶשׁ, שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתָהּ, הִיא הָאַמָּה הַתְּחוּבָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן, שֶׁהָאֲדָנִים גְּבֹהָן אַמָּה.

(ט) וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל:

ט וּתְלַפֵּף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שִׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתֵיעוּף יָת יְרִיעָתָא שְׁתִיתָיְתָא לְקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא:

רש״י ◄ **וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית** • הָעוֹדֶפֶת בְּאֵלּוּ הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת. **אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל** • חֲצִי רָחְבָּהּ הָיָה תָּלוּי וְכָפוּל עַל הַמָּסָךְ שֶׁבַּמִּזְרָח כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, דּוֹמֶה לְכַלָּה צְנוּעָה הַמְכֻסָּה בְּצָעִיף עַל פָּנֶיהָ.

(י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאַחַת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבֶרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית:

י וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא בְּסִטְרָא בֵּית לוּפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָיתָא:

בעל הטורים

(ו) **חֲמִשִּׁים קַרְסֵי.** כְּנֶגֶד חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה. תורה ז

(ט) **הַשִּׁשִּׁית.** ב׳ בַּתּוֹרָה. ״הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית״, ״וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית״ (וַיִּקְרָא כה, כא). בִּזְכוּת הַשֻּׁלְחָן שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן נִשְׁלְחָה בְּרָכָה בְּכָל הָעוֹלָם. תורה י

(יא) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלְּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃

יא וְתַעְבֵּד פּוּרְכִּין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת פּוּרְכַּיָּא בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלָפֵף יָת מַשְׁכְּנָא וִיהֵי חָד׃

(יב) וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃

יב וְסִרְחָא דְּיַתִּירָא בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְּיַתִּירָא תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי מַשְׁכְּנָא׃

רש״י ◄ **וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל•** עַל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. יְרִיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל עִזִּים, שֶׁקְּרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: ״לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן״. וְכָל ״אֹהֶל״ הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן גַּג, שֶׁמַּאֲהִילוֹת וּמְסַכְּכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצִי הַיְרִיעָה לַמַּעֲרָב, שֶׁהַחֲצִי שֶׁל יְרִיעָה אַחַת עֶשְׂרֵה הַיְתֵרָה, הָיָה נִכְפָּל אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל. נִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת רֹחַב חֲצִיָּהּ עוֹדֵף עַל רֹחַב הַתַּחְתּוֹנוֹת. **תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן•** לְכַסּוֹת שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגֻלּוֹת בַּקְּרָשִׁים. **אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן•** הוּא צַד מַעֲרָבִי, לְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח שֶׁהֵן פָּנָיו, וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צְדָדִין לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל.

(יג) וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃

יג וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בִּדְיַתִּירָא בְּאָרְכָּא יְרִיעָתָא דְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ׃

רש״י ◄ **וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה•** לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם. **בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל•** שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֹרֶךְ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת. **יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן•** לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. לִמְדָה תּוֹרָה ״דֶּרֶךְ אֶרֶץ״: שֶׁיִּהֵא אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה.

(יד) וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה׃ פ

יד וְתַעְבֵּד חוּפָּאָה לִפְרָסָא מַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְחוּפָּאָה מַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא מִלְּעֵלָּא׃

רש״י ◄ **מִכְסֶה לָאֹהֶל•** לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרִיעוֹת עִזִּים, עֲשֵׂה עוֹד מִכְסֶה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, וְאוֹתָן מִכְסָאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אָרְכָּן שְׁלֹשִׁים וְרָחְבָּן עֶשֶׂר, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה, וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה: מִכְסֶה אֶחָד הָיָה. חֲצִיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְחֶצְיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים.

◆ יום רביעי א׳ אדר א׳ ◆

(טו) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃

טו וְתַעְבֵּד יָת דַּפָּיָא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין׃

רש״י ◄ **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים•** הָיָה לוֹ לוֹמַר: ׳וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים׳, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר. מַהוּ ״הַקְּרָשִׁים״? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמְיֻחָדִין לְכָךְ. יַעֲקֹב אָבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁמֵּת צִוָּה לְבָנָיו

בעל הטורים

(יג) **בָּאֹרֶךְ.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל״, ״וַיִּיף בְּגָדָלוֹ בְּאֹרֶךְ דְּלִיוֹתָיו״ (יְחֶזְקֵאל לא, ז), ״בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם יְפָתֶה קָצִין״ (מִשְׁלֵי כה, טו). פֵּירוּשׁ: ״בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם״ – הַמִּשְׁכָּן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל״ – ״יְפָתֶה קָצִין״, שֶׁנִּתְפַּתָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִתְרַצָּה לְיִשְׂרָאֵל וְכִפֵּר לָהֶם עַל עִנְיַן הָעֵגֶל, וְנִתְיַפָּה יִשְׂרָאֵל וְנִתְגַּדֵּל עַל כֹּל, שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם. וְזֶהוּ ״וַיִּיף בְּגָדָלוֹ בְּאֹרֶךְ״, שֶׁנִּתְיַפָּה וְנִתְגַּדֵּל בָּאָרֶץ, כַּמִּשְׁכָּן שֶׁכָּתוּב בּוֹ ׳בְּאֹרֶךְ׳. תורה יד

(יד) **תַּחַשׁ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שֵׁשׁ גְּוָנִים.** תורה טו

(טו) **לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים.** בְּגִימַטְרִיָּא: **לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שִׁטִּים. כ״ד** פְּעָמִים שִׁטִּים בַּפָּרָשָׁה, כְּנֶגֶד **כ״ד** אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ בַּשִּׁטִּים.

לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְצַוּוֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מֵעֲצֵי שִׁטִּים: רְאוּ, שֶׁיִּהְיוּ מְזֻמָּנִים בְּיֶדְכֶם! הוּא שֶׁיִּסֵּד הַבַּבְלִי בַּפִּיּוּט שֶׁלּוֹ: טָס מַטָּע מְזֹרָזִים, קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, שֶׁנִּזְדָּרְזוּ לִהְיוֹת מוּכָנִים בְּיָדָם מִקֹּדֶם לָכֵן. **עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים** • אִישְׁטַנְבִי״שׁ בְּלַעַ״ז, שֶׁיְּהֵא אֹרֶךְ הַקְּרָשִׁים זָקוּף לְמַעְלָה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַּעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בִּקְרָשִׁים שׁוֹכְבִים, לִהְיוֹת רֹחַב הַקְּרָשִׁים לְגֹבַהּ הַכְּתָלִים, קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים תש״ו, עמ׳ 114)

וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים (כו, טו) שׁוֹרֶשׁ הַמִּלָּה "שִׁטִּים" הוּא 'שִׁטָּה', שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ נְטִיָּה (כִּי עֵץ הַשִּׁיטָה נוֹטָה הַצִּידָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל). דְּהַיְנוּ, יֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, וְהַהַטָּיָה לְאֵיזֶה צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה. אַף תֵּיבַת 'שִׁטּוּת' הִיא מֵאוֹתוֹ שׁוֹרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שִׁטִּים" וּשְׁטוּת - כֻּלָּם מִשּׁוֹרֶשׁ אֶחָד.

וְהִנֵּה דֶּרֶךְ הַמְּצוּעִ הִיא - דֶּרֶךְ הַהִגָּיוֹן וְהַשֵּׂכֶל. הַהַטָּיָה מִדֶּרֶךְ זוֹ לְמַטָּה - הִיא 'שְׁטוּת דִּלְעוּמַת זֶה' (דִּקְלִיפָּה), וְהַהַטָּיָה כְּלַפֵּי מַעְלָה - הִיא 'שְׁטוּת דִּקְדוּשָׁה'.

'שְׁטוּת דִּלְעוּמַת זֶה' הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שְׁטוּת הַגּוֹרֶמֶת לְאָדָם לַחֲטוֹא, וּכְמַאֲמַר רַז״ל (סוטה ג) "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת". 'שְׁטוּת דִּקְדוּשָׁה' הִיא כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹבֵד אֶת ה׳ בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל (כתובות יז), "אֲהֲנֵי לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסַבָּא".

עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא אֵפוֹא לַהֲפוֹךְ אֶת הַ'שְׁטוּת דִּלְעוּמַת זֶה' לַ'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' - 'שְׁטוּת דִּקְדוּשָׁה'.

(טז) **עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

רש״י ◄ **עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ** • לְמַדְנוּ: גָּבְהוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת. **וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב** • לְמַדְנוּ: אָרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְעֶשְׂרִים קְרָשִׁים, שֶׁהָיוּ בַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שְׁלֹשִׁים אַמָּה.

טז **עֲשַׂר אַמִּין אֲרִכָּא דְּדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד:**

(יז) **שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:**

רש״י ◄ **שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד** • הָיָה חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאֶמְצָעוֹ בְּגֹבַהּ אַמָּה, וּמַנִּיחַ רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהֶחָרִיץ, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בָּאֶמְצַע, (רוֹצֶה לוֹמַר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאָז נִשְׁאַר רֹחַב אַמָּה. נִמְצָא, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה. וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק", דַּף צ״ח, שֶׁהֶחָרִיץ בָּאֶמְצַע רָחָב חֲצִי אַמָּה, וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעִית אַמָּה מִכָּל צַד, וְכָל יָד הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדֶן הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאָז סָרָה תְּלוּנַת הָרַמְבַּ״ן, וּתְמִיהָתוֹ מְסֻלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מַכְנִיס בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים, וְהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אֵצֶל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בַּחֲלַל הָאֲדָנִים, חֲרוּצוֹת מִשְּׁלוֹשָׁה צִדֵּיהֶן, רֹחַב הֶחָרִיץ כְּעֵבִי שְׁפַת הָאֶדֶן, שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן. שֶׁאִם לֹא כֵּן, נִמְצָא רֶוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כְּעֵבִי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיִּפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה" שֶׁיַּחֲרֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה. **מְשֻׁלָּבֹת** • עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֻלָּם, מֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפִּין רָאשֵׁיהֶם לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ חֲלַל הָאֶדֶן, כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם. **אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ** • מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִים זוֹ כְּמִדַּת זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוֹ מְשׁוּכָה לְצַד פְּנִים וְזוֹ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ כְּעֵבִי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה. וְתַרְגּוּם שֶׁל "יָדוֹת" צִירִין, לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי הַמִּפְתָּן.

יז **תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשֵׁלְבִין חֲדָא לְקֵבֶל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא:**

בעל הטורים

מ״ח קְרָשִׁים כְּנֶגֶד **מ״ח** נְבִיאִים **וּמ״ח** מִשְׁמוֹרוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה. וְהָיוּ **ז׳** בְּרִיחִים כְּנֶגֶד **שִׁבְעָה** דּוֹרוֹת מֵאַבְרָהָם עַד מֹשֶׁה **וְשִׁבְעָה** רוֹעִים. וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הוּא דָּוִד, שֶׁמִּבְּרִיחַ הָאוּמּוֹת מִן הַקָּצֶה. תורה טז

(יח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:

יח וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵבַר דָּרוֹמָא:

רש״י◄ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה • אֵין ״פֵּאָה״ זוֹ לְשׁוֹן מִקְצוֹעַ, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פֵּאָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳לְרוּחַ עֵבַר דָּרוֹמָא׳.

(יט) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:

יט וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף תַּעְבֵּד תְּחוֹת עֶסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ׳ 162)

וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי כָסֶף (כו, יט)

הָאֲדָנִים נַעֲשׂוּ מִתְּרוּמַת "בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת", שֶׁהַכֹּל הִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ בְּמִדָּה שָׁוָה. וְאִילוּ הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, נַעֲשׂוּ מִתְּרוּמוֹת "כְּפִי נִדְבַת לִבּוֹ" שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

בַּמֶּה שׁוֹנִים הָאֲדָנִים מִשְּׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן?

כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן רוֹמְזִים לַעֲבוֹדָה בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַיְרִיעוֹת - לַכֹּחוֹת הַמַּקִּיפִים, רָצוֹן וְעֹנֶג. וְהַקְּרָשִׁים (שֶׁמִּדָּתָם עֶשֶׂר אַמּוֹת) - לַעֲשָׂרָה כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, שֵׁכֶל וּמִדּוֹת.

לְעוּמַת זֹאת, הָאֲדָנִים, שֶׁהָיוּ הַחֵלֶק הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר בַּמִּשְׁכָּן, רוֹמְזִים לַעֲבוֹדָה שֶׁל מַלְכוּת שָׁמַיִם פְּשׁוּטָה, שֶׁאֵינָהּ נִשְׁעֶנֶת עַל שֵׂכֶל וְרֶגֶשׁ (אַף־עַל־פִּי־כֵן, הָעֲבוֹדָה בְּקַבָּלַת־עֹל, ׳אֲדָנִים׳, הִיא הַיְסוֹד לְכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּי רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה וְשָׁרְשָׁהּ הִיא קַבָּלַת־עֹל).

לָכֵן, שׁוֹנָה תְּרוּמַת הָאֲדָנִים מִתְּרוּמַת שְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן: בַּעֲבוֹדָה פְּנִימִית יֵשׁ הֶבְדֵּלִים בֵּין יְהוּדִי לִיהוּדִי, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד עוֹבֵד עַל־פִּי כֹּחוֹתָיו וְחוּשָׁיו. לָכֵן הַתְּרוּמָה שֶׁל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה כְּנִדְבַת לִבּוֹ שֶׁל כָּל אָדָם. אַךְ בָּעִנְיָן הַיְסוֹדִי שֶׁל קַבָּלַת־עֹל - אֲדָנִים, הַכֹּל שָׁוִים.

(כ) וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ:

כ וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֶסְרִין דַּפִּין:

(כא) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:

כא וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

(כב) וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים:

כב וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא תַּעְבֵּד שִׁתָּא דַּפִּין:

רש״י◄ וּלְיַרְכְּתֵי • לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וְלִסְיָפֵי׳. וּלְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח, קָרוּי מִזְרָח ׳פָּנִים׳ וְהַמַּעֲרָב ׳אֲחוֹרַיִם׳. וְזֶהוּ סוֹף, שֶׁהַפָּנִים הוּא הָרֹאשׁ. תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים • חֲרֵי תֵּשַׁע אַמּוֹת רֹחַב.

(כג) וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם:

כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוְיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש״י◄ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת • אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאֶחָד לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. כָּל שְׁמוֹנֶה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר אֶחָד הֵן, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם אֵינָן בַּחֲלַל הַמִּשְׁכָּן אֶלָּא חֲצִי אַמָּה מִזּוֹ וַחֲצִי אַמָּה מִזּוֹ נִרְאוֹת בֶּחָלָל לְהַשְׁלִים רָחְבוֹ לְעֶשֶׂר, וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּאוֹת כְּנֶגֶד אַמּוֹת עֲבִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּקְצוֹעַ מִבַּחוּץ שָׁוֶה.

(כד) וְיִהְיוּ תְאֹמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ:

כד וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחֲדָא יְהוֹן מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן יְהוֹן:

רש״י ◄ **וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה** • כָּל הַקְּרָשִׁים תּוֹאֲמִים זֶה לָזֶה מִלְּמַטָּה, שֶׁלֹּא יַפְסִיק עָבִי שִׁפַּת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם, לְהַרְחִיקָן זוֹ מִזּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ צִירֵי הַיָּדוֹת חֲרוּצִים מִצִּדֵּיהֶן, שֶׁיְּהֵא רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בּוֹלֵט לְצִדָּיו, חוּץ לִידֵי הַקֶּרֶשׁ, לְכַסּוֹת אֶת שִׁפַּת הָאֶדֶן, וְכֵן הַקֶּרֶשׁ שֶׁאֶצְלוֹ, וְנִמְצְאוּ תוֹאֲמִים זֶה לָזֶה, וְקֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר הַמַּעֲרָב חָרוּץ לְרָחְבּוֹ בְּעָבְיוֹ, כְּנֶגֶד חָרִיץ שֶׁל צַד קֶרֶשׁ הַצְּפוֹנִי וְהַדְּרוֹמִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְרִידוּ הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם. **וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַּמִּים** • כְּמוֹ תְּאוֹמִים. **עַל רֹאשׁוֹ** • שֶׁל קֶרֶשׁ. **אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת** • כָּל קֶרֶשׁ וְקֶרֶשׁ הָיָה חָרוּץ מִלְּמַעְלָה בְּרָחְבּוֹ שְׁנֵי חֲרִיצִין בִּשְׁנֵי צִדָּיו כְּדֵי עָבְיוֹ טַבַּעַת, וּמַכְנִיסוֹ בְּטַבַּעַת אַחַת. נִמְצָא, מַתְאִים לַקֶּרֶשׁ שֶׁאֶצְלוֹ, אֲבָל אוֹתָן טַבָּעוֹת, לֹא יָדַעְתִּי אִם קְבוּעוֹת הֵן, אִם מְטַלְטָלוֹת. וּבַקֶּרֶשׁ שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ הָיְתָה טַבַּעַת בָּעָבִי הַקֶּרֶשׁ (נִרְאֶה, כִּי מִלּוֹת ׳הַדְּרוֹמִי וְהַצְּפוֹנִי׳ אַלְמָטָה קָאֵי, וְרוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַדְּרוֹמִי וְהַצְּפוֹנִי וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ וְכוּ׳ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמַה שֶּׁכָּתַב הָיְתָה טַבַּעַת בָּעָבִי קֶרֶשׁ, רוֹצֶה לוֹמַר בָּעָבִי קֶרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי. וְדוּ״ק) הַדְּרוֹמִי וְהַצְּפוֹנִי, וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר מַעֲרָב נִכְנָס לְתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ, שְׁנֵי הַכְּתָלִים מְחֻבָּרִים. **כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם** • לִשְׁנֵי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, לַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּסוֹף צָפוֹן וְלַקֶּרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי וְכֵן לִשְׁנֵי הַמִּקְצוֹעוֹת.

(כה) **וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

כה ויהוֹן תְּמַנְיָא דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא עַשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

רש״י ◄ **וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים** • הֵן הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה: ״תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים, וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצָעֹת״. נִמְצְאוּ, שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר מַעֲרָבִי. כָּךְ שְׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה ׳מַעֲשֵׂה סֵדֶר הַקְּרָשִׁים׳ בִּ׳מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן׳: הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הָאֲדָנִים חֲלוּלִים וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה, רָבִיעַ מִכָּאן וְרָבִיעַ מִכָּאן, וְהֶחָרִיץ חֶצְיוֹ בָּאֶמְצַע, וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲמוּקִין (וְלִי נִרְאֶה שֶׁהַגִּרְסָא ׳כְּמִין שְׁנֵי חֲרָקִין׳), כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סֵלָם הַמֻּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפּוֹת לְהִכָּנֵס בַּחֲלַל הָאֶדֶן כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֵּלָם, וְהוּא לְשׁוֹן ״מְשֻׁלָּבוֹת״, עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה, וּמַכְנִיסָן לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שְׁנֵי אֲדָנִים, שְׁנֵי אֲדָנִים״, וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַעְלָה אֶצְבַּע מִכָּאן וְאֶצְבַּע מִכָּאן, וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְגוֹ׳״. כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה, וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁלָּהּ הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה, בְּסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(כו) **וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:**

כו ותַעְבֵּד עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד:

רש״י ◄ **בְּרִיחִם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: עַבְרִין, וּבְלַעַ״ז אשפריש. **חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן** • אֵלּוּ ה׳, ג׳ הֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן עָשׂוּי מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת: זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, זֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, וְזֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, עַד שֶׁמַּגִּיעִין זֶה לָזֶה. נִמְצָא, שֶׁעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכֹּתֶל וּמַבְרִיחַ מִקְּצֵה הַכֹּתֶל וְעַד קְצֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן וְגוֹ׳ מַבְרַחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה״. שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הָיוּ לָהֶן טַבָּעוֹת בַּקְּרָשִׁים לְהִכָּנֵס לְתוֹכָן, שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ, מְשֻׁלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גֹּבַהּ הַקֶּרֶשׁ, חֵלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה וּלְמַעְלָה, וְחֵלֶק אֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנָה וּלְמַטָּה, וְכָל חֵלֶק הוּא רְבִיעַ אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אֲבָל לַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת, אֶלָּא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין

בעל הטורים

(כד) **וְיַחְדָּו.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וַחֲבֵירוֹ: ״וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכְלִיוּן״ (יְשַׁעְיָה לא, ג). לוֹמַר שֶׁהָיוּ הַקְּרָשִׁים כֻּלִּים זֶה עִם זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה נִכְנָס וְזֶה יוֹצֵא (שַׁבָּת צח, ב). אִי נַמִּי רָמֵז לְמָאן דְּאָמַר (שָׁם) שֶׁהָיוּ כֻּלִּים עַד כְּאֶצְבַּע. וְזֶהוּ ״וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכְלִיוּן״, שֶׁהָיוּ כֻּלִּים וְהוֹלְכִים. תורה כה

בְּעָבְיָן, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנְּקָבִים שֶׁהֵם מְכֻוָּנִין זֶה מוּל זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". הַבְּרִיחִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, אֹרֶךְ כָּל אֶחָד ט"ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וְזֶהוּ: "מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה", מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים שֶׁבַּמַּעֲרָב, אֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֵׁשׁ אַמּוֹת, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י"ב כְּנֶגֶד רֹחַב ח׳ קְרָשִׁים. כָּךְ הִיא מִפֹּרֶשֶׁת בִּ׳מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן׳ (שבת צח).◆

(כו) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃

כז וַחֲמִשָּׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא וַחֲמִשָּׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָּא׃

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְּרֹחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃

כח וְעַבְּרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַּפָּיָא מֵעְבַּר מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי׃

(כט) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃

כט וְיָת דַּפָּיָא תַּחְפֵּי דַּהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְּרַיָּא וְתַחְפֵּי יָת עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא׃

רש"י◄ **בָּתִּים לַבְּרִיחִם** • הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן, יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. **וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִם זָהָב** • לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדֻבָּק עַל הַבְּרִיחִים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם צִפּוּי, אֶלָּא בַּקֶּרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁתֵּי פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל, וְקוֹבְעָן אֵצֶל הַטַּבָּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אָרְכָּן מְמַלֵּא אֶת רֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטַּבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לַפֶּה הַשֵּׁנִי. נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בְּקְרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בוֹלְטוֹת, וְהַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא כָּל הַכֹּתֶל חָלָק מִבִּפְנִים.

(ל) וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃ ס

ל וּתְקִים יָת מַשְׁכְּנָא כְּהִלְכְתֵּה דִּי אִתְחֲזֵיתָא בְּטוּרָא׃

רש"י◄ **וַהֲקֵמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן** • לְאַחַר שֶׁיִּגָּמֵר, הָקִימֵהוּ. **הָרְאֵיתָ בָּהָר** • קֹדֶם לָכֵן, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ סֵדֶר הֲקָמָתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ׳ 183)

וַהֲקֵמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר (כו, ל) יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה נִצְטַוָּה כָּאן לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן (בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן) **לְבַדּוֹ**, בְּלִי סִיּוּעַ. וְזֶהוּ **וַהֲקֵמֹתָ** (לְשׁוֹן יָחִיד).. **אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ** (רַק מֹשֶׁה). וְיֵשׁ לְדַיֵּק כֵּן גַּם בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י "**שֶׁאֲנִי** (יָחִיד) עָתִיד לְלַמֶּדְךָ **וּלְהַרְאוֹתְךָ** סֵדֶר הֲקָמָתוֹ": הַקָּבָּ"ה הֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעַצְמוֹ, כִּבְיָכוֹל (וְהַרֵי 'סֵדֶר' כּוֹלֵל לֹא רַק קִדִּימָה וְאַחוּר, אֶלָּא גַּם פְּרָטֵי הָעִנְיָן בִּכְלָל, וּכְמוֹ 'סֵדֶר הַגָּדָה').

◆ יום חמישי ב׳ אדר א׳ ◆

(לא) וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃

לא וְתַעְבֵּד פָּרֻכְתָּא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן יַעְבֵּד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃

בעל הטורים

(ל) **הָרְאֵיתָ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת" (דְּבָרִים ד, לה). פֵּירוּשׁ, בָּהָר הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים וְאֵין עוֹד, שֶׁהִרְכִּין שְׁמֵי שָׁמַיִם עַל הָהָר וְהֶרְאֶךָ שֶׁהוּא לְבַדּוֹ מוֹשֵׁל בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים. תורה לא

רש״י◄ **פָּרֹכֶת•** לְשׁוֹן מְחִצָּה הוּא, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: ׳פַּרְגּוֹד׳, דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם. **תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן•** כָּל מִין וּמִין הָיָה כָּפוּל, בְּכָל חוּט וְחוּט שִׁשָּׁה חוּטִין. **מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב•** כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁזּוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה. **כְּרֻבִים•** צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יֵעָשֶׂה בָּהּ: אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים, וְאוּנְקְלִיּוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקֵמִין לְמַעְלָה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס, שֶׁרֹאשׁ הַפָּרֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ, וְהָאוּנְקְלִיּוֹת הֵן הַוָּוִין, שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפָּרֹכֶת אָרְכָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת לְרָחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּגָבְהָן שֶׁל קְרָשִׁים, פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן, שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה וְלִפְנִים עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהֵימֶנָּה וּלְחוּץ עֶשְׂרִים אַמָּה. נִמְצָא, בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים״ הַמְחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוּבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְרוֹחַב הַחוּבְרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה, וּכְשֶׁפְּרָשָׁם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַמַּעֲרָב, כָּלְתָה בִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית כִּסְּתָה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתָר תָּלוּי לַאֲחוֹרָיו, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ׳ 140)

לְשׁוֹן מְחִצָּה . . דָּבָר הַמַּבְדִּיל (רש״י כו, לא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מִפְּרָשׁ בְּסָמוּךְ ״וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּתִיב ״וְסַכְתָּ עַל הָאָרוֹן אֶת הַפָּרֹכֶת״ (פקודי מ, ג). וְרַשִׁ״י מְחַדֵּשׁ, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֶׁיֵּשׁ בַּפָּרֹכֶת שְׁנֵי דְּבָרִים, מְחִצָּה הַמַּבְדֶּלֶת וּמְסָךְ עַל הָאָרוֹן, אֶלָּא שֶׁהַחֻפְצָא שֶׁלָּהּ הִיא מְחִצָּה (כְּפִשְׁטוּת הַכְּתוּבִים ״וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת״), וְרַק שֶׁפּוֹעֶלֶת **גַּם** לִהְיוֹת מָסָךְ. וּלְהָעִיר מֵרַשִׁ״י שָׁם: ״וְסַכְתָּ עַל הָאָרוֹן, לְשׁוֹן הֶגְנָה, **שֶׁהֲרֵי מְחִצָּה הָיְתָה**״.

(לב) וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃

לב וְתִתֵּן יָתַהּ עַל אַרְבָּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחַפְּיָן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבָּעָא סַמְכֵי דְכַסְפָּא׃

(לג) וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃

לג וְתִתֵּן יָת פָּרֻכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְכָּיָא וְתָעֵל תַּמָּן מִגּוֹ לְפָרֻכְתָּא יָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ פָּרֻכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

(לד) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃

לד וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

(לה) וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָّרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן׃

לה וּתְשַׁוִּי יָת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא לָקֳבֵל פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְּמַשְׁכְּנָא דָּרוֹמָא וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל סְטַר צִפּוּנָא׃

רש״י◄ **וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן•** שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן, מָשׁוּךְ מִן הַכֹּתֶל הַצְּפוֹנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, מְשׁוּכָה מִן הַכֹּתֶל הַדְּרוֹמִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמִזְבַּח הַזָּהָב נָתוּן כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן לִמְנוֹרָה, מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח, וְכֻלָּם נְתוּנִים מִן חֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים, כֵּיצַד? אֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפָּרֹכֶת עֶשְׂרִים אַמָּה. הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לו) וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

לו וְתַעְבֵּד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר׃

רש״י◄ **וְעָשִׂיתָ מָסָךְ•** וִילוֹן, שֶׁהוּא מָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, כְּמוֹ: (איוב א) ״שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ״, לְשׁוֹן מֵגִן. **מַעֲשֵׂה רֹקֵם•** הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחַט, כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה, כָּךְ פַּרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה. **רֹקֵם•** שֵׁם הָאֻמָּן וְלֹא שֵׁם הָאֻמָּנוּת, וְתַרְגּוּמוֹ: עוֹבַד צַיָּר, וְלֹא עוֹבַד צִיּוּר. מִדַּת הַמָּסָךְ כְּמִדַּת הַפָּרֹכֶת: י׳ אַמּוֹת עַל י׳ אַמּוֹת.

(לז) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת:

לז וְתַעְבֵּד לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא:

◆ יום שישי ג׳ אדר א׳ ◆

כז (א) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרֹךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ:

א וְתַעְבֵּד יָת מַדְבְּחָא דְּאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אֶרְכָּא וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרַבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלַת אַמִּין רוּמֵהּ:

רש״י◄ וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגוֹ׳ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ• (זבחים נט) דְּבָרִים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן ״רָבוּעַ״, וְנֶאֱמַר בַּפְּנִימִי ״רָבוּעַ״.

מַה לְהַלָּן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, אַף כָּאן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ״? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה.

(ב) וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיוָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:

ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ מִנֵּהּ תְּהֶוְיָן קַרְנוֹהִי וְתַחְפֵּי יָתֵהּ נְחָשָׁא:

רש״י◄ מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיוָ קַרְנֹתָיו• שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וִיחַבְּרֵם בּוֹ. וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת• לְכַפֵּר עַל עַזּוּת מֵצַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מח) ״וּמִצְחֵךְ נְחוּשָׁה״.

(ג) וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעִיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:

ג וְתַעְבֵּד פְּסַכְתְּרָוָתֵהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ וּמַגְרוּפָיָתֵהּ וּמִזְרְקָתֵהּ וְצִנּוּרֵיתֵהּ וּמַחְתְּיָתֵהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבֵּד נְחָשָׁא:

רש״י◄ סִירֹתָיו• כְּמִין יוֹרוֹת. לְדַשְּׁנוֹ• לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ, לִסְפּוֹת הַדֶּשֶׁן לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מִלּוֹת בְּלָשׁוֹן עִבְרִית — מִלָּה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בַּפִּתְרוֹן לְשַׁמֵּשׁ בִּנְיָן וּסְתִירָה, כְּמוֹ: (תהלים פ) ״וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ״, (איוב ה) ״אֱוִיל מַשְׁרִישׁ״, וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) ״וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תַּשְׁרֵשׁ״. וְכָמוֹהוּ: (ישעיה יז) ״בִּסְעִפֶיהָ פֹּרִיָּה״, וְחִלּוּפוֹ: (שם י) ״מִסָּעֵף פֵּאֵרָה״, מְפַשֵּׁחַ סְעִיפֶיהָ. וְכָמוֹהוּ: (ירמיה נ) ״וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ״, שִׁבֵּר עַצְמוֹתָיו. וְכָמוֹהוּ: (מלכים א כא) ״וַיִּסְקְלֵהוּ בָאֲבָנִים״, וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) ״סַקְּלוּ מֵאֶבֶן״, הָסִירוּ אֲבָנֶיהָ, וְכֵן: (שם ה) ״וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ״. אַף כָּאן לְדַשְּׁנוֹ, לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ, וּבְלַעַ״ז אדשצנדר״יר.

וְיָעָיו• כְּתַרְגּוּמוֹ: מַגְרֵפוֹת שֶׁנּוֹטֵל בָּהֶם אֶת הַדֶּשֶׁן, וְהֵן כְּמִין כִּסּוּי הַקְּדָרָה שֶׁל מַתֶּכֶת דַּק, וְלוֹ בֵּית יָד, וּבְלַעַ״ז וודי״ל. וּמִזְרְקֹתָיו• לְקַבֵּל בָּהֶם דַּם הַזְּבָחִים. וּמִזְלְגֹתָיו• כְּמִין אוּנְקְלִיּוֹת כְּפוּפִים, וּמַכֶּה בָּהֶם בַּבָּשָׂר וְנִתְחָבִים בָּם, וּמִתְהַפְּכִין בָּהֶן עַל גַּחֲלֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁיְּהֵא מְמַהֵר שְׂרָפָתָן, וּבְלַעַ״ז קרוצינ״ש, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים צִנּוֹרִיּוֹת. וּמַחְתֹּתָיו• בֵּית קִבּוּל יֵשׁ לָהֶם לִטֹּל בָּהֶן גֶּחָלִים מִן הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׂאתָם עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי לַקְּטֹרֶת, וְעַל שֵׁם חֲתִיָּתָן קְרוּיִים מַחְתּוֹת, כְּמוֹ: (ישעיה ל) ״לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד״, לְשׁוֹן שְׁאִיבַת אֵשׁ מִמְּקוֹמָהּ, וְכֵן: (משלי ו) ״הַיַּחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ?!״. לְכָל כֵּלָיו• כְּמוֹ: כָּל כֵּלָיו.

(ד) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:

ד וְתַעְבֵּד לֵהּ סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דְּנְחָשָׁא וְתַעְבֵּד עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקָן דְּנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע סִטְרוֹהִי:

רש״י◄ מִכְבָּר• לְשׁוֹן כְּבָרָה, שֶׁקּוֹרִין קריבל״ש, כְּמִין לְבוּשׁ עָשׂוּי לוֹ לַמִּזְבֵּחַ, עָשׂוּי חוֹרִין חוֹרִין כְּמִין רֶשֶׁת.

וּמִקְּרָא זֶה מְסֹרָס, וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: ׳וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר נְחֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת׳.

(ה) וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:

ה וּתְתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת סוֹבְבֵי מַדְבְּחָא מִלְּרָע וּתְהֵי מְצַדְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא:

רש״י ◄ **כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ** • סוֹבֵב. כָּל דָּבָר הַמַּקִּיף סָבִיב בְּעִגּוּל קָרוּי כַּרְכֹּב, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּ״הַכֹּל שׁוֹחֲטִין״: ׳אֵלּוּ הֵן גָּלְמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף... וּלְכַרְכֵּב׳, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגֻלִּין בְּקַרְשֵׁי דָּפְנֵי הַתֵּבוֹת וְסַפְסְלֵי הָעֵץ. אַף לַמִּזְבֵּחַ עָשָׂה חָרִיץ סְבִיבוֹ, וְהָיָה רָחְבוֹ אַמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוֹף שָׁלֹשׁ (ספרים אחרים שש) אַמּוֹת שֶׁל גָּבְהוֹ, כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר: ׳גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ׳. הָא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ״? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל סוֹבֵב לְהִלּוּף הַכֹּהֲנִים לֹא הָיָה לְמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת, אֶלָּא עַל רֹאשׁוֹ לִפְנִים מִקַּרְנוֹתָיו. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּ׳זְבָחִים׳: ׳אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב? בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן׳, וְהָיָה רֹחַב אַמָּה, וּלְפָנִים מֵהֶן אַמָּה שֶׁל הִלּוּף רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַלָּלוּ קְרוּיִים כַּרְכֹּב. וְדִקְדַּקְנוּ שָׁם, וְהָכְתִּיב: ״תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה״ לָמַדְנוּ, שֶׁהַכַּרְכֹּב בְּדָפְנוֹ הוּא וּלְבוּשׁ הַמִּכְבָּר תַּחְתָּיו? וְתִרֵץ הַמְתָרֵץ: ׳תְּרֵי הָווּ, חַד לְנוֹי וְחַד לְכֹהֲנִים דְּלָא יִשְׁתָּרְגוּ׳. זֶה שֶׁבַּדֹּפֶן לְנוֹי הָיָה, וּמִתַּחְתָּיו הִלְבִּישׁוּ הַמִּכְבָּר וְהִגִּיעַ רָחְבוֹ עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ. נִמְצָא, שֶׁהַמִּכְבָּר רָחָב אַמָּה, וְהוּא הָיָה סִימָן לַחֲצִי גָּבְהוֹ, לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְנֶגְדּוֹ עָשׂוּי לְמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים דֶּגְמַת חוּט הַסִּקְרָא בְּאֶמְצָעוֹ. וְכֶבֶשׁ שֶׁהָיוּ עוֹלִין בּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּבָר שָׁמַעְנוּ בְּפָרָשַׁת ״מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי״ ״וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת״, לֹא תַּעֲשֶׂה לוֹ מַעֲלוֹת בַּכֶּבֶשׁ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא כֶּבֶשׁ חָלָק. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׁ, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּמְּכִילְתָּא. וּמִזְבַּח אֲדָמָה, הוּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין חֶלְלוֹ אֲדָמָה בִּמְקוֹם חֲנִיָּתָן, וְהַכֶּבֶשׁ הָיָה בִּדְרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מֵבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מִלֹּא חוּט הַשְּׁעָרָה, וְרַגְלָיו מַגִּיעִין עַד אַמָּה סָמוּךְ לְקַלְעֵי הֶחָצֵר שֶׁבַּדְּרוֹם, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָן: ״וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ״, לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַכֶּבֶשׁ אֶלָּא עֶשֶׂר אַמּוֹת, כָּךְ מָצָאתִי בְּמִשְׁנַת אַרְבָּעִים וְתִשַּׁע מִדּוֹת, וְזֶה שֶׁהָיָה מֵבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מִלֹּא הַחוּט, בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים לָמַדְנוּהָ מִן הַמִּקְרָא.

(ו) וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

ו וְתַעְבֵּד אֲרִיחֵיָא לְמִדְבְּחָא אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן נְחָשָׁא:

(ז) וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ:

ז וְיָעֵל יָת אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן אֲרִיחֵיָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ:

רש״י ◄ **בַּטַּבָּעֹת** • בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר.

(ח) נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

ח חֲלִיל לוּחֵי תַּעְבֵּד יָתֵהּ כְּמָא די אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן:

רש״י ◄ **נְבוּב לֻחֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: חֲלִיל לוּחֵי. לוּחוֹת עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהֶחָלָל בָּאֶמְצַע, וְלֹא יְהֵא כֻּלּוֹ עֵץ אֶחָד, שֶׁיְּהֵא עָבְיוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת עַל חָמֵשׁ אַמּוֹת כְּמִין סַדָּן.

◆ שבת קודש ד׳ אדר א׳ ◆

(ט) וְעָשִׂיתָ אֶת הֶחָצֵר לְמִשְׁכַּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת:

ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא סְדִין לְדָרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין אֶרְכָּא לְעֵבֶר חָד:

בעל הטורים

כז (ח) **נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ** .**נְבוּב** עוֹלֶה **ס׳**. שֶׁעַד ס׳ אַמּוֹת יְכוֹלִים לְהוֹסִיף עַל הַמִּזְבֵּחַ. תורה ט

רש״י◄ **קְלָעִים•** עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה, נְקָבִים נְקָבִים, מַעֲשֵׂה קְלִיעָה וְלֹא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וְתַרְגּוּמוֹ סְרָדִין כְּתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר, הַמְתֻרְגָּם סְרָדָא, לְפִי שֶׁהֵן מְנֻקָּבִין כִּכְבָרָה. **לַפֵּאָה הָאֶחָת•** כָּל הָרוּחַ קָרוּי פֵּאָה.

(י) **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:**

י וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף:

רש״י◄ **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים•** חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד. **וְאַדְנֵיהֶם•** שֶׁל הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת. הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הָיָה עוֹשֶׂה כְּמִין קֻנְדָּסִין שֶׁקּוֹרִין פלא״ש, אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שְׁלֹשָׁה, וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוֹרֵךְ שְׂפַת הַקֶּלַע סְבִיבָיו בְּמֵיתָרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלֶה הַקֻּנְדָּס דֶּרֶךְ טַבַּעְתּוֹ בְּאוּנְקְלִיּוֹת שֶׁבָּעַמּוּד הֶעָשׂוּי כְּמִין יָ״ו, רֹאשׁוֹ זָקוּף לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ אֶחָד תָּקוּעַ בָּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת, שֶׁקּוֹרִין גונזי״ש, וְרֹחַב הַקֶּלַע תָּלוּי מִלְּמַטָּה וְהִיא קוֹמַת מְחִצּוֹת הֶחָצֵר. **וָוֵי הָעַמֻּדִים•** הֵם הָאוּנְקְלִיּוֹת. **וַחֲשֻׁקֵיהֶם•** מֻקָּפִין הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סָבִיב, וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אִם עַל פְּנֵי כֻּלָּן, אִם בְּרֹאשָׁם וְאִם בְּאֶמְצָעָם, אַךְ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁחִשּׁוּק לְשׁוֹן חֲגוֹרָה, שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בְּפִלֶּגֶשׁ בַּגִּבְעָה: (שופטים יט) ״וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים״, תַּרְגּוּמוֹ: חֲשׁוּקִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 41)

וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים (כז, י) צָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל, שֶׁסָּתַם הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ מִמַּה נַעֲשׂוּ הָעַמּוּדִים (עַתָּה רָאִיתִי שֶׁהִקְשָׁה כֵּן בְּתוֹסְפוֹת הְרִיב״א וְעוֹד). וְתָמוּהַּ עוֹד יוֹתֵר מַה שֶּׁלֹּא נִזְכְּרוּ, וַאֲפִילוּ בְּרֶמֶז, הַקֻּנְדָּסִין. וְרַשִׁ״י מְבִיאָם **בְּפַשְׁטוּת** וּמְפָרֵשׁ ״כְּמִין קוּנְדָּסִין שֶׁקּוֹרִין פל״ש״, וְתוּ לֹא! וּרְאֵה רַשִׁ״י עֵרוּבִין לד, ב: קונדס, פל״ו בְּלַעַ״ז, וְאֵינָם מְחֻבָּרִים.

(יא) **וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:**

יא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא בְּאֲרָכָא סְרָדִין מְאָה אֲרָכָא וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף:

(יב) **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה:**

יב וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ מַעַרְבָא סְרָדִין חַמְשִׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עַשְׂרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרָא:

(יג) **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:**

יג וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין:

רש״י◄ **לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה•** פְּנֵי הַמִּזְרָח קָרוּי קֶדֶם, לְשׁוֹן פָּנִים. אָחוֹר, לְשׁוֹן אֲחוֹרַיִם. לְפִיכָךְ, הַמִּזְרָח קָרוּי קֶדֶם שֶׁהוּא פָּנִים, וּמַעֲרָב קָרוּי אָחוֹר, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (דברים יא) ״הַיָּם הָאַחֲרוֹן״, יַמָּא מַעַרְבָא. **חֲמִשִּׁים אַמָּה•** אוֹתָן חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִים כֻּלָּם בְּקְלָעִים, לְפִי שֶׁשָּׁם הַפֶּתַח, אֶלָּא ט״ו אַמָּה קְלָעִים לְכֶתֶף הַפֶּתַח מִכָּאן וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית. נִשְׁאַר רֹחַב חֲלַל הַפֶּתַח בֵּינְתַּיִם עֶשְׂרִים אַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה״, וִילוֹן לְמָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ, כְּרֹחַב הַפֶּתַח.

(יד) **וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:**

יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי אַמִּין סְרָדִין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

רש״י◄ **עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה•** חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדָּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג׳ שֶׁבַּמִּזְרָח ה׳ אַמּוֹת, וּמִמֶּנּוּ לַשֵּׁנִי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִן הַשֵּׁנִי לַשְּׁלִישִׁי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית, וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים לַמָּסָךְ, הֲרֵי י׳ עַמּוּדִים לַמִּזְרָח כְּנֶגֶד י׳ לַמַּעֲרָב.

(טו) וְלַכַּתֵּף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:

טו וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי סָרְדִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

(טז) וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה:

טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא עֶשְׂרִין אַמִּין תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא:

(יז) כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

יז כָּל עַמּוּדֵי דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכַבְּשִׁין כְּסַף וָוֵיהוֹן כְּסַף וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש״י ◄ כָּל עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וגו׳ • לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ וָוִין וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם, אֲבָל לַמִּזְרָח וְלַמַּעֲרָב לֹא נֶאֱמַר וָוִין, וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת. לְכָךְ, בָּא וְלִמֵּד כָּאן.

(יח) אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

יח אֲרָכָא דְּדַרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חֲמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש״י ◄ אֹרֶךְ הֶחָצֵר • הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, שֶׁמִּן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב מֵאָה בָּאַמָּה. וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים • חָצֵר שֶׁבַּמִּזְרָח הָיְתָה מְרֻבַּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר. הֶעֱמִיד מִזְרָח פִּתְחוֹ בִּשְׂפַת חֲמִשִּׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל אֹרֶךְ הֶחָצֵר. נִמְצָא, כָּלוּ בַּחֲמִשִּׁים הַפְּנִמִיִּים, וְכָלֶה אָרְכּוֹ לְסוֹף שְׁלֹשִׁים. נִמְצָאוּ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לַאֲחוֹרָיו בֵּין הַקְּלָעִים שֶׁבַּמַּעֲרָב לַיְרִיעוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאֶמְצַע רֹחַב הֶחָצֵר. נִמְצָאוּ לוֹ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם מִן קַלְעֵי הֶחָצֵר לִיְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן לְמַעֲרָב, וַחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, חָצֵר לְפָנָיו (עירובין כג). וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת • גֹּבַהּ מְחִצּוֹת הֶחָצֵר, וְהוּא רֹחַב הַקְּלָעִים. וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת • לְהָבִיא אַדְנֵי הַמָּסָךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נֶאֱמְרוּ אַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְּלָעִים, אֲבָל אַדְנֵי הַמָּסָךְ שֶׁל מִין אַחֵר הָיוּ, כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי, שֶׁלְּכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָן.

(יט) לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹּת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

יט לְכֹל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פֻּלְחָנֵהּ וְכָל סִפּוֹהִי וְכָל סִפֵּי דְּדַרְתָּא נְחָשָׁא: ס ס ס

רש״י ◄ לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן • שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַהֲקָמָתוֹ וּלְהוֹרָדָתוֹ, כְּגוֹן: מַקָּבוֹת לִתְקֹעַ יְתֵדוֹת וְעַמּוּדִים. יִתְדֹּת • כְּמִין נִגְרֵי נְחֹשֶׁת עֲשׂוּיִין לִיְרִיעוֹת הָאֹהֶל וּלְקַלְעֵי הֶחָצֵר, קְשׂוּרִים בְּמֵיתָרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׂפּוּלֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא הָרוּחַ מַגְּבִיהָתָן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ, אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין, וְכָבְדָן מַכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרִיעוֹת שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשְּׁמָן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בָּאָרֶץ, לְכָךְ נִקְרְאוּ יְתֵדוֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסַיְּעֵנִי (ישעיה לג) "אֹהֶל בַּל־יִצָּעֶן בַּל־יִסַּע יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח":

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ׳ 166).

וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין (רש״י כז, יט) לְסָפֵק זֶה יֵשׁ גַּם נַפְקָא־מִינָהּ לַהֲלָכָה. דְּהִנֵּה, מְלֶאכֶת בִּנְיָן אֲסוּרָה בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה רַק בְּבִנְיָן שֶׁל קֶבַע, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל מְלֶאכוֹת שַׁבָּת נִלְמָדוֹת מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, נִקְבַּע הַגֶּדֶר

בעל הטורים

(יח) **אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים**. פֵּירוּשׁ, כְּחֵלֶק אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים שֶׁבְּהַר הַבַּיִת, כְּדִפְרִישִׁית לְעֵיל (כה, ב דִּבּוּר הַמַּתְחִיל 'וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה'). תורה יט

שֶׁל 'בִּנְיָן קֶבַע' עַל פִּי בִּנְיָן הַמִּשְׁכָּן. וּלְפִי זֶה: לְפִי הַצַּד הָרִאשׁוֹן, הָאִסּוּר שֶׁל בְּנִיַּת אֹהֶל בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה חָל דַּוְקָא עַל בְּנִיַּת אֹהֶל בְּאֹפֶן שֶׁל 'תְּחוּבִין'; וְאִלּוּ לְפִי הַצַּד הַשֵּׁנִי, דַּי בְּכָךְ שֶׁהָאֹהֶל חָזָק וְאֵינוֹ מִתְנַעְנֵעַ בָּרוּחַ.

צ"ו פסוקים, יעי"ו סימן. חסלת פרשת תרומה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנ - רנב

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר א', תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה בו כותבת על שהשתדכה עם מר... שי' שומר מצוות, בעל מידות טובות, וקבעו זמן החתונה בעוד איזה שבועות, אבל מצטערת שאינו נוהג בכיסוי הראש, ואינו רוצה לעשות זה גם עתה, אף שמבטיח שיתנהג כן כשיצא ממרוקו באמצע הקיץ, באמרו אשר זהו, כיסוי הראש, רק חסידות.

כיון שכתבה בעל מידות ושומר מצוות הוא, הרי בוודאי יקבל ההסברה, אשר אפילו את"ל שהאין בהאמור אלא עניין של חסידות, הנה כשמתכוננים להתחתן, ז. א. לבנות בניין עדי-עד, כנוסח ברכת נישואין, שלזה צריכים ברכה מיוחדת מנותן התורה ומצוה המצוה, אשר כאמרנו בכמה תפילות, לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, ובכל זה הרי מבקשים מהקב"ה שיברך הזוג בכל הפרטים, אף שכנ"ל לנו בושת הפנים.

וכיוון שמידתו של הקב"ה היא מידה כנגד מידה כדברי חכמינו ז"ל, בוודאי שעל האדם הזקוק לברכה האמורה, להתנהג לא רק מה שנדרש ממנו בתוקף חומר הדין, אלא לעשות אף זה שאין בזה אלא חסידות, ובפרט שאומר שלאחרי משך זמן יכסה ראשו, הרי אין בכל העניין אלא הקדמת הנהגה האמורה לאיזה חודשים, ובחילוף זה - הרי יקבלו הוספה בברכת השם.

בגוף העניין, שאומר אשר כיסוי הראש הוא רק מידת חסידות, הנה כבר נפסק הדין, אשר העניין דכיסוי הראש מחוייב בזה כאו"א משומרי תורה ומצווה, לא רק לדעת אלה הפוסקים אשר כן הוא עפ"י דין הגמרא והראשונים, אלא אפילו אלו שחולקים עליהם ואומרים אחרת, גם הם מודים אשר בדורותינו אלה, עניין גילוי הראש, זהו הוראה על פריקות עול [ואשר עי"ז משתדל שלא יכירו בו שהוא בן אברהם יצחק ויעקב, לומד תורה ומקיים מצוות, ושיאמרו עליו אשר ח"ו לא מבני ישראל הוא, שהרי הילוכו ולבושו דומה לאינו יהודי], אשר מזה מובן, שלא רק אשר ע"פ דין מחויב לכסות הראש, אלא שבין הדינים עצמן - זהו דין מיוחד ונוגע בהאמור דואתה בחרתנו מכל העמים, ופשוט שאין מקום להתדמות אליהם (להעמים) ולהתנהג שיטעו שאין הוא ח"ו מבני-ישראל.

מוסג"פ חוברת המדברת בעניין כיסוי הראש, ובוודאי ימצאו בהסביבה המבינים אנגלית להסבירם תוכן החוברת.

ויהי רצון שתבשר טוב בכל האמור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תרומה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח שבט מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום רביעי - א' אדר א'** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שני - כ"ט שבט מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום חמישי - ב' אדר א'** מפרק י עד סוף פרק יז
יום שלישי - ל' שבט פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	**יום שישי - ג' אדר א'** מפרק יח עד סוף פרק כב
שבת קודש - ד' אדר א' פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 62, וכיוצא באלו... עד עמ' לב, ב"ה כנ"ל.

וְכִיוֹצֵא בְּאֵלּוּ - ענינים דומים בעבודת ה', **מִמְּלְחֲמוֹת הַיֵּצֶר וְתַחְבּוּלוֹתָיו, לְקָרֵר נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהַפְקִיר מָמוֹנוֹ** - כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר־הרע את האדם ומפתה אותו, שלא יבזבז את כספו לכך, **וּבְרִיאוּת גּוּפוֹ,** - בענין של עבודת ה', בו נדרשות יגיעת והתאמצות הגוף. **שֶׁלַּעֲמֹד נֶגְדּוֹ** - נגד היצר הרע הזה **וּלְכָבְשׁוֹ** - **קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם, כְּשָׁשִׁים אֶל לִבּוֹ, שֶׁלְּנַצֵּחַ הַיֵּצֶר בְּכָל זֶה, וְיוֹתֵר מִזֶּה, וְלַעֲשׂוֹת הָפְכוֹ מַמָּשׁ** - לעשות ההיפך מרצונו של היצר־הרע, ולהתאמץ הן בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל זה **כָּל מְאֹד מִיסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְיִסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הָיָה מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן** - ובלבד, **שֶׁלֹּא לְפָרֵד מִיחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה־זָרָה חַס־וְשָׁלוֹם,** - כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה־זרה, וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. **וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן** - גם את התאמצות הגוף וגם שאר ההתאמצויות הנדרשות ממנו, **כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.** - כדי א) להתאחד עם הקב"ה, ב) וזהו לנצח[6]. **דְּהַיְנוּ,** - ההתאחדות עם הקב"ה לנצח, תהיה אצלו **כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲבוֹדָה זוֹ** - גם כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות מיוחדת, **יְתֻגְּלָה בָּהּ** - בעבודה זו, **פְּנִימִית רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בִּבְחִינַת פָּנִים וְגִלּוּי רַב וְלֹא בְּהֶסְתֵּר כְּלָל.** - כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' – מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. **וּכְשֶׁאֵין שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים בְּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן - אֲזַי אֵין דָּבָר נִפְרָד כְּלָל וּכְלָל** - מאלקות, **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** - כפי שלמדנו, שההרגשה שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"יש" ולדבר נפרד מהקב"ה – נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם. ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות רצון העליון – לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. **וּלְזֹאת, תִּהְיֶינָה נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית** - זו שמחיה את הגוף, **וּלְבוּשֵׁיהֶן** - מחשבה, דיבור ומעשה, **כֻּלָּן מְיֻחָדוֹת בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בָּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְאוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - הרי, שעל־ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על־ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה:

ליקוטי אמרים

וכיוצא באלו ממלחמות היצר ותחבולותיו לקרר נפש האדם שלא להפקיר ממונו ובריאות גופו שלעמוד נגדו ולכבשו קרוב מאד אל האדם כשישים אל לבו שלנצח היצר בכל זה ויותר מזה ולעשות הפכו ממש קל מאד מיסורי מיתה ה' ישמרנו ויסורי מיתה ה' ישמרנו היה מקבל באהבה וברצון שלא ליפרד מיחודו ואחדותו ית' אפי' לפי שעה להשתחות לע"ז ח"ו וכ"ש שיש לו לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו לעולם ועד דהיינו כשיעשה רצונו ית' בעבודה זו יתגלה בה פנימית רצון העליון בבחי' פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל וכשאין שום הסתר פנים ברצון העליון אזי אין דבר נפרד כלל וכלל להיות יש ודבר בפני עצמו ולזאת תהיינה נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה כנ"ל.

יום שני כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לב, ויחוד זה למעלה... עד עמ' לב, כמ"ש במ"א:

וְיִחוּד זֶה לְמַעְלָה - מה שנפשו של יהודי מתאחדת עם אור אין־סוף על־ידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, **הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן.** - ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, **וְכֵן** - גם בעולמנו אנו, **גִּלּוּי רְצוֹנוֹ שֶׁבְּדִבּוּרוֹ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, הוּא נִצְחִי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[7]: "וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים כּוֹ'"[8], "וְלֹא יַחֲלִיף וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כּוֹ'"[9].** - ומאחר שהתגלות רצונו של

ליקוטי אמרים

ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן וכן גילוי רצונו שבדבורו שהיא התורה הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים כו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו'. אלא שלמטה

---

6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א) וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - א) מדובר כאן **בדבקות** להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד על־ידי עבודה זרה). ב) כאן זה עדיין באופן של **לעולם ועד** (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). **7.** ישעי' מ, ח. **8.** תפילת שחרית. **9.** פיוט "יגדל א־ל חי".

הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית – הרי ממילא, גם התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך, על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות – היא נצחית. **אֶלָּא שֶׁלְּמַטָּה** - בעולמנו אנו, **הוּא** - ההתאחדות, **תַּחַת הַזְּמַן**, - שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה לְבַדָּהּ שֶׁעוֹסֵק בָּהּ בַּתּוֹרָה אוֹ בְּמִצְוָה, כִּי אַחַר־כָּךְ אִם עוֹסֵק בְּדָבָר אַחֵר - נִפְרָד מֵהַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה. [וְהֵינוּ, כְּשֶׁעוֹסֵק בִּדְבָרִים בְּטֵלִים לְגַמְרֵי, שֶׁאֵין בָּהֶם צֹרֶךְ כְּלָל לַעֲבוֹדַת ה']**. - שאז, הוא נפרד, כאן למטה, מה"יחוד העליון", שנוצר על־ידי התורה או המצוה. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, כְּשֶׁחוֹזֵר וְשָׁב לַעֲבוֹדַת ה' אַחַר־כָּךְ, לְתוֹרָה וְלִתְפִלָּה, וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה מֵה' עַל שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק אָז** - באותו זמן שהתעסק בדברים בטלים, **בַּתּוֹרָה וְלֹא עָסַק** - ה' יִסְלַח לוֹ, כְּמַאֲמַר רַז"ל[10]: **"עָבַר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה וְשָׁב - לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ"**. - כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה, ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. **וְלָזֶה** - ולכן, מפני שבקשת המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו **לשעה קלה** אינו רוצה ליפרד וכנזכר לעיל[11], **תִּקְּנוּ** כִּרְכַּת "סְלַח לָנוּ" שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, - בתפילת "שמונה עשרה", **עַל עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁאֵין אָדָם נִצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם; וּכְמוֹ הַתָּמִיד** - שהיו מקריבים כל יום, **שֶׁהָיָה מְכַפֵּר עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה.** - כשאדם לא קיים מצות־עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל־כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה – הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"? – אומר על כך רבנו הזקן: **וְאֵין זֶה "אֶחֱטָא וְאָשוּב", אֶלָּא־אִם־כֵּן** - מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", **שֶׁבִּשְׁעַת הַחֵטְא מַמָּשׁ הוּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּשׁוּבָה וּלְכָךְ חוֹטֵא,** - כי הוא סומך על ה"תשובה"; ולולא ה"תשובה" – לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו בענייננו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, **אין** הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא **נכשל** לעתים קרובות בביטול תורה – ועל כך עוזרת לאחר מכן הבקשה של "סלח לנו". **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - "ראה אגה"ת פי"א". הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה – כה עמוק נוגע יחודם של בני ישראל עם הקב"ה – מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על־ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד ולהתייחד עם הקב"ה, על־ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחודו עם אלקות, צריכה להיות קבועה **תמיד** בתודעתו של יהודי, ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל שעה.

ליקוטי אמרים

הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתור' [1] או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד [2] העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי [3] שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב [4] לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' [5] על שהיה אפשר לו לעסוק אז בתורה ולא עסק ה' יסלח [6] לו כמארז"ל עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד [7] שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים [8] בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל [9] יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין [10] זה אחטא ואשוב אא"כ שבשעת החטא ממש הוא [11] סומך על התשובה ולכך חוטא כמ"ש במ"א: [12]

יום שלישי ל' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לב, ובזה יובן למה... עד עמ' 64, **ובכל שעה כנ"ל:**

וּבָזֶה יוּבָן, לָמָּה צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, בְּ'מִשְׁנֵה תּוֹרָה', לְדוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, - לא רק לדורות הבאים, **לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמִים בְּכָל יוֹם,** - שענינה **לְקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ,** - לכאורה, אפשר הרי לשאול: **וַהֲלֹא הִבְטִיחַ לָהֶם:** - לדור שנכנס לארץ ישראל, **"פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ה' וְגוֹ'"**[12]; - לשם מה, איפוא, היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר – שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם – כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר **כנגד** מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. לשם מה, איפוא, ציווה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על־ידי

ליקוטי אמרים

ובזה יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור [13] שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו [14] מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדכם [15] ומוראכם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה [16] [17]

---

10. יומא פו, א. **11.** לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. **12.** דברים יא, כה.

ליקוטי אמרים

תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

קריאת־שמע – ועוד פעמיים בכל יום? **אֶלָּא** מִשּׁוּם שֶׁקִּיּוּם **הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ תָּלוּי בָּזֶה שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל יְחוּדוֹ,** - שזו משמעותה של קריאת־שמע, ולכן מן ההכרח לקוראה "פעמיים בכל יום", **שֶׁיִּהְיֶה קָבוּעַ בְּלִבּוֹ תָּמִיד מַמָּשׁ, יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יָמִישׁ מִזִּכְרוֹנוֹ, כִּי בָּזֶה יוּכַל לַעֲמֹד נֶגֶד יִצְרוֹ, לְנַצְּחוֹ תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה,** - גם אחרי משה, שאז "וזנה אחרי וגו'" – מלחמת היצר – לשון כ"ק רבינו, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם – יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

יום רביעי א' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 64, פרק כו. ברם... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

ליקוטי אמרים

פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[2] עַל פָּסוּק: "רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"[3], - כיצד מגיעים ל"רוח נשברה" – כיצד נשברת רוחה של ה"סטרא־אחרא"? – על־ידי "לב נשבר", ומאחר שעל־ידי מרירות אמיתית ולב נשבר, נשברת רוח הטומאה, ונעלמת מחיצת הברזל שבינו לבין הקב"ה – משום כך דוקא, באפשרותו להגיע, לאחר מכן, לשמחה אמיתית – ובלשון ה"תניא": "וַאֲזַי יְקַיֵּם בּוֹ רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא: - מה שכתוב כמה פסוקים לפני הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה": "תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה[4] וְגוֹ', הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ, וְרוּחַ נְדִיבָה וְגוֹ'"[5]. - שמחה **זו** אליה הוא מגיע אחרי ה"עצב האמיתי" – **בה** טמונה המעלה, אבל לא מוֹתָר"[1], פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה אֵיזֶה יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מִזֶּה - מהעצבות – הרי שגם בעצבות יש מן הטוב? – עונה על כך רבנו הזקן: הִנֵּה אַדְרַבָּה, מִלְּשׁוֹן זֶה - "יהיה מותר", מַשְׁמַע שֶׁהָעֶצֶב מִצַּד עַצְמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק שֶׁיַּגִּיעַ וְיָבֹא מִמֶּנּוּ אֵיזֶה יִתְרוֹן. וְהַיְנוּ, - שמה"עצב" תבוא הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֱלֹהָיו, הַבָּאָה - השמחה הבאה, אַחַר הָעֶצֶב הָאֲמִתִּי - עצבות שיש לה סיבה אמיתית, לְעִתִּים מְזֻמָּנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו בְּמַר נַפְשׁוֹ וְלֵב נִשְׁבָּר, - כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה - על־ידי שברון לבו, נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל - מחיצת הברזל הנוצרת על־ידי חטאיו, הַמַּפְסֶקֶת בֵּינוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם,

---

19 **פֶּרֶק כו.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד"
20 לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה' – כשהן נוצרות
21 על־ידי התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על־ידי האהבה המסותרת
22 שבכל אחד מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה.
23 בפרקים הבאים יסביר רבנו
24 הזקן, וישיא עצות, כיצד
25 להרחיק את כל הדברים
26 המפריעים לעבודת ה', כמו
27 "עצבות" ו"טמטום הלב",
28 שבגללם אין הלב מסוגל
29 לקלוט את רגשות האהבה
30 והיראה.
31 **בְּרָם,** כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ
32 לְאוֹדוֹעֵי כְּלָל גָּדוֹל: -
33 בדבר כגון זה, צריך
34 להודיע כלל גדול, כִּי
35 כְּמוֹ שֶׁנִּצָּחוֹן לְנַצֵּחַ דָּבָר
36 גַּשְׁמִי, כְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים
37 הַמִּתְאַבְּקִים זֶה עִם זֶה
38 לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה
39 אִם הָאֶחָד הוּא -
40 מתאבק, בְּעַצְלוּת
41 וּכְבֵדוּת, יְנֻצַּח בְּקַל
42 וְיִפֹּל, גַּם אִם הוּא גִּבּוֹר
43 יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ - בכל זאת, מפני שהוא נתון בתנועה של עצלות
44 ורשלנות – לא יעורר את כוחותיו, וינוצח בקלות על־ידי החלש
45 ממנו. כָּכָה מַמָּשׁ בְּנִצְּחוֹן הַיֵּצֶר, - שלמרות, שהיצר הטוב חזק
46 מהיצר הרע, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, "מעט אור דוחה
47 הרבה מן החושך", ונוסף על כך גם "הקב"ה עוזרו", בכל זאת **אי**
48 **אֶפְשָׁר לְנַצְּחוֹ** - את היצר הרע, **בְּעַצְלוּת וּכְבֵדוּת** - כשנתונים
49 בתנועה של עצלות וכבדות, הַנִּמְשָׁכוֹת מֵעַצְבוּת וְטִמְטוּם
50 הַלֵּב כְּאֶבֶן, כִּי־אִם - אפשר לנצח את היצר הרע כשלוחמים
51 נגדו בְּזְרִיזוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִשִּׂמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב וְטָהֳרָתוֹ מִכָּל
52 נִדְנוּד דְּאָגָה וְעֶצֶב בָּעוֹלָם. וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה

---

1. משלי יד, כג. 2. ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. 3. תהלים נא, יט. 4. תהלים נא, י. 5. שם, נא, יד.

בעצבות עצמה. **וְזֶהוּ טַעַם הַפְּשׁוּט** - נוסף על הטעמים שעל פי הסוד, לְתִקּוּן הָאָר"י זַ"ל, לוֹמַר מִזְמוֹר זֶה - פרק נ"א שבתהלים, בו מצויים הפסוקים האמורים, **אַחַר 'תִּקּוּן חֲצוֹת' קוֹדֶם הַלִּמּוּד,** - שלומדים אחרי תיקון חצות: **כְּדֵי לִלְמֹד בְּשִׂמְחָה אֲמִתִּית בַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֲצָב;** - של תיקון חצות; **שֶׁיֵּשׁ לְשִׂמְחָה זוֹ** - הבאה אחרי ה"עצב", **יִתְרוֹן,** - לגבי השמחה שאין לפניה, "עצב", **כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת כְּיִתְרוֹן הָאוֹר כוּ'", עֵינֵי שָׂם, וְדֵי לַמֵּבִין.** - שואל ה"זוהר"[6] על פסוק זה: האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? – וה"זוהר" מסביר: מאחר שעל־ידי האור המאיר **אחרי** החושך, מרגישים את היתרון שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו של האור – כך מיתווסף יתרון בחכמה, על־ידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה **זו** שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי – **היא היא** היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה לעבודת ה'. **וּמִקְרָא מָלֵא דְּבָר הַכָּתוּב**[7]**: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וְגוֹ'",** - מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, **וְנוֹדַע לְכָל פֵּרוּשׁ הָאָר"י זַ"ל עַל פָּסוּק זֶה:** - האריז"ל מפרש[8] משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה משום הפרעה לעבודת ה'. ומאחר שישנם ענינים גשמיים, או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם, ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

ליקוטי אמרים

לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה: והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממילי דעלמא ואפי' בני חיי ומזוני מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסי' שלמעלה מעלמא דאתגלייא שהוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה ועלמא

וְהִנֵּה, עֵצָה הַיְעוּצָה לְטַהֵר לִבּוֹ מִכָּל עֶצֶב וְנִדְנוּד דְּאָגָה מִמִּילֵי דְּעָלְמָא, - מענינים גשמיים, **וַאֲפִלּוּ** - הדאגות בגלל **בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** - כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא, באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: **מוֹדַעַת זֹאת לַכֹּל** - ידוע הדבר לכל אחד, **מַאֲמַר רַז"ל**[9]**: "כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה כוּ'",** - כך מברך על הרעה". **וּפֵרְשׁוּ בַּגְּמָרָא:** - שאין הכוונה לברך **אותה** ברכה גם על הטובה וגם על הרעה, שכן הברכה על הטובה היא: "הטוב והמטיב", ועל הרעה : "דיין האמת". אלא, משמעות המלה "כשם" היא: **"לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה",** - לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, **כְּמוֹ שִׂמְחַת הַטּוֹבָה הַנִּגְלֵית וְנִרְאֵית, כִּי גַּם זוֹ** - גם האירועים הרעים, הם **לְטוֹבָה, רַק שֶׁאֵינָהּ נִגְלֵית וְנִרְאֵית לְעֵינֵי בָשָׂר,** - האדם המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום באירועים אלה. וכל כך למה? **כִּי הִיא** - הטוב הגלום באירועים רעים אלה, הוא **מֵ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** - מעולם רוחני נסתר ונעלה יותר, **שֶׁלְּמַעְלָה מִ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא",** - שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם דברים שגם עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, **שֶׁהוּא** - ה"עולם הגלוי" מייצג את ההשפעה של **ו"ה** - האותיות ו' ה', **מִשֵּׁם הַוְיָ"ה בְּרוּךְ־הוּא,** - הרי שם הוי' מורכב מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" "ה" של שם הוי', מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם, **וְ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** - העולמות המכוסים, **הוּא י"ה,** - מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הוי'[10], **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[11]**: "אֲשֶׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ"ה וְגוֹ'".** - נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה

---

6. ח"ג מז, ב. **7.** דברים כח, מז. **8.** הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). **9.** ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. **10.** ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הוי' מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"יו"ד" של שם הוי', שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה - בינה - היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" - "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) - זאת אומרת, שה"יו"ד" וה"הא" של שם הוי' (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" - העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") - היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) - ולכך רומזת האות "ו", שתבניתה , קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות - דיבורו של הקב"ה - וזה מרומז באות "הא" של שם הוי' : "הא" - **במספר חמש** - רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הוי' שייכות ל"עלמא דאתגליא". **11.** תהלים

שמשם הוי', כי היסורים באים מי"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם־כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[12] **כִּי "הַשַּׂמֵּחִים בְּיִסּוּרִים - עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר**[13]**: -** ששכרם יהיה: **וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ"**, - שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", – איזו שייכות, איפוא, יש ל"צאת השמש בגבורתו", כשכר לאלה ששמחים ביסוריהם? ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? – אלא בהתאם למה שלמדנו, שהיסורים באים מעולם נסתר ועליון יותר, מ"**עלמא דאתכסיא**", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה גלויה בעולם־הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר של האדם נראים כרעה – הדברים מוסברים כך: מדוע שמחים אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי העולם־הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים **משם**. הרי, שאין הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא־טוב, והעיקר בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם שהשמש צריכה ל„מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבראים לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם־הזה, ואילו לעתיד־לבוא יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' – יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"**פנימיות**", ההשפעה משם הוי' בלי לבוש. זו המשמעות של "כצאת השמש בגבורתו", כמו "שמש הוי'" המאיר בכל תקפו, בלי לבוש. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי הַשַּׂמֵּחָה** - מהיסורים, **הִיא מֵאַהֲבָתוֹ קִרְבַת ה' יוֹתֵר מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִכְתִיב**[14]**: "כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים וְגוֹ'", וְקִרְבַת ה'** - הקירבה אל ה', **הִיא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאֵין קֵץ בְּ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא", כִּי "שָׁם** - ב"עלמא דאתכסיא", **חֶבְיוֹן עֻזּוֹ" וְ"יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן",** - המדריגה העליונה יותר באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה מדריגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. **וְעַל כֵּן זוֹכֶה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ" לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁהִיא יְצִיאַת חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ, שֶׁהִיא מְכֻסָּה בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֶעָתִיד תִּתְגַּלֶּה מִכַּסּוּיָהּ, דְּהַיְנוּ שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא,** - העולם (והמדריגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה אז, **וְיִזְרַח וְיָאִיר בְּגִלּוּי רַב וְעָצוּם, לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצִלּוֹ, צֵל הַחָכְמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אוֹרָה וְטוֹבָה נִרְאֵית, וְדֵי לַמֵּבִין:** - מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא ההיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור – הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת **טוב**, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו על־ידי היסורים מענינים גשמיים.

אַךְ הָעֲצֻבוֹת מִמִּלֵּי דִּשְׁמַיָּא - העצבות הבאה עליו בגלל מצבו הרוחני שאינו כמו שצריך, **צָרִיךְ לָשִׂית עֲצוּת בְּנַפְשׁוֹ לִפְטֹר מִמֶּנָּה,** - עליו לחפש עצות איך להיפטר מעצבות זו. **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשֶׁעַת עֲבוֹדָה,** - אם העצבות באה עליו בשעה שהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, **שֶׁצָּרִיךְ לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב,** - שכן, עצבות, גם אם היא באה בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה בעבודת ה' שצריכה להיות בשמחה. **אֶלָּא אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּא בַּעַל עֲסָקִים וְדַרְכּוֹ אֶרֶץ,** - עיסוקו היום־יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, **אִם נוֹפֵל לוֹ עֶצֶב וְדַאֲגָה מִמִּלֵּי דִּשְׁמַיָּא** - בגלל ענייניו הרוחניים, **בְּשֶׁעַת עֲסָקָיו** - בשעה שהוא מתעסק בענייניו הגשמיים – **בְּיָדוּעַ** - ברור הדבר, **שֶׁהוּא תַּחְבּוּלַת הַיֵּצֶר,** - המכניס אותו בעצבות כאילו בגלל ענינים רוחניים, וזאת **כְּדֵי לְהַפִּילוֹ אַחַר־כָּךְ בְּתַאֲוֹוֹת חַס־וְשָׁלוֹם, כַּנּוֹדָע,** - כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של

ליקוטי אמרים

דאתכסיא הוא י"ה וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה וגו' ולכן ארז"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדכתיב כי טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל: אך העצבות ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות

צד, יב. **12.** יומא כג, א. **13.** שופטים ה, לא. **14.** תהלים סג, ד.

עצבות, ולכן משתדל היצר־הרע להכניס בבני ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות. **שֶׁאִם לֹא כֵּן,** - אם אין כאן השפעת היצר־הרע, **מֵאַיִן בָּאָה לוֹ עַצְבוּת אֱמִתִּית מַחֲמַת אַהֲבַת ה' אוֹ יִרְאָתוֹ בְּאֶמְצַע עֶסְקָיו.** - שכן, עצבות **אמיתית** היא תוצאה הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם כשהוא עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי התבטאות, ולא בשעה שהוא עסוק בענינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר־הרע – ועליו להיפטר ממנה. **וְהִנֵּה, בֵּין שֶׁנִּפְלָה לוֹ הָעַצְבוּת בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** - בשעה שהוא עוסק **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה אוֹ בַּתְּפִלָּה, וּבֵין שֶׁנִּפְלָה לוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** - אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים, **זֹאת יָשִׁים אֶל לִבּוֹ: כִּי אֵין הַזְּמַן גָּרְמָא** - אין הזמן מתאים, **כָּעֵת לְעַצְבוּת אֱמִתִּית, אֲפִלּוּ** - לא, **לִדְאָגַת עֲוֹנוֹת חֲמוּרִים חַס־וְשָׁלוֹם, רַק לְזֹאת צָרִיךְ קְבִיעוּת עִתִּים וּשְׁעַת הַכֹּשֶׁר בְּיֹשׁוּב הַדַּעַת, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֲשֶׁר חָטָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה לִבּוֹ נִשְׁבָּר בֶּאֱמֶת בִּמְרִירוּת אֲמִתִּית,** - וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות", ולא עצבון סתם; **וְכַמְבֹאָר עֵת זוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, כִּי מִיָּד אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּר לִבּוֹ בְּעִתִּים קְבוּעִים הָהֵם - אֲזַי יָסִיר הָעֶצֶב מִלִּבּוֹ לְגַמְרֵי, וְיַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתוֹ וְרַב לְסְלֹחַ.** - באדם קיים הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת או פעמיים – בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו הרבה פעמים – קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא מוחל וסולח גם אם האדם חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו ובטחון זה שהקב"ה מחל לו – יוצרים באדם את רגש השמחה והחדוה: **וְזוֹ הִיא הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית בַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** - שמעלת העצבות, היא זו בלבד, שאחריה מגיעים לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם **בזמנים הקבועים,** ובאופן של עצבות אמיתית – עליו להשתדל לצאת מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.

ליקוטי אמרים

אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו. והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי' לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדול' ה' אשר חטא לו כדי שע"י זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים", אלה שמקבלים את היסורים מתוך שמחה – מן הראוי להוסיף סיפור קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל ובקש עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים באהבה? – כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימיו לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהשי"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה – כלשונו של הרבי – "טוב **הנראה והנגלה**" – טוב שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים **שלנו.**

יום חמישי ב' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 66, פרק כז. ואם העצבות... עד עמ' לד, עשה ממש.

פֶּרֶק כז. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכלתו של האדם לנצח את היצר־הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת ממצבו הרוחני שאינו כמו שצריך להיות – כמו הדאגה מעוונות – הרי אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה – וגם אם העצבות שורה עליו שלא בשעת העבודה, אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים – עליו להתבונן, שאין זה הזמן המתאים לעצבות. שכן, לכך נדרשת שעה קבועה ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

ליקוטי אמרים

פרק כז ואם העצבות אינה מדאגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא

וְאִם הָעַצְבוּת אֵינָהּ מִדַּאֲגַת עֲוֹנוֹת, אֶלָּא מֵהִרְהוּרִים רָעִים וְתַאֲוֹת רָעוֹת שֶׁנּוֹפְלוֹת

בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות **אמיתית** – אלא שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: **הִנֵּה אִם נוֹפְלוֹת לוֹ** – אותן מחשבות רעות, **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה,** – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, **אֶלָּא בְּעֵת עֶסְקוֹ בַּעֲסָקָיו וְדֶרֶךְ אֶרֶץ וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכדומה, הרי **אַדְּרַבָּה** – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: **יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּחֶלְקוֹ,** – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – **שֶׁאַף שֶׁנּוֹפְלוֹת לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ** – המחשבות הרעות, **הוּא מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן,** – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת עוונות" – כי גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – **לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[1]: **"וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם",** – הרי, דוקא על־ידי־זה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא־תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו ינבעו ההרהורים הרעים – והפסוק האמור הרי אינו דן בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועל־ידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור. ובלשון ה"תניא": **וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּצַדִּיקִים לְקָרְאָם "זוֹנִים" חַס־וְשָׁלוֹם,** – כמו שנאמר: "אשר אתם **זונים** אחריהם", **אֶלָּא בְּבֵינוֹנִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנּוֹפְלִים לוֹ הַרְהוּרֵי נֹאוּף בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, **כו',** – וגם אם הם באופנים של איסור, **וּכְשֶׁמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ** – מאותם ההרהורים, **מְקַיֵּם לָאו זֶה,** – של "ולא תתורו". **וְאָמְרוּ רַז"ל**[2]**:** "**יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה - נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּאִלּוּ עָשָׂה מִצְוָה", וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – עליו, **לִשְׂמֹחַ בְּקִיּוּם הַלָּאו כְּמוֹ בְּקִיּוּם מִצְוַת־עֲשֵׂה מַמָּשׁ.** – כך, שלא זו בלבד שאין דבר זה צריך לעורר בו עצבות – כי־אם להיפך: זה צריך לעורר בו שמחה.

ליקוטי אמרים

בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. ואין הכתוב מדבר בצדיקי' לקראם זונים ח"ו אלא בבינונים כיוצא בו שנופלים לו הרהורי ניאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש

יום שישי ג' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לד, ואדרבה העצבות... עד עמ' לד, ידים כנ"ל.

וְאַדְּרַבָּה, הָעֲצֻבוּת – הבאה ממה שנופלים בו הרהורים כאלה, **הִיא מְגַסּוּת הָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמוֹ,** – הוא לא מכיר את מדריגתו, **וְעַל כֵּן יָרֵע לְבָבוֹ עַל שֶׁאֵינוֹ בְּמַדְרֵגַת צַדִּיק, שֶׁלְּצַדִּיקִים בְּוַדַּאי אֵין נוֹפְלִים לָהֶם הַרְהוּרֵי שְׁטוּת כָּאֵלּוּ.** – ומאחר שבמחשבתו נופלים הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים; **כִּי אִלּוּ הָיָה מַכִּיר מְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא רָחוֹק מְאֹד מִמַּדְרֵגַת צַדִּיק, וְהַלְוַאי הָיָה בֵּינוֹנִי, וְלֹא רָשָׁע כָּל יָמָיו אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת** – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – **הֲרֵי זֹאת הִיא מִדַּת הַבֵּינוֹנִים וַעֲבוֹדָתָם, לְכִבּוּשׁ הַיֵּצֶר וְהַהַרְהוּר הָעוֹלֶה מִהֵּלֶב לַמֹּחַ, וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ,** – מאותו הרהור, **וְלִדְחוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם,** – שלא לרצות לחשוב בהם, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות

ליקוטי אמרים

ואדרבה העצבות היא מגסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידים כנ"ל

---

1. במדבר טו, לא. 2. קדושין לט, ב.

במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו.

יום שבת קודש ד' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לד, ובכל דחי' ודחי'... עד עמ' לד, ע"י צדיקים.

וּבְכָל דְּחִיָּה וּדְחִיָּה שֶׁמַּדְחֵהוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ – שלא לחשוב בהם, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא,** – כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, **וּבְאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא - אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא,** – על־ידי ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, **וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא דִלְעֵילָא** – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא", **הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[3]: "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְגוֹ' מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נְאֻם ה'". וּכְמוֹ שֶׁהִפְלִיג בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה [דַּף קכח], בְּגֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא,** – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה, **דְּאִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא עַל כֹּלָּא,** – על־ידי־זה מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, **יָתִיר מִשְּׁבָחָא אָחֳרָא,** – יותר מאשר על־ידי שבח אחר, **וְאִסְתַּלְּקוּתָא דָא יָתִיר מִכֹּלָּא וְכוּ'.** – והתעלות זו היא למעלה מכל ההתעלויות האחרות. על כל פנים, הרי על־ידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים, והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא תתורו"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה, **וְלָכֵן אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו, וְלֹא יֵרַע לְבָבוֹ מְאֹד,** – מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת לו קצת, כי אם לא יהיה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם – אלא ש"לא ירע לבבו **מאד**" מזה, **גַּם אִם יִהְיֶה כֵּן כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זוֹ,** – שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה מדריגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל אליו – ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, **כִּי אוּלַי לְכָךְ נִבְרָא, וְזֹאת עֲבוֹדָתוֹ לְאִכַּפְיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא תָּמִיד.** – לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. **וְעַל זֶה אָמַר אִיּוֹב:** – להקב"ה, **"בָּרָאתָ רְשָׁעִים"[4];** – על כך שאל בפרק הראשון: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) – כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד: חכם או טפש, גבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה צדיק או רשע. שכן, אם יכריזו גם על כך – תתבטל הרי הבחירה החופשית של האדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת רשעים"? – אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשארים במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים – והכוונה היא, שהם ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא סטרא־אחרא", לכפות את הסטרא־אחרא. ובלשון ה"תניא": **וְלֹא** – שהם נבראים לכתחילה, **שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בֶּאֱמֶת חַס־וְשָׁלוֹם,** – ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, **אֶלָּא שֶׁיַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם** – שיארע בהם, **כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים[5] בְּמַחֲשַׁבְתָּם וְהִרְהוּרָם לְבַד,** – שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים,

ליקוטי אמרים

ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם ה' וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קכח] בגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'. ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו כי אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד. ועל זה אמר איוב בראת רשעים ולא שיהיו רשעים באמת ח"ו אלא שיגיע אליהם כמעשה הרשעים במחשבתם והרהורם לבד והם יהיו נלחמים תמיד

---

3. עובדיה א, ד. **4.** בבא בתרא טז, א. **5.** "על פי קהלת ח, יד" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? - משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן - בגלל טעם מסויים - בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי.

וְהֵם יִהְיוּ נִלְחָמִים תָּמִיד לְהַסִּיחַ דַּעְתָּם מֵהֶם, – מהרהורי העבירה, **כְּדֵי לְאַכְּפָיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא,** – לכפות את ה"סטרא אחרא" – הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, **וְלֹא יוּכְלוּ לְבַטְּלָהּ מִכֹּל וָכֹל,** – שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של ההרהורים הרעים, **כִּי זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי צַדִּיקִים.** – ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו המדריגות אודותן אנו לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא **אפשר** שתעלינה בבעלי מדריגות אלו מזמן לזמן, מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו.

ליקוטי אמרים

להסיח דעתם מהם כדי לאכפי' לס"א ולא יוכלו לבטלה מכל וכל כי זה נעשה ע"י צדיקים.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' א

מֵאָדָם לֹא יָלְפָא [–אינה נלמדת], לפי **דְּחָשִׁיב** [–שחשוב] **פַּרְצוּף פָּנִים** דִּידֵיהּ [–של האדם], ולכן יציאת הראש נחשבת לידה, אבל פני הבהמה אינם חשובים והיה מקום לומר שיציאת הראש אינה לידה. וכיון שאדם ובהמה אינם נלמדים זה מזה, לכך הוצרכו שתי משניות. ולפי זה מתיישבת דעת רב, שאכן 'החזירו' ברישא נשנה אגב הסיפא, ובסיפא יש חידוש, שיציאת הראש בבהמה היא כלידה.

דוחה הגמרא: **הָא נַמִּי תָּנֵינָא** במשנה להלן (עז.), שיציאת הראש בבהמה היא כלידה. ששנינו, **שְׁלָיָא** [–כמין שק שהעובר מונח בו במעי אמו] של בהמה **שֶׁיְּצָתָה מִקְצָתָהּ** ואחר כך שחט את הבהמה, **אֲסוּרָה** כל השליא **בַּאֲכִילָה,** מחשש שמא יצא ראשו של העובר באותו מקצת שליא שיצאה והרי הוא כאילו נולד, ושחיטת אמו אינה מתירתו, ואף השליא אסורה כמותו. ואף שאיננו רואים עובר בשליא, ודאי לנו שהיה ולד אלא שנימוח, ושמא מיחוי ראשו יצא באותו מקצת שליא, שכְּפִי שהשליא היא **סִימָן** שהיה **וָלָד בְּאִשָּׁה,** **כָּךְ** שליא היא **סִימָן וָלָד בְּבְהֵמָה.** אם כן מבואר במשנה זו שיציאת הראש היא כלידה, שלכן אסורה השליא מחשש יציאת הראש.

ולכך יש להקשות, **אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא ש'הֶחֱזִירוּ'** דְּנאמר בְּרֵישָׁא הוא **דַּוְקָא,** והיינו ש'מותר באכילה' הכוונה על האבר, ולא כרב, ומבאר התנא שהיד הותרה דווקא בהחזירו למעי אמו בשעת השחיטה, אם כן אפשר לתרץ שכיון שיש חידוש ברישא **תָּנָא סֵיפָא אָטוּ רֵישָׁא,** אף שאין בסיפא חידוש. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** כדברי רב שהאבר אסור, ו'מותר' הכוונה לעובר, אם כן **לֹא** 'הֶחֱזִירוּ' **דְּרֵישָׁא דַּוְקָא,** שהרי העובר מותר אף שלא החזיר את ידו, **וְלֹא** 'הֶחֱזִירוּ' **דְּסֵיפָא דַּוְקָא,** שהרי כבר למדנוהו מהמשנה של שליא, אם כן **לָמָּה לֵיהּ** לתנא **לְמִתְּנֵיהּ** [–לשנות] **כְּלָל** 'הֶחֱזִירוּ', וקשה לרב.

מתרצת הגמרא: **לֹא,** לְעוֹלָם מה ששנינו ברישא שמותר באכילה, הכוונה **אַעוּבָּר,** והעובר עצמו אכן מותר אפילו כשלא החזירו, ובכל זאת הורצרך התנא לומר שהחזיר את ידו, **וְכִדְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** (להלן ע"ב) על ברייתא אחרת, **שלא נִצְרְכָה** הברייתא לחדש היתר כשהוחזר האבר, **אֶלָּא לְמָקוֹם חָתָךְ** – מקום הבדלת החלק הפנימי מהחיצון, שאילו היה חותך את האבר שיצא לחוץ היה עומד מקום זה על שפת הרחם, **הָכָא נַמִּי לֹא נִצְרְכָה** המשנה **אֶלָּא לְמָקוֹם חָתָךְ.** והיינו, שאם לא החזיר את האבר קודם שחיטה, היה צריך להניח חלק מהעובר הנמצא בקצה הרחם כלפי חוץ ולחותכו ולזורקו, שהרי אינו בתוך הבהמה ואינו בכלל ההיתר של 'בהמה בבהמה'. אך כיון שהחזיר את האבר קודם שחיטה, רשאי לצמצם ולחתוך רק את האבר שיצא החוצה ואין צריך להוסיף עליו מעט מהחלק שהיה בשפת הרחם, שהרי חלק זה מונח עתה בתוך הבהמה והותר בשחיטתה, ואף לא נאסר מדין בשר שיצא חוץ למחיצתו שהרי מעולם לא היה מחוץ לרחם. ודין זה חידשה הרישא שכתבה 'החזירו', שאם החזירו, מקום החתך מותר.

הגמרא מקשה על עיקר דינו של רב מברייתא נוספת: **הָא שְׁמַע, בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה לֵילֵד, והוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ** חוץ לרחם **וְהֶחֱזִירָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, מוּתָּר בַּאֲכִילָה.** אבל אם כשהיד בחוץ **שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ** העובר לרחם, **אָסוּר בַּאֲכִילָה. הוֹצִיא** העובר **אֶת יָדוֹ, וַהֲתָכָהּ** הרועה לאבר היוצא, **וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ,** האבר היוצא **שֶׁבַּחוּץ טָמֵא וְאָסוּר** כדין אבר מן החי, ואבר מן החי טמא כנבילה, **וְהעובר שֶׁבַּפָּנִים טָהוֹר וּמוּתָּר,** כיון שהיה בבהמה בשעת שחיטה. ואינו נטמא מחמת נגיעה באבר הטמא, משום שהאבר נגע בעובר רק מחיים, ומחיים אין לו דין 'אוכלין' לקבל טומאה. אבל אם **שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֲתָכָהּ** הרועה לאבר היוצא,

---

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' ב

דרך הדופן הפוטר מבכורה, ומפני שלמפרע חלה הקדושה, היינו מתחילת הלידה, אם כן דווקא ברובו הראשון הוא מתקדש, ורוב זה לא יצא בחיוב אלא בפטור, ושוב לא חלה קדושת בכורה אחר כך ביציאת רוב העובר, **וְרַבָּה אָמַר קָדוֹשׁ, רַבָּה לְטַעֲמֵיהּ** – לשיטתו **דְּאָמַר** שבשעת יציאת רובו **מִכָּאן וּלְהַבָּא** הוא **קָדוֹשׁ** ולא למפרע, ויכולה לחול הקדושה ברוב שאחר כך, ואין צריך שתחול הקדושה מיד בתחילה, **וְרוּבָא דֶּרֶךְ רֶחֶם נָפִיק** – ורוב העובר [שני שלישים האחרונים] יצא דרך הרחם, לכן קדוש בבכורה.

מבארת הגמרא: **וּצְרִיכָא** – צריכה הגמרא להשמיענו שנחלקו בשני מקרים אלו, משום **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן בְּהָא** – בזה [במכר לנכרי] בלבד, הייתי אומר **דִּבְהָא קָאָמַר** – דווקא בזה החמיר **רַב הוּנָא** לומר שלמפרע קדוש, **מִשּׁוּם דְּלִקּוּלָא** – שאם נאמר מכאן ולהבא קדוש, הרי זה קולא שאינו קדוש, לכן רב הונא החמיר שלמפרע הוא קדוש, **אֲבָל בְּהַהּ** – בנידון זה שיצא שליש דרך דופן, **דְּלְחוּמְרָא** – שהוא חומרא אם נאמר מכאן ולהבא קדוש, שעל ידי כן יהיה הדין שהוא קדוש, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ** – הייתי אומר שמודה רב הונא **לְרַבָּה,** שמכאן ולהבא קדוש כדי להחמיר, לכן צריך להשמיענו שרב הונא סובר למפרע קדוש אף במקרה של יצא שליש דרך דופן שבו יוצא הדין לקולא שאינו קדוש.

יום ראשון

יום רביעי — **כח שבט** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וכיוצא . . . לב ב״ה כנ״ל.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב:

כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר – כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעִיּוּן טוֹב בְּהַחֹמֶר שֶׁלְּךָ שֶׁהוּא הַגּוּף, תִּרְאֶה – שׂוֹנֵאַךְ – שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אֶת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּעֲגַעַת לֶאֱלִקוּת וְרוּחָנִיּוּת. וְעוֹד תִּרְאֶה, שֶׁהוּא – רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ – שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַגּוּף שֶׁיִּזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַגּוּף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוּלַי יַעֲלֶה בִּלְבָבְךָ – וְחָרַלְתָּ מֵעֲזוֹב לוֹ – שֶׁיּוּכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוּתוֹ, כִּי־אִם תַּתְחִיל בְּסִגּוּפִים לִשְׁבֹּר אֶת הַחָמְרִיּוּת, הִנֵּה לֹא בְּזוֹ הַדֶּרֶךְ יִשְׁכֹּן אוֹר הַתּוֹרָה, כִּי־אִם – עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ – לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשָׁבְרוֹ בְּסִגּוּפִים.

יום שני

יום חמישי — **כט שבט** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ״ש במ״א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש״י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש״י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר פַּעַם: פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עַל חֻמָּשׁ הוּא יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתֵחַ הַלֵּב וּמְגַלֶּה אַהֲבָה וְיִרְאָה עַצְמִיּוֹת. פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עַל גְּמָרָא, פּוֹתֵחַ הַמֹּחַ וּמְגַלֶּה שֵׂכֶל עַצְמִי.

יום שלישי

יום ששי — **ל שבט, ר״ח** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ובזה . . . שעה כנ״ל.

כַּמָּה וְכַמָּה חֲסִידִים חִשְׁבוּ יוֹם בּוֹאָם לְלִיוּבַאוִוִיטְשׁ לְיוֹם הֻלֻּדֶת שֶׁלָּהֶם. מוֹרִי הָרַשְׁבַּ״ץ [=הָרַב שְׁמוּאֵל בְּצַלְאֵל] בָּא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה לְלִיוּבַאוִוִיטְשׁ אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים שְׁנַת תר״ח, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הָיָה עֵר כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וּמְכַוֵּן לְהָנִיחַ תְּפִלִּין בָּהּ בַּשָּׁעָה אֲשֶׁר נִכְנַס לְהַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה.

יום רביעי

שבת — **א אדר א, שר״ח** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש״י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ״ל.

״תּוֹרָה אוֹר״ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה״, סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְהִנֵּה אַחַר״ – ״בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בפ״ע״. פֵּרוּשׁ הָרִאשֹׁנִי תֵּבוֹת הוּא ״בִּפְנִימִית עַצְמוּתוֹ״.

כְּתִיב: ״יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ, וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב״. הִנֵּה כָּל נְשָׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, יֵשׁ לָהּ מְלָאכוֹת כְּלָלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת, וְזֶהוּ ״יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ״, דִּיצִיאַת הַנְּשָׁמָה מֵעֲמִידָתָהּ בִּשְׁמֵי רוּם

בְּאוֹצַר הַנְּשָׁמוֹת וִירִידָתָהּ מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא עַד בּוֹאָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית וְהַבַּהֲמִית, הוּא בִּשְׁבִיל "אָדָם לְפָעֳלוֹ" - בַּמְּלָאכוֹת הַכְּלָלִיּוֹת, לְהַגְבִּיר הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וְנֵר מִצְוָה, "וְלַעֲבוֹדָתוֹ" - שֶׁהִיא מְלָאכָה הַפְּרָטִית, דְּכָל נְשָׁמָה יֵשׁ לָהּ עֲבוֹדָה פְּרָטִית בַּמֹּחִין וּבַמִּדּוֹת כְּפִי טִבְעָהּ וְעִנְיָנָהּ.. "עֲדֵי עָרֶב" - בְּעוֹד יֵשׁ זְמַן לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם". וּבְעֹמֶק הָעִנְיָן, בֵּאוּר הַכָּתוּב . . דְּקָאֵי עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה דְּ"יֵצֵא אָדָם", דְּבַעֲלוֹת הַנְּשָׁמָה מִהְיוֹתָהּ לְמַטָּה מְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף, "לְפָעֳלוֹ", הִיא עוֹסֶקֶת בָּעוֹלָם הַבָּא בְּאֹפֶן הִתְעַסְּקוּתָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם הָיָה קוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, גַּם שָׁם מַכְנִיסִים אוֹתוֹ בְּאָהֳלֵי תּוֹרָה. "וְלַעֲבוֹדָתוֹ", אִם עָסַק בַּעֲבוֹדָתוֹ כָּרָאוּי, אָז הִנֵּה עֲלִיָּתוֹ "עֲדֵי עָרֶב", שֶׁעוֹלֶה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי עַד הַנַּעַם וְהָעֲרֵבוּת דְּעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

יום חמישי

יום ראשון — **ב אדר א** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: פרק כז. ואם . . . לד עשה ממש.

רבינו הגדול – הזקן – סידר לפני אנ"ש העבודה במוח ולחפש את האמת, לבקר כל תנועה, שתהי' רק כפי האמת ובאה ע"י עבודה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט . האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א רבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל - הַזָּקֵן - סִדֵּר לִפְנֵי אַנ"ש [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] הָעֲבוֹדָה בַּמֹּחַ וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֱמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֱמֶת וּבָאָה עַל יְדֵי עֲבוֹדָה.

וַעֲבוֹדָה זוֹ אֵינָהּ כְּמוֹ שֶׁטּוֹעִים בָּזֶה טָעוּת גָּמוּר, לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סְלָעִים, 'לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוֹדָה וּפֹעַל, אֵיזֶה שֶׁיִּהְיוּ, בְּכַוָּנָה אֲמִתִּית - דַּי וּמַסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכַוָּנָה, מִלָּה בַּתְּפִלָּה כָּרָאוּי בַּהֲכָנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לִפְנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד, פָּסוּק חֻמָּשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דְּבַר ה', פָּסוּק תְּהִלִּים, וּמִדָּה טוֹבָה לְקָרֵב לִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחִבָּה.

אֱמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לָזֶה צְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה, פָּשׁוּט לִלְמֹד הַרְבֵּה וּלְהָבִין - כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ - וְאָז ה' בְּעֶזְרוֹ שֶׁיִּהְיֶה כְּפִי הָאֱמֶת.

יום שישי

יום שני — **ג אדר א** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ואדרבה . . . לד ידים כנ"ל.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הוּא לִיליד עַם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מֵעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְחָבֵר עֵדַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בִּמְקוֹם מְגוּרוֹ, שֶׁהוּא בֶּן אוֹ בַּת עֵדָתוֹ.

מַעֲנֶה הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לְחָסִיד בָּקִי בַּשַּׁ"ס כו' וּמַשְׂכִּיל גָּדוֹל בַּחֲסִידוּת: קַבָּלַת עֹל מִשְׁנָה אֶת הַמַּהוּת. עַל יְדֵי קַבָּלַת עֹל שֶׁל עֶבֶד פָּשׁוּט, שֶׁגַּם בִּשְׁנָתוֹ נִכָּר עָלָיו עֹל עַבְדּוּתוֹ, יָכוֹל גַּם לַמִּדָּן וְגָאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדִי שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ פָּשׁוּט וְתָמִים.

שבת קודש

יום שלישי ד אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ובכל דחי' . . . לד צדיקים.

רֵאשִׁית הַהֲכָנָה לְהִתְעַסְּקוּת בִּשְׁכָלִים עִיּוּנִיִּים, וּבְשֵׂכֶל אֱלֹקִי בִּפְרָט, הוּא: א) יְגִיעַת בָּשָׂר לְהָסִיר הַטּוּב טַעַם מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם, ב) יְגִיעַת נֶפֶשׁ לְעוֹרֵר הַטּוּב טַעַם בְּמַשְׂכִּלוֹת בִּכְלָל, וּבְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת בִּפְרָט.

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' א

תמהה הגמרא על ספיקו האחרון: כרכו **בְּשַׁלְיָתוֹ** של העובר, וכי יש ספק בדבר, והרי **אוֹרְחֵיהּ הוּא** – כך היא הדרך, שהרי במעי אמו נמצא הוא בתוך שליתו ופעמים יוצאת עמו שליתו, ובדאי שאינה חציצה במקרה זה. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** ספק רבא הוא כשכרך את העובר **בְּשַׁלְיָא אַחֶרֶת** מַהוּ, האם כיון ששליא היא מין במינו ואינה חוצצת בינו לרחם ולכן קדוש, או שמא אף שהשליא היא מינו, אבל כיון שאינה שלו ואין זו הדרך, לכן חוצצת בינו לרחם.

עוד נסתפק רבא: הכניסה המיילדת ידיה לרחם **וּכְרָכַתּוּ וַאֲחָזָתּוּ** בידיה והם מפסיקים בין העובר לרחם **וְהוֹצִיאַתּוּ** כך מהרחם, מַהוּ, האם ידיה חוצצות ואינו קדוש, או כיון שכך הדרך ליילד את הבהמה, אין זו חציצה, וחשוב כנוגע בכותלי הרחם, וקדוש בבכורה.

מבררת הגמרא את אופן ספיקות אלו: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה שלב בלידה כרכו בדבר אחר [בסיב, טלית ושליא או בידיה], **אִי דְּנָפַק דֶּרֶךְ רֵישֵׁיהּ** – אם יצא דרך ראשו, ואחר שיצא ראשו עשו בו אחד מהדברים הללו, הרי **פְּטַרְתֵּיהּ** – כבר פטר ראשו את הרחם ודינו כילוד וקדוש, ומה יש להסתפק אם דברים אלו חוצצים או לא. **אֶלָּא** ודאי מדובר, **דְּנָפַק** העובר **דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹתָיו** [–רגליו], וקודם שיצא רובו, הכניס ידו הרועה [או האשה] לרחם, וכרך באחד מהדברים האלו, ואחר כך יצא העובר מהרחם כשהוא כרוך בהם, והספק הוא האם דברים אלו חוצצים או לא.

עוד מסתפק רבא בדיני חציצה בבכור: **בְּלָעָתְהוּ חוּלְדָּה** לעובר בעודו במעי אמו, **וְהוֹצִיאַתּוּ** כשהעובר בלוע בתוכה, מַהוּ. תמהה הגמרא: אם **הוֹצִיאַתּוּ** כשהיה בלוע, ואחר כך פלטה אותו מפיה לאויר העולם, אם כן **הָא אַפִּיקְתֵּיהּ** – הרי יצא ללא נגיעה ברחם, והרי זה כספק לעיל שהיה כרוך באופן שלא נגע ברחם. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** כך הוא האופן שבו יש להסתפק, **בְּלָעָתְהוּ וְהוֹצִיאַתּוּ** מהרחם, **וְשׁוּב הִכְנִיסַתּוּ** לרחם כשהוא בלוע בפיה, **וְהֶקִּיאַתּוּ** לתוך הרחם, **וְאַחַר כָּךְ יָצָא מֵאֵלָיו** בדרך לידה, מַהוּ, האם מתקדש ביציאה זו האחרונה דרך הרחם, כיון שביציאה הראשונה, לא חל עליו שם לידה כלל, ועכשיו הוא 'נולד', או שאינו קדוש משום שכבר נחשב 'פטר רחם' ביציאתו הראשונה שאף בה לא התקדש משום החציצה ושוב לא יכול להתקדש ביציאה זו האחרונה, כיון שעכשיו אינו פטר רחם.

ספק נוסף: **הִדְבִּיק** הרועה **שְׁנֵי רְחָמִים** של שתי בהמות זה לזה, **וְיָצָא** הולד **מִרְחַם זֶה וְנִכְנַס לְרֶחֶם** זֶה של הבהמה השניה, ומן השניה יצא, מַהוּ דינה של הבהמה השניה, האם נפטרת היא מן הבכורה על ידי עובר זה, שהולד הבא אחריו אינו בכור, וצדדי הספק, האם רק **דִּידֵיהּ** – ולד שלה שנוצר ברחמה **פָּטַר** את רחם אמו, והבא אחריו אינו בכור, אבל **דְּלָאו דִּידֵיהּ** – ולד שאינו שלה, **לֹא פָּטַר** את הרחם שיצא ממנו, ואם תלד שוב ולד משלה, יהא קדוש בבכורה, **אוֹ דְּלָמָא** אף ולד **דְּלָאו דִּידֵיהּ נַמִּי פָּטַר** את הרחם, ולכן אם תלד שוב לא יהא קדוש כיון שכבר נפטר רחמה. מסיימת הגמרא: **תִּיקוּ** – יעמדו ספיקות אלו, שלא נפשטו.

הגמרא מסתפקת עוד בדין פטר רחם: **בָּעֵי רַב אַחָא, נִפְתְּחוּ כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם** ונתרחבו, עד שכאשר יוצא הולד בשעת הלידה, אינו נוגע כלל בכותלי בית הרחם, מַהוּ, האם הולד קדוש. וצדדי הספק, מה הוא החלק ברחם המקדש, האם **אֲוִיר רֶחֶם** הוא המְקַדֵּשׁ, **וְהָאִיכָּא** – והרי הולד ישנו בתוך אויר הרחם, ולכן קדוש, **אוֹ דִּלְמָא נָגְעָת** כותלי בית הָרֶחֶם ממש היא **מְקַדְּשָׁה** לולד, **וְהָא לֵיכָּא** – והרי כיון שלא נגע ממש בכותלי הרחם כשיצא, אינו פטר רחם ואינו קדוש.

עוד ספק בענין זה: **בָּעֵי מַר בַּר רַב אַשִׁי, נָעֲקְרוּ כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם** ממקומן לגמרי, מַהוּ. תמהה הגמרא: אם **נָעֲקְרוּ** הכוונה כפשוטו, שנטלו לגמרי דופני הרחם מהבהמה, **הָא לֵיתְנְהוּ** – הרי אין כותלי הרחם קיימים, ובודאי שאינו קדוש, שהרי אין כאן לא נגיעה ברחם ולא אויר הרחם שיקדש. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** כוונת מר בר רב אשי היא **שֶׁנֶּעֱקְרוּ** ממקומן **וְתָלוּ לֵיהּ בְּצַוָּארֵיהּ** – ותלויים לעובר בצוארו, **מַאי** – מה דינו, האם כותלי בית הרחם דווקא כאשר הן **בִּמְקוֹמָן מְקַדְּשֵׁי** לולד כשיצא דרכם, אבל **שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָן** אין להם שם 'רחם', **וְלֹא מְקַדְּשֵׁי, אוֹ דִּלְמָא** – שמא אף **שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָן נַמִּי** – גם יש עליהם שם רחם, **וּמְקַדְּשֵׁי** לולד.

ספק דומה נוסף הסתפק רב ירמיה: **בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא,** מה הדין אם **נִגְמְמוּ** – נחסר מעובי **כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם** מבפנים, ונשאר רק מעט מעוביים, מַהוּ, האם גם מעט זה מקדש, או כיון שאינם קיימים בשלמותם אינם מקדשים.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא, **קָא נָגְעַתְּ בְּבַעְיָא דְּאִיבַּעְיָא לָן** – נגעת בספק זה שהסתפקנו כדוגמתו בבר בעבר, וממנו תלמד לפשוט את ספק זה, **דְּבָעֵי** – הסתפק **רַבִּי זֵירָא, וְאָמְרֵי לֵהּ בָּעָא מִינֵּיהּ** – ויש שאמרו, ששאל **רַבִּי זֵירָא מֵרַבִּי אַסִּי,** מה הדין בכותלי בית רחם, שה**עוֹמֵד** בהם **מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ,** היינו שמיעוט כותלי הרחם ניטלו לגמרי, אבל רובם קיימים בשלימותם, **וְיָצָא** הולד **דֶּרֶךְ** המיעוט **הַפָּרוּץ,** האם כיון שיצא דרך הפרוץ אינו קדוש, שאין שֵׁם רחם על חלק זה, או כיון שרובו עומד וקיים נחשב ככולו עומד משום רובו בכולו, ואף החלק הפרוץ יש עליו שֵׁם רחם, וקדוש הולד היוצא דרכו. וכן יש להסתפק באופן הפוך, שהיו כותלי בית הרחם, חלק **הַפָּרוּץ** שבהם, **מְרוּבֶּה עַל** חלק **הָעוֹמֵד, וְיָצָא** הולד **דֶּרֶךְ** החלק **הָעוֹמֵד** וקיים, **מַאי** – האם כיון שיצא דרך העומד הולד קדוש משום שיצא דרך כותלי בית הרחם, או כיון שרובו פרוץ אף החלק העומד אין שם רחם עליו, ואין מקדש הרחם כולו.

הגמרא מוכיחה מספק זה, לנידון של רבי ירמיה בנגממו כותלי בית הרחם: **עַד כָּאן לֹא אִיבַּעְיָא לֵיהּ** – לא הסתפק רבי זירא, **אֶלָּא** רק **בְּפָרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד,** משום **דְּאִיכָּא** – שיש **עוֹמֵד בָּעוֹלָם** ויצא דרכו, לכן יש סברא לומר, שחלק זה של הרחם מקדש, כיון שיש שם רחם עליו, **אֲבָל** אם **נִגְמְמוּ,** שנחסר מעובי דפנות כל הרחם, שאין שום חלק שנשאר בשלימותו, **לֹא קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – לא הסתפק רבי זירא בדבר, כיון שפשוט לו, שאם אין כותלי בית הרחם בשלימותם, אינם מקדשים, ואם כן נפשט ספיקו של רבי ירמיה, שבנגממו כותלי בית הרחם, ודאי אין קדוש העובר היוצא דרכם.

האם במנורת המקדש - הדלקה עושה מצוה? יום ראשון כ"ח שבט ה'תשע"ט

הלכות ביאת המקדש, פרק ט הלכה ז: הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת כְּשֵׁרָה בְּזָרִים; לְפִיכָךְ אִם הֵטִיב הַכֹּהֵן הַנֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לַחוּץ - מֻתָּר לָזָר לְהַדְלִיקָן.

וטעם הדבר הוא כי ההדלקה אינה 'עבודה' כיון שלאחר שהדליק ברוב היוצא מן הפתילה, עולה השלהבת מאליה (כסף משנה).

והקשה ה'מנחת חינוך' (מצוה צח):

בנר חנוכה 'הדלקה עושה מצוה', היינו, המצוה היא פעולת ההדלקה ולא הנחת הנר בחוץ כדי לפרסם הנס. ולכן, המדליק נר חנוכה בפנים ואחר כך הוציאו לחוץ "לא עשה כלום", כי ההדלקה שהיא עיקר המצוה צריכה להיות במקומו בחוץ (שבת כב,ב) .

וכן בהדלקת נרות המקדש, המצוה היא ההדלקה ולא ההנחה במקומם שהרי הדלקת הנרות דוחה שבת (הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"י) - ואם המצוה היא ההנחה, אפשר להדליק בערב שבת ובשבת להגביה את המנורה ולהניחה במקומה, אלא שהמצוה היא ההדלקה ולכן צריכה להיות בהיכל, ומדוע כתב הרמב"ם שאפשר להדליק את המנורה בחוץ?

ובספר 'דבר אברהם' (ח"ג סי' א סקט"ו) תירץ:

בנר חנוכה המדליק בפנים (שלא במקומו) לא קיים את המצוה, כי "כבתה אין זקוק לה" (שבת כא, א), היינו שאם הנר כבה מיד לאחר ההדלקה אינו חייב לחזור ולהדליק, כיון שהמצוה היא להדליק את הנר ולא שהנר יהא דולק. ולכן בהדלקה בפנים לא התקיימה המצוה שהיא להדליק "על פתח ביתו מבחוץ".

מה שאין כן במנורת המקדש, אם כבתה צריך לחזור ולהדליקה, כמו שאמרו "נר שכבתה... מטיבה ונותן בה שמן ומדליקה" (מנחות פח, ב) כי המצוה היא שתהא דולקת בכל זמנה, ופעולת ההדלקה אינה אלא 'הכשר מצוה' ולכן אין צורך שתהיה במקומה דוקא, כי הנרות דולקים כל הזמן במקומם מכח פעולת ההדלקה.

ועל קושיית ה'מנחת חינוך', שאם ההדלקה היא רק הכשר מצוה מדוע היא דוחה את השבת, תמה ה'כלי חמדה'(תצוה אות ב) : הדלקת הנרות הדוחה שבת (שנאמר "להעלות נר תמיד") - אינה ההדלקה של ליל שבת שוודאי מדליקים אותה בערב שבת אלא ההדלקה של שבת לליל מוצאי שבת, שמצוה להדליק סמוך לערב כדי שהנרות ידלקו "מערב עד בוקר", והדלקה זו וודאי אין אפשרות להקדימה לערב שבת.

'הקריבהו נא לפחתך' יום שני כ"ט שבט ה'תשע"ט

הלכות איסורי מזבח פרק ב, הלכה י: בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת הָאוֹסְרִין אוֹתָהּ כַּאֲכִילָה, אֲסוּרָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ, הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ"?!

ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' רעב, ס"א) נפסק שאין לקדש על יין שריחו רע. וכתב ה'ברכי יוסף' (שם) שאם קידש לא יצא אפילו בדיעבד.

וה'ביאור הלכה' מפקפק בדבר שהרי הפסול של יין זה נלמד מהכתוב בקרבנות 'הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך', היינו שאין להקריב למזבח בהמה גרועה, והרי בקרבנות עצמם אם שחט בהמה כחושה יצא ידי חובתו בדיעבד, ואיך נאמר שבעשיית מצוה בחפץ גרוע לא יצא ידי חובה בדיעבד?

אך במקום אחר (ליקוטי הלכות, חולין סוף פ"ט) כתב, כי בהלכה זו כתב הרמב"ם שבהמה טרפה פסולה להקרבה משום שנאמר 'הקריבהו נא לפחתך', הרי שטעם זה פוסל אפילו בדיעבד.

ויש לחלק בין הדינים, כי בהמה כחושה אינה גרועה מצד עצמה אלא ביחס לבהמה אחרת הטובה ממנה, והחיסרון הוא ביחס לאדם שאינו מביא לה' את הטוב ביותר, וזה אינו מעכב בדיעבד, אך בהמה שיש בה חיסרון מצד עצמה כגון טריפה, פסולה אף בדיעבד (ראה 'יקח מצוות' – הידור מצוה, ע' רפא).

וב'דגל ראובן' (ח"א כז, יב) כתב שמלשון הפסוק עצמו ('הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך') מוכח שהקרבן פסול אף בדיעבד ואינו מרצה. והוסיף, שבכך מיושב מה שתמהו על הרמב"ם שלמד דין זה מהפסוק בנביא 'הקריבהו נא לפחתך', ולא הביא את הדרשה המופיעה בגמרא מפסוק בתורה – 'מן הבקר... תקריבו את קרבנכם' ('מן הבקר' – ולא כל הבקר), כי משם למדים רק שאסור לכתחילה, ולכן הביא את הפסוק 'הקריבהו לפחתך', ממנו מוכח שפסול אף בדיעבד.

תשמישי קדושה מדברים ששימשו לחולין יום שלישי ל' שבט ה'תשע"ט

הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ב: וַעֲצֵי סְתִירָה, פְּסוּלִין; לְעוֹלָם לֹא יָבִיאוּ אֶלָּא חֲדָשִׁים.

הרמב"ם נוקט כדעת רבי אלעזר בן שמוע (מנחות כב, א) "מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט". כלומר, העצים והאש לצורך הקרבת הקרבנות צריכים להיות מחומרים שלא השתמשו בהם לחולין (לחם משנה). וכך פסק גם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"כ): "אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה".

והקשה ה'טור' (פירוש הארוך עה"ת, בראשית כח, יח): מסופר בתורה שיעקב אבינו לקח את האבן אשר שם למראשותיו ועשה אותה מזבח, ואיך היה רשאי לעשות מזבח מאבן שנשתמש בה לצרכי חול?

ומתרץ ה'חתם סופר' (או"ח סי' מ): יעקב לא שכב ממש על

האבן אלא "עשאן כמין מרזב סביב לראשו (רש"י בראשית שם) ולכן אינו נחשב כמי שהשתמש באבן.

וה'מנחת חינוך' (מצוה מ) מבאר: אמרו בילקוט (בראשית רמז קיט) שהאבנים שיעקב שם מראשותיו היו מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו, והוא המזבח שעליו הקריב אדם הראשון (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"ב). ואם כן היו אבנים אלו קדושות כבר וגם אם השתמש בהן הדיוט לא נאסרו לגבוה.

וכתבו ראשונים שגם בתשמישי קדושה הדין הוא כך (ראה שו"ת מהרי"ל סי' קי"ד). וכן כתב גם הרמ"א (או"ח סי' קמז ס"א): "אין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט".

אך ה'מגן אברהם' (שם ס"ק ה) הצדיק את 'מנהג העולם' לעשות מפה ופרוכת מבגדים ישנים, כי רק מבגדי הדיוט כמות שהן אסור לעשות תשמישי קדושה, אבל אם שינה צורתם ועשה מהם בגד אחר – מותר. וראיה מה'מראות הצובאות' שהשתמשו בהן תשמישי הדיוט ואחר כך עשו מהן את הכיור במשכן (שמות לח, ח). אמנם, למזבח צריך עצים שלא השתמשו בהם לצרכי הדיוט, ואם ישנו צורתם יהיו פסולים, כי לצרכי מזבח אסור להשתמש בכלים שהשתמש בהם הדיוט גם לאחר שינוי צורתם.

מותר להשהות את הבאת נסכי הקרבן? יום רביעי א' אדר א' ה'תשע"ט

הלכות מעשה הקרבנות פרק ב, הלכה יב: מֵבִיא אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים, אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר.

מקור ההלכה הוא בדברי הברייתא (מנחות טו, ב) שרשאי אדם להקריב זבחו היום ולהביא את נסכיו לאחר זמן. ולמדים זאת (זבחים ח, א) מהאמור בקרבנות חג הסוכות (שהם קרבנות ציבור) 'מנחתם ונסכיהם', הבא ללמד שכשרים אף אם יביאו את הנסכים למחר. וכן מלמד הפסוק האמור בקרבן נזיר (שהוא קרבן יחיד) 'את מנחתו ואת נסכו', ש"כל זמן שיעשנו הוא קרוי מנחתו ונסכו של זה, אע"פ שלא קרבו עם זבחו".

וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רצט) שמלשון הרמב"ם משמע שמותר לכתחילה להשהות את הבאת הנסכים לאחר זמן, הן בקרבן יחיד והן בקרבן ציבור.

אך לדעת התוספות (ר"ה ל,ב. ד"ה ונתקלקלו) אין להשהות את הבאת הנסכים בקרבנות ציבור, כי קרבנות ציבור טעונים שירה ואין אומרים שירה אלא על היין, וכאשר הנסכים באים 'בפני עצמן' (לא בשעת הקרבת הקרבן) אין אומרים שירה (ספק הוא בגמרא ערכין יא, ב, ולא נפשט). וכדי שלא תתבטל השירה, צריך להביאם עם הקרבן (ורק אם לא נזדמנו הנסכים באותו יום, רשאי להביאם לאחר זמן). אך בקרבן יחיד שאינו טעון שירה מותר לכתחילה להביא את הנסכים לאחר זמן.

והקשה ה'מנחת חינוך': הרי גם לדעת הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ח) אין אומרים שירה על נסכים הבאים לאחר זמן, ומדוע מותר להשהות לכתחילה את הבאת הנסכים של קרבנות ציבור, הרי בכך תתבטל השירה על היין?

וביאר:

נסכים הבאים עם הקרבן הם יין ומנחת סולת (לעיל ה"א) ולדעת הרמב"ם אין אומרים שירה כאשר הנסכים באים 'בפני עצמן', היינו ללא הקרבן והמנחה, אבל אם מביא את המנחה עם היין, אף ללא הקרבן, אומרים שירה, ובאופן זה (שמשהה הן את היין והן את המנחה) סובר הרמב"ם שמותר לכתחילה להשהות את הבאת הנסכים כי השירה תיאמר על היין שיבוא עם המנחה.

וב'הר המוריה' (מעה"ק פ"ב סקל"ז, בבאור השני) מבאר שדברי הרמב"ם שניתן להביא נסכים של קרבן ציבור לכתחילה לאחר זמן אמורים בקרבנות ציבור שאינם טעונים שירה, היינו עולות נדבה "שמקריבין הציבור לקיץ למזבח... שאין אומרין עליהם שירה" (הל' כלי המקדש פ"ג ה"ב), אבל שאר קרבנות ציבור הטעונים שירה, גם לדעת הרמב"ם אין להשהותם לכתחילה, כדי שלא תתבטל השירה.

שחיטת רוב הסימנים - לכתחילה או בדיעבד? יום חמישי ב' אדר א' ה'תשע"ט

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד, הלכה ח: כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ... וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל הַדָּם כֻּלּוֹ בַּכְּלִי.

מלשון הרמב"ם כאן נראה שמותר לכתחילה לשחוט רק את רוב הסימנים ואין צורך לשחוט את כולם. ויש לתמוה, הרי בהלכות שחיטה (פ"א ה"ט) כתב שלכתחילה יש לשחוט את כל הסימנים, ורק בדיעבד אם שחט את הרוב כשר!

ויש לבאר:

מעיקר הדין די בשחיטת רוב הסימנים אלא שלכתחילה תיקנו חכמים שישחט את כולם גזירה שמא לא ישחט אלא את מיעוטם, אך בבית המקדש לא גזרו איסורים מדרבנן כי הכהנים זהירים במצוות ואין לחשוש שלא יעשו כהוגן. ואף על פי ששחיטת הקרבנות כשרה גם בזרים ולאו דוקא בכהנים, מאחר ונעשית בעזרה, הכהנים ישגיחו שלא יארע מכשול (פרי מגדים או"ח תרכא א"א ד, שדי חמד כללים מערכת א' פאת השדה יז).

ויש שכתבו כי למעשה אין חילוק בין שחיטת חולין לשחיטת הקרבנות, וגם בשחיטת הקרבנות לכתחילה יש לשחוט את כל הסימנים. ומה שכתב הרמב"ם "רשוחט שניים או רוב שניים" אין כוונתו שאפשר לכתחילה לשחוט את הרוב אלא רק בדיעבד, וסמך על מה שפירש בהלכות שחיטה שלכתחילה צריך לשחוט הכל ולא הוצרך לחזור ולפרש זאת כאן, כשם שלא פירש כאן את כל הלכות שחיטה.

ומדוע, אם כן, כתב בכלל את המשפט 'שוחט שניים או רוב שניים'? - ללמד שגם בשחיטת קדשים מועילה בדיעבד שחיטת רוב הסימנים. ואת זאת אין ללמוד מדין שחיטת

חולין, כמבואר בגמרא (חולין כט, א) כי בשחיטת חולין עצם חיתוך הסימנים הוא המתיר ואין משמעות ליציאת הדם, אך בשחיטת קדשים שמטרתה גם לצורך הדם (כדי להזות אותו על המזבח), ניתן לחשוב שיש צורך לשחוט את כל הסימנים כדי שיצא הדם כולו. לכן השמיענו הרמב"ם שגם מצד דיני קבלת הדם, די בדיעבד בשחיטת רוב הסימנים (משנת יעקב).

איזה 'דם קדשים' אינו מקבל טומאה? יום שישי ג' אדר א' ה'תשע"ט

הלכות מעשה הקרבנות פרק ח, הלכה ט: נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא, אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס.

בגד שניתז עליו מדם החטאת טעון כיבוס רק אם הדם ראוי להזאה על המזבח, אבל אם הדם נפסל להזאה, אין הבגד טעון כיבוס (לעיל ה"ג). וסובר הרמב"ם שאם דם חטאת ניתז על בגד טמא, היות והדם נטמא בעת נגיעתו בבגד ואינו ראוי להזאה, אין הבגד טעון כיבוס (ולא כדעה שרק אם נטמא הדם קודם נגיעתו בבגד אינו חייב כיבוס, אבל אם נטמא בעת נגיעתו בבגד וטומאת הדם וחיוב הכיבוס באים כאחד, אין הטומאה מבטלת את חובת הכיבוס (זבחים צג, א וראה 'לחם משנה' כאן). וב'מרכבת המשנה' ביאר שהיות וחיוב הכיבוס הוא משום שהדם נבלע בבגד, ולא משום נגיעתו בו, לעולם טומאת הדם קודמת, כי כשנגע בבגד כבר נטמא, וחיוב הכיבוס בא אחר כך, כשנבלע בבגד).

והקשו אחרונים (מרכבת המשנה, פסוהמ"ק פ"א הל"ו. מראה כהן, זבחים צב, א. ועוד):

בהלכות 'פסולי המוקדשין' (שם) פסק הרמב"ם: "דם הקדשים אינו מקבל טומאה כלל". ואם כן הדם שניתז על בגד טמא אינו נפסל, ומדוע אינו טעון כיבוס?

ומבאר ה'מרכבת המשנה':

דם קדשים אינו מקבל טומאה משום "שנאמר בדם 'על הארץ תשפכנו כמים' - דם שנשפך כמים הוא הנחשב כמים ויקבל טומאה, אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים אינו מקבל טומאה" (רמב"ם שם). ולכן רק דם המתקבל בכלי לשם הזאה אינו נשפך כמים ואינו מקבל טומאה, אבל מה שניתז מהכלי על הבגד ואינו ניתן להזאה, נחשב 'נשפך כמים' ומקבל טומאה.

אך ב'עמודי אור' (סו"ס ע) הוסיף להקשות:

מלשון הרמב"ם (שם) "כל דם הקדשים אינו מקבל טומאה" משמע שאפילו דם שנפסל להזאה אינו מקבל טומאה, כי כיון שבתחילתו היה ראוי להזאה ולא נשפך כמים, גם בסופו אינו מקבל טומאה. וכן משמע מלשונו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י הט"ז) שאין לבשר הקדשים אפשרות להיות 'מוכשר' לקבל טומאה (על ידי שיבוא עליו משקה) רק במשקים שיפלו על הבשר מחוץ לעזרה (כי דם קדשים שבעזרה אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר), ואם דם קדשים שנפסל מקבל טומאה ('מכשיר') הלא יש בעזרה גם דם קדשים שנפסל? אלא בהכרח לומר שגם דם קדשים שנפסל אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר, כיון שבתחילתו, קודם שנפסל, לא היה 'נשפך כמים'. ולפי זה יש לתמוה: מדוע דם שניתז על בגד טמא אינו טעון כיבוס, הרי קודם שנגע בבגד, היה ראוי להזאה? וצריך עיון.

מצות אכילת קדשים - מה שיעורה? שבת קודש ד' אדר א' ה'תשע"ט

הלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה א: אֲכִילַת הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כُפַּר בָּהֶם".

לדעת ה'תוספות ישנים' (יומא לט, א) מצות אכילת קדשים היא בכזית, ככל מצוות של אכילה, אך אכילה המשביעה יש בה מצוה גם בפחות מכזית, ולכן בימי שמעון הצדיק שהיתה ב'לחם הפנים' ברכה ושבעו גם באכילה מועטת, כהן שקיבל פחות מכזית ('כפול') קיים את המצוה באכילה זו. אך לאחר תקופת שמעון הצדיק כאשר לא היתה הברכה מצויה וכמות קטנה לא השביעה, הצנועים מבין הכהנים שקיבלו פחות מכזית היו מושכים את ידיהם, כי אין בו כדי שביעה ואין מצוה לאוכלו.

והאחרונים (מנחת חינוך מ' קלד. מהר"צ חיות יומא שם) הוכיחו מכאן כדעת ה'משנה למלך' (הל' חמץ ומצה פ"א ה"ז) שרק באיסורין יש דין 'חצי שיעור' (ואף פחות מכשיעור אסרה תורה והשיעור הוא רק לענין עונשין), אבל במצוות עשה, כגון האוכל מצה פחות מכזית, אין דין 'חצי שיעור' ו"האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום", כי אם המצוה היא גם בפחות מהשיעור לא היו הצנועים מושכים את ידיהם מאכילת 'לחם הפנים', גם אם קיבלו פחות מכזית.

וגם ה'דורש לציון' (סוף דרוש א, בהגהה מבן ה'נודע ביהודה') כתב שדחוק לומר שמצות אכילת קדשים מתקיימת בפחות מכזית, שהרי אין זו 'אכילה', אלא כיון שלא היה שיעור כלכל כהן, היה אחד נותן לחברו את חלקו, במתנה או במכירה, כדי שיהיה לו שיעור כזית.

אך ה'חתם סופר' (שו"ת א"ח סי' קמ) סובר שבאכילת קדשים המצוה אינה על היחיד ('גברא') אלא המצוה מתקיימת בצירוף הכהנים האוכלים את כולו, כמשמעות הפסוק (שמות כט, לג) "ואכלו אותם אשר כופר בהם", ורק באכילת קרבן פסח מצוה על כל אחד לאכול כזית.

וכתב ה'מגן אברהם' (או"ח סי' נג סקכ"ו) ומקורו מה'דרכי משה' (שם): "אין להתקוטט בעבור שום מצוה, שהרי שנינו הצנועין מושכין את ידיהם מלחם הפנים". ולדעתם הימנעות הצנועין מאכילת לחם הפנים היא כדי לא לבוא לידי קטטה, ואף שהאכילה היא פחות מכשיעור, 'קצת מצוה' יש באכילת קדשים גם בפחות מכשיעור ('מחצית השקל' שם).

[ואדמו"ר הזקן כתב (שם סכ"ט) שהצנועין שמשכו ידיהם מלחם הפנים נמנעו מקיום 'מצות עשה של תורה' ומשמע שסובר כשיטת ה'חתם סופר', שבצירוף אכילת הכהנים את כל הלחם מתקיימת המצוה על ידי כל אחד ואחד]

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח שבט־ד' אדר א' תשע"ט

יום ראשון כ"ח שבט ה'תשע"ט

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מפרש בו המומים המיוחדים באדם לבדו.

1 א. כָּל הַמּוּמִין הַמְיַחֲדִין בְּאָדָם - תִּשְׁעִים. וְזֶהוּ
2 פִּרְטָן: שְׁמוֹנָה בָּרֹאשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֶמְצַע קָדְקֳדוֹ
3 שׁוֹקֵעַ לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁדְּחָקוּ בְּיָדוֹ. מִי שֶׁאֶמְצַע קָדְקֳדוֹ
4 עוֹלֶה לְמַעְלָה כְּמוֹ בֵּיצָה. מִי שֶׁפִּאַת רֹאשׁוֹ יוֹצֵא
5 כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּמוֹ מַקֶּבֶת. מִי שֶׁרֹאשׁוֹ יוֹצֵא מֵאַחוֹרָיו
6 כְּנֶגֶד עָרְפּוֹ. מִי שֶׁרֹאשׁוֹ רָחָב וְיוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן,
7 עַד שֶׁתִּמְצָא רֹאשׁוֹ עַל צַוָּארוֹ כְּמוֹ רֹאשׁ הַלֶּפֶת עַל
8 הֶעָלִין שֶׁלּוֹ. הַקֵּרֵחַ שֶׁאֵין בְּכָל רֹאשׁוֹ שֵׂעָר כָּל עִקָּר.
9 וְאִם יֵשׁ בּוֹ שִׁיטָה שֶׁל שֵׂעָר מֵקֶּפֶת מֵאַחוֹרָיו מֵאֹזֶן
10 לְאֹזֶן - כָּשֵׁר. מִי שֶׁהָיָה הַשֵּׂעָר מַקִּיף מֵאֹזֶן לְאֹזֶן
11 מִלְּפָנָיו בִּלְבַד, וּשְׁאָר הָרֹאשׁ קֵרֵחַ הוּא - הֲרֵי הוּא
12 פָּסוּל. מִי שֶׁהָיָה הַשֵּׂעָר שֶׁלּוֹ מַקִּיף אֶת כָּל הָרֹאשׁ
13 סָבִיב מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו וְאֵין שָׁם שֵׂעָר בָּאֶמְצַע - גַּם
14 זֶה קֵרֵחַ וּפָסוּל.

15 ב. שְׁנַיִם בַּצַּוָּאר, וְאֵלּוּ הֵם: מִי שֶׁצַּוָּארוֹ שׁוֹקֵעַ הַרְבֵּה
16 עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁוֹ כְּאִלּוּ הוּא מֻנָּח עַל כְּתֵפָיו. מִי
17 שֶׁצַּוָּארוֹ אָרֹךְ הַרְבֵּה עַד שֶׁנִּרְאֶה כְּשֶׁמּוּט מִבֵּין כְּתֵפָיו.

18 ג. אַרְבָּעָה בָּאֹזֶן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשְּׁתֵי אָזְנָיו קְטַנּוֹת
19 הַרְבֵּה. מִי שֶׁשְּׁתֵי אָזְנָיו נְפוּחוֹת, דּוֹמוֹת לְסִפּוֹג. מִי
20 שֶׁאָזְנָיו מְדֻלְדָּלוֹת לְמַטָּה. מִי שֶׁאַחַת מֵאָזְנָיו מְשֻׁנָּה
21 מֵחֲבֵרְתָּהּ בְּמַרְאֶהָ[2].

2) ובפירוש המשנה שם וזה לשונו: "וידוע שיש בגוף אברים שדומים זה לזה כגון העיניים והאזניים וגבות העיניים וזולתן וכשיהיה בין אחד לחבירו שינוי באיזה דבר שיהא אותו שינוי כגון וכו', הרי האיש הוא בעל מום זוגדס ויקרא זגדס עניינו בעל שינוי בשני הדברים שאין ראויין שיהא בהן שינוי" ו"פירוש זוג: שניים, דוס: שניים, כלומר, הזוג - בשני עניינים.

22 ד. חֲמִשָּׁה בַּגְּבִינִים[3], וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר
23 בִּגְבִינָיו. וְהוּא גִּבֵּן הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. מִי שֶׁגְּבִינָיו
24 שׁוֹכְבִין. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא גָּבִין אֶחָד[4]. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
25 גְּבִינִין יָתֵר עַל שְׁנַיִם. מִי שֶׁאֶחָד מִגְּבִינָיו מְשֻׁנֶּה
26 מֵחֲבֵרוֹ. בֵּין שֶׁשְּׁעָרוֹ שֶׁל זֶה אָרֹךְ וּשְׂעָרוֹ שֶׁל זֶה קָצָר,
27 בֵּין שֶׁשְּׁעָרוֹ שֶׁל אֶחָד שָׁחוֹר וּשְׂעָרוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי לָבָן
28 אוֹ אָדֹם, הוֹאִיל וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם שִׁנּוּי זֶה - הֲרֵי זֶה
29 פָּסוּל[5].

3) בגבות העיניים. 4) כלומר, שני הגבינים מתחברים יחד ממעל לחוטם ונראים כגבין אחד. 5) ייתכן כי פסול זה אינו אלא מדרבנן, שהרי אינם מפורשים בתורה, ואינם מטעם מום, אלא מטעם שאינו שווה בזרעו של אהרן.

30 ה. אַרְבָּעָה בְּרִיס הָעַיִן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר
31 כְּלָל בְּרִיסֵי עֵינָיו[6]. מִי שֶׁשְּׁעַר רִיסֵי עֵינָיו מְרֻבֶּה
32 מְעֻבֶּה[7] הַרְבֵּה. מִי שֶׁשְּׁעַר אֶחָד מֵרִיסֵי עֵינָיו מְשֻׁנֶּה
33 מִשְּׁעַר רִיס אַחֵר. כְּגוֹן שֶׁאֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד לָבָן, אוֹ
34 שֶׁאֶחָד נוֹשֵׁר[8] וְהַשֵּׁנִי מְעֻבֶּה. מִי שֶׁעַפְעַפָּיו סְגוּרוֹת
35 מְעַט וְאֵינָן נִפְתָּחוֹת הַרְבֵּה כִּשְׁאָר כָּל הָאָדָם.

6) כלומר, לא נשתיירו אפילו השרשים, והוא "תמיר" שבברייתא, אבל אם נשתיירו השרשים אין זה אלא משום מראית עין, ראה שם מג: במשנה: "ושנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית עין". 7) כלומר, או מעובה. 8) כנראה שהכוונה ל"דליל", כלומר, אין השער "סמיך", ונראה כאילו נשרו כמה שערות.

36 ו. אַחַד עָשָׂר בָּעֵינַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו
37 לְמַעְלָה מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶם, קְרוֹבוֹת מִפַּדַּחְתּוֹ.
38 מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה מִמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶם. מִי
39 שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי עֵינָיו עֲגֻלּוֹת וְאֵינָם נִמְשָׁכוֹת בְּאֹרֶךְ מְעַט
40 כִּשְׁאָר הָעֵינַיִם. מִי שֶׁעֵינָיו מוּזָרוֹת וְהֵן יוֹצְאוֹת כְּעֵינֵי
41 הַנָּמֵר וּכְמִי שֶׁהוּא מִסְתַּכֵּל בְּעֵת שֶׁכּוֹעֵס כַּעַס הַרְבֵּה.
42 מִי שֶׁעֵינָיו גְּדוֹלוֹת הַרְבֵּה כְּשֶׁל עֵגֶל. מִי שֶׁעֵינָיו
43 קְטַנּוֹת כְּשֶׁל אַיָּל. מִי שֶׁדְּמָעָיו זוֹלְפוֹת תָּמִיד. מִי
44 שֶׁלַּחְלוּחִית נִמְשֶׁכֶת מֵרֹאשׁ עֵינוֹ מִכְּנֶגֶד הַחֹטֶם, אוֹ
45 מִזְּנַב עֵינוֹ מִצַּד צְדָעָיו. מִי שֶׁמְּקַבֵּץ רִיסֵי עֵינָיו
46 וְעוֹצְמָן מְעַט בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אוֹר אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא
47 רוֹצֶה לְדַקְדֵּק בִּרְאִיָּה. מִי שֶׁרְאִיַּת עֵינוֹ מְעֻרְבֶּבֶת עַד
48 שֶׁרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּה כְּאַחַת. וְיוֹדֵעַ דָּבָר זֶה
49 בְּעֵת שֶׁיְּדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מִסְתַּכֵּל
50 בְּאִישׁ אַחֵר. מִי שֶׁאַחַת מֵעֵינָיו מְשֻׁנָּה מֵחֲבֵרְתָּהּ, בֵּין
51 בִּמְקוֹמָהּ בֵּין בְּמַרְאֶהָ. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה אַחַת שְׁחוֹרָה
52 וְאַחַת פְּתוּכָה, אוֹ אַחַת קְטַנָּה וְאַחַת גְּדוֹלָה, הוֹאִיל
53 וְיֵשׁ בֵּין שְׁתֵּיהֶן שִׁנּוּי מִכָּל מָקוֹם - פָּסוּל.

54 ז. שִׁשָּׁה בַּחֹטֶם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁעִקַּר חָטְמוֹ שׁוֹקֵעַ,
55 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. וְזֶה חָרוּם
56 הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. מִי שֶׁאֶמְצַע חָטְמוֹ בּוֹלֵט לְמַעְלָה. מִי
57 שֶׁעִקַּץ חָטְמוֹ נוֹטֶה לְמַטָּה. מִי שֶׁחָטְמוֹ עָקֹם לְצַד
58 אֶחָד. מִי שֶׁחָטְמוֹ גָּדוֹל מֵאִיבְרָיו. מִי שֶׁחָטְמוֹ קָטָן
59 מֵאִיבְרָיו. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ? בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁעַל
60 יָדוֹ. אִם הָיָה חָטְמוֹ גָּדוֹל מִמֶּנָּה אוֹ קָטָן מִמֶּנָּה -
61 הֲרֵי זֶה מוּם.

ח. שְׁלֹשָׁה בַּשְּׁפָתַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשְּׁפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה. מִי שֶׁשְּׁפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה. מִי שֶׁפִּיו רָפוּי וְרִירוֹ יוֹרֵד מִפִּיו.

ט. שְׁלֹשָׁה בַּבֶּטֶן, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁכְּרֵסוֹ צָבָה. מִי שֶׁטַּבּוּרוֹ יוֹצֵא וְאֵינוֹ שׁוֹקֵעַ כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. מִי שֶׁדַּדָּיו שׁוֹכְבִין עַל בִּטְנוֹ כְּדַדֵּי אִשָּׁה.

י. שְׁלֹשָׁה בַּגַּב, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקֻמָּה. מִי שֶׁיְּצֻאתָה חֵלְיָא מִשִּׁדְרָתוֹ. בֵּין שֶׁבָּלְטָה לַחוּץ אוֹ נִכְנְסָה לַפְּנִים אוֹ נָטְתָה לַצְּדָדִין. וְזֶהוּ בַּעַל חֲטוֹטֶרֶת. מִי שֶׁתָּפַח בָּשָׂר בְּגַבּוֹ וְנַעֲשָׂה כַּחֲטוֹטֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זֶזָה חֵלְיָא מִמְּקוֹמָהּ - הֲרֵי זֶה מוּם.

יא. שִׁשָּׁה בַּיָּדַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה בְּאֶצְבְּעוֹת יָדָיו, אֲפִלּוּ הָיוּ שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ. וְאִם חָתַךְ אֶת הַיְתֵרָה - כָּשֵׁר. וְאִם הָיָה בָּהּ עֶצֶם, אֲפִלּוּ חֲתָכָהּ - פָּסוּל. מִי שֶׁחָסֵר אֶצְבַּע מִיָּדוֹ. מִי שֶׁשְּׁתֵי אֶצְבְּעוֹת יָדָיו קְלוּטוֹת עַד לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק. וְאִם חָתָכָן וְהִפְרִישָׁן עַד הַפֶּרֶק - כָּשֵׁר. בְּאֵי זֶה פֶּרֶק אָמְרוּ? בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ לְכַף הַיָּד. מִי שֶׁאֶצְבְּעוֹתָיו מֻרְכָּבוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. מִי שֶׁפִּקֵּחַ יוֹצֵאת מִגּוּדָלוֹ. מִי שֶׁהוּא אִטֵּר יַד יְמִינוֹ[9]. וְאִם הָיָה שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו - כָּשֵׁר[10].

9) וכמו כן איטר רגל ימינו. ברייתא שם מה: "איטר בין ביד בין ברגל פסול". וכתב רש"י שם: "איטר ביד פסול דכתיב וטבל אצבעו, כל מקום שנאמר אצבע וכהן אינו אלא ימין (זבחים כד.)". ולפי דבריו, אם עבד חילל עבודתו, וזהו רק אם עבד ביד ימינו (שהיא שמאלית). אבל אם עבד ביד שמאלו (שהיא מיומנת), נראה שאינו פסול משום "שמאל", שהרי זוהי יד־ימינו שלו, אלא לוקה משום מום, ומכיוון שאינו שווה בזרעו של אהרן, אינו מחלל עבודתו. אבל מדברי רבינו נראה, שאף אם עבד ביד ימינו (שהיא שמאלית), אינו פסול מטעם "שמאל", שהרי סוף סוף עבד ביד ימין, אלא הרי הוא בעל מום המיוחד לאדם, שאם עבד לא חילל. 10) שם מה. במשנה: "השולט בשתי ידיו רבי פוסל וחכמים מכשירין", ... מר סבר (=רבי) כחישותא אתחלא בימין (=התחילה חולשה ביד ימין) ומר סבר (=חכמים) בריותא אתחלא בשמאל (התחילה הבראה וחוזק ביד שמאל)", ופסק כחכמים.

יב. אַרְבָּעָה בְּאֵיבְרֵי הַזֶּרַע, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁכִּיס הַבֵּיצִים גָּדוֹל וְאָרֹךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְאַרְכֻּבּוֹתָיו. מִי שֶׁהַגִּיד שֶׁלּוֹ אָרֹךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְאַרְכֻּבּוֹתָיו. מִי שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו, וְהֵם הַכִּיס שֶׁל בֵּיצִים. מִי שֶׁהָרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו. וְהוּא מְרוּחַ אָשֵׁךְ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה.

יג. חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּשּׁוֹקַיִם וּבָרַגְלַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁשּׁוֹקָיו עֲקֻמּוֹת, עַד שֶׁמְּחַבֵּר רֶגֶל לְרֶגֶל וְאֵין אַרְכֻּבּוֹתָיו[11] נוֹגְעוֹת זוֹ בָזוֹ. מִי שֶׁפִּפְקָתוֹ יוֹצֵאת. וְהַפִּפְקָה הִיא הָעֶצֶם הָעָגֹל שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָעָקֵב מִצַּד פְּנִים, וְהוּא דּוֹמֶה לַפִּפְקָה שֶׁטּוֹוֹת בָּהּ הַנָּשִׁים. מִי שֶׁעֲקֵבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא הַשּׁוֹק כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע רַגְלוֹ עוֹמֵד. מִי שֶׁפַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אַוָּז, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן קְלוּטוֹת כְּשֶׁל אַוָּז. מִי שֶׁפִּקָּה יוֹצְאָה מִגּוּדָלוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ בְּרַגְלוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, אֲפִלּוּ שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ. וְאִם חֲתָכָהּ - כָּשֵׁר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ עֶצֶם. מִי שֶׁחָסֵר אַחַת מֵאֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו. מִי שֶׁאֶצְבְּעוֹתָיו מֻרְכָּבוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. מִי שֶׁהָיוּ אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו קְלוּטוֹת עַד לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק. וְאִם הָיוּ עַד הַפֶּרֶק, אוֹ שֶׁחֲתָכָן וְהִפְרִישָׁן - כָּשֵׁר. מִי שֶׁרַגְלוֹ כֻּלָּהּ שָׁוָה, שֶׁנִּמְצָא רֹחַב פַּס אֶצְבְּעוֹתָיו כְּרֹחַב עֲקֵבוֹ וּכְאִלּוּ הִיא חֲתִיכָה שָׁוָה. מִי שֶׁרַגְלוֹ עֲקֻמָּה, דּוֹמֶה לְמַגָּל, שֶׁנִּמְצָא פַּס רַגְלוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֶצְבָּעוֹת עִם עֲקֵבוֹ כְּאִלּוּ הֵם שְׁנֵי רָאשֵׁי הַקֶּשֶׁת. מִי שֶׁרַגְלוֹ חֲלוּלָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אֶמְצָעָהּ גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ, וְנִמְצָא כְּשֶׁעוֹמֵד - עוֹמֵד עַל עֲקֵבוֹ וְעַל אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו. הַמַּקִּישׁ בְּקַרְסֻלָּיו בְּעֵת שֶׁמְּהַלֵּךְ. מִי שֶׁמַּקִּישׁ בְּאַרְכֻּבּוֹתָיו בְּעֵת שֶׁמְּהַלֵּךְ. מִי שֶׁהוּא אִטֵּר בְּרֶגֶל יְמִינוֹ[12].

11) ברכיו. 12) "איטר בין ביד בין ברגל פסול" ופירש רש"י שם: ואיטר ברגל כו' לעמוד ולשרת כתיב, כדרך שאר עמידה שעיקרה בימין.

יד. אַרְבָּעָה בְּכָל הַגּוּף, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁגּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֵיבָרָיו[13]. מִי שֶׁגּוּפוֹ קָטָן מֵאֵיבָרָיו. הָאָרֹךְ בְּיוֹתֵר. הַנָּנָס, וְהוּא הַקָּצָר בְּיוֹתֵר. עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻפְלָגִין מִשְּׁאָר הָעָם.

13) ראה שם מד. במשנה: "גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו", ראה בפירוש המשנה: "העולה בידינו מזה שצריך להיות אברי גופו משוערים כשיעור הראוי לשיעור גופו, קצתם אל קצתם".

טו. שְׁמוֹנָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הַכּוּשִׁי. הַלָּבָן בְּיוֹתֵר כְּמוֹ גְּבִינָה. הָאָדֹם כַּשָּׁנִי. בַּעֲלֵי נְגָעִים טְהוֹרִים. שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הָעוֹר מֵחֲמַת עַצְמוֹ, כְּמוֹ הַבֹּהַק; שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הָעוֹר מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר, כְּגוֹן צָרֶבֶת הַמִּכְוָה. וְזֶה בִּכְלַל נְגָעִים טְהוֹרִין. מִי שֶׁהָיְתָה בְּעוֹר פָּנָיו שׁוּמָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּאִיסָּר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא. מִי שֶׁהָיְתָה בְּעוֹר פָּנָיו שׁוּמָא כְּאִיסָּר אוֹ יוֹתֵר. בַּעֲלֵי הַדִּלְדּוּלִין. וְהוּא שֶׁיִּדַּלְדֵּל הָעוֹר וְהַבָּשָׂר, אוֹ הַלַּחְלוּחִית שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹר שֶׁנִּדַּלְדֵּל בְּאֵי זֶה מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל הַגּוּף - הֲרֵי זֶה מוּם.

טז. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם בְּאָדָם אַרְבָּעָה מוּמִין אֲחֵרִים, וְאֵלּוּ הֵן: הַחֵרֵשׁ. הַשּׁוֹטֶה. וְהַנִּכְפֶּה, אֲפִלּוּ לְיָמִים רַבִּים. מִי שֶׁרוּחַ רָעָה מְבַעֲתַתּוּ תָּמִיד אוֹ בְּעִתִּים יְדוּעִים.

יז. נִמְצְאוּ כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִים בַּכֹּהֲנִים מֵאָה וְאַרְבָּעִים. וְזֶהוּ כְּלָלָם: שְׁמוֹנָה בָּרֹאשׁ. וּשְׁנַיִם בַּצַּוָּאר. וְתִשְׁעָה בָּאָזְנַיִם. וַחֲמִשָּׁה בַּגַּבִּינִים. וְשִׁבְעָה בְּרִיס הָעַיִן. וְתִשְׁעָה עָשָׂר בָּעֵינַיִם. וְתִשְׁעָה בַּחֹטֶם. וְתִשְׁעָה בַּפֶּה. וּשְׁלֹשָׁה בַּבֶּטֶן. וּשְׁלֹשָׁה בַּגַּב. וְשִׁבְעָה בַּיָּדַיִם. וְשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאֵיבְרֵי הַזֶּרַע. וְעֶשְׂרִים בָּרַגְלַיִם. וּשְׁמוֹנָה בְּכָל הַגּוּף. וּשְׁמוֹנָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר. וְשִׁבְעָה בְּכֹחַ הַגּוּף וְרֵיחוֹ. וּכְבָר נִפְרְטוּ כֻּלָּן אֶחָד אֶחָד. וְאֵלּוּ פָּסְלוּ מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן: מִי שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר הַשֵּׂעָר בְּעִקָּרָן. וּמִי שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר בו רבינו כי זר שעבד במקדש, עבודתו פסולה, והוא חייב מיתה בידי שמים, ועל איזו עבודה חייב הוא.

א. זָר[2] שֶׁעָבַד בַּמִּקְדָּשׁ[3] - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה[4], וְחַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[7], שֶׁאֵין חִיּוּב זֶה אֶלָּא לַקָּרֵב לָעֲבוֹדָה. וְהֵיכָן הִזְהִיר עָלָיו[8]: וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם[9]. אֵי זֶהוּ זָר? כֹּל שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַזְּכָרִים[10]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, וְהִקְטִירוּ בְּנֵי אַהֲרֹן[11]; בְּנֵי אַהֲרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן[12].

2) ראה בסוף ההלכה, איזה זר. 3) ראה להלן הלכה ב והלכה ח, איזוהי עבודה בנידון שלפנינו. 4) זבחים יד: וטו: 5) סנהדרין פא: במשנה: "זר ששמש במקדש, רבי עקיבא אומר בחנק, וחכמים אומרים בידי שמים". והלכה כחכמים ולא כרבי עקיבא, ראה פירוש המשנה שם. 6) סנהדרין פג: 7) בספרי קרח פ' טז: "והזר הקרב יומת, לעבודה". 8) אזהרה זו לא נצרכה לחייבו מיתה בידי שמים, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים אין בו אזהרה, ואף־על־פי־כן חייב מיתה בידי שמים (פי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג) – אלא לחייבו מלקות, ראה להלן הלכה ח, ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב אות יא. 9) בספרי שם: "והזר הקרב יומת. עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, תלמוד־לומר וזר לא יקרב אליכם". וראה גם בזבחים טז. 10) "כך היא הנוסחא הנכונה, ובקצת ספרי רבינו (גם בדפוס רומי ר"מ) יש חסרון הניכר" (כסף משנה). 11) צ"ל: "והקטירו (אותו) בני אהרן". 12) קידושין לו.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַזָּרִים מֵזְהָרִין שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בַּעֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדוֹת הַקָּרְבָּנוֹת - אֵין חַיָּבִין מִיתָה אֶלָּא עַל עֲבוֹדָה תַּמָּה[13], לֹא עַל עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה[14]. וְאֵין הַזָּר חַיָּב מִיתָה אֶלָּא עַל אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת בִּלְבַד[15]: עַל הַזְּרִיקָה[16], וְעַל הַהַקְטָרָה, וְעַל נִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג[17], וְעַל נִסּוּךְ הַיַּיִן תָּמִיד[18].

13) יומא כד. והיא עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר (רש"י שם). 14) כגון קבלה והולכה שיש אחריהן זריקה, ראה יומא שם. 15) ראה שם: "אמר רב, ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין. ולוי אמר תרומת הדשן וכו' מאי טעמא דרב, דכתיב (במדבר יח, ז) ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת – עבודת מתנה ולא עבודת סילוק (היא תרומת הדשן, ראה להלן הלכה ח). ועבדתם, עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכו'". ופסק רבינו כרב. 16) כל אלו הן עבודות גמורות: זריקה היא עבודה אחרונה בדם, הקטרה – בקומץ המנחה ובאברים ובפדרים, וכן ניסוך היין והמים אין אחריהם עבודות אחרות. 17) בחג הסוכות, ראה להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו. 18) בכל ימות השנה.

ג. כֵּיצַד עַל הַזְּרִיקָה? בֵּין שֶׁזָּרַק בִּפְנִים[19], בֵּין שֶׁזָּרַק בַּחוּץ[20], בֵּין שֶׁהִזָּה הַזָּאָה אַחַת מִכָּל הַזָּיוֹת הַדָּם[21], בֵּין שֶׁהִזָּה הַזָּאָה אַחַת מִכָּל הַזָּיוֹת קָרְבְּנוֹת הַמִּצְּרָע[22] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה.

19) במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח, ומרכבת המשנה). 20) במזבח העולה, החיצון (הר המוריה, וראה גם מעשה רוקח ומרכבת המשנה). וביומא כד: "תניא כוותיה דרב, עבודות שזר חייב עליהן מיתה, זריקת דם בין לפנים בין לפני ולפנים", ופירש רש"י: "זריקת דם המזבח בחוץ. בין לפנים, הזאות שעל הפרוכת, בין לפני ולפנים שעל בין הבדים דיום הכיפורים", אבל רבינו מפרש, בין לפנים היינו שלא מחוץ לעזרה, אלא בפנים על המזבח החיצון, ולפני ולפנים הוא במזבח הזהב הפנימי (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) כלומר, הזיות שמזין על בין הבדים, על הפרוכת ועל המזבח הזהב, ראה להלן פרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב־יג. וראה ביומא כד. כד: כי בין לרב ובין ללוי, חייב על שבע הזאות שבפנים, היינו אחת מההזאות, בין שעל הפרוכת ובין שעל בין הבדים ובין שעל המזבח. 22) יומא שם: "שבע הזאות שבפנים ושבמצורע", והזאות שבמצורע, הן ההזאות מלוג השמן כנגד בית קודש הקדשים (ראה להלן פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב). וכמו כן מתן הדם והשמן על התנוך והבהונות (הר המוריה).

ד. כֵּיצַד עַל הַקְּטָרָה? הִקְטִיר אֵיבָרִים אוֹ קֹמֶץ אוֹ לְבוֹנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ[23], אֲפִלּוּ הָפַךְ בְּאֵיבָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ וְקֵרֵב שִׁרְפָּתָן - חַיָּב מִיתָה[24]. וְהוּא שֶׁהִקְטִיר כַּזַּיִת[25]. וְכֵן אִם הִקְטִיר קְטֹרֶת עַל מִזְבַּח הַזָּהָב - מִשֶּׁיַּקְטִיר כַּזַּיִת חַיָּב[26]. אֲבָל הַמַּקְטִיר קְטֹרֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּקְטִיר מְלֹא חָפְנָיו, שִׁעוּר הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[27].

23) למד כן ממה ששנינו בזבחים קיב: "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים ומותר העומר, ושתי הלחם ולחם הפנים, ושירי מנחות וכו' ואין בהם משום זרות". הרי שרק באלו אין משום זרות, מפני שאין דרכן להקטיר, אבל בדבר שדרכו להקטיר חייב משום זרות, וראה תוספות יומא כד: ד"ה והמקטיר (הר המוריה). 24) יומא יב. ושבועות יז: "אמר רב הונא, זר שהפך בצינורא חייב מיתה" ואמרו בגמרא (שבועות שם),

שאם לא היה מהפך בהם, היו נשרפים לשתי שעות. ועל־ידי־זה שהיפך, נשרפו בשעה אחת, הרי זו עבודה, שכל קירוב עבודה, עבודה היא, וראה למעלה פרק ד הלכה ג. 25) ראה להלן בסמוך. 26) כי אין הקטרה פחותה מכזית (להלן פרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ב). 27) ויקרא טז, יב. ופחות מזה אין זו עבודה, ראה בזבחים קט:

1 **ה. וְהַמְסַדֵּר שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים עַל הַמַּעֲרָכָה - הֲרֵי הוּא**
2 **כְּמַקְטִיר אֵיבָרִים וְחַיָּב מִיתָה[28]; שֶׁהָעֵצִים קָרְבָּן**
3 **הוּא[29]. אֲבָל הַיּוֹצֵק[30] וְהַבּוֹלֵל[31], וְהַפּוֹתֵת[32]**
4 **וְהַמּוֹלֵחַ[33], וְהַמֵּנִיף[34] וְהַמַּגִּישׁ[35], וּמְסַדֵּר אֶת לֶחֶם**
5 **הַפָּנִים אוֹ אֶת הַבַּזִּיכִין עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַמֵּטִיב אֶת**
6 **הַנֵּרוֹת[36], וְהַמַּצִּית אֵשׁ בַּמִּזְבֵּחַ, וְהַקּוֹמֵץ וְהַמְקַבֵּל**
7 **דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסְלוּ וַהֲרֵי הוּא מֻזְהָר עַל כָּל**
8 **אֵלּוּ וְלוֹקֶה[37] - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַחַת**
9 **מֵהֶן עֲבוֹדָה שֶׁאַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, וְאֵינָהּ גְּמַר עֲבוֹדָה[38].**

28) כר' אסי א"ר יוחנן (יומא כד:) "זר שסידר שני גיזרי עצים חייב, הואיל ועבודה תמה היא", וסידור האיברים שאחר כך, הוא התחלה לעבודה אחרת (רש"י שם). ולא כרב ולוי החולקין עליו (שם). 29) ראה להלן פרק יד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ולפיכך חלה עליו האזהרה שלא יתעסקו בעבודות מעבודות הקרבנות. 30) "הוא שיוצק השמן על המנחות, והוא מה שנאמר (ויקרא ב, ו) ויצקת עליה שמן" (פיה"מ לזבחים קיב:). 31) "ר"ל שבולל הסולת בשמן, שנאמר (במדבר ז, יג) בלולה בשמן למנחה" (רבינו שם). 32) "הוא הפותת לחם המנחות, כמו שנאמר (ויקרא שם) פתות אותה פתים" (רבינו שם). 33) "הוא נותן המלח למנחה, שנאמר (שם, יג) על כל קרבנך תקריב מלח" (רבינו שם). 34) "הוא מה שנאמר והניף אותם תנופה (צ"ל "והניף את המנחה", במדבר ה, כה) – רבינו שם. 35) "הוא מה שנאמר (ויקרא ב, ח) והגישה" (רבינו שם). 36) כלומר, דישון המנורה (ראה רש"י זבחים שם), שהרי הדלקה – כשרה בזר, ראה להלן הלכה ז. 37) במשנה זבחים שם: "היוצק והבולל והמולח והמניף והמגיש והמסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים וכו' ואין חייבין עליו משום זרות" (=כלומר, מיתה בידי שמים). ומצית אש במזבח לא נזכר שם במשנה, ומקורו בספרא אחרי פרק י הלכה ט: "יכול היוצא והיוצק והבולל וכו' יהא חייב וכו'". ולדברי הר המוריה יש כאן טעות סופר, וצ"ל "יכול היוצת והיוצק". וכן הוא בתוספות ישנים יומא שם ד"ה הצתה, שהצתת האש אינה עבודה תמה, לפי שיש אחריה סידור שני גיזרי עצים. וסידור בזיכין נזכר ביומא כד: , וראה למעלה הלכה ב' כי הזרים מוזהרין שלא יתעסקו בשום עבודה מכל העבודות שבקרבנות, וראה למעלה הלכה א, כי זר שעבד במקדש עבודתו פסולה. 38) ראה בזבחים קטו: ויומא שם, כי אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה, וראה למעלה הלכה ב.

10 **ו. שְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[39], אֲפִלּוּ קָדְשֵׁי**
11 **קָדָשִׁים, בֵּין קָדְשֵׁי יָחִיד בֵּין קָדְשֵׁי צִבּוּר[40]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
12 **וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְיָ, וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן -**
13 **מִקַּבָּלָה וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה[41]. וְכֵן הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ[42]**
14 **וְהוֹלָכַת עֵצִים לַמִּזְבֵּחַ - כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[43]. שֶׁנֶּאֱמַר**
15 **בָּאֵיבָרִים: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה - זוֹ**
16 **הוֹלָכַת אֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ; הוֹלָכַת אֵיבָרִים הִיא שֶׁצְּרִיכָה**
17 **כְּהֻנָּה, וְלֹא הוֹלָכַת עֵצִים[44].**

39) ברכות לא: פסחים סד: יומא כז. זבחים לא: מנחות יט. וספרא ויקרא נדבה פרשה ד הלכה ב. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ובפ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. 40) יומא כה: בקרבן תמיד (הר המוריה). 41) ראה הערה לח. 42) ראה יומא כו: כז. 43) שם כז. 44) ראה יומא שם שמהפסוק הנ"ל ממעטים הפשט וניתוח, ואילו הולכת עצים נתמעטה מפסוק אחר (שם א, יג) "והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה". ולדעת האור שמח, נפלה טעות־סופר בדברי רבינו.

18 **ז. וְכֵן הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת כְּשֵׁרָה בְּזָרִים[45]. לְפִיכָךְ, אִם**
19 **הֵטִיב הַכֹּהֵן אֶת הַנֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לַחוּץ - מֻתָּר לְזָר**
20 **לְהַדְלִיקָן[46].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הדלקת הנרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן".

ומקורו בגמרא (יומא כד, א.) ש"הדלקה לאו עבודה היא", דכיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה".

וצריך להבין, הלא ציווי ההדלקה הוא לאהרן "דבר אל אהרן גו' בהעלותך את הנרות", ואיך יתכן שהדלקה כשרה בזרים אפילו לכתחילה. ועוד, הרי אפילו בנרות חנוכה שהם רק זכר לנרות המקדש, וחיובן הוא רק דרבנן, ההדלקה צריכה להיות במקומה, והדין הוא ש"הדלקה עושה מצוה", ולכן אם "הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום", ואיך יתכן שבנרות המקדש אפשר ויכול זר להדליקן מחוץ להיכל, והכהן יכניסנו להיכל ואין צריך להדלקה שוב.

והביאור בזה: הגם שהכהן מדליק את המנורה, אין ההדלקה מתייחסת אליו "הדלקה לאו עבודה היא", כיון שעיקר הכוונה היא ש"תהא שלהבת עולה מאליה", "דהא כיון שהדליק ברוב היוצא (של הפתילה) השלהבת עולה מאליה", ולכן "הדלקה כשרה בזר ומחוץ להיכל" ללא סיוע הכהן וללא קדושת ההיכל, ודווקא בזה מודגשת העבודה בכח עצמו בהדלקת המנורה.

אף שפסק הרמב"ם שהדלקה כשרה בזרים ומחוץ להיכל, מסתבר לומר שבבית השלישי תהיה הדלקת המנורה בתכלית השלימות על־ידי אהרן, שאליו נאמר הציווי "בהעלותך את הנרות". ויש להוסיף, שאהרן ידליק את המנורה של משה, שהרי מיד ברגע הראשון של הגאולה

יהיו "משה ואהרן עמהם" יחד עם המנורה – מעשה ידי משה שהם נצחיים ויתגלו בשלימותם בגאולה העתידה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן לב)

45) ביומא כד: אמרו "הדלקה, לאו עבודה היא", וסובר רבינו שכיון שאינה עבודה, הרי היא כמו שחיטה, שכשרה בזרים (כסף משנה). ומה שנאמר (במדבר ח, ב) "דבר אל אהרן וכו' בהעלותך את הנרות" (ראה בתוספות ישנים שם ובריטב"א, מובא בכסף־משנה כאן), הוא משום שזר אסור ליכנס להיכל (הר המוריה). 46) הראב"ד כתב כי "הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן, אלא שאם הדליקן כשרות". ובמנחת־חינוך (מצוה צח אות א) הקשה על רבינו: הרי מבואר בשבת כב: שבמנורה – הדלקה עושה מצוה, ואם־כן היאך מדליקה בחוץ. ועוד הקשה מספרא פ' אמור (פרשה יג הלכה יב). (ונראה שדעת רבינו שבהדלקת המנורה אין המצוה בהדלקה, אלא בהנחה על מקומה, ואף־על־פי־כן מותר להדליק מנר לנר (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יג), שרק בנר חנוכה אסור להדליק מנר לנר למאן־דאמר הנחה עושה מצוה, מפני שעיקר המצוה הוא נר אחר, אבל במנורה אינו יוצא ידי חובתו, עד שידלקו כל שבעת נרותיה. ומה שאמרו בספרא "שלא יתקן מבחוץ ויכניס", אין הכוונה להדלקה, שהרי לא אמרו "שלא ידליק וכו'", אלא "שלא יתקן", והיינו להוציא המנורה בחוץ ולערוך אותה שם. אבל להוציא הפתילות ולהדליקן בחוץ ולהכניסן בפנים ולערוך אותם שם במנורה – אין איסור, לפי שהנחה עושה מצוה, כנ"ל).

1 **ח. הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה כֹּהֵן**[47], **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן**
2 **מִדּוֹ בַד וְגוֹמֵר**[48]. **וְאִם הֵרִים יִשְׂרָאֵל - לוֹקֶה**[49], **וְאֵינוֹ**
3 **חַיָּב מִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה**[50].
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה**[51]. **עֲבוֹדַת מַתָּנָה הוּא שֶׁתְּהֵיֶה**
5 **בְּכֹהֵן לְבַדּוֹ, וְאִם קָרַב לָהּ הַזָּר - חַיָּב מִיתָה; אֲבָל**
6 **עֲבוֹדַת סִלּוּק**[52] **- אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה. [וְכֵן אִם**
7 **דִּשֵּׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה.]**[53]

47) ראה להלן פרק ב' מהלכות תמידין ומוספין הלכה י. 48) והרים את הדשן. 49) משום "וזר לא יקרב אליכם", ראה למעלה הלכה א. 50) ראה למעלה הלכה ב, כי על עבודה תמה, שאין אחריה עבודה, חייבים מיתה. 51) "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת". ורוצה לומר עבודה כזו, שהוא נותן על גבי המזבח, כגון זורק עליו דם, או מנסך עליו יין או מים, או מקטיר עליו קטורת. 52) שמסלק מן המזבח. יומא כד. כרב, ולא כלוי. 53) כל המוקף בסוגריים מרובעים אינו בדפוס רומי ר"מ, אבל מצאו הכסף־משנה בקצת ספרי רבינו. וטעמו, מפני שהן עבודות סילוק, וכמו שנתבאר בהרמת הדשן. ומקור הדברים בבעיא של רבא (שם כד:), שחזר ופשטה.

8 **ט. סִדֵּר הַמַּעֲרָכָה**[54] **- פּוֹרְקָהּ**[55], **וְחוֹזֵר הַכֹּהֵן וְסוֹדְרָהּ,**
9 **מִפְּנֵי שֶׁסִּדּוּרָהּ פָּסוּל**[56].

54) כלומר, זה שסידר המערכה. 55) כלומר, הזר פורקה בעצמו ואין צריך לזה כהן (יומא כז:). 56) יומא שם: "א"ר אסי אמר ר' יוחנן, זר שסידר את המערכה חייב, כיצד הוא עושה וכו' פורקה זר וסודרה כהן" והתקפתו של ר' זירא שם, אינה אלא על חיוב מיתה, אבל על הפסול לא התקיף (כסף משנה, וראה תוספות ישנים).

10 **י. הַטָּמֵא וּבַעַל מוּם וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם**
11 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ - אֵינָן חַיָּבִין**[57] **אֶלָּא עַל עֲבוֹדוֹת**
12 **שֶׁהַזָּר חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה**[58], **וְעַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת -**
13 **בְּאַזְהָרָה**[59].

57) כל אחד מהם כדינו: טמא ושלא רחוץ ידים – במיתה, ובעל מום – במלקות, ראה למעלה פ"ו הלכה ב (כסף משנה). 58) כלומר, עבודה תמה ועבודת מתנה, ראה למעלה הלכה ב והלכה ח. והנה בזבחים קיב: שנינו: "ואין חייבים עליו לא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום מחוסר בגדים, ולא משום שלא רחוץ ידים ורגלים". ורבינו השמיט מחוסר בגדים, מאחר שכבר כתב למעלה בפ"י מהלכות כלי המקדש הלכה ד שמחוסר בגדים הרי הוא כזר. ובעל מום לא נזכר במשנה שם, מפני שלא דיברו שם אלא בחיוב מיתה. ואילו בבעל מום אין אלא מלקות בלבד, ראה למעלה, ולמדו רבינו מהפסולים האחרים (ר"י קורקוס). 59) ראה למעלה הלכה ה והלכה ח.

14 **יא. כֹּהֵן טְבוּל יוֹם וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים**[60] **שֶׁנִּטְמָא**[61], **וְהֲרֵי**
15 **הוּא מְחֻסַּר בְּגָדִים וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְעָבַד**
16 **- חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד**[62]. **וְאִם הָיָה זָר - אֵינוֹ לוֹקֶה**
17 **אֶלָּא אַחַת, מִשּׁוּם זָרוּת**[63].

60) כגון מצורע ביום מלאות ימי טהרתו, שטבל ולא העריב שמשו, הרי הוא טבול־יום וגם מחוסר כיפורים, שצריך להביא קרבנותיו למחר. 61) בטומאה נוספת. 62) היינו חיוב מיתה. ואין לפרש חיוב מלקות, שהרי המשמש בלא קידוש ידים ורגלים, אינו לוקה, כמפורש בפי"ט מהלכות סנהדרין הלכה ג. וראה במשנה־למלך למעלה פ"ב הלכה ב, ובמחוסר כיפורים שנראה מכאן שחייב מיתה, צריך־עיון ממה שכתב למעלה פ"ד הלכה ד שפטור. ובהלכות סנהדרין שם הלכה ב, כתב שהוא חייב גם מיתה וגם מלקות, וראה בכסף־משנה למעלה שם. וראה גם למעלה פ"ג הלכה ט. וראה בתוספתא זבחים פרק יב: "כהן שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים (=כלומר, שהיה מקודם טבול־יום ומחוסר כיפורים, ואחר כך נטמא, - ר"י קורקוס הובאו דבריו בכסף־משנה כאן), אין חייב אלא אחת", וכתב הראב"ד כי "אפשר דפליגי תנאי באיסור כולל ובאיסור בת אחת". ומאחר שרבינו פוסק דאיסור חל על איסור בכולל או מוסיף או בת אחת, והכא טבול־יום ומחוסר כיפורים בת אחת הן, לכן חייב על כל אחת ואחת (כסף־משנה, ועיין שם שמבאר בפרטות כיצד חלים כאן כל החיובים). 63) תוספתא שם: "זר שעבד טמא טבול־יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים, אין חייב אלא אחת". "וטעמא משום דלא הוזהר מלעבוד טמא ומחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים

ורגלים, אלא מי שהוא ראוי לעבוד, אבל הזר הואיל ואינו ראוי לעבוד, אינו עובר משום אחד מאלה" (כסף משנה).

יב. זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ[64] בְּשַׁבָּת - חַיָּב מִשּׁוּם שַׁבָּת וּמִשּׁוּם זָרוּת[65]. וְכֵן בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּטֻמְאָה - חַיָּב מִשּׁוּם טֻמְאָה וּמִשּׁוּם בַּעַל מוּם[66].

64) שעבד עבודה. 65) ראה ביבמות לב: שנחלקו תנאים בזה, וס"ל דבבת אחת כו"ע לא פליגי דחייב שנים, ולא פליגי ר' יוסי ור"ש רק באיסור כולל, ולר' יוסי באיסור כולל חייב גם כן שנים, ולדעת רבינו שבאיסור כולל חייב שנים, יפה פסק כאן שבכל ענין חייב שנים, ראה הר המוריה וכסף־משנה. 66) יבמות שם, וראה למעלה. וראה עוד למעלה פ"ו הלכה ב, שבעל מום אינו חייב מיתה, אלא מלקות בלבד.

יג. כָּל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין בְּמֵזִיד[67] בֵּין בְּשׁוֹגֵג[68], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה גְּמוּרָה[69] - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִגְּשׁוּ אֵלַי לְכַהֵן לִי[70]. אֶחָד הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּשֵׁרוּת, כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה כֹּמֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, אוֹ הַמּוֹדֶה בָּהּ וְקִבְּלָהּ עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ[71] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעוֹלָם. עָבַר וְהִקְרִיב - אֵין קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג בְּעֵת שֶׁשֵּׁרֵת אוֹ שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ שֶׁהוֹדָה. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹגֵג[72], אִם עָבַר וְהִקְרִיב - קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ וְנִתְקַבֵּל; שֶׁהֲרֵי לֹא שֵׁרֵת וְלֹא נַעֲשָׂה כֹּמֶר, אֶלָּא שָׁחַט בִּלְבַד[73], וְהוּא שׁוֹגֵג. וְאַף עַל פִּי כֵן לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲבֹד[74].

67) במנחות קט. במשנה "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר (=אם שמשו לעבודה־זרה לא ישמשו עוד בירושלים – רש"י שם), שנאמר (מלכים־ב כג, ט) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וכו'". 68) כרב ששת במנחות שם, ולא כרב נחמן. 69) כן נראה שם קט: 70) ולפני זה נאמר (שם, יב) "יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם, והיו לבית ישראל למכשול עוון, על כן נשאתי ידי עליהם נאם ה' אלקים, ונשאו עוונם". 71) שם. וכרב ששת. 72) שם קט. וכרב ששת, ולא כרב נחמן. 73) ראה שם כי שחיטה לאו שירות הוא, דהא במקדש כשרה בזר. 74) כן נראה מלשון הגמרא שם, שלכתחילה בכל ענין אסור, וראה בכסף־משנה ובהר המוריה.

יד. מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה בַּיִת חוּץ לַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בּוֹ קָרְבָּנוֹת לַשֵּׁם - אֵינוֹ כְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה[75]; וְאַף עַל פִּי כֵן, כָּל כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבַיִת כָּזֶה - לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם[76]. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן שָׁם - לֹא יִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם, אֶלָּא יִגָּנְזוּ[77]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאִם עָבַד כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ שָׁם[78] בַּמִּקְדָּשׁ - לֹא פָּסַל[79].

75) במשנה שם "הכהנים ששמשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר וכו'" (ראה בפירוש המשנה, כי חוניו בנו של שמעון הצדיק ברח לאלכסנדריא של מצרים ועשה לו בית בצורת בית מקדש, ובנה שם מזבח והקריב עליו קרבנות לשם־יתברך) ובגמרא (שם קט:) אמרו "מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר, מכלל דבית חוניו לאו עבודת־כוכבים הוא וכו'". וראה להלן פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז. 76) משנה שם, מובא למעלה. 77) עבודה זרה נב: בעיא שנפשטה. 78) בבית חוניו. 79) "טעמא דמסתבר הוא, דכיון דמשום קנסא הוא דמיפסלי, כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (עבודה זרה שם) – בדיעבד אין לקנסם" (כסף משנה).

טו. נִמְצְאוּ כָּל הַפְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[80]. הַזָּר[81]. בַּעַל מוּם[82]. הָעֲרֵל[83]. הַטָּמֵא[84]. טְבוּל יוֹם[85]. מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[86]. הָאוֹנֵן[87]. הַשִּׁכּוֹר[88]. מְחֻסַּר בְּגָדִים[89]. יָתֵר בְּגָדִים[90]. פְּרוּם בְּגָדִים[91]. פְּרוּעַ רֹאשׁ[92]. שֶׁלֹּא רָחַץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[93]. הַיּוֹשֵׁב[94]. מִי שֶׁיֵּשׁ בֵּין יָדוֹ[95] וּבֵין הַכְּלִי דָּבָר חוֹצֵץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בֵּין רַגְלוֹ וּבֵין הָאָרֶץ דָּבָר חוֹצֵץ[96]. מִי שֶׁעָבַד בִּשְׁמֹאלוֹ[97]. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה, וְאִם עָבְדוּ - חִלְּלוּ; חוּץ מִפְּרוּעַ רֹאשׁ[98] וּקְרוּעַ בְּגָדִים[99] וְהַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוֹגֵג[100], שֶׁאִם עָבְדוּ - עֲבוֹדָתָן כְּשֵׁרָה.

80) למעלה הלכה יג. 81) למעלה הלכה א. 82) למעלה פרק ו הלכות א וב'. 83) למעלה שם הלכה ח. 84) למעלה פרק ד הלכה א. 85) למעלה שם הלכה ד. 86) למעלה שם והלכה ה. 87) למעלה פרק הלכה ז. 88) למעלה פרק הלכה א. 89) למעלה פרק י מהלכות כלי המקדש הלכה ד. 90) הלכות כלי המקדש שם הלכה ה. 91) למעלה פרק א מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. ועיין שם שחייב מיתה אבל לא חילל עבודתו. וראה להלן. 92) למעלה שם הלכות ח־ט, יד. ואף הוא אינו מחלל עבודתו, וראה להלן. 93) למעלה שם פרק ה הלכה א. 94) למעלה שם הלכה יז. 95) שם. 96) שם. 97) שם הלכה יח. 98) ראה למעלה פרק א הלכה ט. 99) ראה שם הלכה יד. 100) ראה למעלה הלכה יג.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵרָטָן: א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים. ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם [לַמִּזְבֵּחַ]. ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט [בַּעַל מוּם]. ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ. ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ. ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר. ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ח) שֶׁלֹּא יַטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים. ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה, וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא נִקְרָא מְחֻסַּר זְמַן וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ. יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב

אֶתְנָן וּמְחִיר. יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ. יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר בו כי מצות־עשה שיהיו כל הקרבנות תמימים ומובחרים, ודין אם צריך שיהא פיו ולבו שוים בקרבנות.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִין[2] וּמֻבְחָרִין[3]. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[4].

2) בלי מום. 3) שנאמר בתורה (בראשית ד, ד) "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (להלן פ"ז הי"א). ועוד נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (ראה להלן פ"ב ה"ח). 4) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ט.

ב. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוּם לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקֶה[5] עַל הֶקְדֵּשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְמַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[7]. אֲפִלּוּ הִקְדִּישוֹ לִדְמֵי [נְסָכִים][8] - לוֹקֶה, שֶׁבִּזְיוֹן קָדָשִׁים הוּא[9].

5) תמורה ז, א. ואף־על־פי שאין בו מעשה – בדיבורו עושה מעשה, כמו שאמרו (תמורה ג:) במימר ('חינוך' מצוה רפה). וראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"א. ויש להעיר כי בפי"ט מהל' סנהדרין ה"ב לא מנה לאו זה בין הלוקין. 6) תמורה ו, ב. 7) ש"אם בלא תשחטו, הרי כבר אמור למטה (ויקרא כב, כב – "לא תקריבו אלה לה'") אלא מה ת"ל לא תקריבו? בל תקדישו" (שם ו:). 8) כן הנוסחא בדפוסי רומי וויניציאה, וכן גרס 'כסף משנה'. וכן הוא בגמרא שם ז, ב: "אמר רבא וכו' אפילו אקדיש לי' לדמי נסכים, נמי לקי". ורצה לומר, שיקנו בדמיו נסכים למזבח. ובדפוסים אחרים בדברי רבינו: "אפילו הקדישו לדמים". 9) תמורה, שם.

ג. הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'שְׁלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', 'עוֹלָה' וְאָמַר 'שְׁלָמִים' - לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִים[10]. לְפִיכָךְ, הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל בַּעַל מוּם 'עוֹלָה' וְהִקְדִּישוֹ שְׁלָמִים, אוֹ 'שְׁלָמִים' וְאָמַר 'עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִסּוּר - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. מִי שֶׁדִּמָּה שֶׁמֻּתָּר לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ וְהִקְדִּישׁ - הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ[12], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[13].

10) תרומות פ"ג מ"ח. וכן הוא להלן פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הי"ב. 11) פשוט הוא (כסף־משנה), שהרי לא נתקדש כלל, כנ"ל. 12) שאין זה הקדש טעות, שהרי רוצה ומכוין להקדישו, אלא שטעה בדין, וחשב שמותר להקדישו (כסף־משנה). וראה להלן. 13) בתמורה יז, א - במשנה: "רבי יוסי ברבי יהודה אומר, עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין". ובגמרא שם "היכי דמי שוגג כמזיד, אמר חזקיה כסבור שהוא מותר להמיר, גבי תמורה לקי, גבי קדשים לא לקי". הרי שהוא קדוש, ואינו לוקה (ועי' ראב"ד). ולענין תמורה, ראה להלן פ"א מהל' תמורה ה"ב.

ד. הַשּׁוֹחֵט בַּעַל מוּם לְשֵׁם קָרְבָּן[14] - לוֹקֶה[15]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'[16]; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[17], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַשּׁוֹחֵט. וְכֵן הַזּוֹרֵק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[18]. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: לֹא תַקְרִיבוּ (אֵלֶּה) לַה'[19]; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַזּוֹרֵק. וְכֵן הַמַּקְטִיר אֵמוּרֵי[20] בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ - אֵלּוּ הַחֲלָבִים[22]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בַּעַל מוּם וּשְׁחָטוֹ וְזָרַק דָּמוֹ וְהִקְטִיר אֵמוּרָיו - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת[23].

14) דווקא אם שחט לשם קרבן, אבל אם שחט לשם חולין – אינו לוקה, שכשם שבקרבן חטאת פסלו השוחט לשם חולין, לפי שנאמר "זבח פסח הוא לה'" (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"א), כמו כן כאן שנאמר "לא תקריבו אלה לה'", הכוונה דווקא לשם קרבן. ואף־על־פי שבפסח, כמו בכל הקרבנות, הכשירו גם שוחט בסתם (פ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"י) – אין זה אלא בקרבן כשר, שסתמו עומד לשמו (זבחים ב:), אבל בעל מום אין סתמו לשמו, ולפיכך אינו חייב אלא בשוחט לשם קרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפט). 15) ברייתא, תמורה ו, ב. 16) בפסוק שם: "עורת או שבור או חרוץ או יבלת וכו' לא תקריבו אלה לה'". 17) בברייתא שם. וראה למעלה ה"ב. 18) שם בברייתא. 19) צ"ל: "לא תקריבו לה'" ומלת "אלה" טעות־סופר. והוא בויקרא כב, כד: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות, לא תקריבו לה'". וכ"ה בתמורה ז, א. וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת צג. אבל ב'חינוך' מצוה רפח, כתב "שלא נזרוק דם בעל מום על גבי המזבח, שנאמר עורת או שבור או חרוץ וכו' לא תקריבו אלה לה'". 20) שורף החלבים, ובין אם מקטיר כל החלבים ובין אם מקטיר מקצתם ('מנחת חינוך' מצוה רצ. וכן אם הקטיר איברי עולה בעלת מום (רש"י תמורה, שם). 21) ברייתא, תמורה שם. ואף שבברייתא זו נאמר שלוקה שתיים, אחת משום מקטיר כולו, ואחת משום מקטיר מקצתו – פוסק רבינו כרבא (שם :) שחולק על אביי (כן גרס רבינו שם לא־תעשה צד), וסובר שאינו לוקה אלא אחת משום שאין לוקין על לאו שבכללות, וכן הוא בברייתא בכריתות ד, א. וראה ב'ספר המצוות' כלל ט. 22) 'ספרא' פ' אמור פ"ז ה"ד. 23) ולא כאביי (ראה למעלה), וכברייתא שם שחייב חמש מלקיות.

ה. אֶחָד בַּעַל מוּם קָבוּעַ אוֹ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, אִם הִקְרִיבוֹ - עוֹבֵר בְּכָל אֵלּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְבַעַל מוּם עוֹבֵר[24]. כְּגוֹן שֶׁהָיָה בַּבְּהֵמָה גָּרָב לַח[25] אוֹ חֲזָזִית[26], אִם הִקְרִיבָהּ - לוֹקֶה.

24) ב'ספר המצוות' (לא־תעשה צה) הביא זאת בשם

ה'ספרי', והוא במדרש תנאים שם (הערה שסג שם). ואף־על־פי שבפסוק הנ"ל לא נאמר אלא "לא תזבח" – למדו גם יתר הלאוין מבעל מום קבוע (כסף־משנה). וב'ספרא' (שם ה"ג) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו, לרבות בעל מום עובר". וראה ברמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' (שם). 25) מין שחין הוא. וראה להלן פ"ב ה"ז. 26) גם הוא מין שחין. ומדובר כאן "בחזזית שאינה מצרית", ראה להלן פ"ב ה"ז.

1 **ו. וְלֹא קָרְבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, אֶלָּא אַף קָרְבְּנוֹת**
2 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27], אִם הִקְרִיבָן[28] וְהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין -**
3 **לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם**
4 **אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה[29].**

27) שהרי הם נודרים נדרים ונדבות כישראל (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב־ג). 28) הכהן. 29) ראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה צו.

5 **ז. הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁסִּמֵּא עֵינוֹ אוֹ קִטַּע**
6 **יָדוֹ[30] - לוֹקֶה. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּקָרְבָּן: כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה**
7 **בּוֹ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[31], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ**
8 **מוּם. וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם[32],**
9 **שֶׁהֲרֵי הָיָה רָאוּי לְקָרְבָּן וּפְסָלוֹ; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, אַף**
10 **עַל פִּי שֶׁעָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[33] - אֵינוֹ לוֹקֶה[34].**

30) הדגים רבינו מומים קבועים. ונראה שבמומים עוברים, אינו עובר על הלאו הזה. ונראה שטעמו משום שאינו פוסלו בזה מן המזבח (וראה להלן בסמוך), שהרי יתרפא ויהיה ראוי לקרבן ('מנחת חינוך' מצוה רפז). 31) ב'ספרא' שם ה"ט, ובבכורות לג, ב. לד, א. 32) עבודה זרה יג, ב. וראה ב'ספר המצוות' (שם צז). 33) אף־על־פי שבגמרא שם אמרו: "הני מילי, בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה, השתא (= בזמן הזה) דלא חזי להקרבה לית לן בה" – סובר רבינו כי סוגיא זו היא למאן דאמר "קדושה ראשונה – לא קידשה לעתיד־לבוא", אבל לפי ההלכה ש"קדושה ראשונה, קידשה לעתיד־לבוא" (פ"ו מהל' בית הבחירה הט"ו) – אסור להטיל מום בקדשים בזמן הזה מן התורה, כי הוא ראוי להקרבה אף־על־פי שאין בית, כשיבנה המזבח ('מנחת חינוך' מצוה רפז, וראה גם ב'טורי אבן' מגילה י, א. בד"ה ומ"ט, ובשו"ת הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קי). 34) ראה בשו"ת 'חתם סופר' יו"ד סי' שו - מה בין זה, לשוחט בזמן הזה בחוץ, שחייב (פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו).

11 **ח. הִטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים וּבָא אַחֵר וְהִטִּיל בָּהּ מוּם**
12 **אַחֵר - הַשֵּׁנִי אֵינוֹ לוֹקֶה[35].**

35) אבל אסור מן התורה. וכדעת רבי מאיר בברייתא בכורות לג, ב. שכן נראה בעבודה זרה שם, שאמרו: "וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור (= מן התורה)" (ראה 'מחנה אפרים' הל' בכורות, הובאו דבריו ב'מנחת חינוך' שם). ואף־על־פי שאסור מן התורה, אינו לוקה, משום שאין הדבר מפורש בתורה, ולמדו כן (בכורות, שם) מריבוי הכתוב "כל מום לא יהיה בו", ראה ב'ספר המצות' כלל ב ('מנחת חינוך' שם).

13 **ט. אֶחָד[36] הַמַּטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים עַצְמָן אוֹ**
14 **בִּתְמוּרָתָן[37]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר[38], שֶׁהַמַּטִּיל**
15 **מוּם בִּתְמוּרָתָן - אֵינוֹ לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
16 **לְקָרְבָּן[39], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[40]. וְכֵן הַמַּטִּיל מוּם**
17 **בִּתְשִׁיעִי שֶׁל טָעוּת עֲשִׂירִי[41] - אֵינוֹ לוֹקֶה[42].**

36) כלומר, מה שאמרנו למעלה כי המטיל מום בקדשים עובר בלאו ולוקה, הוא בין בקדשים עצמן ובין בתמורתן. 37) "הוא שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו, הרי זו תחת חטאת זו, או הרי זו חליפת זו" (פ"ב מהל' תמורה ה"א). 38) מעשר בהמה. 39) בעיה שנפשטה בתמורה כא, א. ואף שאין לוקין, אסור מן התורה ('מנחת חינוך' שם). 40) בפ"ג מהל' תמורה ה"א. 41) שקרא לתשיעי בטעות, עשירי, בעת שמנה צאנו להפריש מעשר בהמה, וראה פ"ח מהל' בכורות ה"א־ב שנתקדשה, ואינה קרבה. 42) גם זו בעיה שנפשטה שם. ואף כאן אסור מן התורה להטיל בו מום ('מנחת חינוך' שם).

18 **י. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם[43] לַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁלּוֹקֶה[44] - הֲרֵי זוֹ נִתְקַדְּשָׁה[45], וְתִפָּדֶה[46] בְּעֵרֶךְ**
20 **הַכֹּהֵן[47] וְתֵצֵא לְחֻלִּין[48], וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קָרְבָּן. וְכֵן הַדִּין**
21 **בְּבְהֵמַת קָדָשִׁים[49] שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם[50]. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה הוּא**
22 **לִפְדּוֹת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן מוּם וְיֵצְאוּ לְחֻלִּין[51]**
23 **וְיֵאָכְלוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ**
24 **בָשָׂר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[52], שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר**
25 **בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפָּדוּ[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[54],**
26 **שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא**
27 **יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיְיָ, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּבַעֲלֵי מוּמִין**
28 **שֶׁנִּפְדּוּ[55].**

43) קבוע, שהרי בעלת מום עובר אינה נפדית (תמורה לג. וכן הוא להלן פ"ב ה"ו). 44) ראה למעלה ה"א. 45) ברייתא בתמורה ה, ב. ולמדו כן (שם) ממה שנאמר (ויקרא כב, כג): "ולנדר לא ירצה" – "ריצוי הוא דלא מרצה, אבל מיקדש קדיש". וקדושתה – קדושת דמים (להלן הי"א). 46) ראה להלן בסוף ההלכה. 47) אף־על־פי שהמקדיש בעל מום קבוע למזבח, אינו צריך העמדה (להלן הי"א) – הערכה על־ידי כהן צריך, ראה משנה־למלך. 48) להגזז ולהעבד (משנה בבכורות יד. וראה בפ"א מהל' מעילה ה"ט). 49) שפודין אותה ויביא בדמיה קרבן (פ"ה מהל' ערכין הי"א), אבל שונה היא ממקדיש בעל מום, בזה שהיא צריכה העמדה והערכה (ראה להלן הי"א). וגם בזה שאינה יוצאת לחולין לכל דבר, ואסורה בגיזה ועבודה, ראה בפ"א מהל' מעילה שם, ובמשנה מס' בכורות, שם. 50) קבוע, כנ"ל. 51) "ויהיה מותר לשוחטו" ('ספר המצוות' עשה פו), אבל לא לכל דבר, שהרי אסורה בגיזה ועבודה, ראה למעלה. 52) ב'ספרי' דברים יב, טו. 53) כלומר, מצוה לפדותם (לחם־משנה). 54) פ"ה הי"א. 55) תמורת לב, ב. ושם ביארו, שאי־

אפשר לומר שמדובר בבהמה טמאה, שהרי כבר נאמר בה (ויקרא כז, כז) "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך", אלא על־כרחנו בבהמת קדשים שנפל בה מום. ועי' רש"י שם, שעל־כרחנו שמדובר בקדשי מזבח.

יא. מַה בֵּין בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ לְבַעֲלַת מוּם עוֹבֵר? שֶׁבַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[56], אִם יָלְדָה וְהִיא קֹדֶשׁ[57] - יִפָּדֶה הַוָּלָד וְיִצֵּא לְחֻלִּין[58], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים[59], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר[60]. וְאִם נִתְעַבְּרָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה וְיָלְדָה אַחַר פִּדְיוֹן - הַוָּלָד חֻלִּין[61]. וְאִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה - נִפְדֵּית אַחַר שֶׁתָּמוּת[62]; שֶׁהֲרֵי לֹא חָלָה קְדֻשָּׁה גְּמוּרָה עַל גּוּפָהּ, אֶלָּא עַל דָּמֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[63]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר, אוֹ תְּמִימָה וְאַחַר שֶׁהִקְדִּישָׁהּ נוֹלַד לָהּ מוּם קָבוּעַ, אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה[64] - תִּקָּבֵר[65] כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים הַתְּמִימִים[66], מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה[67], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[68]. וְאִם נִשְׁחֲטָה קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה - חֲרֵי זוֹ נִפְדֵּית כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפֻרְכֶּסֶת[69] וְאַחַר כָּךְ תֵּאָכֵל. וְאִם יָלְדָה - יִקְרַב וְלָדָהּ[70]. נִתְעַבְּרָה[71] קֹדֶם שֶׁתִּפְדֶּה וְיָלְדָה אַחַר שֶׁנִּפְדֵּת - הַוָּלָד אָסוּר[72], וְאֵינוֹ נִפְדֶּה[73]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמּוֹ[74] מַתְפִּיס זֶה הַוָּלָד לְשֵׁם אוֹתוֹ הַזֶּבַח[75]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְרִיבוֹ[76] [מִכֹּחַ אִמּוֹ], מִפְּנֵי שֶׁבָּא מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[77].

56) כלומר, הקדישה כשהיא בעלת מום קבוע. 57) היינו לפני הפדיון. 58) לכל דבריהם. משנה בכורות יד, א: "כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשתן וכו' ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן". 59) ואין תמימין נפדין (תמורה לג:). 60) כלומר, מן האם, שהיא נפדית (בעיה שנפשטה שם יד:). 61) שם יד, א. שבשעה שנפדתה האם, נפדה גם הוא. 62) שם יד, א - במשנה, שאין המקדיש בעל מום צריך "העמדה" (תמורה לג.), שנאמר (ויקרא כז, יא־יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך הכהן אותה וכו'", ודרשו (שם) "אותה ולא בעל מום מעיקרו", ומשום כך אפשר לפדות אפילו לאחר מיתה. 63) כלומר, אף שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (להלן פ"ב ה"י) — אין זה אלא כשיש עליהם קדושת הגוף, וכגון שקדם הקדשן את מומן, אבל כאן שקדם מומן להקדשן, אין זה אלא דיקלא בעלמא ואין עליו קדושת הגוף (ראה גם רש"י בחולין קל. ובבכורות יד. במשנה, וב'שיטה מקובצת' שם). וכן נראה בתמורה שם (משנה־למלך ה"י). 64) כלומר, מתה מאליה שיש כאן גם דין של "אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ובין אם נשחטה שהיא לאכילה. 65) משנה, בכורות שם. 66) ראה בפי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א. 67) כלומר, העמדה בבית־דין (פ"ה מהל' ערכין הי"ב) והערכה על־ידי כהן, שנאמר (ויקרא כז, יא־יב) "והעמיד את הבהמה וכו' והעריך הכהן", וכדברי רבי יוחנן לדעת תנא־קמא (תמורה לב:), וכיון שמתה קודם שתפדה אין פודין אותה אחר שמתה אלא תקבר. 68) בהל' ערכין, שם. 69) שיכול להעמידה ולהעריכה, כמבואר בחולין ל, א: "וכי תימא בעי העמדה והערכה, והתנן שחט בה שנים או רוב ועדיין היא מפרכסת, הרי היא כחיה לכל דבריה", וראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן. 70) בכורות טו, ב. ולמדו זאת (שם ובתמורה יז:) ממה שנאמר (שם ג, א) "אם זכר וכו' תמים יקריבנו" — לרבות ולד בעלי מומין. ופסק רבינו כרבא וכשמואל, שהוולד קדוש ליקרב. 71) זו שנולד בה מום לאחר שנתקדשה. 72) להשתמש בו לצרכי חולין (משנה וגמרא בכורות יד. וטו:) ושם (טו:) אמרו, שכל זה הוא מגזירת חכמים שמא יגדל מהן עדרים עדרים. אבל מן התורה, פקעה קדושת הוולד בפדיון האם (ראה רש"י שם). ואם נתעברה לאחר הפדיון — הוולד מותר. 73) שם בגמרא: "ליפרקינהו, לא אלימא למתפס פדיונן (= בקדושתן, כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאה קדושתן בפדיון אמם, והאי דאסורין גזירה בעלמא היא וכו' — רש"י שם)". 74) כלומר, קודם פדיון האם. 75) כלומר, מקדישין לשם אותו זבח שאמו נתקדשה (בכורות שם, וכרבי חנינא) "והשתא חיילא עליו קדושה לעצמו דחשבינהו, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן וממתין עד שיוממו ופריק להו" (רש"י שם). ועוד אמרו שם במסקנא שאין מתפיסן אלא לאותו זבח בלבד. 76) ולכן צריך הוא להתפיסו לאותו זבח. 77) שם בגמרא: "היכי ליעביד, ליקרבינהו — מכח קדושה דחויה קאתו", ומפרש רש"י "דאמותן בעלי מומין שנראו ונדחו וכו', והן עצמן אין יכול להתפיסן לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מחזי". וצריך להבין, שהרי רבינו פוסק שבעלי חיים אינם נדחים, ראה פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד.

יב. כָּל פְּסוּלֵי[78] הַמֻּקְדָּשִׁין כְּשֶׁיִּפְּדוּ מֻתָּר לְשָׁחֳטָן בַּשּׁוּק שֶׁל טַבָּחִים[79], וּלְמָכְרָן שָׁם, וְלִשְׁקֹל בְּשָׂרָם בְּלִיטְרָא[80], כִּשְׁאָר הַחֻלִּין[81]; חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר[82], מִפְּנֵי שֶׁמְּכִירָתָם בַּשּׁוּק[83] מוֹסִיף בִּדְמֵיהֶן[84]. שְׁאָר הַקֳּדָשִׁים, שֶׁדְּמֵיהֶן חוֹזְרִין לְהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי מֵבִיא בִּדְמֵיהֶם בְּהֵמָה אַחֶרֶת - מוֹכְרִין אוֹתָן בַּשּׁוּק כְּחֻלִּין; אֲבָל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שֶׁאֵין דְּמֵיהֶם לְהֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא נֶאֱכָלִין בְּמוּמָן[85], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[86] - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָם בַּשּׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתָם שָׁם[87]. אֲפִלּוּ הִתְפִּיס בְּכוֹר לְבֶדֶק הַבַּיִת[88] - אֵינוֹ נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא, וְלֹא יִמָּכֵר בַּשּׁוּק[89]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְפִּיס אֶלָּא דָּבָר הַקָּנוּי לוֹ קִנְיָן גָּמוּר[90].

78) משנה, בכורות לא, א. 79) באיטליז. 80) במשקל. 81) משנה, שם. ואף כי דבר זה הוא זלזול בקדשים. 82) מעשר בהמה, שנמכרים ונשחטים רק בבית, ואין נשקלים בליטרא כי־אם באומד (שם במשנה, וראה רש"י שם), ואמרו בגמרא (שם לא:), כי מדובר במעשר בהמה של יתומים, אבל מעשר בהמה סתם אסור למוכרו כלל וכלל, ראה בפ"ו מהל' בכורות ה"ה־ז. 83) של כל פסולי המוקדשין. 84) כי בשוק יש הרבה קונים. 85) לבעלים: הכהן בבכור, והבעלים במעשר בהמה. 86) לענין בכור בפ"א מהל' בכורות ה"ג, ולענין מעשר בהמה בפ"ו שם ה"ד. 87) משום שהוא זלזול בקדשים. 88) כלומר,

הכהן הקדיש את הבכור לבדק הבית לאחר שהומם. והיא בעיה שנפשטה בזבחים עה, ב. 89) אף כי הרוויח הוא להקדש. 90) כלומר, כשם שהכהן אינו יכול למכור בשוק ולישקול את הבשר בליטרא, כמו כן אינו יכול להקנות רשות זו לבדק הבית (גמרא, שם).

יום שני כ"ט שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יפרש בו רבינו המומים המיוחדים בבהמה, ודין בהמה שנמצאה טריפה, או שאחד מאיבריה הפנימיים חסר.

1 **א. כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּאָדָם וּבְבְהֵמָה[2] - חֲמִשִּׁים.**
2 **וּכְבָר נִמְנוּ.**

2) כלומר, מומים כאלו שראויים להיות גם אצל אדם וגם אצל בהמה.

3 **ב. וְיֵשׁ מוּמִין אֲחֵרִים מְיֻחָדִין בִּבְהֵמָה וְאֵינָן רְאוּיִין**
4 **לִהְיוֹת בְּאָדָם, וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הֵם, וְאֵלּוּ**
5 **הֵן: אִם הָיָה גַּלְגַּל עֵינָהּ עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם[3]. עֵינָהּ אַחַת**
6 **גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל וְהַשְּׁנִיָּה קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז[4]. אֲבָל אִם**
7 **הָיְתָה אֹזֶן גְּדוֹלָה וְאֹזֶן קְטַנָּה, אֲפִלּוּ קְטַנָּה עַד כְּפוֹל**
8 **- כָּשֵׁר. אִם יֵשׁ בְּלֹבֶן עֵינָהּ יַבֶּלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר. אִם**
9 **נִקַּב הָעוֹר שֶׁבֵּין שְׁנֵי חוֹטְמֶיהָ בְּמָקוֹם הַנִּרְאֶה. פִּיהָ**
10 **דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר, פָּרוּס[5] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְחֻדָּד**
11 **כְּשַׁפּוּד.**

3) לדעת רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן (בכורות מ. ונדה כג.) אין זה אלא אם היה הדמיון בלובן שבעין שאין הדרך כן, אבל אם היה הדמיון בשחור שבעין, אין זה מום, כי כן הדרך להיות. ורבינו פסק כרב יהודה אמר שמואל ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, שלדבריהם אין הכרח לחלק, אלא אפילו אם היה הדמיון לאדם בשחור שבעין, הרי זה מום. 4) ודווקא אחת גדולה ואחת קטנה, אבל שתיהן גדולות או שתיהן קטנות כשר בבהמה (שם ג:). ולפיכך כתב רבינו מום זה בין מומי בהמה, לפי שבאדם גם אם שתיהן גדולות או שתיהן קטנות, הרי זה מום, כמפורש בפרק ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ו. 5) שהשפה והלחיים העליונות עודפות על התחתונות.

12 **ג. חִטֶּיהָ הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּקְבוּ אוֹ שֶׁנִּפְגְּמוּ, אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁנִּשְׁאַר מִקְצָתָן, אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ. אִם נֶעֱקְרוּ חִטֶּיהָ**
14 **הַפְּנִימִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁפּוֹתַחַת פִּיהָ וְצוֹוַחַת הֵן**
15 **נִרְאִין חֲסֵרִין.**

16 **ד. אִם נִטְּלוּ קַרְנֶיהָ וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן וְלֹא נִשְׁאַר מֵהֶן**
17 **כְּלוּם. אֲבָל נִקְבָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קַרְנַיִם - כְּשֵׁרָה[6]. אִם**
18 **נִפְגַּם הָעוֹר שֶׁחוֹפֶה אֶת גִּיד הַבְּהֵמָה. אִם נִפְגְּמָה**
19 **הָעֲרָוָה שֶׁל נְקֵבָה. אִם נִפְגַּם הַזָּנָב מִן הָעֶצֶם, אֲבָל**
20 **לֹא מִן הַפֶּרֶק[7]. אִם הָיְתָה רֹאשׁ הַזָּנָב מְפֻצָּל לִשְׁנַיִם**
21 **בִּשְׁנֵי עֲצָמִים. אִם הָיָה בֵּין חֵלְיָא לְחֵלְיָא מְלֹא אֶצְבַּע**
22 **בָּשָׂר. אִם הָיָה הַזָּנָב קָצָר. וְעַד כַּמָּה? בִּגְדִי: חֵלְיָא**
23 **אַחַת - מוּם, שְׁתַּיִם - כָּשֵׁר. וּבְטָלֶה: אֹרֶךְ שְׁתֵּי**
24 **חֵלְיוֹת - מוּם, הָיְתָה שָׁלֹשׁ - כָּשֵׁר. זְנַב הַגְּדִי שֶׁהָיָה**
25 **רַךְ וּמְדֻלְדָּל דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר. אִם נִשְׁבַּר עֶצֶם מִן**
26 **הַזָּנָב. אֲבָל אִם נִשְׁבַּר עֶצֶם מִצַּלְעוֹתָיו - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי**
27 **שֶׁאֵינוֹ בַּגָּלוּי[8].**

6) למזבח, שאין זה מום כלל. 7) בזנב יש עצם המורכב מכמה וכמה חוליות, ואם נחתך במקצת העצם, הרי זה מום, אבל אם נחתך קצת הפרק שהוא מקום החיבור של חוליה אחת עם השנייה, אין זה מום משום שכל זמן שלא נחתך לגמרי, הוא חוזר ומתרפא. 8) ספרא שם: "יכול שאני מרבה שבר צלע, תלמוד לומר שבר יד או שבר רגל, מה אלו מיוחדין שמומן בגלוי ואין חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומן בגלוי" ובתוספתא בכורות פרק ד "נשתברו רוב צלעותיו או שהיה בו מום מבפנים אינו מום, שנאמר (במומי אדם, שם כא, יח) עור או פסח, מה עור ופסח המיוחדים מום שבגלוי וכו'".

28 **ה. בַּעֲלַת חָמֵשׁ רַגְלַיִם, אוֹ אֵין לָהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ**
29 **רַגְלַיִם[9]. אִם הָיְתָה אַחַת מִרַגְלָיו וְיָדָיו פַּרְסָתָהּ עֲגֻלָּה**
30 **כְּשֶׁל חֲמוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְדוּקָה וּפְרוּסָה. אִם**
31 **הָיְתָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ קְלוּטָה כְּשֶׁל חֲמוֹר. וְזֶהוּ קָלוּט**
32 **הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. אִם נִגְמְמוּ טְלָפֶיהָ וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן,**
33 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזִּכְרוּתָן מְעַט קָרוֹב לַבָּשָׂר[10].**

9) משנה בכורות מ. ומפרש שם רב הונא כי המדובר שהיתרון והחיסרון היו בידים, "בעלת חמש רגלים" היא שהיו לה שלש ידים ושתי רגלים, "אין לה אלא שלש רגלים" היינו, שהיו לה שתי רגלים ויד אחת, שבשני האופנים הנ"ל אינה אסורה אלא מטעם מום, אבל אם החיסרון והיתרון היו ברגלים, בלא זה אין להקריבן, שהרי היא טרפה. 10) ולא נעקרו לגמרי, ובכל זאת זה נחשב למום.

34 **ו. כָּל מוּם מִשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים מוּם הַמְּנוּיִין בְּבְהֵמָה[11]**
35 **פּוֹסְלִין אוֹתָהּ מִן הַקָּרְבָּן. וְאִם נָפַל אֶחָד מֵהֶם**
36 **בִּתְמִימָה שֶׁהִיא קֹדֶשׁ - תִּפָּדֶה וְתֵצֵא לְחֻלִּין[12]. חוּץ**
37 **מִזָּקֵן[13] וְחוֹלֶה[14] וּמְזֹהָם[15], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר**
38 **לְקָרְבָּן[16] - אֵינוֹ נִפְדֶּה[17], אֶלָּא יְהִי קַיָּם וְרוֹעֶה עַד**
39 **שֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ מוּם אַחֵר קָבוּעַ[18] מִשְּׁאָר הַמּוּמִין וְיִפָּדֶה.**
40 **וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם עוֹבֵר - אֵינָהּ**
41 **קְרֵבָה וְלֹא נִפְדֵּית[19].**

11) והם חמישים שנמנו בפרק ז מהלכות ביאת מקדש, ועשרים ושלושה שנמנו כאן. 12) משנה בכורות מא. "על אלו מומין וכו' ופסולי המוקדשים נפדין עליהן". כלומר, מצוה לפדותן ויצאו לחולין להתירם באכילה, אבל אסורים בגיזה ועבודה. 13) "שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד. 14) "כשהוא רועד מפני חליו וכשלון כוחו". 15) "הוא שריחו רע". 16) ומקור הדברים בגמרא שם ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, י) "מן הצאן - מן

הכשבים או מן העזים, פרט לזקן חולה ומזוהם (דרשו מן הצאן ולא כל הצאן וכן כולם). 17) שם במשנה: "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ("שנפסל מן המזבח") ולא במדינה" לפי שאינם מומים גמורים. 18) כלומר, מום גמור וקבוע. 19) בכורות לז: ותמורה לג. "יכול יפדו על מום עובר, תלמוד לומר (ויקרא כז, יא) אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', מי שאינה קריבה כל עיקר (=נפדית) יצתה זו שאינה קריבה היום אלא למחר" (=שאינה נפדית).

1 ז. אַרְבָּעָה מוּמִין עוֹבְרִים[20] יֵשׁ בְּאָדָם וּבְבְהֵמָה, וְאֵלּוּ
2 הֵן: גָּרָב לַח[21]. חֲזָזִית[22] שֶׁאֵינָהּ מִצְרִית[23]. מַיִם
3 שֶׁיּוֹרְדִין בָּעַיִן[24] וְאֵינָן קְבוּעִין[25]. סַנְוֵרִין שֶׁאֵינָן
4 קְבוּעִין[26].

20) אינם קבועים. 21) מין שחין שהוא לח בין מבפנים ובין מבחוץ, אבל אם היה יבש בפנים ובחוץ או יבש מבפנים ולח מחוץ, הרי הם מומים קבועים. 22) מין ילפת (=שחין). 23) כלומר, בכלל ילפת יש שני מינים: א) "חזזית מצרית" שהיא מכת שחין שבאה על מצרים והיא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה בויקרא שם והיא יבשה בפנים ולחה בחוץ (בכורות שם), וזהו מום קבוע. ב) חזזית שאינה מצרית (=שלא הייתה במכת שחין במצרים) והיא לחה בין בחוץ ובין בפנים, והוא מום עובר הנזכר שם בבכורות במשנה "ואלו שאין שוחטין וכו' ובעל חזזית" (בכורות שם). 24) הגורמים לו לקות בראיה. 25) משנה שם מא. שלפעמים יסורו המים ויתפזרו ולא יעמדו, אבל הקבועים הוא מום גמור. 26) משנה שם מא. "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה חוורור והמים שאינם קבועים" ("שאינם קבועים" עולה גם על "המים" וגם על "חוורור"), "חוורור הוא שיעור שיטרד הראות מהעצבים האלו". וברש"י שם: "חוורור חולי הוא שיש טיפין לבנות בעין".

5 ח. יֵשׁ שָׁם[27] אַרְבָּעָה חֲלָיִים אֲחֵרִים[28], אִם נִמְצָא
6 אֶחָד מֵהֶם בִּבְהֵמָה - אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָהּ[29], לְפִי
7 שֶׁאֵינָהּ מִן הַמֻּבְחָר, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: מִבְּחַר נְדָרֶיךָ[30].
8 וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁבְּלֵבֶן עֵינוֹ יַבֶּלֶת שֶׁאֵין בּוֹ שֵׂעָר[31]. אִם
9 נִגְמְמוּ קַרְנָיו אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַר מִזִּכְרוּתָן מְעַט סָמוּךְ
10 לַבָּשָׂר[32]. אִם נִפְגְּמוּ חִטָּיו הַפְּנִימִיּוֹת[33]. אִם הָיָה אֶחָד
11 מֵאֵלּוּ בַּקֳּדָשִׁים - לֹא קְרֵבִין וְלֹא נִפְדִּין[34], אֶלָּא יִרְעוּ
12 עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[35]. וְאִם הִקְרִיבָן - יֵרָאֶה לִי
13 שֶׁהֶרְצוּ[36].

27) מלת "שם" שגורה בפי רבינו. 28) ואינם מומין. 29) אף כי אינם מומים גמורים. 30) צריך להיות: "מבחר נדריכם". 31) אבל אם יש בו שיער הוא מום גמור. 32) שאין נחשב למום אלא אם נעקר ולא נשאר כלום, ובכל זאת אין מקריבין אותה, מטעם הנ"ל, שאין זה מובחר. 33) ראה למעלה הלכה ג, שאינו נחשב מום גמור אלא אם נעקרו חיטיו הפנימיות לגמרי, אבל אם נפגמו או נגממו, ולא נעקרו לגמרי, אין זה מום גמור. 34) "אין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה". 35) ויפדנו. 36) "דמבחר נדריך [נדריכם] שכתוב, הוא למצוה ולא לפסול".

ט. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֹדָה[37] אוֹ 14
שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם בְּעֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים[38] 15
- לֹא קְרֵבָה וְלֹא נִפְדֵּית עַד שֶׁיִּוָּלֵד לָהּ מוּם קָבוּעַ. 16

37) כגון הרובע והנרבע והנעבד לעבודה זרה והמוקצה לעבודה זרה. 38) שאם היה על פי שני עדים - הבהמה נסקלת.

י. בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ אַחַת מִן הַטְּרֵפִּיּוֹת[39] הָאוֹסְרוֹת 17
אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה - אֲסוּרָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. הֲרֵי הוּא 18
אוֹמֵר: הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ. 19
וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְקָרְבָּן - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ, 20
שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים[40], אֶלָּא 21
יִרְעוּ עַד שֶׁיָּמוּתוּ וְיִקָּבְרוּ. 22

39) שאינן בכלל מום. 40) למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, טו) "ואכלת" ולא לכלביך.

יא. נִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[41] - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא לְבֵית 23
הַשְּׂרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא אֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ הַפְּנִימִיִּין 24
חָסֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְרֵפָה, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת 25
בְּכֵלְיָא אַחַת[42] אוֹ שֶׁנְּטַל הַטְּחוֹל[43] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה 26
לַמִּזְבֵּחַ וְתִשָּׂרֵף[44]. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, שֶׁאֵין 27
חִסָּרוֹן שֶׁבִּפְנִים מוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חָסֵר 28
כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וְכָל הַיָּתֵר - 29
כְּחָסֵר[45]. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא שָׁם שָׁלֹשׁ כֵּלְיוֹת אוֹ שְׁנֵי 30
טְחוֹלִים - פְּסוּלָה. 31

41) כלומר, אחת מן הטרפיות שבאברים הפנימיים. 42) בעלת כלייה אחת, ראה בפרק ח מהלכות שחיטה הלכה כה, שהיא מותרת באכילה. 43) שאינה טריפה, ומותרת באכילה. 44) משום ש"כל שפסולו בקדש בשריפה". 45) ראה בחולין נח: "כל יתר כנטול דמי".

יב. אֵי זוֹ הִיא סַנְוֵרִין קְבוּעִים? כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים 32
יוֹם וְלֹא רָאָה. וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[46]: בְּיוֹם 33
שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים מֵעֵת שֶׁהִרְגִּישׁוּ בּוֹ, וּבְיוֹם אַרְבָּעָה 34
וַחֲמִשִּׁים, וּבְיוֹם שְׁמוֹנִים. אִם רָאָה[47] - מוֹנִים לוֹ 35
שְׁמוֹנִים מֵעֵת שֶׁפָּסְקָה הָרְאִיָּה. 36

46) כר' חנינא בן אנטיגנוס במשנה שם, ובגמרא (שם לט.) אמר רב נחמן בר יצחק "ובלבד שיהיו משולשים", וכפירוש רש"י שם שבודקים בימים כז, נד ופ, ולא כשיטת התוספות שם (שבודק בתחילת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים שהוא יום מ). 47) באמצע השמונים ושוב פסקה ראייתו.

יג. וּבַמֶּה יְוָדַע שֶׁהַמַּיִם קְבוּעִים? כְּשֶׁאָכְלָה[48] עֲשָׂבִים 37
לַחִים[49] מֵרֹאשׁ אָדָר עַד חֲצִי נִיסָן, וְאָכְלָה אַחֲרֵי כֵן 38
עֲשָׂבִים יְבֵשִׁים[50] אֱלוּל[51] וַחֲצִי תִּשְׁרֵי, וְלֹא נִתְרַפְּאָה 39
- הֲרֵי אֵלּוּ מַיִם קְבוּעִים[52]. 40

48) ראה להלן הלכה יד כמה היא צריכה לאכול מעשבים אלו. 49) תבן וחציר שגדלו במשך חדשי החורף. 50) שגדלו במשך חדשי הקיץ. אבל אכל קודם יבש ואחר כך לח, אינה מתרפאת בכך, ויתכן כי אין זה מים קבועים. 51) כל חודש אלול. 52) והוא מום קבוע, במשנה ובגמרא בכורות לח: "ואלו הן מים הקבועים אכל לח ויבש של גשמים (=שדה בעל שמסתפקת רק במי גשמים) הרי זה מום (שאם לא כן, הייתה האכילה הזאת מרפאה), בית השלחין (=שדה שמסתפקת גם במי גשמים וגם בהשקייה) אינו מום (כי העשבים האלו אינם מרפאים, וייתכן כי יש סיבה אחרת, שגרמה לעוורונה ולא משום שזה מים קבועים). ודגשמים נמי אכל יבש ואחר כך לח, אינו מום עד שיאכל יבש אחר הלח וישנו ג' חדשים וכו' אדר וחצי ניסן לח, אלול וחצי תשרי יבש". ויש להבין למה לא הזכיר רבינו כאן כי רק לח ויבש של גשמים (=בעל) היא רפואה, ולא לח ויבש של שלחין?

1 **יד. וְכַמָּה תֹּאכַל מֵעֲשָׂבִים אֵלּוּ הַלַּחִים בִּזְמַן הַלַּח**
2 **וְהַיְבֵשִׁים בִּזְמַן הַיָּבֵשׁ? כִּגְרוֹגֶרֶת[53] אוֹ יוֹתֵר[54] קֹדֶם**
3 **סְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה[55] שֶׁל כָּל יָמִים בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים**
4 **אֵלּוּ. וְצָרִיךְ שֶׁתֹּאכַל אוֹתָן בְּכָל יוֹם אַחַר שְׁתִיָּה[56],**
5 **וְתִהְיֶה מֵתֶרֶת[57] בַּשָּׂדֶה[58] בְּעֵת אֲכִילָה, וְלֹא תִהְיֶה**
6 **לְבַדָּהּ, אֶלָּא הִיא וּבְהֵמָה אַחֶרֶת לִצְוֹת[59] עִמָּהּ. אִם**
7 **נַעֲשָׂה לָהּ כָּל אֵלּוּ וְלֹא נִתְרַפְּאַת - הֲרֵי אֵלּוּ קְבוּעִין**
8 **וַדַּאי; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[60],**
9 **וְאֵינָהּ קְרֵבָה[61] וְלֹא נִפְדֵּית[62].**

53) כתאנה יבשה. 54) שם בגמרא "וכמה מאכילין אותו? אמר רבי יוחנן משום רבי פינחס בן ערובא כגרוגרת" ובפירוש רבינו גרשון "אפילו כגרוגרת וכו' דיו לבדיקה". 55) בגמרא שם: "בעי במערבא כגרוגרת בסעודה ראשונה או דלמא בכל סעודה וסעודה, אם תמצי לומר בסעודה ראשונה, קודם אכילה או לאחר אכילה, קודם אכילה וודאי מעלי ליה כסמא, לאחר אכילה מאי". ורבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" שבגמרא פסק כאן שמספיק רק בסעודה ראשונה (ראה לחם משנה) ופוסק שצריך קודם אכילה, כדברי הגמרא שבזה יש בוודאי מרפא, אבל לאחר אכילה ספק הוא, כי לא נפשט האיבעיא שם. 56) שם לט. "קודם שתייה או לאחר שתייה, קודם שתייה ודאי מעליא ליה כשערי, לאחר שתייה מאי". 57) לא קשורה. 58) שאין רפואה זו מועלת אלא בשדה, אבל אם הייתה בעיר לא מועילה רפואה זו כלל וכלל. ורק בגינה הסמוכה לעיר הדבר בספק. 59) כלומר, בצוותא עמה, וגם זה שם "עם חברו וודאי מעלי ליה, לבדו מאי". 60) שמא אין זה מים קבועים, והסיבה לעוורונה היא אחרת ומה שלא נתרפאה משום שלא עשו לה את הטיפול הנכון. 61) כי אף אם המים אינם קבועים בכל אופן הוא מום עובר ואין מקריבים בהמה בעלת מום עובר. 62) כי ייתכן שאין המים קבועים, ובמום עובר אינה נפדית.

10 **טו. כֵּיצַד? אָכְלָה הַלַּח כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּאֲדָר כֻּלּוֹ וַחֲצִי**
11 **נִיסָן, וְאָכְלָה אַחֲרָיו הַיָּבֵשׁ כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּחֲצִי נִיסָן**
12 **וְאִיָּר, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכְלָה בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַל הַסֵּדֶר[63],**
13 **אוֹ שֶׁאָכְלָה כִּגְרוֹגֶרֶת אַחַר אֲכִילָה אוֹ קֹדֶם שְׁתִיָּה, אוֹ**
14 **שֶׁהָיְתָה קְשׁוּרָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה לְבַדָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּגִינָה**
15 **הַסְּמוּכָה לָעִיר, וְלֹא נִתְרַפְּאַת - מִכָּל אֵלּוּ סָפֵק**
16 **קְבוּעִין אוֹ עוֹבְרִים[64]. לְפִיכָךְ, אִם הִטִּיל בָּהּ מוּם**
17 **אַחֵר - אֵינוֹ לוֹקֶה[65]. אָכְלָה כְּמִשְׁפָּטָהּ בִּזְמַנֵּי הָאֲכִילָה**
18 **וְלֹא נִתְרַפְּאָה - הֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ.**

63) כלומר, שלושה חדשים רצופים. ולא כמו שאמרנו למעלה: מאדר עד חצי ניסן, ומאלול עד חצי תשרי. 64) שהרי בגמרא שם נסתפקו בכל הדברים האלו אם הם מרפאין או לא, ולא נפשט הספק. משום כך הוא ספק קבועים או עוברים, שייתכן שיש כאן סיבה אחרת לעוורונה. ודברים אלו אינם רפואה לזה. 65) שמא היא בעלת מום קבוע והמטיל בה מום אחר אינו לוקה.

19 **טז. יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק[66], אִם לְמַפְרֵעַ הִיא בַּעֲלַת מוּם**
20 **קָבוּעַ מֵעֵת שֶׁבָּאוּ לָהּ הַמּוּמִים אוֹ מֵעֵת שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
21 **מֵרְפוּאָתָהּ. לְפִיכָךְ, הַפּוֹדֶה אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
22 **מֵרְפוּאָתָהּ וְנֶהֱנָה בְּאוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן אַחַר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ**
23 **מֵרְפוּאָתָהּ[67] - הֲרֵי זֶה סָפֵק מוֹעֵל, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן**
24 **מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.**

66) שם לט. "בעי מיניה פינחס אחוה דמר שמואל משמואל, אכל ולא איתסי, למפרע הוי מומא או מכאן ולהבא הוי מומא, נפקא מינה למימעל בפדיונו. אי אמרת למפרע הוא מומא מעיל, ואי מכאן ולהבא הוי מומא לא מעיל", ולא נפשטה הבעיא. 67) כלומר, אפילו נהנה אחר שנתייאשו מרפואתה, הרי זה ספק, כיון שנפדה לפני שנתייאשו מרפואתה (ולא כמו שנראה מדברי רש"י שם שלאחר בדיקתן ודאי מעל, ראה רש"ש שם).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר בו המומים הפוסלים בעוף, ודין תורים ובני יונה, ודין רובע ונרבע ומוקצה לעבודה זרה והנעבד, ודין המקדישם.

25 **א. אֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בְּעוֹף[2]. וְכֵן אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד**
26 **הַנְּקֵבָה בְּעוֹף[3]. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'תְּמִים זָכָר' אֶלָּא בִּבְהֵמָה**
27 **בִּלְבַד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוּמִין קְטַנִּים[4]; אֲבָל**
28 **עוֹף שֶׁיָּבֵשׁ גַּפּוֹ[5] אוֹ נִסְמֵית עֵינוֹ אוֹ נִקְטְעָה רַגְלוֹ -**
29 **אָסוּר לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[6], שֶׁאֵין מַקְרִיבִין חָסֵר כְּלָל[7]. וְכֵן**
30 **אִם נוֹלַד בּוֹ אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת שֶׁאוֹסְרִין אוֹתָהּ**
31 **בַּאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה נִפְסָל לְקָרְבָּן[8].**

2) כי תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף, קידושין כד: ותמורה יד. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ג, למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כב, יח) "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" — "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעוף". 3) שבקרבנות בהמה, יש שחייבים להביא דוקא זכר ולא נקבה, או דוקא נקבה ולא זכר, אבל מן העוף יכול להביא או מן הזכרים או מן

הנקבות, וראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. 4) כגון דוקין שבעין (רש"י זבחים סח: במשנה). 5) כנף שלו. 6) ספרא שם וקידושין שם: "יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר (ויקרא א, יד) "מן העוף" ולא כל העוף". 7) ראה למעלה פ"ב, הלכה יא. 8) לגבי בהמה, הביא רבינו למעלה שם הלכה י, ממה שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך", וטעם זה שייך גם בעוף (כסף משנה).

1 **ב. תּוֹרִים[9] קְטַנִּים[10] - פְּסוּלִין, וּבְנֵי יוֹנָה[11] גְּדוֹלִים -**
2 **פְּסוּלִין[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[13].**
3 **תְּחִלַּת הַצְּהוּב[14] בָּזֶה וּבָזֶה - פָּסוּל[15]. וְעַד מָתַי[16] יִהְיוּ**
4 **בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים? כָּל זְמַן שֶׁעוֹקֵר כָּנָף[17] וּמִתְמַלֵּא**
5 **מְקוֹם עִקָּרוֹ דָּם[18]. וְהַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים מִשֶּׁיִּזְדַּהֲבוּ[19].**

9) מין מיוחד של יונים. 10) שלא גדלו עדיין. 11) יונים רגילים. ומכיון שמדבר כאן על "גדולים" לא היה צריך לכתוב "ובני היונה", שהמלה "בני" מורה על קטנים, ראה להלן בסמוך, אלא שנקט ביטוי שגור. 12) משנה וברייתא בחולין כב. 13) ובכל התורה כולה, לא השמיט הכתוב מלת "בני" אצל "יונים", וכמו כן לא כתב אף פעם "בני" אצל "תורים", ומזה למדו בברייתא (שם כב:) כי תורים דוקא ויונים דוקא קטנים. 14) כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר (רש"י חולין שם). 15) שם במשנה. כלומר, בין אצל תורים ובין אצל בני יונה, שבני יונה פסול משום שכבר יצא מכלל הקטנות, ובתורים פסול מפני שעוד לא הגיע לכלל גדלות. ובחולין (שם:) נסתפקו אם הם פסולים מטעם ודאי או מטעם ספק, ולא נפשטה הבעיא, וראה להלן בפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. 16) שם בגמרא "מאימתי בני יונה כשרים וכו' מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא", ופירש"י מאימתי בני יונה כשרים, שביום שנולדו מאוסים הם, "ורבינו, נראה שהיה גורס "עד אימתי בני יונה כשרים", ונראה שהיא הגירסא הנכונה" (כסף משנה). 17) בגמרא שם: "מכי שמיט גדפא", והיינו הנוצה שעל הכנפיים הקטנים, ראה בערוך ערך נץ ג. 18) שאז עדיין אינו בכלל תחילת הציהוב. וכשר הוא לכתחילה בלי שום פקפוק. 19) שם בגמרא: "מאימתי התורים כשרים, משיזהיבו" ומפרש רש"י: "שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב".

6 **ג. הַטֻּמְטוּם[20] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[21], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְךָ**
7 **מוּם גָּדוֹל מֵהֶן[22] - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין לַמִּזְבֵּחַ[23] מִדֶּרֶךְ**
8 **אַחֶרֶת: לְפִי שֶׁהֵן סְפֵק זָכָר סְפֵק נְקֵבָה - הֲרֵי הֵן כְּמִין**
9 **אַחֵר. וּבַקָּרְבָּנוֹת נֶאֱמַר: זָכָר תָּמִים וּנְקֵבָה תְּמִימָה -**
10 **עַד שֶׁיִּהְיֶה זָכָר וַדַּאי אוֹ נְקֵבָה וַדָּאִית[24]. לְפִיכָךְ אַף**
11 **הָעוֹף שֶׁהוּא טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[25] פָּסוּל**
12 **לַמִּזְבֵּחַ[26].**

20) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא סתום (פ"ב מהלכות אישות הלכה כה). 21) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (שם הלכה כד). 22) ראה משנה בכורות מא. לענין בכור, מחלוקת תנאים: תנא־קמא סובר הטומטום ואנדרוגינוס אין שוחטין אותן לא במקדש (שמא הם נקבה), ולא במדינה (שמא הם זכר), ור' ישמעאל אומר "אין לך מום גדול מזה". וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד (שבריה בפני עצמה היא, ונגזז ונעבד – רש"י). ופסק רבינו כר' ישמעאל. וכן כתב בפ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח. אבל צריך עיון, שהרי בפ"ב מהלכות בכורות הלכה ה, פסק בטומטום כי הוא בכור ויאכל במומו (כלומר, אחרי שנפל בו מום אחר, וכן כתב רש"י במשנה שם, כי מה שאמר ר' ישמעאל "אין לך מום גדול מזה", אין זה אלא באנדרוגינוס – לחם־משנה). ובאנדרוגינוס פסק שם כדעת חכמים שהוא כבריה בפני עצמה. וראה גם להלן הלכה ט. 23) זבחים פה: ולא כדברי ר' אליעזר בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ה), שטומטום ואנדרוגינוס כשרים בעוף. 24) כדברי חכמים (בכורות שם) שאינו בכור אלא נגזז ונעבד. אבל דבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם מא: "אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס, אבל טומטום דברי הכל ספיקא הוא וקדוש מספיקא". 25) אף כי אין המומים פוסלים בעוף, ראה למעלה הלכה א. 26) מדרך אחרת. כלומר, כיון שלמדנו בקרבנות שהטומטום והאנדרוגינוס אסורין בהקרבה למזבח, משום שצריך או זכר ודאי או נקבה ודאית – גם בעוף הם פוסלים למזבח.

13 **ד. וְכֵן הַכִּלְאַיִם[27] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[28] וּמְחֻסַּר זְמַן[29]**
14 **פְּסוּלִים[30], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם. שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר**
15 **אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז - עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל מִין וָמִין בִּפְנֵי**
16 **עַצְמוֹ, לֹא שֶׁיִּהְיֶה מְעֹרָב מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[31]. כִּי יִוָּלֵד -**
17 **פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן[32]. וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים - פְּרָט לִמְחֻסַּר**
18 **זְמַן[33]. תַּחַת אִמּוֹ - פְּרָט לְיָתוֹם[34], שֶׁנּוֹלַד אַחַר**
19 **שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ[35].**

27) מעורב מכבש ועז, ראה להלן. 28) שהוציאו הולד דרך הבטן, על ידי ניתוח קיסרי. 29) ראה להלן הלכה ח, כי מצות־עשה להקריב מיום השמיני להיולדו, וכל שבעת הימים הראשונים הוא מחוסר זמן. 30) בכורות נז. בבא קמא עז: ועוד. וכן הוא בספרא אמור פרשה ח הלכה ג. 31) למדו כן ממה שכתוב "או" על כל אחד ואחד, ומכאן כי צריך להיות שור או כבש או עז, ולא שיהיו מעורבים, ראה בבא קמא שם ותוספות חולין לח: ד"ה או (הר המוריה). 32) שם. 33) שם. 34) שם.

20 **ה. הַנִּדְמֶה[36], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כִּלְאַיִם - הֲרֵי הוּא**
21 **פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[37]. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז, וְעֵז**
22 **שֶׁיָּלְדָה כְּמִין כֶּבֶשׂ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת**
23 **סִימָנִין[38], הוֹאִיל וְהוּא דּוֹמֶה לְמִין אַחֵר - פָּסוּל**
24 **כְּבַעַל מוּם קָבוּעַ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם קָבוּעַ גָּדוֹל מִן**
25 **הַשִּׁנּוּי[39].**

35) בבכורות שם במשנה: "ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואח"כ ילדה". ורבינו השמיט נולד לאחר מיתה (ראה בכסף־משנה), משום שבמיתה בידי שמים הוולד מת לפני אמו (ראה בבא בתרא קמב:), ורק באופן שנעקר הוולד לצאת – אין הוולד מת. ולזה כיוון רבינו (ראה תוספות שם ד"ה דהוא) בפ"ו מהלכות בכורות הלכה יד לענין מעשר בהמה, שכתב: "וכן היתום שמתה אמו או

נשחטה עם לידתו אינו מתעשר". 36) ראה להלן בהמשך ההלכה, כיצד הוא הנדמה. 37) בכורות וחולין ובבא בתרא וספרא שם. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא שם) "או עז" – פרט לנדמה. 38) של אמו. שאז אין למעטו מ"או עז", ראה בבכורות טז: 39) ראה שם במשנה לענין בכורה: "רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים חייב". וגמרא שם ג: אמרו כי חייב ליתנו לכהן, אבל לענין לישחט עליו בחוץ, נחשב הנדמה, שיש בו מקצת סימני אמו, למום גמור, ואסור להקריבו על המזבח, וראה ברש"י שם. ואם אין בו מקצת סימנים של אמו, אינו בעל מום, כיון שדומה כולו למין אחר, והוא נתמעט מ"או עז", כנ"ל.

1 **ו. וְכֵן הָרוֹבֵעַ[40] וְהַנִּרְבָּע[41] וְהַמֻּקְצֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה[42]**
2 **וְהַנֶּעֱבָד[43], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[44] - הֲרֵי**
3 **הֵן פְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם**
4 **- כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה פָּסוּל[46]. וּבַעֲבֵרָה[47] הוּא**
5 **אוֹמֵר: כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה כְּתִיב: כִּי**
6 **שִׁחֵת עַמְּךָ[48]. וְכֵן בְּהֵמָה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[49] -**
7 **הֲרֵי הֵן כְּרוֹבֵעַ[50] אוֹ נִרְבָּע[51] וּפְסוּלִין לַמִּזְבֵּחַ[52].**

40) כגון פר שבא על האשה. 41) בהמה שנרבעה מן האדם, "וכגון שרבע ונרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים, שאינה נסקלת בכך" (רבינו בפיה"מ, ורש"י זבחים עא. וראה תמורה כח.). 42) כלומר, הפרישוה לקרבן לעבודה זרה (רש"י בתמורה כח:). ולדעת רבינו, אף הפרישוה לתשמישי עבודה־זרה (ראה תפארת ישראל בפתיחה לסדר קדשים פ"ב סימן לד), וראה להלן פ"ד הלכה ד מאימתי נפסל משום מוקצה. 43) שעשו אותו עבודה־זרה ועבדו לו. 44) כלומר, כל אלה הרשומים למעלה, ואף המוקצה והנעבד, ראה משנה תמורה כח. ופ"ח מהלכות עבודה זרה הלכה א. 45) שם במשנה. 46) דרשת ר' ישמעאל שם כח: אף כי בברייתא (שם עמ' א ועמ' ב) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "מן הבהמה" להוציא רובע ונרבע, "מן הבקר" להוציא את הנעבד, "מן הצאן" להוציא את המוקצה – מביא רבינו דרשת ר' ישמעאל שהכל מודים בה, ראה תוספות חולין כג. ד"ה כי משחתם (הר המוריה). 47) בדפוס מג"ע: "ובערוה". וכן הוא בגמרא (מעשה רוקח). 48) בתמורה שם, למדו כן ממה שנאמר (דברים ד, טז) "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל וכו'" (וראה הר המוריה כאן). 49) ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שפטורים מסקילה (משנה זבחים עא. ראה להלן פ"ד הלכה ב). 50) רק לגבי בהמה כתב כן, שהרי אין רובע בעוף (זבחים פה: וראה להלן פ"ד הלכה א). 51) בין בבהמה ובין בעוף, ראה להלן פ"ד שם. 52) זבחים שם במשנה. וראה בתמורה כח: שלמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "ומן הצאן – להוציא את הנוגח". ויתכן כי לדעת ר' ישמעאל שלמד נרבע ומוקצה מ"משחתם", ראה למעלה, ולא דרש "מן הבהמה" וכו' לענין זה, ראה בתמורה שם – לא דרש גם "ומן הצאן" להוציא נוגח, ולכן הוצרך רבינו לכתוב "שהן כרובע ונרבע", וראה בהר המוריה.

8 **ז. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ**
9 **רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ[53] לְקָרְבָּן, אִם עָבַר וְהִקְרִיבָן - אֵינוֹ**
10 **לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה אַזְהָרָתָן[54]. אֲבָל**
11 **אֶתְנַן[55] זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב[56] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[57],**
12 **וְהַמַּקְרִיב אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - לוֹקֶה אַחַת;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב. וּמִפְּנֵי מָה**
14 **לוֹקֶה[58] אַחַת עַל שְׁנֵיהֶן? מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּלַאו**
15 **אֶחָד[59].**

53) בדפוס רומי וויניציאה חסירה מלה זו, וכן נכון. 54) בתורה, אלא נלמדו מ"השחתה – השחתה", כמבואר למעלה. 55) ראה להלן פ"ד הלכה ח, איזהו אתנן. 56) ראה להלן שם הלכה טז, איזהו מחיר כלב. 57) משנה תמורה כח. וראה ספר המצוות לא־תעשה ק. 58) לפי שאזהרתם נתפרשה, כדלהלן. 59) כלומר, לא נאמר "לא תביא אתנן זונה, ולא תביא מחיר כלב", אלא כללן ביחד "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב", ודעת רבינו בספר המצוות כלל ט כרבא (פסחים מא. וכנוסחת רבינו שם, ראה ב"ספר המצוות לעם" עמוד לו, ובהוספות ותיקונים שם עמוד שמו), שעל לאו שבכללות כזה אין לוקין אלא אחת, ראה גם להלן פ"ה הלכה א.

16 **ח. מִצְוַת עֲשֵׂה[60] לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[61] מִיּוֹם**
17 **הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה שְׁבִעַת יָמִים תַּחַת**
18 **אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה[63]. וְכָל שִׁבְעַת**
19 **הַיָּמִים נִקְרָא מְחֻסַּר זְמַן[64]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּחֻסַּר זְמַן**
20 **פָּסוּל[65], אִם עָבַר וְהִקְרִיבוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה[66], מִפְּנֵי**
21 **שֶׁהוּא לַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה[67], וְלֹא נִרְצָה הַקָּרְבָּן[68].**

60) ראה בספר המצוות, עשה ס. 61) (בספר המצוות שם: "כל קרבן שנקריב מן הבהמה" – נראה שבעוף לא נצטווינו להמתין עד היום השמיני. וכן נראה להלן הלכה ט שכתב "תורים שלא הגיע זמנן – ובני יונה שעבר זמנן", ולא כתב גם "בני יונה שלא הגיע זמנן". וכן כתב שם "תורים שלא הגיע זמנן, שהן כמחוסר זמן בבהמה". ובפי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח: "איזהו מחוסר זמן בגופו, בהמה בתוך שבעת ימי הלידה ותורין שלא הגיע זמנן", הרי שבני יונה מותרים בהקרבה מיד משעת לידתם (וראה בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י). וכן דעת רש"י בחולין כב: וראה בגליון הרמב"ם להגרע"א). 62) ראה מסכת פרה פ"א משנה ד, ולהלן פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא־יב. 63) וכמו כן נאמר (שמות כב, כט) "שבעת ימים יהיה עם אמו, ביום השמיני תתנו לי". 64) ראה בזבחים קיב: ולהלן פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח. 65) כן נראה במשנה פרה שם, ובחולין פ: 66) ראה חולין שם וזבחים קיד: 67) שנאמר "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה", ומכלל זה שבכל שבעת הימים לא ירצה. ומקור הדברים בחולין וזבחים שם "אמר רבי זירא, הנח למחוסר זמן דהכתוב ניתקו לעשה", ומפרש רבינו כי אין זה כמו כל לאו הניתק לעשה, שעובר על הלאו ומקיים אחר־כך את העשה שבו, אלא הכוונה ללאו הבא מכלל עשה, וראה בתוספות זבחים שם ד"ה

אלמא, וחולין שם ד"ה הנח, ובספר המצוות שם. 68) שהרי נאמר (שם) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מכלל זה, שלפני יום השמיני – אינו נרצה.

ט. תּוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[69], שֶׁהֵן כִּמְחֻסַּר זְמַן בַּבְּהֵמָה[70], וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן[71] - הַכֹּל כְּבַעַל מוּם[72]; וְהַמַּקְרִיבָן - אֵינוֹ לוֹקֶה[73], אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל וְלֹא נִרְצָה.

69) לפני שיזהבו, ראה למעלה הלכה ב. 70) כת"ק זבחים קיד: וראה להלן פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות ה"ח. 71) ראה למעלה הלכה ב מהו זמנן. 72) כלומר, בני יונה שעבר זמנן הוא כבעל מום אצל בהמה, וראה משנה זבחים שם. 73) שהרי לא כתבן התורה בלשון לא־תעשה, כי־אם בלאו הבא מכלל עשה, שנאמר (ויקרא א, יד) "והקריב מן התורים או מן בני היונה", ראה כסף־משנה.

י. הַמַּקְדִּישׁ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[74] וּטְרֵפָה[75] וְכִלְאַיִם וְיוֹצֵא דֹּפֶן[76] לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה כִּמַּקְדִּישׁ עִצִּים וַאֲבָנִים[77], לְפִי שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עַל גּוּפָן, וַהֲרֵי הֵן חֻלִּין לְכָל דָּבָר, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶם כָּל קָרְבָּן שֶׁיִּרְצֶה. וְאֵינָן כְּבַעַל מוּם[78], שֶׁבַּעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ קָרְבָּן[79]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ[80] רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וּמֻקְצֶה וְנֶעֱבָד וְאֶתְנָן וּמְחִיר - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְיִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם קָבוּעַ וְיִפָּדוּ עָלָיו. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ מְחֻסַּר זְמַן - הֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[81], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].

74) ראה למעלה הלכה ג. 75) ראה למעלה הלכה א. 76) ראה למעלה הלכה ד. 77) תמורה יז. 78) תמורה שם. והיינו בממיר בהמת קרבן על בעל מום, שקדושת התמורה חלה עליו (פ"א מהלכות תמורה הלכה יד, ופ"ג שם הלכה ה) ועל אלה לא חלה תמורה. 79) אם הוא תם. אבל החמישה הנ"ל הם מין בפני עצמן. 80) תמורה כח: 81) ובזה אינו דומה לבעל מום עובר שהמקדישו למזבח – לוקה, שלא חילקו בזה בין בעל מום עובר לבין בעל מום קבוע, עיין למעלה פ"א הלכה ב. וראה בהר המוריה. 82) למעלה הלכה ח.

יא. נִמְצְאוּ כָּל הָאֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ הֲרֵי הֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: בַּעַל מוּם[83]. וְשֶׁאֵינוֹ מִן הַמֻּבְחָר[84]. וּמְחֻסַּר אֹבֶר מִבִּפְנִים[85]. וּטְרֵפָה[86]. וְכִלְאַיִם[87]. וְיוֹצֵא דֹּפֶן[88]. וְרֹבֵעַ[89]. וְנִרְבָּע[90]. וְשֶׁהֵמִית הָאָדָם[91]. הַנֶּעֱבָד[92]. הַמֻּקְצֶה. הָאֶתְנָן[93]. הַמְּחִיר[94]. מְחֻסַּר זְמַן[95].

83) ראה למעלה פ"א הלכה ד. וטומטום ואנדרוגינוס ונדמה הם בכלל בעל מום, ראה למעלה הלכה ג והלכה ה (לחם משנה). ויש אומרים כי נדמה בכלל כלאים (כסף־משנה למעלה הלכה ה). 84) ראה למעלה פ"ב הלכה ח. 85) שם הלכה יא. 86) שם. 87) למעלה הלכה ד. 88) שם. 89) למעלה הלכה ו. 90) שם. 91) שם. 92) שם. 93) למעלה הלכה ז. 94) שם. 95) למעלה הלכה ד. ולא מנה כאן יתום שנולד אחר שנשחטה אמו (ראה למעלה הלכה ד), שכיון שנולד אחר שחיטת אמו אין זו לידה, והרי הוא בכלל יוצא דופן (כסף משנה, ועיין ראב"ד).

יב. כָּל הָאֲסוּרִין[96] לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן. אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב אֶחָד בְּרִבּוֹא[97] - נִפְסַד הַכֹּל וְנִפְסָל לַמִּזְבֵּחַ. וְכֻלָּן[98] וַלְדוֹתֵיהֶן מֻתָּרִין לַמִּזְבֵּחַ[99]; חוּץ מִוּלַד נִרְבַּעַת וְנֶעֱבֶדֶת וּמֻקְצֵית וְשֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, שֶׁוְּלָדָן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹתָן[100].

96) משנה בזבחים ע: ובתמורה כח. 97) ולא ניכר מי הוא הפסול. 98) כל הפסולין למזבח. 99) משנה בתמורה ל: "כל האסורים לגבי מזבח וולדותיהן מותרין", וראה גם בעבודה זרה מו: 100) בתמורה שם: "אמר רבא ולד הנרבעת אסורה, היא וולדה נרבעו, ולד נוגחת אסורה, היא וולדה נגחו וכו'. איכא דאמרי, אפילו ולד מוקצה ונעבד אסור, מאי טעמא? דניחא ליה בניפחיה" (כלומר, כשהבהמה מעובדת נראית שמינה ונפוחה, ונראית חשובה יותר לעבודה זרה, הלכך ניחא ליה בעובר ואסור – רבינו גרשום), ופסק רבינו כאיכא דאמרי.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[101] כְּשֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ שֶׁהֵמִיתָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי הַוָּלָד מָצוּי עִמָּהּ בְּעֵת שֶׁנִּפְסְלָה וְהָיָה כְּאֵבָר מֵאֵיבָרֶיהָ; אֲבָל אִם נִתְעַבְּרָה אַחַר שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה אוֹ אַחַר שֶׁהֵמִיתָה - הֲרֵי וְלָדָהּ כָּשֵׁר לַמִּזְבֵּחַ[102]. אֲפִלּוּ נִרְבְּעָה כְּשֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה[103]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם נִרְבְּעָה וְהִיא חֻלִּין וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ וְנִתְעַבְּרָה, שֶׁוְּלָדָהּ מֻתָּר[104]. וְכֵן אֶפְרוֹחַ בֵּיצַת טְרֵפָה[105] מֻתָּר לַמִּזְבֵּחַ[106].

101) שוולד הנרבעת והנעבדת והמוקצה ושהמיתה את האדם - אסורין למזבח. 102) לדעת רב נחמן שם הוא לדברי הכל, גם לרבנן וגם לר' אליעזר. ולפי דעת רבא, אין זה אלא לדברי רבנן, הסוברים "זה וזה גורם מותר" (האם האסורה, והזכר הבא עליה). 103) שם לפי הלשון הראשון של רב נחמן, ולפי דברי רבנן. 104) לפי הלשון הראשון של רב נחמן הוא לדברי הכל, ולפי הלשון השני אין זה אלא לדברי רבנן. 105) כלומר, אפרוח שנולד מביצת יונה טריפה. 106) שם לא. במסקנא שהכל מודים בזה, מפני שאין האפרוח נרקם אלא לאחר שהביצה נסרחת ונעשית כעפר, ואז בטל איסורה.

יד. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְקֶמָה[107] - חִטָּיָה מֻתָּרִין לִמְנָחוֹת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ, וְנִדְמוּ לִוְלָדוֹת שֶׁל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ שֶׁהֵן מֻתָּרִין[108]. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁפִּטְּמָהּ בְּכַרְשִׁינִי[109] עֲבוֹדָה זָרָה - מֻתֶּרֶת לַמִּזְבֵּחַ[110], שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ[111].

107) תבואה כשהיא צומחת ומחוברת לארץ. 108) כלומר, נדמו לוולדות של איסורי מזבח, כגון נעבד ומוקצה ונרבע וכו' שנעבדה בה ואחר־כך נתעברה, ואף כאן מוקדם היה קמה ועכשיו הוא קמח, ומקור דברים אלו בעבודה זרה מז. במסקנת הגמרא. 109) "כרשינין הוא

זרע הנקרא בערבי כרסנא וכו' ומאכילין אותו לבקר" (רבינו בפירוש המשנה שבת רמ.). וראה בפי"ב מהלכות תרומות הלכה ז. 110) אף כי מקריב הבהמה עם הכרשינים של עבודה זרה שבקרבה (ראה מרכבת המשנה). 111) כלומר, הכרשינין נשתנו על ידי האכילה, ומקור דבריו מהסוגיא בתמורה לא. ששאלו בתמיהה: "אלא מעתה, האכילה כרשיני עבודה־זרה, הכי נמי דאסירה?" – הרי שהדבר ברור כי המפטם בהמה בכרשיני עבודה־זרה מותרת למזבח.

1 **טו. לוֹקְחִין[112] כָּל הַקָּרְבָּנוֹת מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[113],**
2 **וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם לֹא מִשּׁוּם רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וְלֹא**
3 **מִשּׁוּם מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה נִפְסָל.**
4 **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מְעַמְּלֵקִי הֲבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם**
5 **עַל מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ[114].**

112) עבודה זרה כב: בברייתא. 113) כלומר, קונים מן הגויים בהמות לקרבן. וראה להלן פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים קרבן עולה מן הגוי. 114) שם כד: לדעת חכמים, ולא כרבי אליעזר שמפרש פסוק זה למכרם ולקחת בדמיהם לזבוח לה'.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר בו דין רובע ונרבע והמית אדם והיו שם עדים, ומתי נפסל משום רובע ונרבע ומוקצה, ודין אתנן זונה ומחיר כלב.

6 **א. אֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף שֶׁנִּרְבַּע[2] אוֹ שֶׁהֵמִית**
7 **אֶת הָאָדָם[3] אוֹ הֻקְצָה אוֹ נֶעֱבַד[4] - הַכֹּל פָּסוּל לְגַבֵּי**
8 **הַמִּזְבֵּחַ[5].**

2) על־ידי אדם. בזבחים פה, ב: "בעי רבי ירמיה, יש נרבע בעופות או אין נרבע בעופות", ופשטו כי יש נרבע בעופות, ממה שנאמר בברייתא "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' מטמאים בגדים אבית הבליעה", הרי שפסולים, ומליקתם עושה אותם נבילה. ובחולין כג, א - למדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, יד) "מן התורים" – למעוטי נרבע ונעבד (וראה 'תוספות' זבחים שם ד"ה יש) ודקדק רבינו לכתוב "שנרבעה", מפני שרובע לא שייך בעופות, שאין עוף רובע אשה (זבחים, שם). 3) ראה למעלה פ"ג ה"ו. ופסול העוף יש ללמוד מפסול הבהמה, שכשם שלענין סקילה שוה העוף לבהמה (ראה ברכות כז.), הוא־הדין גם לענין קרבן, שוה העוף לבהמה, מה הבהמה שהמיתה את האדם פסולה לקרבן (ראה זבחים עא. במשנה) אף העוף כן ('קרית ספר' ו'הר המוריה'). 4) ראה זבחים פה, ב: "הנרבע והמוקצה והנעבד ואתנן ומחיר וכו' כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה" (שמליקתם מנבלתם). הרי שעופות כבהמות. וראה למעלה שלמדו כן כדלהלן: "מן התורים, למעוטי נרבע ונעבד". 5) ראה תמורה כח, א. וזבחים עא, א.

9 **ב. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע וְשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם, אִם הָיוּ שָׁם**
10 **שְׁנֵי עֵדִים[6] - הֲרֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף[7] נִסְקָלִין[8] וּבְשָׂרָן**
11 **אָסוּר בַּהֲנָאָה[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאֵלּוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין**
12 **לַגָּבוֹהַּ[10]. וּבַמָּה אָמְרוּ[11] שֶׁהֵן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ? כְּשֶׁהָיוּ**
13 **מֻתָּרִין לְהֶדְיוֹט. כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד בִּלְבַד**
14 **וְהַבְּעָלִים שׁוֹתְקִין, אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁאֵין עֵד כְּלָל[12]. הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד וְהַבְּעָלִים**
16 **מַכְחִישִׁין אוֹתוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין אַף לַמִּזְבֵּחַ[13].**

6) ראה בכורות מא, א. תמורה כח, א. זבחים עא, א. וקידושין נז, ב. 7) לענין נרבע והמית את האדם, אבל לא לענין רובע שאין עוף רובע אשה (זבחים פה: וראה למעלה). 8) שנאמר ברובע ונרבע (ויקרא כ, טו־טז) "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת, ואת הבהמה תהרגו. ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה, והרגת את האשה ואת הבהמה, מות יומתו דמיהם בם". ואמרו ב'ספרא' קדושים פי"א כי מיתות אלו הם בסקילה, ונאמר אצל שור שהמית את האדם (שמות כא, כח) "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו" ואמרו במכילתא דרשב"י שם "אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף". 9) אפילו אם שחטן. שכתוב לענין שור שהמית את האדם (שמות שם) "ולא יאכל את בשרו", ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר (בפסחים כא: וב"ק מא. וחולין קיד. וקידושין שם) "כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפירט לך בנבילה". וגם רובע ונרבע אסורים בהנאה, ראה קידושין שם. וזה נלמד משור שהמית, ראה בריטב"א שם. 10) ראה זבחים ע, ב - במשנה. 11) תמורה כח, א - במשנה, ראה בהלכה הקודמת, ופ"ג ה"ו. 12) שאמרו (בבא־קמא מד.) "כמיתת הבעלים, כך מיתת השור", ומיתת בעלים היא בשני עדים (ראה רש"י קידושין סו.) אבל להקרבה אסור אפילו בעד אחד, או בבעלים, ראה בכורות ותמורה וקידושין שם. 13) בקידושין שם: "ואמר אביי, אמר לו עד אחד שורך נרבע והלה שותק – נאמן", הרי שאינו נאמן אלא אם הבעל שותק, אבל אם היה מכחיש אינו נאמן (כסף־משנה). וראה גם רש"י שם ד"ה לאו לגבי מזבח קיימי.

17 **ג. בְּהֵמָה שֶׁשִּׁחֲקוּ בָּהּ וְהִגִּיחוּהָ עַד שֶׁהֵמִיתָה אֶת**
18 **הָאָדָם - הֲרֵי זוֹ כִּשְׁרָה לַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
19 **כַּאֲנוּסָה[14]. אֵין הַבְּהֵמָה נִפְסֶלֶת מִשּׁוּם רוֹבֵעַ אוֹ נִרְבָּע**
20 **עַד שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שְׁרֻבָעָה[15] בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם**
21 **אֶחָד[16]. בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים[17] [בֵּין[18]]**
22 **עֶבֶד[19], הוֹאִיל וּרְבָעָהּ אָדָם נִפְסֶלָה. וְאִם הָאָדָם הוּא**
23 **שֶׁנִּרְבַּע מִן הַבְּהֵמָה - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת עַד שֶׁתִּהְיֶה**
24 **הָאִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[20], אוֹ יְהֵא**
25 **הָאִישׁ הַנִּרְבָּע בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[21].**

14) בבבא־קמא מ, ב - נחלקו בזה רב ושמואל, ופסק כרב שהלכה כמותו באיסורין (כסף־משנה). ואין זה דומה לוולד בהמה שהמיתה את האדם, שהוולד היה באונס, ובכל זאת הוא אסור לקרבן (ראה למעלה פ"ג הי"ב) – שכאן כל עצם הפעולה היה באונס, ואילו שם היה עצם ההריגה ברצון. וראה ב'הר המוריה'. 15) התחיל ב"רובע" ופירש תחלה "נרבע", ואילו רובע יפרש להלן בסמוך. 16) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה, ואינו פוסל למזבח (משנה, נדה מה.). 17) ובזה אפילו רבעה בשני עדים (ראה למעלה ה"ב), שהרי

הגוי שרבע בהמה, אינה נהרגת על ידו (ראה בפ"ט מהל' מלכים ה"ו). ומקור לדבר זה, שאף הנרבעת לגוי אסורה למזבח, הוא בעבודה זרה כב, ב (הובא למעלה פ"ג הט"ו) כי "לוקחין מהן (= מהגויים) בהמה לקרבן, ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד", הרי שאם ידוע שהגוי רבעה – אסורה למזבח. 18) כן הוא בדפוסי רומי וויניציאה, ובדפוס מג"ע, שהובא ב'מעשה רוקח'. 19) עבד כנעני שחייב במצוות כאשה, ואם הגוי אוסרה ברביעתו, כל־שכן שהעבד אוסרה. 20) אבל בפחות מזה אין זו ביאה, ראה בנדה מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו', בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה, פחות מכן כנותן אצבע בעין", ואמרו בסנהדרין נה, ב - שגם בהמה בכלל "אחד מכל העריות". וסובר רבינו כי כשם שלא מומתין על ידה אלא אם היא בת שלש שנים ויום אחד, כמו כן לא נאסרת למזבח עד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, וכן הוא ב'תוספות' שם סוף ד"ה וחייבין. אבל הראב"ד בהשגות כתב, שכיון שלענין קטן שבעל, אמרו במשנה (נדה מה.) "בן תשע שנים ויום אחד וכו' ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח", ואילו לענין בת שלש שנים ויום אחד, לא אמרו במשנה שפוסלת את הבהמה מעל גבי המזבח, וכמו כן לא אמרו כן לענין קטן שנבעל – מתוך זה נראה, כי רק אם האדם הוא הרובע צריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, שבפחות אין הבהמה נהנית, ואין זו ביאה, אבל אם הרובע הוא בהמה והנרבע הוא אדם, אפילו בפחות מבן תשע שנים ויום אחד בזכר, ופחות משלש שנים ויום אחד בנקבה – הבהמה נאסרת, שהבהמה נהנית גם בפחות מבן תשע ובפחות מבן שלוש. 21) אף־על־פי שבמשנה (נדה, שם) לא אמרו כן אלא אם הקטן הוא הרובע – סובר רבינו שאין לחלק ביניהם. וראה למעלה בדעת הראב"ד.

1 **ד. מֵאֵימָתַי תִּפָּסֵל הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף מִשּׁוּם מֻקְצֶה?**
2 **מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ בָּהֶן הַכְּמָרִים[22] מַעֲשֶׂה[23], כְּגוֹן שֶׁיִּגְזְזוּ אוֹתָהּ**
3 **אוֹ יַעַבְדוּ בָּהּ לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[24]. אֲבָל בִּדְבָרִים[25]**
4 **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מֻקְצֶה, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ לַעֲבוֹדָה זָרָה[26].**

22) הם המשמשים בבית עבודה־זרה. 23) כרבא בר רב אדא אמר רב יצחק (תמורה כט.) ש"אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו", ונראה שרבינו גרס שם "אין מוקצה אסור אלא משיעבדו", וכן הוא בתוספתא עבודה זרה פ"ה (צוקרמנדל עמ' 469 5) "מאימתי נקרא מוקצה, משנעשה בו מעשה". וכן הוא שם בתמורה פ"ד (עמוד 555 26) וכפי פירוש ראשון ברש"י שם. והראב"ד השיג על רבינו מכח הנוסחא שלפנינו, ופירשה להיפך, שאינו אסור אלא עד שיעבדו, אבל לאחר מכאן - מותר, וכפי הפירוש השני שברש"י. ועי' כסף־משנה. 24) כלומר, גוזז צמרה לשם עבודה־זרה או משתמש עמה לצרכיה, כגון משיכת קרון או עבודה אחרת לצורך עבודה־זרה (תמורה שם, מימרא של רבי יוחנן). 25) כלומר, הקצאה בדיבור בלבד. 26) אלא במעשה, גמרא שם ותוספתא שם ושם.

5 **ה. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁלּוֹ בֵּין**
6 **שֶׁהָיְתָה שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן**
7 **בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשָׁהּ בֵּין לְאַחַר הֶקְדֵּשָׁהּ -**
8 **הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַמִּזְבֵּחַ[27]. אֲבָל הַמֻּקְצֶה, אִם הָיָה שֶׁלּוֹ**
9 **וְהֻקְצָה קֹדֶם שֶׁיַּקְדִּישׁ - נִפְסַל; הֻקְצָה שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ**
10 **שֶׁהֻקְצָה שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁהִקְדִּישוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין**
11 **אָדָם מַקְצֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[28].**

27) תוספתא, תמורה שם: "הנרבע בין משלו ובין משל חבירו, בין לפני הקדשו בין לאחר הקדשו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס ובין ברצון - פסול לגבי מזבח". ובתוספתא בבא־קמא פ"ד (עמ' 353 4) אמרו: "רובע ונרבע, בין משלו ובין משל חבירו וכו'". וראה ב'קרית ספר'. 28) תוספתא, עבודה זרה סוף פ"ו, "(מ)מוקצה שלו אסור (כן הוא בכת"י ווין ובדפוס ראשון), ושל חבירו מותר (כן הוא שם ושם), לפני הקדשו אסור, לאחר הקדשו מותר", וראה גם בתוספתא, תמורה שם: "מוקצה שלו אסור, ושל חברו מותר".

12 **ו. הַנֶּעֱבָד, בֵּין שֶׁעָבַד שֶׁלּוֹ בֵּין שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאוֹנֶס**
13 **בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשׁ**
14 **בֵּין לְאַחַר הֶקְדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[29]; וְיִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
15 **בּוֹ מוּם קָבוּעַ וְיִפָּדֶה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30]. וְהַנֶּעֱבָד -**
16 **הוּא וְכֹל מַה שֶּׁעָלָיו אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[31]; שֶׁכָּל צְפּוּי[32]**
17 **נֶעֱבָד אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[33]. אֲבָל הַמֻּקְצֶה - הוּא אָסוּר,**
18 **וּמַה שֶּׁעָלָיו מֻתָּר לַמִּזְבֵּחַ[34].**

29) תוספתא, תמורה שם: "ונעבד בין משלו ובין של חבירו, בין לפני הקדשו ובין לאחר הקדשו, בין בשוגג ובין במזיד - פסול לגבי מזבח, באונס כשר, ברצון פסול (מילים אלו סותרות למה שכתוב בסיפא, וראה ב'כסף משנה' ב'חסדי דוד' וב'יחוסי תנאים ואמוראים' ערך ר' הלל בריה דר' ולס). איזהו נעבד, כל שעובדין אותו, בין באונס ובין ברצון". וכן הוא גם בברייתא עבודה זרה נד, א: "איזהו נעבד, כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון", וראה גם תוספתא עבודה זרה פ"ו: "איזהו נעבד, כל שעובדין אותו בין בשגגה בין במזיד". ופירוש "באונס", שאנסוהו הגוים לעבוד את הבהמה, ואין צריך שיעשה בה מעשה, ואפילו בבהמת חבירו, ולא כמו שאמרו בגמרא עבודה זרה, שם: "בהמת חבירו צריך לעשות בה מעשה כדי לאסרה", ולא כמו שמחלק ה'כסף משנה' שרק לאסרה להדיוט צריך מעשה, אבל לאסרה לגבוה אין צריך מעשה, שהרי רבינו פסק למעלה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א כי אף שעשה מעשה בבהמת חבירו, לא אסרה להדיוט שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל סמך על דברי ה'ירושלמי' (כלאים פ"ז ה"ג) כי "הנעבד אע"פ שאינו נאסר להדיוט (שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ראה גם להלן הט"ו) נאסר לגבוה", ולפי זה אין הבדל בין אם עשה מעשה ובין אם לא עשה מעשה, שלגבוה אסור לעולם ('אור שמח', וראה להלן ה"ז לענין מעיין). 30) למעלה פ"ג ה"י. 31) משנה, תמורה כח, א: "הנעבד וכו' הוא ומה שעליו אסור". 32) כלומר, מה שעליו כגון כסף וזהב וכו'. 33) להדיוט, שנאמר (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (תמורה כח:). ומכיון שאסור להדיוט

נאסר גם לגבוה, שנאמר (יחזקאל מה, טו) "ממשקה ישראל, למנחה ולעולה ולשלמים". ואמרו (פסחים מח. מנחות ה. ו. חולין צ: ותמורה כט.) מן המותר לישראל, ולא מהאסור לישראל, אבל הנעבד עצמו, אף כי מותר לישראל בהנאה (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"א), אסור למזבח, שנמעט מן הפסוק (ראה למעלה פ"ג ה"ו), ולפי זה אפילו אם לא היה הציפוי על הנעבד, בשעה שעבדו אותו, הרי הוא אסור למזבח. אבל ראה בפירוש המשנה בתמורה שם, שכתב רבינו הטעם למה שאמרו שמה שעליו אסורים למזבח, משום שגם הכסף והזהב נעבד, מה־שאין־כן כסף וזהב של המוקצה שלא נעבד – הרי הוא מותר. נשמע מדבריו, כי הכסף והזהב של הנעבד שלא היה עליו בשעה שנעבד – מותר למזבח. 34) משנה, תמורה כח, א. שהמוקצה עצמו אסור משום שעשו בו מעשה (ראה למעלה ה"ד), אבל במה שעליו לא עשו מעשה (פירוש המשנה, שם). ומטעם "כסף וזהב עליהם" גם כן אין לאסור, שלא נאמר כן אלא על עבודה־זרה עצמה, ולא על משמשיה ('קרית ספר').

1 **ז. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְהַר[35], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָּר**
2 **בַּהֲנָאָה[36] - הֲרֵי אֲבָנָיו אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ[37]. וְכֵן**
3 **הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ בְּאַרְצוֹ[38] - הֲרֵי מֵימָיו**
4 **פְּסוּלִין לְנַסֵּךְ[39]. אֲשֵׁרָה[40] שֶׁבָּטְלָה[41] - אֵין מְבִיאִין**
5 **מִמֶּנָּה גְּזָרִים לַמַּעֲרָכָה[42]. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִבְהֵמָה -**
6 **כְּשֵׁם שֶׁנִּפְסְלָה לַמִּזְבֵּחַ, כָּךְ צֶמֶר שֶׁלָּהּ פָּסוּל לְבִגְדֵי**
7 **כְּהֻנָּה, וְקַרְנֶיהָ פְּסוּלִין לַחֲצוֹצְרוֹת[43], וְשׁוֹקֶיהָ[44]**
8 **לַחֲלִילִין, וּבְנֵי מֵעֶיהָ לְנִימִין[45], הַכֹּל פָּסוּל[46].**

35) לפי מה שכתבנו להלן גבי מעיין, צריך לפרש גם כאן בהר שלו. 36) להדיוט, ראה בהל' עבודה זרה שם, כי "כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אף־על־פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה". 37) כלומר, אסור לבנות מזבח מאבני ההר, והיא בעיית רמי בר חמא בעבודה זרה מו, א: "המשתחוה להר, אבניו מהו למזבח (אם מותר לבנות מהן מזבח או לא – רבינו חננאל) ופשטה רבא (שם מו:) מקל־וחומר: "ומה אתנן שמותר בתלוש להדיוט, אסור במחובר לגבוה, דכתיב (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב, לא שנא תלוש ולא שנא במחובר, נעבד שאסור בתלוש להדיוט, אינו דין שאסור במחובר לגבוה". 38) כלומר, נובע ברשותו, וכמו כן המים נשארים בתוך שדותיו ואינם יוצאים מחוץ לשדותיו, אבל אם נובע ברשות הרבים אין המים נאסרים (שם מז. נט.), וכמו כן בנובע בשדה אחר, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואף־על־פי שבבהמה פסק רבינו למעלה ה"ו, שלגבי קרבן אדם אוסר דבר שאינו שלו – במחובר אין הדבר כן, שהרי איסור מחובר לגבוה נלמד בקל־וחומר מאתנן (ראה למעלה), ואתנן אינו שייך אלא בבהמה שלו, ולא בבהמה של אחרים ('אור שמח'). 39) שם מז, א: "בעי רבה, המשתחוה למעיין, מימיו מהו לנסכים וכו', למיא דקמיה קא סגיד, וקמאי קמאי אזלו (= למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה, והרי הלכו להם – רש"י שם) או דילמא לדברונא דמיא קא סגיד" (= לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעבד – רש"י שם) ולא נפשטה, ומספק פסק רבינו לחומרא (כסף־משנה. והלחם־משנה תמה על זה למה לא כתב, שבדיעבד הורצה כמו שכתב בכל הספיקות, ראה להלן הי"ב). 40) אילן שעבדו אותו לשם עבודה־זרה. 41) שהגוי ביטל אותה מלהיות עבודה־זרה, שמותרת בהנאה להדיוט (פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח). 42) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב: "הכל מודים באשרה שבטלה, שאין מביאים ממנה גזירים למערכה" (ראה משנה־למלך). 43) כלומר, לשופרות, ראה שבת לו, א - ששופרות נקראים חצוצרות. 44) כלומר, העצם של השוק פסול לעשותו חליל, שיחללו בו הלוים במקדש בשעת שמחת בית השואבה (ראה סוכה נ. במשנה). 45) כלומר, פסול לנימים של כינור (ראה שם נא:). 46) כל אלו הן בעיות שלא נפשטו במס' עבודה זרה מז, א.

9 **ח[47]. כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁם לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יֵעָשֶׂה**
10 **לִמְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָּר בַּהֲנָאָה[48].**
11 **[49]אֵי זֶהוּ אֶתְנָן?[50] הָאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵא לִיךְ דָּבָר זֶה**
12 **בִּשְׂכָרֵךְ[51]. אֶחָד זוֹנָה כּוּתִית[52] אוֹ שִׁפְחָה[53] אוֹ**
13 **יִשְׂרְאֵלִית שֶׁהִיא עֲרָוָה עָלָיו אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין[54]. אֲבָל**
14 **הַפְּנוּיָה[55], אֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן[56] - אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר[57]. וְכֵן**
15 **אִשְׁתּוֹ נִדָּה - אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲרָוָה[58].**

47) נראה שתחילת ה"ח צריכה להיות להלן לפני "איזהו אתנן" ('הגהות בן אריה'). 48) הוא כלל ונתינת טעם להקודם, ראה ב'הר המוריה'. 49) כן צריך להיות, כנ"ל. 50) ראה למעלה פ"ג ה"ז, כי אתנן זונה אסור למזבח. 51) משנה, תמורה כט, א. 52) תמורה כט, ב. ולמדו זאת בגזירה־שוה "תועבה – תועבה". נאמר באתנן (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה וגו' כי תועבה ה' אלקיך", ונאמר (ויקרא יח, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה". מה להלן (= ויקרא) עריות שאין קידושין תופסין בה, הכי נמי (=באתנן) אין קידושין תופסין בה", ובגויה אין קידושין תופסין, ראה בקידושין סו, ב - במשנה. 53) תמורה כט, א - במשנה: "וכן האומר לחבירו הוליך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) אמר שמואל בר רב יצחק, כי דברי המשנה הם בעבד עברי, ובאין לו אשה ובנים שאסור בשפחה (ראה להלן ה"י), הרי שלדעת חכמים אתנן שפחה הרי הוא אתנן. 54) כגון כהן גדול הבא על האלמנה. ודעת רבינו ברורה, כי אין אתנן נאסר אלא־אם־כן היתה ביאת עבירה, וראיה לכך ממה שהקשו שם על המשנה הנ"ל "והא שפחה לעבד מישרא שרי", והוא לפי דברי כולם, והמחלוקת של אביי ורבא שם כט, ב - דלדברי אביי אין איסור אתנן זונה ישראל אלא אם היא מעריות, שאין תופסין בהן קידושין, אבל אם היא מחייבי לאוין שתופסין בהן קידושין – אין אתננה אסור, ורבא סובר שאפילו בחייבי לאוין, אף שתופסין בהן קידושין, אתננה אסור, לפי שלומדים זונה ישראלית מזונה גויה, מה זונה גויה אתננה אסור, אף זונה ישראלית אתננה אסור. ופסק רבינו כרבא. 55) דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה (ראה תמורה, שם). 56) שנאמר אצלו (ויקרא כא, ז) "אשה זונה וחללה לא יקחו", אין הבא על הפנויה נחשבת לזונה אף לכהן.

57) שפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה, ולא כרבי אליעזר, ראה תמורה שם. 58) כיון שמותרת לו לאחר זמן, וכרבי ורב (תמורה שם, ועי' רש"י שם ד"ה הבאות לו).

1 **ט. נָשָׂא[59] אַחַת מֵחַיָּבֵי לָאוִין - כֹּל שֶׁיִּתֵּן לָהּ מֵחֲמַת**
2 **בְּעִילָה[60] הֲרֵי זֶה אֶתְנָן וְאָסוּר. וְהַזְּכוּר[61] - אֶתְנַנּוֹ**
3 **אָסוּר[62]. נָתְנָה הָאִשָּׁה אֶתְנָן לַבּוֹעֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
4 **מִשּׁוּם אֶתְנָן[63].**

59) למד זאת מנדה שלמעלה (הלכה הקודמת) שאף־על־פי שהיא אשתו, היה מקום לומר שאתננה אסור אם לא שהיא מותרת לו לאחר זמן, ומכאן שבחייבי לאוין, אף־על־פי שנשאה לאשה, אתננה אסור, שהרי לא תהיה מותרת לא לעולם ('הר המוריה'). 60) אבל אם נתן לה שלא מחמת בעילה, אלא מחמת שביטלה ממלאכתה, אין זה אתנן (תמורה שם, ברייתא של רבי): "ושנתן לה שכר להפקעתה (= שכר בטלה) וכו' מותרין", וראה ב'כסף משנה' ו'מרכבת המשנה'. 61) הבא על הזכר. 62) מס' תמורה שם, דברי רב. 63) שם דברי רבי. ואף־על־פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר "ובתתך אתנן, ואתנן לא ניתן לך ותהי להפך" (יחזקאל טז, לד), וממה שנאמר "להפך" נשמע שאין קרוי אתנן אלא מאיש לאשה ולא להיפך (שם).

5 **י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ דָּבָר זֶה וְתָלִין שִׁפְחָתְךָ**
6 **אֵצֶל עַבְדִּי הָעִבְרִי - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן. וְהוּא שֶׁאֵין לוֹ**
7 **אִשָּׁה וּבָנִים; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - הֲרֵי זֶה**
8 **מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[64], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. וְהוּא הַדִּין**
9 **בְּאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵא לִיךְ דָּבָר זֶה וְהִבָּעֲלִי לִפְלוֹנִי**
10 **הַיִּשְׂרְאֵלִי - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן[66].**

64) ואין זה אתנן זונה. ראה תמורה שם במשנה: "וכן האומר לחבירו הוליך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר אינו אתנן, וחכמים אומרים אתנן". ובגמרא (שם ל.) שאלו: "והא שפחה לעבד משרא שרי וכו', אמר שמואל בר רב יצחק וכו' בעבד עברי וכו' וכגון דלית ליה אשה ובנים, דתניא אין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, יש לו אשה ובנים, רבו מוסר לו שפחה כנענית". 65) בפ"ג מהל' עבדים ה"ד. 66) כלומר, לא רק באדון ועבד (שהאדון זוכה במעשה ידיו של העבד, וחייב בכל צרכי העבד) אמרו חכמים, שהאתנן שנתן האדון אסור, אף כי העבד הוא הבועל ולא האדון, אלא אפילו בשני אנשים שאין לאחד שום קשר עם השני, ואחד נתן אתנן עבור בעילת השני – גם אתנן זה אסור, מכיון שניתן עבור בעילת איסור, ולא חשוב מי הוא הנותנו. וראה כסף־משנה.

11 **יא. פָּסַק עִם הַזּוֹנָה לִתֵּן לָהּ טָלֶה אֶחָד וְנָתַן לָהּ**
12 **הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ נָתַן אֶלֶף - כֻּלָּן אֶתְנָן וַאֲסוּרִין**
13 **לַמִּזְבֵּחַ[67]. נָתַן לָהּ אֶתְנַנָּהּ וְלֹא בָּא עָלֶיהָ, אֶלָּא אָמַר**
14 **לָהּ: יְהִי אֶצְלֵךְ עַד שֶׁאָבוֹא עָלַיִךְ - כְּשֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ**
15 **יֵאָסֵר[68]. קֹדֶמָה וְהִקְרִיבַתּוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ -**
16 **כָּשֵׁר[69]. [וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת קָרְבָּן - יָצְאָה יְדֵי חוֹבָתָהּ.]**
17 **וְהוּא שֶׁיֹּאמַר לָהּ בְּעֵת שְׁנָתַן: אֵימָתַי שֶׁתִּרְצִי לִי קְנִי**
18 **אוֹתוֹ מֵעַכְשָׁיו[70]; אֲבָל אִם לֹא אָמַר לָהּ כֵּן[71] - אֵינָהּ**
19 **יְכוֹלָה לְהַקְרִיב דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ[72].**

67) ראה תמורה שם, במשנה: "האומר לזונה הוליך טלה זה בשכרך, אפילו הן ק' - כולן אסורין", ובגמרא שם: "היכי דמי, אילימא דשקלה אגרא (= שלקחה בשכרה) מאה בהמות, פשיטא דכולהו אסירי, מה לי חד מה לי מאה, לא צריכא דשקלה אגרא חדא ויהיב לה מאה, דכולהו מכח אתנן קאתי". 68) שם אמרינן: "תנו רבנן, נתן לה ולא בא עליה וכו' אתננה מותר, נתן לה ולא בא עליה - אתננה קרית להו? וכו', אלא הכי קתני נתן לה ואחר־כך בא עליה וכו', אתננה מותר, וליחול עליה אתנן למפרע? אמר רבי אלעזר, שקדמה והקריבתו" (וכן הוא בעבודה זרה סב: סג.), הרי שרק אם בשעה שבא עליה כבר לא היה האתנן קיים, אבל אם בשעה שבא עליה היה אתנן בידה, הרי זה אתנן ואסור. 69) ראה למעלה בהערה הסמוכה. 70) כלומר, אימתי שתצטרכי לטלה תקני לך מעכשיו, ואם לא תצטרכי אותו לא יהא קנוי לך, אלא בשעת ביאה. 71) אלא אמר לה, רק טלה זה יהיה אצלך, ולא תקחי אותו אלא בשעת ביאה. 72) שכל זמן שלא בא עליה לא קנתה הטלה, והכתוב אומר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'", ודרשו בגמרא (ראה תמורה ועבודה זרה שם) "מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו", ודבר שאינו של האדם אינו יכול להקדישו ולהקריבו.

20 **יב. קָדְמָה וְהִקְדִּישַׁתּוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ[73] וְאַחַר כָּךְ**
21 **בָּא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא אֶתְנָן[74], הוֹאִיל וּבָא**
22 **עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּקְרִיבֶנּוּ[75], אוֹ אֵינוֹ אֶתְנָן, שֶׁהֲרֵי**
23 **הִקְדִּישַׁתּוּ קֹדֶם בִּיאָה[76]. לְפִיכָךְ[77] לֹא יִקְרַב[78], וְאִם**
24 **קָרַב - נִרְצָה[79].**

73) ועדיין לא הקריבתו. 74) בעיית רב הושעיא בתמורה ועבודה זרה שם, ולא נפשטה. 75) והרי הטלה קיים בשעת ביאה. 76) והרי קיימא־לן "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", והרי זה כאילו הקריבתו כבר. 77) כיון שהדבר ספק. 78) מספק. 79) כן דעת רבינו בכל הספיקות בעניני הקרבנות, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"כ.

25 **יג. בָּא עָלֶיהָ וְלֹא נָתַן לָהּ, וּלְאַחַר זְמַן נָתַן לָהּ,**
26 **אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה אֶתְנָן. בַּמֶּה דְּבָרִים**
27 **אֲמוּרִים? בְּכוּתִית שֶׁאָמַר לָהּ: הִבָּעֲלִי לִי בְּטָלֶה זֶה,**
28 **שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מְשִׁיכָה[80], אוֹ בְּיִשְׂרְאֵלִית[81] שֶׁהָיָה**
29 **הַטָּלֶה בַּחֲצַרָהּ[82] וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא אֶתֵּן לָךְ מָעוֹת**
30 **בְּיוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּךְ[83]; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ**
31 **'הִבָּעֲלִי לִי בְּטָלֶה' סְתָם, וּבָא עָלֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן**
32 **שָׁלַח לָהּ טָלֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מִשּׁוּם אֶתְנָן[84].**

80) כלומר, שהרי הגוי קונה גם בכסף וגם במשיכה (ראה פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד, ועיי"ש בהערה פח), וכיון שאומר לה הבעלי לי בטלה זה, הרי היא קונה את הטלה בביאה זו, אף כי נתן לה את הטלה לאחר זמן והרי זה אתנן זונה, וראה להלן בסמוך. 81) שאינה קונה אלא במשיכה או בהגבהה (ראה בפ"ג מהל' מכירה ה"א). 82) וחצרו

של אדם קונה לו (פ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ח). 83) ראה בתמורה כט, א. ועבודה זרה סב, ב - בברייתא: "בא עליה ולא נתן לה אתננה מותר", ובגמרא שם: "מאי יהיב לה, אלא הכי קתני וכו' בא עליה ואחר־כך נתן לה אתננה מותר", והקשו (שם כט: , ושם סג.) "והתניא, בא עליה ונתן לה ואפי' עד וכו' אתננה אסור וכו', לא קשיא הא דאמר לה הבעלי בטלה זה, הא דאמר לה הבעלי בטלה סתם. טלה זה והא מחוסר משיכה, בזונה גויה דלא קניא במשיכה. ואיבעית אימא, אפילו בזונה ישראלית, כגון דקאי בחצרה וכו' דשוויה לא אפותיקי, ואמר לה אם עוד יום פלוני יהבינא לך זוזי מוטב, ואם לאו טלה באתננך", וראה 'מאירי' עבודה זרה שם, שגרס "בזונה גויה דלא בעיא משיכה". וכן הוא ב'מאירי' קידושין יד, ב (והוסיף כי אלו הגורסים "דלא קניא במשיכה", גירסא משובשת היא) וכן הגירסא בכת"י ספרדי עבודה זרה שם, וכן גרס רבינו. 84) שם בגמרא, שאין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה.

1 **יד. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם אֶתְנָן וּמְחִיר[85] אֶלָּא גּוּפָן[86],**
2 **לְפִיכָךְ אֵינוֹ חָל אֶלָּא עַל דָּבָר הָרָאוּי לִקְרַב עַל גַּבֵּי**
3 **הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה וְיַיִן**
4 **וְשֶׁמֶן וָסֹלֶת[87]. נָתַן לָהּ מָעוֹת וְלָקְחָה בָּהֶן קָרְבָּן - הֲרֵי**
5 **זֶה כָּשֵׁר[88].**

85) ראה להלן הט"ז, אי זה הוא מחיר כלב. 86) משנה תמורה ל, ב. שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה", אתנן גופיה הוא שאסור, ולא חילופיו ('קרית ספר'). 87) אבל אם נתן לה ענבים, זיתים וחטים, הרי אלו כשרים לקרבן, שכבר נשתנו, ראה להלן הט"ו. 88) שם במשנה.

6 **טו. נָתַן לָהּ חִטִּים וַעֲשָׂאָתַן סֹלֶת, זֵיתִים וַעֲשָׂאָתַן**
7 **שֶׁמֶן, עֲנָבִים וַעֲשָׂאָתַן יַיִן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים, שֶׁכְּבָר**
8 **נִשְׁתַּנּוּ[89]. נָתַן לָהּ בֶּהֱמַת קָדָשִׁים[90] בְּאֶתְנָנָהּ - לֹא**
9 **נֶאֱסְרָה לַמִּזְבֵּחַ[91]. וַאֲפִלּוּ מִנָּה אוֹתָהּ עַל פִּסְחוֹ[92] וְעַל**
10 **חֲגִיגָתוֹ[93] בְּאֶתְנָנָהּ - לֹא נִפְסְלוּ הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁכְּבָר זָכָה**
11 **בָּהֶן גָּבוֹהַּ מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁן[94]. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ דָּבָר**
12 **שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ - לֹא פְּסָלוֹ, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
13 **שֶׁלּוֹ[95], אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[96]. אֲבָל אִם נָתַן**
14 **לָהּ עוֹפוֹת[97], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻקְדָּשִׁין[98] - אֶתְנָן חָל**
15 **עֲלֵיהֶם וַאֲסוּרִים[99]. וּמִדִּבְרֵי קַבָּלָה הוּא דָּבָר זֶה[100].**

89) תמורה שם, בברייתא. וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם" – "שניהם" ולא שינוייהם, וראה להלן הי"ח בשינוי "מחיר כלב". 90) כלומר, בהמה שהקדישה לפני הנתינה. 91) תמורה שם, במשנה: "נתן לה מוקדשין, הרי אלו מותרין". 92) ראה להלן בסמוך. 93) היא חגיגת ארבעה עשר בניסן, ראה בפ"י מהל' קרבן פסח הי"ב. 94) ואין זה ממון שלו, ואינו יכול לתת לה באתננה. ושם בגמרא: "ויהיו מוקדשין, אתנן ומחיר חל עליהן, מקל־וחומר וכו' תלמוד־לומר (שם): "לכל נדר", להוציא את הנדור. טעמא דמעטינהו קרא, הא לא מעטינהו קרא, הוה אמינא כי יהיב לה מוקדשין, חל עליהן אתנן ומחיר, והא לאו ממוניה הוא, אמר רב הושעיא בממנה על פסחו, ורבי היא - דתניא "ואם ימעט הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) החייהו משה, מכדי אכילה ולא מכדי מקח. רבי אומר, אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו, ומעותיו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהן". ואמרו בפסחים צ, א - שרבה ורבי זירא נחלקו בביאור מחלוקתם, והמקיל בהם מפרש שלא נחלקו בעצים לצליית הפסח, ובמצה ומרור, שגם לחכמים לוקח בהם והמעות חולין – אלא בקונה במעות חלוק וטלית, ופסק רבינו פ"ד מהל' קרבן פסח הי"א כחכמים ולא כרבי (משנה־למלך שם). ולפיכך כתב כאן בטעם הלכה זו, שהם של הקדש, ולא כהברייתא בתמורה שם שמיעטה מן הפסוק "לכל נדר", כי ברייתא זו אליבא דרבי. וכוונת רבינו במה שכתב "ואפילו מנה אותה על פסחו ועל חגיגתו", לומר, שגם פסח וחגיגה שיש אומרים שהם ממונו (רבי, כנ"ל) – אין זה לפי ההלכה אלא גם הם אינם אלא ממון הקדש. ועי' כסף־משנה כאן ובהל' קרבן פסח שם. 95) נלמד מדברי הגמרא שהובאו למעלה: "והא לאו ממוניה הוא". וראה גם למעלה ה"ה. 96) שאז קנתה הזונה ביאוש ושינוי רשות, כמבואר בפ"ה מהל' גניבה ה"ג ('הר המוריה'). 97) תורים ובני יונה. 98) כלומר, אפילו עופות שהקדישן לפני הנתינה. 99) בתמורה ל, ב - במשנה: "נתן לה מעות וכו' מותרין, יינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור, נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרים. עופות, הרי אלו אסורים. שהיה בדין מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן, עוף שאין המום פוסל בו אינו דין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליהם, תלמוד־לומר (דברים כג, יט) לכל נדר, להביא את העוף", ומפרש רבינו כי מדובר בעופות מוקדשין, שאם לא כן למה הפסיקה המשנה בבבא "נתן לה מוקדשין", ולא נשנו הדברים ביחד "יינות ושמנים וסלתות (ועופות)", אלא על־כרחנו כי העופות הם מוקדשין ('מעשה רוקח'). ועוד ראיה לכך, כי אם נאמר שהעופות הם חולין – אין זה קל־וחומר ממוקדשין לעופות, כי מוקדשין הם ממון גבוה, ולפיכך אין אתנן חל עליהם, אבל עופות שהם חולין אפשר שאתנן חל עליהם, אלא על־כרחנו כי מדובר בעופות מוקדשין (לחם־משנה). אבל הראב"ד מפרש כי "העופות" במשנה הם חולין, וכן פירש רש"י שם. 100) כלומר, מגזירת הכתוב "לכל נדר". אבל מצד הסברא, היינו אומרים "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" (לחם־משנה).

16 **טז. אֵי זֶה הוּא מְחִיר כֶּלֶב?[101] זֶה הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ:**
17 **הֵא לְךָ טָלֶה זֶה תַּחַת כֶּלֶב זֶה[102]. וְכֵן אִם הֶחֱלִיף כֶּלֶב**
18 **בְּכַמָּה בְּהֵמוֹת אוֹ עוֹפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת**
19 **לַמִּזְבֵּחַ[103].**

101) ראה למעלה פ"ג ה"ז כי מחיר כלב אסור למזבח. 102) משנה, שם. והיינו שמחליף הכלב בטלה. ושם בגמרא: "מחיר כלב, זהו חליפי כלב. וכן הוא אומר (תהלים מד, יג)

תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם", אלמא מחיר היינו דמים (רש"י שם). 103) פשוט הוא (כסף־משנה). ונלמד ממה שנאמר להלן בהי"ז, שעשרה שכנגד הכלב אסורים ('הר המוריה').

יז. שְׁנֵי שֶׁתָּפִין[104] שֶׁחָלְקוּ, זֶה לָקַח עֲשָׂרָה טְלָאִים וְזֶה לָקַח תִּשְׁעָה וְכֶלֶב אֶחָד - שֶׁעַם הַכֶּלֶב[105] מֻתָּרִין[106]; אֲבָל הָעֲשָׂרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ: אִם יֵשׁ אֶחָד מֵהֶם דָּמוֹ כִּדְמֵי הַכֶּלֶב אוֹ יָתֵר עַל דְּמֵי הַכֶּלֶב - מוֹצִיאוֹ מִן הָעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד הַכֶּלֶב וְיִהְיֶה מְחִירוֹ[107], וּשְׁאָרָן[108] מֻתָּרִים[109]; וְאִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן דָּמָיו פְּחוּתִין מִדְּמֵי הַכֶּלֶב - הֲרֵי הָעֲשָׂרָה כֻּלָּן אֲסוּרִים[110].

104) משנה, שם ל, א. 105) כלומר, תשעת הטלאים שנטל זה שנפל בחלקו הכלב. 106) שם במשנה. שהרי אינם חליפי הכלב. 107) כלומר, טלה זה יהיה "מחיר הכלב", ורק הוא אסור למזבח (שם בגמרא, ומובא להלן). 108) יתר תשעת הטלאים. 109) ב'תוספות' שם ד"ה ואידך, כתבו שזהו מטעם "ברירה". ואם כן צריך עיון, שהרי רבינו פסק שבדאורייתא אין ברירה (פ"ז מהל' מעשר ה"א). ועי' בלחם־משנה פ"ו מהל' בכורות ה"י. 110) במשנה, שם: "וכן שני שותפין שחלקו, אחד נטל עשרה ואחד תשעה וכלב, שכנגד הכלב אסור, ושעם הכלב מותר", ובגמרא שם הקשו: "ניפוק חדא להדי כלבא, והנך כולהו לישתרו, הכא במאי עסקינן כגון דטפי דמי כלב מחד מינייהו, והאי טיפונא (= היתר ששוה הכלב לעומת הטלה האחד) שדי בכולהו", וכולם נחשבים למחיר כלב.

יח. נִשְׁתַּנָּה הַמְּחִיר, כְּגוֹן שֶׁהֶחֱלִיף כֶּלֶב בְּחִטִּים וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[111]. אֶתְנַן כֶּלֶב[112] וּמְחִיר זוֹנָה[113] - מֻתָּרִין[114]. אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב - מֻתָּרִין לְבֶדֶק הַבַּיִת[115], שֶׁהֲרֵי הֵן מִשְׁתַּנִּין. אֲבָל גּוּפָן שֶׁל אֶתְנָן לֹא יֵעָשֶׂה רִקּוּעִין[116] לַבַּיִת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל נֶדֶר[117] - לְהָבִיא אֶת הָרִקּוּעִים.

111) שם ל, ב - בברייתא, וכבית הלל שדרשו ממה שנאמר (דברים שם) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם", "שניהם" ולא שינוייהם. וראה למעלה הט"ו לענין אתנן זונה. ולענין ולדותיהם שמותרין, מובא למעלה פ"ג הי"ב. וראה בכסף־משנה ובמשנה־למלך. 112) כלומר, בא על כלב ונותן לבעל הכלב טלה באתננו (ראה רש"י שם במשנה ל.). 113) כלומר, נתן לחבירו טלה תמורת שפחה זונה שיש לו (וראה רש"י שם). 114) שם במשנה: "אתנן הכלב ומחיר זונה, הרי אלו מותרין, שנאמר (דברים שם) "שניהם" — שניהם ולא ארבעה". 115) שאם למזבח מותרים אחר שנשתנו (למעלה בהלכה זו, ובהט"ו) קל־וחומר שמותרים לבדק הבית (כסף־משנה). 116) כחכמים בברייתא, שם. 117) בברייתא שם, למדו זאת חכמים ממה שנאמר (שם) "בית ה' אלקיך" — "לרבות את הריקועין", וצריך עיון (לחם־משנה).

יום שלישי ל' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושאיסורם במה שהוא.

א. שְׂאוֹר[2] וּדְבַשׁ[3] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[4], וְאִסּוּרָן בְּכָל שֶׁהֵן[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ וְגוֹמֵר. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם הִקְטִירָן עִם הַקָּרְבָּן אוֹ לְשֵׁם קָרְבָּן[6]. וְאֶחָד הַמַּקְטִיר עַצְמָן אוֹ הַמַּקְטִיר תַּעֲרֹבֶת שֶׁלָּהֶן - לוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[7]. וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֶאֱמְרוּ בְּלַאו אֶחָד[8].

2) דבר המחמיץ אחרים. והוא הדין לחמץ (=שנחמץ על ידי אחרים). 3) "כל מתיקת פרי קרוייה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה'". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. 4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. 5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשההקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל־שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערובת. 6) כלומר, או שהקטירן עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירן בפני עצמן ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. 7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירן בנפרד. 8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

ב. נָפַל מֵהֶם כָּל שֶׁהוּא בַּקְּטֹרֶת - נִפְסְלָה[9]. וְאִם הִקְטִיר מִמֶּנָּה בַּהֵיכָל[10] - לוֹקֶה[11]. וְאֵין הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.

9) בכריתות ו. בברייתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה

נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). 10) על המזבח הפנימי שבהיכל, שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. 11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקח על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקח גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

ג. הֶעֱלָה שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ בִּפְנֵי עַצְמָן[12] לַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁם עֵצִים - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ - לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. אֲפִלּוּ הִקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַקְטָרָה[13] בִּדְבַשׁ אוֹ בִּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְהוּא מִן הַקָּרְבָּן - לוֹקֶה[14].

12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. 13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. 14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו' והקטירם מן השאור ומן הדבש עובר בלא־תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'.

ד. כֵּיצַד? הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם[15] אוֹ מִבְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[16] אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת[17] אוֹ מִמּוֹתַר הָעֹמֶר[18] אוֹ מֵחַטַּאת הָעוֹף[19] אוֹ מִלֶּחֶם הַפָּנִים[20] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[21] אוֹ מִלֹּג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע[22], הַמַּעֲלֶה כְּזַיִת מֵאַחַת מֵאֵלּוּ בְּחָמֵץ אוֹ בִּדְבַשׁ, בֵּין לַמִּזְבֵּחַ בֵּין לַכֶּבֶשׁ[23] - לוֹקֶה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֵלּוּ רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, הוֹאִיל וְהֵן קְרוּיִין קָרְבָּן - חַיָּב עֲלֵיהֶן[24]; שֶׁנֶּאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיְיָ וְגוֹמֵר[25].

15) שהם נאכלין לכהנים. 16) שלמי יחיד, תודה, מעשר בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים, ובכור הנאכל לכהנים. 17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאר נאכל לכהנים". 18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. 19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו". וסובר רבינו כי המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש, כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. 20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. 21) כי הן נאכלות לכהנים. 22) כי שיירי לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע".

ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. 23) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש. 24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח.) "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". 25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו.

ה. וְכֵן אָסוּר[26] לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ[27] דָּבָר מִכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמִּקְצָתוֹ לָאִשִּׁים - הֲרֵי שְׁאֵרִיתוֹ בְּכָל תַּקְטִירוּ[28].

26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שעיקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. 27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נז: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. 28) אף על פי שלעניין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

ו. הַמַּקְטִיר אֵיבְרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה[29] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאִסּוּר הַקְרָבָתָהּ מִכְּלַל עֲשֵׂה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: מִן הַטְּהוֹרָה אֶכֹל[30] וּמִן הַטְּהוֹרָה הַקְרֵב[31], הָא טְמֵאָה לֹא תֹאכַל וְלֹא תַקְרִיב - כְּשֵׁם שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, כָּךְ לוֹקֶה עַל הַקְרָבָתָהּ[32]. אֲבָל הַמַּקְרִיב אֵיבְרֵי חַיָּה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[33]. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם, הָא מִן הַחַיָּה לֹא תַּקְרִיבוּ[34]; וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

29) חמור, סוס וגמל וכו'. 30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו". 31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". 32) בזבחים שם אמרו: "איתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור

המתחיל ולאו הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיוט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקרבה, ומתרץ: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקרבה מאכילה. 33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם") אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. 34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

1 **ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל וְהִקְרִיב הַקָּרְבָּן - פָּסוּל[35],**
2 **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: שׂוֹנֵא גָזֵל**
3 **בְּעוֹלָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם**
4 **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
5 **חַטָּאת, שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בְּשָׂרָהּ[37]. וּמִפְּנֵי תַּקָּנַת**
6 **מִזְבֵּחַ אָמְרוּ: שֶׁהַחַטָּאת הַגְּזוּלָה, אִם נוֹדְעָה לָרַבִּים**
7 **- אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, כְּדֵי**
8 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזֵלוֹת. וְכֵן הָעוֹלָה[38].**

35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (בבא קמא סו: סז) - "קרבנו ולא הגזול". 36) כדעת רב יהודה בגיטין נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברשותיה, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. 37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. 38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי איריא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואידך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזור שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות".

9 **ח. הַגּוֹנֵב עוֹלַת חֲבֵרוֹ וְהִקְרִיבָהּ סְתָם[39] - נִתְכַּפְּרוּ בָהּ**
10 **הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.**

39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

11 **ט. אֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וּנְסָכִים[40] לֹא מִן הַטֶּבֶל[41] וְלֹא**
12 **מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לָעֹמֶר[42] וְלֹא מִן הַמִּדְמָע[43], וְאֵין**
13 **צָרִיךְ לוֹמַר מֵעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה**
14 **הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה[44], שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָהּ. וְאִם**
15 **הֵבִיא - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לִהְיוֹתָן רְאוּיִין לְקָרְבָּן, אֲבָל**
16 **נִתְקַדְּשׁוּ לְהִפָּסֵל, וְיִהְיוּ כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ[45].**

40) [היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. 41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל". 42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. 43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. 44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו לרבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? 45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתימא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישרפו שקדשם הכלי".

17 **י. כָּל הַמְּנָחוֹת אֵין מְבִיאִין אוֹתָן מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם**
18 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְכַתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן[46]: בִּכּוּרִים**
19 **לַיי[47]; וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[48]. וּמְבִיאִים נְסָכִים מִן**
20 **הַמֻּקְצֶה[49] בְּיוֹם טוֹב[50].**

46) בשתי הלחם. 47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". 48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיוט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. 49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). 50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

21 **יא. מִצְוַת עֲשֵׂה לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ**
22 **לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וְאֵין**
23 **לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלַח, חוּץ מִיֵּין**
24 **הַנְּסָכִים[51] וְהַדָּם וְהָעֵצִים[52]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה[53], וְאֵין**
25 **לוֹ מִקְרָא לִסְמֹךְ עָלָיו. וּמִצְוָה לִמְלֹחַ הַבָּשָׂר יָפֶה**
26 **יָפֶה, כְּמוֹלֵחַ בָּשָׂר לְצָלִי שֶׁמְּהַפֵּךְ אֶת הָאֵבֶר וּמוֹלֵחַ.**
27 **וְאִם מָלַח כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ בְּגַרְגִּיר מֶלַח אֶחָד[54] -**
28 **כָּשֵׁר[55].**

51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי

גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם. ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאישים, לבין יין הבא בפני עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאישים, אלא שאיסור כיבוי האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האישים]. 52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג) "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. 53) כלומר, דבר זה שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לעניין עצים. 54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא" (כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא, בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא. 55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה, אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

1 **יב. הִקְרִיב בְּלֹא מֶלַח כְּלָל - לוֹקֶה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא**
2 **תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה -**
3 **הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר וְהֲרָצָה[57]. חוּץ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁהַמֶּלַח**
4 **מְעַכֵּב בַּקְּמִיצָה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית**
5 **אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ[59].**

56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שבכל קרבן - לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה: הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא תשבית מלח וגו', ואם כן מנין לו לחייב מלקות בכל קרבן? 57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח, למצוה ולא לעכב". 58) נקט קמיצה משום שאינו מולח אלא את הקומץ בלבד. 59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו' כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן, אבל מלחה הזר, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

6 **יג. הַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשֶּׁל צִבּוּר,**
7 **כְּמוֹ הָעֵצִים; וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא מֶלַח אוֹ עֵצִים**
8 **לְקָרְבָּנוֹ[60] מִבֵּיתוֹ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין**
9 **הַמֶּלַח: בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח[61], וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ[62], וּבְרֹאשׁוֹ**
10 **שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת**
11 **הַקָּדָשִׁים[63]. וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ מוֹלְחִין הָאֵיבָרִים.**
12 **וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמְנָחוֹת**
13 **הַנִּשְׂרָפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.**

60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש אשר היחיד מביא עצים. 61) כי שמונה לשכות היו בעזרת ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". 62) כי "כבש" היה בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח. 63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת המלח, אלא בלשכת הפרוה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים, וכן עצי המערכה.

14 **א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִהְיוֹת כָּל קָרְבָּן תָּמִים וְנִבְחָר[2], כָּךְ**
15 **הַנְּסָכִין[3] יִהְיוּ תְּמִימִים[4] וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם**
16 **יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם - שֶׁיִּהְיוּ הַנְּסָכִים תְּמִימִים. שֶׁלֹּא**
17 **יָבִיא נְסָכִים לֹא מִיַּיִן מְעֻשָּׁן[5], וְלֹא סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה[6],**
18 **וְלֹא יִבְלֹל[7] בְּשֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ[8] אוֹ טַעְמוֹ רָע[9].**

2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא, ולהלן פ"ז הלכה יא. 3) יין, שמן וסולת שמביאין עם הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ואף־על־פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) – בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שיהיו הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). 5) שם במשנה פו: ומעושן הוא "כשהיו הענבים מרים, היו מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה) כתב: "פירוש מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן, ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב". ולפי התוי"ט וההגהה על התוי"ט שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי גם כן) וכו'". וראה להלן הלכה ט. 6) משנה שם פה. "ואם התליעה פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכיהם": "שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם". וראה להלן הלכה יא. 7) את המנחה. 8) שם פו. בברייתא: "שמן וכו' ושל ריח רע לא יביא, ואם הביא פסול". 9) ראה להלן הלכה יד.

19 **ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[10] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא**
20 **יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ כְּשֶׁהוּא לַח -**
21 **פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[11]. הִתְלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם**
22 **שֶׁהִתְלִיעַ. וַעֲצֵי סְתִירָה[12] פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ**
23 **אֶלָּא חֲדָשִׁים[13].**

10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א־ד. 11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש – רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. 12) תוספתא

מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). 13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

1 **ג. הַמַּקְדִּישׁ[14] יַיִן פָּסוּל[15] אוֹ סֹלֶת[16] אוֹ שֶׁמֶן פָּסוּל[17]**
2 **אוֹ עֵצִים פְּסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ[18] - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם**
3 **דּוֹמִים לְבַעַל מוּם כִּבְהֵמָה וְלוֹקֶה[19], אוֹ אֵינָן כְּבַעַל**
4 **מוּם. לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].**

14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופז. ונסתפק המשנה־למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. 15) ראה להלן הלכה ט. 16) ראה להלן הלכה יא. 17) ראה להלן הלכה יד. 18) ראה למעלה הלכה ב. 19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. 20) מלקות מדרבנן, שבית־דין מכין כפי מה שיראו (פי"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מרדות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית־דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה – מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

5 **ד. הַסֹּלֶת[21] וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה[22] וְהָעוֹפוֹת[23]**
6 **וְהָעֵצִים וּכְלֵי שָׁרֵת[24] שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[25] - אֵין**
7 **פּוֹדִין אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ - כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
8 **בְּהַעֲמָדָה נֶעֱרָךְ, וְאֵלּוּ אֵינָן בִּכְלַל הַעֲמָדָה[26], לְפִיכָךְ**
9 **אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם[27].**

21) משנה במנחות ק: "המנחות והנסכים וכו'". 22) במשנה שם הובאה הלבונה בבבא אחרת, ביחד עם עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. 23) ספרא (פ' בחוקותי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה לג.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. 24) כלים שמשרתים בהם במקדש. 25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות והנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שנטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. 26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קרית ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פי"ב משנה א. 27) אפילו קדם מומן להקדשן, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

10 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ**
11 **אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ**
12 **בִּכְלֵי, אִם נִטְמְאוּ אוֹ נִפְסְלוּ - פּוֹדִין אוֹתָן[28]. אֲבָל**
13 **טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קֻדְּשׁוּ בִּכְלֵי - אֵין**
14 **פּוֹדִין אוֹתָן[29]. חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא[30], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ:**
15 **מֵחַטָּאתוֹ, עַל חַטָּאתוֹ[31] - לוֹמַר, שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ**
16 **מִדְּמֵי חַטָּאתוֹ. לְפִיכָךְ, קֹדֶם שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת -**
17 **הֲרֵי הִיא כִּקְדֻשַּׁת דָּמִים, וּפוֹדִין אוֹתָהּ אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכָל הַנְּסָכִים[32] שֶׁנִּטְמְאוּ[33] - עוֹשֶׂה**
19 **לָהֶם מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׁוֹרְפָן בַּמִּזְבֵּחַ[34].**

28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). 29) כרבי אלעזר שם קא. 30) שם המשך דברי ר' אלעזר. 31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז:) "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכבשה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסיף, שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסיף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). 32) זבחים צב. 33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. 34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

20 **ו. מֵי הֶחָג[35] שֶׁנִּטְמְאוּ[36] וְהִשִּׁיקָן[37] וְטִהֲרָן [כְּמוֹ**
21 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּטְהָרוֹת][38]: אִם טִהֲרָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן -**
22 **הֲרֵי אֵלּוּ מִתְנַסְּכִין; וְאִם הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ -**
23 **הוֹאִיל וְנִדְחוּ יִדָּחוּ[39].**

35) מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). 36) פסחים לד: מימרא של ריש

לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממעיין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). 37) נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). 38) הלכות טומאת אוכלין שם. 39) בפסחים שם: "השיקן ואחר־כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר־כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ח. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", "ואין בזה הפרש בין הקדישן בפה, ר"ל, בקריאת שם במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

1 **ז. זֵיתִים וַעֲנָבִים[40] שֶׁנִּטְמְאוּ[41] - דּוֹרְכָן פָּחוֹת**
2 **מִכְּבֵיצָה[42], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים לְנְסָכִים;**
3 **שֶׁהַמַּשְׁקֶה מֵפִקָּד הוּא בָּאֹכֶל, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מִגּוּפוֹ[43].**

40) פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכן פחות מכביצה ויינן כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. 41) "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). 42) משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=באוכל הטמא) כביצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכן פחות מכביצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכביצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפחתו הענבים משיעור כביצה, ושוב אינם מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כביצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכביצה. 43) ולפיכך לא נטמאו על־ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכונסים בתוכו (שם בגמרא).

4 **ח. מַעֲלָה[44] יְתֵרָה עָשׂוּ חֲכָמִים בְּקָדָשִׁים: שֶׁזְّרָעִים**
5 **שֶׁנִּטְמְאוּ, אֲפִלּוּ זְרָעָן - הַיּוֹצֵא מֵהֶן פְּסוּלִין לְנְסָכִים;**
6 **שֶׁאֵין זְרִיעָה מוֹעֶלֶת[45] בְּקָדָשִׁים[46]. וְכֵן הָעֵצִים**
7 **וְהַלְּבוֹנָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן אֲכָלִין - הֲרֵי הֵן**
8 **מִתְטַמְּאִין כְּאֹכֶל לְעִנְיַן הַקְרָבָנוֹת, וְיִפָּסְלוּ הָעֵצִים**
9 **וְהַלְּבוֹנָה בְּטֻמְאָה זוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן.**

44) שם לד: 45) לטהר. 46) אף־על־פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד.). 47) מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף־משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובזבחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" – "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה – הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם־משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

10 **ט. וְאֵלּוּ הֵן הַיֵּינוֹת הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[48]:**
11 **הַמָּתוֹק[49], וְהַמְּעֻשָּׁן[50], וְהַמְבֻשָּׁל בָּאֵשׁ אוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ[51]**
12 **אוֹ[52] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ בַּבִּשּׁוּל. אֲבָל יַיִן שֶׁמְּחַמְּמִין**
13 **אוֹתוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נָתְנָה בּוֹ טַעַם בִּשּׁוּל[53], וְכֵן יֵין**
14 **צִמּוּקִין[54], וְיַיִן מִגִּתּוֹ[55] שֶׁלֹּא שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם[56],**
15 **וְיֵין הַדְּלִיּוֹת[57], וְיֵין כֶּרֶם הַנָּטוּעַ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין[58] אוֹ**
16 **בְּבֵית הַזְּבָלִים[59], אוֹ יֵין גְּפָנִים שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[60],**
17 **אוֹ יֵין כֶּרֶם שֶׁלֹּא נֶעֱבַד[61] - כָּל אֵלּוּ הַיֵּינוֹת לֹא יָבִיא**
18 **לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[62].**

48) יש מהם שפסולים רק לכתחילה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. 49) משנה במנחות פו: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז.). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שהה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל־כרחנו שהיתה לפניו גירסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. 50) שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובהגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). 51) בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיון, ואם הביא כשר", ומתרץ "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיון, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. 52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". 53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטן". 54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: 55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). 56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא

מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר", וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. 57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכדמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. 58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים וכו' ואם הביא כשר". 59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. 60) שם במשנה: "ולא ממה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח־יט). 61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. 62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

1 **י. יַיִן שֶׁנִּתְגַּלָּה[63] - פָּסוּל לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[64]. הִדְלָה גֶּפֶן**
2 **עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה[65] - יֵינָהּ פָּסוּל לִנְסָכִים[66], מִפְּנֵי**
3 **שֶׁנִּשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: זֶבַח וּנְסָכִים[67] - מַה**
4 **זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה[68], אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ[69].**

63) ויש חשש שמא שתה נחש מהיין, והכניס בו ארס. 64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסנן את היין – פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות". 65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה, וכן גדלו הענבים. 66) דברי רב אשי בבכורות יז. 67) הוקשו זה לזה. 68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". 69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

5 **יא. סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה רֻבָּהּ[70] אוֹ הִתְלִיעוּ רֹב הַחִטִּים[71]**
6 **שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵהֶן[72] - פְּסוּלָה[73]. הִתְלִיעַ רֹב חִטָּה אַחַת -**
7 **הֲרֵי זֶה סָפֵק[74]. וְכָל סֹלֶת שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ קֶמַח -**
8 **פְּסוּלָה[75].**

70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובברייתא (שם פה:) "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). 72) שהסולת נעשתה מהחיטים הללו, שרוב מהם מתולעים. 73) שם בברייתא: "וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקו". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה תהיה רובה מתולעת, אלא מספיק גם שכל חיטה וחיטה מהם היא רק במיעוטה מתולעת. אבל רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה ציץ הקודש חלק ב סימן כג), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מובחר, ונשאר הדבר בתיקו, וראה גם כסף־משנה והר המוריה כאן. 75) עד שיחזור וינפה אותה, ראה להלן הי"ב.

9 **יב. כֵּיצַד בּוֹדְקִים?[76] מַכְנִיס הַגִּזְבָּר יָדוֹ לְתוֹךְ הַסֹּלֶת,**
10 **אִם עָלָה בָּהּ אָבָק - פְּסוּלָה[77] עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִנַּפֶּה**
11 **אוֹתָהּ. אֲבָל סֹלֶת חִטִּים שֶׁנִּזְרְעוּ בְּבֵית הַשִּׁלְחִין[78] אוֹ**
12 **בְּבֵית הַזְּבָלִים[79] אוֹ בְּבֵית הָאִילָן[80] אוֹ בְּאֶרֶץ שֶׁלֹּא נָרָה**
13 **וְלֹא עִבְּדָהּ[81] - לֹא יָבִיא לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא -**
14 **כְּשֵׁרָה[82].**

76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. 77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". 78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. 79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. 80) שם במשנה: "ולא מבית האילן" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפיה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). 81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זרועה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפיה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה, ראה להלן פ"ז הלכה ד. 82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבלים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף־משנה.

15 **יג. חִטִּים שֶׁלִּקְּטָן מִגֻּלְלֵי הַבָּקָר[83] וּזְרָעָם[84] - הֲרֵי**
16 **אֵלּוּ[85] סָפֵק, אִם עָבְרָה מֵאוּסָן בַּזְּרִיעָה אוֹ עֲדַיִן הֵן**
17 **מְאוּסִין[86]. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא מֵהֶן מְנָחוֹת, וְאִם הֵבִיא**
18 **- כָּשֵׁר[87].**

83) מתוך הצואה של הבקר. 84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך" (מנחות סט.). 85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגללי הבקר. 86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו במעי הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין לחם־משנה. 87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

1 **יד. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁמָנִים הַפְּסוּלִין: שֶׁמֶן שֶׁל גַּרְגְּרִים[88]**
2 **שֶׁנִּשְׁרוּ בְּמַיִם[89], אוֹ שֶׁל זֵיתִים[90] כְּבוּשִׁין[91] אוֹ**
3 **שְׁלוּקִים[92], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁמָרִים[93], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ**
4 **רַע[94] - כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין[95]. אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁנִּטְעוּ בְּבֵית**
5 **הַזְּבָלִים אוֹ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין אוֹ שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[96],**
6 **אוֹ שֶׁמֶן שֶׁהוֹצִיאוּ מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ, אֶלָּא עֲדַיִן**
7 **הֵם פַּגִּין[97] - כָּל אֵלּוּ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר.**

88) של זיתים. 89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. 90) שמן של זיתים. 91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). 92) ששפכו עליהם מים רותחים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". 93) תוספתא מנחות פ"ט ובריתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). 94) גם זה בתוספתא ובריתא שם, ראה למעלה הלכה א. 95) אפילו בדיעבד. שם במשנה ובריתא, ומשום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפיה"מ שם פה.). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. 96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין, לא מן מה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. 97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנון". ובגמרא שם פו. "תניא רבי יהודה אומר, אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בבריתא שם וברש"י ותוספות שם.

8 **טו. כָּל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים[98] כְּשֵׁרִים מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה**
9 **לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ[99] וּמִן הַיָּשָׁן[100], וּבִלְבַד שֶׁיָּבִיאוּ מִן**
10 **הַמֻּבְחָר; חוּץ מִן הָעֹמֶר[101] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[102], שֶׁאֵינָן**
11 **בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[103].**

98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המובחר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. 99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. 100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. 101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". 102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמשים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם. 103) שם במשנה. "דבר תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז־יז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך" (רבינו בפיה"מ שם), וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה־ו, ובפ"ח שם הלכה ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבואר בו דבר שאינו פסול בדיעבד לקרבן ואסור להקריבו לכתחילה.

12 **א. לֹא כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פָּסוּל מֵבִיא אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה.**
13 **כֵּיצַד? הָיָה חַיָּב עוֹלָה - לֹא יָבִיא שֶׁה כָּחוּשׁ וְכָעוּר**
14 **וְיֹאמַר: הֲרֵי אֵין בּוֹ מוּם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאָרוּר נוֹכֵל**
15 **וְגוֹמֵר[2]. אֶלָּא כֹּל שֶׁיָּבִיא לְקָרְבָּן - יָבִיא מִן הַמֻּבְחָר[3].**

2) "ויש בעדרו זכר, ונודד וזובח משחת לה'". 3) ראה למעלה פ"ב ה"ח, ולהלן הי"א: "שיביא מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין", וכל זה הוא מצוה מיוחדת להביא מן המובחר, אבל כדי לצאת ידי חובתו יוצא אפילו לכתחילה בבינוני, ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד: "מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכו' לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב להביא היפה והשמן ביותר וכו' אלא יביא הבינוני".

16 **ב. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ: מְבִיאִין אֵילִים[4]**
17 **מִמּוֹאָב[5], וּמְבִיאִין כְּבָשִׂים[6] שֶׁגַּבֵּיהֶן רְחָבִים מֵחֶבְרוֹן[7],**
18 **וּמְבִיאִין עֲגָלִים מִן הַשָּׁרוֹן[8], וְגוֹזָלוֹת[9] מֵהַר הַמֶּלֶךְ[10],**
19 **וּמְבִיאִין יַיִן מִקָּרְחַיִן וַהֲלוּטַיִן[11], וְסֹלֶת מִמִּכְמָשׂ**
20 **וְיוֹחֲנָה[12], וּמְבִיאִין שֶׁמֶן מִתְּקוֹעַ[13].**

4) בני שתי שנים. 5) ברייתא מנחות פז, א. 6) בני שנה. 7) שם בברייתא: "אילים ממואב כבשים מחברון וכו', רבי יהודה אומר מביאין כבשים שגובהן כרחבן". וב'תוספות' שם גרסו "שגובהן רחבים", ופירוש הדבר (לפי רבינו ורש"י בכת"י) שגביהן רחבים. 8) שם בברייתא. 9) תורים בני יונה. 10) שם בברייתא. 11) שם פו, ב - במשנה, והגירסא שם "קדוחים ועטולין". ובפירוש המשניות לרבינו גרס "קרותים והטולין", ושם אמרו עוד: "שניה להן בית רימה ובית לבן בהר, וכפר סגנא בבקעא". 12) שם פג, ב - במשנה. והגירסא שם "מכניס וזטחא", והערוך (ערך זנוח) גרס "מכמס וזנוחא", ובמשנה שבמשניות הגירסא "מכמס

ומזוניחא", ושם איתא עוד "ושניה להן עפריים בבקעא". 13) שם פה, ב - במשנה, תקוע, אלפא (כלומר, אלף=ראשון) לשמן, אבא שאול אומר שניה להן רגב בעבר הירדן.

1 **ג. כָּל הָעֵצִים[14] הַחֲדָשִׁים[15] כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה[16]. וְלֹא**
2 **הָיוּ מְבִיאִין מִשֶּׁל זַיִת וְלֹא מִשֶּׁל[17] גֶּפֶן, מִשּׁוּם יִשּׁוּב**
3 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18]. וּבְאֵלּוּ הָיוּ רְגִילִין[19]: בְּמַרְבִּיּוֹת שֶׁל**
4 **תְּאֵנָה[20] שֶׁל חֲרָשִׁים[21] שֶׁאֵינָן בְּיִשּׁוּב[22], וּבְשֶׁל אֱגוֹז**
5 **וּבְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן[23]. וְהַגְּזָרִין[24] שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה[25] - אַמָּה**
6 **אָרְכָּן וְאַמָּה רָחְבָּן[26], וְעָבְיָן כְּמַחַק גָּדִישׁ[27] שֶׁל סְאָה.**
7 **וּכְמוֹתָן עוֹשִׂין לְדוֹרוֹת[28].**

14) "כלומר, רוב העצים" (המפרש, תמיד כט.), וראה להלן. 15) שלא נשתמש בהן הדיוט, ראה למעלה פ"ו ה"ב. 16) תמיד שם, במשנה: "כל העצים כשרין למערכה". "מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין וגדושין ומבערין האש" (רבינו בפיה"מ ליומא מג:). וראה בפ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ה כי בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש, וראה גם בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"א. 17) שם במשנה: "חוץ משל גפן ושל זית". 18) כרב אחא בר יעקב (שם כט:). 19) לעשות המערכה, משום שהם מובחרים שבעצים (פירוש הראב"ד). 20) משנה, שם. והם "חריות וענפים" (המפרש, תמיד כט.). 21) צ"ל: "של חרשים" כלומר, יערות (כסף־משנה). וכן אמרו בגמרא (שם כט:) שמדובר בתאנה שאינה עושה פרי. 22) אלא במדבריות, ואינן ראויות לאכילה, ואין בזה משום ישוב ארץ ישראל (רבינו בפירוש המשניות שם). 23) שם במשנה, והם עצים שדולקין כמו נר (מפרש, תמיד שם). והרע"ב שם כתב שהוא: "עץ העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי שהוא האילן שקורין לו בלע"ז פינ"ר, ובערב צינוב"ר, ואף־על־גב דעץ מאכל הוא אין בו צורך, כמו בגפן וזית, הלכך לא אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן והזית". 24) ראה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב: "מצוה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה וכו' וכן מוסיפין שני גזירים עם תמיד של בין הערביים". 25) כלומר, הגזירין שהעלו על המזבח שהיה במשכן. 26) זבחים סב, ב - כמידת מקום המערכה. ותניא (שם) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" (ויקרא א, ח) — "שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום". 27) צ"ל: "גודש", שם בזבחים. סאה היא מדת יובש, ופירושו כעובי המדה הזאת כשהיא מלאה וגדושה. 28) אף כי מקום המערכה במזבח של דורות היה כ"ד אמה וארבעה טפחים על כ"ד אמה וארבעה טפחים (ראה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ז) — לא היתה מדת הגזירין גדולה יותר, שכן נשמע ממה ששנינו בשקלים פ"ו מ"ד: "האומר הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". וב"ירושלמי" שם נאמר כי השיעור הוא אמה (וראה ב"הר המוריה" כאן).

8 **ד. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין[29] בִּזְרִיעַת חִטֵּי הַמִּנְחוֹת[30]**
9 **וְהַנְּסָכִים?[31] נָר חֲצִי[32] הַשָּׂדֶה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[33] וְזָרַע**
10 **חֶצְיָהּ[34], וּבְשָׁנָה שְׁנִיָּה[35] נָר הַחֲצִי שֶׁזָּרַע בָּרִאשׁוֹנָה**
11 **וְזָרַע הַחֵצִי הָאַחֵר קֹדֶם לַפֶּסַח שִׁבְעִים יוֹם[36]. וְאִם**
12 **לֹא הָיְתָה הַשָּׂדֶה עֲבוּדָה - חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנֶה וְאַחַר כָּךְ**
13 **זוֹרֵעַ[37]. וּבוֹרֵר הַחִטִּים[38] יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ שָׁף אֶת**
14 **הַחִטִּים[39] וּבוֹעֵט בָּהֶן הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְקַלְּפוּ[40].**

29) למען יהיו החטים יפות וסלתן מהודרת. משנה מנחות פה, א. ובריתא שם פה, ב. 30) הבאות בפני עצמן, והם שלש מנחות ציבור ותשע מנחות יחיד, ראה בפי"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"א־ד. 31) כלומר, החיטים של מנחת הנסכים, עי' בפ"ב שם ה"א. וראה ב"הר המוריה" כאן. 32) כלומר, חרש כל השדה, והשאיר חצייה בניר בלבד בלי זריעה. 33) בגמרא שם אמרו, כי מדובר באופן שהשדה היתה עבודה. כלומר, חרושה לפני השנה הראשונה, והיתה בורה כולה שנה שלימה, וממילא מה שכתב כאן רבינו בשנה ראשונה - הכוונה, הראשונה לזריעה, והשניה לחרישה, וכדעת רש"י שם. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 34) השני. נמצא שזריעה זו היתה במקום שנחרש פעמיים. 35) כלומר, שניה לזריעה ושלישית לחרישה, כדלעיל. 36) שם במשנה, ובריתא. והוא ביום ה' בשבט "שכבר יש כח לחמה שזורחת עליה" (רש"י ורבינו גרשום). 37) שם. 38) בריתא, שם. 39) משנה שם עו, א - כדעת תנא־קמא. "ושיפה הוא גזור מן ישופך ראש, ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, שם). 40) שם במשנה: "כל המנחות טעונות וכו' שיפה ובעיטה בחיטין", "ובעיטה שדורסין אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם).

15 **ה. כָּל הַחִטִּים שֶׁל מְנָחוֹת טְעוּנוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת**
16 **שִׁיפָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה[41]. שָׁף אַחַת וּבוֹעֵט**
17 **שְׁתַּיִם, שָׁף שְׁתַּיִם וּבוֹעֵט שָׁלֹשׁ[42]. נִמְצְאוּ שָׁלֹשׁ**
18 **שִׁיפוֹת וְחָמֵשׁ בְּעִיטוֹת. וְחוֹזֵר חֲלִילָה[43], עַד שֶׁיִּגְמֹר**
19 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה, כְּדֵי**
20 **שֶׁיִּתְקַלְּפוּ הַרְבֵּה. וְחוֹשֵׁב הַהוֹבָאָה וְהַהוֹלָכָה בְּשִׁיפָה**
21 **אַחַת לְהַחְמִיר[44]. וְאַחַר כָּךְ טוֹחֵן וּמְרַקֵּד יָפֶה יָפֶה[45].**

41) שם במשנה. 42) בריתא, שם. 43) ראה רש"י שם. 44) שם: "בעי רב ירמיה, אמטויי ואתויי חד, או דילמא אמטויי ואתויי תרי, מאי. תיקו". ופירש רש"י: "הא דקתני שף אחת, היינו אמטויי ואתויי, דמה שמוליך ומביא בידו חשיב שיפה אחת, או דילמא להולכה לחודא קרי חד שיפה, וכן נמי הבאה לחוד אחשיב שיפה". ומכיון שבעיא זו לא נפשטה, יש להחמיר ולחשוב ההולכה וההובאה לשיפה אחת. 45) בעומר, אמרו חכמים (שם עו: במשנה) שהיה מנופה בשלש־עשרה נפה. ובשתי הלחם, אמרו (שם) שהיה מנופה בשתים־עשרה, ולחם הפנים באחת־עשרה, ואילו בשאר המנחות לא נתנו חכמים שיעור, ולכן כתב רבינו ומרקד יפה יפה, בלי נתינת שיעור.

22 **ו. הַיַּיִן[46] - מֵבִיא עֲנָבִים מִן הָרַגְלִיּוֹת[47], מִן הַכְּרָמִים**
23 **הָעֲבוּדִים[48] פַּעֲמִים בְּשָׁנָה[49], וְדוֹרֵךְ[50]. וְכוֹנְסִין אוֹתוֹ**
24 **בְּחָבִיּוֹת קְטַנּוֹת[51]. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן אַחַת אַחַת וְלֹא**
25 **שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלָּא שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ[52]. וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת**

1 הֶחָבִית עַד פִּיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רֵיחוֹ נוֹדֵף[53]. וְאֵינוֹ
2 מֵבִיא לֹא מִפִּי הֶחָבִית, מִפְּנֵי הַקִּמְחִין הָעוֹלֶה עַל פְּנֵי
3 הַיַּיִן[54]; וְלֹא מִשּׁוּלֶיהָ[55], מִפְּנֵי[56] הַשְּׁמָרִים; אֶלָּא
4 מִשְּׁלִישָׁהּ[57] וּמֵאֶמְצָעָהּ[58] שֶׁל אֶמְצָעִית[59].

46) כלומר, כיצד היו עושין היין לנסכים. ומקור כל הלכה זו במנחות פו, ב - במשנה. 47) "הסמוכות לארץ כשאר הכרמים" (פירוש המשנה) שאינן דלויות (= מוגבהות מן הארץ). וראה למעלה פ"ו ה"ט. 48) משנה, שם: "ואין מביאין וכו' אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". 49) בגמרא שם פז, א - תנא כרמים העבודים פעמים בשנה, "ועבודת הכרמים היא החפירה סביבות השרשים כמין גומות ולהשקותן ולהפך אותה העפר כולה כדי שיכנס בהן המים והאויר" (פירוש המשנה, שם) והענבים האלו הם מובחרים. (ולא כתב רבינו מלאכת הזמירה, אלא דקדק וכתב מלאכות שיש להן היתר בשנה השביעית, היינו חפירה סביב השרשים, שמותרת אם נתכוין לאוקמי אילנא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ז), השקאה בבית השלחין (שם ה"ח), ועשיית עוגויות לגפנים (שם ה"ט), שכן נראה ב"ירושלמי" שבת פ"ח ה"ב, שאמרו שם לענין קידוש: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רבי הושעיה, יוצאין ביין של שביעית". וראה בספרי "זמנים" (סי' טו עמ' לו) שהספק היה אם יין של שביעית, שאינו עבוד כבשאר השנים, אם הוא נקרא יין מכרמים עבודים (שהרי דין קידוש תלוי בנסכים – ראה בבא־בתרא צז.), ופשט מברייתא של רבי הושעיה שיוצאים, הרי שכרם העבוד בשנה השביעית, הרי הוא כרם עבוד). 50) מיד אחר בצירתן (תוספתא מנחות פ"ט, וראה 'הר המוריה' כאן). 51) במשנה שם פו, ב: "ולא (היו) כונסין אותן בחצבין גדולים (שפוגמים טעם היין, רש"י כת"י) אלא בחביות קטנות", ובברייתא (שם פז.) "תנא, חביות כדות לודיות ובינוניות", ומפרש רבינו שהדברים הללו באו לפרש מה שאמרו במשנה שם: "ולא היו כונסין אותן בחצבין גדולים", שהכוונה גם לגדולים וגם לבינוניים, ואם כן לא יכנוס אלא בחביות קטנות, וכסתם דברי המשנה ('הר המוריה'). ולא כמו שאמרו בתוספתא שם: "לא בחצבים גדולים ולא בחביות קטנות אלא בכדידיות בינוניות". 52) בברייתא שם לפנינו, איתא: "אין מניחין אותן שתים אלא אחת אחת", "ונראה מדברי רבינו שהוא גורס וכו' בברייתא כלשון שהזכיר, והוא מפרש שמניחים שלש חביות זו על גב זו, והאמצעית היא המשובחת ששמור יינה יותר" (לחם־משנה). 53) משנה, שם פו, ב. 54) שם במשנה. קמחין הם הגרגרים העולים על פני היין ודומים לגרגרי חיטה. ובלשון ערבית קורין אותם קמחין (פירוש המשנה, שם). 55) מהיין הנמצא סמוך לתחתיתה של החבית. 56) שם במשנה. 57) משנה, שם. כלומר, אינו לוקח אלא מן השליש האמצעי ששם הוא מובחר, מפני שהוא רחוק מהקמחין שלמעלה ומהשמרים שבשוליים. 58) משנה, שם. כלומר, שם ברז באמצע החבית ומוציא היין. ואינו מוציא אלא חצי השליש האמצעי שלמעלה מהברז, ולא מהשליש העליון שיש בו קמחים, וראה להלן ה"ז. 59) במשנה שם ליתא, וזה נלמד מהברייתא שם לפי נוסחת רבינו, ראה למעלה.

5 ז. הָיָה הַגִּזְבָּר יוֹשֵׁב[60] וְהַיַּיִן יוֹצֵא מִן הַנֶּקֶב שֶׁבְּצַד
6 הֶחָבִית, כֵּיוָן שֶׁיִּרְאֶה שִׁנּוּי הַשְּׁמָרִים מַתְחִיל לָצֵאת -
7 פּוֹסֵק וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ. וּמֵאֵימָתַי מֵבִיא? מֵאַחַר אַרְבָּעִים
8 יוֹם לִדְרִיכָתוֹ[61] עַד שְׁתֵּי שָׁנִים[62] אוֹ יָתֵר מְעַט[63]. וְאִם
9 הֵבִיא יַיִן יָשָׁן מִכַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[64]. וְהוּא
10 שֶׁלֹּא יִפָּסֵד טַעְמוֹ[65].

60) שם פז, א - במשנה. 61) תוספתא מנחות פ"ט: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וראה בבא־בתרא צז, ב. וסנהדרין ע, א. ועדיות פ"ו מ"א, וראה למעלה פ"ו ה"ט. 62) משנה, מנחות פו, ב: "אין מביאין ישן, דברי רבי. וחכמים מכשירין". ופסק רבינו כחכמים המכשירים לכתחילה, ולא כרבי האוסר לכתחילה (כסף־משנה). 63) כל זמן שאין חשש שנפסד טעמו, ראה להלן. 64) תוספתא מנחות פ"ט, לדעת רבי המחמיר, וכל־שכן לדעת חכמים המקילים. אבל מה שנראה מדברי רבינו שלכתחילה לא יביא, אין לכך מקור מן התוספתא הנ"ל, שהיא לדעת רבי, ואילו רבינו פסק כחכמים (ראה למעלה). וצריך לומר שלמד כן מן הסברא, שלא התירו חכמים אלא ביין ישן, אבל יין ישן מכמה שנים, הוא ישן נושן, ובזה לא מצאנו היתר לכתחילה בדברי חכמים, ועי' כסף־משנה. 65) פשוט הוא נלמד מיין מעושן ומבושל שנשתנה טעמם ופסולים, כמפורש למעלה פ"ו ה"ט (כסף־משנה).

11 ח. תִּשְׁעָה מִינִין בְּשֶׁמֶן[66] מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשָׂיו[67]. כֵּיצַד?
12 זַיִת שֶׁגִּרְגְּרוֹ[68] בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וּבֵרְרוֹ אַחַת אַחַת וּכְתָשׁוֹ
13 וּנְתָנוֹ לַסַּל[69] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרִאשׁוֹן. חָזַר
14 אַחַר כָּךְ וּטְעָנוֹ בְּקוֹרָה[70] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא
15 הַשֵּׁנִי. וְאִם חָזַר אַחַר שֶׁטְּעָנוֹ וּטְחָנוֹ[71] וּטְעָנוֹ שְׁנִיָּה[72]
16 - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׁלִישִׁי. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן
17 כֻּלָּן[73] בְּעִרְבּוּבְיָא וְהֶעֱלָן[74] לַגַּג, וְחָזַר וּבֵרֵר גַּרְגֵּר גַּרְגֵּר
18 וּכְתָשָׁן וּנְתָנָן לַסַּל - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרְבִיעִי.
19 וְאִם טְעָנוֹ בְּקוֹרָה אַחַר כָּךְ - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא
20 הַחֲמִישִׁי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא
21 הוּא הַשִּׁשִּׁי. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן וּטְעָנָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת עַד
22 שֶׁיִּלְקוּ וְהֶעֱלָן וְנִגְּבָן, וְאַחַר כָּךְ כָּתַשׁ וְנָתַן לַסַּל -
23 הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁבִיעִי. חָזַר וְטָעַן בְּקוֹרָה -
24 הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁמִינִי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם
25 שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַתְּשִׁיעִי.

66) משנה, שם פו, א. וכן הוא ב'ספרא' פ' אמור פי"ג ה"ב־ה. 67) מעשי עשיית השמן, שהיו בשלש פעמים ובאופנים שונים, אבל לקיטת הזיתים היתה פעם אחת בשנה, ולא כפירוש רש"י שהיו שלש פעמים בשנה, ראה ב'תוספות' שם (לחם־משנה). 68) היינו שליקט גרגירים אותם שנתבשלו היטב בראש הזית או שעשה סימן במתבשלים ראשונה עד שיהיו מבושלים היטב, ואחר־כך תולשן מהאילן, ושאר הזיתים לוקט מיד אחר כן (וראה בלחם־משנה ו'הר המוריה'). 69) שיזוב השמן מנקביו. 70) כלומר, מניח על הזיתים הכתושים שבסל קורת בית

הבד, ומתוך הכובד יוצא שמן נוסף, וכחכמים במשנה שם, החולקים על רבי יהודה האומר כי מניחים אבנים, אבל לא הקורה, שמתוך כובד הקורה יוצאים גם שמרים ומתערבים עם השמן, וראה רש"י שם. 71) בריחיים, ראה ברייתא שם. 72) בקורת בית הבד. 73) אחר שגמר לגרגר בראש הזית. 74) לראש הגג, במשנה שם.

1 **ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת[75], הָרִאשׁוֹן אֵין**
2 **לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[76]. וְאַחֲרָיו[77] הַשֵּׁנִי וְהָרְבִיעִי[78], וּשְׁנֵיהֶן**
3 **שָׁוִין[79]. וְאַחֲרֵיהֶם[80] הַשְּׁלִישִׁי וְהַחֲמִישִׁי[81] וְהַשְּׁבִיעִי[82],**
4 **וּשְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין[83]. וְאַחֲרֵיהֶם[84] הַשִּׁשִּׁי[85] וְהַשְּׁמִינִי[86],**
5 **וּשְׁנֵיהֶם שָׁוִין[87]. וְהַתְּשִׁיעִי[88] אֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[89].**

75) משנה, שם. ובגמרא שם אמרו: "יכול יהא זך כתית פסול למנחות, תלמוד־לומר (שמות כט, מ) ועשרון סולת בלול בשמן כתית, אם כן מה תלמוד־לומר למאור, אלא מפני החסכון, מאי חסכון? אמר רבי אלעזר, התורה חסה על ממונן של ישראל", ומפרש רש"י שם, שאילו היה צריך לחזור גם במנחות אחר זך וכתית, כמו במנורה, היו מפסידים שהיו לוקחים אותו ביוקר (רש"י, שם). 76) שהוא השמן הנקי והמובחר ביותר (במשנה, שם). וראה להלן ה"י. 77) דרגה פחותה יותר. 78) שהוא הראשון שבשני. 79) בנקיונם, לענין מובחר במנחות, אם אין לו מן הראשון המובחר ביותר, ויש לו שמן משני המינים האלו - יביא מאיזה שירצה, אבל לענין מנורה אינם שוים, ראה בהלכה הסמוכה. 80) דרגה שלישית. 81) שהוא השני שבשני. 82) שהוא הראשון שבשלישי. 83) שם במשנה. 84) דרגה רביעית. 85) שהוא השלישי שבשני. 86) שהוא השני שבשלישי. 87) גם זה שם. 88) שהוא השלישי שבשלישי. 89) גם זה שם.

6 **י. אֵין כָּשֵׁר לַמְּנוֹרָה אֶלָּא רִאשׁוֹן[90] וּרְבִיעִי[91]**
7 **וּשְׁבִיעִי[92] בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּתִית לַמָּאוֹר - אֵין כָּשֵׁר**
8 **לַמְּנוֹרָה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַכָּתוּשׁ בִּלְבַד[93]. אֲבָל**
9 **לְמִנָּחוֹת כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[94].**

90) שבראשון. 91) שהוא ראשון שבשני. 92) שהוא ראשון שבשלישי. שם במשנה. כי כל אלו, שלושת השמנים, נעשו על־ידי כתישה (למעלה ה"ח), מה־שאין־כן ביתר השמנים. 93) כרבי יהודה, בברייתא שם פו, ב. 94) ראה למעלה ה"ט.

10 **יא. וּמֵאַחַר שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת, לָמָּה נִמְנוּ? כְּדֵי**
11 **לִיַּדַּע יָפֶה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשָּׁוֶה, וְהַפָּחוּת.**
12 **שֶׁהָרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹף יִצְרוֹ הָרַע וְיַרְחִיב יָדוֹ**
13 **וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה, הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ**
14 **הַמִּין[95] שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהֶבֵל הֵבִיא**
15 **גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל**
16 **וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל**
17 **הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב[96]. אִם בָּנָה בֵּית**
18 **תְּפִלָּה - יִהְיֶה נָאֶה מִבֵּית יְשִׁיבָתוֹ. הֶאֱכִיל רָעֵב -**
19 **יַאֲכִיל מִן הַטּוֹב וְהַמָּתוֹק שֶׁבְּשֻׁלְחָנוֹ. כִּסָּה עָרֹם -**
20 **יְכַסֶּה מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הִקְדִּישׁ דָּבָר - יַקְדִּישׁ מִן**
21 **הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כָּל חֵלֶב לַיְיָ וְגוֹמֵר.**

95) ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, וראה למעלה ה"א מה שכתבנו שם. 96) "הם דברי רבינו, ראויים אליו" (כסף־משנה).

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ

יום רביעי א' אדר א' ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת

22 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה,**
23 **וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א)**
24 **לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסִּדֶּר. ב)**
25 **שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר עוֹלָה. ג) סֵדֶר חַטָּאת. ד) שֶׁלֹּא**
26 **לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר חַטָּאת הַפְּנִימִית. ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל**
27 **בְּחַטַּאת הָעוֹף. ו) סֵדֶר הָאָשָׁם. ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים**
28 **בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ. ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ**
29 **לָעֲזָרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים. י) סֵדֶר**
30 **הַשְּׁלָמִים. יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם**
31 **זְרִיקַת דָּמִים. יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֶׂיהָ**
32 **הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה. יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת**
33 **חוֹטֵא. יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה. טו) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל**
34 **מִנְחַת כֹּהֵן. טז) שֶׁלֹּא תֵּאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ. יז)**
35 **שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מִנְחוֹת. יח) שֶׁיָּבִיא אָדָם כָּל**
36 **נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ רִאשׁוֹן. יט) שֶׁלֹּא**
37 **יְאַחֵר נִדְרוֹ וְנִדְבָתוֹ וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן.**
38 **כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה. כא)**
39 **לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. כב) שֶׁלֹּא**
40 **לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב**
41 **קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.**
42 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

43

1) יבואר בו כי קרבנות מנפש חיה באים מחמשה מינים, ושקרבנות ציבור ויחיד הם ארבעה מינים.

44 **א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל מִינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה בָּאִין מֵחֲמִשָּׁה**
45 **מִינִין בִּלְבַד[2]: מִן הַבָּקָר, וּמִן הַכְּבָשִׂים, וּמִן הָעִזִּים,**
46 **וּמִן הַתּוֹרִים[3], וּמִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[4].**

2) הם דברים פשוטים ומבוארים בפסוקי התורה. וכן כתב בהקדמה למשניות סדר קדשים. 3) מין ממיני היונים. ואינם כשרים אלא אם הם גדולים (פרק ג מהלכות איסורי המזבח הלכה ב). 4) נקראו "בני היונה", לפי שאינם כשרים אלא בהיותם קטנים.

47 **ב. וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת[5], בֵּין שֶׁל צִבּוּר בֵּין שֶׁל יָחִיד,**
48 **אַרְבָּעָה מִינִין[6]: עוֹלָה, וְחַטָּאת, וְאָשָׁם, וּשְׁלָמִים[7].**

5) מנפש חיה. 6) שנאמר (ויקרא ז, לז) "זאת התורה

לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים". הרי ארבעה מיני קרבנות של נפש חיה שהם לדורות, פרט למנחה שהיא סולת ומילואים שלא היו אלא לשעה (פירוש המשנה לזבחים פרק ה משנה ח). 7) בהקדמה לסדר קדשים שם כתב רבינו וזה לשונו: "החטאת והאשם והעולה והשלמים או הדומה לשלמים", ובפירוש המשנה שם ביאר דבריו וזה לשונו: "מה שאמרנו בתחילת דברינו במסכת הזאת שלמים או הדומים להם, לא הייתה כוונתינו אלא על אלה השלושה קרבנות רצונו לומר הבכור, והמעשר והפסח לפי שהן דומין לשלמים וכו', וכאן אי אפשר לומר שבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים, שהרי מנה אותם להלן לחוד, אלא הכוונה לתודה שנקראת שלמים.

1 **ג. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם שְׁלֹשָׁה מִינֵי קָרְבַּן יָחִיד, וְהֵם:**
2 **הַפֶּסַח, וְהַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֵׂר[8].**

8) מעשר בהמה.

3 **ד. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵן עוֹלָה אוֹ חַטָּאת. וְאֵין**
4 **בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים הַבָּאִים**
5 **עִם לֶחֶם הַתְּנוּפָה בָּעֲצֶרֶת[9], וְהֵם הַנִּקְרָאִים זִבְחֵי**
6 **שַׁלְמֵי צִבּוּר[10]. וְאֵין הַצִּבּוּר מַקְרִיבִין אָשָׁם לְעוֹלָם[11]**
7 **וְלֹא עוֹף[12].**

9) כלומר, מנחת שתי הלחם, הקריבה בחג השבועות, כמו שנאמר (ויקרא כג, יז־יט) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' והקרבתם על הלחם וגו' ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים", ונקראו "לחם תנופה" משום שנאמר (שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגו'". 10) בזבחים נד: במשנה "זבחי שלמי צבור ואשמות". 11) שכל האשמות הכתובים בתורה נאמרו אצל יחיד, וכן מפורש בתמורה יד. "אשם ביחיד איתיה, בצבור ליתיה". 12) כלומר, אף קרבן עוף אין הצבור מקריבים. ומקור הדברים בתמורה שם, בזבחים ד. ומנחות ה. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ו למדו זאת ממה שנאמר בויקרא (א, יד) "ואם מן העוף קרבנו" - "קרבנו (=בלשון יחיד), היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף".

8 **ה. קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵם: שְׁנֵי תְּמִידִין[13] שֶׁל כָּל יוֹם,**
9 **וּמוּסְפֵי שַׁבָּתוֹת וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדוֹת[14], וּשְׂעִיר**
10 **חַטָּאת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים[15]. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין[16]**
11 **וְהוֹרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט פַּר וְשָׂעִיר.**
12 **הַפָּר עוֹלָה, וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת. וְאֵלּוּ הַשְּׂעִירִים הֵם**
13 **הַנִּקְרָאִים שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ בִּשְׁאָר**
14 **הַמִּצְוֹת - מֵבִיאִין פַּר לְחַטָּאת, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּר הֶעְלֵם**
15 **דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**

13) כבש לעולת התמיד של שחרית וכבש לעולת התמיד של בין הערביים. 14) פסח, עצרת [=שבועות], סוכות, שמיני עצרת, ראש השנה ויום הכיפורים. 15) והוא שעיר הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. 16) בית דין הגדול.

16 **ו. קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[17] וְהַפֶּסַח.**
17 **וְהַחֲגִיגָה, וְהִיא שְׁלָמִים. וְהָרְאִיָּה, וְהִיא עוֹלוֹת.**
18 **וְקָרְבַּן הַגֵּר[18]. וְהוּא עוֹלָה מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי**
19 **יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[19]; אוֹ שְׁתֵּי**
20 **בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים[20]. וְהַנּוֹדֵר[21] אוֹ**
21 **הַמִּתְנַדֵּב[22] עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וּשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם**
22 **הַלֶּחֶם, הֵם הַנִּקְרָאִים תּוֹדָה[23]. וְכֵן קָרְבְּנוֹת הַנָּזִיר[24],**
23 **וְהֵן עוֹלָה וְחַטָּאת וּשְׁלָמִים[25]. וְקָרְבְּנוֹת מְצֹרָע[26], וְהֵן**
24 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[27]. וְקָרְבְּנוֹת זָבִים[28] וְיוֹלְדוֹת[29],**
25 **וְהֵן חַטָּאת וְעוֹלָה[30]. וְקָרְבַּן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוַת לֹא**
26 **תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת, וְהוּא חַטָּאת[31]. וְאִם נִסְתַּפֵּק**
27 **לוֹ אִם עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתוֹ הַחֵטְא - מֵבִיא**
28 **אָשָׁם[32], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי[33]. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת**
29 **שֶׁמֵּבִיא עֲלֵיהֶן אָשָׁם[34], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי[35].**
30 **וְכֵן אֵיל הָעוֹלָה וּפַר הַחַטָּאת שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל**
31 **מִשֶּׁלּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[36] - הֲרֵי הֵן קָרְבַּן יָחִיד. וּפַר**
32 **זֶה הוּא הַנִּקְרָא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת**
33 **מִפַּרְשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֲרוּ דִינָיו**
34 **בִּמְקוֹמוֹ.**

17) מעשר בהמה. 18) ראה בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד־ה, שאם ירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה, טבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם שנאמר (שמות כד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" - אף גר כן (שחוץ ממילה וטבילה צריך גם קרבן - כישראל). 19) בברייתא כריתות ח: אמרו שאף על פי שהושווה גר לישראל, ובישראל נאמר שהביאו גם עולה וגם שלמים, - לא הושווה כי אם במקצת, ולא לכל הקרבנות, אלא שמביא רק עולות, לפי שנאמר בו (במדבר שם, יד) "ועשה אשה ריח ניחוח לה'" - "איזהו דבר שכולו לה' הוי אומר עולת העוף", שהרי בעולת בהמה, הכהנים נהנים מהעור, מה שאין כן בעוף, ואמרינן שם בגמרא "כל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה, כאן (בגר) שתיהן עולות, הביא חובתו מן הבהמה (עולה אחת) - יצא". 20) בכריתות שם: "הביא חובתו מן הבהמה יצא, עולה ושלמים יצא, מנחה ושלמים לא יצא", וכתב רש"י שם: "עולה ושלמים לאו דווקא (שהרי יוצא בעולה לבד) אלא משום דבעי למיתני מנחה ושלמים לא יצא". ובהשמטות וחידושין משיטה מקובצת שם אות יט כתב, שיש לפרש דעולה ושלמים מיירי בעולת העוף, שדווקא מנחה ושלמים לא יצא, שאינו מין זבח. אבל רבינו הרי כתב מפורש "שתי בהמות". ויש אומרים, שכיוון שהפריש עולה ושלמים אינו יוצא עד שיקריב שתיהן. 21) הוא האומר: "הרי עלי". 22) הוא האומר: "הרי זו". 23) ויקרא ז, יא - יג "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על

תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה וגו' על זבח תודת שלמיו". 24) שמביא ביום מלאת ימי נזרו. 25) שנאמר (שם, יד) והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים". 26) שמביא ביום השמיני לטהרתו. 27) כמו שנאמר (שם, י - יט): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה וגו' את הכבש האחד וגו' לאשם וגו' ועשה הכהן את החטאת וגו' ואחר ישחט את העולה". 28) זב וזבה שמביאין ביום השמיני לטהרתם. 29) שמביאה ביום הארבעים ואחד לזכר, וביום השמונים ואחד לנקבה. 30) זב וזבה מביאים כל אחד מהן: שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ויולדת מביאה כבש אחד לעולה ובן יונה או תור לחטאת, ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחת לחטאת. 31) קרבן חטאת, שנאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא". 32) שנאמר "ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם ונשא עוונו וגו' והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם". 33) "מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו". 34) ואלו הן: על שפחה חרופה ועל הגזל ועל המעילה ועל טומאת נזיר ועל הצרעת כשיטהר ממנה". 35) "שהרי אינו בא משום ספק". 36) שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".

1 **ז. כָּל קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד[37] חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וּבְאַחֲרָיוּת**
2 **נִסְכֵּיהֶן, חוּץ מִן הַנְּדָבָה[38]. וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[39]**
3 **אֵינָן חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן וְלֹא בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן[40]. וְאִם**
4 **קָרַב[41] הַזֶּבַח - חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶם. וְקָרְבַּן**
5 **יָחִיד[42] שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זְמַן - הֲרֵי הוּא כְּקָרְבַּן צִבּוּר, וְאֵינוֹ**
6 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[43].**

37) שלא קבוע להם זמן. 38) הרי זו עולה או שלמים. 39) והם הקרבנות שקבוע להם זמן. 40) ש"עבר זמנו - בטל קרבנו". 41) גמרא בתמורה שם. לפי שזמן הנסכים אינו עובר, ומביא אדם נסכיו לאחר זמן. 42) כגון קרבן פסח או פר ואיל של יום הכיפורים. 43) שהרי קבוע להם זמן.

7 **ח. כָּל עוֹלַת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַזְּכָרִים**
8 **בִּלְבַד[44]. וְהִיא בָּאָה מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים[45] וּמִן**
9 **הַבָּקָר[46], בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[47]. וּמִן הַתּוֹרִים וּבְנֵי**
10 **יוֹנָה[48], וְאֶחָד בָּהֶן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה[49].**

44) שנאמר (ויקרא א, ג) "אם עולה קרבנו וגו' זכר תמים יקריבנו". וכן נאמר (שם א, י) "זכר תמים יקריבנו". 45) שנאמר (שם) "ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה וגו'". 46) שנאמר (שם, ג) "אם עולה קרבנו וגו'". 47) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי יוולד והיה שבעת ימים תחת אמו וביום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". 48) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו". וראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב, כי תורים קטנים ובני יונה גדולים - פסולין. 49) שנאמר (שם כב, יח־יט) "איש איש וגו' אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים", הרי ציינה התורה "תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים" ומזה למדו (תמורה יד. ל. מנחות ו. כה. קדושין כד:) כי יש "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות".

11 **ט. הַחַטָּאת בָּאָה מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִים[50] הָאֵלּוּ, מִן**
12 **הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת[51], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטַנִּים[52].**

50) מן הבקר, מן הכבשים, מן העזים, מן התורים ומן בני היונה. כלומר, יש חטאת הקריבה ממין זה, ויש הקריבה ממין זה וכו'. בכהן משיח נאמר פר (שם ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר וגו' לחטאת", וכמו כן נאמר בהעלם דבר של צבור (שם, יג־יד) "ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", ובנשיא נאמר שעיר עזים (שם, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". ובשגגת הדיוט - כבשה, שנאמר (שם, לב) "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה", ובקרבן עולה ויורד נאמר (שם ה, ז) "שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה". 51) בנשיא נאמר (שם ד, כג) "שעיר עזים זכר תמים", בכהן משיח (שם, ג) והעלם דבר של צבור (שם שם, יד) נאמר "פר בן בקר", ובשגגת הדיוט נאמר (שם, לב) "נקבה תמימה". 52) פר ושעיר הם גדולים, בני שתיים, וכבשה היא קטנה, בת שנה.

13 **י. הָאָשָׁם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים בִּלְבַד[53]. יֵשׁ**
14 **אָשָׁם בָּא מִגְּדוֹלֵי מִין זֶה[54], וְיֵשׁ אָשָׁם בָּא מִן**
15 **הַקְּטַנִּים[55].**

53) כן נאמר שם ה, טו־יח, כה "איל תמים", וכן נאמר בנזיר (במדבר ו, יב) "והביא כבש בן שנתו לאשם". 54) האשמות שבספר ויקרא (שם) הם אילים, בני שנתיים. 55) אשם של נזיר שבספר במדבר (שם) הוא כבש בן שנתו.

16 **יא. הַשְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַכְּבָשִׂים[56] וּמִן הָעִזִּים[57] וּמִן**
17 **הַבָּקָר[58], מִזְּכָרִים וּמִנְּקֵבוֹת[59], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן**
18 **הַקְּטַנִּים[60]. וְאֵין הָעוֹף בָּא שְׁלָמִים[61]. הַקְּטַנִּים[62] הֵם**
19 **מִבֶּן שְׁמֹנַת יָמִים[63] עַד שָׁנָה[64] תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[65].**
20 **אִם נִתְעַבְּרָה שָׁנָה - נִתְעַבְּרָה לוֹ[66]. וְהַגְּדוֹלִים: בַּבָּקָר**
21 **- עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וּבַצֹּאן - עַד**
22 **שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. יוֹתֵר עַל זֶה - הֲרֵי**
23 **הוּא זָקֵן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[67].**

56) שנאמר (ויקרא ג, ו־ז) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים וגו' אם כשב הוא מקריב את קרבנו". 57) שנאמר (שם, יב) "ואם עז קרבנו". 58) שנאמר (שם, א) "ואם זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב". 59) שנאמר (שם ג, א־ו) "ואם זבח שלמים קרבנו וגו' אם זכר אם נקבה וגו', ואם מן הצאן קרבנו וגו' זכר או נקבה". 60) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי יוולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה יירצה

לקרבן אשה לה'". וגם "כשב" (הנאמר שם ג, ז) הוא בן שנה (להלן שם) ו"מן הבקר" (הנאמר שם ג, א) הוא מן הגדולים. 61) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה", ודרשו בספרא (שם דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ב) "העוף עולה, ואין העוף שלמים". 62) שבכל הקרבנות, והם כבש וכבשה שבצאן, ועגל שבבקר. 63) שנאמר (שם כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה". 64) פרה פרק א משנה ג: "כבשים בני שנה", ולא יותר משנה. 65) שם במשנה. כלומר, שנה שלו ולא שנה של עולם הנגמרת בתשרי, שנאמר (שם יב, ו) "כבש בן שנתו" ודרשו (נדה מז:) "שנתו שלו ולא שנה של מנין העולם". 66) וכשר עד שיעברו עליו שלושה עשר חודש. ומקור הדברים בתוספתא פרה פרק א בדעת חכמים ש"כבשים בני שנה האמורים בתורה - מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, ונתעברה שנה נתעברה לו". 67) בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח) ופר שני ("שני" זה מיותר, והוא מתפרש: בן שתיים) בן בקר תקח לחטאת, וחכמים אומרים אף בני שלוש, רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הלכה כחכמים והיות הזקנים מן הבהמות מתועבים בכל הקרבנות הנה הוא מאמר אמיתי וכאילו עניינו קרוב ממום רצונו לומר הזקן ותש כח". וסובר רבינו שלא בא ר' מאיר לחלוק על דברי חכמים, אלא לפרש דבריהם, שמה שאמרו "אף בני שלוש", אין הכוונה שיותר משלוש פסולים, אלא שאין מביאין אותו מפני הכבוד, ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו, שהזקן אינו כשר לעבודה, היינו בזקן שתשש כחו, וזקן זה פסול (משנה למלך בהלכות איסורי מזבח שם ובפרק א מהלכות פרה אדומה הלכה א).

יב. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֵׁרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה - אֵין מַקְרִיבִין לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים וָהָלְאָה[68]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר[69] וּמִן הַפֶּסַח וּמִן הַמַּעֲשֵׂר[70], שֶׁאִם רָצָה לְהַקְרִיבָן בַּשְּׁמִינִי לְכַתְּחִלָּה - מַקְרִיב.

68) בפרה שם משנה ד: "כשרין מיום ל' והלאה, ואף ביום ל' ואם הקריבם ביום שמיני כשרים". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמר אם הקריבם ביום השמיני יצא זה לשון התורה (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה" ואמר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו לי", ואמרו: אמו אמו לגזירה שווה, מה אמו האמור בבכור כשר לשמיני עצמו אף אמו האמור כאן כשר לשמיני עצמו, וזה שהתיר הקרבתו בדיעבד, אבל לכתחילה לא תקרב אלא מיום שלושים, כאמרו: "והלאה יירצה". 69) שם במשנה. שלא נאמר בו "והלאה", אלא "ביום השמיני תתנו לי", להורות שמותר לכתחילה ביום השמיני. 70) "שנשתוו לבכור לעניין מתן דמים בחמישי מזבחים". ובמשנה שם נזכרו גם נדרים ונדבות שמקריבם לכתחילה ביום השמיני, וצריך עיון, למה השמיטם רבינו.

יג. שָׁעוֹת מוֹנִין לְקָדָשִׁים, וְאִם הוֹסִיפוּ שָׁעָה אַחַת[71] אוֹ פָּחֲתוּ שָׁעָה[72] - פְּסוּלִין. כֵּיצַד? קָרְבָּן שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת בֶּן שָׁנָה[73], אִם הוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה שָׁעָה אַחַת - נִפְסָל. אֲפִלּוּ הָיָה בֶּן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְהוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה בִּשְׁעַת זְרִיקָה - נִפְסַל[74], עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שָׁנָה עַד שְׁעַת זְרִיקָה. וְכֵן בְּכָל הַזְּבָחִים.

71) כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה התשיעית, הוא כשר עד שעה זו, ומכאן ואילך הוא פסול. 72) כגון באילים שצריכים להיות בני שנתיים, היינו שנה ושלושים ואחד יום, אם נולד בשנה התשיעית, אינו כשר אלא כשיהיה בן שנה ושלושים ואחד יום ובשעה התשיעית. 73) ולא יותר. 74) שנאמר (שמות יב, ה) "שה תמים זכר בן שנה", "שיהא תמים ובן שנה בשעת שחיטה, בקבלה בהולכה בזריקה מנין? תלמוד לומר "יהיה" כל הוויותיו לא יהיו אלא תם ובן שנה" (זבחים שם).

יד. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה אוֹ כְּבָשִׂים - הֲרֵי אֵלּוּ בְּנֵי שָׁנָה[75]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַיִל אוֹ אֵילִים[76] - הֵם הַזְּכָרִים בְּנֵי שְׁנָתַיִם[77]. וּמֵאֵימָתַי יִקָּרֵא אַיִל? מִשֶּׁיִּכָּנֵס בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם[78]. אֲבָל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא לְכֶבֶשׂ[79] וְלֹא לְאַיִל, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּלְגָּס[80]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵגֶל - הֲרֵי זֶה בֶּן שָׁנָה[81]. פַּר - בֶּן שְׁתַּיִם[82]. שְׂעִיר עִזִּים - [בֶּן שָׁנָה. שָׂעִיר] - בֶּן שְׁתַּיִם. כָּל שָׁנָה שְׁנִיָּה הוּא נִקְרָא שָׂעִיר.

75) פרה שם משנה ג: "כבשים בני שנה", כלומר, בתוך השנה, ולא יותר משנה. 76) פרה שם: "ואילים בני שתיים", שאיל לשון קשה, כמו את אילי הארץ (יחזקאל יז, יג. ראה ביבמות כא.), אף כאן קשה - בן שתי שנים. 77) ולא פחות. 78) פרה שם במשנה: "בן שלושה עשר חודש ויום אחד הרי זה איל". 79) לכבש אינו כשר, לאחר שמלאה לו שנה, ואפילו בתוך שלושים יום. 80) שם: "רבי טרפון קורהו פלגס", "פלגס מלה מורכבת, פלג גס, רצה לומר העדר הגדר, - שיצא מגדר מה, ולא הגיע לגדר שאחריו, אבל נשאר בין הגדרים". 81) ראש השנה י. "שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה", ולא יותר משנה, "שכתוב (ויקרא ט, ג) ועגל וכבש בני שנה". 82) כלומר, לא פחות מבן שתים, אבל יותר מבן שתיים, עד שלוש שנים שלימות - כשר. ומקור הדברים בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים וכו' וחכמים אומרים אף בני שלוש". וסובר רבינו כי לא נחלקו אלא ביותר משתי שנים, אבל בפחות משתי שנים - לדברי כולם פסולים.

טו. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - זְכָרִים. וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁל צִבּוּר - מִן הָעִזִּים[83] אוֹ מִן הַבָּקָר[84], וְאֵין בָּהֶן מִן הַכְּבָשִׂים. וְכָל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר[85] - מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עוֹלָה מִן הָעֵז. כָּל חַטַּאת יָחִיד - נְקֵבָה[86], וְתֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים[87], וְאֵינָהּ בָּאָה מִן הַבָּקָר[88]. חוּץ מִשָּׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[89]: חַטַּאת נָשִׂיא, שֶׁהִיא עֵז[90], וְנֶאֱכֶלֶת[91]. וְחַטַּאת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא פַּר[92],

וְנִשְׂרֶפֶת[93]. וְהוּא פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וְהַשְּׁלִישִׁי - פַּר שֶׁמֵּבִיא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא חַטָּאת, וְנִשְׂרָף[94].

83) היינו כל שעירי ראשי חדשים והמועדות. 84) פר העלם דבר של צבור בשאר המצוות (חוץ מעבודה זרה). 85) כל זה מפורש בפסוקי התורה. 86) שנאמר (ויקרא ד, כז, כח, לב) "ואם נפש אחת תחטא וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא וגו', ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה", וכמו כן אצל עולה ויורד (שם ה, ו) "והביא וגו' נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת". 87) משנה זבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, כב) "כל זכר בכהנים יאכל אותה". ואף שעירת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו, כז) בכלל זה, ודלא כדעת רבינו נסים שהביא הראב"ד להלן הלכה טז. 88) שלא נאמר אלא "כשבה או שעירת עזים לחטאת", כנ"ל. 89) שאינן דומות לשאר חטאות היחיד. 90) כלומר, אינה באה אלא מן העזים, ולא מן הכבשים כשאר חטאות, ובא זכר ולא נקבה, שנאמר (ויקרא ד, כג) "והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 91) ככל החטאות החיצוניות. 92) ולא כשאר חטאות, שנאמר (שם, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 93) כדין חטאות הפנימיות, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו'". 94) כלומר, גם זה אינן כשאר החטאות, שנאמר (שם טז, ג) "בזאת יבוא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת". וכמו כן אינו נאכל כשאר חטאות, אלא נשרף כחטאות הפנימיות, שנאמר (שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'".

טז. כָּל חַטָּאוֹת שֶׁל צִבּוּר נֶאֱכָלוֹת[95], חוּץ מִשְּׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחֲבֵרוֹ מִשְׁתַּלֵּחַ[96], וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[97] וּפַר הֶעְלֵם[98]. וּפַר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[99] וּפַר הֶעְלֵם נִקְרָאִים פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה נִקְרָאִים שְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁחָמֵשׁ חַטָּאוֹת הֵם הַנִּשְׂרָפוֹת, שְׁתַּיִם לְיָחִיד[100] וְשָׁלֹשׁ לְצִבּוּר[101].

95) כן הוא בזבחים נב: נג. במשנה: חטאות הצבור והיחיד וכו' ונאכלין כו' לזכרי כהונה". 96) שהוא נשרף, שנאמר (שם) "ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'". 97) שאם הורו בית־הדין הגדול בשגגה להתיר עבודה זרה ושגגו העם בהוראתן ועשו העם וכו' ואחר כך נודע חטאתן חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר לחטאת ופר לעולה (במדבר טו, כד). ואף על פי שלא מפורש שם שדינם בשריפה, למדו זאת בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרק ו הלכה י) ממה שנאמר (ויקרא ד, כא) "חטאת הקהל הוא" - בניין אב לכל חטאות הקהל שישרפו". ובזבחים לט: למדו מן הפסוק "כאשר עשה לפר החטאת", ששעירי עבודה זרה צריכים הזאות בפנים. 98) פר העלם דבר של צבור, שאם שגגו בית־דין בשאר כריתות, מביא כל שבט ושבט פר לחטאת, והוא נשרף, שנאמר (שם, יג־כא) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם וגו' והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 99) הוא פר כהן משיח, ראה למעלה הלכה טו. 100) פר כהן משיח, ופר כהן גדול ביום הכיפורים. 101) שעירי עבודה זרה, שעיר יום הכיפורים הפנימי (חברו של שעיר המשתלח) ופר העלם דבר של צבור.

יז. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ נִקְרָאִים זְבָחִים. וְכָל הָעוֹלוֹת וְהַחַטָּאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וּשְׁנֵי כִּבְשֵׂי שְׁלָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת נִקְרָאִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אֲבָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד וְהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח נִקְרָאִים קָדָשִׁים קַלִּים[102].

102) ושחיטתן בכל מקום בעזרה ונאכלין בכל העיר.

יח. הָאֵיבָרִים שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מִן הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים הֵם הַנִּקְרָאִין אֵמוּרִין[103]. וְאֵלּוּ הֵן הָאֵמוּרִין שֶׁל שּׁוֹר אוֹ שֶׁל עֵז: הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֵּרֶב[104], וּבִכְלָיוֹ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה[105], וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב שֶׁעֲלֵיהֶן[106] עִם הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים[107], וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד[108], וְנוֹטֵל מִן הַכָּבֵד מְעַט עִם הַיּוֹתֶרֶת[109]. וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן מִמִּין הַכְּבָשִׂים - מוֹסִיף עַל אֵלּוּ הָאַלְיָה תְּמִימָה[110] עִם הַחֲלָיוֹת מִן הַשִּׁדְרָה[111] עַד מְקוֹם הַכְּלָיוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֻמַּת הָעֲצָה יְסִירֶנָּה[112]. וְכָל הָאֵמוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[113].

103) "רצונו לומר הדברים שציווה (שאמר) ה' לשרפן" (רבינו בהקדמה לסדר קדשים). והערוך (ערך מר) פירש, שנקראו כן על שם שהם מורים ואדונים על כל האברים. ובמשנה למלך כאן כתב, שזהו מלשון "את ה' האמרת - יתאמרו כל פועל און". 104) שם, "והקריב וכו' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב".[ובתוספתא חולין סוף פרק ט אמרו: "ואלו הן אמורין שתי כליות ויותרת הכבד ואליה, ואלו הן החלבים האסורים באכילה. וכן צריך לפרש בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים ואימורין". וראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש ברכות פרק א משנה ג שגם הוא כתב כדברי רבינו שאמורים וחלבים היינו הך]. 105) בתוספתא שם ובספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יד הלכה ו): "את כל החלב אשר על הקרב רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקבה, רבי עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים" ופסק רבינו כר' ישמעאל. והכסף משנה כאן תמה, למה לא פסק רבינו כרבי עקיבא? וראה בלחם משנה פרק ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו ובמשנה למלך פרק י"ג מהלכות שגגות הלכה ה, מה שתירץ בזה. 106) ויקרא שם: "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן". 107) שם: "ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים" ומפרש רש"י שם: "החלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים וכו' הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו". 108) שם: "ואת היותרת על הכבד על

הכליות יסירנה", "והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן היד", והיינו אצבע הכבד שנזכר בתמיד פרק ד משנה ג. 109) בספרא (ויקרא שם הלכה ז): "הדבר שקול (=ספק) שיטול מן הכבד על היותרת [או] (ו)מן היותרת על הכבד (=אם שיניח מעט מהיותרת על הכבד והשאר יסירנה ויהיה פירוש הכתוב ואת היותרת הנשאר חוץ מהכבד יסירנה ויקטירנה, או את היותרת עם מעט הכבד יסירנה, - דרך הקדש) כשהוא אומר ואת היותרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה, שיטול מן הכבד על היותרת". ובמקום אחר (ויקרא ט, י) הוא אומר: "ואת היותרת מן הכבד". 110) שם (ג, ז־ט): "אם כשב הוא מקריב וגו' והקריב וגו' אשה לה' חלבו האליה תמימה". 111) כלומר, "עם החוליות הסמוכות לה, והן החוליות אשר בין הירכיים שקורין אותם הטבחים שדרתא". 112) בספרא (שם פרק יט הלכה ג): "יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעומת העצה, אי לעומת העצה יכול לא ייכנס לפנים מן העצה, תלמוד לומר יסירה, ייכנס לפנים מן העצה". ומשמע לרבינו דהיינו שיטול עמו חוליות השדרה, ולא מיעט אלא שלא ייטול את כל השדרה (כסף משנה). 113) שנאמר (שם, ה) "והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה", וזהו מזבח החיצון, שהרי המזבח הפנימי אסור להעלות עליו אלא קטורת כמפורש בשמות ל, ט (כסף משנה).

1 **יט. הָיְתָה הַבְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ חֲדָשָׁיו**
2 **שֶׁל עֻבָּר, וַאֲפִלּוּ נִמְצָא חַי[114] - אֵינוֹ מַעֲלֶה חֶלְבּוֹ עִם**
3 **חֵלֶב אִמּוֹ, אֶלָּא חֵלֶב אִמּוֹ בִּלְבַד[115], וַהֲרֵי הָעֻבָּר**
4 **כְּאֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ.**

114) שחלבו כחלב הבהמה והאוכלו חייב כרת. 115) בספרא ויקרא (שם פרשה יד הלכה ה): "למה נאמר חלב ושתי כליות באשם מוציא מכלל השליל (שהרי זכר הוא האשם), אף חלב ושתי כליות [ה]אמורין כאן (בשלמים) מוציא מכלל השליל" (=עובר שנמצא במעי הבהמה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

5 **א. הַיַּיִן וְהַסֹּלֶת שֶׁמְּבִיאִין עִם הַקָּרְבָּן[2] הֵם הַנִּקְרָאִין**
6 **נְסָכִים[3], וְהַסֹּלֶת לְבַדָּהּ נִקְרֵאת מִנְחַת נְסָכִים[4]. וּמִנְחַת**
7 **נְסָכִים אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא תְּנוּפָה[5] וְלֹא הַגָּשָׁה[6] וְלֹא**
8 **לְבוֹנָה[7], אֲבָל טְעוּנָה מֶלַח[8]. וְכֻלָּהּ נִשְׂרֶפֶת[9] עַל מִזְבַּח**
9 **הַחִיצוֹן[10]. וְיִתְנַסֵּךְ הַיַּיִן עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ**
10 **עַל הָאֵשׁ[11], אֶלָּא מַגְבִּיהַּ יָדוֹ[12] וְיוֹצֵק עַל הַיְסוֹד[13]**
11 **וְהוּא יוֹרֵד לַשִּׁיתִּין[14].**

2) היינו עולת בהמה ושלמים וחטאת מצורע ואשמו הטעונין נסכים (להלן הלכה ב). 3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. 4) ראה שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. 5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). 6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגישה אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא.) ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישה אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. 7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. 8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". 10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. 11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:) "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא במתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השיתין (הר המוריה). 12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"י מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בזה, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויסוך על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף־משנה). (ראה עוד להלן). 13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף־משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג, אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח, בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה י), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו – הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף־משנה). 14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

12 **ב. אֵין טָעוּן נְסָכִים אֶלָּא עוֹלַת בְּהֵמָה[15] וּשְׁלָמִים**
13 **בִּלְבַד[16], בֵּין הָיוּ קָרְבַּן צִבּוּר אוֹ קָרְבַּן יָחִיד. אוֹ כֶּבֶשׂ**
14 **יוֹלֶדֶת[17] וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[18], הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת[19]**

1 **טְעוּנִים נְסָכִים[20]. אֲבָל הָעוֹף[21] וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחַטָּאוֹת[22]**
2 **- אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶם נְסָכִים; חוּץ מֵחַטַּאת מְצֹרָע**
3 **וַאֲשָׁמוֹ[23], שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נִסְכֵּיהֶם בַּתּוֹרָה[24].**

15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. 16) משנה במנחות צ: "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה' (במדבר טו, ג וגו' ויין לנסך) יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מנין, תלמוד לומר (שם) זבח" וכו'. 17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). 18) שם טז, ג "ואיל לעולה". 19) אף־על־פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). 20) שנתרבו במיוחד במה שנאמר (במדבר טו, ה־ו) "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", - "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). 21) שם בגמרא צ: לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" – ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. 22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו.) "שלא יהא קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. 23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונין נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". 24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" – "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

4 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְבִיאִין נְסָכִים עִם חַטָּאת וְהָאָשָׁם?**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ נְדָבָה - דָּבָר הַבָּא בְּנֶדֶר**
6 **וּנְדָבָה[25]; יָצְאוּ חַטָּאת וְאָשָׁם וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח,**
7 **הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - אֵין טְעוּנִין נְסָכִים.**
8 **וּמִנַּיִן לְהָבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רְאִיָּה[26] לִנְסָכִים?**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם[27].**

25) מנחות צ: 26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. 27) מנחות שם.

10 **ד. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר נְסָכִים? נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה -**
11 **עִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ**
12 **רְבִיעִית הַהִין[28]. וְכֵן נִסְכֵּי הָעֵז[29], בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל[30],**
13 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[31], אוֹ נִסְכֵּי רָחֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
14 **גְּדוֹלָה[32]. אֲבָל נִסְכֵּי אַיִל הֵן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל**
15 **בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ שְׁלִישִׁית הַהִין[33].**
16 **וְנִסְכֵּי הַפָּר אוֹ הָעֵגֶל, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלֹשָׁה**
17 **עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בַּחֲצִי הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ חֲצִי**
18 **הַהִין[34].**

28) כן מפורש בתורה (שם, ד־ה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. 29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". 30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד־לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד־לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב.). 31) שקלים שם: "ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות (=שמאותו חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחין נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות – רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". 32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר שם, ה "או לזבח לכבש האחד" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד־לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). 33) במדבר שם, ו־ז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין תקריב ריח ניחוח לה'". 34) שם, ח־יא: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר (שם) "והקריב על בן הבקר" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, ה־ו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד־לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים זכרים ונקבות". ומה שאמר "בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה'", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

19 **ה. אֵלּוּ הֵן הַנְּסָכִים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לִשְׁלָמִים[35].**
20 **כַּשְּׁעוּר הַזֶּה[36] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: כַּמִּסְפָּר**
21 **אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. אֵין**
22 **מוֹסִיפִין[38] עַל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן.**
23 **וְאִם גָּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל[39]. חוּץ**
24 **מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמַּקְרִיבִין בְּיוֹם הֲנָפַת הָעֹמֶר[40],**
25 **שֶׁהַנְּסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים[41] בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית**
26 **הַהִין שֶׁמֶן[42]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סָלְתּוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ**
27 **יֵינוֹ[43] [וְשַׁמְנוֹ], אֶלָּא יַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין[44].**

35) שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". 36) לא פחות ולא יותר. 37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבת אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא.). 38) ספרי פ' שלח (במדבר טו, יב). 39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו (=שאם חיסר כל שהוא פסול), היין מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו", ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוטו מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוטו מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף־משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפי"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שירבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). 40) ראה ויקרא (כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". 41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". 42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד – כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירש"י (מרכבת משנה). 43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים".. 44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

1 **ו. הַמְּצָרֶע מֵבִיא עִם שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן**
2 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[45], שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים[46]. וּמִפִּי**
3 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[47], שֶׁהֵן בָּאִין בִּכְלַל הַזְּבָחִים שֶׁלּוֹ[48].**
4 **עִשָּׂרוֹן עִם כָּל כֶּבֶשׂ בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן,**
5 **וּרְבִיעִית יַיִן עִם כָּל עִשָּׂרוֹן מִשְּׁלָשְׁתָּן[49], כִּשְׁאָר נִסְכֵּי**
6 **הַכְּבָשִׂים. וְהַמַּקְרִיב[50] אֶת הַפִּלְגָּס - מֵבִיא עִמּוֹ נִסְכֵּי**
7 **אַיִל[51] וְלֹא עוֹלָה לוֹ זִבְחוֹ[52].**

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". 47) במנחות צא. 48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאור־שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". 49) שנאמר (במדבר טו, ד־ה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד־לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלשתן טעונים נסכי יין. 50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. 51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא כנסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולבר פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשרון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית־ספר ולחם־משנה שם. 52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

8 **ז. הַהִין הוּא שְׁנֵים עָשָׂר לֹג[53]. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ שִׁעוּר**
9 **הַלֹּג עִם מִדּוֹת אֲחֵרוֹת בְּהִלְכוֹת עֵרוּבִין[54]. וְהָעִשָּׂרוֹן**
10 **הוּא הָעֹמֶר[55], שֶׁהוּא שִׁעוּר חַלָּה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ**
11 **בְּעִנְיַן חַלָּה[56].**

53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית הין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" – "זה" בגימטריא שנים־עשר. 54) פ"א הלכה יג, כי "הלוג – ארבע רביעיות", ובהלכה יב שם "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב". 55) שהוא עשירית האיפה (שמות טז, לו). 56) בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. וראה גם בפיה"מ לרבינו עדיות פ"א משנה ב, ובחלה פ"ב משנה ו, ובסוף הקדמתו למסכת מנחות.

12 **ח. כְּשֶׁמּוֹדְדִין הַנְּסָכִים אוֹ הַמְּנָחוֹת, בֵּין מִנְחַת יָחִיד**
13 **בֵּין מִנְחַת צִבּוּר[57] - אֵין מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּה שֶׁל**
14 **שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל[58], אֶלָּא**
15 **מוֹדֵד הַכֹּל בְּעִשָּׂרוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ[59]. וְכֵן**
16 **הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[60].**
17 **וְשֶׁמֶן שֶׁל מִנְחוֹת הַיָּחִיד - בַּלֹּג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[61]. כְּמִנְיַן**
18 **הָעֶשְׂרוֹנוֹת כָּךְ מִנְיַן הַלֻּגִּין[62].**

57) ראה להלן פי"ב הלכות ג־ד. 58) משנה במנחות פז.

ובגמרא (שם פז:) למדו זאת מן הפסוקים. 59) שם, ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה טז. 60) כלומר, שהיו במקדש חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין, כמו ששנינו (שם במשנה) למדוד בכל מדה בהן לקרבן הראוי לו. וראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יז. 61) משנה שם פח. 62) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב. ובברייתא שם פט. נלמד זאת לפי החכמים ממה שנאמר במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וגו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן" – לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן).

1 **ט. בְּרוּצֵי[63] הַמִּדּוֹת שֶׁל סֹלֶת - חֹל, שֶׁאֵין גַּב הָעִשָּׂרוֹן**
2 **קֹדֶשׁ[64]. וּבְרוּצֵי הַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד**
3 **עַל גַּב הַכְּלִי, וּכְלֵי הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ[65].**
4 **וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוּצִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנַת**
5 **הַמּוֹדֵד אֶלָּא לְמַה שֶּׁבַּכְּלִי בִּלְבַד?[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ:**
6 **מוֹצִיאִין מִכְּלִי שָׁרֵת לְחֹל[67].**

63) משנה במנחות צ. כתנא־קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). 64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" – אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. 65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. 66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. 67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא־קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

7 **י. מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בַּבְּרוּצִין?[68] אִם יֵשׁ שָׁם זֶבַח אַחֵר**
8 **- יַקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[69]; וְאִם לַאוּ[70]**
9 **- מְקַיְּצִין בָּהֶן הַמִּזְבֵּחַ[71].**

68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט. 69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וראה במשנה־למלך. 70) לדעת כסף־משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף־על־פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. 71) שם בברייתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קיץ, כמו שנאמר (שמואל־ב טז, ב) הלחם והקיץ לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

10 **יא. כֵּיצַד?[72] לוֹקְחִין בָּהֶם[73] עוֹלוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם**
11 **וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים.**

72) מקיצים בהם את המזבח. 73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

12 **יב. הַסֹּלֶת עִם הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים אֵינָן מְעַכְּבִין[74] אֶת**
13 **הַיַּיִן[75], וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן[76]. וְלֹא הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין אֶת**
14 **הַזֶּבַח[77], אֶלָּא מֵבִיא אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו אַחַר**
15 **עֲשָׂרָה יָמִים[78]. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר[79]. וְהוּא שֶׁלֹּא**
16 **קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים בִּכְלֵי שָׁרֵת; אֲבָל אִם נְתָנָן לִכְלֵי שָׁרֵת,**
17 **אִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[80].**

74) משנה במנחות מד: 75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. 76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל־כרחנו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). 77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. 78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. 79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספות לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). 80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

18 **יג. אֵין מְבִיאִין נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. לֹא יְבִיאֵם**
19 **לֹא מִן הַתְּרוּמָה וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלֹא מִן**
20 **הַבִּכּוּרִים[82]. וַאֲפִלּוּ תּוֹדָה, שֶׁמֵּבִיא לַחְמָהּ מִן**
21 **הַמַּעֲשֵׂר[83], לֹא יָבִיאוּ נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[84].**

81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". 82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". 83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). 84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

22 **יד. כָּל שְׁעוּרֵי הַנְּסָכִים הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל[85]**
23 **וּמִנְיַן אוֹתָן הַקָּרְבָּנוֹת וְסִדְרֵי הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבִים שָׁם**
24 **- כֻּלָּן מִלּוּאִים הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת, אֶלָּא הַנָּבִיא**
25 **צִוָּה וּפֵרֵשׁ כֵּיצַד יִהְיוּ מַקְרִיבִין הַמִּלּוּאִין עִם חֲנֻכַּת**
26 **הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כְּשֶׁיִּבָּנֶה בַּיִת שְׁלִישִׁי[86].**

85) פרק מה. 86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים

וחטאת את המקדש" – "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירש"י, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

טו. וּכְשֶׁם שֶׁהִקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ[87] דְּבָרִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת וְהִקְרִיבוּ בְּשַׁבָּת[88], כָּךְ הַנָּשִׂיא מַקְרִיב חֲנֻכָּתוֹ בְּשַׁבָּת לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ שָׁם[89]. וְכֵן קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי[90] - מִלּוּאִים הָיוּ וְאֵינָן נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת[91] הֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[92] כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּם מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם וְאֵין לִגְרֹעַ[93].

87) במדבר ז. 88) מועד קטן ט. 89) ביחזקאל מו, ד. 90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים־עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים־עשר, הכל עולה לה'". 91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מילואים היו. 92) למעלה הלכות ד־ו. 93) ראה למעלה הלכה ה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

א. שְׁנַיִם שֶׁרָצוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים אוֹ עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת[2] - מְבִיאִין, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּנְדָבָה[3]. וַאֲפִלּוּ עוֹף יָבוֹא בְּשֻׁתָּפוּת[4].

2) משנה, מנחות קד, ב. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ג ה"א) מן הפסוק (ויקרא א, ב) "תקריבו את קרבנכם" – "מלמד שהיא באה נדבת שנים". ובשלמים נאמר (שם כב, כא) "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'", ולמדו זה ב'ספרא' (אמור פ"ז ה"ז) לרבות את השותפין. 3) במנחות, שם: "תניא, רבי אומר, אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה'" (שם, יח) הכל באין בשותפות". ומשמע מכאן שחטאת ואשם אינם באים בשותפות, ומה שאמרו ביומא נ, א - הוריות ו, ב - תמורה טז, ב: "חטאת של שותפות", היינו פר של יום הכיפורים, או פר העלם דבר של ציבור ('הר המוריה'). 4) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב וגו'", ולמדו מזה ב'ספרא' (ויקרא פ"ח ה"א): "והקריב, מלמד שהיא באה נדבת שנים".

ב. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים[5] מְבִיאִין כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן אֶלָּא עוֹלוֹת בִּלְבַד[6], שֶׁנֶּאֱמַר[7]: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם[8]. אֲפִלּוּ עוֹלַת הָעוֹף מְקַבְּלִין מִן הַנָּכְרִי[9], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[10]. אֲבָל אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן שְׁלָמִים[11] וְלֹא מְנָחוֹת[12] וְלֹא חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת[13]. וְכֵן עוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת בְּגֶדֶר וּנְדָבָה אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן מִן הַנָּכְרִי[14], כְּגוֹן עוֹלַת יוֹלֶדֶת[15] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מֵעוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נֶדֶר וְלֹא מִשּׁוּם נְדָבָה.

5) שנאמר (שם כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל", וב'ספרא' (אמור שם ה"א) "בישראל, לרבות נשים ועבדים". 6) כרבי עקיבא במנחות עג, ב. ולא כרבי יוסי הגלילי. 7) בפרשת המומין. 8) וגו': "מכל אלה" – "מכל אלה (= מבעלי מומין) אין את מקריב, לוקח אתה תמימים ומקריב" ('ירושלמי' עבודה זרה פ"ב ה"א, ועי' 'תוספות' מנחות שם ד"ה איש איש). ומכיון שנאמר "את לחם אלקיכם", ולחם היינו עולה (ראה ב'ספרא' שם פ"ז הי"ב) – יש ללמוד שרק עולה הם מקריבים ולא קרבן אחר. ובבבלי (מנחות שם, וחולין ג:) למדו זאת ממה שנאמר (שם) "איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", "איש איש" לרבות את הגויים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" – "לעולה, אין לי אלא עולה בלבד". 9) במנחות שם, נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי, שרבי יוסי הגלילי סובר שמביא אפילו עופות ויין ולבונה ועצים, וכן שלמים ותודה, ורבי עקיבא חולק וסובר "אשר יקריבו לה' לעולה", אין לי אלא עולה בלבד, וסובר רבינו כי רבי עקיבא לא ממעט עוף, כי עוף אינו יוצא מכלל עולה סתם, ראה זבחים פג, ב (כסף־משנה ו'הר המוריה'). וראה ב'מעשה רוקח' כאן. 10) מקבלין ממנו נדרים ונדבות. ואף כי בישראל אין מקבלים קרבנות ממוכר לעבודה־זרה (ראה להלן ה"ד), זהו משום שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם", "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר", אבל מגויים מקבלים. ודרשו חז"ל (חולין ה.) "מכם" – "בכם חלקתי (= להוציא את המומר, שהרי נאמר שם "איש איש מבית ישראל"), ולא באומות (= שכולם, גם עובדי עבודה־זרה, מתנדבים, ומקבלים מהם)". 11) כרבי עקיבא במנחות שם, ראה למעלה בתחילת ההלכה. ועי' להלן בתחילת ה"ג שהם קרבים לעולה. 12) במנחות שם אמרו, שמה ששנינו "אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים, מנחת עכו"ם", אינו אלא לדעת רבי יוסי הגלילי, ולא לדעת רבי עקיבא (ראה למעלה), ודעת רבינו כי לרבי עקיבא אין הגוי מביא מנחה כלל (ולא כדעת רש"י שם ד"ה שלמי עכו"ם, וה'תוספות' שם סא: ד"ה בישראל, שאף לרבי עקיבא מביא מנחה אלא שהיא כולה כליל לה' כמו עולה). 13) בשקלים פ"א מ"ה: "ואין מקבלים מידם (= של גוי וכותי) קיני זבים וקיני יולדות חטאות ואשמות. זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידם וכו'". ובנוסחאות אחרות שם (וכן היה לפני רבינו בפירוש המשנה, שם): "אבל מקבלין מהם נדרים

ונדבות חטאות ואשמות וכו'". וזה אינו אלא בכותי (לפני שעשאוהו כגוי). שכיון שנתכוין לכפרה, אולי ישוב, אבל הגויים אין מקבלין מהם חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). ואחר שגזרו על הכותים שיהיו כגויים לכל דבריהם – גם הם אינם מביאים חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). 14) שקלים שם. שנאמר (ויקרא כב, יח) "לכל נדריהם ולכל נדבותם", ראה מנחות עג, ב – וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה, פ"א ה"א) דרשו מהפסוק (שם ד, ב) "דבר אל בני ישראל לאמר, נפש כי תחטא" – "בני ישראל מביאין חטאת, ואין הגוים מביאין חטאת" (פירוש הרא"ש שם). 15) ראה מס' שקלים, שם "ואין מקבלים מידם וכו' וקיני יולדת וכו'. זה הכלל, כל שנידר ונידב - מקבלים מידן, כל שאינו נידר ונידב - אין מקבלין מידן".

1 **ג. נָכְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלָמִים - מַקְרִיבִין אוֹתָן עוֹלוֹת[16];**
2 **שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. נָדַר שְׁלָמִים[17] וּנְתָנָם**
3 **לְיִשְׂרָאֵל[18] עַל מְנָת שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין**
4 **אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשַׁלְמֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם נְתָנָן לְכֹהֵן**
5 **- כֹּהֵן אוֹכְלָן.**

16) במנחות עג, א. עג, ב: "אמר רב הונא, שלמי העכו"ם, עולות. איבעית אימא קרא, ואיבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא, עובד כוכבים לבו לשמים (= כוונתו היא שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו – רש"י שם), ואיבעית אימא קרא "אשר יקריבו לה' לעולה" (ויקרא שם) כל דמקרבי, עולה ליהוי. 17) מנחות, שם. 18) (כלומר, כן התנה בשעת נדרו: על מנת שיתכפר בו ישראל (וכן נראה לשון הגמרא שם). שאם לא כן, הרי "המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה כלום". כמפורש בפסחים פט, ב. וראה בפ"ד מהל' מעילה ה"ח).

6 **ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[19] אוֹ מְחַלֵּל**
7 **שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[20] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[21].**
8 **אֲפִלּוּ הָעוֹלָה, שֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַנָּכְרִים[22], אֵין**
9 **מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמּוּמָר הַזֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם כִּי**
10 **יַקְרִיב מִכֶּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[23]: 'מִכֶּם' - וְלֹא**
11 **כֻּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר[24]. אֲבָל אִם הָיָה מוּמָר[25]**
12 **לִשְׁאָר עֲבֵרוֹת[26] - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[27], כְּדֵי**
13 **שֶׁיֵּחָזֵר בִּתְשׁוּבָה[28]. הָיָה מוּמָר לַעֲבֵרָה וְהוּא מְפֻרְסָם**
14 **וְיָדוּעַ לַעֲשׂוֹתָהּ וְהֻרְגַּל בָּהּ, בֵּין לְהַכְעִיס[29] בֵּין**
15 **לְתֵאָבוֹן[30] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה[31].**
16 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל חֵלֶב, בֵּין לְהַכְעִיס**
17 **בֵּין לְתֵאָבוֹן, וְשָׁגַג וְאָכַל חֵלֶב[32] וְהֵבִיא חַטָּאת - אֵין**
18 **מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ.**

19) עובד עבודה־זרה בזדון. 20) לעין כל. אבל המחלל שבת בצנעא, הרי הוא כמומר לעבירה אחרת, ראה בעירובין סט, א. 21) אף על עבירה אחרת. ומקור הדברים בחולין ה, א: "אדם כי יקריב מכם" (שם א, ב) "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר (לכל התורה) וכו', "מן הבהמה" להביא בני אדם שדומים לבהמה (= מומרים לעבירה אחת), מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל (מומר לדבר אחד) וכו' חוץ מן המומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא (שהם דומים למומר לכל התורה, כי כל המודה בעבודה־זרה, ככופר בכל התורה כולה (שם). וכמו כן המחלל שבת בפרהסיא, כופר במעשיו ומעיד עדות שקר, שחס־וחלילה לא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ראה רש"י שם). 22) אפילו אלה העובדים עבודה־זרה. ראה למעלה ה"ב. 23) חולין, שם. 24) לכל התורה (שם). ועובדי עבודה־זרה ומחללי שבת בפרהסיא הרי הם כמומרים לכל התורה כולה, כנ"ל. 25) לתיאבון, אבל המומר להכעיס, הרי הוא מין (פ"ג מהל' תשובה ה"ט, ופי"א מהל' עבודה זרה ה"ב, ופ"ד מהל' רוצח ה"י, וראה להלן). 26) כלומר, לעבירה אחת מיתר העבירות שבתורה, חוץ מעבודה־זרה וחילול שבת. 27) חוץ מקרבן הבא לכפר על עבירה זו, שהוא מומר עליה, ראה להלן. 28) שם בחולין: "מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. 29) כלומר, בין להכעיס, שעליו אין לדבר, שהרי הוא מין, ואין מקבלים ממנו שום קרבן (ראה למעלה), אלא אפילו לתיאבון, שמביא קרבנות על עבירות אחרות – אין מקבלים ממנו קרבן על אותה עבירה שהוא מומר עליה. וראה ב'מעשה רוקח'. 30) שאינו אוכל איסור אלא אם אין לו היתר. 31) בחולין ה, ב - אמרו: "מעם הארץ (ויקרא ד, כז), פרט למומר. רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (שם, כב) השב מידיעתו (= אם יידע ישוב בתשובה) מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו וכו'. ואמר רב המנונא, מומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם, איכא בינייהו (לתנא־קמא מומר שמו, ולא מקבלין ממנו. ולרבי שמעון, שב מידיעתו הוא בדם, ומקבלין ממנו, רש"י שם) ורבא אמר (בהוריות יא.) הכל מודים שמומר לאכול חלב אינו מומר לדם, אלא הכא באוכל נבלה לתאבון ונתחלף לו בשומן קמיפלגי, מר סבר (תנא־קמא) כיון דלתיאבון אכיל במזיד, מומר הוא, ומר סבר (רבי שמעון בן יוסי) כיון דאילו אשתכח דהתירא לא אכל דאיסורא – לאו מומר הוא". ובדעת רבינו יש לומר בשני פנים: א. שסובר כתנא־קמא לדעת רבא (כסף־משנה כאן). ב. שסובר כרבי שמעון לדעת רב המנונא (לחם־משנה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). וראה בפ"ג מהל' שגגות ה"ז. 32) כלומר, נעלם ממנו כי הוא חלב.

19 **ה. עוֹלוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן**
20 **נְסָכִים[34], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה; אֲבָל**
21 **נִסְכֵּיהֶם קְרֵבִין מִשֶּׁל צִבּוּר[35], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּכָה תַּעֲשׂוּ**
22 **לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם[36]. וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה; שֶׁאֵין**
23 **סְמִיכָה אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל[37], בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים[38].**

33) ראה למעלה ה"ב. 34) כלומר, אין כופין אותם (כמו שכופין לישראל, ראה מנחות פא:) להביא נסכים. מקור הדברים שם עג, ב: "מאן תנא להא דתנו רבנן, אזרח (במדבר טו, יג), אזרח מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, תלמוד־לומר ככה (שם, יב) וכו'. ואי רבי עקיבא, הא אמר עולה אין, מידי אחרינא לא וכו'. ואיבעית אימא רבי עקיבא, עולה וכל חברתה" (=

נסכיה). ופסק רבינו כרבי עקיבא, ומפרש כה"יש מפרשים' שב'שיטה מקובצת' שם, כי "אזרח" לא בא לומר אלא שאין כופין את הגוי להביא נסכים עם קרבנו כמו שכופין לישראל (מנחות שם), אבל אם רצה להביא – מביא, כמו שכתב בפ"ד מהל' שקלים ה"ג: "וכן הגוי ששלח עולתו ממדינה אחרת ולא שלח עמה דמי נסכים, יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה", הרי שאם רצה – משלח עמה נסכים. ובנוסחא אחרת שם: "וכן מי ששלח וכו'", ראה ב'מעשה רוקח' שם, ובלחם־משנה ו'הר המוריה' כאן. 35) מתרומת הלשכה, ראה בהל' שקלים שם, וכן בפירוש המשניות סוף פ"ז דשקלים, וז"ל: "ובכל מקום שאומר משל ציבור, הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה". 36) לעיכובא, שכל העולות וכו' טעונות נסכים. 37) משנה, מנחות צג, א. ונלמד בגמרא שם, ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "בני ישראל" – בני ישראל סומכין, ואין העכו"ם סומכין, וראה להלן ה"ח. 38) שנאמר (שם) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות" (חגיגה טז:). וראה להלן ה"ח.

1 **ו. כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[39] שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד[40], בֵּין חוֹבָה**
2 **בֵּין נְדָבָה[41], סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[42] כְּשֶׁהֵן חַיִּין[43]; חוּץ מִן**
3 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח[44]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל**
4 **רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[45], שֶׁכָּל קָרְבָּן**
5 **בַּמַּשְׁמָע, חוּץ מִפֶּסַח וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר.**

39) בין מן הבקר ובין מן הצאן, ראה 'ספרא' ויקרא (דיבורא דנדבה, פ"ד ה"ה). 40) ראה להלן ה"י, כי רוב קרבנות הציבור אינם טעונין סמיכה. 41) 'ספרא' שם ה"ג, ומנחות צג, ב. 42) משנה, מנחות צב, א. 43) 'ספרא' שם, פ"ב ה"א, ומשנה מנחות צד, א. סא, א. ובגמרא שם סב, ב. 44) שם, משנה צב, א. 45) ב'ספרא' שם פי"ז ה"ד־ו, ובמנחות צב, ב.

6 **ז. הָעוֹף אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה[46]. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת שֶׁדִּינָן**
7 **שֶׁיִּפְּלוּ לַתֵּבוֹת שֵׁל נְדָבָה, שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
8 **שְׁקָלִים[47] שֶׁכֻּלָּן יָבוֹאוּ עוֹלוֹת - אֵין בַּעַל אוֹתָן**
9 **הַמָּעוֹת סוֹמֵךְ עַל אוֹתָהּ הָעוֹלָה[48], וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ**
10 **נְסָכִים, אֶלָּא נְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר[49]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה**
11 **כֹּהֵן[50] - עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר[51].**

46) שנאמר (ויקרא א, ד) "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו ב'ספרא' שם פ"ד ה"ד: "העולה, פרט לעולת העוף", וראה גם בגיטין כח, ב. 47) פ"ב ה"ג, ופ"ג הי"ד. 48) משנה, תמורה כ, ב. 49) משנה, שם. ומשום שכיון שנפלו לתיבות, הרי הן קרבנות ציבור, ואין בהם סמיכה (ראה להלן ה"י). ומאותו הטעם אינו מביא נסכים משלו. ומכיון שכתוב בהם (במדבר טו, יג) "ככה" שהוא לעיכובא – מביא נסכים משל ציבור ('קרית ספר'). 50) וראה בפ"ד מהל' כלי המקדש ה"ד, כי כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וכו', והעור של קרבנו ואכילתו שלו. 51) משנה שם, משום שאין זה קרבנו.

12 **ח. הַכֹּל סוֹמְכִין[52], חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[53] וְעֶבֶד**
13 **וְאִשָּׁה וְסוּמָא וְנָכְרִי[54]. וְאֵין הַשָּׁלִיחַ סוֹמֵךְ[55]; שֶׁאֵין**
14 **סְמִיכָה אֶלָּא בַּבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ - לֹא יַד**
15 **אִשְׁתּוֹ וְלֹא יַד עַבְדּוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ[56].**

52) משנה, מנחות צג, א. 53) (כשהביא אביהם קרבן עבורם (פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ה, ופ"ג שם ה"ו). וראה ב'תוספות חדשים' שם, וב'מנחת חינוך' מצוה קטו). 54) בקרבנות שלהם. ושם בגמרא, נתנו טעם לכולם: חרש שוטה וקטן לאו בני דעה הם (מנחות, שם), אשה נתמעטה ממה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל", בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות (וראה למעלה ה"ה). ועבד אינו סומך מפני שהוקש לאשה, ראה ב'מנחת חינוך' שם. וסומא, למדו בגמרא שם ב'גזירה־שוה' מסמיכת זקני העדה על פר העלם דבר של ציבור (שם ד, טו) שאינה בסומא, שהרי סומא אינו ראוי להיות בסנהדרין, כמו כן כל סמיכה אינה בסומא (ראה בפירוש המשנה, שם). וגוי נתמעט (שם) מה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכים, ואין הגוים סומכים", וראה למעלה ה"ה. 55) משנה, מנחות שם. 56) מנחות צג, ב.

16 **ט. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵבִיאוּ זֶבַח אֶחָד[57] - כֻּלָּן סוֹמְכִין עָלָיו[58]**
17 **זֶה אַחַר זֶה[59], לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת[60]. מִי**
18 **שֶׁמֵּת[61] וְהִנִּיחַ קָרְבָּנוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[62] - הֲרֵי יוֹרְשׁוֹ**
19 **מְבִיאוֹ וְסוֹמֵךְ עָלָיו[63] וּמֵבִיא נְסָכָיו[64].**

57) ראה למעלה ה"א. 58) מנחות צג, ב - במשנה, ו'ספרא' ויקרא פ"ב ה"א, ופי"ז ה"א "קרבנו" לרבות כל בעלי חוברין (= חבורה שנשתתפו בקרבן) לסמיכה. 59) תוספתא שם, ו'ספרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ו ה"ג. 60) משום חציצה, ראה להלן הי"ג ('קרית ספר' ו'חסדי דוד' בתוספתא, שם). (ואף־על־פי ש"מין במינו אינו חוצץ" (סוכה לז: ופ"ז מהל' לולב הי"ב) – אין זה אלא בדבר שאין צורך בו אלא בנגיעה בלבד, אבל בסמיכה, שאנו צריכים ל"כל כחו" (להלן הי"א), אין כאן סמיכה בכל כחו על הקרבן). 61) מנחות צב, א - במשנה. 62) אבל חטאות ואשמות לא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות (פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א), וכל שבחטאת מתה, באשם ירעה עד שיסתאב (שם הי"ד). 63) משנה, שם. ולמדו זאת (שם צג.) מדין תמורה, שנאמר (ויקרא כז, י) "המר ימיר", שהיורש ממיר. ולמידים סוף הקדש מתחילת הקדש, מה תחילת הקדש יורש ממיר, שהרי הוא כבעל הקרבן, אף סוף הקדש – יורש סומך. 64) משנה, שם. שכיון שהוא סומך ואינו כשליח, שהרי השליח אינו סומך (למעלה ה"ח) – מביא נסכים כמו בעל הקרבן ('אור גדול' מנחות פ"ט מ"ח).

20 **י. אֵין סְמִיכָה בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[65], חוּץ מִשְּׁתֵּי**
21 **סְמִיכוֹת: עַל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְעַל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר[66].**
22 **וּשְׁלֹשָׁה מִן הַסַּנְהֶדְרִין סוֹמְכִין עָלָיו[67]. וְדָבָר זֶה**
23 **הֲלָכָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין בַּצִּבּוּר אֶלָּא שְׁתֵּי**
24 **סְמִיכוֹת[68].**

65) משנה מנחות צב, א. שלא הוזכרה סמיכה בתורה אלא בקרבנות יחיד. 66) משנה, שם. שבשניהם מפורש

שצריכים סמיכה: בפר העלם דבר של ציבור, נאמר (שם ד, טו) "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר", ובשעיר המשתלח נאמר (שם טז, כא), וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי וגו', ושלח ביד איש עתי המדברה". 67) על פר העלם דבר של ציבור. כן הוא במשנה סנהדרין ב, א: "סמיכת זקנים (= על ראש פר העלם דבר של ציבור) ועריפת עגלה בשלשה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר בחמשה, ופסק רבינו כרבי שמעון. ואף־על־פי שאמרו: רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:) – הרי אמרו (שם מז.) שבכמה הלכות פסקו כרבי שמעון, ומפורש אמרו ב"ירושלמי" פ"א מסנהדרין ה"ב, ופ"ט מסוטה ה"א, "אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בעריפה וכו', ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה". 68) כן הוא במנחות צב, א: "אמר רבינא, גמירי שתי סמיכות בציבור".

1 **יא. אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה[69]. סָמַךְ חוּץ לָעֲזָרָה -**
2 **חוֹזֵר וְסוֹמֵךְ מִבִּפְנִים[70]. וְאִם הָיָה בַּעַל הַקָּרְבָּן עוֹמֵד**
3 **בַּחוּץ וְהִכְנִיס יָדוֹ[71] לִפְנִים וְסָמַךְ - סְמִיכָתוֹ כְּשֵׁרָה[72].**
4 **וְהוּא שֶׁיִּסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[73]. וְאֵין סוֹמֵךְ אֶלָּא טָהוֹר.**
5 **וְאִם סָמַךְ הַטָּמֵא - סָמַךְ[74].**

69) שנאמר (ויקרא א, ג) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'", וסמוך לו בפסוק השני "וסמך ידו על ראש העולה", ומקרא נדרש לפניו "לפני ה' וסמך", מכאן שהסמיכה בעזרה. 70) ב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה (פ"ד ה"א): "לפני ה' וסמך, אע"פ שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך בפנים". 71) ב'קרית ספר' העתיק "ידיו". וכן צריך להיות, ראה להלן הי"ג. 72) כן הוא בזבחים לב, א - דסמיכה אפשר להכניס ידיו. 73) ראה להלן שם. ומה שאמרו בזבחים לג, א: "ליעייל לידיה ולסמוך וכו', אמר רב יוסף כל הסומך, ראשו ורובו מכניס, מאי טעמא כל כחו בעינן, הילכך לא אפשר" – אין זה אלא בדרך הרגילה, אבל בהתאמצות אפשר לו לסמוך בכל כחו אף־על־פי שאינו מכניס אלא ידיו ('הר המוריה'). 74) בזבחים לב, א - למדו מן הפסוק "וסמך ושחט", להשוות אחת לשניה. וכשם שזו דווקא בטהורים, כמו כן השניה אינו אלא בטהורים ולא בטמאים. ומכיון שבשחיטה שנינו: "כל הפסולין ששחטו שחיטתם כשרה" – הוא־הדין בסמיכה, שכשירה בדיעבד אף אם הוא טמא.

6 **יב. וּבַמָּקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין[75]. וְתֵכֶף לִסְמִיכָה**
7 **שְׁחִיטָה[76]. וְאִם שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ שֶׁשָּׁהָה -**
8 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[77]. וְהַסְּמִיכָה שְׁיָרֵי מִצְוָה הִיא[78].**
9 **לְפִיכָךְ, אִם לֹא סָמַךְ - כִּפֵּר, וְאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְאַף עַל**
10 **פִּי כֵן מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ לֹא כִּפֵּר[79].**

75) משנה במנחות צג, א. ובגמרא (שם צג:) הטעימו: "במקום (= באותו מקום בעזרה) שסומכין - שוחטין, שתיכף לסמיכה שחיטה", שאם ישחט במקום אחר, אין זה "תיכף". 76) היינו שלא ישהה, אלא ישחוט מיד. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ד ה"א) ממה שנאמר (ויקרא א, ד־ה) "וסמך – ושחט", "במקום שסומכין – שוחטין, ותיכף לסמיכה שחיטה". ושיעור השהיה, אמרו ב'תוספות' (סוטה לט. ד"ה כל) שאם שהה כדי הליכת עשרים ושתים אמות, בודאי הוא הפסק. וכן פסק הרמ"א באו"ח סי' קסו, לענין הפסק שבין נטילת ידים לבציעת הפת, וראה במ"א שם ס"ק ג, והגר"א שם ס"ק ג. 77) לדעת 'אור שמח' – הסמיכה כשרה, שהרי היתה במקומה לפני ה', מה־שאין־כן בסמך מחוץ לעזרה שלא היתה כסמיכה לפני ה', שצריך לחזור ולסמוך בפנים (ראה למעלה הי"א), אבל ה'קרית ספר' וה'כסף משנה' מפרשים שהשחיטה כשרה, אף שהסמיכה אינה כשרה, לפי שהסמיכה אינה מעכבת, ראה בהמשך ההלכה. (וממה שאמרו בזבחים לג, א: "כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני עליהן תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזה (=מצורע) שהיה בשערי ניקנור וכו'", נראה שסמיכה שאינה במקום השחיטה, וגם לא תיכף לשחיטה – סמיכה כשרה היא, שאם לא כן, למה הוא סומך?). 78) משנה, מנחות צג, א. והיינו מצוה שהיא שיריים ואינה עיקר הכפרה, שכן גם שיירי הדם הנשפכים ליסוד, אינם מעכבים (להלן פי"ט ה"ד). 79) ברייתא, שם צג, ב. כלומר, לא קיים מצוה מן המובחר. "וסמך ונרצה (ויקרא א, ד), וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר (שם יז, יא) "כי הדם הוא בנפש יכפר", אלא לומר לך שאם עשאה לסמיכה שיירי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר".

11 **יג. וְצָרִיךְ הַסּוֹמֵךְ לִסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[80] בִּשְׁתֵּי יָדָיו[81] עַל**
12 **רֹאשׁ הַבְּהֵמָה[82], שֶׁנֶּאֱמַר: עַל רֹאשׁ הָעֹלָה - לֹא עַל**
13 **הַצַּוָּאר[83] וְלֹא עַל הַצְּדָדִין[84]. וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין**
14 **יָדָיו וּבֵין הַבְּהֵמָה[85].**

80) בחגיגה טז, ב: "אמר רמי בר חמא, שמע־מינה סמיכה בכל כחו בעינן", וראה למעלה הי"א, ובפ"א מהל' חגיגה ה"ט. 81) משנה, מנחות צג, א. ובגמרא (שם ע"ב), אמר ריש לקיש, דאמר קרא (ויקרא טז, כא, בשעיר המשתלח) "וסמך אהרן את שתי ידיו", כתיב ידו, וכתיב שתי, זה בנה אב: כל מקום שנאמר (בסמיכת בהמה) ידו, הרי כאן שתים, עד שיפרט לך הכתוב אחת (= ידו אחת). 82) משנה, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 528 2) "ולא היה מניח ידיו זו על גבי זו". 83) ברייתא, שם צג, ב. 84) של הראש. וכגון שסמך על הלחיים (רש"י שם). בעיא שנפשטה שם בגמרא, מברייתא של אבא ביראה, ש"ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין". 85) שם בגמרא "בעי רבי ירמיה, מטלית מהו שתחוץ, תא־שמע ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח".

15 **יד. וְכֵיצַד סוֹמֵךְ?[86] אִם הָיָה הַקָּרְבָּן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים -**
16 **מַעֲמִידוֹ בְּצָפוֹן[87] וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַסּוֹמֵךְ עוֹמֵד**
17 **בְּמִזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו בֵּין שְׁתֵּי**
18 **קַרְנָיו[88], וּמִתְוַדֶּה[89] עַל חַטָּאת עָוֹן חַטָּאת[90], וְעַל**
19 **אָשָׁם עָוֹן אָשָׁם[91], וְעַל הָעֹלָה מִתְוַדֶּה עָוֹן עֲשֵׂה וַעֲוֹן**
20 **לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה[92].**

86) ברייתא, יומא לו, א. 87) שקדשי קדשים שחיטתן בצפון, ראה להלן פ"ה ה"ב־ג. וראה בפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ז, מהו צפון. 88) ברייתא, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (עמוד 528 1) "מניח שתי ידיו על גבי קרניו".

וראה ב'תוספת ראשונים' שם. 89) שנאמר (במדבר ה, ו־ז) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו", "ומשמע דוידוי דברים הוי אצל הקרבן, ואין לבעל הקרבן מעשה בקרבן אלא סמיכה, אם כן בשעת סמיכה יתודה" ('קרית ספר'). 90) כלומר, על החטא הזה שעליו מביא החטאת, ראה בפ"א מהל' שגגות, פירוט חייבי חטאות. 91) ראה בפ"ט מהל' שגגות פירוט חייבי אשם ודאי, ובפ"ה שם – חייבי אשם תלוי. 92) כרבי עקיבא, ביומא שם.

1 **טו. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה?[93] אוֹמֵר: חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי[94]**
2 **וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ[95], וְחָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ וְזוֹ**
3 **כַּפָּרָתִי. הָיָה הַקָּרְבָּן שְׁלָמִים - סוֹמֵךְ בְּכָל מָקוֹם**
4 **שֶׁיִּרְצֶה מִן הָעֲזָרָה[96] בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[97]. וְיֵרָאֶה לִי,**
5 **שֶׁאֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַל הַשְּׁלָמִים[98], אֲבָל אוֹמֵר דִּבְרֵי**
6 **שֶׁבַח[99].**

93) ראה בפ"א מהל' תשובה ה"א. 94) יומא שם, כדעת חכמים. 95) ראה פ"ב מהל' תשובה ה"ה, שהמתוודה צריך לפרט החטא, וראה 'ירושלמי' סוף יומא. 96) שהרי קדשים קלים הם, ונשחטים בכל מקום בעזרה, ראה להלן פ"ה ה"ב־ד. 97) שבמקום שסומכין - שוחטין (למעלה הי"ב). 98) שהרי אינם באים על חטא, ולא כתוב בו "ונרצה". 99) כמו מזמור לתודה ('אור שמח'), וכן הוא בתרגום רב יוסף לדברי הימים־ב (ל, כב) על הפסוק: "מזבחים זבחי שלמים ומתודים לה' אלקי אבותיהם" – "דבחין דבחי נכסת קודשיא ומהודן קדם ה' אלקי דאבהתהון" (הגר"י ליינר ב"סיני" כרך מז עמוד' נא־נב).

יום חמישי ב' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

7 **א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן[2] אֶלָּא בַּיּוֹם,**
8 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם צַוּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת**
9 **קָרְבְּנֵיהֶם - בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין**
10 **זְבָחִים אֶלָּא בַּיּוֹם[3], וְאֵין זוֹרְקִין דָּמִים אֶלָּא בְּיוֹם**
11 **הַשְּׁחִיטָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ - בְּיוֹם**
12 **הַזְּבִיחָה תִּהְיֶה הַהַקְרָבָה. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה**
13 **נִפְסַל הַדָּם.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם כו'".

ענין מעשה הקרבנות בעבודת ה' של יהודי, הוא הקרבת עצמו – "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" – ולהביא עצמו למצב שכל כולו הוא קרבן לה', כדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה". ובזה גופא צריך להיות ביום דווקא, היינו באור ובגילוי, כי עבודה זו לא רק שאינה פוגעת ח"ו בבריאות אלא שמוסיפה בריאות ואריכות ימים ושנים טובות ומתוך הרחבה, בדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה" והאריך ימים יותר מכל האבות.

ואפילו אם נהיה מצב של "לילה" היינו העלם והסתר ח"ו, הנה "מותר להקטיר אימורין ואברים בלילה", כי הקב"ה נותן כח ליהודי להפוך את ה"לילה" ליום, ולא רק עד חצות כדעת הרמב"ם, אלא גם כל הלילה כדעת רש"י, שזה נוגע במיוחד לדרא דעקבתא דמשיחא, הלילה של הגלות סמוך לבוקר הגאולה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן לו)

2) מגילה כ: במשנה. 3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק "ביום צוותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר. 4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

14 **ב. כֹּל שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו[5] בַּיּוֹם - מַעֲלִין אוֹתוֹ[6] עַל**
15 **הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה[7]. כֵּיצַד? זְבָחִים שֶׁנִּזְרַק דָּמָם בַּיּוֹם**
16 **- מַקְטִירִין אִמּוּרֵיהֶן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד**
17 **הַשַּׁחַר. וְכֵן אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת מַקְטִירִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד**
18 **שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[8]. וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפִּשִׁיעָה[9],**
19 **אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאִמּוּרִין[10] וְאֵיבְרֵי**
20 **הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה[11].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וכדי להרחיק את האדם מן הפשיעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האימורין ואברי העולה אלא עד חצות".

והיא מחלוקתם המפורסמת של רש"י והרמב"ם בפירוש המשנה הראשונה בש"ס, שרש"י סבר שמה שגזרו חכמים עד חצות הוא על קריאת־שמע, אבל לא על הקטר חלבים ואיברים. ואילו הרמב"ם בפירוש המשניות למד שגם על חלבים ואיברים גזרו חכמים שיהיו עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

והנה, לשיטת הרמב"ם קשה לכאורה מהכלל שכל מה שהתירה תורה בפירוש, אין כח לחכמים לאסור, ובעניין זה אמרה תורה בפירוש "כל הלילה עד הבוקר", וא"כ איך יתכן שיהיה כח ביד חכמים לאסור זאת.

ויש לומר התירוץ בזה, שהרמב"ם סבר שמה שאמרה תורה "כל הלילה עד הבוקר", הוא לא לגלות שמצוותן בלילה, אלא שכל עוד שלא עלה עמוד השחר לא עבר על איסור נותר, אבל עיקר המצוה היא ביום.

מהיוצא מפירוש זה, יש לומר בפנימיות העניינים: חלב מורה על תענוג, ועל כך אומרת התורה "כל חלב ה'", היינו שכל תענוג שיש לאדם בעולם הזה, עליו למוסרו לה'. והנה על־פי הנ"ל שעיקר הקטר חלבים ואיברים הוא ביום, אין לאדם לומר שמסירת התענוג צריכה להיעשות רק בעניינים של "לילה", היינו מסירת התענוג מתאוות העולם,

אלא שעיקר המצוה היא ביום, היינו בענייני יום ואור – תורה ומצוות – שבהם בעיקר ישנו הציווי "כל חלב לה'", כלומר שגם תענוג הבא לאדם מחידוש תורה שחידש, אל לו ליהנות ממנו כי־אם רק מהעובדה שמקיים רצון ה' בלימוד התורה והחידוש בה.

(על־פי לקו"ש חלק ג' עמוד 948)

5) זריקת הדם. 6) כלומר, אימוריו או אבריו. 7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". 8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". 9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר". 10) במשנה שם: "הקטר חלבים ואברים". 11) משנה שם: "כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה", ודעת רבינו (כאן וכן בפירוש המשניות שם) כי גם הקטר חלבים ואברים הם בכלל מה שאמרו חכמים עד חצות, אבל רש"י שם כתב כי על הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות, לפי שכהנים זריזים הם, ואין שבות במקדש.

1 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים**
2 **בַּלַּיְלָה - אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֶלָּא מִשְׁתַּדְּלִין**
3 **לְהַקְטִיר הַכֹּל בַּיּוֹם. חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ. שֶׁהֲרֵי**
4 **הֶקְטֵר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים בַּלַּיְלָה,**
5 **דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בִּזְמַנָּן, וְאֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי**
6 **שַׁבָּת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שמותר להקטיר אימורין ואיברים בלילה, אין מאחרין אותן לדעת".

בלילה אין עבודה בבית המקדש, ומה שהקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה הוא שמעלים אותם על המזבח והם נקטרים מאליהם כל הלילה, ורק כשלא הספיקו להקטירם ביום.

(על־פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 62 הערה 48)

7 **ד. כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא בַּיּוֹם[12], כְּגוֹן הַקֹּמֶץ[13]**
8 **וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת[14] וּמִנְחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[15] - מֻתָּר**
9 **לְהַקְרִיבָן עִם מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ[16], וְהֵם מִתְאַכְּלִין וְהוֹלְכִין**
10 **כָּל הַלַּיְלָה כְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[17].**

12) שלא קרבו מתיריו ביום. 13) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. 14) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. 15) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. 16) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח". 17) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, א) "זאת תורת העולה", ריבה את אלו שמקריבן קודם השקיעה ונשארים כל הלילה כמו אברי העולה. וראה במשנה למלך להלן פרק א מהלכות תמידין ומוספין סוף הלכה ג, כי רק אם הקמיצה הייתה לפני תמיד של בין הערביים, אפשר להקטיר את הקומץ לאחר התמיד, וכמו כן במנחות הנשרפות אין לשורפם על המזבח לאחר התמיד, אלא אם נתקדשו בכלי לפני התמיד, אבל אם לא נקמצו או נתקדשו בכלי לפני התמיד, אסור לעשותם אחר התמיד.

11 **ה. הַנְּסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח[18] - אֵין קְרֵבִין אֶלָּא**
12 **בַּיּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם - מַקִּישׁ**
13 **נְסָכִים לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם, אַף נְסָכִים בַּיּוֹם.**
14 **אֲבָל הַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן[19] - מִתְקַדְּשִׁין[20]**
15 **בַּלַּיְלָה וּקְרֵבִין בַּלַּיְלָה[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם נִזְדַּמְּנוּ לוֹ**
16 **נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - מַקְדִּישָׁן וּמַקְרִיבָן**
17 **בַּלַּיְלָה[23]. וַעֲלוֹת הַשַּׁחַר פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּאֵיבְרֵי**
18 **הָעוֹלוֹת[24].**

18) שהביאם עם הזבח. 19) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. 20) על ידי נתינתם בכלי שרת. 21) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכיכם ולשלמיכם", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. 22) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. 23) כלומר, מקדישן לכתחילה בלילה ומקריבן מיד (כסף משנה) והכל משום זריזות מצוה, שמיד שנזדמנה לו המצוה, אין להחמיצנה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נזדמנו נסכים בלילה מקדישן בלילה ומקריבן". 24) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישן ולא הקריבן.

19 **ו. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִסְמִיכָה וְלִשְׁחִיטָה[25] וְלִמְלִיקָה[26],**
20 **לְהֶקְטֵר[27] לְהַגָּשָׁה[28] וּלְהַזָּיָה[29], וְלִתְנוּפָה[30] וְלִקְמִיצָה[31]**
21 **וּלְקָרְבַּן הַמּוּסָפִין[32]. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְהַקְטִיר**
22 **אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים[33]. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁמְּצוָתוֹ בַּיּוֹם -**
23 **כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם, וְדָבָר שֶׁמְּצוָתוֹ בַּלַּיְלָה - כָּשֵׁר כָּל**
24 **הַלַּיְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת.**

25) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך

ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. 26) מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. 27) הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". 28) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. 29) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". 30) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. 31) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". 32) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לז) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. 33) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (שם כא.).

1 **ז. כָּל הַזְּבָחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא**
2 **בְּסַכִּין מִכְּלֵי שָׁרֵת[34]; וְאִם שָׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין**
3 **בּוֹ הַחֻלִּין, אֲפִלּוּ בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה[35] - כְּשֵׁרִין[36].**

34) בסוטה יד: אמרו "מידי דהווה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה", הרי שסכין כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: "סכין מקדשת בכלי שרת". ואילו בחולין ג. הכשירו לשחוט קדשים בקרומית של קנה, והרי אין עושים כלי שרת של עץ, מזה הוציא רבינו שלכתחילה צריך כלי שרת ובדיעבד אינו צריך. 35) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". 36) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

4 **ח. וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל מִדָּמָם פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה[37] -**
5 **לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם. וְצָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְקַבֵּל כָּל הַדָּם[38].**
6 **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּימָנִים[39] בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן**
7 **עִם הַוְּרִידִין לְתוֹךְ הַמִּזְרָק[40], וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֹב**
8 **שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל הַדָּם כֻּלּוֹ בַּכְּלִי. וּמַגְבִּיהַּ הַסַּכִּין**
9 **לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרֵד הַדָּם מֵעָלֶיהָ אֶלָּא מִן**
10 **הַצַּוָּאר[41]. וְדָם שֶׁבְּסַכִּין - מְקַנְּחוֹ בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק[42].**

37) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הזייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הזייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה הזיות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל הזיותיו. 38) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הזייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשיריים וכו' תניהו עניין לקבלה". 39) הקנה והווושט. 40) כלומר, על אוויר המזרק. בזבחים שם: "אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: השוחט צריך שיתן ווירידין לתוך הכלי", ומפרש רש"י האי תוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אווירו של תוך כלי, וראה להלן בסוף ההלכה "אוויר הכלי הרי הוא ככלי", "ודעתו שמתחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, אף שעדיין לא גמר השחיטה, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (מעילה ה. דיבור המתחיל היתר שחיטה, זבחים קי. דיבור המתחיל ואי ובבא קמא עו: דיבור המתחיל כל העומד). 41) בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר שמואל: השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר (שם, ה) "ולקח וכו' מדם הפר", ולא מדם הפר ודבר אחר (=סכין). 42) "פירוש בשפת המזרק מאחוריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנח ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

11 **ט. אֲוִיר הַכְּלִי הֲרֵי הוּא כַּכְּלִי[43]. הָיָה מְקַבֵּל הַדָּם[44]**
12 **וְנִפְחֲתוּ שׁוּלֵי הַמִּזְרָק קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַאֲוִיר**
13 **הַמִּזְרָק[45] הַנִּפְחָת - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֲוִיר שֶׁאֵין**
14 **סוֹפוֹ לָנוּחַ - אֵינוֹ כְּמֻנָּח[46].**

43) כלומר, אין צורך שיכניס את הווירידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הווירידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפחתו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: 44) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). 45) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפחתו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם. 46) בזבחים שם: "בעי מיניה רבי אסי מרבי יוחנן היה מקבל ונפחתו שוליו וזרק עד שלא הגיע דם לאוויר מהו? אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי", ואמרינן שם: "אם תמצי לומר אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי, אוויר שסופו לנוח מאי"? וידועה דעת רבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" ראה לחם משנה.

15 **י. כָּל הַזְּבָחִים צָרִיךְ הָעוֹבֵד שֶׁתְּהֵיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם**
16 **הַזֶּבַח[47] וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[48] בִּשְׁעַת זְבִיחָה, וּבִשְׁעַת קַבָּלַת**
17 **הַדָּם, וּבִשְׁעַת הוֹלָכַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל**
18 **הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו - שֶׁתְּהֶיֶה**
19 **זְבִיחָה עִם שְׁאָר אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת[49] לְשֵׁם שְׁלָמָיו[50].**
20 **וְכֵן שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[51]. וְאִם שָׁחַט וְעָבַד שְׁאָר**
21 **עֲבוֹדוֹת[52] סְתָם וְלֹא חָשַׁב כְּלָל[53] בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים -**
22 **הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִים, וְעָלוּ לַבְּעָלִים[54].**

47) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. 48) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'.

בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: דש"שלא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה).
49) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות.
50) בגמרא (שם ד.) למדו שצריך שחיטה לשם הזבח ממה שנאמר (ויקרא ד, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", שתהא זביחה לשם שלמים. וממה שנאמר "ובשר זבח תודת שלמיו" למדו ב"אם אינו עניין" "תנהו עניין" לשינוי בעלים, שצריך שתהא השחיטה לשם בעלים. וקבלת הדם שצריך שתהא לשם שלמים למדו (שם) ממה שנאמר (שם ז, לג) "המקריב את דם השלמים" שתהא קבלת הדם לשם שלמים, וממה שנאמר באיל הנזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים" למדו שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו עניין לשינוי קדש תנהו עניין לשינוי בעלים למדו (שם:) קבלת הדם והולכת הדם שתהיינה לשם בעלים. והולכת הדם שתהא לשם הזבח למדו (שם.) ממה שנאמר (ויקרא א, יג) "והקריב [וגו'] את הכל [וגו'] המזבחה" זו הולכה שצריך שתהא לשם זבח. וזריקה שצריך שתהא לשם הזבח למדו שם ממה שנאמר (שם ז, יד) "הזורק את דם השלמים" שתהא זריקה לשם שלמים, וזריקה לשם בעלים למדו (שם:) ממה שנאמר (שם, ד) "ונרצה לו לכפר עליו" עליו ולא על חברו. 51) בגמרא (שם ד:) "אמר קרא (שם ז, לז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, הקישן הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה, אף כל בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה". 52) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. 53) לא לשמן ולא שלא לשמן. 54) שם ב. במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת", ובגמרא (שם:) אמרו "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה". הרי שבכל הזבחים עלו לבעלים לשם חובה, כשעבד בסתם, ורבינו כותב זאת רק בעולה ושלמים. ויתכן כי כוונת רבינו לומר שאפילו בעולה ושלמים. ופירוש הדברים אף שעיקר הדבר שצריך לשם זבח נאמר בשלמים ועולה, ובכל זאת אם עשה סתם כשר, ועלו לבעלים לשם חובה. וקל וחומר לשאר קרבנות (לחם משנה).

1 **יא. וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֵיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ[55] בְּשִׁעַת שְׁחִיטַת[56]**
2 **הָעוֹלָה[57] לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְּבָרִים: לְשֵׁם הַזֶּבַח, וּלְשֵׁם**
3 **הַזּוֹבֵחַ, וְשֶׁהַזֶּבַח לְהַשֵּׁם בָּרוּךְ הוּא, וְשֶׁיַּקְטִירוּ**
4 **לָאִשִּׁים[58], וְשֶׁהַקְטָרָתוֹ לְרֵיחַ בִּלְבַד[59], וְשֶׁרֵיחַ זֶה נַחַת**
5 **רוּחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם[60]. וְאִם שָׁחַט סְתָם - כָּשֵׁר[61], כְּמוֹ**
6 **שֶׁבְּאַרְנוּ. וְהַשּׁוֹחֵט חַטָּאת וְאָשָׁם צָרִיךְ שֶׁתְּהֵיֶה**
7 **מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא שֶׁבָּא עָלָיו.**

55) של העובד. 56) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. 57) לדעת רש"י (זבחים שם דיבור המתחיל עולה) הוא הדין לשלמים. אבל מדברי רבינו נראה שעולה דווקא. ואילו בשלמים אין אלא ארבעה דברים: לשם זבח, לשם זובח, להשם, ושיקטירו לאישים. אבל לריח ולניחוח לא נאמרו בשלמים בפסוקים המדברים בהקרבה לשם, ראה ויקרא ג, ג־ט. 58) כלומר, שיחשוב שיקטירו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. 59) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יעלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח. 60) שם בגמרא וזה לשונו: ניחוח, לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם.
61) מפשטות הדברים נראה כי זה מוסב על כל מה שלמעלה, ואם כן אם שחט בכוונה הפכית בכל אחד משמש הדברים הנ"ל - אין שחיטתו כשרה. וזה לא ייתכן, כי הרי בפרק י"ב מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה א) לא מנה רבינו בפסול מחשבה אלא אם שחט שלא לשם זבח ושלא לשם זובח, הרי שבכל יתר ארבעת הדברים אין שום פגם אם חשב להיפך, ועיין לחם משנה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

8 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] שֶׁשְּׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים,**
9 **וּמִקַּבָּלַת הַדָּם וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. וְכָל הַזְּבָחִים -**
10 **קִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת[3] בְּיַד כֹּהֵן[4]; אֲבָל מְקוֹם**
11 **שְׁחִיטָתָן וּמְקוֹם קִבּוּל דָּמָן אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלָּן[5].**

2) בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הלכה ו. 3) שנאמר בעולה ושלמים בסיני (שמות כד, ה־ו) "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות" (ראה זבחים צז: ומנחות פב:) ואם בשלמים צריך כלי קל־וחומר לשאר קדשים (רש"י במנחות שם). ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ה) אמרו: "ולקח, נאמר כאן לקיחה, ונאמרה להלן לקיחה, מה לקיחה האמורה להלן בכלי, אף כאן בכלי" ובמלבי"ם שם מפרש כי הכוונה היא ללמוד חטאת מעולה ושלמים, שבחטאת נאמר (ויקרא ד, כה): "ולקח הכהן", ובעולה ושלמים נאמר (שמות שם): "ויקח משה", מה קיחה של עולה ושלמים בכלי, אף קיחה של חטאת בכלי (וראה גם בקרית־ספר כאן). ואשם נלמד (בזבחים מז:) מחטאת, שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא", "מה חטאת טעונה כלי, אף אשם טעונה כלי". 4) כן הוא בהלכות ביאת המקדש שם. ולמדו כן ממה שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה (זבחים לב.). 5) ראה להלן הלכה ב.

12 **ב. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וְאֵין**
13 **מְקַבְּלִין אֶת דָּמָן אֶלָּא בִּצְפוֹן[6] הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַמָּקוֹם**
14 **שֶׁבְּאַרְנוּ גְּבוּלוֹתָיו בְּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[7]. וְקָדָשִׁים קַלִּים**
15 **- שְׁחִיטָתָן וְקִבּוּל דָּמָן בְּכָל מָקוֹם מִן הָעַזָּרָה[8].**

6) זבחים מז. ומז: וראה להלן הלכה ג. 7) בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה טז. 8) זבחים נה. במשנה: "קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה". וראה למעלה פ"ד הלכה ח, כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶלָּא בַּצָּפוֹן?[9] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה[10], וּבְחַטָּאת הוּא אוֹמֵר: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[11]; וּכְשֵׁם[12] שֶׁהַחַטָּאת נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[13], כָּךְ הָעוֹלָה נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[14]. וּבְאָשָׁם הוּא אוֹמֵר[15]: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם. וְשַׁלְמֵי צִבּוּר[16] הֵקְשׁוּ לְחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים[17]; לְפִיכָךְ הֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּחַטָּאת, וְנִשְׁחָטִין בִּמְקוֹם שְׁחִיטָתָהּ. וּמְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא מְקוֹם הַקַּבָּלָה[18].

9) זבחים מח. 10) ובגמרא שם אמרו: "אשכחן בן צאן (שהרי הפסוק הנ"ל נאמר בצאן, שנאמר שם א, י "ואם מן הצאן קרבנו, מן הכבשים או מן העזים לעולה"), בן בקר מנא לן, אמר קרא "ואם מן הצאן", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון (=בן בקר, שנאמר בויקרא שם, לפני כן) מן התחתון (=מן הצאן)". 11) שם מח: 12) עיין כסף־משנה. 13) בויקרא שם: "זאת תורת החטאת וכו' קודש קדשים הוא". 14) בזבחים נג: במשנה: "העולה קדשי קדשים וכו'". ואף־על־פי שלא כתוב בתורה שהיא קדשי קדשים, - למדוה מחטאת ואשם, לפי שהיא שווה להם בשחיטתה ובקיבול דמה (פירוש המשנה זבחים פ"ה משנה א). ועוד, שהרי היא כולה לגבוה, ואין לך קדשי קדשים כזה (רש"י שם). 15) ראה במשנה זבחים נד: 16) הם כבשי עצרת, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 17) שם במשנה: "זבחי שלמי ציבור ואשמות וכו' שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וכו'". ובגמרא (שם נה.) אמרו: "מנא לן דבעי צפון, דתני רבה בר רב חנן קמיה דרבא, ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, מה חטאת בצפון אף שלמי ציבור. אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה מעולה, דבר הלמד מהיקש, חוזר ומלמד בהיקש? אלא מדתני רב מרי בריה דרב כהנא, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י, י) מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי ציבור קדשי קדשים. מה עולה בצפון, אף זבחי שלמי ציבור בצפון". ורבינו הביא את הדרשה שנדחתה, ראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 18) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

ד. וּמִנַּיִן שֶׁשּׁוֹחֲטִים קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל הָעֲזָרָה, אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַהֵיכָל?[19] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בִּשְׁלָמִים: וּשְׁחָטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[20] - לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא יִחַד לָהֶם רוּחַ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים קַלִּים. וְאִם שְׁחָטָם בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרִים[21]. אֲבָל אִם שְׁחָטָן בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל - פְּסוּלִין; שֶׁאֵין הַגַּגּוֹת רְאוּיוֹת לִשְׁחִיטָה כְּלָל, אֶלָּא בְּקַרְקַע הָעֲזָרָה[22].

19) בזבחים נה: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים", ובתוספתא זבחים פ"ז: "וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שני פספסין היו בבית החליפות פתוחין למערב גבוהין מן הארץ ת' אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים אפילו אחורי הכפורת, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וגו'". ועיין בתוספות שם ד"ה שנים, שהקשו הלא אינו רואה פתח אהל מועד (ראה להלן הלכה ה). ותירצו, שמה שרואה קודש הקדשים, לא גרע מרואה פתח ההיכל. 20) כן למדו בתוספתא שם (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) בזבחים סג. ומנחות ח. "אמר ר' יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (שם) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר", שאם בפתח ההיכל כשר, כל־שכן בהיכל עצמו. 22) כן הוא בזבחים קז: שגגו של היכל אינו ראוי לשחיטת כל זבח.

ה. שְׁלָמִים[23] שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁיִּפְּתְחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל - פְּסוּלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בִּזְמַן שֶׁפְּתוּחַ. אֲפִלּוּ הָיוּ דַּלְתוֹתָיו מוּגָפוֹת[24] - הֲרֵי זֶה כְּנָעוּל[25]. אֲבָל הַפָּרֹכֶת שֶׁעָלָיו אֵינָהּ[26] פּוֹסֶלֶת[27].

23) זבחים נה: וכדעת רש"י (שם סא.), שדין זה אינו אלא בשלמים שכתוב בהם "פתח אהל מועד", ולא בשאר קרבנות. ומה שאמרו בתמיד פ"ג משנה ז: "לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח", אין זה אלא למצוה, ולא לעכב. ראה בתוספות מנחות צה. ד"ה מר אמר, וב'תוספות יום טוב' בתמיד שם. 24) סגורות ולא נעולות במנעול. 25) כן הוא בזבחים שם: "פשיטא מוגף כנעול דמי". 26) על פתח ההיכל, כמבואר פ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יז (אור שמח). 27) שם בזבחים בעיא שנפשטא: "וילון מאי, אמר ר' זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירשו רש"י ותוס' שם, שעשו הוילון לשם צניעות, שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה.

ו. הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל צִבּוּר, זְרִיקַת דַּם שְׁלָשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוָה[28] לְעוֹלָם[29]. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם בַּמִּזְרָק, וְזוֹרֵק מִמֶּנּוּ בַּמִּזְרָק[30] שְׁתֵּי זְרִיקוֹת עַל שְׁתֵּי זָוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ[31] בַּאֲלַכְסוֹן[32] מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה[33]: עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְעַל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית[34]. וּמִתְכַּוֵּן כְּשֶׁיִּזְרֹק הַדָּם עַל הַקֶּרֶן שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מַקִּיף עַל הַזָּוִיּוֹת כְּמִין גַּ"ם[35], כְּדֵי שֶׁיִּמָּצֵא הַדָּם שֶׁל שְׁתֵּי מַתָּנוֹת עַל אַרְבָּעָה כָּתְלֵי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים 'סָבִיב'[36]. וְהוּא הַדִּין לְאָשָׁם[37]. וּשְׁיָרֵי הַדָּם נִשְׁפָּכִין[38] עַל הַיְסוֹד[39] הַדְּרוֹמִי[40].

28) כן הוא בזבחים נג: (בעולה) נד: (לענין שלמי ציבור ואשמות), ונה. (לעניו שלמי יחיד): "ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע". 29) כן בדפוסי רומי (ר"מ) וויניציאה ועוד. בדפוסים החדשים: לעולה. 30) ראה להלן הלכה ט, כי "אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד". 31) זבחים נג: כשמואל וכתנא־קמא

בברייתא שם (כסף משנה). 32) כלומר, שתי הקרנות תהיינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע". 33) בקנים פ"א משנה א: "עולת בהמה דמה למטה", משום שנאמר (ויקרא ד, יח – כה) "אל יסוד מזבח העולה", הרי שדם עולה למטה במקום שיש יסוד, ושאר קרבנות כגון האשם והשלמים שהם למטה, למדו (זבחים י:) ממה שנאמר בחטאת בהמה (שם ו, יט) "הכהן המחטא אותה", "אותה" דמה למעלה, ואין דמו של אחר למעלה (ראה בפי' הרא"ש לקנים שם). 34) בתמיד פ"ד משנה א: "בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה". וראה יומא טו: כי משום כך היה נותן בשתי הקרנות הנ"ל, ולא בקרן דרומית מזרחית ובקרן צפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד (ראה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה י). ומפני ש"כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין" הקדימו לזרוק בקרן מזרחית צפונית שבה פוגש תחילה כשמתחיל להקיף את המזבח מימין, ואח"כ נותן בקרן מערבית דרומית (יומא שם). 35) אות יונית, עשויה ככף פשוטה שלנו (רש"י שם). 36) בעולה נאמר (שם א, יא) "וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב", וכן נאמר בשלמים (שם ג, ב) וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב". 37) שנאמר בו סביב (שם ז, ב) "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם, ואת דמו יזרוק על המזבח סביב", ואמר התנא־קמא בברייתא בזבחים שם: "יכול יזרקנו זריקה אחת, תלמוד־לומר סביב. אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, תלמוד־לומר וזרקו. הא כיצד, כמין גמא, שתי מתנות שהן ארבע". 38) שפיכת שיריים ליסוד, לא נזכרה אלא בחטאות (שם ד, יח, כה, ל, לד), ולמדו (זבחים נא.) שאר הקרבנות מחטאת, שנאמר (שם, כה) "אל יסוד מזבח העולה", ודרשו (שם) "תן יסוד למזבח של עולה", כלומר, "תן תורת שפיכת שיריים, יסוד להלכות מזבחה של עולה, שיהא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנין עליו שפיכת שיריים אל היסוד" (רש"י שם) וראה עוד בזבחים לז. 39) בספרים אחרים: "על גג היסוד" (שם נב.). 40) שם נג. במשנה. ושם בגמרא למדו כן מחטאות פנימיות, שכשם שבחטאות פנימיות שופך בסמוך לו, דהיינו ליסוד מערבי שבו פוגע תחילה כשיוצא מבפנים, כמו כן בשאר קרבנות שופך לקרן שפוגע בה תחילה כשיורד מהכבש, והיינו יסוד דרומי. וראה להלן פ"ז הלכה י, שהכוונה לקרן דרומית מערבית.

ז. הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[41] - דָּמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[42] הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[43] מֵחֲצִי מִזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה[44], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ[45]. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם בַּמִּזְרָק, מוֹלִיכוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית הַסְּמוּכָה לַגּוּדָל בַּדָּם[46], וְסוֹמֵךְ בְּאֶצְבָּעוֹ[47] הַגְּדוֹלָה מִכָּאן וּבַגּוּדָל מִכָּאן וּמְחַטֵּא[48] וְיוֹרֵד כְּנֶגֶד חֻדָּהּ שֶׁל קֶרֶן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ[49]. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל קֶרֶן וָקֶרֶן[50]. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַקֶּרֶן כְּאַמָּה אַחַת מִכָּאן אוֹ מִכָּאן - כְּפִי[51].

41) ראה למעלה פ"א הלכה טז. וראה להלן הלכות יא דין חטאות הנשרפות. 42) משנה שם נב: 43) שהוא מזבח העולה, שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה". 44) קנים פ"א משנה א: "חטאת העוף נעשית למטן וחטאת בהמה למעלן וכו' ואם שינה וכו' פסול", ובברייתא (זבחים נג.) "דמים העליונים ניתנין מחוט הסקרא ולמעלה, התחתונים ניתנין מחוט הסקרא ולמטן, דברי רבי. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר וכו' בחטאת בהמה וכו' על גופה של קרן", ופסק רבינו כרבי, ולא כר' אלעזר ב"ר שמעון (כסף משנה). 45) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה. 46) ברייתא זבחים נג. "וטובל באצבעו הימנית (=של יד ימין) המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק". ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח) למדן כן בגזירה־שוה "נאמר כאן (ויקרא שם) "אצבעו", ונאמר להלן (במצורע – שם יד, טז) "אצבעו", מה אצבעו האמורה להלן, הימנית (שכן מפורש שם) המיומנת שבימין, אף אצבעו האמורה כאן, הימנית - המיומנת שבימין". 47) שם בברייתא: "וחומר בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה". ולפני רבינו היתה הנוסחא שם כבספרים אחרים שם, שהובאה ב'שיטה מקובצת' שם. ובתוספתא זבחים פ"ו (עמ' 448 19) "נותן גדול מכן וגדולה מכן", ורבינו גרס שם: "נותן גודל מכן וגדולה מכן" (תוספת ראשונית שם). ("גדולה" היינו אצבע אמה שהיא הגדולה שבאצבעות). 48) "זריקת (דם) חטאת קרויה חיטוי, כמו הכהן המחטא אותה" (רש"י שם). 49) שם בברייתא. משום שנאמר (שם ד, כה) "ולקח וכו' ונתן", שנשמע מזה שיתן כל מה שלקח באצבעו (ראה בקרית ספר). 50) ברייתא שם. 51) בגמרא זבחים שם, נחלקו בזה האמוראים (אליבא דרבי, האומר כי דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, ראה בהתחלת ההלכה כאן), חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך, וחד אמר מחטא ויורד כנגד חודו של קרן, ואמרו שם כי אף הסובר "נותן אמה אילך ואמה אילך", אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה בחודה, ופסק רבינו כמותו, וראה בכסף־משנה.

ח. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ עַל כָּל קֶרֶן וָקֶרֶן[52]. וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַנְּתִינָה עַל הַקֶּרֶן - מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק[53], וְאַחַר כָּךְ טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה; שֶׁשִּׁירֵי הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ פְּסוּלִין לִתֵּן מֵהֶן עַל קֶרֶן אַחֶרֶת[54].

52) בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח): "וטבל והזה, על כל הזייה טבילה", וראה זבחים צג: ומנחות ז: וברש"י שם. 53) זבחים שם: "אצבעו במה מקנח. אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב (עזרא א, י) כפורי זהב". וראה למעלה פ"ד הלכה ח. 54) שם: "אמר רבי אלעזר, שיריים שבאצבעו פסולין".

ט. אֵין בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת קָרְבָּן שֶׁטָּעוּן הַזָּיַת דָּם

בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד[55], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם[56]. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה, לֹא שֶׁיְּסַפֵּג אֶצְבָּעוֹ מִדָּם[57].

55) אבל שאר הקרבנות זורק במזרק, ראה למעלה הלכה ו. 56) קיצר רבינו לשון הפסוק, שנאמר "וטבל הכהן את אצבעו בדם". ופסק זה בחטאת הפנימית, אבל בחטאת החיצונה, נאמר (שם, כה): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", ואף בה ישנה טבילת אצבע, אלא שאינה מפגלת כמפורש בזבחים יד. (משנה למלך). 57) כלומר, נוסף למה שצריך שבעת קבלת הדם יקבל בכלי כדי הזייה (ראה למעלה פ"ד הלכה ח) – יש צורך שבעת ההזיה יהיה שם דם כדי טבילה, ואם בעת קבלת הדם קיבל כשיעור כדי הזיה, אינו רשאי לחלק את הדם אחר־כך לכמה כלים. ושיעור כדי הזיה, הוא שיהיה בכלי כמות דם שיוכל לטבול אצבעו, ולא שיהיה שם רק כמות שיוכל לקנח אצבעו בדפנות הכלי (משנה למלך). ולמדו דבר זה (בזבחים מ:) ממה שנאמר (שם) "וטבל" – "ולא מספג".

י. וּמִנַּיִן הוּא מַתְחִיל?[58] עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ[59] וּפוֹנֶה לִימִינוֹ[60] וּמְהַלֵּךְ עַל הַסּוֹבֵב[61] וְנוֹתֵן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בַּקֶּרֶן הַשְּׁנִיָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מִזְרָחִית צְפוֹנִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן רְבִיעִית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. וְעַל יְסוֹד אוֹתָהּ הַקֶּרֶן שֶׁהִשְׁלִים בָּהּ הַמַּתָּנוֹת הוּא שׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה[62] - זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִי[63].

58) כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג.). 59) ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. 60) שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). 61) ראה למעלה שם הלכה ז. 62) בספר מוגה: "ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח". והוא בויקרא ד, ל בחטאת יחיד, וכן נכון, שהרי הפסוק שבספרים שלנו הוא בחטאות הפנימיות, ושם הוא שפך השיריים ליסוד מערבי, ראה להלן הלכה יא (כסף משנה). ובהר המוריה הגיה "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה" (שם, כה), הנאמר שם קודם, בחטאת נשיא. 63) במשנה זבחים שם. ובגמ' שם: "ת"ר, אל יסוד מזבח, זה יסוד דרומי וכו' ילמד ירידתו מן הכבש" (ממזבח העולה בחטאות הנאכלות) ליציאתו מן ההיכל (בחטאות הנשרפות שמזין הדם על מזבח הזהב), מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו (ששופך את הדם על יסוד המערבי של מזבח העולה שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, ראה להלן הלכה יא), אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (שהוא יסוד דרומי).

יא. כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[64] - דָּמָם נִכְנָס לִפְנִים לַהֵיכָל[65] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[66]. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפְכָן עַל יְסוֹד הַמַּעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן[67], שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ בּוֹ תְּחִלָּה בְּצֵאתוֹ מִן הַהֵיכָל.

64) שהן שתים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלש לציבור: שעירי עבודה־זרה ושעיר יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז. 65) ראה למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ה. 66) ראה להלן הלכה יב והלכה יג. 67) משנה זבחים מז: ולמדו כן בגמרא (שם נא.) ממה שנאמר (שם, יח) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ובצד מערב הוא פוגע תחילה. ואילו בחטאות הפנימיות, לא נאמר "אשר פתח אהל מועד", ושם הוא שופך ליסוד דרומי, שבו הוא פוגע תחלה (למעלה הלכה י).

יב. וְהֵיכָן מַזִּין מִדָּמָן? וְכַמָּה מַזֶּה מֵהֶם? פַּר[68] וְשָׂעִיר[69] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת עַל בֵּין הַבַּדִּים[70] וּשְׁמוֹנֶה עַל הַפָּרֹכֶת. וּמְעָרֵב דַּם הַפָּר וְהַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם אַרְבַּע הַזָּאוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ שֶׁל מִזְבַּח זֶה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים[72]. וְאִם לֹא כִּוֵּן בַּהַזָּיוֹת שֶׁבִּפְנִים[73] - כְּשֵׁרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פר ושעיר של יום הכיפורים, דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים, ושמונה על הפרוכת כו'".

ויש לבאר דיוק המספר 'שמונה' בהזיות שבין הבדים ועל הפרוכת, התשובה ביוה"כ צריכה להיות תשובה עילאה בתכלית שלימותה, ותשובה זו צריכה להיות מתוך שמחה דווקא כפס"ד אדה"ז בשו"ע "הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה", היינו שצום יוה"כ אינו קשור עם ההנהגה של "קרעו בגדיכם" ולבוש 'שק', אלא שצריך להיות מתוך שמחה. ענין זה קשור למתן־תורה שביוה"כ "יום שניתנו בו לוחות אחרונות" כי תשובה עילאה ענינה תורה, ובתורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ענין של שמחה. וזה שמדייק במספר 'שמונה' בהזאות של יוה"כ, כי המספר שמונה מורה על תשובה עילאה שהיא בספירת הבינה, וספירת הבינה ענינה "אם הבנים שמחה" – עניין השמחה, ובנוסף בינה היא "רחובות הנהר" המשכת הגילוי ד'עתיקא קדישא' למטה באופן של הרחבה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן לז)

68) כלומר, פר של כהן גדול. 69) זוגו של המשתלח. 70) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוהכ"פ ה"ב. 71) בצד הדרום (שם). 72) שם. 73) מנחות כז: (יתכן, כי כוונתו למה שאמרו בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ה הלכה י) "לפני ה' – מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים". וזהו מה שכתב בהלכות עבודת יום הכיפורים שם,

ששמונה הזאות של דם הפר והשעיר שמזה על הפרוכת, הוא מזה כנגד הארון (ואף־על־פי שדברי הספרא הנ"ל הם בפר כהן משיח, לא הביא זאת רבינו אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים, וראה בהר המוריה). וזהו מה שכתב כאן "ואם לא כיון", היינו שלא כיון לבין הבדים. וראה בקרית ספר כאן, ובחזון־איש להלן בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב).

1 **יג. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין[74] וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[75] - זוֹרֵק דָּם**
2 **מִכָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל הַפָּרֹכֶת[76] הַמַּבְדֶּלֶת**
3 **בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[77], וְאַרְבַּע הַזָּיוֹת עַל**
4 **אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב[78].**

74) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. 75) שעירי עבודה־זרה. 76) שנאמר (ויקרא ד, ו בכהן המשיח) "והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש", וכעין זה (שם, יז) בפר העלם דבר של ציבור. ושעירי עבודה־זרה נלמדו בספרא ויקרא (שם פרק ו הלכה ה) ממה שנאמר (שם, כה) "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", - "החטאת, לרבות שעירי עבודה־זרה", וראה להלן הלכה טז.
77) שם, ו: "את פני פרוכת הקודש". 78) שם, ז – יז.

5 **יד. וְכָל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[79], כְּשֶׁהוּא**
6 **נִכְנָס[80] - עוֹמֵד בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לַמְּנוֹרָה[81] וְהַמִּזְבֵּחַ**
7 **לְפָנָיו[82], וְנוֹתֵן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ מִבַּחוּץ[83]. מַתְחִיל**
8 **מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית[84], לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית,**
9 **לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לִדְרוֹמִית מִזְרָחִית.**

79) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב) ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. 80) (כן הוא בתוספתא זבחים פ"ו (שם עמוד 488 10) לענין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: "כיון (כן הוא בכ"י ווין – נספחות לתוספת ראשונים חלק ב עמוד 299) ששחט וזרק דמן, נכנס ועמד בין מזבח הזהב למנורה, מזבח היה לפנים ממנו, טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים וכו' נתן על הקרן מכן וכן וכו'". אבל בפר ושעיר של יום הכיפורים לא שייך לומר "כשהוא נכנס", שהרי ההזאה על הפרוכת, שלפני ההזאה על הקרנות, היתה בעמדו בין המזבח ולפרוכת (יומא נח: וראה בפ"ד מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ב, ובהר המוריה כאן בשם הפרי־חדש שטעות־סופר שם בדברי רבינו), ואם כן ההזאה על קרנות המזבח היתה ביציאתו ולא בכניסתו. ומה שאמרו בתוספתא יומא פ"ב (צוקרמנדל פ"ג עמוד 185 23) "נכנס בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה וכו'" – שם המדובר על הכניסה הראשונה של הכהן הגדול להיכל ולקודש־הקדשים, עיין שם). 81) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום.
82) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא נח:) "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם). 83) תוספתא זבחים שם: "נתן על הקרן מכן ומכן כשרה, מן הקרן ולפנים פסול". 84) כסתם משנה, ביומא שם. וסובר רבינו כי גם למי שסובר שתי פרוכות היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, צריך להתחיל מקרן מזרחית צפונית, שהרי מקרן מערבית דרומית שבה פוגע תחלה, ביציאתו ביום הכיפורים, אינו מתחיל, משום שנאמר "ויצא אל המזבח" כנ"ל, ובדרומית מזרחית גם אינו מתחיל, שאם־כן נמצא שקרן מערבית דרומית תהיה האחרונה מכולן, ולפיכך התחיל ממזרחית צפונית, באופן שקרן מערבית דרומית תהיה לפני הקרן האחרונה (הר המוריה). ובפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שאינו יוצא מבפנים, אלא נכנס מבחוץ – בוודאי שצריך להתחיל ממזרחית צפונית, שהיא בימינו.

10 **טו. פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[85] - כֹּהֵן**
11 **הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ מְקַבֵּל דָּמוֹ וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ[86] מִבִּפְנִים[87].**
12 **וְאִם קִבֵּל וְהִזָּה כֹּהֵן הֶדְיוֹט - כָּשֵׁר[88].**

85) בויקרא ד, ג: "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". ודין פר העלם דבר של ציבור, כדין פר כהן משיח, ראה משנה־למלך.
86) שנאמר (שם, ה־ו) "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אותו אל אהל מועד וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה וגו' לפני ה' את פני פרוכת הקודש" (ראה ספרא המובא בסמוך). 87) הזיות שעל המזבח הפנימי. (ונראה ששפיכת שיריים ליסוד המזבח החיצון (למעלה הלכה יא), אינה צריכה אף לכתחלה לכהן משיח). 88) בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ו): "ולקח הכהן המשיח, אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין. תלמוד־לומר הכהן, אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד־לומר ולקח כהן המשיח, אלא מצוה שיקבל כהן משיח, ואם קבל כהן אחר (בילקוט שמעוני שם העתיק: "הדיוט") עבודתו כשרה".

13 **טז. שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[89], וְהֵן שְׂעִירִין הַנִּשְׂרָפִין, לֹא**
14 **נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶן בַּתּוֹרָה[90] כֵּיצַד נוֹתֵן דָּמָן וּלְהֵיכָן הוּא**
15 **נוֹתֵן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן חַטַּאת הַקָּהָל - דִּינָן כְּדִין פַּר**
16 **הֶעְלֵם, שֶׁהוּא חַטַּאת הַקָּהָל, לְכָל הָאָמוּר בּוֹ[91]:**
17 **לְמַתַּן דָּמִים[92], וְלִשְׂרֵפָה[93], וּלְטַמֵּא אֶת הַשּׂוֹרֵף[94].**

89) ראה למעלה פ"א הלכה טז. 90) במדבר טו, כב – כו.
91) ספרא שם פרק ו הלכה י והלכה ה, ממה שנאמר (ויקרא ד, כ־כא) "ועשה לפר כאשר עשר לפר החטאת" – "החטאת לרבות שעירי עבודה־זרה" (למתן דמים, ראה למעלה הלכה יג). "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, חטאת הקהל הוא" – "או אינו אלא פר ישרף, ואין שעירי עבודה־זרה נשרפים, תלמוד־לומר חטאת הקהל, בנין אב לכל חטאות הקהל, שישרפו". וראה בזבחים מא. 92) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח,

ראה למעלה שם. וראה במשנה־למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. 93) ראה להלן פ"ז הלכות ג־ד. 94) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמדים שעירי עבודה־זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

1 **יז. הַבְּכוֹר[95] וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן**
2 **טָעוּן מַתָּנָה אַחַת, בִּשְׁפִיכָה[96] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[97], בְּאֵי זוֹ**
3 **רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה מִשְּׁלָשׁ זְרִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהֲרֵי קֶרֶן**
4 **מִזְרָחִית דְּרוֹמִית לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99].**
5 **וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָן טְעוּנִין אֶלָּא מַתָּנָה אַחַת? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
6 **בַּבְּכוֹר: וְאֶת דָּמָם[100] תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי**
7 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[101], שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח**
8 **שֶׁנּוֹתֵן דָּמָן מַתָּנָה אַחַת כַּבְּכוֹר.**

95) זבחים נו: במשנה. 96) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. 97) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן. 98) מדות פ"ג משנה א. 99) בפ"ב מהלכות בית הבחירה ה"י. 100) צ"ל "את" בלא וי"ו, ואמרו בספרי (פרשת קרח פסקא קיח) "את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת". 101) בספרי שם: "רבי יאשיה אומר, קדש הם (הנאמר אצל בכור, במדבר שם) למה נאמר, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב, כז) ודם זבחיך ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת" (וראה גם ספרי ראה פיסקא עח). וראה זבחים לז. פסחים סד: , וראה לח"מ כאן.

9 **יח. כָּל הַזְּבָחִים מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ**
10 **אַחַר שֶׁזּוֹרְקִין הַדָּם תְּחִלָּה[102]. וְכָל הַזְּבָחִים מַפְשִׁיטִין**
11 **אוֹתָן[103] וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת אֵמוּרֵיהֶן[104], וְאֵין**
12 **מַפְשִׁיטִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[105]. חוּץ מֵחַטָּאוֹת**
13 **הַנִּשְׂרָפוֹת[106], שֶׁאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָם כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **אֶת עוֹרָם וְאֶת בְּשָׂרָם[107]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: זוֹרֵק תְּחִלָּה**
15 **וְאַחַר כָּךְ מַפְשִׁיט, וְקוֹרֵעַ[108] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין**
16 **וּמַקְטִיר.**

102) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה, וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). 103) את העור. 104) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). 105) בזבחים קג: "נתבאר דכו"ע מודו דאין הפשט קודם זריקה, וכתב רש"י מפני שאסור לשהות הדם כ"כ, ובסוף הלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ט) כתב רבינו, זבח שהופשט קודם זריקה אינו פוסל" (כסף משנה), ובקרית ספר כאן כתב, משום שנאמר (שם, ה) "וזרקו את הדם על המזבח", ואחר־כך נאמר (שם, ו) "והפשיט את העולה". 106) בבית הדשן מחוץ לירושלים. 107) הכוונה למה שכתוב "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם", כלומר, ילפינן פר ושעיר יוה"כ מפרו של כהן משיח. וכן אמרו בברייתא בזבחים נ. "רבי אומר, נאמר כאן (בפר ושעיר של יום הכיפורים) עור ובשר ופרש, ונאמר להלן (אצל פר כהן משיח, ויקרא ד, יא) עור ובשר ופרש, מה להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט (בתו"כ ויקרא חובה רפ"ה: "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא וכו'. מלמד שהוא מוציא כולו כשהוא שלם, יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם, ת"ל ראשו וכרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י ניתוח, אף כאן ע"י ניתוח. אי מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י הפשט, אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרבו ופרשו) אף כאן ע"י ניתוח שלא בהפשט" (ראה הר המוריה כאן). 108) לבטנו, ראה פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו.

17 **יט. כָּל עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים - לַכֹּהֲנִים[109], בֵּין**
18 **בִּקְרָבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בִּקְרָבְּנוֹת יָחִיד; שֶׁנֶּאֱמַר: עוֹר**
19 **הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב[110]. אֲבָל עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים -**
20 **לַבְּעָלִים[111]. וְכָל עוֹלָה שֶׁלֹּא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ[112]**
21 **- לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ[113]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ -**
22 **עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לְאִישׁ[114].**

109) משנה זבחים קג. 110) לכהן יהיה. כלימודו של התנא־קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל־וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שיזכו בעורה". 111) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". 112) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). 113) שם במשנה. 114) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפיה"מ שם).

23 **כ. כָּל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵרַע בָּהֶן פְּסוּל קֹדֶם**
24 **הֶפְשֵׁטָן - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים[115]; לְאַחַר הֶפְשֵׁטָן**
25 **- עוֹרָן לַכֹּהֲנִים[116]. וְכָל הָעוֹרוֹת מְחַלְּקִין אוֹתָן אַנְשֵׁי**
26 **מִשְׁמָר[117] בֵּינֵיהֶן[118] מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת[119].**

115) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישרף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). 116) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. 117) ראה פ"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. 118) ראה שם הלכה כא. 119) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז.) באים ונוטלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

כא. הַמַּתְפִּיס עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת[120], וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן זְכָרִים, שֶׁדֵּינָן שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת[121] - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ - פְּרָט לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ[122]. אֶלָּא יִמָּכְרוּ הָעוֹרוֹת וְיִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת[123]. אֶחָד עוֹלַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[124] אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[125] אוֹ עֶבֶד עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, לֹא נֶאֱמַר 'אִישׁ' אֶלָּא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.

120) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח. 121) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם־משנה כאן. 122) זבחים קג. "ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפיס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וכרבי יהושע וכו'". 123) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". 124) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת האשה, עורותיהן לכהנים". 125) בגמ' שם: "ת"ר, עולת איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים ועבדים מנין, תלמוד־לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף־משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשיה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה[2] כְּמִשְׁפָּטָהּ הַכְּתוּבָה[3] בַּתּוֹרָה. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיט וּמְנַתֵּחַ[5] וּמַקְטִיר כָּל הַנְּתָחִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה.

2) שנאמר (ויקרא א, ג־ד) "אדם כי יקריב מכם וגו' אם עולה קרבנו וגו'", ועוד נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט". וראה ב'ספר המצוות' (עשה סג). 3) "הכתוב". וכן הוא בדפוס רומי. 4) למעלה פ"ה ה"א־ג לענין שחיטה, ושם ה"ו לענין זריקה. 5) כלומר, מפשיט את העור ואחר־כך מנתח את העולה לנתחיה, שנאמר (שם א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", ועי' בזבחים נג, ב - במשנה. וראה להלן ה"ה־ט, כיצד מנתחין את העולה.

ב. צֶמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כְּבָשִׂים[6] וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים, וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם[7]: בִּזְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין[8] - מַקְטִירִין אֶת הַכֹּל[9], וְאִם פֻּרְשׁוּ[10] - לֹא יַעֲלוּ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלָתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם[12]. וְכֵן[13] שֶׁפָּקְעוּ[14] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[15] - לֹא יַחֲזִיר[16]. וְכֵן גַּחֶלֶת[17] שֶׁפָּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר.

6) זבחים פה, ב - במשנה. וברש"י שם: "שהראש אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו כדאמר בשחיטת חולין (כז.): אין לי אלא נתחים, שישנן בכלל הפשטה וישנן בכלל הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר הותז בשחיטה, שאף־על־פי שאינו בהפשטה, ישנו בהקטרה וכו', ויש צמר בגובה ערפו אצל ראשו". 7) הפרסות. 8) לבשר חיבור טבעי. 9) משנה, זבחים שם, שנאמר (שם, ט) "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות כל אלו. 10) כלומר, ניתקו מהבשר ואינם מחוברים אליו. 11) שם במשנה. ואף אם עלו – ירדו (פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 12) הרי שרק בשר ודם מקטיר, ולא דבר אחר (משנה, שם). ומה שנאמר "והקטיר הכהן את הכל", שנשמע מזה, שמקטיר הכל – שם מדובר במחוברין, אבל אם אינם מחוברין – אינו מקטיר (ברייתא שם פו.). 13) משנה, שם פו, א. והיינו בין אלה, שדינם "אם עלו לא ירדו", ובין אלה המחוברים שדינם לעלות כנ"ל (רש"י, שם). 14) עפו. "כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות, הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 15) לארץ. אבל אם פקעו על המזבח עצמו – יחזיר, וכמו כן אצל גחלת (מעילה ט:). 16) משנה, שם פו, א. וכן בברייתא שם בדברי תנא־קמא של רבי, הממעט ממה שנאמר (שם): "ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות". אבל צריך עיון, הרי רבי דורש מהפסוק הנ"ל שאם פירשו, אפילו הם בראש המזבח – ירדו, ורבינו פסק כמותו (להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), ואם כן היאך אפשר ללמוד מזה שגם במחוברים, אם פקעו לא יחזיר. וראה ברש"י שם שפירש "לא יחזיר" "אין צריך להחזיר", ועיי"ש ב'תוספות'. ורבינו העתיק לשון המשנה כצורתה, מבלי לבאר דעתו בזה. 17) גם זה, במשנה שם.

ג. אֵיבָרִים[18] שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: אִם יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פָּקְעוּ אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה[19] - יַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[20]. נִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר[21] וְיָבֵשׁ עֲלֵיהֶן[22] כְּעֵץ וּפָקְעוּ: קֹדֶם חֲצוֹת - יַחֲזִיר, אַחַר חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[23].

18) משנה וגמרא, שם. 19) באופן שלענין נתחרך הבשר ויבש, יש הבדל בין קודם חצות לבין אחר חצות (ראה להלן). 20) שם במשנה: "איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר וכו', לאחר חצות לא יחזיר", ובגמרא שם אמרו: "אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי. אי דלית בהו ממש, אפילו קודם חצות נמי לא. לא צריכא, בשרירי". וביאור הדברים הוא, שאם אין בהם ממש, הרי זה כמו אפר, ונעשתה מצוותן, ואין צורך להחזיר אפילו קודם חצות. אבל אם יש בהם ממש, הרי לא נעשתה מצוותן

עדיין, וצריך להחזיר אפילו לאחר חצות, שהרי הוא אומר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". 21) בגמרא (שם): "לא צריכא, בשרירי", ומפרש רש"י: "קשים שנתקשו מחמת האש (שליחכה האש כל לחותן ושלטה בכולן אלא שלא נעשו פחם – 'שיטה מקובצת'), אלא כעצים יבשים הם מתוכם". 22) כלומר, יבשו פני הבשר למעלה. 23) שם בגמרא: "אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כל הלילה (= היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר) איני יודע שעד הבוקר, מה תלמוד־לומר עד הבוקר, תן בוקר לבקרו של לילה" (כלומר, להקדים את הבוקר).

1 **ד. כְּשֶׁמְּנַתְּחַ[24] אֵיבְרֵי הָעוֹלָה, מוֹלִיכִין אֶת כָּל**
2 **הַנִּתָּחִים לַכֶּבֶשׁ[25] וּמוֹלְחִין אוֹתָם שָׁם[26]. וְאַחַר כָּךְ**
3 **מַעֲלִין כָּל הָאֵיבָרִים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[27]. וּמֵסִיר גִּיד**
4 **הַנָּשֶׁה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמַשְׁלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הַדֶּשֶׁן**
5 **שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[28]. וְזוֹרֵק כָּל הָאֵיבָרִים עַל הָאֵשׁ[29],**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַבֶּשֶׂר וְהַדָּם - כְּשֵׁם שֶׁהַדָּם בִּזְרִיקָה[30], כָּךְ**
7 **כָּל הַבָּשָׂר בִּזְרִיקָה[31]. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקָן חוֹזֵר וְעוֹרֵךְ אוֹתָן**
8 **עַל הָאֵשׁ[32], שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם. וְאֵיבָרִים**
9 **שֶׁצְּלָאָן וְאַחַר כָּךְ הֶעֱלָן לַמִּזְבֵּחַ - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
10 **רֵיחַ נִיחוֹחַ[33].**

24) כלומר, כשגמר לנתח. 25) משנה, יומא כה, א: "הפיס השני מי שוחט וכו' ומי מעלה אברים לכבש", וכן הוא במשנה תמיד לא, ב: "הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה במערבו". וראה להלן ה"י־יח: "בכמה מוליכין את האברים לכבש". וגם בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ו. 26) במס' תמיד, שם: "הלכו ונתנום מחצי הכבש וכו' ומלחום", וכן בתוספתא מנחות פ"ו (מובאת במנחות כא:): "בשלשה מקומות המלח נתונה, בלשכת המלח ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח וכו', על גבי הכבש ששם מולחים את האברים וכו'". וראה גם בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. מקור הדבר, במה שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה בהל' איסורי מזבח שם הי"א. 27) משנה, יומא כו, א: "הפיס וכו' הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן במשנה תמיד לב, ב: "אמר להם הממונה וכו' בואו והפיסו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". ובוודאי כל העלאה על גבי המזבח היתה דרך זריקה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג: "ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים בזריקה" ('מרכבת המשנה'), וראה גם 'משנה למלך' כאן. 28) דברי רב הונא בחולין צ, ב: "גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח" הוא "האפר הצבור באמצע המזבח" (פירוש המשנה, תמיד פ"ב מ"ב). ולמדו זאת (חולין שם) ממה שנאמר (יחזקאל מה, טו) ממשקה ישראל למנחה ולעולה "מן המותר לישראל" (וגיד הנשה אסור לישראל, ולכן אינו מקטירו). ושאלו (שם בברייתא) "ומאחר שחולצו למה מעלהו, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך" (וגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, ולכך מעלהו כשהירך שלם, ועל המזבח חולצו ומשליכו לדשן, ראה רש"י שם). 29) זבחים קד, א. כרבי אליעזר, שבזה גם רבי יהושע לא חולק עליו, וגם רבי שמעון סובר כמותו (שם סב:) וראה ב'לחם משנה'. 30) זבחים, שם. שהרי בדם נאמר מפורש כמה פעמים בתורה "וזרקו", שהוא עומד בארץ וזורק הדם למזבח. 31) שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח, כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה (למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג). 32) ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד הי"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם וכו' אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ורובג (= "פירוש שיתן אחד על אחד כמו מרבג של אבנים" – 'ערוך' ערך רבג), תלמוד־לומר וערך הכהן אותם, הא כיצד, זורק ועורך". ולדעת רבינו, כן הוא פירושו: שלא יעריך בעת שזורק מרחוק, אלא זורק ואחר־כך עומד ליד המערכה ועורך. ועי' תוספתא זבחים פ"ד (עמ' 485 4). 33) זבחים מו, ב - מימרא של רב. וראה למעלה פ"ד הי"א.

11 **ה. כֵּיצַד מְנַתְּחִין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הָיָה[34] שׁוֹבֵר אֶת**
12 **הָרֶגֶל[35], אֶלָּא נוֹקְבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ וּמַפְשִׁיט[36]. וְאִם הָיָה**
13 **שׁוֹר - מַפְשִׁיטוֹ בְּלִי תְּלִיָּה[37]. וּמַפְשִׁיט עַד שֶׁהוּא**
14 **מַגִּיעַ לֶחָזֶה[38]. הִגִּיעַ לֶחָזֶה, חוֹתֵךְ אֶת הָרֹאשׁ[39] וְנוֹתְנוֹ**
15 **לְכֹהֵן. וְחוֹתֵךְ אֶת הַכְּרָעַיִם[40] וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[41], וּמַשְׁלִים**
16 **אֶת הַהַפְשָׁטָה[42]. וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ[43].**
17 **וְחוֹתֵךְ אֶת הַיָּדַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[44]. עָלָה לְרֶגֶל יְמִינִי[45]**
18 **- חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בָרֹאשׁ, וּשְׁתֵּי בֵּיצִים**
19 **עִמָּהּ[46]. וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שֶׁיִּגָּלוּ**
20 **הַמֵּעַיִם[47], וְנוֹטֵל אֶת הַפֶּדֶר[48] וְנוֹתְנוֹ עַל הָרֹאשׁ**
21 **מִלְּמַעְלָה עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה[49], וְנוֹטֵל אֶת הַקְּרָבַיִם[50]**
22 **וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[51].**

34) תמיד פ"ד מ"ב. 35) כדרך שהקצבים עושים שחותכים הכרעים קודם הפשט. 36) לפי שגם הכרעים צריכים הפשט לפני הניתוח ('תפארת ישראל'). וראה להלן שאע"פ שהם צריכים הפשט – מותר לנתחם לפני שגמר להפשיט את כל הבהמה. 37) כך נראה גם להלן פ"ט ה"י, שכתב "איזהו חזה, כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר, למטה עד הכרס". ומקורו מהתוספתא חולין פ"ט (ובגמרא חולין מה. היא שנויה להיפך), ואם כן מדובר בשלא תלה, ועל־כרחנו כי בשור הדברים אמורים, ויתכן כי מחמת כובדו לא תלוהו. 38) שם במשנה: "היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה", כלומר, מתחיל להפשיט מן הרגלים ויורד עד לחזה, "ואז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתוך תחילה הראש וכו' ואם יפשוט תחילה החזה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, שהרי הצוואר אין העור מחובר בו (כחולין פ"ט מ"ג) ועל־ידי־זה יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצואר" ('תפארת ישראל'). 39) משנה, שם. "עם העור, שאינו בכלל הפשטה, כדאמרינן בחולין כז" (הרא"ש תמיד, שם). ומשום שהראש הוא הראשון להקטרה, לפיכך נאה לחותכו ראשון (המפרש, שם). וממה שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט ונתח", למדו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"א) כי ההפשט הוא לפני ניתוח האברים, ולכך אינו חותך הראש לפני התחלת ההפשט ('תפארת ישראל'). ומתוך מה שנאמר (שם, ח־ט) נתחים ראש וכרעיים, יש ללמוד שהראש והכרעיים אינם בכלל נתחים, ולפיכך הם נחתכים לפני גמר ההפשט ('הר

המוריה' בשם הגר"א). 40) "רגלי הבהמה, ועל שם כריעה נקראים כרעים" (המפרש), ורוצה לומר שחותך ארבע הרגלים (רא"ש ומפרש), עד הארכובה (רא"ש). ומשום כך צריך לפרש מה שכתב קודם אלא נוקבו ותולה בו, "ר"ל שנוקבו למעלה מהברכיים, במקום צומת הגידין, שאי־אפשר לתלותו ברגליו ממש, שהרי צריך לחתכם עד הברכיים בעוד שאר הבהמה נשארת תלויה בעמוד" ('תפארת ישראל'). 41) שם. כלומר, לא לזה שקיבל הראש. 42) שם במשנה: "מירק (= גמר) את ההפשט". 43) שם במשנה. שכשהשה צמאה, גונחת בשעת השחיטה, וממשכת את הדם מבית השחיטה, והוא הדם הקרוש הנמצא בלב, ודינו כדם שנשפך ולא נתקבל בכלי שפסול למזבח (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הכ"ה) – הרא"ש שם. וקריעת הלב היתה דרך בית השחיטה שתוחב ידו עד שמגיע ללב וקורעו ופותחו בעודו מחובר, ואין הכוונה כאן שקרע הלב ממקום חיבורו, שהרי עדיין הבהמה סגורה והיא לפני הקריעה דלהלן, שהרי להלן אמר רבינו: "ואח"כ קורע את הבהמה עד שיגלו את המעיים" ('תפארת ישראל', ודלא כהרא"ש). 44) כלומר, חותך שתי הרגלים הקדמיות מן הארכובה עד לכתפיים, שהרי עד לארכובה כבר חתך לפני כן, ראה למעלה "וחותך את הכרעים". ומשום שהידים סמוכות למקום הלב, חותכן מיד אחר שקרע הלב, לפי שאין מעבירין על המצוות (הראב"ד תמיד, שם). והמפרש שם כתב: משום שעדיין כובד הבהמה ברגלים והבהמה נתלית, משום כך אין חותך את הרגל הימני לפני שחתך את הידים. 45) "מפני שהקרבן תלוי ונתעסק בו מלמטה אצל החזה והראש, שייך למיתני לשון "עלה", שהוא מגביה ידו כלפי הרגל לחתכו, ויתכן גם שכשהיה צריך להתעסק ברגלים היה עולה גבי מעלה" (הראב"ד, שם). והיינו הרגל האחורית מימין, מן הארכובה ולמעלה עד החיבור בגוף, אבל מן הארכובה ולמטה כבד חתך לפני כן, ראה מה שכתב למעלה: "וחותך את הכרעים". 46) שם במשנה: "ועלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה, וב' ביצים עמה" (שהרי העולה בא לזכר), ולהלן שם במשנה: "נמצאו כולם עומדים בשורה והאברים בידם, הראשון בראש וברגל וכו' הראש בימינו, ורגל הימנית בשמאלו", ועדיין הבהמה נשארת תלויה ברגל שמאל. 47) שם במשנה. "ובדין הוא שהיה לו להתעסק בשני רגלי הכבש שהם מבחוץ ואח"כ לקרוע ולהתעסק בפנים, אבל אם היה חותך שני רגליו לא היה יכול לתלות, ולפיכך על־כרחך היה מניח רגל אחת מלחתוך שבה היה תלוי ואח"כ קורע" (ראב"ד). 48) "חלב שעל הקרב" (רא"ש). 49) שם במשנה. והיינו: "לכסות לכלוך מדם השחיטה, ודרש לה מקרא בפ"ב דחולין (כז.) דכתיב (ויקרא א, יב) "את ראשו ואת פדרו וערך" (רא"ש). "וזהו דרך כבוד של מעלה" (חולין, שם), שהרי כשהיה נושא את הראש היה הופך בית השחיטה למעלה, ראה להלן הי"א, ולכלוכו הוא גנאי. 50) המעיים. 51) שם במשנה.

1 **ו. הוֹלֵךְ וּמְדִיחָן בְּמַיִם[52], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַקֵּרֶב וְהַכְּרָעַיִם**
2 **יִרְחַץ בַּמָּיִם - לֹא בְּיַיִן[53], וְלֹא בְּמֶזֶג[54], וְלֹא בִּשְׁאָר**
3 **מַשְׁקִין[55]. וְכָל הַמִּימוֹת כְּשֵׁרִין[56]. כַּמָּה מְדִיחָן? הַכָּרֵס**
4 **מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית [הַמְּדִיחִין][57] כָּל צָרְכָּהּ[58];**
5 **הַקְּרָבַיִם אֵין פּוֹחֲתִין מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים[59]. וּמְדִיחִין אוֹתָן**
6 **עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים[60].**

52) שם במשנה. 53) 'ספרא' פ' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ד, הובא בזבחים כב, א. 54) יין עם מים ממוזגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין (רש"י זבחים, שם). וראה להלן פ"ח הי"ב. 55) שאם מיעטו (שם ושם) "במים וכו' ולא במזוג", כל־שכן שיש ללמוד: במים ולא בשאר משקין. 56) שם ושם: "במים להכשיר את כל המים", ומפרש רש"י בזבחים שם: "ואפילו מכונסין". 57) במדות פ"ה מ"ג: "לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים", והכוונה לכרס "שלא היו רוצין להוציא כל הפרש בעזרה, לכן הוליכו אותו ללשכת המדיחין" (רא"ש), אבל יתר הקרבים מדיחים על שולחנות של שיש שבין העמודים, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה פ"ה מהל' בית הבחירה הי"ז. 58) תמיד, שם. כלומר, בלי קצבה עד שתהא יפה לכל הצורך (רא"ש). 59) שם במשנה: "והקרבים מדיחין שלשה פעמים במעוטה". "עניינו שאין מדיחין אותן במים בפחות משלש פעמים, ומוסיפין על זה כל מה שאפשר להדיחם" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 60) שם במשנה: "על שולחנות של שיש שבין העמודים", כמו ששנינו (פ"ו ממס' שקלים מ"ד, הובאה בתמיד לא:) "שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים" (ראה גם בפ"ה מהל' בית הבחירה הי"ד). ובגמרא תמיד שם, אמרו: למה עשו השולחנות משיש ולא מכסף וזהב "מפני שהוא מרתיח". כלומר, מחמם את הבשר ומקלקו (רא"ש שם). וב"ירושלמי' (שקלים שם ה"ג) אמרו, שאף־על־פי שאחד הנסים הוא שלא הסריח בשר הקודש מעולם – אין מזכירין מעשה נסים (כלומר, אין סומכין על הנס).

7 **ז. נָטַל אֶת הַסַּכִּין[61] וּמַפְרִישׁ אֶת הָרֵאָה מִן הַכָּבֵד[62],**
8 **וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד[63], וְאֵינוֹ מֵזִיז הַכָּבֵד**
9 **מִמְּקוֹמוֹ[64], וְנוֹקֵב אֶת הֶחָזֶה וְנוֹתְנוֹ לְאַחַר[65]. וְעוֹלֶה**
10 **לַהִפֶּן הַיְמָנִית[66] וְחוֹתְךְ וְיוֹרֵד עַד הַשִּׁדְרָה[67], וְלֹא יִגַּע**
11 **בַּשִּׁדְרָה[68], עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לִשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת[69],**
12 **חוֹתְכָה וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר, וְהַכָּבֵד תְּלוּיָה בָּהּ[70].**

61) שם מ"ג. ועד עכשיו לא היה לו צורך לסכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת הקרבים, שהם דברים שנוטלים ומפרידים בלא סכין (המפרש). 62) שם. "לפי שהכבד קרב עם הדופן הימני (ראה בסוף ההלכה) והריאה עם הגרה", ראה להלן ה"ח (הרא"ש ומפרש). 63) שם במשנה, "כי אצבע הכבד היתה קריבה עם העוקץ והכליות (ראה להלן ה"ט), כמו בשאר הקרבנות שנאמר בהם (ויקרא ג, ד, י, טו) "היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", ופירש רש"י ז"ל שיהא מעט מן הכבד עם הכליות" (רא"ש). ואצבע הכבד הוא יותרת הכבד, ראה בהקדמת רבינו לסדר קדשים, שכתב וז"ל: "יותרת הכבד, והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבוהן מן היד" (ראה ב'הר המוריה' למעלה פ"א הי"א). 64) שם במשנה: "ולא היה מזיזה

ממקומה", ומפרש הראב"ד בפירוש ראשון שלא היה מזיז את הריאה. ובפירוש שני כתב, שלא היה מזיז את אצבע הכבד (וכן פירשו המפרש והרע"ב שם), אבל רבינו מפרש, שהכוונה שאינו מזיז את הכבד, וכן הוא ב'מאירי' שם. וזהו מה שאמרו במשנה שם: "והכבד תלויה בה'", ראה להלן בסוף ההלכה. 65) שם במשנה: "נוקב החזה ונותנו למי שזכה בה", וברא"ש שם: "שעושה כמין ארובה, שחותך את שומן החזה הרואה את הקרקע מראשי הצלעות, ונשאר כמין נקב בין ראשי הצלעות". 66) שם במשנה. "מן הראוי היה לבוא לאלתר אצל הגרה, דהיינו הצואר שהקנה והלב תלויין בו עם אצבע הכבד, שזה היה כסדר, אבל לא יתכן דבר זה לעשות, שכיון שמתעסק בדבר שהוא מצלעות הבהמה כגון החזה, דין הוא שגם בו (= בדופן הימנית) מתעסק קודם הצוואר, שאינו מצלעות הבהמה, לפיכך היה חוזר ועולה לדופן הימנית" (ראב"ד, שם). 67) שם במשנה. "כלומר, היה חותך ויורד בעמקו של צלע כלפי השדרה" (ראב"ד, שם). 68) משנה, שם. "כלומר, לא היה חותך השדרה עצמה כלל" (ראב"ד), והיא נשארת כולה שלמה בדופן השמאלי (ראה להלן סוף ה"ח). 69) "היינו שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה", כמו שמבואר להלן ה"ח ('הר המוריה'). 70) שם במשנה.

1 **ח. בָּא לוֹ[71] לַגֵּרָה[72], מַנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן**
2 **וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן[73], חוֹתְכָהּ[74] וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר,**
3 **וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב וְהָרֵאָה תְּלוּיִין בָּהּ. בָּא לוֹ לַדֹּפֶן**
4 **הַשְּׂמָאלִית וּמַנִּיחַ בָּהּ[75] שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַעְלָה[76]**
5 **וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַטָּה[77], וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ**
6 **בַּחֲבֵרְתָּהּ[78]. נִמְצָא מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת[79] אַרְבַּע**
7 **צְלָעוֹת בְּזוֹ וְאַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ. חוֹתְכָהּ[80] וְנוֹתְנָהּ**
8 **לְאַחַר, וְהַשִּׁדְרָה עִמָּהּ, וְהַטִּחוֹל תָּלוּי בָּהּ.**

71) משנה, תמיד שם. 72) לצוואר, ונקרא גרה על כי הוא מעלה גרה (כסף־משנה). 73) "שתי צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני, ועכשיו הניח בה שתי צלעות מצד אחר, והן אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה, ועדיין לא חתך דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן" (המפרש), כלומר, לוקחן לצלעות עם הצוואר כשמחוברים לו. 74) לצוואר מן הדופן השמאלי. 75) אין כאן הכוונה "ומניח" שהניח שתי הצלעות מחוברות לדופן כמו "מניח" שאצל הצוואר, שפירושו מחובר לצוואר, אלא רוצה לומר: הניח אצל הדופן שתי צלעות, היינו ששתי הצלעות האלו חסרות מהדופן למטה, וכן למעלה ('תפארת ישראל'). 76) "אותם הנשארים דבוקים עם העוקץ" (רא"ש). אבל הראב"ד מפרש שגם שתי צלעות מלמעלה היו סמוכים לצוואר. 77) שכבר נטלו כשהן מחוברים עם הצוואר. 78) משנה, שם. היינו שגם בדופן הימני היה מניח שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה, ראה למעלה ה"ז. 79) כלומר, אצל שתי הדפנות בשעה שחתכן מהבהמה מניח ארבע צלעות בזו (בימין), שתים מהן מחוברות לעוקץ ושתים מהן מחוברות לצוואר, וכמו כן ארבע צלעות בזו (בשמאל), גם הן שתים מחוברות לעוקץ ושתים מחוברות לצוואר, באופן שלעוקץ מחוברות ארבע צלעות, ולצוואר – ארבע צלעות. 80) לדופן השמאלית מהבהמה.

9 **ט. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ[81], חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְאַחֵר[82], וְהָאַלְיָה**
10 **וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת עִמָּהּ[83]. נוֹטֵל אֶת הָרֶגֶל**
11 **הַשְּׂמָאלִית וְנוֹתְנָהּ לְאַחֵר[84]. וּכְסֵדֶר[85] זֶה מַפְשִׁיטִין**
12 **וּמְנַתְּחִין עוֹלַת בְּהֵמָה[86], וְאֵלּוּ הֵן הַנְּתָחִין הָאֲמוּרִין**
13 **בַּתּוֹרָה: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ.**

81) הראב"ד (תמיד לג.) והמפרש (שם, וכן בדף לא.) כתבו שהוא הזנב, ואילו ה'ערוך' (מובא ב'תוספות יום־טוב' שם פ"ג מ"א), כתב שהיא העצה הנזכרת בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", והרא"ש (שם לא:) כתב "שהוא סוף השדרה הסמוך לאליה", וראה רע"ב פ"ג שם. 82) שם לא, א. כלומר, "חתכו אצל הרגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה בו" (המפרש, והראב"ד). 83) שם, במשנה. "וכן שתי הצלעות שמכאן ושתי הצלעות שמכאן, שנשארו מחוברות" (ראה למעלה ה"ח), ולא חש לפרשם "מפני שקטנות וקצרות הן ואינן ניכרין" ('תפארת ישראל'). 84) שם במשנה: "נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בה". ובהגהת 'באר אברהם' על הרמב"ם כתב, שצ"ל "ונותנה לו", כלומר, לזה שקיבל את העוקץ, ראה להלן הי"ג. 85) שנאמר בתמיד שם אצל טלה (שקרבן תמיד הוא טלה). 86) בעולת בקר. וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ג) "אין לי אלא עולת בקר, עולת הצאן מנין, ודין הוא: נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן, מה עולת בקר טעונה הפשטה, אף עולת הצאן תטען הפשטה".

14 **י. בְּכַמָּה מוֹלִיכִין אֶת הָאֵיבָרִים לַמִּבְזָח? אִם מִן הַצֹּאן**
15 **הִיא הָעוֹלָה - מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה[87].**

87) ביומא כז, א: "למדנו לטלה שטעון ששה".

16 **יא. הָרִאשׁוֹן[88] - בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל[89]. הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ[90],**
17 **וְחָטְמוֹ כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[91], וּבֵית**
18 **שְׁחִיטָה לְמַעְלָה, וְהַפֶּדֶר עָלֶיהָ[92]. וְהָרֶגֶל שֶׁל יָמִין**
19 **בִּשְׂמֹאלוֹ[93], וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ[94].**

88) הכהן הראשון. 89) שם, והיינו רגל הימנית ושתי ביצים עמה, ראה למעלה ה"ה, וכן להלן בהמשך ההלכה. 90) ביד ימינו, "שהראש קודם לכל האברים, שנאמר (ויקרא א, יב) ונתח אותה לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, הילכך הראש בימינו" (מפרש). ועוד, שהרי "הכבד כבד יותר מן הרגל, ולפיכך לוקחו בימינו" ('תפארת ישראל'). 91) שם במשנה. "כשחוטכת הבהמה פונה נגד זרועו, אז קרניו בין אצבעותיו" (מפרש), "כדי שיחזיק בו בטוב שלא יפול" (ראב"ד). 92) שם במשנה. וראה למעלה ה"ה. 93) ביד שמאל (שם במשנה), "ומשום דהולכת אברים למזבח הוה עבודה דלא מעכב כפרה, לכך אין צריכה ימין (כמו ביתר העבודות, שעבודה פסולה בשמאל), ולכך מוליך שני אברים בשתי ידיו ונושא האבר החשוב בימין ואחד בשמאל" (רא"ש). 94) שם. כלומר, "שהרגל במקום חיבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד החוץ של הרגל שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ,

דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו, דהכי שפיר טפי" (תפארת ישראל), כי זה דרך כבוד שלמעלה (ראב"ד).

יב. הַשֵּׁנִי[95] - בִּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ[96]. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[97].

95) הכהן השני. 96) שם. "דרך חשיבותן מוליכין אותם למזבח" (מפרש). 97) שם.

יג. הַשְּׁלִישִׁי[98] - בָּעֹקֶץ וּבָרֶגֶל[99]. הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ, וְהָאַלְיָה מְדֻלְדֶּלֶת בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[100], וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ[101]. וְהָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[102].

98) הכהן השלישי. 99) שם, היינו הרגל השמאלית, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה הי"א. 100) האליה דבוקה בעוקץ (מפרש), והיה מניח את ראש העוקץ שהוא עב למעלה בין אצבעותיו, וראשו השני (עם האליה שהיא ארוכה) היה תלוי כדי שלא יעכבו ויוכל להחזיק על פס ידו גם אצבע הכבד ושתי כליות עמו (ראה פירוש הראב"ד). 101) שם. כלומר, עם העוקץ על יד ימין. 102) שם.

יד. הָרְבִיעִי[103] - בֶּחָזֶה וּבַגֶּרֶה[104]. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ, וְהַגֶּרֶה בִּשְׂמֹאלוֹ, וְצַלְעוֹתֶיהָ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו.

103) הכהן הרביעי. 104) משנה, שם.

טו. הַחֲמִישִׁי[105] - בִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת[106]. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.

105) הכהן החמישי. 106) משנה, שם.

טז. הַשִּׁשִּׁי[107] - בִּקְרָבַיִם, נְתוּנִין בְּבָזֵךְ[108], וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶן מִלְּמַעְלָה[109]. אִם הָיְתָה הָעוֹלָה כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז. אֲבָל אִם הָיְתָה אַיִל - מוֹלִיכִין הַקְּרָבַיִם שְׁנַיִם[110]. וְכֵן הַסֹּלֶת שֶׁל נְסָכֶיהָ[111] בְּיַד אֶחָד[112], וְהַיַּיִן בְּיַד אֶחָד[113]. וְאִם הָיָה אַיִל[114] - הַסֹּלֶת בִּשְׁנַיִם, וְהַיַּיִן בִּשְׁנַיִם[115].

107) הכהן הששי. 108) שם. "בזך" היא כף גדולה (ראה במפרש וברע"ב). ורבינו פירש שם "קערה". 109) שם. שנאמר (שם, יג) "והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר המזבחה", הרי שהכרעים על הקרב, ראה ברא"ש שם. 110) משנה, יומא כו, ב. והטעם הוא: שהאיל גדול וכבד מן הכבש, שהרי הכבש הוא בן שנה והאיל בן שנתיים (ראה למעלה פ"א הי"ד), ואין הכוונה לחלק את הקרבים לשני הכהנים, אלא שניהם נושאים ביחד ('תפארת ישראל' יומא פ"ב מ"ו). 111) שלאחר הקטרת אברי העולה, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת. 112) שם במשנה: "השביעי בסולת". 113) שם: "התשיעי ביין". ומה שרבינו לא מנה כאן חביתין שמובא במשנה שם "השמיני בחביתין", משום שהמשניות הנ"ל בתמיד וביומא מדברות בעולת התמיד, אבל רבינו כאן מדבר מקרבן עולה סתם שאין בה מנחת חביתין, אבל בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה שמדבר רבינו בקרבן תמיד, מביא שם גם חביתין ('הר המוריה'). 114) יומא, שם. 115) משום שסולת הכבש היא עשרון אחד בלול ברביעית ההין שמן, ואילו סולת האיל שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן, ונסכי הכבש הם יין רביעית ההין, ונסכי האיל הם שלישית ההין יין (ראה למעלה פ"ב ה"ד). אולם לא היו מחלקים את הסולת לשני כהנים ואת היין לשני כהנים, אלא שני כהנים נושאים ביחד את הסולת, ושני כהנים אחרים נושאים ביחד את היין ('תפארת ישראל' יומא, שם). וראה למעלה.

יז. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֵז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ שְׁמוֹנֶה[116] לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאַיִל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַחַד עָשָׂר[117].

116) כהנים. שנוסף לששה הנ"ל, ישנם שנים הנושאים הסולת והיין. 117) כהנים. היינו חמשה שעד הלכה טו (והיא בכלל), שנים לקרבים, שנים לסולת ושנים ליין, הרי כאן אחד עשר.

יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[118]. הָרִאשׁוֹן מוֹלִיךְ אֶת הָרֹאשׁ. וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין. וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֹקֶץ. וְהַשִּׁשִּׁי וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל. וְהַשְּׁמִינִי מוֹלִיךְ אֶת הַחָזֶה. וְהַגֶּרֶה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר. וּמוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בִּשְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם, וְהַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת[119] וְהַיַּיִן[120] בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. הֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.

118) יומא, שם במשנה. משום שהשור הוא גדול ואיבריו כבדים, לכן יש צורך בכהנים נוספים. 119) שהוא שלשה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן (ראה למעלה פ"ב ה"ד). 120) שהוא חצי ההין (שם).

יט. וְלָמָּה לֹא יְחַלְּקוּ הָאֵבֶר הַגָּדוֹל שֶׁל שּׁוֹר לַחֲלָקִים? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ - וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[122] בְּעוֹלוֹת הַצִּבּוּר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיָּחִיד, אִם רָצוּ לְהוֹלִיךְ נְתָחֶיהָ בְּפָחוֹת מֵאֵלּוּ אוֹ בְּיוֹתֵר - מוֹלִיכִין[123].

121) 'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ז. וכן הוא בגמרא חולין יא, א. 122) שצריך מספר זה של כהנים. 123) משנה יומא, שם.

כ. עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית?[124] עוֹלֶה לַכֶּבֶשׁ[125] וּפוֹנֶה[126] לַסּוֹבֵב[127] וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית[128], וְהָיָה מוֹלֵק[129] שָׁם אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ[130] וּמַבְדִּיל[131]. וְאִם לֹא הִבְדִּיל - פְּסוּלָה[132]. וּמְמַצֶּה דַּם הָרֹאשׁ וְדַם הַגּוּף עַל קִיר[133] הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[134]. וְאִם מִצָּה דַם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַם הַגּוּף - פְּסוּלָה[135]. מִצָּה דַם הַגּוּף וְלֹא מִצָּה דַם הָרֹאשׁ - כְּשֵׁרָה.

124) משנה, זבחים סד, ב. 125) שהרי נעשית למעלה מחוט הסקרא, ראה בהמשך ההלכה. 126) על־ידי הכבש הקטן שבכבש הגדול, ראה למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה

הלכה יד. 127) הוא הסובב שהזכיר רבינו למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה ה"ז). ואף־על־פי שאמרו (זבחים סה.) "מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה בראש המזבח" – הרי המשך הברייתא שם מוכיח שהסובב דינו כראש המזבח לענין זה (עיי"ש), וטעם הדבר בסוף הסוגיא שאפשר לעשות מערכה על גבי הסובב ולהקטיר שם האימורים. ורק בזמן שהיתה עולת העוף נעשית בקרן מערבית דרומית (להלן פ"ז ה"י), אז היה עולה בראש המזבח ממש, כי לא היה כבש קטן בכבש הגדול לצד מערב, ראה רש"י זבחים סד. ד"ה צבר, ו'תוספות' שם ד"ה יותר, וב'תוספות יום־טוב' זבחים פ"ו מ"ג. ודלא כ'תפארת ישראל' שם מ"ה אות כח). 128) משנה, שם. והטעימו בגמרא (שם סד.) משום שהיא קרובה לבית הדשן, שמשליך שם את המוראה והעור עם הנוצה ובני המעיים, ראה להלן הכ"א. וראה להלן פ"ז ה"ז כי בזמן שעולת העוף רבה, ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה, נפנין לקרן דרומית מערבית. 129) ראה להלן הכ"ג כיצד מולקין. 130) "ערפה" הוא אחורי פני העוף. כלומר, גובה ראש, ו"מול ערפה" הוא למטה, והוא אחורי הצוואר. ראה רש"י זבחים שם, ורע"ב ו'תפארת ישראל' שם. ועולת העוף לא ביאר בה הכתוב "ממול עורף", אבל למדנו (שם סה.) מליקת העולה ממליקת החטאת, "נאמר כאן (בעולה – ויקרא א, טו) "ומלק", ונאמר להלן (בחטאת – שם ה, ח) "ומלק", מה להלן (בחטאת) ממול עורף (כמפורש שם: "ומלק את ראשו ממול ערפו"), אף כאן (עולה) ממול עורף". 131) כלומר, חותך שני הסימנים כדלהלן הכ"ג. אבל העור אינו מעכב (חולין כ: - וראה להלן פ"ז ה"ו, וב'לחם משנה' שם). ולמדו זאת (זבחים סה.) ממה שנאמר (שם א, טו) "ומלק והקטיר" – מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו. אבל רבינו (בפירוש המשנה, שם) כתב שממה שנאמר בחטאת העוף (שם ה, ח) "ולא יבדיל", ידענו כי בעולת העוף הוא מבדיל. וראה ב'תוספות יום־טוב' זבחים שם. 132) שם סד, ב - במשנה "הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה, פסל". וב'תוספות' שם (סה: ד"ה הבדיל) הקשו: הניחא בחטאת, כמו שדרשו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה פי"ח ה"ט) "חטאת, שיהו כל מעשיה לשם חטאת. הוא, פרט למלקו שלא לשמו", ומשם יש ללמוד שכל המשנה בחטאת פוסל. אבל בעולה, קשה - מנלן? ועוד שהרי מהקטרה למדו: מה הקטרה, הראש בעצמו והגוף בעצמו, ואם כן יש לומר גם: מה הקטרה אינה מעכבת, אף הבדלה אינה מעכבת, עיי"ש. ויתכן כי לכך כתב רבינו בפירוש המשניות, שלמדו זאת ממה שכתב בחטאת "ולא יבדיל": בחטאת ולא יבדיל, אבל בעולה מבדיל, והרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, וצריך עיון ('הר המוריה'). 133) שדוחק מקום המליקה שבראש ובגוף לקיר המזבח, שנאמר (שם א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח", וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ז) אמרו: "ונמצה דמו, דם כולו אוחז בראש ובגוף ומוצה משניהם". 134) קנים (פ"א מ"א): "עולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול". ולמדו זאת (בזבחים סה.): "ומלק והקטיר ונמצה דמו (שם), וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה, אלא לומר לך: מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח". וראה למעלה הערה קכו, שהסובב נקרא גם ראשו של מזבח. 135) זבחים, שם במשנה. וב'ספרא' (שם פ"ט ה"ז, הובא בגמרא שם סו.) "עולה, אע"פ שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש, או יכול אע"פ שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף, תלמוד־לומר הוא". ובגמרא שם: "אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים, בגוף שכיחי".

כא. וְנוֹטֵל אֶת הָרֹאשׁ וּמַקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[136] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[137]. וּבָא לוֹ לַגּוּף[138] וְהֵסִיר אֶת הַמֵּרְאָה[139] וְהָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ בְּיָדוֹ עִם הַנּוֹצָה[140] וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ[141] וּמַשְׁלִיכָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן[142].

136) שם במשנה: "וממצה את דמה על קיר המזבח, נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח, וסופגו במלח". ופירש שם רש"י: והקיף את בית מליקתו למזבח, סומכו ודחקו בקיר, כדי שיתמצה הדם". וכן פירש הרע"ב שם. אבל לרבינו שכתב למעלה "וממצה דם הראש ודם הגוף", ע"כ כי הקפה זו, כלומר הקרבה זו למזבח אינה לצורך מיצוי שהרי כבר מיצה. 137) שם במשנה. כלומר, על אש המזבח. 138) שם במשנה. 139) "הוא הזפק שבו המאכל, והוא בעוף כנגד האצטומכא באדם" (רבינו בפירוש המשניות). 140) כלומר, מסיר את הזפק עם העור שעליו, ועם הנוצה שעל העור. שם במשנה: "והסיר את המוראה ואת הנוצה", כמו שנאמר (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה", ומכיון שמסיר את המוראה והנוצה, הרי על־כרחך שהוא מסיר גם את העור שעל המוראה, שהרי הנוצה היא על העור. ומה שכתב רבינו "בידו", הוא כדברי תנא־קמא (זבחים סה.) ודלא כתנא דבי רבי ישמעאל, האומר "קודרה בסכין כמין ארובה". ונוצתה היא הנוצה שעליה, והוא חותך אותה עם העור והנוצה שעליה" (רבינו בפירוש המשניות). וכן כתב הרמב"ן (בפירושו לתורה, שם) שנוצה היא נוצה ממש, אבל רש"י (בזבחים שם, ובחומש שם) פירש "נוצתה" מלשון פרש ודבר מאוס, כמו "כי נצו גם נעו (איכה ד, טו). 141) שם סד, ב - במשנה, וכדעת אבא יוסי (זבחים סה.) האומר: "נוטלה ונוטל קורקבנה עמה", ראה בפירוש הרמב"ן על התורה, שם. 142) משנה, שם. כמו שנאמר (ויקרא שם) "והשליך אותה אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן", כלומר למזרחו של כבש ('ספרא' שם פ"ט ה"ג). ושם היו נותנים הדשן לאחר הרמתו (להלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב).

כב. וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו - בְּיָדוֹ בְּלֹא סַכִּין[143]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל[144], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל - כָּשֵׁר[145]. וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[146] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[147]. לֹא הֵסִיר אֶת הַמֵּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי מֵעַיִם וְלֹא סְפָגָהּ בְּמֶלַח - כֹּל שֶׁשִּׁנָּה בָּהּ מֵאַחַר תַּמְצִית הַדָּם כְּשֵׁרָה[148].

143) זבחים סה, ב: "תנו רבנן: ושסע, אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר (שופטים יד, ו) וישסעהו כשסע הגדי". 144) "אינו קורע שני חלקי הגוף זה מזה" ('תפארת

ישראל'). 145) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' (שם ה"ו): "יכול אם יבדיל פסל, תלמוד־לומר והקטיר" ('אור שמח'). וב'ספר המצוות' (כלל שמיני) הסביר רבינו, כי "לא יבדיל" זה, לא בא לאזהרות לאו, אלא לפטור מהבדלה, בעבור שאמר בעולת בהמה ונתח אותו לנתחיה, והיה עולה על הדעת שגם עולת העוף כמותה, לכן אמר שאינו צריך להבדיל, אבל ישסעהו בלבד, ואם הבדיל כשר. 146) שם במשנה. שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 147) שם במשנה. שנאמר (שם א, יז) "והקטיר אותו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש, עולה הוא אשה ריח ניחוח לה'". 148) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' שם.

1 **כג. כֵּיצַד מוֹלְקִין? קוֹצֵץ וְיוֹרֵד[149] בַּצִּפֹּרֶן[150] מִמּוּל**
2 **עֹרֶף[151]. אִם רָצָה לְהוֹלִיךְ וּלְהָבִיא[152] - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא,**
3 **וְאִם רָצָה לִהְיוֹת הוֹרֵס וְיוֹרֵד בַּצִּפֹּרֶן - הוֹרֵס[153]. וְאִם**
4 **נֶעֱקְרוּ הַסִּימָנִים[154] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[155]. וְחוֹתֵךְ[156]**
5 **שִׁדְרָה[157] וּמַפְרֶקֶת[158] בְּלֹא רֹב בָּשָׂר[159]; שֶׁאִם חָתַךְ רֹב**
6 **בָּשָׂר - הֲרֵי זוֹ כְּמֵתָה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לַסִּימָנִין[160]. וְצָרִיךְ**
7 **לַחְתּוֹךְ שְׁנֵי הַסִּימָנִים בְּעוֹלָה כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד[161]. וְהַמּוֹלֵק**
8 **בְּסַכִּין[162] אוֹ מִן הַצְּדָדִין[163] - אֵינָהּ מְלִיקָה, אֶלָּא כְּמִי**
9 **שֶׁחָנַק אוֹ נָחַר. וְכָל הָעֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה[164].**

149) חולין כ, א: "אמר רב כהנא, מצות מליקה, קוצץ ויורד וזו היא מצוותה". ומפרש רש"י "בלא הולכה והובאה". כלומר, הוא דוחק וחותך למטה כמי שחותך צנון, וזהו דורס שלהלן בהמשך ההלכה (וראה בפ"ג מהל' שחיטה הי"א). 150) ב'ספרא' (שם פ"ז ה"ג, וכן בזבחים סה.) אמרו: "יכול ימלקנו בסכין וכו', תלמוד־לומר (שם, טו) "הכהן ומלק" וכו', שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן". ובתוספתא זבחים פ"ז, אמרינן: "כיצד מולק בחטאת העוף וכו', היה מולק בצפורן ממול ערפה וכו', כשם שמולק בחטאת העוף, כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וכו'". 151) ראה למעלה ה"כ. 152) כלומר, לחתוך בצורת מוליך ומביא (כמו שחותכים לחם) וכדין שחיטה. ראה פ"ב מהל' שחיטה ה"ז. 153) בחולין שם, על דברי רב כהנא שאומר מצות מליקה קוצץ ויורד (= דורס ויורד), אמרו: "סבר רבי אבין למימר: קוצץ ויורד אין, מוליך ומביא לא, אמר ליה רב ירמיה, כל־שכן שמוליך ומביא במליקה כשר, ומאי "זו היא מצוותה", אימא: "אף זו היא מצוותה". 154) ראה פ"ג מהל' שחיטה הי"ד: "עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה או הוושט, ונשמט אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה". 155) חולין, שם: "תני רמי בר יחזקאל, אין עיקור סימנין בעוף", ובעמ' ב שם: "אמר רבינא, אמר לי רבין בר קיסי, הא דתני רמי בר יחזקאל וכו' לא אמרן אלא במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור", ופירש רש"י "כיון דדרסה וחלדה לא פסלו בה, עיקור סימנים נמי לא פסיל בה". 156) ברייתא, זבחים סה, ב. וחולין כא, א. וכח, א. 157) חוט השדרה, רש"י זבחים שם, וראה פ"ט מהל' שחיטה ה"ג: "עד היכן חוט השדרה, תחילתו מבחוץ לפולין שבתחילת העורף". 158) עצם הצוואר, רש"י שם. 159) המקפת סביב, רש"י שם. 160) שם סה, ב: "כדאמרינן (חולין כ:) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה, ומטמאה ואפילו מפרכסת, הילכך אי הוי חותך רוב בשר קודם הסימן (ובעולה, קודם הסימנים) הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה, וסימנין הלכה למשה מסיני הן" (רש"י שם). 161) כלומר, שלא תהיה שום שהיה בין סימן אחד לשני, אלא חותך שני הסימנים מיד כשהוא יורד, ואחר־כך חותך הבשר, וכדברי אביי זבחים סה, ב. 162) משנה, זבחים סח, א. 163) משנה, חולין יט, ב: "השוחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין - מליקתו פסולה", ו"צדדין" הוא, ששוחט לצד הצוואר (רש"י), ומשום כך מליקתו פסולה, "דבמליקה כתיב ממול ערפו, דהיינו מאחוריו" (רש"י שם). 164) במשנה, חולין שם: "שכל העורף כשר למליקה", כלומר, כל רוחב העורף כשר למליקה, אבל כל האורך אינו כשר, אלא אך ורק מול העורף (שהוא כל אחורי הצוואר), וראה למעלה ה"כ.

יום שישי ג' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

10 **א. מִצְוַת עֲשֹׂה לַעֲשׂוֹת הַחַטָּאוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה**
11 **בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[3]? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן**
12 **הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיטָהּ[5] וּמַפְרִישׁ הָאֲמוּרִים[6],**
13 **וּמוֹלְחָן[7] וְזוֹרְקָן[8] עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[9]. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת**
14 **הָאֲמוּרִין בִּכְלִי כְּשֶׁמּוֹלִיכָן לַמִּזְבֵּחַ - נוֹתֵן[10]. וּשְׁאָר**
15 **בְּשָׂרָהּ נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11].**

2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א־לה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. 3) ראה למעלה פרק א הלכה טו־טז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. 4) למעלה פרק ה הלכה א־ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. 5) מעורה. 6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". 7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה), מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". 8) [למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת?]. 9) שנאמר (שם ד, ח־י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירם הכהן על מזבח העולה". 10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האישים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיין זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. 11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה". "שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום

קדוש תיאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנים מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים במשכן.

1 **ב. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק[12]**
2 **דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[13], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְעָם[14] וּמוֹצִיא**
3 **הָאֵמוּרִים[15] וְנוֹתְנָן בְּכְלִי[16], וּמוֹלְחָן[17] וְזוֹרְקָן עַל גַּבֵּי**
4 **הָאִשִּׁים. וּמוֹצִיא שְׁאָרֵיתָן[18] חוּץ לָעִיר[19], וּמְנַתְּחִין**
5 **אוֹתָן שָׁם כְּנִתְחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן[20], וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן שָׁם**
6 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[21].**

12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). 13) למעלה בפרק ה הלכות א־ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא־יב לעניין זריקת הדם. 14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. 15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". 16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". 17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). 19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד, "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה"), שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישית". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לוויה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית. 20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם, יא־יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם, נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח־ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשיט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן יישרף".

7 **ג. שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לִשְׂרֵפָה[22]: אֶחָד - בְּתוֹךְ**
8 **הָעֲזָרָה[23]. וּבוֹ שׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[24], וְאֵמוּרֵי**
9 **קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּפְסְלוּ[25], וּפָרִים וּשְׂעִירִים שֶׁל**
10 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל בֵּין לִפְנֵי**
11 **זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה[26], כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ**
12 **חוּץ לָעֲזָרָה עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת[27], אוֹ שֶׁלָּן**
13 **הַבְּשָׂר אוֹ לָנוּ הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן[28].**

22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. 23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח. 24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תישרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. 25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". 26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. 27) כלומר, קודם זריקה. 28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

14 **ד. וְהַמָּקוֹם הַשֵּׁנִי - בְּהַר הַבַּיִת, וּשְׁמוֹ בִּירָה. וּבוֹ**
15 **שׂוֹרְפִין חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל אַחַר**
16 **צֵאתָן מִן הָעֲזָרָה[29]. וְהַמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ**
17 **לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנִּקְרָא בֵּית הַדֶּשֶׁן[30]. וְשָׁם שׂוֹרְפִין**
18 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמִצְוָתָן.**

29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". 30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

19 **ה. וּשְׂרֵפַת כָּל הַנִּשְׂרָפִין כְּשֵׁרָה בְּזָר וּבַלַּיְלָה. וְכָל**
20 **הַנִּשְׂרָפִין חוּץ לָעֲזָרָה[31] - כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין**
21 **לִשְׂרֵפָתָן, אֲפִלּוּ בְּקַשׁ וּבְגֶבֶא[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל עֵצִים**
22 **בָּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֵצִים? לְהוֹצִיא**
23 **אֶת הַסִּיד וְאֶת הָרֶמֶץ[33].**

31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. 32) "זבל השדות". 33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

24 **ו. חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ**
25 **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְיוֹרֵד בְּצַפְּרְנוֹ[34]**
26 **עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ הַסִּימָנִין[35] אוֹ רֹב אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל**
27 **הָרֹאשׁ מִן הַגּוּף[36]. וְאִם הִבְדִּיל - פָּסַל, וְלוֹקֶה[37];**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל.**
29 **וּמַזֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ[38] לְמַטָּה מֵאֶמְצָעוֹ[39],**
30 **וּשְׁיָרֵי הַדָּם מִתְמַצִּים עַל הַיְסוֹד[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָר**
31 **בַּדָּם יִמָּצֶה עַל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ; מִכְּלָל שֶׁהַנִּתִּינָה עַל קִיר**
32 **שֶׁהַשְּׁיָרִין שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּין אֶל יְסוֹד, וְזֶהוּ קִיר הַתַּחְתּוֹן.**

34) "יכול ימלקנו בסכין וכו' "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". 35) הקנה והווושט. 36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. 38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיזה מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאוחז בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח. 39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

1 **ז. ומצוי דַּם חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב. וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ בָּה**
2 **אֶלָּא דָּמָהּ[41], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[42] כִּבְשַׂר**
3 **חַטַּאת הַבְּהֵמָה.**

41) משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. 42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

4 **ח. כֵּיצַד אוֹחֵז חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֵז**
5 **שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[43], וּשְׁתֵּי אֲגַפֶּיהָ בֵּין**
6 **שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[44], וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ אֶל רֹחַב שְׁתֵּי**
7 **אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק[45]. וְזוֹ מְעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[46].**
8 **וְאִם שִׁנָּה וְאָחַז בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה.**

43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). 44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". 45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". 46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

9 **ט. וְכָל מָקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ כָּשֵׁר לִמְלִיקָתָהּ, וּבִלְבַד**
10 **שֶׁיַּזֶּה דָּמָהּ לְמַטָּה מֵאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[47]. וְאִם הִזָּה בְּכָל**
11 **מָקוֹם - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לְמַטָּה מְעַט מִדַּם הַנֶּפֶשׁ.**

47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

12 **י. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית**
13 **מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַעְלָה[48], וּשְׁלֹשָׁה לְמַטָּה[49]. מִלְּמַטָּה:**
14 **חַטַּאת הָעוֹף, וְהַגָּשַׁת הַמְּנָחוֹת[50], וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁל**
15 **עוֹלוֹת[51] וְחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[52] וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁלָמִים[53]**
16 **שֶׁשּׁוֹפְכִין עָלֶיהָ. וְהַשְּׁלֹשָׁה שֶׁל מַעְלָה: נִסּוּךְ הַמַּיִם**
17 **שֶׁמְּנַסְּכִין בֶּחָג[54], וְנִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[55], וְעוֹלַת**
18 **הָעוֹף[56] בִּזְמַן שֶׁהִיא רַבָּה[57], וְאִם אֵין קֶרֶן דְּרוֹמִית**
19 **מִזְרָחִית מְכִילָה אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית**
20 **וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁם[58].**

48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. 49) מחוט הסקרא. 50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. 51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. 52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. 53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. 54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". 55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". 56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. 57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העסוקין בעולות. 58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

21 **יא. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין[59], וּמַקִּיפִין**
22 **וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל[60]; חוּץ מִן הָעוֹלֶה[61] לְאֶחָד**
23 **מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ[62] שֶׁלְּמַעְלָה[63] בְּקֶרֶן זוֹ[64], שֶׁהֵן**
24 **עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׂמֹאל לַקֶּרֶן, וְעוֹשִׂין מְלַאכְתָּן**
25 **וְחוֹזְרִין לֶעָקֵב[65]. וּמִפְּנֵי מָה נִפְנִין לִשְׂמֹאל? כְּדֵי**
26 **שֶׁיִּפְגְּעוּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית תְּחִלָּה; שֶׁאִם נִפְנִין**
27 **עַל יָמִין וּמַקִּיפִין אֶת כָּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְקֶרֶן**
28 **דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, שֶׁמָּא יִתְעַשֵּׁן הַמַּיִם וְהַיַּיִן[66] אוֹ**
29 **שֶׁמָּא יָמוּת הָעוֹף בַּעֲשַׁן הַמִּזְבֵּחַ[67].**

59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". 60) של כבש. 61) למזבח. 62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. 63) מחוט הסקרא. 64) דרומית מערבית. 65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. 66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. 67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסובב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

30 **יב. לְפִיכָךְ, הַמְנַסֵּךְ מַיִם אוֹ יַיִן, כְּשֶׁהוּא מַקִּיף אֶת**
31 **הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם[68]. וּמַתְחִיל וּמַקִּיף מִקֶּרֶן**
32 **דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְמִזְרָחִית צְפוֹנִית, לִצְפוֹנִית**

מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְלֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית נוֹתְנִין הַמַּיִם אוֹ הַיַּיִן בְּיָדוֹ וּמְנַסֵּךְ. וְאִם לֹא הִקִּיף - עוֹלֶה וּפוֹנֶה עַל שְׁמֹאלוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ וְיוֹרֵד.

68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

א. חֹמֶר בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה מִשְּׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[2], שֶׁדַּם חַטַּאת הַבְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתַּז מִן הַכְּלִי[4] שֶׁקִּבֵּל בּוֹ הַדָּם[5] קֹדֶם הַזָּיָה[6] עַל הַבֶּגֶד - טָעוּן כִּבּוּס[7] בְּמַיִם[8] בָּעֲזָרָה[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ[10].

2) לשון המשנה בזבחים צג: 3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. 4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. 5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתז מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. 6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. 7) שם במשנה. 8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה. אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים). ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. 9) שם צד: במשנה. 10) והיינו בעזרה.

ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הָרַךְ[11] וְאֶחָד הַשַּׂק[12] טְעוּנִין כִּבּוּס. אֲבָל הָעוֹר הַקָּשֶׁה - הֲרֵי הוּא כָּעֵץ[13], וְגוֹרֵד הַדָּם מֵעָלָיו[14]. וְאֶחָד דַּם חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת אוֹ דַם חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], אֲבָל לֹא דַם חַטַּאת הָעוֹף; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[16] - בְּנִשְׁחֶטֶת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לֹא בְּנִמְלֶקֶת[17].

11) שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. 12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). 13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. 14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגרדים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. 15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). 16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". 17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

ג. חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלָה - אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס[18], בֵּין שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר[19] בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר. אֵי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁלָּנָה, וְשֶׁנִּטְמָאת, וְשֶׁיָּצְאַת חוּץ לָעֲזָרָה[20]. וְאֵי זוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָה[21] אוֹ בִּזְרִיקַת הַדָּם[22].

18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". 19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר)". ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. 20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. 21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). 22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

ד. אֵין טָעוּן כִּבּוּס אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם בִּלְבַד[23]. וְהוּא

שֶׁיִּהְיֶה עַל כְּלִי[24] שֶׁרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[25] וְרָאוּי לְכִבּוּס[26]; אֲבָל אִם נִתַּז עַל כְּלִי עֵץ[27] אוֹ כְּלִי מַתֶּכֶת - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְכִבּוּס, אֶלָּא גּוֹרְדָן בִּלְבַד[28].

23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד.) "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". 24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכר' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. 25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בברייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). 26) שם במשנה. 27) ראה למעלה הלכה ב. 28) בגמרא (שם צד.) "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בברייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגרדו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

ה. נִתַּז עַל עוֹר הַדָּג - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[29]. אֲבָל אִם נִתַּז עַל עוֹר הַבְּהֵמָה: עַד שֶׁלֹּא הֵפְשַׁט - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[30], אַחַר שֶׁהֵפְשַׁט - טָעוּן כִּבּוּס[31]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַתָּה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה לְאַחַר שֶׁיִּתְעַבֵּד[32].

29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א, ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת – אינו טעון כיבוס. 30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. 31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. 32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם־משנה.

ו. נִתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד[33] אוֹ מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[34], אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ[35] וְנִתַּז מִמֶּנּוּ עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ - לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי שָׁרֵת, וְרָאוּי לְהַזָּיָה[36], וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי הַזָּיָה[37].

33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". 34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". 35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצוואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף־על־פי שיאספוהו אחר־כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר־כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. 36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובברייתא שם: "יכול ניתז מן הצוואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (ברייתא שם). 37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.

ז. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת[38] וְאַחַר כָּךְ נִתַּז מִן הַכּוֹס עַל הַבֶּגֶד מִשְּׁיָרֵי הַדָּם - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא זָרַק הַשְּׁיָרִים עַל הַיְסוֹד[39]. וְכֵן בְּחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[40].

38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". 39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובברייתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". 40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב־יג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף־משנה ולחם־משנה.

ח. נִתַּז מֵאֶצְבָּעוֹ[41] אַחַר שֶׁיָּצָאת הַזָּיָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[42]; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִין לְהַזָּיָה[43].

41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". 42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. 43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר־כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

ט. נִתַּז מִן הַבֶּגֶד לְבֶגֶד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טָעוּן כִּבּוּס[44]. נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[45]. נִתַּז דַּם הַחַטָּאת עַל הַבֶּגֶד, וְנִתַּז עַל דַּם הַחַטָּאת דַּם חֵלִין - טָעוּן כִּבּוּס[46]. אֲבָל אִם נִתַּז דַּם הַחֵלִין תְּחִלָּה, (אוֹ אֲפִלּוּ דַּם עוֹלָה), וְנִתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, שֶׁהֲרֵי לֹא נִבְלַע בּוֹ[47].

44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנזקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה־נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנזקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהוזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא־לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל בנפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצי לומר" שבגמרא, ואם כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא־קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף־משנה. [ואף־על־פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתז על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתז על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. 45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתז על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתז דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתת ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף־משנה) בדברי רבינו "ניתז על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתז על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). 46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). 47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתז על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתז על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

י. כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אֶת מְקוֹם הַדָּם[48] - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ בְּמַיִם[49] יָפֶה יָפֶה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ רֹשֶׁם[50]. וְכָל שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם[51] מַעֲבִירִין עַל דַּם חַטָּאת[52], חוּץ מִמֵּי רַגְלַיִם, שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ[53].

48) ראה למעלה הלכה ד. 49) ראה למעלה הלכה א. 50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנין שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לו־לז). 52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוה, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". 53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

יא. כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת טָעוּן שְׁבִירָה[54] בָּעֲזָרָה[55]. וּכְלִי מַתֶּכֶת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּמַיִם[56] בָּעֲזָרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר[58]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כָּאן בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ - הֲרֵי דִּינָן כְּדִין הַכִּבּוּס: מַה כִּבּוּס הַבֶּגֶד בַּקֹּדֶשׁ, אַף שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס וּשְׁטִיפַת כְּלִי מַתֶּכֶת וּמְרִיקָתוֹ בַּקֹּדֶשׁ[59]. וְאֶחָד כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ אוֹ כְּלִי שֶׁהֶעֱרָה[60] לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ[61].

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת

הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יִקָּרֵא מריקה, ותוספת הנקיות יִקָּרֵא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד־לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

יב. מְרִיקָה - בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה - בְּצוֹנֵן[62]. 'בַּמַּיִם' - לֹא בְּיַיִן, וְלֹא בְּמֶזֶג[63], וְלֹא בִּשְׁאָר מַשְׁקִין. וְהַמְּרִיקָה וְהַשְּׁטִיפָה - כְּמְרִיקַת הַכּוֹס וּשְׁטִיפָתוֹ[64]. וְהַשַּׁפּוּד[65] וְהָאַסְכְּלָה[66] - מַגְעִילָן בְּמַיִם חַמִּים עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[67] וְאַחַר כָּךְ מְדִיחָן[68].

62) כדעת חכמים בברייתא שם צז. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש. 66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). 67) במשנה שם צז. "השפוד והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגיזרת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר־כך מדיחן") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. 68) כלומר, שוטף בצונן, כנזכר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפט"ו מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח־חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג־ד].

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ; אֲבָל אִם בִּשֵּׁל קֹדֶם זְרִיקָה[69], אוֹ שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[70] - אֵינוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - כֻּלּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[71].

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה־שאין־כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. 70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. 71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה־שאין־כן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

יד. צָלָה הַבָּשָׂר בַּאֲוִיר תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס[72] - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְנִתְבַּשְּׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְלֹא נָגְעָה בּוֹ[73]. וְלֹא בְּחַטָּאת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּקָדָשִׁים עַל יְדֵי חַמִּין[74], בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[75] עֵקֶב אֲכִילָה[76]. וְכֵן הַשַּׁפּוּד[77] וְהָאַסְכְּלָה - מַגְעִילָן עֵקֶב אֲכִילָה. וְאֵינוֹ מַנִּיחָן עַד זְמַן אֲכִילָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא כְּשֶׁיַּשְׁלִים לֶאֱכֹל - יַגְעִיל הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכְּלָה, וִימָרֵק[78] וְיִשְׁטוֹף הַכְּלִי, בֵּין כְּלִי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלִי חֶרֶס; חוּץ מִן הַחַטָּאת שֶׁשּׁוֹבֵר בָּהּ כְּלִי חֶרֶס[79]. וּמְבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ מִיָּד, בֵּין בִּכְלִי מַתֶּכֶת בֵּין בִּכְלִי חֶרֶס, וּמְמָרֵק וְשׁוֹטֵף[80] עַד סוֹף אֲכִילָה[81].

72) ראה להלן בהערה הסמוכה. 73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם־משנה והר־המוריה). 74) שם צה. במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. 75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= "כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים

היא"). יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד־לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'" ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מו:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פי"א משנה ז, ובלחם־משנה שם, ובהר־המוריה כאן. 76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף־משנה), לפני שיהיה נותר (לחם־משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צז. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". 77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף־משנה). 78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב "יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על־פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפיכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר־כך מדיחן", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן]. 79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף־משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על־ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד־לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

1 **טו. כְּלֵי גְלָלִים[82] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[83] - אֵינָן**
2 **טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אֲפִלּוּ בְּחַטָּאת, אֶלָּא הֲדָחָה**
3 **בִּלְבַד[84]. [85]וְאֲמַר בְּחַטָּאת: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ**
4 **יִקְדָּשׁ - לְהִיוֹת כָּמוֹהָ[86]. אִם פְּסוּלָה הִיא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ**
5 **פָּסוּל, וְאִם כְּשֵׁרָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכֵל כָּמוֹהָ**
6 **וּבִקְדֻשָּׁתָהּ[87].**

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, וברייתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בברייתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

7 **טז[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] כְּשֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ; אֲבָל**
8 **נְגִיעָה בְּלֹא הַבְלָעָה אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת[90]. וְאֶחָד הַחַטָּאת**
9 **וְאֶחָד שְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים בֵּין**
10 **חֲמוּרִים[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה[92].**

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא וברייתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד־לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י)". 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צז: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח.).

11 **יז. נָגַע בְּשָׂרָהּ בְּרָקִיק[93] וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ**
12 **כֻּלּוֹ, אֶלָּא חוֹתֵךְ מְקוֹם הַבְּלַע[94].**

93) "רקיק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "ורקיקי מצות" – "ואיספוגין פטירין", וראה בפירוש המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. וברייתא שם צז:

13 **יח. כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
14 **וְקָדָשִׁים קַלִּים: אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתְן טַעַם[95] - הֲרֵי הַכֹּל**
15 **נֶאֱכָל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[96], וְטָעוּן הַכְּלִי מְרִיקָה**
16 **וּשְׁטִיפָה[97], וְהַכֹּל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא**
17 **נָתַן טַעַם זֶה בָּזֶה[98] - אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים[99],**
18 **וְאֵינָן כְּמוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֲבָל הַכְּלִי[100] טָעוּן מְרִיקָה**
19 **וּשְׁטִיפָה[101].**

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי־קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף־משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי־קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי־קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה", ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים־קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

1 **יט. בֶּגֶד שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה**
2 **- מַחֲזִירוֹ לָעֲזָרָה וּמְכַבְּסוֹ שָׁם[102]. נִטְמָא חוּץ**
3 **לָעֲזָרָה[103] - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ[104] כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[105],**
4 **וּמַכְנִיסוֹ וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[106]. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בּוֹ שָׁלֵם**
5 **כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[107]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'בֶּגֶד'[108], צָרִיךְ לְכַבֵּס**
6 **בֶּגֶד[109]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדֵי**
7 **הַמַּעֲפֹרֶת שֶׁנִּשְׁאֲרָה בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֻבּוֹ טָהוֹר מִן**
8 **הַתּוֹרָה וּמֻתָּר לְהַכְנִיסוֹ לַמִּקְדָּשׁ לְכַבֵּס הַדָּם[110].**

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות ז־ח. 103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד). 104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה־למלך שם. 105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. 106) משנה וספרא שם. 107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). 108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". 109) שם בגמרא: "מתקיף לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולאו בגד הוא ("בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו" (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפורת". 110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג:) לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם־משנה כאן, ובמשנה־למלך הלכות כלים שם.

9 **כ. מְעִיל[111] שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם חַטָּאת וְיָצָא וְנִטְמָא לַחוּץ**
10 **- כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וַהֲרֵי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ - לוֹקֶה[112],**
11 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.[113] מַכְנִיסוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מְשֻׁלָּשׁ**
12 **אֶצְבָּעוֹת וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[114], וְאַחַר שֶׁיִּתְכַּבֵּס כָּל הַדָּם**
13 **מְעַט מְעַט מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בַּחוּץ[115].**

111) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי־אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן־דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה־שאין־כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר־כך להכניסו בפנים לכיבוס אי־אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה־למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל־ידי־זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

14 **כא. כְּלִי חֶרֶס שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ הַחַטָּאת וְיָצָא - מַכְנִיסוֹ**
15 **וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[116]. נִטְמָא בַּחוּץ - נוֹקְבוֹ בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ**
16 **קָטָן כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[117], וּמַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[118]. וְאִם**
17 **נִקְבוֹ נֶקֶב גָּדוֹל מִזֶּה - אֵינוֹ שׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים; שֶׁהֲרֵי**
18 **אֵינוֹ כְּלִי[119], וְאֵין שׁוֹבְרִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[120]. וְכֵן**
19 **כְּלִי מַתֶּכֶת שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַכְנִיסוֹ**
20 **וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בִּפְנִים[121]. נִטְמָא כְּשֶׁיָּצָא - פּוֹחֲתוֹ**
21 **עַד שֶׁיִּטְהַר וּמַכְנִיסוֹ בִּפְנִים[122], וְחוֹזֵר וּמְרַדְּדוֹ עַד**
22 **שֶׁיִּסָּתֵם הַפְּחָת וְיַחֲזֹר כְּתַבְנִית הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ**
23 **מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בָּעֲזָרָה[123]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת**
24 **וְגוֹמֵר - אֵין מוֹרְקִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[124].**

116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. 117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה.) אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא – שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי־חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. 118) אף־על־פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור – לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. 119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. 120) שם צה. כלי אמר רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) – כשהוא כלי ישבר. 121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. 122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפי"א מהלכות כלים הלכות א־ב. 123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא – דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פי"ב מהלכות כלים הלכה א) – אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. 124) שם בגמרא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲשָׁמוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָאֲשָׁמוֹת? בֵּין אָשָׁם וַדַּאי בֵּין אָשָׁם תָּלוּי - שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[3], וּמַפְשִׁיט[4] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין[5] וּמוֹלְחָן[6] וְזוֹרְקָן[7] עַל גַּב הָאִשִּׁים[8]. וְאִם רָצָה לְהוֹלִיכָן[9] בִּכְלִי - מוֹלִיךְ[10]. וּשְׁאָר בְּשָׂרָם נֶאֱכָל לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11] כְּחַטָּאת[12].

2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר המצוות' עשה סה. 3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 4) העור. 5) ראה למעלה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהן". 6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 7) (צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז ה"א, ופ"ו ה"ד, ולהלן ה"ד). 8) שנאמר (שם ז, ג־ה) "ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". 9) את האימורים למזבח. 10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתנן על גבי האישים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו, הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. 11) משנה, זבחים נד, ב: "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם, ו) "כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יֵאָכֵל קדש קדשים הוא". 12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר (שם, ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

ב. אָשַׁם מְצֹרָע יֵשׁ בְּקַבָּלַת דָּמוֹ שִׁנּוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[13]. וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׁאָר מַעֲשָׂיו וּזְרִיקַת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ וַאֲכִילָתוֹ - כִּשְׁאָר הָאֲשָׁמוֹת לְכָל דָּבָר[14].

13) פ"ד ה"ב. 14) שהרי נאמר באשם מצורע (שם יד, יג) "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

ג. עֲשִׂיַּת כָּל שְׁלָמִים כְּמִצְוָתָן - מִצְוַת עֲשֵׂה[15]. וְהֵן אַרְבָּעָה מִינִין: הָאֶחָד שַׁלְמֵי צִבּוּר[16], וְהַשְּׁלֹשָׁה שַׁלְמֵי יָחִיד[17].

15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד להשלמת המעשה (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת השלמים – אם על תודה יקריבנו" ('ספר המצוות' עשה סו). 16) והם שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. 17) ראה להלן ה"ה.

ד. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שַׁלְמֵי צִבּוּר? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִים[19] וּמוֹלְחָן[20] וּמַקְטִירָן[21], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[22] כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23].

18) למעלה פ"ה ה"ב־ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 19) ראה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציאין את אימוריהן". 20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. 21) שנאמר (שם ג, ג־ה) "והקריב מזבח השלמים אשה לה', את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן הי"א, וראה למעלה ה"א). 22) משנה, זבחים נד, ב. 23) למעלה פ"א הי"ז, ופ"ה ה"ג.

ה. שַׁלְמֵי יָחִיד שְׁלֹשָׁה מִינִין: הָאֶחָד הוּא הַבָּא שְׁלָמִים בְּלֹא לֶחֶם, כְּגוֹן שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשִׂמְחָה[24]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שְׁלָמִים. וְהַשֵּׁנִי - שְׁלָמִים הַבָּאִים עִם

הַלֶּחֶם בְּנֶדֶר אוֹ נְדָבָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תּוֹדָה[25]. וְאוֹתוֹ הַלֶּחֶם נִקְרָא לֶחֶם תּוֹדָה. וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי - שְׁלָמִים שֶׁמַּקְרִיב הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת נִזְרוֹ, וְהֵם בָּאִים עִם לֶחֶם[26]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֵיל נָזִיר[27].

24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. 25) כמו שכתוב (שם ז, יא-יב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". 26) כמו שכתוב (במדבר ו, יד-טו) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן". 27) זבחים נה, א - במשנה.

ו. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שְׁלָשְׁתָּן? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[28], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין[29], וְאַחַר כָּךְ מְנַתֵּחַ אֶת הַבָּשָׂר[30] וּמַפְרִישׁ הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַיָּמִין, וְנוֹתֵן הָאֵמוּרִין עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק[31] עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים[32], וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַכֹּהֲנִים[33] וּמֵנִיף הַכֹּל לִפְנֵי ה' בַּמִּזְרָח[34]. וְכֵן כָּל הַטָּעוּן תְּנוּפָה - בַּמִּזְרָח מְנִיפִין אוֹתוֹ[35].

28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". 29) ראה למעלה פ"ה הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר-כך מוציאין את אימוריהם". 30) במנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין". 31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". 32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחן על ידי הבעלים". 33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב (= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אוחזים באוגני הכלי, והכהן אוחז למטה, באופן שאין חציצה כלל. 34) שם במשנה: "תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרינן "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיקרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינן ביה לפני ה' – וכל-שכן במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף-משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה' " הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף-על-פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על-כרחנו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף-משנה כאן). 35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין הי"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה הט"ו גבי מנחת סוטה.

ז. וְכֵיצַד הוּא מֵנִיף? מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[36]. וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן תּוֹדָה - לוֹקֵחַ מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה[37] וּמַנִּיחוֹ עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק וְהָאֵמוּרִים, וּמֵנִיף הַכֹּל[38] עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים[39] כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[40].

36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לז, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת ה'תוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושים כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. 37) עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד עשר חלות (להלן הי"ז-יח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. 38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה) דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה – למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד). 39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. 40) למעלה ה"ו.

ח. וְכֵיצַד מַנִּיחָן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָבִים עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחָזֶה וָשׁוֹק לְמַעְלָה, וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְמַעְלָה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לֶחֶם - מַנִּיחוֹ לְמַעְלָה, וּמֵנִיף הַכֹּל[41].

41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויותרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

ט. הָיָה הַקָּרְבָּן אֵיל נָזִיר - מוֹצִיא הָאֵמוּרִין וּמַפְרִישׁ חָזֶה וָשׁוֹק[42], וּמְבַשֵּׁל שְׁאָר הָאֵיל בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים[43], וְלוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל[44] עִם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמּוֹ[45] עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק

1 **וְהָאֵמוּרִין[46] וּמַנִּיחַ הַכֹּל עַל יְדֵי הַנָּזִיר, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ**
2 **יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף הַכֹּל[47] כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[48].**

42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האימורים ואחר־כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". 43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז־ח, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את שלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פי' הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). 44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופלוגתא היא וכדעת תנא־קמא של רבי שמעון (חולין צח:) וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא־קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשטות לשון הפסוק (כסף־משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע". 45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. 46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל – כסף־משנה). 47) שנאמר (במדבר שם, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. 48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

3 **י. אֵי זֶהוּ חָזֶה? כָּל הָרוֹאֶה אֶת הַקַּרְקַע, לְמַעְלָה עַד**
4 **הַצַּוָּאר, לְמַטָּה עַד הַכֶּרֶס[49]. וְחוֹתֶךְ עִמָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת**
5 **אֵילַךְ וְאֵילַךְ[50]. וְאֵי זֶהוּ זְרוֹעַ?[51] מִן הַפֶּרֶק שֶׁל**
6 **אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁהֵם שְׁנֵי אֵיבָרִים מְעוֹרִין זֶה**
7 **בָּזֶה[52]. וְהַזְּרוֹעַ הָאֲמוּרָה הִיא זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[53].**
8 **וְשֶׁכְּנֶגְדָּהּ בָּרֶגֶל הוּא הַשּׁוֹק הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[54].**

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה.) הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'. 50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתים מכאן ושתים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח. 51) ראה פ"ט מהל' ביכורים הי"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלשה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה הי"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שבסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיד, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד־לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומן שבזרוע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

9 **יא. וְאַחַר שֶׁמְּנִיפָן מוֹלֵחַ הָאֵמוּרִין[55] וּמַקְטִירָן עַל**
10 **גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[56]. אֲבָל הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים,**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה[57].**
12 **וּשְׁאָר הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים[58]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים**
13 **זוֹכִין בְּחָזֶה וָשׁוֹק אֶלָּא לְאַחַר הֶקְטֵר הָאֵמוּרִין[59].**

55) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל־לא) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה וגו'". הרי שמניף ואחר־כך מקטיר. וראה במנחות כ, א: "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר על כל קרבנך תקריב מלח". 56) ראה למעלה פ"ז ה"א, ובפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. 57) וגו': "לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם, ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל". 58) שנאמר (שם ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל", וב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פט"ז ה"ב: "שלמים (= משום כך נקראים שלמים) שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים". 59) ברייתא, פסחים נט, ב. ו'ספרא' צו פט"ז ה"ד: "מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים, תלמוד־לומר (שם, לא) והקטיר את החלב המזבחה, ואחר־כך והיה החזה לאהרן ולבניו". וכן הוא בפסחים נט, ב. והוא־הדין שאין הבעלים אוכלים חלקם עד לאחר הקטרת אימורים, וכמו שכתב רבינו בפי"ח מהל' פסולי המוקדשים ה"ז: "והאימורין מתירין את הבשר לאדם".

14 **יב. וְכֵן הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף בְּתוֹדָה[60] וּבְאֵיל נָזִיר[61] וְהַזְּרוֹעַ**
15 **הַבְּשֵׁלָה[62] נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים, וּשְׁאָר הַלֶּחֶם[63] עִם שְׁאָר**
16 **הַבָּשָׂר[64] נֶאֱכָל לַבְּעָלִים. וְהַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף עִם הֶחָזֶה**
17 **וְהַשּׁוֹק - הֵם הַנִּקְרָאִין מוּרָם מִתּוֹדָה; וְהַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה**

עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק עִם הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף - הֵם הַנִּקְרָאִין מוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[65].

60) ראה להלן הכ"א. 61) ראה להלן הכ"ג. 62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל". 63) משנה, מנחות עז, ב - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים כשלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" ('קרית ספר' כאן). 64) ראה למעלה הי"א. 65) בבא־קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

יג. הַלֶּחֶם הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה סְפֵק תְּרוּמָה הוּא[66]. לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה וָחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה[67], וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ כִּתְרוּמָה[68].

66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'") כתרומת מעשר דמי, או דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחללוהו", וחמישתו, נאמר שם, יד "ויסף חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקו". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. 67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'. 68) ראה פי"ג מהל' תרומות ה"א־ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה הכל בטל ברוב (פט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפי"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

יד. הָיָה בַּעַל הַתּוֹדָה כֹּהֵן - הֲרֵי שְׁאָר הַלֶּחֶם נֶאֱכָל לַבְּעָלִים כְּתוֹדַת יִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם הַבָּא עִם הַתּוֹדָה אוֹ עִם אֵיל נָזִיר קָרוּי מִנְחָה[69].

69) ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פי"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב־ "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

טו. שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלָמִים בְּשֻׁתָּפוּת - הָאֶחָד מֵנִיף בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ. אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה - אֶחָד מֵנִיף עַל יְדֵי כֻּלָּן[70]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּסְמִיכָה[71].

70) משנה, מנחות צג, ב: "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א - אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולהו להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר וליניף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כי־אם "וסמך" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). 71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

טז. הָיְתָה אִשָּׁה בַּעֲלַת הַקָּרְבָּן - אֵינָהּ מְנִיפָה[72], אֲבָל הַכֹּהֵן מֵנִיף[73]; שֶׁקָּרְבָּנָהּ טָעוּן תְּנוּפָה, וְהִיא פְּסוּלָה לִתְנוּפָה[74]. וּלְעוֹלָם אֵין אִשָּׁה מְנִיפָה, אֶלָּא הַסּוֹטָה וְהַנְּזִירָה בִּלְבַד[75], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76]. וּתְנוּפָה קוֹדֶמֶת לְהַגָּשָׁה בְּכָל מָקוֹם[77].

72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב - למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. 73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. 74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים". ובגמרא (שם סא:) "מאי קאמר, אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים". 75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו:) "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידיו תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה מנלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בנזיר (שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף' 'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם). 76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה הט"ו לענין סוטה. 77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר־כך נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעונות גם תנופה וגם הגשה (רש"י שם).

יז. כֵּיצַד הוּא הַלֶּחֶם שֶׁמֵּבִיא עִם הַתּוֹדָה? לוֹקֵחַ עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן[78] סֹלֶת[79] וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים חָמֵץ וַעֲשָׂרָה מַצָּה[80]. הָעֲשָׂרָה שֶׁל חָמֵץ עוֹשֶׂה אוֹתָם עֶשֶׂר חַלּוֹת[81].

78) כלומר, עשרים עשיריות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עו:). 79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואמרו ב'ספרא' פרשה צו (פי"א ה"ז): "סולת מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהו סולת, תלמוד־לומר סולת חלות, מה חלות האמורות ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא רקיקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד־לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף מצות האמורות ברקיקים סולת", וכן הוא בזבחים נ, א. 80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. 81) שם. ובגמרא שם עז, ב - למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'", "איני יודע מכמה היא (= מכמה חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר כאן לחם (= "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם יג), ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרונים סולת תהיינה") וכו'. מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות מעשרה עשרונים), תלמוד־לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם חמץ", נגד חמץ - הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן הי"ח כי מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה עוד שם עו, א – במשנה, ובשבועות טו, א. וב'ספרא' אמור פי"ג ה"א.

1 **יח. וְכֵיצַד מְחַמְּצָן? מֵבִיא שְׂאוֹר כְּדֵי חִמּוּצָן[82]**
2 **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה[83] וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה מִפְּנֵי הַשְּׂאוֹר,**
4 **שֶׁפְּעָמִים יִהְיֶה עָבֶה וְקָשֶׁה[84] וּפְעָמִים רַךְ[85] - אֵין**
5 **מַשְׁגִּיחִין אֶלָּא עַל מִדָּתָהּ עַתָּה, וַהֲרֵי הוּא מוֹדֵד**
6 **עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן[86] שְׁלֵמִים[87]. וְהָעֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים שֶׁל**
7 **מַצָּה עוֹשֶׂה מֵהֶן שְׁלֹשִׁים חַלּוֹת שָׁוּוֹת[88], עֶשֶׂר חַלּוֹת**
8 **מִכָּל מִין: עֶשֶׂר חַלּוֹת מַאֲפֵה תַנּוּר, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת**
9 **רְקִיקִים[89], וְעֶשֶׂר חַלּוֹת מֻרְבָּכֶת[90].**

82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. 83) מדת עשרון. 84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם) "ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה שאור מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י שם). וראה בגמרא שם נג, ב. 85) "נפוח ורך מחזיק מקום גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם. 86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש". 87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא על מדתה עתה. 88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה למצה, ובמצה שלש מינין: חלות, רקיקין ורבוכה, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות לעשרון", ובגמרא (שם עז:) "יכול עשרה שבמצה לא יהו כולן אלא ממין אחד, תלמוד־לומר (שם, יב) אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן, סולת מורבכת חלות בלולות בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושלש חלות לעשרון". 89) "רקיק, סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא־בתרא יט:). וראה תרגום אונקלוס, ורקיקי מצות (שמות כט, ב. ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. 90) "רוצה לומר, שקועה בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"ז מ"א). ושם פ"ט מ"ג, כתב רבינו: "והמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש בידינו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעתי בענין רבוכה שהיא ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתי נוטה, שענין רבוכה היא ענין קלויה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב זולאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה להלן הי"ט וה"כ.

10 **יט. וְכֵיצַד הִיא הַמֻּרְבָּכֶת? חוֹלְטָהּ[91] בְּרוֹתְחִין[92]**
11 **וְאוֹפֶה אוֹתָהּ מְעַט[93], וְאַחַר כָּךְ קוֹלֶה אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן**
12 **עַל הָאִלְּפָס[94] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[95] כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹלִין הַסֻּפְּגָנִין,**
13 **וּמַרְבִּין בְּשַׁמְנָהּ. וְזֶהוּ הָרִבּוּךְ הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[96].**

91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 92) ב'סיפרא' צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. 93) ראה להלן בפי"ג ה"ג. 94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 95) "מחבת", ראה להלן שם. 96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פי"ג שם בסוף ההלכה.

14 **כ. וּבְכַמָּה שֶׁמֶן הוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁלֹשִׁים חַלּוֹת?[97] בַּחֲצִי**
15 **לוג שֶׁמֶן[98]. וְשִׁעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[99]. רְבִיעִית**
16 **מִמֶּנּוּ לָרִבּוּכָה, וּשְׁמִינִית לַחַלּוֹת, וּשְׁמִינִית**
17 **לָרְקִיקִין[100].**

97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פי"א ה"ו: "מביא חצי לוג שמן וחוציהו (חציו) לחלות ולרקיקין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. 98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי

לוג שמן של תודה". 99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). 100) מנחות ו'סיפרא' שם.

כא. הַחַלּוֹת[101] - לוֹתֶת[102] הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן בְּשֶׁמְינִית שֶׁל שֶׁמֶן, וְאַחַר כָּךְ לָשׁ וְאוֹפֶה אוֹתָן[103]. וְהָרְקִיקִין - מוֹשְׁחָן בְּשֶׁמְינִית שֶׁלָּהֶן אַחַר אֲפִיָּתָן[104]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מִן הַכֹּל אַרְבַּע חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין וָמִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן[105].

101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה־לומר: כיצד הן עשויות? 102) מרטיב. 103) בברייתא מנחות עה, א: "תנו רבנן, סולת בלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בוללן (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות בלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". 104) מנחות, שם. וראה להלן פי"ג ה"ח, שכתב "ויראה לי, שאחר אפייה מושח אותן". 105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'".

כב. וְלַחְמֵי תוֹדָה שֶׁאָפָה אוֹתָן אַרְבַּע חַלּוֹת - יָצָא. לֹא נֶאֱמַר אַרְבָּעִים אֶלָּא לְמִצְוָה[106]. וְהוּא שֶׁיַּפְרִישׁ הַחַלָּה שֶׁלָּהֶן[107] אַחַת מִכָּל קָרְבָּן כְּשֶׁהֵן בָּצֵק[108], שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין פְּרוּסָה[109]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן - שֶׁלֹּא יִטֹּל פָּרוּס[110].

106) כשמואל במנחות עו, א. ולא כרב הונא (שם עו:). 107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. 108) שם, וראה בנדרים יב, ב - כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין – חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת ההפרשה יהיו עשר חלות. 109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כי־אם שלימה. 110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

כג. וְכֵיצַד הוּא הַלֶּחֶם הַבָּא עִם אֵיל נָזִיר? לוֹקֵחַ שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן[111] וְעוֹשֶׂה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלּוֹת[112] שָׁוּוֹת, וְהַכֹּל מַצָּה[113]. עֲשָׂרָה רְקִיקִין מְשׁוּחִין בַּשֶּׁמֶן, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת לוֹתֶת הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן בַּשֶּׁמֶן, וְהַכֹּל מַאֲפֵה תַנּוּר[114]. וְשֶׁמֶן שֶׁלָּהֶן רְבִיעִית[115]. וְשִׁעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[116]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מֵהֶן שְׁתֵּי חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין[117].

111) משנה, מנחות עח, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תודה, חלות ורקיקין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודיין (= שני שליש)", ובברייתא שם אמרו: "שלמיו (ויקרא ז, יג) לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד־לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות - כלל, חלות ורקיקין - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות ורקיקין אין, מידי אחריני לא". 112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תודה (מנחות עח.) וחלות תודה היו עשר לכל מין ומין. 113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). 114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות ורקיקין הם מאפה תנור (כסף־משנה). 115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". 116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתודה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני". 117) שנאמר (במדבר ו, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכו'".

כד. שְׁנֵי מִינֵי לֶחֶם שֶׁבְּנָזִיר[118] וְאַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם שֶׁבְּתוֹדָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[119]. וּמַעֲשֵׂה הַלֶּחֶם שֶׁל שְׁנֵיהֶן חוּץ לָעֲזָרָה[120].

118) רקיקין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). 119) שם כז, א - במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התודה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזרו", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, עי' רש"י שם. ותודה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח תודת שלמיו", וקיבלו חכמים כי "שלמיו" לרבות שלמי נזיר (גמרא, שם). 120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם – חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיטת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עח, ב. עט, א. ('הר המוריה'). (אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז.) ואף־על־פי־כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עח:) השוחט את התודה לפנים, ולחמה חוץ לחומת בית פאגי, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפנים מחומת בית פאגי, אף־על־פי שהוא חוץ לעזרה – קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפי"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, ועי' משנה־למלך בשם 'ברכת הזבח').

כה. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח? אַחַר שֶׁזּוֹרֵק דָּמָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[121] מַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִים[122] וּמוֹלְחָן[123] וּמַקְטִירָן[124]. וּשְׁאָר בְּשַׂר הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[125]. וּשְׁאָר בְּשַׂר הַמַּעֲשֵׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים[126]. וּשְׁאָר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לִמְנוּיָיו כְּהִלְכוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח.

121) למעלה פ"ה הי"ז. 122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירן". 123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת

ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר ("אך בכור שור או בכור כשב וגו' את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם ה"ד. 125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. 126) ראה פ"ו שם, ה"ד.

יום ש"ק ד' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר בו מצות־עשה של אכילת קדשי קדשים לכהונה, ובאיזה מקום הם נאכלים.

1 **א. אֲכִילַת הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם - הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים**
3 **וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים[2]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים**
4 **שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָן הַכֹּהֲנִים[3], שֶׁאֲכִילָתָן מִצְוָה.**

2) ובספרא פרשת שמיני פרק ב הלכה ד: "מניין שאכילת קדשים כפרה על כל ישראל, תלמוד לומר (ויקרא י, יז) ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה לכפר עליהם לפני ה', הא כיצד, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". 3) שהם קדשי קדשים, וחזה ושוק של שלמי יחיד שאין באכילות אלו כפרה לבעלים. וראה ברש"י שם. דיבור המתחיל בשאר ימות השנה, שכתב שגם החלק הנאכל לישראל יש בו מצות־עשה. [וכן הוא בתוספתא סוף מסכת פסחים: "איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול את הזבח"].

5 **ב. וְכֵן אֲכִילַת שִׁירֵי מִנְחוֹת[4] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו[5].**

4) מה שנשאר מן המנחה לאחר שנקמצה. 5) ובהמשך הפסוק שנאמר "מצות תאכל במקום קדוש" "ולשון ספרא (פרשת צו פרק ב הלכה ט) מצות תאכל מצוה, כיוצא בו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה, כלומר, שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות־עשה לא דבר של רשות בלבד"

7 **ג. וְאֵין חַטָּאת וְאָשָׁם וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת נֶאֱכָלִין אֶלָּא**
8 **לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בְּעַזָּרָה[6]; וְאִם נֶאֱכְלוּ בַּהֵיכָל[7] - נֶאֱכְלוּ[8].**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חַטָּאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם**
10 **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכֵלוּהוּ, כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ[9]. וְכֵן**
11 **שַׁלְמֵי צִבּוּר הֲרֵי הֵם כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם[10], כְּמוֹ**
12 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

6) ולעניין שיירי מנחות, ראה זבחים סג. במשנה: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה ונאכלים לפנים מן הקלעים (=בחצר אהל מועד, והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים שבמשכן, רבינו בפירוש המשנה זבחים נב:) לזכרי כהונה". ומשום שנאמר (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", וכמו כן נאמר (שם ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש. בחצר אוהל מועד יאכלוה" ונאמר גם (שם, יא) "כל זכר בבני אהרן יאכלנה" 7) ראה פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ה, כי הקודש וקדש הקדשים והאולם שלושתן נקראים היכל. 8) כלומר, היא אכילה כשרה. 9) ואמרו במנחות ח: "רבי יהודה בן בתירא אומר מניין שאם הקיפו גויים את העזרה, שהכהנים נכנסים להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושיירי מנחות, תלמוד לומר, בקדש הקדשים תאכלנו". 10) ונאכלים בעזרה רק לזכרי כהונה.

13 **ד. חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְכֹהֲנִים זְכָרִים**
14 **וּנְקֵבוֹת[11], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ**
15 **וְלִבְנֹתֶיךָ. וְכֵן הַמּוּרָם מִתּוֹדָה וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר,**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי**
17 **יִשְׂרָאֵל לַה' נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ[12].**

11) משנה זבחים נה. "המורם מהם (=מן השלמים, שהם חזה ושוק) כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". 12) כן הוא בפרק א מהלכות ביכורים הלכה י. אבל בפירוש המשניות שם כתב רבינו "וכל אלו אוכלין אותם הכהנים זכרים ונקבות לפי שכן בא הכתוב עליהן (ויקרא י, יד) חקך וחק בניך וגו'" ועיקר הלימוד מתחילת הפסוק "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך וגו'".

18 **ה. וְכֵן הַבִּכּוּר[13], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ**
19 **כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין[14]. וְכָל אֵלּוּ הַנֶּאֱכָלִים**
20 **לְכֹהֲנוֹת - נֶאֱכָלִים לְעַבְדֵי הַכֹּהֲנִים וְלִנְשֵׁיהֶם[15]**
21 **כִּתְרוּמָה[16]. וְכֻלָּן נֶאֱכָלִים בְּכָל הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת**
22 **חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכֵלוּ בְּמָקוֹם**
23 **טָהוֹר. לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן 'בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ', שֶׁהִיא הָעַזָּרָה,**
24 **אֶלָּא 'טָהוֹר', שֶׁהוּא כָּל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. שֶׁכְּנֶגְדּוֹ**
25 **לְדוֹרוֹת - יְרוּשָׁלַיִם. וְהוּא הַדִּין לְמַעֲשַׂר וּפֶסַח[17],**
26 **שֶׁהֲרֵי הֵן קָדָשִׁים קַלִּים כִּשְׁלָמִים. וְהַחֲלוֹנוֹת וָעָבִי**
27 **הַחוֹמָה - כְּלִפְנִים[18].**

13) נאכל לכהנים זכרים ונקבות. 14) של קרבן שלמים שנאכלים לכהנים זכרים ונקבות. ראה בזבחים נז, שמהפסוק הנ"ל אנו לומדים "מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד". ובתוספתא זבחים פרק ו: "הבכור והמורם מן התודה ואיל הנזיר נאכלים לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות". 15) לנשי הכהנים. 16) תוספתא שם: "זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באלו וכל שאינו אוכל בתרומה אינו אוכל באלו". ודע כי יש יוצא מן הכלל הזה והוא: בת כהן שנישאה לישראל ואחר כך נתגרשה, או מת הבעל, ולא היה לה זרע, שחוזרת לבית אביה הכהן לאכילת תרומה, ואף על פי כן אינה חוזרת לאכילת חזה ושוק. 17) ובכור נלמד

ממה שנאמר בו "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק התרומה". והיינו שנאכלים בכל העיר. 18) כלומר, עובי חלל החלונות שבחומת ירושלים ועובי החומה בראשה למעלה, הם כלפנים, כלומר, כירושלים.

1 **ו. הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים בְּיוֹם הַזְּבִיחָה וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל**
2 **יוֹם הַמֻּחֶרֶת עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם**
3 **הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל**
4 **מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹמֵר[20]. נִמְצֵאתָ**
5 **לָמֵד, שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. בֵּין חֵלֶק**
6 **הַכֹּהֲנִים בֵּין חֵלֶק הַבְּעָלִים[21]. וְהוּא הַדִּין לִבְכוֹר**
7 **וּמַעֲשֵׂר[22], שֶׁהֲרֵי הֵן קָדָשִׁים קַלִּים כִּשְׁלָמִים.**

19) ברייתא שם נו: "קדשים הנאכלים לשני ימים ולילה אחת מחשבין בדמן משתשקע החמה וכו' ובבשרן משתשקע החמה של שני ימים". 20) המשך הפסוקים: "והנפש האוכלת ממנה עוונה תשא". 21) במשנה שם: "שלמים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחד, המורם מהם (=חלק הכהנים) כיוצא בהם". 22) שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, אבל הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

8 **ז. אֲבָל הַתּוֹדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קָדָשִׁים קַלִּים,**
9 **אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּיוֹם הַזְּבִיחָה עִם הַלַּיְלָה[23];**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל, לֹא יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד**
11 **בֹּקֶר. וְכֵן אֵיל נָזִיר[24]. וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶן[25] - כַּיּוֹצֵא**
12 **בָּהֶן[26], בֵּין חֵלֶק הַכֹּהֲנִים בֵּין חֵלֶק הַבְּעָלִים[27]. וְהוּא**
13 **הַדִּין לְחַטָּאת וּלְאָשָׁם וּלְשַׁלְמֵי צִבּוּר וְלִשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת,**
14 **שֶׁהַכֹּל נֶאֱכָל לְיוֹם וָלַיְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ**
15 **יֵאָכֵל - כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בַּמַּשְׁמָע[28]. חוּץ מִן הַשְּׁלָמִים,**
16 **שֶׁפְּרֵשׁ בָּהֶן הַכָּתוּב, וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר הַדּוֹמִים לָהֶם.**

23) שלאחריו. 24) נאכל ליום ולילה. ולמדו זאת (שם לו.) ממה שנאמר (ויקרא ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו", שלמיו, לרבות שלמי נזיר וכו'. 25) עם התודה ועם איל הנזיר. 26) שם לו. אמרינן: "לחמי תודה וחלות ורקיקים שבנזיר מניין (=שנאכלין ליום ולילה), תלמוד לומר (שם) קרבנו (="ביום קרבנו ייאכל, לא יניח ממנו עד בקר"). 27) שם נה. במשנה "המורם מהם (=מן התודה ומאיל הנזיר, שהם חזה ושוק וארבע חלות שבתודה וזרוע בשלה וחזה ושוק ושתי חלות שבאיל נזיר) כיוצא בהן (=כבשר)". 28) ראה שם לו. בברייתא: "ובשר זבח תודת שלמיו (שם) למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מניין, תלמוד לומר ובשר. חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. ומניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח (=חגיגת י"ד), תלמוד לומר שלמיו. לחמי תודה וחלות ורקיקים שבנזיר מניין, תלמוד לומר קרבנו". ורבינו שכתב כי מ"קרבנו" משמע כל הקרבנות, "כוונתו לומר מהכרח הייתורים כמו שאמרו בגמרא, אלא שלא נראה לו להאריך" (לחם משנה).

17 **ח. כָּל אֵלּוּ הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה - דִּין תּוֹרָה שֶׁהֵן**
18 **נֶאֱכָלִין עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר; וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן**
19 **הָעֲבֵרָה[29], אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא עַד**
20 **חֲצוֹת הַלַּיְלָה.**

29) שלא תדחק עליו השעה ויבוא לאכול לאחר שעלה עמוד השחר.

21 **ט. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים**
22 **קַלִּים, אֵין אוֹכְלִין אוֹתָם אֶלָּא הַטְּהוֹרִים[30] בִּלְבַד**
23 **הַמּוּלִין[31]. אֲפִלּוּ הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[32] וְלֹא הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ[33]**
24 **- אֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[34]. וְהַטְּמֵטוּם[35] אָסוּר לֶאֱכֹל**
25 **בְּקָדָשִׁים, לְפִי שֶׁהוּא סְפֵק עָרֵל[36]. אֲבָל**
26 **הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - יְרֵאָה לִי שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים[38].**

30) שנאמר (במדבר יח, יא) "כל טהור בביתך יאכל אותו". 31) אבל הערלים אינם אוכלים בקדשים, שאצל פסח (שהוא מקדשים קלים) נאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", ומזה אפשר ללמוד שהוא הדין בקדשים קלים אחרים, ואילו קדשי קדשים יש ללמוד בקל וחומר. 32) כלומר, אפילו טבל הטמא וגם שקעה שמשו של יום הטהרה שבתרומה הוא מותר. 33) קרבן טהרה, כגון הזב והזבה היולדת והמצורע. 34) ולמדו זאת (יבמות עד:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן (אף על פי שטבל והעריב שמשו) אינו אוכל בקדשים. 35) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא אטום, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 36) שמא הוא זכר. 37) שיש לו גם זכרות וגם נקבות. 38) אם נימול (כסף משנה). לפי שגם נקבה אוכלת בקדשים קלים. אבל בקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרים - אינו אוכל שמא הוא נקבה.

27 **י. וּמֻתָּר לֶאֱכֹל אֶת הַקָּדָשִׁים בְּכָל מַאֲכָל[39]. אֲפִלּוּ**
28 **הַכֹּהֲנִים[40] מֻתָּרִין לֶאֱכֹל חֵלְקָם, בֵּין מִקָּדָשִׁים קַלִּים**
29 **בֵּין מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים, בְּכָל מַאֲכָל, וּלְשַׁנּוֹת בַּאֲכִילָתָן[41],**
30 **וּלְאָכְלָם צְלוּיִים שְׁלוּקִים[42] וּמְבֻשָּׁלִים[43], וְלָתֵת לְתוֹכָן**
31 **תַּבְלִין שֶׁל חֵלִין, אֲבָל לֹא תַּבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא**
32 **יָבִיאוּ אֶת הַתְּרוּמָה לִידֵי פִּסּוּל[44]. וְהָעֲצָמוֹת**
33 **הַנִּשְׁאָרוֹת[45] - מֻתָּרוֹת, וְעוֹשֶׂה אָדָם מֵהֶם כָּל כֵּלִים**
34 **שֶׁיִּרְצֶה.**

39) והיינו, בין צלי בין שלוק ובין מבושל, ולא כקרבן פסח, שאינו נאכל אלא צלי. ומה שנאמר באיל נזיר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל" - בישול לאו דווקא, אלא אף צלי ושלוק. 40) [עיקר החידוש בזה שמותר לשנות אפילו קדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים]. 41) כלומר, לא רק שמותר לאכלן בכל מאכל אלא גם רשאי לשנות, דהיינו שאם צלאו, יכול להוסיף עליו בתבלין וכן אם בשלו יכול אחר כך לשלקו או לצלאו. 42) מבושלים הרבה מאד עד שנימוחו. 43) בגמרא זבחים צא. למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ח) "למשחה" - "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". ומה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות ביכורים הלכה כב: "ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים" - אין הכוונה שאינו אוכל אלא צלי, שהרי כאן מפורש שאוכל בין צלי בין שלוק ובין מבושל אלא הכוונה שאם הוא נהנה הנאה שווה בצלי ובמבושל ובשלוק, יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר. אבל אם נהנה מבישול ושילוק

- אוכל מבושל ושלוק כדרכו. 44) שהרי זמן אכילת תרומה אינו מוגבל, ואילו זמן אכילת קדשים מוגבל הוא, ואחרי עבור זמן אכילת קדשים, הם נעשים נותר ונאסרו באכילה ואם ייתן לתוכם תבלין של תרומה, יאסרו גם התבלין, שהרי יש בהם טעם של בשר נותר. 45) והיינו, כשאין בעצמות שום דבר הראוי לאכילה.

1 **יא. הָיְתָה לָהֶם אֲכִילָה מוּעֶטֶת - אוֹכְלִין[46]**
2 **עִמָּהּ[47] חֵלִין וּתְרוּמוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶאֱכֶלֶת עִם**
3 **הַשָּׂבָע[48]. הָיְתָה לָהֶן אֲכִילָה מְרֻבָּה - אֵין אוֹכְלִין**
4 **עִמָּהּ חֵלִין וּתְרוּמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נֶאֱכֶלֶת**
5 **אֲכִילָה גַּסָּה[49]. וְכֵן בִּשְׂרֵי הַמִּנְחוֹת[50].**

46) כלומר, אם היו הקדשים הנאכלים מעט ואין בהם כדי שביעה. 47) ועיין שם ברש"י ותוספות שנחלקו אם מותר לאכול החולין בעזרה, או שאוכלם מחוץ לעזרה. 48) על השובע, "דרך גדולה" (קרית ספר). ו"שלא יצא משולחן רבו רעב". 49) ואכילה גסה אינה אכילה. 50) ובתמורה שם על הפסוק (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה (=מן המנחה) יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה" אמרו: "יאכלו מה תלמוד לומר, מלמד שאם הייתה אכילה מועטת אוכלין עימה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, יאכלוה מה תלמוד לומר, שאם הייתה אכילה מרובה אין אוכלין עימה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה".

6 **יב. אֵין מְבַשְּׁלִין חַטָּאת אוֹ אָשָׁם[51] עִם מוּרָם מִתּוֹדָה**
7 **אוֹ מֵאֵיל נָזִיר[52], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּאוֹכְלֵיהֶן[53] וּבִמְקוֹם**
8 **אֲכִילָתָן[54]. וְלֹא מוּרָם מִתּוֹדָה וּמֵאֵיל נָזִיר עִם בְּכוֹר**
9 **אוֹ עִם חָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים[55], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט זְמַן**
10 **אֲכִילָתָן[56]. וְלֹא מוּרָם מִשְּׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ[57] עִם**
11 **חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁל יוֹם, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּאוֹכְלֵיהֶן[58]**
12 **וּבִמְקוֹם אֲכִילָתָן[59] וּבִזְמַן אֲכִילָתָן[60]. אֲבָל חַטָּאת**
13 **וְאָשָׁם מִתְבַּשְּׁלִין זֶה עִם זֶה[61], וְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר זֶה**
14 **עִם זֶה[62], וְהַבְּכוֹר וְחָזֶה וְשׁוֹק זֶה עִם זֶה[63]. חֲתִיכָה**
15 **שֶׁל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[64] אוֹ שֶׁל פִּגּוּל[65] אוֹ נוֹתָר[66]**
16 **שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה עִם חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת[67] - אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת**
17 **אֲסוּרוֹת לְזָרִים וּמֻתָּרוֹת לְכֹהֲנִים[68].**

51) שאינם נאכלין אלא לזכרי כהונה, ובעזרה. 52) שנאכלין לזכרים ונקבות בכל העיר. 53) של מורם מתודה ואיל נזיר, שאין הנשים אוכלות אותם בגלל טעם החטאת והאשם אשר בהם. 54) שלא יוכלו לאוכלם בכל העיר, בגלל החטאת והאשם. אבל מזמן אכילתם אינו ממעט, שהרי כולם אינם נאכלים אלא ליום ולילה. ועל אחת כמה וכמה שאין לבשל החטאת והאשם עם השלמים, שממעט גם בזמן אכילתו, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה. 55) [הוא הדין שאסור לבשל בשר תודה ואיל נזיר עם בשר של שלמים, אלא שכיוון שדובר פה גם בחטאת ואשם, שאינם נאכלים אלא לכהנים, נקט גם מורם מתודה ואיל נזיר ומשלמים, שהם לכהנים]. 56) שהרי מורם מתודה ואיל נזיר נאכלין ליום ולילה, והבכור והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה. אבל באוכלים ובמקום האכילה הם שווים, כי כולם נאכלים בכל העיר לזכרים ולנקבות. 57) שעבר יום ולילה ונשאר רק יום אחד לאכילה. 58) של השלמים. כי החטאת והאשם אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ואילו המורם מהשלמים נאכלים גם לזכרים וגם לנקבות, כנ"ל. 59) של השלמים, שהחטאת והאשם אינם נאכלים אלא בעזרה ואילו השלמים נאכלים בכל העיר. 60) של החטאת והאשם, שהם נאכלים ליום ולילה, ואילו השלמים של אמש אחרי שעברו עליו יום ולילה לא נשאר מזמן אכילתן אלא יום אחד בלבד. 61) לפי שדינם שווה. 62) שדינם שווה. 63) שאף הם דינם שווה. 64) ערלה פרק ב משנה טז, כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון האומר שגם לזרים מותרות. 65) כלומר, חתיכה זו של קדשי קדשים הייתה של פיגול וכן "או נותר" שבסמוך, היינו, שחתיכה זו של קדשי קדשים הייתה נותר, אבל קדשים קלים שהם פיגול או נותר שנתבשלו עם החתיכות - אותן החתיכות מותרות גם לזרים וגם לכהנים. 66) ["נותר" זה אינו הנותר שבכל מקום אלא המדובר שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ לזמנו, שהוא פיגול, ו"פיגול" שלמעלה הוא שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ למקומו]. 67) של חולין או של קדשים קלים. [והמדובר כשהיה בהן כדי ביטול, דהיינו מאה כנגד האיסור, שביטול קדשים - במאה]. והמדובר כשהכירו את החתיכה האסורה והוציאוה, באופן שאין כאן בעיה של "חתיכה הראוייה להתכבד" שאינה בטלה בתערובת. 68) [כן כתב רבינו גם בהלכות פסולי המוקדשין (שם הלכה כד) שחתיכה של חטאת [טהורה] או פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבו במאה חתיכות של חולין הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לכהנים (שאין כאן אלא הפסד מועט - ואף על פי שתרומה עולה במאה ואחד אף על פי שגם שם אינו אלא הפסד מועט - בקדשים החמירו)].

18 **יג. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים**
19 **שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם בְּשַׂר תַּאֲוָה - הֲרֵי[69] בְּשַׂר הַתַּאֲוָה אָסוּר**
20 **לִטְמֵאִים וּמֻתָּר לִטְהוֹרִים[70].**

69) בשר חולין. 70) כלומר, "אם היה בשר קדשי קדשים (הוא) זה שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי הכהנים וכו'. ואם יהיה בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי זרים ולא נחוש בזה העניין ודומה לו לאחד משישים כיוון שהכל מותר ואין שם דבר ייאסר אכילתו".

21 **יד. נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ**
22 **יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּחַטָּאת: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה;**
23 **וְנֶאֱמַר בְּאָשָׁם: הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר**
24 **בִּשְׁלָמִים: לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה;**
25 **וְנֶאֱמַר בְּמִנְחָה: הַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ יִהְיֶה. אֵין**
26 **הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּכָל אֵלּוּ אֶלָּא בָּרָאוּי: שֶׁהַכֹּהֵן הָרָאוּי**
27 **לָעֲבוֹדָה[71] - זֶהוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לֶאֱכֹל; וּמִי שֶׁאֵינוֹ**
28 **רָאוּי בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה טָמֵא - אֵין לוֹ חֵלֶק**

לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּטְהַר לָעֶרֶב. אֲבָל לְעִנְיַן חֲלֻקָּה - הַכֹּל לְאַנְשֵׁי בֵּית אָב[72] שֶׁמַּקְרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֻלָּם חוֹלְקִים בְּכָל קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ כְּאָחִיו, בֵּין זֶה שֶׁהִקְרִיב בֵּין אָחִיו שֶׁעִמּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא הִקְרִיב[73].

71) אף על פי שלא עבד. והמדובר כשראוי גם לאכילת קדשים. 72) ספרא שם. [ומה שאמרו (זבחים צט.) "והרי משמרה כולה דאין מחטין (=זורקים הדם על גבי המזבח) ואוכלים", לא אמרו כן אלא להיתר אכילה, שהרי בתחילת הסוגיא שם לא דיברו על חלוקה, וראה בלחם משנה. ומה שאמרו בפסחים נז. שתיקנו שיחלקו בערב שבת לכל המשמר (ולשון הגמרא "דאתיין כולהו משמרות", לאו דווקא) - אין זה אלא בעורות, אבל בבשר אי אפשר לתקן כן, שהרי ייפסל בנותר]. 73) אלא שראוי להקריב.

טו. וְלָמָּה חָלַק הַכָּתוּב בַּמִּנָחוֹת בֵּין מְנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת וּמִנְחַת הַסֹּלֶת? שֶׁהֲרֵי בָּאֲפוּיוֹת הוּא אוֹמֵר: כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר, לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה[74]; וּבְמִנְחַת הַסֹּלֶת הוּא אוֹמֵר: וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה, לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו[75]. שֶׁהָאֲפוּיָה, כְּשֶׁחוֹלְקִין אוֹתָהּ אַנְשֵׁי בֵית אָב, כֹּל שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ חֶלְקוֹ, אֲפִלּוּ כְּזַיִת פַּת - הֲרֵי הוּא רָאוּי לוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹכְלוֹ מִיָּד; אֲבָל הַסֹּלֶת, אִם יְחַלְּקוּהָ בֵּינֵיהֶן, נִמְצָא מַגִּיעַ לָזֶה מְלֹא כַּפּוֹ סֹלֶת אוֹ פָּחוֹת, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לָלוּשׁ אוֹתוֹ וְלֹא לֶאֱפוֹתוֹ, לְפִיכָךְ הָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיַּחְלְקוּ מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה[76], וְלֹא יַחְלְקוּ מִנְחָה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַל כָּל אַנְשֵׁי בֵית אָב; הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר בָּהּ: לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו - לוֹמַר שֶׁיַּחְלְקוּהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂה מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה מַחֲבַת אוֹ סֹלֶת כְּנֶגֶד סֹלֶת; אֶלָּא כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹלְקִין שְׁיָרֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

74) שהיה נראה שכל המנחה שייכת לכהן המקריב. 75) שמכאן למדו שהיא נחלקת לכל אנשי בית אב, ולא אמרה התורה דין חלוקה במנחת סולת. 76) כלומר, מנחה שלמה, שאם היו עשרים כהנים בבית אב והיו שם עשרים מנחות, יקבל כל אחד מנחה שלמה, ולא שכל אחד ואחד יקבל חלק אחד מעשרים מכל מנחה ומנחה.

טז. וְכֵן אֵין חוֹלְקִין עוֹף כְּנֶגֶד עוֹף[77], וְלֹא חַטָּאת כְּנֶגֶד חַטָּאת, וְלֹא חָזֶה וָשׁוֹק כְּנֶגֶד חָזֶה וָשׁוֹק[78]; אֶלָּא כָּל חֵלֶק וָחֵלֶק חוֹלְקִין אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה.

77) היינו חטאת העוף הנאכלת לזכרי כהונה. 78) (ויקרא ז, י־יב) איש כאחיו - וסמיך ליה ואם על תודה, כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים".

יז. אֵין הַקָּטָן חוֹלֵק[79] אֲפִלּוּ בְּקָדָשִׁים קַלִּים[80], אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַאֲכִילוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[81]. וְכֵן אִשָּׁה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין חוֹלְקִים לָהֶם בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כְּלָל[82], שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כְּאָחִיו[83]. אֲבָל בַּעַל מוּם, בֵּין קָבוּעַ בֵּין עוֹבֵר, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁהָיָה תָּמִים וְנִפְסַל[84] - חוֹלֵק[85] וְאוֹכֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים[86] וְגוֹמֵר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה[87]. אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא - אֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכֹל לָעֶרֶב.

79) כלומר, אין לו חלק במתנות כהונה, משום שנאמר (שם ז, י) "איש כאחיו" ודרשו (קידושין ומנחות וספרא שם) "איש חולק וכו' ואין הקטן חולק וכו'". 80) שהרי הפסוק "איש כאחיו", שממנו למדו חלוקת קדשים ושאין הקטן חולק - מדבר גם בקדשים קלים. 81) זבחים צט. "הרי קטן דאינו ראוי לחיטוי - ואוכל", וכתב רש"י שם בדיבור המתחיל קטן: "דאמרינן במנחות (עג.) איש כאחיו, איש חולק ואין קטן חולק ומדמעיט ליה מחלוקה מכלל דאכיל, ועוד כל זכר כתיב" (ויקרא ו, יא; ז, ו). והרי הפסוק הראשון מדבר במנחה והפסוק השני במנחה ובאשם, ושניהם קדשי קדשים. 82) כלומר, לא רק בקדשי קדשים שאסורים בהם באכילה - אינם חולקים, אלא אפילו בקדשים קלים שמותרים להם באכילה, אינם חולקים בהם, כדין הקטן. 83) עיקר הלימוד הוא מתחילת הפסוק: "לכל בני אהרן" - "בני אהרן ולא בנות אהרן". 84) ונתרבה ממה שכתוב (ויקרא ז, ו) אצל אשם "כל זכר בכהנים יאכלנו". 85) יש לו חלק. 86) בזבחים שם למדו מפסוק זה שבעל מום אוכל בקדשים, ואילו זכות חלוקה בקדשים למדו ממה שנאמר שלש פעמים "כל זכר": א) אצל מנחה (שם ו, יא); ב) אצל חטאת (שם, כב); ג) אצל אשם (שם ז, ו), אנו למדים מפסוק אחד כי בעל מום חולק, אף כי אינו ראוי לעבודה. ומפסוק שני - כי גם הנולד במומו חולק, ומהפסוק השלישי - כי גם בעל מום קבוע בכלל זה. 87) בזבחים צט. "בעי ריש לקיש בעל מום והוא טמא מהו שיחלקו לו כיוון דלא חזי ורחמנא רבייה לא שנא מה לי טמא מה לי בעל מום, או דלמא ראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבה תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול בערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן, שמע מינה".

יח. וְכֹהֵן גָּדוֹל אוֹכֵל[88] שֶׁלֹּא בַּחֲלֻקָּה, אֶלָּא נוֹטֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[89].

88) בקדשי המקדש אבל לא בקדשי הגבול. 89) בספרא פרשת צו פרשה ב הלכה ח על מה שנאמר (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", דרשו: "לאהרן ובניו", לאהרן תחילה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת".

יט. כָּל הָרָאוּי לַאֲכִילַת הַקֳּדָשִׁים[90] בִּשְׁעַת הֶקְרֵבָן - חוֹלֵק לֶאֱכֹל; וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה[91] וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל לָעֶרֶב - אֵין חוֹלֵק כְּדֵי לְהַנִּיחַ חֶלְקוֹ לָעֶרֶב. כֵּיצַד? טְבוּל יוֹם[92] וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים[93] וְהָאוֹנֵן[94]

בְּיוֹם הַקְּבוּרָה[95], בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל[96] בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אֵין חוֹלְקִין לֶאֱכֹל לָעֶרֶב.

90) [נוסף למה שהוא ראוי לעבודה (למעלה הלכה יד) ואם כן קטן שאינו ראוי לעבודה, אף על פי שהוא ראוי לאכילה - אינו חולק. ולא הוצרך רבינו למעטו, שהרי ממילא הוא ממועט, והוא הדין לאשה ואנדרוגינוס, ועיין בלחם משנה]. 91) כגון כהן גדול אונן, וטמא שראוי בקרבנות צבור (להלן הלכה כג), וכגון שהקריבו הטהורים, אבל בהקריבו הטמאים אינו נאכל כלל, אלא נשרף כשאר קדשים שנטמאו. 92) כל שנטמא בטומאה מן התורה וטבל ועדיין לא העריב שמש. 93) כגון הזב, הזבה, היולדת והמצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן (=קרבן טהרה), 94) "אונן נקרא האדם, שימות לו מת שחייב עליו אבלות, ויום המיתה בלבד הוא אונן מדאורייתא, ואסור לו לאכול בקדשים כל זמן שהוא באנינות. 95) היינו כשיום הקבורה אינו ביום המיתה, שאז אינו אונן בלילה שלאחריו אפילו מדרבנן. 96) אף על פי שהוא מקריב.

כ. כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל - אֵינוֹ רָאוּי לַעֲבֹד; חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל הָאוֹנֵן, שֶׁהוּא מַקְרִיב וְאֵינוֹ אוֹכֵל[97], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבֹד - אֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל; חוּץ מִבַּעַל מוּם, שֶׁהֲרֵי נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה[98].

97) והטעם בזה "משום שנאמר (ויקרא כא, יב בכהן גדול) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב, ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת", ו"אסור לאכול בקדשים משום שנאמר (שם י, יט באהרן הכהן הגדול) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (שם הלכה ח). וטמא שמקריב בקרבנות צבור ואינו אוכל (ראה השגת הראב"ד) אינו משום שהוא פסול, אלא מחמת שהקרבן נטמא ואינו ראוי לאכילה. 98) ויקרא ו, כב, "כל זכר בכהנים" לרבות בעל מום.

כא. כֹּל שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בַּבָּשָׂר - אֵין לוֹ חֵלֶק בָּעוֹרוֹת[99]. אֲפִלּוּ טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים[100] - אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר[101]. שֶׁנֶּאֱמַר: הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן, לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר וְרָאוּי לָעֲבוֹדָה מִשְּׁעַת זְרִיקָה עַד אַחַר הֶקְטֵר חֲלָבִים[102].

99) ולמדו זאת בספרא פרשת צו פרק ט הלכה ה ממה שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה - פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן". 100) כלומר, בלילה. שטבל והעריב השמש. 101) להשמיענו שצריך "שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבים". למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה. 102) למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטר חלבים.

כב. נִטְמָא אַחַר זְרִיקָה וְטָבַל, וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר אַף בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים - הַדָּבָר סָפֵק אִם חוֹלֵק אִם אֵינוֹ חוֹלֵק. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

כג. קָרְבַּן צִבּוּר הַבָּא בְּטֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּמֵאִים מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[103] - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטְּהוֹרִין לֶאֱכֹל לָעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה[104].

103) כלומר, ראויין להקריב אותו, אבל למעשה לא הקריבוהו אלא הטהורים, שאם הקריבו הטמאים, אין הקרבן נאכל אלא נשרף כשאר הקרבנות שנטמאו. 104) בזבחים צט. "בעי רב אושעיא טמא בקרבנות צבור (=שהקריבוהו טהורים) מהו שיחלקו לו, מי אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאין ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן שמע מינה".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבוארו בו איסורי אכילת בשר עולה ואיסורי שאר הקרבנות גם לכהנים, ובשר קדשי קדשים לזר.

א. כָּל הָאוֹכֵל[2] כְּזַיִת[3] מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמָהּ[4] בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמָהּ - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹמֵר וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[5], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה[6] לְאוֹכֵל בְּשַׂר הָעוֹלָה.

2) בין כהן ובין ישראל (רש"י במכות יז:). 3) אף־על־פי שכתב רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קמו) כי הלאו הזה של "לא תוכל לאכול וגו'" הוא האזהרה לכל מועל (וכן כתב הכסף־משנה כאן, והמשנה־למלך בפ"א מהלכות מעילה הלכה ג), ובמעילה אין שיעור של כזית אלא שוה פרוטה (הלכות מעילה שם הלכה א) — עולה לאחר שחיטה שאינה ראויה לכלום, אלא להקרבה על גבי מזבח, אין לה ערך של ממון כלל, ולפיכך דנו בה בשיעור כזית ככל איסורי המאכלות ולא בשוה פרוטה (ראה במנחת־חינוך מצוה תמז). 4) מה־שאין־כן בקדשים הנאכלים, ראה להלן הלכה ד. 5) בספרי פ' ראה (לדרים יב, יז) ומכות יז. 6) "נדריך זה עולה" (שם ושם).

ב. וְחֶלְבָּהּ וּבְשָׂרָהּ וְסָלְתָּהּ וְשַׁמְנָהּ וְיַיִן שֶׁל נְסָכֶיהָ[7] - חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[8].

7) כי קרבן עולה טעון נסכים (למעלה פ"ב הלכה ב) ומנחת נסכים נשרפת כולה על המזבח, והיין מתנסך על המזבח ויורד לשיתין (שם הלכה א). 8) להלקותו. מעילה טו: במשנה: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה", ופירש שם רבינו, וכן רש"י שם שמצטרפין גם לענין מעילה, שאם אכל מכולם כזית אחד הרי זה מעל, וחייב מלקות, וכן פירש"י שם. ואף־על־פי שיין שיעורו תמיד ברביעית, אין זה אלא בשתיה. אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין — שיעורו בכזית (תוספות זבחים קט. ד"ה עולה, וראה במנחת־חינוך מצוה קמח).

ג. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִכָּל הָאֵמוּרִין[9], בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל[10] - לוֹקֶה. שֶׁהָאֵמוּרִין כָּלִיל לַמִּזְבֵּחַ כְּכָל הָעוֹלָה[11], וַהֲרֵי נֶאֱמַר

בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים: כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל; כֹּל שֶׁהוּא כָּלִיל לַמִּזְבֵּחַ - אֲכִילָתוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקִין עָלָיו בְּכְזַיִת[12]. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[13] - לוֹקֶה[14]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵאָכֵל, בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף[15].

9) האימורים של כל הקרבנות ולא רק של עולה. 10) ראה ברייתא מנחות עד: המובא בדברינו להלן בהמשך ההלכה. 11) ראה לחם־משנה למעלה ה"א. 12) כלומר, נוסף על איסור מעילה (ראה למעלה הלכה א, ולהלן פ"א ופ"ב מהלכות מעילה), לוקה גם על כל לאו של "כליל תהיה לא תאכל". מקור הדברים במנחות עד. עד: "בעא רבינא, כהן שאכל מן האימורין מהו, לאו דזרות (=וזר לא יאכל קודש – שמות כט, לג) לא קמיבעיא לי (=שאינו חייב (ודלא כפירש"י), שלא נאמר הלאו הזה אלא בדבר הנאכל לכהנים, אבל אימורים שאינן נאכלים לכהנים, אין בהם הלאו של "וזר לא יאכל קודש", ראה מכות יח. ובתוספות מנחות שם – הר המוריה, וראה להלן הלכה ח), כי קמיבעיא לי לאו דכליל תהיה, מאי (מי הוי כהן חייב משום לאו דכליל תהיה, כמו שהוא חייב על אכילת מנחת כהן – רש"י), אמר רב אהרן לרבינא, תא שמע, דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא־תעשה על אכילתו". וראה גם מכות יח: וספרא צו פרק ה הלכה ד. 13) שאינן בכלל כליל תהיה, שהרי אינם נקרבות על המזבח אלא נשרפות בבית הדשן (למעלה פ"ז הלכות ב־ד, וראה לחם־משנה למעלה הלכה א, ומשנה־למלך כאן ובפ"א מהלכות מעילה הלכה ג). 14) כלומר, נוסף על זה שלוקה מטעם מעילה (ראה להלן פ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ופ"ב שם הלכה ד). 15) ספרא צו פ"ח הלכה ה, ופסחים פג. וזבחים פב.

ד. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַקָּדָשִׁים, אֲפִלּוּ קָדָשִׁים קַלִּים, קֹדֶם זְרִיקַת דָּמָם[16] - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְנִדְבֹתֶיךָ. כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ בִּשְׁעָרֶיךָ קֹדֶם שֶׁזּוֹרְקִין דָּמָן בְּשַׁעֲרֵי הַמָּקוֹם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[17], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קַלִּים בֵּין חֲמוּרִים[18]. וְשִׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹדָה, שֶׁהֵם: הַחֵלֶב וְהַבָּשָׂר, וְהַסֹּלֶת[19] וְהַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן, וְהַלֶּחֶם - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[20].

16) שאין בהם דין מעילה, ראה להלן פ"ב מהלכות מעילה הלכה א. 17) מכות יז. וספרי ראה (לדברים שם). 18) במכות שם אמרו, כי בכור וחטאת ואשם ועולה נלמדים בקל־וחומר מתודה ושלמים. 19) שהרי התודה טעונה נסכים (מנחות צ:). 20) משנה במעילה טו: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה וכו'. וששה בתודה, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם".

ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[21], שֶׁזּוֹ[22] אַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[23], שֶׁהוּא לוֹקֶה; שֶׁחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם לְקָדָשִׁים קַלִּים כְּחוֹמַת הָעֲזָרָה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים. וְאֶחָד בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם אוֹ שְׁיָרֵי מְנָחוֹת[24].

21) מכות וספרי שם. 22) בקרך וצאנך. ולא כתב רבינו שלוקה גם משום "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (ראה להלן הלכה ו), לפי שיתכן כי הבשר לא יצא חוץ לעזרה, אלא הוא עמד בחוץ והכניס ראשו בפנים. ורק על ר' שמעון שמנה חמש מלקיות בזר שאכל מן העולה לפני זריקה, מקשה הגמרא (מכות יח.) למה לא מנה גם לאו של "ובשר בשדה", לחייבו בשש מלקיות, וראה בלחם־משנה. 23) מכות יז. במשנה וספרי שם. ובגמרא שם: "ונדבותיך זו תודה ושלמים". 24) ראה למעלה פ"י הלכה ג, כי "אין החטאת והאשם ושירי מנחות נאכלים אלא לזכרי כהונה בעזרה".

ו. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה, וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם - נִפְסָל וְנֶאֱסַר לְעוֹלָם[25], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לִמְקוֹמוֹ - אָסוּר לְאָכְלוֹ[26]. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה[27]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ - כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נַעֲשָׂה כִּטְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[28].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיון שיצא הבשר חוץ למחיצתו, נעשה טריפה".

בפנימיות העניינים, 'טריפה' מרמז על זמן הגלות, כמארז"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה כו", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, וכאשר עם ישראל נמצאים חוץ למחיצתן, היינו בגלות - הרי הם כטריפה שאין להם שלימות אמיתית, היינו החיות והחירות.

(על־פי 'לקוטי שיחות' חל"ב עמוד 42)

25) חולין סח: מכות יח. זבחים פב. 26) חולין שם. 27) מכות שם. כלומר, בין אם חזר למקומו ובין לא חזר למקומו. 28) פ"ה הלכה ט.

ז. נִכְנַס[29] בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[30] לַהֵיכָל - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

29) זבחים פב: 30) כלומר, בשר קדשי קדשים בוודאי אינו נפסל, שהרי בשעת הדחק, גם ההיכל הוא מקום אכילה (זבחים סג. ולמעלה פ"י הלכה ג), אלא אפילו קדשים קלים שהבעלים הישראלים האוכלים אותם אסורים ליכנס להיכל לאכלן – גם הם אם נכנס הבשר שלהם להיכל הרי הוא כשר, שהרי אמר ר' יוחנן (זבחים סג.) "שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר" (ראה למעלה פ"ה הלכה ד). הרי שאם נכנס בשר קדשים קלים להיכל הוא

כשר, וראה גם שם פב: "בשר הנכנס לפנים כשר", ולא חילקו בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים.

ח. זָר[31] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בְּעַזָּרָה אַחַר זְרִיקַת דָּמִים - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם וְגוֹמֵר, וְזָר לֹא יֹאכַל וְגוֹמֵר; בַּמָּקוֹם שֶׁהַכֹּהֵן אוֹכֵל[32] וּבְעֵת שֶׁרָאוּי לֶאֱכֹל[33], אִם אֲכָלוֹ שָׁם הַזָּר - לוֹקֶה[34]. אֲבָל אִם אָכַל הַזָּר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּחוּץ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בַּחוּץ[35], לֹא מִשּׁוּם זָר שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ[36], שֶׁהֲרֵי אֵינָם רְאוּיִין שָׁם לַכֹּהֲנִים[37]. וְכֵן אִם אֲכָלָן בָּעֲזָרָה קֹדֶם זְרִיקָה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל קֹדֶם זְרִיקָה בִּלְבַד, לֹא מִשּׁוּם זָרוּת[38].

31) מכות יח: 32) בעזרה. 33) אחרי זריקת הדמים. 34) במכות שם: "איתמר, אמר רב גידל אמר רב, זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא, דאמר קרא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, קרינן ביה וזר לא יאכל קודש. וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא קרינן ביה וזר לא יאכל". ומכאן שגם מחוץ לעזרה הוא פטור, לפי שאין שם "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וראה גם שם יח. "זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר' שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום וזר לא יאכל כי קודש הם, הני מילי היכא דלכהנים חזי, הכא דלכהנים נמי לא חזי", ראה בהמשך ההלכה. 35) ראה למעלה הלכה ה. 36) שם יח. 37) ראה למעלה הלכה ד. 38) דברי רב גידל שם.

ט. זָר[39] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מֵחֲטַאת הָעוֹף[40] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם זָר שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. שֶׁכָּל מְלִיקָה נְבֵלָה הִיא, וּכְשֶׁהֶחֱתָרָה - לַכֹּהֲנִים הֶחֱתָרָה[41], לֹא לְזָרִים; וַהֲרֵי הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאֶחָד[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

39) יבמות לב: כר' חייא. 40) לאחר הזאה ומיצוי (ראה למעלה פ"ז הלכות ו-ז), אבל לפני כן אינו לוקה על איסור זרות (ראה למעלה הלכה ח). 41) שם בגמרא. וראה למעלה פ"ז שם. 42) כלומר, מיד אחד הזאה ומיצוי, שאז פקע איסור מעילה (כי אין מעילה בדבר הנאכל) – חלים שני האיסורים הנ"ל, של זרות ונבלה כאחד (יבמות שם, ועיין שם ברש"י ותוספות). 43) בפי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח. וראה גם להלן פ"ד מהלכות שגגות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בו המנחות הבאות עם הקרבן, והבאות בפני עצמן, וכמה הן.

א. הַמִּנְחוֹת הֵם מִן הַקָּרְבָּנוֹת[2]. וְהַמִּנְחוֹת הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן וְאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נְסָכִים - מֵהֶם מִנְחַת צִבּוּר, וּמֵהֶם מִנְחַת יָחִיד[3].

2) שהרי נאמר בהן (ויקרא ו, ז) לשון הקרבה ('קרית ספר').

ויש לפרש עוד כי הם קרבנות עצמן ואינן טפילות לקרבן אחר כמו מנחת הנסכים הבאה עם הקרבנות, ראה למעלה פ"ב ה"א שנשרפת כולה, עיי"ש. וראה להלן בסמוך. 3) מבואר להלן ה"ג-ד בדברי רבינו.

ב. וְכָל הַמִّנְחוֹת סֹלֶת[4] חִטִּין[5]; חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה[6] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[7], שֶׁהֵם מִן הַשְּׂעוֹרִים.

4) סוטה טו, א. והוא קמח מנופה ונקי מפסולת. 5) משנה, שם יד, א: "כל המנחות באות מן החיטים, וזו (= מנחת סוטה) באה מן השעורים". 6) שבאה שעורים וקמח בלתי מנופה (משנה, שם). וראה פ"ג מהל' סוטה הי"ב. 7) הקרב ביום שני של פסח שהוא יום טז בניסן, והוא נזכר בספר ויקרא (ב, יד וכג, י. וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ג). והוא בא מן השעורים (משנה, שם), ואף־על־פי־כן הוא בא "גרש", כלומר, מנופה ונקי מכל פסולת (שם), וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין שם הי"ב.

ג. שָׁלֹשׁ מִנְחוֹת לַצִּבּוּר: עֹמֶר הַתְּנוּפָה. וְהוּא קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ[8], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[9]. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁמְּבִיאִין בְּיוֹם עֲצֶרֶת[10]. וְאֵלּוּ[11] נִקְרָאוּ מִנְחָה[12], וְאֵינָן קְרֵבִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[13], וְהֵן חָמֵץ[14]. וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַה', וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ[15]. וְהַמִּנְחָה הַשְּׁלִישִׁית הוּא לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל שַׁבָּת[16]. וְאֵינוֹ קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[17], אֶלָּא כֻּלּוֹ נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[18], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19].

8) כלומר, מקטירים ממנה את הקומץ, על המזבח, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 9) בהל' תמידין ומוספין, שם. 10) ראה ויקרא כג, טז-יז. וראה בפ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. 11) שתי הלחם. 12) מנחות מו, ב. שכן נאמר (שם, טז) "והקרבתם מנחה חדשה לה'", ועוד נאמר (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'". 13) כלומר, אין מהם לאישי המזבח ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ג ה"ח). וראה להלן פ"ח מהל' תמידין ומוספין הי"א. 14) משנה, מנחות נב, ב: "כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, שהן באות חמץ", שכן נאמר (שם כג, יז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". 15) ואמרו במנחות נח, א - כי פסוק זה מדבר בשתי הלחם. 16) ויקרא כד, ה-ח. וראה בפ"ה מהל' תמידין ומוספין והם נקראים מנחות, כמו שנראה במשנה מנחות נט, א וסא, א. ובגמרא שם נז, א. ראה להלן הי"ט. וראה עוד ברש"י על התורה (שם, ט) וב'תוספות יום־טוב' מנחות פ"ה מ"ג. 17) כלומר, אינו טעון הגשה למזבח (מנחות סא. במשנה), ואין ממנו לאישי המזבח ('סיפרא' שם). 18) שנאמר (שם, ט) "והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש". 19) להלן בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"י-יב, ובפ"ה שם ה"ה.

ד. וְתֵשַׁע מִנְחוֹת הַיָּחִיד, וְכֻלָּן קְרֵבִין לַמִּזְבֵּחַ, וְאֵלּוּ[20] הֵן: מִנְחַת חוֹטֵא. וְהִיא הַמִּנְחָה שֶׁמַּקְרִיב הֶעָנִי כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב חַטָּאת וְלֹא תַּגִּיעַ יָדוֹ[21]. מִנְחַת סוֹטָה. וְהִיא

מִנְחַת הַקְּנָאוֹת[22], שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ[23]. הַמִּנְחָה שֶׁמַּקְרִיב כָּל כֹּהֵן תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנֵס לָעֲבוֹדָה[24], שֶׁמַּקְרִיב אוֹתָהּ בְּיָדוֹ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת[25] מִנְחַת חִנּוּךְ. הַמִּנְחָה שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל יוֹם[26], וְהִיא הַנִּקְרֶאת[27] חֲבִתִּין[28]. מִנְחַת הַסֹּלֶת[29]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת הַמַּחֲבַת[30]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת הַמַּרְחֶשֶׁת[31]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר[32]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת רְקִיקִין[33]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.

20) כלומר, טעונות הגשה והקטרת הקומץ, וראה להלן. 21) ויקרא ה, יא. וראה פ"י מהל' שגגות ה"ד. 22) המוזכרת בבמדבר (ה, טו) "כי מנחת קנאות הוא", וראה גם במנחות ב, א. ונט, א. 23) בפ"ג מהל' סוטה הי"ב־טו. וראה במדבר שם, טו־כו. 24) ראה למעלה פ"ה מהל' כלי המקדש הט"ז, וב'סיפרא' צו פ"ג ה"א. 25) ראה להלן פי"ג ה"ד. 26) ראה להלן פי"ג ה"ב־ד. ופ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ח. 27) משנה, מנחות נ, ב. 28) "על שם מחבת קרו להו חביתין, דכתיב (ויקרא ו, יד) על מחבת בשמן תעשה" (רש"י מנחות, שם). וכל אלו ארבע המנחות אינן באות נדבה כי־אם חובה, אבל יתר חמשת המנחות, אינן באות חובה כי־אם בנדר ונדבה, ראה להלן. 29) ויקרא ב, א: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ונקראת מנחת סולת משום שנקמצת כשהיא סולת ('רבינו גרשום' מנחות נט. וראה גם רש"י שם) וראה להלן פי"ג ה"ה "כיצד היתה נעשית". 30) ויקרא שם, ה: "ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה וגו'". וראה להלן פי"ג ה"ו כיצד היתה נעשית. 31) שם, ז: "ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה וגו'". וראה להלן שם ה"ו־ז כיצד היתה נעשית, ומה בין מחבת למרחשת. 32) שם, ד: "וכי תקריב מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן", וראה להלן שם ה"ח. 33) אף הוא מאפה תנור, אלא שהנודב מנחת מאפה תנור, יכול להביא או חלות או רקיקין, כמו שנאמר (שם) "וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן", וראה להלן פי"ג שם.

ה. כָּל הַמִּנְחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[34] - אֵין כָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרוֹן[35]. וּמִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת כֻּלּוֹ[36]. וְחָמֵשׁ מִנְחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - יֵשׁ לוֹ לְהִתְנַדֵּב וְלִנְדֹּר מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ אֶלֶף עִשָּׂרוֹן[37]. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר וּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת וּמִנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין - כָּל אַחַת מֵהֶן עִשָּׂרוֹן אֶחָד, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר[38].

34) אבל המנחות שאינן קריבות לגבי המזבח, כגון שתי הלחם ולחם הפנים, יש להם שיעור אחר, וכמו שמבואר במקומם, בפ"ה ופ"ח מהל' תמידין ומוספין. 35) סולת, והוא עשירית האיפה. ויתכן כי למדו כן ממה שנאמר (במדבר כח, יג) "ועשרון עשרון סולת מנחה" להורות כי כל מנחה צריכה עשרון סולת ('קרית ספר'). וראה להלן. 36) משנה, מנחות כז, א: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו", "שאם היתה שום מנחה בפחות מעשרון היא פסולה" (פירוש המשנה, שם). ולמדו זאת (גמרא שם, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ט ה"ח) ממה שנאמר (שם, ב) "מסלתה", שאם חיסר סלתה כל שהוא פסולה, וראה גם במנחות ט, ב. 37) כך נשמע מדברי המשנה שם פח, א. ומה שנאמר (במדבר כח, יג) "עשרון סולת מנחה" (ראה למעלה) אינו אלא שלא יפחות מן העשרון, אבל אם רוצה להביא יותר – יביא ('קרית ספר'). וראה להלן ה"ז שנותן לוג שמן לכל עשרון ועשרון. 38) במנחות עו, ב: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות". ופירשו ה'תוספות' שם ד"ה כל, כי המדובר במנחת נסכים, וגזירת הכתוב היא, שהרי נאמר בהם "שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל", ואין לשנות. ולפי זה, הוא־הדין לכל המנחות שאינן באות בנדר ונדבה, שאין להוסיף על העשרון (ראה כסף־משנה ו'הר המוריה'). שהרי במנחת סוטה נאמר (ויקרא ה, יא) "עשירית האיפה", וכן נאמר (במדבר ה, טו) במנחת קנאות, וכן נאמר (ויקרא ו, יג־טו) במנחת חינוך ובמנחת חביתין, וכן למדו בעומר מה שנאמר (שמות טז, לו) "והעומר עשירית האיפה הוא" (עי' רש"י מנחות סג:). וראה ב'קרית ספר'.

ו. כָּל הַמִּנְחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת הַגָּשָׁה[39] בְּמַעֲרָב[40] כְּנֶגֶד חֲדָהּ שֶׁל קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית[41], וְאֵינָן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה[42]; חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה[43] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[44], שֶׁשְּׁנֵיהֶן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה וְהַגָּשָׁה[45].

39) למזבח. ראה משנה, מנחות ס, א. ונלמד זאת בגמרא שם מן הפסוקים. 40) של המזבח, שם סא, א - במשנה: "והגשה במערב". 41) משנה זבחים סג, א: "ושלשה דברים היתה אותה קרן (= דרומית מערבית) משמשת וכו' חטאת העוף וההגשות וכו'", רוצה־לומר (הגשת) המנחה, לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח ופני ה' אלא בקרן מערבית דרומית" (פירוש המשנה, שם) וכן הוא בסוטה יד, ב: "לפני ה', יכול במערב? תלמוד־לומר אל פני המזבח. אי אל פני המזבח, יכול בדרום? תלמוד־לומר לפני ה', הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן, ודיו", וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט ה"ו. 42) מנחות ס, א - במשנה. 43) ראה למעלה פ"ט הט"ז. 44) ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 45) שם סא, א - במשנה. תנופה מפורשת בשניהם בתורה, והגשה במנחת סוטה גם כן מפורשת בתורה (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח" וזו היא הגשה, ובמנחת העומר שלא נזכרה הגשה בתורה, למדוה (שם ס:) "במה הצד" ממנחת חוטא וממנחת סוטה.

ז. כָּל הַמִּנְחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה[46]. לוג שֶׁמֶן לְכָל עִשָּׂרוֹן[47], וְקֹמֶץ לְבוֹנָה לְכָל מִנְחָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה עִשָּׂרוֹן אֶחָד בֵּין שֶׁהָיְתָה שִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹנִים[48]; שֶׁאֵין מְבִיאִין בִּכְלִי אֶחָד יָתֵר עַל שִׁשִּׁים

עִשָּׂרוֹן[49], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]. חוּץ מִמִּנְחַת קְנָאוֹת וּמִנְחַת חוֹטֵא[51], שֶׁנֶּאֱמַר[52]: לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה[53].

46) ראה משנה, מנחות נט, א. ושמן נאמר בכל המנחות (חוץ מסוטה וחוטא), ולבונה נאמרה רק במנחת הסולת, וממנה למדו (שם) לשאר המנחות, שטעונות לבונה. 47) משנה, מנחות פח, א. וכדברי תנא־קמא, ובברייתא (שם פט.) נלמד זאת ממה שכתוב במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וכו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן", לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן), וראה למעלה פ"ב ה"ח. 48) כלומר, אף־על־פי שהשמן הוא לוג לכל עשרון, ואם הביא ששים עשרונים מביא ששים לוגין – בלבונה אין הדבר כן, אלא מביא קומץ אחד לכל כמות של סולת, בין לעשרון אחד ובין לששים עשרונים, ראה תוספתא מנחות פ"ז, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ט ה"ג). 49) לפיכך אינו מביא קומץ אחד אלא לששים עשרון, אבל אילו היה אפשר להביא יותר מששים עשרון בכלי אחד, היה מביא קומץ אחד של לבונה גם ליותר משששים עשרון. 50) להלן פי"ז ה"ו. 51) שם נט, א - במשנה. 52) במנחת חוטא. 53) ובמנחת קנאות נאמר (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה".

ח. נָתַן[54] וְהִקְרִיב[55] - לוֹקֶה עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[56]. נָתַן[57] כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן אוֹ לְבוֹנָה[58] עַל גַּבֶּיהָ - אֵינוֹ עוֹבֵר, וְלֹא פָּסַל[59]. מִנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין - מוֹסִיף לְכָל אַחַת מֵהֶן שֶׁמֶן[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61].

54) שמן ולבונה על מנחת קנאות או על מנחת חוטא. 55) דעת רבינו, כי אינו לוקה אלא על ההקרבה, אבל נתן ולא הקריב אינו לוקה. וכן הוא ב'ספר המצוות' לא־תעשה קד, לענין שמן במנחת סוטה. וראה שם עוד בלא־תעשה קב־קג, וקה. 56) משנה, מנחות נט, ב. וכתבו ה'תוספות' (שם ס. ד"ה יכול) בשם רבינו־תם כי אם נתן שמן במנחה, שנפסלה (משנה שם, ולהלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין ה"י) – שוב אינו חייב על הלבונה שנתן עליה, שכן מצינו גם לענין מחמץ שהמחמץ מנחה פסולה אינו לוקה (להלן הי"ח). ועי' משנה־למלך. 57) משנה, שם. 58) בפירוש המשנה שם, הזכיר רבינו רק שמן (וכן ברש"י שם). (ונראה שפירשו כן מפני שבמשנה אמרו: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה", ואילו בלבונה לא שייך פסול (ראה בהל' פסולי המוקדשין, שם). אבל כאן שכתב גם "אינו עובר" הזכיר גם לבונה, וראה ב'תוספות הגרע"א' במשנה, שם). 59) שם במשנה: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה". רוצה־לומר, שיתן כלי שיש בו שמן (או לבונה) על הכלי שיש בו המנחה. וכתב רבנו בפירוש המשנה: "לא פסלה, ואין אנו אומרים כבר עבר על מה שאמר לא יתן עליה שמן, לפי שהכוונה לשם שלא יבלול הסולת או הקמח בשמן". ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו "לא פסלה" – למד רבינו ש"אינו עובר" ממה שאמרו בגמרא שם ס, א: "עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר", והרי גם בלבונה כתוב "עליה", ושם לא שייך פסול (ראה למעלה). ועל־כרחנו שהמכוון לפטרו גם מלאו, והוא־הדין בשמן (וראה ב'תוספות הגרע"א' שם). 60) כלומר, אף כי אין במנחות אלו יותר מעשרון אחד (ראה למעלה ה"ה), ולעשרון אחד אינו מביא אלא לוג אחד של שמן (למעלה ה"ז) – באלו שתי המנחות מוסיף עליהן אחר־כך עוד שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה מורבכת". 61) להלן פי"ג ה"ב, עיי"ש.

ט. כָּל הַמִּנְחוֹת[62] הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[63] נִקְמָצוֹת[64], וּמַקְטִיר הַקֹּמֶץ כֻּלּוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[65], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[66]; חוּץ מִמִּנְחַת זִכְרִי כְּהֻנָּה[67], שֶׁאֵינָהּ נִקְמֶצֶת, אֶלָּא מַקְטִירִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ[68], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן וְגוֹמֵר[69]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמִּנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין וְכֹהֵן שֶׁהֵבִיא מִנְחַת חוֹטֵא[70] אוֹ מִנְחַת נְדָבָה[71] - כֻּלָּן נִשְׂרָפוֹת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵינָן נִקְמָצוֹת.

62) משנה, מנחות עב, ב. 63) בא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, ראה למעלה ה"ג. 64) שכן מפורש בתורה אצל המנחות הנ"ל, וראה להלן פי"ג הי"ג "כיצד קומצין". 65) גם זה מפורש בתורה בכל המנחות הנ"ל. 66) משנה, שם. ודבר זה מפורש בתורה אצל חמש מנחות, והמנחות אשר אצלם לא פורש זה בתורה, כגון מנחת חוטא וכו', נלמדו (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ו, ז־ט) "וזאת תורת המנחה וכו', והרים ממנו בקומצו וכו' והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", שתורה אחת לכל המנחות (רש"י שם). 67) אבל מנחת נקבות מן הכהנים – נאכלת, ראה להלן ה"י. 68) משנה, שם עד, ב. 69) "כליל תהיה לא תאכל". 70) כתנא־קמא במשנה שם עב, ב. ולא כרבי שמעון האומר כי מנחת חוטא של כהנים נקמצת. 71) שם עג, ב.

י. הַכֹּהֶנֶת[72] - מִנְחָתָהּ נִקְמֶצֶת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין[73].

72) סוטה כג, א - במשנה. והיינו בת כהן בין פנויה ובין נשואה לישראל. אבל בת כהן נשואה לכהן או לבת ישראל הנשואה לכהן, אין שיירי מנחותיהן נאכלים, ראה להלן הי"ב. 73) שם כג, ב. בגמרא למדו כן ממה שנאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" – "כהן ולא כהנת".

יא. וְלָדוֹת[74] שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק - מִנְחָתָם נִקְמֶצֶת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת כְּמִנְחַת כֹּהֲנִים[75]. כֵּיצַד עוֹשִׂים?[76] הַקֹּמֶץ קָרֵב בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין[77] עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן[78].

74) של כהן ושל ישראל. 75) ביבמות צט, ב - במשנה: "ונותנים עליו (= על זה שנתערב, והוא ספק כהן, ספק ישראל) חומרי כהנים וחומרי ישראלים". ובגמרא (שם ק.) "למאי הלכתא, אמר רב פפא למנחתם, נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים". 76) שם ק, א - וכרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון. 77) ואינם קרבים על גבי המזבח, שמא הוא ישראל, ואסור להקטירו

על גבי המזבח, ש"כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו" (סוטה, שם). 78) לדעת רש"י (שם ד"ה ר' אלעזר ב"ר שמעון) בית הדשן הזה הוא למטה מקום שנותנין שם תרומת הדשן והנוצה, והיינו במזרחו של כבש (ראה למעלה פ"ו הכ"א, ולהלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב). אבל לדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והשירים) בית הדשן הזה הוא מקום שריפת פסולי קדשי קדשים שבעזרה (ראה למעלה פ"ז ה"ג).

1 **יב. כָּל הַנְּשׁוּאוֹת לְכֹהֲנִים[79], בֵּין כֹּהֶנֶת בֵּין יִשְׂרְאֵלִית**
2 **- אֵין שְׁיָרֵי מִנְחוֹתֵיהֶן נֶאֱכָלִים, מִפְּנֵי חֵלֶק הַבַּעַל[80]**
3 **שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל[81], וְאֵינָהּ כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים[82], מִפְּנֵי חֵלֶק**
4 **הָאִשָּׁה[83]; אֶלָּא הַקֹּמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים**
5 **מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן[84]. הַקְּמִיצָה בְּכָל מָקוֹם**
6 **בָּעֲזָרָה[85]. וְאִם קָמַץ בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרָה[86].**

79) משנה ובריתא, סוטה כג, א. 80) שהוא מקריבה משלו (רש"י שם). ומנחת כהן אינה נאכלת. 81) בכת"י אברבנאל, חסרות המלים "שאינו אוכל", וכן נראה ב'קרית ספר'. 82) למזבח. 83) שהרי לכפרתה היא באה, ואין מנחת זר (= לא כהן) ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה (רש"י, שם). 84) כרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון (שם כג.). וראה למעלה הי"א מחלוקת רש"י ו'תוספות' בקביעת מקום בית דשן זה. (ראה ברש"י סוטה כ. שזוהי שריפה, וראה פ"ד מהל' סוטה הי"ד-טו). 85) ואינה טעונה צפון (משנה, זבחים סג.). 86) מימרא של רבי אלעזר, בזבחים שם, ומנחות ח, א.

7 **יג. מַקְדִּישִׁין מִנְחָה בִּכְלִי[87] שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[88],**
8 **וְקוֹמְצִין מִכְּלִי שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[89]; וְאֵין מַקְדִּישִׁין**
9 **הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[90]. וּמֵאֵימָתַי יֵאָתְרוּ**
10 **הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה? מִשֶּׁיַּצִּית הָאוּר בְּרֹב הַקֹּמֶץ[91].**

87) ראה להלן פי"ג הי"ב, כי מקדשין את המנחה בכלי שרת. ואף כי המנחה קדושה ועומדת, שהרי הקדישוה בפה – קדושת פה אינה אלא קדושת דמים, ואינה קדושת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלינה, ואם נטמאת – נפדית, קדשה בכלי – קידשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלינה ואין לה פדיון, ראה רש"י סוטה יד, ב. 88) כלומר, אפילו ע"ג קרקע, ואין צורך שהכלי יהיה בידו של כהן, ראה מנחות ז, ב: "אמר רבא, פשיטא לי וכו' מקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסידור בזיכין", "שמסדר הלחם שהוא שיריים, ובזיכין שהן קומץ, על השולחן שעל גבי הקרקע, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשיריים" (רש"י, שם). 89) שם ז, א. ז, ב: "בעו מיניה מרב ששת, מהו לקמוץ בכלי שעל גבי קרקע וכו' אמר רבא, פשיטא לי קומץ מכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסילוק בזיכין" (מעל השולחן שהיה על גבי קרקע, ובזיכין מתירין את הלחם כקומץ שמתיר את המנחה, דקומץ מיקרי אזכרה, ובזיכין נמי מיקרו אזכרה, דכתיב (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, דקומץ מתיר שיריים לאכול, דכתיב (שם ב, ג) והנותרת מן המנחה וכו' מאשי ה' – רש"י, שם). 90) ראה להלן פי"ג הי"ב, כי "נותן הקומץ בכלי שרת ומקדשו בכלי שרת". ואין מקדישין אותו בכלי שעל גב קרקע, ראה מנחות ז, ב: "בעא רבא, קידוש קומץ מאי, ממנחה ילפינן לה או מדם ילפינן לה. הדר פשטה, מדם ילפינן לה", כלומר, מקבלת הדם, שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", ואמרינן ב'תורת כהנים' ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ד) זו קבלת הדם וכו' וקידוש קומץ נגד קבלת הדם (רש"י, שם). מה קבלת הדם בכלי על־ידי כהן ולא על גבי קרקע, אף קידוש הקומץ בכלי על־ידי כהן, ולא בכלי שעל גבי קרקע. 91) כרבי יוחנן, מנחות כו, ב. ורב יהודא מסביר שם טעמו של רבי יוחנן, שנאמר (בראשית יט, כח) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ואין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו, ובקומץ גם כן נאמר "והקטיר", הילכך צריך קיטור. וראה ב'ירושלמי' יומא פ"ב ה"א, כי רובו של קומץ, היינו רובה של כל פרידה ופרידה.

11 **יד. כָּל הַמִּנְחוֹת[92] הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - מַצָּה[93].**
12 **וְכֵן שְׁיָרֵי הַמִּנְחוֹת שֶׁאוֹכְלִין הַכֹּהֲנִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
13 **מֻתָּרִין לְאָכְלָן בְּכָל מַאֲכָל[94] וּבְדֶבֶשׁ[95] - אֵין אוֹכְלִין**
14 **אוֹתָן חָמֵץ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם - אֲפִלּוּ**
15 **חֶלְקָם לֹא יַחְמִיצוּ[96]. וְאִם הֶחְמִיץ שְׁיָרֶיהָ - לוֹקֶה[97].**
16 **וְהַמְחַמֵּץ אַחַר הַמְחַמֵּץ[98] - חַיָּב[99]. וְלוֹקִין עַל כָּל**
17 **עֲשֵׂיָה וַעֲשֵׂיָה שֶׁבָּהּ[100].**

92) מנחות נב, ב - במשנה. 93) כלומר, המנחות הקריבות על גבי המזבח, באות כולן מצה ולא חמץ, אבל המנחות שאינן קריבות על גבי המזבח, יש מהן הבאות מצה, כמו לחם הפנים (ראה להלן פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ו). ויש מהן הבאות חמץ, כמו שתי הלחם והחמץ שבתודה, ראה במשנה שם. 94) משנה, זבחים סג, א. וראה למעלה פ"י ה"י. 95) סוטה יד, ב. ומנחות נח, א. ולא אסרה דבש אלא בהקטרה (ראה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א), אבל בשיריים הנאכלים לא אסרה תורה. והרי אמרה תורה (במדבר יח, ח) "לך נתתים למשחה", והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (סוטה טו.). 96) מימרא של ריש לקיש, סוטה שם, ומנחות נה, א. ועוד. 97) מנחות שם, במשנה: "ואם החמיצו שיריה עובר בלא־תעשה, שנאמר (ויקרא ב, יא) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", ופסוק זה נאמר על הקומץ, ואמר ריש לקיש שם, כי על השיריים למדו ממה שנאמר (שם ו, י) "לא תאפה חמץ חלקם" – "אפילו חלקם לא תאפה חמץ". ונראה שם במשנה כי חייבים על כך מלקות, וראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה קכד. 98) כגון אם לש האחד בחימוץ ובא אחר ואפאה. 99) מנחות נו, ב - ועוד. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ג. וראה להלן הי"ח. 100) מנחות נה, א –במשנה, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ב ה"ג, ופ' צו פ"ג ה"א, וראה להלן הט"ו.

18 **טו. כֵּיצַד?[101] לָשָׁה חָמֵץ[102], אוֹ עֲרָבָהּ חָמֵץ[103], אוֹ**
19 **קִטְּפָהּ חָמֵץ[104], אוֹ אֲפָאָהּ חָמֵץ - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
20 **תֵעָשֶׂה חָמֵץ, וְנֶאֱמַר: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ - לְחַיֵּב עַל כָּל**
21 **מַעֲשֶׂה יְחִידִי שֶׁבָּהּ[105]. עָשָׂהּ חָמֵץ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף**
22 **- לוֹקֶה עַל כָּל מַעֲשֶׂה מֵהֶן[106].**

101) כלומר, על איזו עשיה ועשייה חייב. 102) שם במשנה: "וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה". 103) "עריכה הוא שעורכין אותה ועוסקין בו בידים" (רבינו, שם). 104) שם נה, ב - בברייתא. "וקיטוף הוא ציור החלות" (פירוש המשנה). ורש"י שם מפרש "שמחליק פניה במים", וראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ, שמדברי רבינו שם נראה כפירוש רש"י. 105) בברייתא שם: "לא תאפה חמץ וכו' לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם, תלמוד־לומר לא תאפה, אפיה בכלל היתה, למה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי (= מעשה חשוב בפני עצמו – רש"י), וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה, וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף, שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה". 106) תוספתא מנחות פ"ז: "ואם החמיץ את שיריה עובר משום ד' דברים, משום בל תלוש ובל תירק (תערך, כצ"ל – 'מנחת ביכורים') ובל תקטוף ובל תאפה וכו'". וראה ב'הר המוריה' כאן.

1 **טז. הִנִּיחַ שְׁאוֹר עַל גַּבֵּי הָעִסָּה וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ**
2 **וְנִתְחַמְּצָה מֵאֵלֶיהָ - לוֹקֶה[107]; שֶׁהַנָּחַת הַשְּׁאוֹר הוּא**
3 **הַמַּעֲשֶׂה[108].**

107) מנחות נו, ב: "אמר רבי אמי, הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה חייב עליה וכו' כמעשה צלי של שבת", כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמחייב בשבת אם היה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו (רש"י, שם). 108) כלומר, כדי לחמץ את העיסה אין צורך בשום דבר אחר אלא להניח עליו את השאור, אבל במניח בשר על גבי גחלים בשבת, אינו חייב משום מבשל בשבת, אלא אם היפך בו, שעל־ידי ההנחה בלבד, אינו מתבשל, ראה שם גמרא ורש"י.

4 **יז. תִּבֵּל הַשְּׁיָרִים[109] בְּקֶצַח[110] אוֹ בְּשֶׁמְשְׁמִין אוֹ בְּכָל**
5 **מִינֵי תַּבְלִין וּשְׁמָנִים - כְּשֵׁרָה. מַצָּה[111] הִיא, אֶלָּא**
6 **שֶׁנִּקְרֵאת מַצָּה מְתֻבֶּלֶת[112].**

109) מנחות כג, ב - בברייתא: "תיבלה בקצח או בשומשמין ובכל מיני תבלין כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת", וכן בתוספתא (זבחים פ"י): "וכולן רשאין הכהנים וכו' ולתת לתוכן תבלי חולין וכו'". ומלשון הברייתא "תיבלה" (מלשון נקיבה) נראה לו לרבינו כי מדובר על המנחה. כלומר, השיריים ולא על הקומץ שאם מתבלו בתבלין הרי הוא יתר ופסול כמפורש במנחות ו, א - במשנה (ראה כסף־משנה). (ואף־על־פי ששם מדובר בשעת הקמיצה – סובר רבינו שיתר פוסל גם אחר־כך). 110) "הוא כמין כמון, ודק ממנו, והוא שחור" (אבן עזרא, ישעיה כח, כה). 111) כן כתב רבינו פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ: "מותר ליתן התבלין והשומשמין והקצף וכיוצא בהן לתוך הבצק", כלומר, ואין כאן חשש של חימוץ. ודלא כהראב"ד שכתב כאן כי אין להתיר את התיבול אלא לאחר האפיה, אבל בעודה לישה אסור משום חימוץ, וראה גם בדבריו פ"ו מהל' חמץ ומצה, שם. 112) כן הוא בברייתא, שם. והכוונה שאין יוצאים במצה בכזית ראשון בליל ראשון של פסח (וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה תיבלה), כמו שכתב ה'מגיד משנה' פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה, לפי שהיא מצה עשירה ואינה לחם עוני. ודלא כהתוספתא בפסחים פ"ב שיוצאין במצה מתובלת.

7 **יח. הַמְחַמֵּץ[113] מִנְחָה פְּסוּלָה[114] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
8 **אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיְיָ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ - הַכְּשֵׁרָה**
9 **לְהַשֵּׁם[115], לֹא הַפְּסוּלָה[116]. חִמְצָהּ כְּשֶׁהִיא כְּשֵׁרָה**
10 **וְיָצָאת לַחוּץ[117], וְחָזַר וְחִמְצָהּ אַחַר שֶׁנִּפְסְלָה**
11 **בִּיצִיאָתָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[118]. חִמְצָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ**
12 **- אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ, וּכְבָר קָרְבָה זוֹ**
13 **וְהִיא כְּשֵׁרָה[119].**

113) ברייתא, מנחות נז, א. 114) ראה להלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין, כל מיני פסולים במנחות. 115) הראויה להקרבה. 116) שאינה ראויה להקרבה. ואף־על־פי שגם מנחה חומצת פסולה, ובכל זאת חייב המחמץ אחר המחמץ (למעלה הי"ד) – גזירת הכתוב היא במחמץ (ראה למעלה הט"ו, ועי' רש"י מנחות שם ד"ה או דילמא). 117) לעזרה. 118) על החימוץ השני. במנחות שם: "בעי רב פפא, חימצה ויצאת וחזר וחימצה מהו, כיון דיצאת איפסלה לה ביוצא, וכי הדר מחמיץ לה לא מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ. או דילמא כיון דחימצה, פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמיץ לה, מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ, תיקו". ומספק אין מלקין אותו. 119) במנחות, שם: "בעי רב מרי, חימצה בראשו של מזבח מהו, אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו". ואף כאן פסק רבינו שאין מלקין אותו, מאחר שנשאר הדבר בספק (כסף־משנה).

14 **יט. הַמְחַמֵּץ לֶחֶם הַפָּנִים - לוֹקֶה[120]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
15 **הַמִּנְחָה[121]. אֲבָל מִנְחַת נְסָכִים - אֵין בָּהּ מַלְקוּת;**
16 **שֶׁאִם גִּבְּלָהּ בְּמַיִם - הֲרֵי נִפְסְלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְחַמֵּץ[122],**
17 **וְאִם גִּבְּלָהּ בְּיַיִן[123] שֶׁל נְסָכִים - מֵי פֵּרוֹת הֵן וְאֵין**
18 **מַחְמִיצִין[124].**

120) כדעת רבי עקיבא, בברייתא מנחות נז, א. 121) ולחם הפנים בכלל מנחה, ראה למעלה ה"ג. והעיר ה'כסף משנה' כי בגמרא שם למד כן רבי עקיבא ממה שנאמר (שם, שם) "אשר תקריבו", עיי"ש בדבריו, וראה גם ב'הר המוריה' כאן. 122) שהרי מנחת נסכים אינה באה אלא שמן, ואם כן הרי הוא כמחמץ מנחה פסולה, שפטור (למעלה הי"ח). וכדעת רבי עקיבא שם, ולא כרבי יוסי הגלילי הסובר "מנחת נסכים שגבלה במים – כשירה". 123) בדפוס רומי וויניציאה: "בשמן". וכן הביא 'מעשה רוקח'. ועי' בשאלות־ותשובות 'נודע ביהודה' מהדורא קמא, חלק או"ח סי' כב. 124) ראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ד.

19 **כ. הַחִטִּים שֶׁל מִנְחוֹת[125] אֵין לוֹתְתִין אוֹתָן[126], שֶׁמָּא**
20 **יַחְמִיצוּ; שֶׁהֲרֵי בַּחוּץ לוֹתְתִין אוֹתָן, וְאֵין הַכֹּל זְרִיזִין**
21 **לְשָׁמְרָן[127]. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר, הוֹאִיל וְהִיא שֶׁל צִבּוּר**
22 **- לוֹתְתִין אוֹתָהּ; שֶׁהֲרֵי הַצִּבּוּר זְרִיזִין הֵן וּמְשַׁמְּרִין**
23 **אוֹתָהּ[128].**

125) דברי רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, בפסחים לו, א. מ, א. 126) "לתיתה היא לשורן במים מעט, ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקייה" (רש"י, שם). 127) אבל הכהנים, שזריזין הן, לותתין את המנחות, ראה תוספתא זבחים פ"י: "וכולן רשאין כהנים לשנות באכילתן מנחות ללותתן וכו'". 128) שם בגמרא: "ומאי שנא ממנחת העומר, דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ציבור שאני". ומפרש רש"י בלשון ראשון: "מנחת העומר קרבן ציבור הוא, וכל עסקין שלה נעשין על־פי בית־דין וכו' ולתיתה הכל בבית־דין ובזריזין הוא".

1 **כא. כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱפוֹת נִלּוֹשׁוֹת בְּפוּשְׁרִין[129],**
2 **וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישָׁתָן וַאֲפִיָּתָן**
3 **בִּפְנִים בָּעֲזָרָה[130], אַנְשֵׁי פְּנִים זְרִיזִין הֵן.**

129) משנה, מנחות נה, א. "וכך יפה לפת" ('תפארת ישראל' שם פ"ה מ"ב). 130) ראה להלן הכ"ג, ורוצה לומר: אף כי הפושרין מחמיצין העיסה (ראה בהל' חמץ ומצה שם הי"א), הואיל ולישתן ואפייתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן, ושומרים שלא יחמיץ.

4 **כב. וּבַמָּקוֹם שֶׁמְּבַשְּׁלִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שָׁם אוֹפִין**
5 **אֶת הַמִּנְחוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ שָׁם**
6 **הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָשָׁם וְאֶת הַחַטָּאת, אֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת**
7 **הַמִּנְחָה וְגוֹמֵר[131].**

131) משנה וגמרא במנחות צו, א. וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה שאלו, וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה' כאן.

8 **כג. כָּל הַמִּנְחוֹת[132] - טְחִינָתָן וְהַרְקָדָתָן בַּחוּץ,**
9 **וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים[133]. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶן**
10 **כְּשֵׁרִים בְּזָר, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית הַקְּמִיצָה[134]. וּמַחֲבַת**
11 **וּמַרְחֶשֶׁת הָיוּ בָּעֲזָרָה, וּשְׁתֵּיהֶם מִכְּלֵי הַשָּׁרֵת**
12 **וּמְקַדְּשִׁין[135]. וְתַנּוּר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת הָיָה[136].**

132) בדפוס רומי ווייניציאה ודפוס מג"ע (ב'מעשה רוקח') "כל המנחות", וכן הוא גם בכמה דפוסים חדשים. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה, שהרי שתי הלחם ולחם הפנים קרויים מנחה (למעלה ה"ג) ולישתן ועריכתן בחוץ (פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ופ"ח שם ה"ז), ואם־כן אין כאן "כל המנחות" (כסף־משנה). 133) בעזרה, תוספתא מנחות פי"א. והרקדה היא פועלת המניף בנפה (= העברת הקמח בנפה). 134) תוספתא שם. וכן הוא מנחות ט, א. יח, ב. ופסחים לו, א. 135) "דכיון דבעינן אפיה בפנים, אם־כן מחבת ומרחשת הנזכרים בתורה היו כלי שרת, ומקדשים כדילפינן למעלה (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ט) דכלי שרת מקדשין ('קרית ספר'). וראה מנחות ג, א. נא, א. וסג, א. 136) זבחים צה, ב: "תנור של מקדש, מתכת היה". ושם צו, א - אמרו: "נעביד דחרס וכו' דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן". ופירש רש"י: "וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעונין שמן, כדאמרינן בפרק שתי הלחם (מנחות צה:) לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, דתנור מקדש להו".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח שבט־ד' אדר א' תשע"ט

יום ראשון כ"ח שבט ה'תשע"ט

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו רבינו שמצות־עשה להיות אש יקודה תמיד על גבי המזבח, ומצות העלאת שני גזרי עצים עם תמיד של שחר.

13 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת אֵשׁ יְקוּדָה[2] עַל הַמִּזְבֵּחַ**
14 **תָּמִיד[3], שֶׁנֶּאֱמַר: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ[4]. אַף**
15 **עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם[5], מִצְוָה לְהָבִיא אֵשׁ**
16 **מִן הַדֶּיוֹט[6], שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים[7] אֵשׁ**
17 **עַל הַמִּזְבֵּחַ.**

2) יוקדת, בוערת. 3) ראה ב'ספר המצוות' עשה כט. 4) וזוהי מערכה שלישית שהיא לקיום האש, ראה להלן ה"ד. וכן הוא ב'ספר המצוות' שם. אולם ביומא מה, א - למדו מערכה של קיום האש ממה שנאמר (שם שם, ה) "והאש על המזבח תוקד בו", וכן כתב רבינו להלן ה"ה (לחם־משנה). 5) שנאמר (שם ט, כד) "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים" ('קרית ספר'). 6) כלומר, אש שנבראה בעולם הזה, יומא כא, ב. נג, א. עירובין סג, ב. ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"י. 7) צ"ל "הכהן".

18 **ב. בַּבֹּקֶר עוֹרְכִין עֵצִים[8], וְעוֹרְכִין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ**
19 **מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה שֶׁל אֵשׁ[9], שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן**
20 **עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר[10]. וְכֵן מִצְוָה לְהַעֲלוֹת שְׁנֵי גְזָרִים[11]**
21 **שֶׁל עֵץ עִם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר יוֹתֵר עַל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[12],**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר. וְכֵן מוֹסִיפִין**
23 **שְׁנֵי גְזָרִים עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[13], שֶׁנֶּאֱמַר:**
24 **וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[14],**
25 **שֶׁבְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר[15].**

8) כלומר, מסדרים עצים בראש המזבח בבוקר. אבל ביומא כז, ב - מפורש שסידור המערכה כשר בלילה, שהרי למדוהו (שם לג.) ממה שנאמר (ויקרא ו, ב) "היא העולה על מוקדה

על המזבח כל הלילה" – "זו מערכה גדולה", וראה להלן בהלכה זו ובה"ה. 9) כלומר, מבערים העצים הנ"ל ועושים מערכה גדולה של אש, וזו היא מערכה ראשונה, ראה להלן ה"ד. 10) ביומא כו, ב - למדו מפסוק זה סידור שני גזרי עצים (וכדברי רבינו להלן בסמוך), ואילו מערכה גדולה למדו מהפסוק הנ"ל "היא העולה וגו'". 11) שתי בקיעות עצים, אמה אורכן ואמה רחבן, ועוביין כמחק גדיש של סאה (למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ג), ועבודת יום היא (יומא כז:), שהרי למדוהו מהפסוק הנ"ל שנאמר בו "בבוקר" ('תוספות' שם ד"ה איכא). 12) להרבות האש (להלן פ"ו ה"א). וראה להלן פ"ד ה"ה, כי הכהן שהיה זוכה לתרום את המזבח הוא המסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים. 13) יומא כו, ב. 14) שם, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ה הי"א). 15) ביומא, שם: "תניא, רשב"י אומר: מנין לתמיד של בין הערביים שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים, שנאמר (ויקרא שם) וערכו עצים. אם אינו ענין לתמיד של שחר, דכתיב (שם ו, ה) ובער עליה הכהן עצים בבוקר וערך עליה, תניהו ענין לתמיד של בין הערביים".

1 **ג. שְׁנֵי גְזָרִים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מַעֲלִין אוֹתָן שְׁנֵי**
2 **כֹּהֲנִים[16], כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעֵץ יְחִידִי בְּיָדוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר:**
3 **וְעָרְכוּ - הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אֲבָל שֶׁל שַׁחַר - בְּכֹהֵן**
4 **אֶחָד[17].**

16) שם. 17) שנאמר בו (שם) "ובער עליה הכהן", כלומר, כהן אחד (יומא, שם).

5 **ד. שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת שֶׁל אֵשׁ עוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל**
6 **יוֹם[18]. רִאשׁוֹנָה - מַעֲרָכָה גְדוֹלָה, שֶׁעָלֶיהָ מַקְרִיבִין**
7 **הַתָּמִיד עִם שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת. שְׁנִיָּה - בְּצִדָּהּ, קְטַנָּה,**
8 **שֶׁמִּמֶּנָּה לוֹקְחִין אֵשׁ בְּמַחְתָּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל**
9 **יוֹם. שְׁלִישִׁית - אֵין עָלֶיהָ כְּלוּם, אֶלָּא לְקַיֵּם מִצְוַת**
10 **הָאֵשׁ[19], שֶׁנֶּאֱמַר: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד[20].**

18) כרבי יוסי, במשנה יומא מג, ב. וברייתא שם מה, א. וראה גם בפירוש המשנה, שם. 19) ראה למעלה ה"א, ו'לחם משנה' כאן. 20) כן הוא למעלה ה"א, וב'ספר המצוות' עשה כט. אבל ביומא מה, א - למד רבי יוסי מערכה שלישית לקיום האש, ממה שנאמר (שם, ה) "והאש על המזבח תוקד בו", כמו שהביא רבינו להלן ה"ה (ראה לחם־משנה למעלה ה"א).

11 **ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[21], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מוֹקְדָה**
12 **עַל הַמִּזְבֵּחַ - זוֹ מַעֲרָכָה גְדוֹלָה[22]; וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד**
13 **בּוֹ - זוֹ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת[23]; וְהָאֵשׁ עַל**
14 **הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ - זוֹ מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית[24] שֶׁל קִיּוּם**
15 **הָאֵשׁ. אֲבָל אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב -**
16 **נוֹתְנִין אוֹתָן בְּצִדֵּי מַעֲרָכָה גְדוֹלָה[25].**

21) יומא מה, א. 22) למעלה ה"ב, למד כן מהפסוק "ובער עליה וגו'", עיי"ש. 23) נקראת כן לפי שממנה נוטלין אש במחתה לקטורת שמקטירין בכל בוקר ובין הערביים. 24) יומא שם לרבי יוסי, וראה למעלה ה"א וה"ד, וב'ספר המצוות' עשה כט. 25) כלומר, נותן אותן שם עד שיעשה מערכה גדולה ומחזירן על המערכה הגדולה. וכן הוא ביומא שם לדעת רבי יוסי ורבי יהודה: "דתניא, מנין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שסודרן על גבי מזבח, ואם אין מחזיקן שסודרן על הכבש או על גבי סובב, עד שיעשה מערכה גדולה וסודרן, תלמוד־לומר (ויקרא ו, ג) "אשר תאכל האש את העולה על המזבח". וראה להלן הי"ג.

17 **ו. הַמְכַבֶּה אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה[26], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
18 **תִכְבֶּה[27]. אֲפִלּוּ גַּחֶלֶת אַחַת[28], וַאֲפִלּוּ הוֹרִידָהּ מֵעַל**
19 **הַמִּזְבֵּחַ[29] וְכִבָּהּ - לוֹקֶה. אֲבָל אֵשׁ מַחְתָּה[30] וְאֵשׁ**
20 **מְנוֹרָה[31] שֶׁהֱכִינָהּ בַּמִּזְבֵּחַ לְהַדְלִיק מִמֶּנָּה, אַף עַל פִּי**
21 **שֶׁכִּבָּה אוֹתָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[32] - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נִתְּקָה**
22 **לְמִצְוָה אַחֶרֶת, וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ.**

26) יומא מו, ב. וזבחים צא, ב. ו'סיפרא' צו פ"ב ה"ז. וראה ב'ספר המצוות' ל"ת פא. 27) ב'סיפרא' שם נראה שהוא הפסוק "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה", וכן נראה ביומא, שם. אבל ב'ספר המצוות' שם הביא רבינו הפסוק השני "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה". ועי' רש"י בזבחים שם. 28) כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוה (יומא וזבחים, שם) "המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה - חייב". וכדברי התירוץ השני בזבחים שם, שאפילו אם היו שם עוד גחלים, חייב הוא על כיבוי גחלת אחת. וכל זה אינו אלא לענין הלאו, אבל לענין ה'עשה' להיות אש יוקדה על המזבח תמיד (למעלה ה"א) – לא עבר בכיבוי מקצת, אלא אם כיבה הכל (ראה 'אור שמח' כאן). 29) כדי לכבותה, ולא לעשות בה מצוה אחרת, ולכן היא נחשבת עוד לאש המזבח, אף לאחר שהורידה (ראה יומא, שם). 30) ראה למעלה ה"ד, כי היתה מערכה מיוחדת שממנה לוקחים אש במחתה לקטורת, וראה גם להלן פ"ג ה"ה, וכמו כן היתה מצות הרמת הדשן שחותה במחתה ומוריד לרצפה את הגחלים, ראה להלן הי"ב. 31) ראה להלן פ"ג הי"ג, שנר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דישונו אלא ממזבח החיצון. 32) כדעת רבא, וכהלשון השניה ביומא, שם.

23 **ז. כְּשֶׁמְּסַדֵּר עֲצֵי מַעֲרָכָה גְדוֹלָה[33] - מְסַדְּרָהּ בְּמִזְרַח**
24 **הַמִּזְבֵּחַ[34], וְיִהְיֶה מַרְאֶה שֶׁהִתְחִיל לְסַדֵּר מִן הַמִּזְרָח[35].**
25 **וְרֻוַח הָיָה בֵּין הַגְּזָרִים[36]. וְרָאשֵׁי הַגְּזָרִים הַפְּנִימִיִּים**
26 **הָיוּ נוֹגְעִין בַּדֶּשֶׁן שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא הַנִּקְרָא**
27 **תַּפּוּחַ[37].**

33) זה שתרם את המזבח, היה מסדר עצי מערכה גדולה, ראה להלן פ"ד ה"ה. 34) משנה, תמיד כט, א. ובגמרא שם ל, א – אמרו: "מאי טעמא (כלומר, למה סידר אותה במזרח, כן הוא לדעת רבינו, ודלא כהמפרש – לחם־משנה) רב הונא ורב חסדא: חד אמר, כדי שתהא הרוח (= הבאה משער מזרח) מנשבת בה. וחד אמר, כדי שיהיו מציתין את האילתא" (היא הגחלת שמסיקין בה מערכה שניה של קטורת – רבינו בפירוש המשנה, שם). ואף כאן הכוונה

שתהא הרוח מנשבת בה, אלא שלא דאגו להדלקתה המהירה של המערכה עצמה, אלא להדלקתה המהירה של מערכת הקטורת – לחם־משנה). 35) שם במשנה: "וחזיתה מזרחה". כלומר, נותנין על מערכת העצים אות (כמו "חזית" הנזכרת בתחילת מסכת בבא־בתרא) לצד מזרח, שיורה שמצד המזרח מתחילין לסדר מערכה (פירוש המשנה, שם). 36) כלומר, בין סדרי העצים של המערכה היו מניחים ריוח (המפרש, שם). שם במשנה: "וריוח היה בין הגזירים שהיו מציתין את האילתא משם". "שהיו מסדרין העצים בריבוע גיזרה אחת למזרח ואחת למערב, וחוזרין ומניחין עליהן שני גזירין אחד לצפון ואחד לדרום, ועל ריבוע זה חוזרין ומסדרין ריבוע אחר, כנ"ל, ועוד כמה ריבועים ריבוע על גבי ריבוע והרוח נושבת בין ריבוע לריבוע" ('תפארת ישראל' שם). 37) שם במשנה: "וראשי הגזירים הפנימיים היו נוגעין בתפוח". ומפרש רבינו, כי התפוח הוא מקום הדשן אשר באמצע המזבח שאליו גורפים הדשן מכל הצדדין (ראה להלן הי"ג ובפירוש המשנה, שם) וכן פירש רש"י בחולין צ, ב - ד"ה כשלש מאות כור, וכן נראה מדברי המפרש – תמיד, שם. ונקרא תפוח, שאחרי שמגרפין האפר לאמצע המזבח היו עושין מן הכל כמין כרי באמצע מקום המערכה בדמות תפוח (רבינו בפירוש המשנה, שם).

ח. וְאַחַר שֶׁמְּסַדֵּר מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה חוֹזֵר וּבוֹרֵר עֲצֵי תְּאֵנָה יָפִים[38] וּמְסַדֵּר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת[39] מִכְּנֶגֶד קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, מְשׁוּכָה מִן הַקֶּרֶן כְּלַפֵּי צָפוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת[40], וּבָהּ כְּמוֹ חָמֵשׁ סְאִין גֶּחָלִים[41]. וּבְשַׁבָּת עוֹשִׂין בָּהּ כְּמוֹ שְׁמוֹנֶה סְאִין גֶּחָלִים, מִפְּנֵי שֶׁעָלֶיהָ מַקְטִירִין בְּכָל שַׁבָּת שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים[42].

38) תמיד שם, וזבחים נח, א. וראה למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ג. "ולפי שהיו צריכים עכשיו לגחלים ולישאם אל המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטורת, היו בוררים יפים שיעשו גחלים טובים ולא אפר" (המפרש, בתמיד שם). 39) שממנה לוקחים אש במחתה, להקטיר קטורת (למעלה ה"ד). 40) בתמיד שם, במשנה: "לסדר (את) המערכה (ה)שניה לקטורת מכנגד מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות". וכתב המפרש, שם: "קסבר האי תנא, כוליה מזבח בצפון ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות, שהרי ההיכל ממוצע ועומד באמצע העזרה ועשר אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן הדרום וחמש מן הצפון, הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפונית פתחו של היכל, וארבע אמות שרוצה להרחיק מן הקרן (דרומית) מערבית ורוצה להמשיך אותו על קרן דרומית, לפי שבאותן ארבע אמות אי אתה יכול לסדר המערכה, לפי שהם אמה יסוד ואמה סובב ואמה קרנות ואמה הילוך רגלי כהנים וכו' ולימדך שבאמה החמישית תסדר שגם אותה האמה היא עדיין נגד הפתח וכו' ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל וכו'". וכן הוא בזבחים נח, ב. ולפי שמבואר מדברי רבינו (למעלה פ"ה מהל' בית הבחירה הי"ג־טו) כי המזבח היה עשרים אמה בצד דרום, עשר אמות כנגד הפתח, ושתי אמות צפונית מן הפתח – צריך לומר, על כרחנו, כי אין צורך לעשות המערכה כנגד הפתח, ומה שאמרו בזבחים שם, אינו לדברי הכל (לחם־משנה), ומה שהוצרכו להרחיק ארבע אמות, היינו כמו שכתב המפרש, שם: אמה של יסוד ואמה של סובב, אמה של קרנות ואמה מקום להילוך הכהנים. וראה ב'תוספות יום־טוב' תמיד פ"ב מ"ה. 41) שם במשנה. ורוצה לומר, שהיה נותן שם עצים במדה כזו, שכשישרפו ישארו שם חמש סאים גחלים, כדי שיוכל לחתות בהן בריוח. 42) שם במשנה. שכל דבר הניטל מבפנים ליתנו במזבח החיצון, אינו ניתן אלא באותה קרן שהיא סמוכה יותר לפנים, ושאין לו קרן יותר סמוך ממנה (זבחים נח:).

ט. מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה מִן הַמִּזְבֵּחַ[43], וּמַצִּית בָּהּ אֶת הָאֵשׁ. וְלֹא יַצִּית הָאֵשׁ לְמַטָּה[44] וְיַעֲלֶה אוֹתָהּ לַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא בַּמִּזְבֵּחַ עַצְמוֹ מַצִּיתִין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ[45], מִכָּאן לַהַצָּתָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ.

43) כן יש ללמוד ממה שלא מצינו בדברי חז"ל שום קביעות מקום לזה ('הר המוריה'). 44) ביומא מה, ב - בברייתא: "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. לימד על מערכה שניה של קטורת שלא תהא אלא על המזבח החיצון", הרי שלא דיברו על המערכה השלישית של קיום האש, אלא על מערכה שניה של קטורת, וראה להלן. ועי' ב'הר המוריה'. 45) כן הוא בפירוש 'רבינו חננאל' שם. וראה למעלה ה"ה כי פסוק זה נאמר על מערכה שניה של קטורת, וראה למעלה, וצריך עיון.

י. הָרַמַת הַדֶּשֶׁן[46] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם[47] - מִצְוַת עֲשֵׂה[48], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן. וְהִיא עֲבוֹדָה[49] מֵעֲבוֹדוֹת כְּהֻנָּה[50]. וּבִגְדֵי כְּהֻנָּה שֶׁתּוֹרֵם בָּהֶן הַדֶּשֶׁן[51] יִהְיוּ פְּחוּתִין מִן הַבְּגָדִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בִּשְׂאָר עֲבוֹדוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן[52]. אֵינוֹ אוֹמֵר 'אֲחֵרִים' שֶׁיִּהְיוּ בִּגְדֵי חֹל, אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ פְּחוּתִין מִן הָרִאשׁוֹנִים[53]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ[54] שֶׁיִּמְזֹג כּוֹס לְרַבּוֹ בַּבְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קִדְרָה לְרַבּוֹ.

46) הסרת הדשן מעל גבי המזבח. וראה להלן הי"ב כיצד תורמין. 47) כן מפורש במשנה יומא כ, א. כי "בכל יום תורמין את המזבח". 48) ראה יומא שם, וכב, א. ותמיד כח, א. וכח, ב. ו'ספר המצוות' עשה ל. 49) יומא כג, ב: "בהרמה דברי־הכל עבודה היא", אבל "הוצאת הדשן" לחוץ – אינה עבודה, ראה להלן הט"ו. 50) וצריכה כהונה (יומא ותמיד שם, ולמעלה פ"ט מהל' ביאת מקדש ה"ח). ובגדי כהונה שנאמר (שם) "ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן". וראה ביומא כג, ב - ולהלן בדברי רבינו. 51) (רבינו מפרש מה שאמרו בברייתא (יומא, שם) "ופשט ולבש וכו' אחרים פחותין

מהן" – בתרומת הדשן ולא בהוצאת הדשן, שהרי לפי דברי תנא־קמא "הוצאת הדשן" אינה עבודה (וכן פסק רבינו להלן הט"ו), ואם כן אינה צריכה בגדי כהונה, וכאן הרי מפורש "ופשט ולבש", הקישה התורה בגדים שלובש לבגדים שפשט, ששניהם בגדי כהונה, אלא על־כרחינו שהפסוק מדבר בהרמת הדשן. ולא כרבי אלעזר (שם) שדרש "אחרים והוציא", אלא ופשט ולבש הוא סוף מהפסוק הקודם "והרים את הדשן וגו'", וראה להלן. אלא שיש לציין כי במעילה ט, א - בפלוגתת רב ורבי יוחנן מפורש שהוצאה צריכה בגדי כהונה. ודוחק לומר ששם מדבר אליבא דרבי אליעזר. ויתכן שלא אמרו כן אלא לרבי יוחנן, אבל לרב לא אמרו כן, ורבינו פסק כרב, ראה להלן בסוף הפרק). 52) (בפסוק מפורש "והוציא את הדשן", אבל כוונת רבינו ל"והרים את הדשן" שבפסוק הקודם, וכמו שכתבנו למעלה). 53) כתנא־קמא בברייתא שם. 54) ברייתא של רבי ישמעאל, יומא שם.

1 **יא. אֵימָתַי[55] תּוֹרְמִין הַדֶּשֶׁן? בְּכָל יוֹם - מִשֶּׁיַּעֲלֶה**
2 **עַמּוּד הַשַּׁחַר[56]; וּבָרְגָלִים - מִתְּחִלַּת שְׁלִישׁ אֶמְצָעִי**
3 **שֶׁל לַיְלָה[57]; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵחֲצוֹת הַלַּיְלָה[58].**

55) יומא כ, א - במשנה. 56) במשנה, שם: "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר, או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו". ובגמרא (שם כ:) "רב אמר, קרא גברא. רבי שילא אמר, קרא תרנגולא". ופסק רבינו כרב (שהרי לדברי רבי שילא הוא זמן מוקדם – 'מאירי' שם). (וכן נראה בזבחים (כ.), שהוא אחר עלות השחר, שהרי אמרו שם: "קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן למחר אין צריך לקדש", וביארו שם, שאפילו לדעת רבי, שלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים – אינו נפסל כאן, שמודה רבי שמקרות הגבר ועד צפרא לא פסלה לינה, והיינו מעלות השחר עד אחר הנץ החמה (פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"ט) ואם היה זמן קידוש לפני עלות השחר – בוודאי פסלה לינה, שהרי עמוד השחר הוא שעושה לינה בכל מקום. ומה שאמרו (יומא כב.) שתרומת הדשן עבודת לילה היא – היינו שכשרה גם בלילה, אבל גם ביום כשרה, ועי' 'תוספות' יומא כז, ב - ד"ה איכא. וראה בהשלמת תוספות ר"י למסכת ברכות "סיני" כרך לז עמ' צב הערה 107, ולהלן פ"ד ה"א). 57) משנה, שם. וביארו בגמרא (שם כ:) משום שרבים המביאים קרבנות ברגל, לכן הקדימו ההרמה. 58) משנה, שם. וביארו בגמרא שם: משום "חולשא דכהן גדול", היינו שלא יצטרך להיות בהול ביום ולמהר עבודתו מבלי לנוח בין עבודה לעבודה.

4 **יב. כֵּיצַד תּוֹרְמִין? מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם[59] - טוֹבֵל[60]**
5 **וְלוֹבֵשׁ[61] בִּגְדֵי הֲרָמָה[62], וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו[63].**
6 **וְאוֹמְרִים לוֹ[64]: הִזָּהֵר שֶׁמָּא תִּגַּע בַּכֵּלִי עַד שֶׁתְּקַדֵּשׁ**
7 **יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ[65]. וְאַחַר כָּךְ לוֹקֵחַ הַמַּחְתָּה, וְשֶׁל כֶּסֶף**
8 **הָיְתָה[66]. וְהִיא הָיְתָה נְתוּנָה בַּמִּקְצוֹעַ[67], בֵּין כֶּבֶשׁ**
9 **לַמִּזְבֵּחַ, בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ[68]. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה**
10 **וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּמְפַנֶּה אֶת הַגֶּחָלִים אֵילַךְ**
11 **וְאֵילַךְ[69], וְחוֹתֶה[70] מִן הַגֶּחָלִים שֶׁנִּתְאַכְּלוּ בְּלֵב**
12 **הָאֵשׁ[71], וְיוֹרֵד לְמַטָּה לָאָרֶץ[72]. וְהוֹפֵךְ פָּנָיו לְצָפוֹן[73],**
13 **וּמְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְמִזְרַח הַכֶּבֶשׁ כְּמוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּלַפֵּי**
14 **הַצָּפוֹן[74], וְצוֹבֵר אֶת הַגֶּחָלִים שֶׁחָתָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה**
15 **רָחוֹק מִן הַכֶּבֶשׁ[75] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[76], בַּמָּקוֹם שֶׁנּוֹתְנִים**
16 **מֵרְאַת הָעוֹף[77] וְדִשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה[78].**
17 **וַחֲתִיָּה זוֹ שֶׁחוֹתֶה בַּמַּחְתָּה וּמוֹרִיד לָרִצְפָּה אֵצֶל**
18 **הַמִּזְבֵּחַ הִיא הַמִּצְוָה שֶׁל כָּל יוֹם[79].**

59) כלומר, מי שזכה בפיס (= בגורל) לתרום, ראה להלן פ"ד ה"ה. 60) כלומר, טובל לפני הפיס, ראה משנה תמיד כו, א: "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח, משכים וטובל עד שלא יבא הממונה וכו' בא הממונה וכו' אמר להן מי שטבל יבא ויפיס, הפיסו מי שזכה זכה בו" (לחם־משנה ו'הר המוריה'), וראה למעלה פ"ה מהל' ביאת מקדש ה"ד, כי אין אדם נכנס לעזרה לעבודה וכו' עד שהוא טובל. (ויתכן כי כשם שביום הכיפורים, כשמחליף בגדיו, טובל הוא לפני הלבישה, אע"פ שכבר טבל מקודם (יומא לא:), כמו כן בנידון שלפנינו כשפושט בגדי כהונה ולובש בגדים פחותים). 61) ראה להלן פ"ד ה"א, כי הכהנים המשתתפים בפיס היו לובשים לפני הפיס בגדי כהונה. 62) ראה למעלה ה"י. 63) כלומר, רוחץ ידיו ורגליו ממי הכיור, ראה משנה תמיד כח, ב: "קידש ידיו ורגליו מן הכיור". ובפירוש המשנה לרבינו שם, כתב: כי "דבר תורה הוא שאין קרבים למזבח ולא לשום דבר מן העבודות אלא לאחר קידוש ידים ורגלים, אמר רחמנא (שמות ל, יח־כ) בבואם אל אהל מועד (= ועשית כיור נחושת וכו' ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה' וכו')", וראה פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. ושם הט"ז ביאר "כיצד מצות קידוש". וראה שם ה"י, כי מצוה לקדש ממי הכיור, ואם קידש מאחד מכלי השרת, הרי זה כשר. 64) "ראשי בית אב הזהירוהו כך" ('תפארת ישראל' תמיד, שם). 65) משנה, שם כח, א: "ואע"פ שהוא יודע בדבר צריך להזהירו שהוא היה הולך יחיד ושמא ישכח ויגע ומתוך שמזהירין אותו הוא נזהר" (המפרש, שם). 66) שם במשנה (כח:) "נטל מחתת הכסף". 67) "מקצוע היא קרן זוית" (רבינו בפירוש המשנה, תמיד שם). 68) שם במשנה כח, א: "והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש", "כלומר, באלכסון היא נתונה ממוצעת בין כבש למזבח בזוית הכבש אצל מקום שתכלה הכבש" (המפרש שם). 69) שם במשנה. 70) תוחב המחתה למתחת הגחלים, והיא מתמלאה מן הגחלים. 71) שם במשנה: "חותה את המאוכלות הפנימיות", "הן הגחלים המאוכלות היטב שבמזבח, שהרי הם באמצע האש" (רבינו בפירוש המשנה), והם בדשן, שכן נאמר (ויקרא ו, ג) "והרים את הדשן, אשר תאכל האש" (המפרש). 72) כשפניו לצד דרום העזרה ואחוריו לצד צפון, שהרי הכבש בדרומו של המזבח. 73) לצפון העזרה. 74) שם במשנה: "ירד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הולך במזרחו של כבש כעשר אמות", כלומר, לא היה מהלך בדרכו דרך מזרח ויוצא חוץ

לעזרה, אלא הופך פניו לצפון העזרה, דהיינו דרום המזבח והולך במזרחו של כבש אצל הכבש בקרקע העזרה סמוך לכבש, והלך כעשר אמות מן הכבש ועדיין רחוק הוא מקום הדשן מן המזבח עשרים אמה, שהרי שלשים אמה היה הכבש תופס בקרקע העזרה, כמפורש למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג. ואע"פ שנאמר (ויקרא ו, ג) "אצל המזבח" – למדו כן, שצריך שיהא רחוק מן המזבח עשרים אמה, ממה שנאמר (שם א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן", וקים להו לרבנן שאין השלכה פחותה מעשרים אמה, הרי שמקום הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמה (המפרש). 75) למזרח. 76) שם במשנה. 77) שם, וראה למעלה פ"ו מהל' מעשה הקרבנות הכ"א. 78) שם, וראה להלן פ"ג הי"ב. 79) ראה למעלה ה"י.

1 **יג. אַחַר שֶׁיָּרַד זֶה שֶׁתָּרַם[80] רָצִים[81] אֶחָיו הַכֹּהֲנִים[82]**
2 **וּמְקַדְּשִׁין יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם[83] בִּמְהֵרָה[84], וְנוֹטְלִין אֶת**
3 **הַמַּגְרֵפוֹת[85] וְאֶת הַצִּנּוֹרוֹת[86] וְעוֹלִין לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ,**
4 **וְכָל אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת וְאִמּוּרֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ**
5 **כָּל הַלַּיְלָה מַחֲזִירִין אוֹתָם לְצִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ[87]. אִם אֵין**
6 **הַצְּדָדִין מַחֲזִיקִין - סוֹדְרִים אוֹתָם בַּכֶּבֶשׁ כְּנֶגֶד**
7 **הַסּוֹבֵב[88]. וְאַחַר כָּךְ גּוֹרְפִין אֶת הַדֶּשֶׁן בַּמַּגְרֵפוֹת**
8 **מִכָּל צִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ[89], וּמַעֲלִין אוֹתוֹ עֲרֵמָה עַל גַּבֵּי**
9 **הַתַּפּוּחַ[90]. וְגוֹרְפִין אוֹתָהּ הָעֲרֵמָה בִּפְסַכְתֵּר, וְהוּא**
10 **כְּלִי גָּדוֹל שֶׁמַּחֲזִיק לֶתֶךְ[91], וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְמַטָּה[92].**
11 **וּבָרְגָלִים[93] לֹא הָיוּ מוֹרִידִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִין**
12 **הָעֲרֵמָה גְּבוֹהָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹי**
13 **לַמִּזְבֵּחַ[94].**

80) משנה, שם כח, ב. 81) לכך רצים כדי שלא ישהו הרבה ליד הכיור, שהוא בין האולם ולמזבח, בלי קידוש ידים ורגלים, אף־על־פי שאין איסור בכך (ראה למעלה פ"ז מהל' בית הבחירה ה"כ־כא) – 'תפארת ישראל'. 82) הם אלה שעמדו אתו בפיס, וטבלו לפני כן. ולא היה בזה פיס, כיון שאין עבודה זו מוגבלת רק לכהן אחד אלא לכמה כהנים, וראה ב'הר המוריה' להלן הי"ד. 83) שנאמר (שמות ל, כ) "בבואם אל אהל מועד ירחצו וגו' או בגשתם אל המזבח", ובמשנה שם אמרו, שקידשו ידיהם ורגליהם מן הכיור. ורבינו לא הזכיר "כיור", לפי שאם קידש מאחד מכלי השרת כשר, ראה למעלה פ"ה מהל' ביאת מקדש ה"י. 84) ראה למעלה הערה פ. 85) "יעים להסיר את הדשן ולפנותו לתפוח" (המפרש, שם). 86) שפודין (רבינו בפירוש המשנה, שם) "להסיר את האברים" (המפרש, שם). 87) "כדי שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטירן עד לאחר שיקטירו אברי תמיד של שחרית, ואם לא שהיו סודרן על המזבח, היו נפסלין בלינה, אבל בראש המזבח אינם נפסלים בלינה" (המפרש, שם). 88) שם במשנה "אם אין צדדים מחזיקן, סודרים אותן בסובב על הכבש", וכתב רבינו בפירוש המשנה, כי "מה שאמר בסובב על הכבש, ענינו על הכבש כנגד הסובב", וכן כתב כאן. אבל המפרש כתב: "סודרין בסובב או על גבי הכבש". וכן הוא ביומא מה, ב. וב'סיפרא' צו פ"ב ה"ד. וגם על הכבש אין נפסלין בלינה שהכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר. ולאחר שיסדרו את המערכות יחזירו האברים אל המערכה הגדולה, אחר שהקריבו אברי תמיד של שחר (המפרש, שם) וראה למעלה ה"ה. 89) שם במשנה. 90) שם במשנה, וראה למעלה ה"ז. 91) בתמיד פ"ה מ"ה: "ופסכתר היתה כלי גדול מחזקת לתוך וכו' ושלושה דברים היתה משמשת כופין אותה על גבי גחלים ועל השרץ בשבת, ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח" (ראה להלן פ"ג ה"ו). ועל הפסוק (שמות כז, ג) "סירותיו", תרגם אונקלוס: "פסכתרותיה". "ולתך מדה מחזקת ט"ו סאה" (רבינו בפירוש המשנה, שם) וכל סאה היא ששה קבין (ראה פירוש המשנה לרבינו, מנחות עו:) ואם כן "לתך" הוא תשעים קבים, שהם חצי כור (ראה בפירוש הרא"ש ורע"ב שם). 92) וזה נקרא "דישון מזבח" (ראה פירוש המשנה, תמיד כח:). ואילו "הוצאת הדשן" הוא מה שמוציא מלמטה אל מחוץ לעיר (ראה להלן הי"ד). ודעת הראב"ד בהשגות (למעלה ה"ז) שהוצאת הדשן היא בכל יום ויום, אבל רש"י (חולין צ.) וה'תוספות' (יומא כז: ד"ה איכא דאמרי) והמפרש (תמיד פ"ב כח:) וכן בפירוש המיוחס להראב"ד שם, סוברים כי לא בכל יום היו מוציאין את הדשן מעל המזבח כי־אם רק כשרבה הדשן על גבי התפוח. וכדעת רבינו, ראה משנה־למלך כאן. 93) במועדים (פירוש המשנה, וראה להלן). 94) משנה, תמיד שם: "וברגלים לא היו מדשנין אותו, מפני שהוא נוי למזבח" = "כשיש עליו דשן הרבה כדאמרן בעלמא (פסחים סה:) שבח הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבח כשיש עליו דשן הרבה ונראה שלא עומד המזבח בטל" (המפרש, שם). והראב"ד שם פירש שלא היו מורידים הדשן ברגלים אלא בידים, עם המגרפות.

14 **יד. כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה מִן הַכֹּהֲנִים[95] מְמַלֵּא מִן הַדֶּשֶׁן**
15 **שֶׁהוֹרִידוּ לְמַטָּה וּמוֹצִיא חוּץ לָעִיר לְשֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן[96].**
16 **וְאֵין לְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן לַחוּץ פִּיּוּס[97], אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה.**
17 **וּמֵעוֹלָם לֹא נִתְעַצֵּל כֹּהֵן מִלְּהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן[98].**

95) אפילו אלו שלא עמדו בפיס, ולא טבלו. כי מה שאין כהן נכנס לעזרה אלא־אם־כן טבל, אינו אלא אם נכנס לעבודה (ראה למעלה פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"ד), ואילו הוצאת הדשן מלמטה אל מחוץ לעיר אינה עבודה (ראה להלן הט"ו). 96) שכתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה", והוא בית הדשן שמחוץ לירושלים ושורפין שם החטאות הנשרפות, שנאמר אצל פר כהן משיח (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל שפך הדשן וכו' ישרף". 97) כלומר, אף כי מלאכה זו נעשתה על ידי כהן אחד, שהרי נאמר (שם ו, ד) "והוציא את הדשן" בלשון יחיד – לא היה על זה פיס, כיון שהוצאת הדשן אינה עבודה. ואם כי מעולם לא נתעצל כהן מלהוציא הדשן (ראה בסמוך) לא היו על זה קופצים רבים עד כדי סכנה (ראה יומא כב.). ומקור דין זה, ראה להלן בסמוך. ולמעלה הי"ג גבי דישון המזבח לא הוצרך רבינו להודיע כי לא היה שם פיס, מאחר שרבים מהכהנים היו עושים זאת, ראה למעלה שם, וב'הר המוריה' כאן. 98) משנה,

תמיד כט, א. כלומר, אף כי אינה עבודה, ראה להלן. ומכאן שלא היה על זה פיס.

טו. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הוֹצָאָתוֹ לַחוּץ עֲבוֹדָה[99], אֵין בַּעֲלֵי מוּמִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ[100]. וּכְשֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחוּץ לָעִיר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת בּוֹ בְּחָזְקָה[101], וְלֹא חֲזִירִים[102] גּוֹרְפִים אוֹתוֹ. וְלֹא יְפַזְּרֵנוּ שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמוֹ - שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ בְּנַחַת[103]. וְאָסוּר לֵהָנוֹת בּוֹ[104].

99) ראה למעלה ה"י. 100) יומא כג, ב. שלא כדברי רבי אליעזר, ראה למעלה שם. 101) למד כן ממה שנאמר להלן "ושמו, שלא יפזר". 102) בדפוס רומי: "הזרמים", וכן הוא בפירוש המשנה בסוף מסכת תמיד: "ואמרו, ושמו - בנחת, ושמו – כולו, ושמו - שלא יתפזר, רוצה לומר שלא יתן אותו בפני הרוח או בפני השטף" (וראה מה שכתב הגרי"ל הכהן מיימון זצ"ל במבוא לרמב"ם דפוס רומי, הוצאת מוסד הרב קוק עמ' 11-10). 103) כן הוא בפסחים כז, ב. אבל צריך עיון, שהרי פסוק זה נאמר בתרומת הדשן ולא בהוצאת הדשן, וכן הוא בפסחים שם, וכבר העיר על זה הראב"ד. 104) במעילה ט, א - נחלקו רב ורבי יוחנן, בענין נהנה מאפר תפוח שעל גבי המזבח, רב אמר אין מועלין בו, ורבי יוחנן אמר מועלין בו. וביארו שם בגמרא: לרב נעשה מצוותו, ולרבי יוחנן כיון שצריך בגדי כהונה בהוצאה – מועלין בו. ופסק רבינו כרב, שזהו נעשה מצוותו, ראה למעלה ה"י. ולפיכך כתב "ואסור ליהנות בו" ולא כתב שמועלים בו. וכן מדוקדקים דבריו בפי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"ג שכתב: "וכל הנשרפין כו' אפרם מותר, חוץ מדשן המזבח" – הרי שאין שם אלא איסור בלבד, ואילו בפ"ב מהל' מעילה לגבי תרומת הדשן, כתב (שם הלכה יג), "דשן המזבח החיצון בין קודם הרמת הדשן, בין אחר הרמה - מועלין בו".

יום שני כ"ט שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבאר רבינו מצות הקטרת הקטורת על מזבח הזהב, וכמה מקטירים ממנה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[3] שֶׁבַּהֵיכָל פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם: בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים[4]. לֹא הִקְטִירוּ בַּבֹּקֶר - יַקְטִירֶנּוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם[5], אֲפִלּוּ הָיוּ מְזִידִין[6]. וְאֵין מְחַנְּכִין מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בַּקְּטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[7].

2) על הכהנים. 3) שנאמר (שמות ל, א-ג) "ועשית מזבח מקטר קטורת וגו' וצפית אותו זהב טהור וגו'". והוא המזבח הפנימי שבהיכל. 4) וגומר: "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה". 5) כלומר, יקטיר קטורת של בין הערביים וכתנא קמא של ר' שמעון במנחות מט. במשנה. ודלא כר' שמעון (שם), שמקטיר בערב של הבוקר ושל בין הערביים. 6) אין הקטורת של הבוקר מעכבת את הקטורת של בין הערביים, ואף לר' שמעון (שם) שאמר: "אם היו מזידין ולא הקריבו כבש בבוקר לא יקריבו בין הערביים" - אין זה אלא בתמיד שהוא עולה ומצויות עולות במקדש לכן גזרו חכמים שלא יקריבו, חששו שמא יפשעו ולא יקריבו עוד, אבל בקטורת שאינה מצוייה אלא פעמיים ביום ועוד שהיא מעשרת - לא חששו שמא יפשעו ולא יביאו קטורת. 7) ובגמרא שם (נ.) למדו זאת ממה שנאמר (שמות שם, ז) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה". ואף כי רבינו סובר להלן הלכה יב, כי הטבת הנרות היא הדלקתם, אין זה אלא בנר שכבה, אבל נר שלא דלק מעולם והדליקו אין זה נחשב הטבה, וכן נשמע בדברי רבינו שם, שהרי כתב: "ומדליק נר שכבה והדלקת הנרות היא הטבתם". וראה בלחם משנה שם.

ב. כַּמָּה מַקְטִירִין מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם? מִשְׁקַל מֵאָה דִינָרִין[8]. חֲמִשִּׁים בַּבֹּקֶר וַחֲמִשִּׁים בֵּין הָעַרְבַּיִם[9]. מִזְּבֵחַ שֶׁנֶּעֱקַר[10] - מַקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בִּמְקוֹמוֹ[11]. וּקְטֹרֶת שֶׁפָּקְעָה[12] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲפִלּוּ קָרְטִין שֶׁבָּהּ[13] - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָן[14].

8) כי משקל כל הקטורת בכל שנה הוא שלוש מאות ושישים ושמונה מנה, ומקטיר ממנה בכל יום מנה, שהם שס"ה מנים כנגד ימות החמה, ונשארו שלושה מנים שמהם מכניס כהן גדול מלוא חפניו ביום הכיפורים. 9) משנה יומא מג: "בכל יום מקריב פרס (=חצי מנה) בשחרית ופרס בין הערביים", משום שנאמר (שמות שם) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות וגו' בין הערביים יקטירנה", אם כן חציו בבוקר וחציו בין הערביים. 10) שנהרס. 11) כלומר, במקום שהיה המזבח קיים, והם דברי רב גידל בזבחים נט. אף על פי שלעניין דמים הכל מודים שצריך מזבח. 12) שקפצה בכח האש, מנחות כו: 13) שלמים וחשובים שבה" (רש"י במנחות שם). 14) למזבח. משום שנאמר (ויקרא ו, ג) "אשר תאכל האש את העולה על המזבח", ודרשו (מנחות שם, יומא מה: וזבחים פג:) "עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת", שהיו על מזבח הזהב ופקעו ממנו.

ג. בָּעֵת שֶׁמַּקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם[15] פּוֹרְשִׁין כָּל הָעָם מִן הַהֵיכָל וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[16], לֹא יִהְיֶה שָׁם אָדָם עַד שֶׁיֵּצֵא זֶה שֶׁהִקְטִיר הַקְּטֹרֶת[17]. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס בְּדַם חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים[18] פּוֹרְשִׁים הַכֹּל מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיֵּצֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ וְגוֹמֵר - בְּנִין אָב לְכָל כַּפָּרָה שֶׁבַּקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם אָדָם.

15) אבל בקטורת של יום הכיפורים שהיא לפני ולפנים, בקודש הקדשים, אמרו בברייתא שאין צריך לפרוש אלא מההיכל שהוא קרוב לקודש הקדשים, אבל מבין האולם ולמזבח אין צריך לפרוש (כסף משנה). 16) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא טז, יז) "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", - "וכל אדם לא יהיה

באוהל מועד, יכול אפילו בעזרה, תלמוד לומר באוהל מועד, אין לי אלא באוהל מועד שבמדבר, שילה ובית עולמים מנין, תלמוד לומר בקודש, אין לי אלא בשעת הקטרה, בשעת מתן דמים מנין, תלמוד לומר בבואו לכפר". 17) יומא שם: "אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין, תלמוד לומר (ויקרא שם) עד צאתו". 18) בהיכל, והוא דם פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה.

1 **ד. כֵּיצַד סֵדֶר הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל יוֹם? מִי שֶׁזָּכָה**
2 **בְּדִשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנָס[19] בִּכְלִי קֹדֶשׁ, וּטְנִי הָיָה**
3 **שְׁמוֹ[20], וְשֶׁל זָהָב הָיָה, וּמַחֲזִיק קַבַּיִם וָחֵצִי. מַנִּיחַ**
4 **הַטְּנִי בָּאָרֶץ לְפָנָיו, וְחוֹפֵן בְּיָדָיו הָאַפֶּר וְהַפֶּחָם**
5 **שֶׁבְּתוֹךְ הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַטֶּנִי, וּבָאַחֲרוֹנָה[21]**
6 **מְכַבֵּד[22] אֶת הַשְּׁאָר לְתוֹכוֹ[23], וּמַנִּיחוֹ[24] שָׁם בַּהֵיכָל**
7 **וְיוֹצֵא[25]. וּמִי שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת נוֹטֵל כְּלִי מָלֵא קְטֹרֶת**
8 **גָּדוּשׁ. וְכִסּוּי הָיָה לוֹ[26], וּבְזַךְ הָיָה שְׁמוֹ[27]. וְנוֹתֵן הַבָּזֵךְ**
9 **בְּתוֹךְ כְּלִי אַחֵר, וְכַף הָיָה שְׁמוֹ[28]. וּמְכַסֶּה אֶת הַכַּף**
10 **בְּבֶגֶד קָטָן[29], וְאוֹחֵז הַכַּף בְּיָדוֹ, וְנִכְנָס עִמּוֹ אֶחָד**
11 **בְּמַחְתָּה שֶׁל אֵשׁ בְּיָדוֹ[30].**

19) להיכל. 20) "לשון ושמת בטנא, דומה לסל ופיו רחב". 21) כלומר, אחרי שגמר כל החפינה, שאפשר שנשאר רק קצת שאינו ניתן לקבלו בחפניו. 22) כלומר, מטאטא אותם בדבר המיוחד לכך. 23) לתוך הטני. 24) לטני. 25) שם משנה ט: "נכנס ונטל את הטני והניחו לפניו והיה חופן ונותן לתוכו, ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו והניחו ויצא". ואחרי זריקת דם התמיד ודישון המנורה, היה מוציאו ומניחו אצל המזבח החיצון במקום הדשן. ועשו כן מפני הנס שהיה בזה, שדישון מזבח הפנימי ודישון המנורה היו נבלעים במקומם, ובכדי שלא להטריח, כביכול כלפי מעלה, לעשות הנס פעמיים, כרכו את שניהם ביחד. 26) לאותו כלי. ומה ששנינו שם בפרק ז משנה ב "והכף וכסויו", הכוונה למטוטלת. 27) של הכלי הנ"ל. 28) והוא דומה לתרקב גדול ומחזיק שלושה קבין, ומשל זהב היה. 29) במשנה שם: "וכיסוי היה לו וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלן", ופירש רבינו שם: "שהיו ממלאין הבזך קטורת, ומכסים במכסה, ונותנין על המכסה מלמעלה מפה קטנה". הרי ששני כיסויים היו: האחד, הכיסוי שהיה לו לבזך, והשני המטוטלת. 30) הוא זה שזכה בתרומת הדשן, שזוכה גם בזה.

12 **ה. וְכֵיצַד חוֹתֶה? זֶה שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה[31] לוֹקֵחַ**
13 **מַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף[32] וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[33], וּמְפַנֶּה**
14 **אֶת הַגֶּחָלִים אֵילַךְ וְאֵילַךְ, וְנוֹטֵל מִן הַגֶּחָלִים[34]**
15 **שֶׁנִּתְאַכְּלוּ בְּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה, וְיוֹרֵד[35] וּמְעָרָן[36] לְתוֹךְ**
16 **מַחְתָּה שֶׁל זָהָב[37]. אִם נִתְפַּזְּרוּ מִן הַגֶּחָלִים כְּמוֹ**
17 **קַב אוֹ פָּחוֹת[38] - מְכַבְּדָן לָאַמָּה[39]. וּבְשַׁבָּת[40] כּוֹפֶה**
18 **עֲלֵיהֶן הַפְּסַכְתֵּר[41]. וְאִם נִתְפַּזֵּר יָתֵר עַל קַב -**
19 **חוֹזֵר וְחוֹתֶה[42].**

31) כלומר, זה שזכה בתרומת הדשן. 32) של ארבעה קבין. 33) החיצון. 34) היינו שלושה קבים גחלים. 35) מעל המזבח. 36) מריקן. 37) מחתה של זהב בת שלושת קבין (יומא מג: במשנה). שתהא מלאה, שזהו כבוד של מעלה. ולא היה חותה בשל זהב שמא תתקלקל, והתורה חסה על ממונן של ישראל. ולא היה מריקה לתוך של זהב, בהיותו למעלה על גבי המזבח, לפי שהמחתה של זהב הייתה מלאה, וחששו שמא יתפזרו ברדתו בשיפוע הכבש. 38) משנה בתמיד שם: "נתפזר ממנו כקב גחלים (ו)היה מכבדן לאמה". 39) כלומר, לאמת המים שבעזרה שלא ייכוו בהן הכהנים, שהולכין יחפין ואין כאן איסור כיבוי גחלת של המזבח - כיוון שניתקה למצוה אחרת. 40) שאסור לכבות. 41) והוא כלי גדול שמחזיק לתך. 42) כן נראה מלשון המשנה "כקב", הרי שרק אם נתפזרו כקב עדיין שם "מליאה" עליה, אבל ביתר מכן, אין זו מליאה.

20 **ו. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיָה הַפְּסַכְתֵּר מְשַׁמֵּשׁ: כּוֹפִין אוֹתוֹ**
21 **עַל הַגֶּחָלִים וְעַל הַשֶּׁרֶץ בְּשַׁבָּת[43], וּמוֹרִידִין בּוֹ אֶת**
22 **הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.**

43) השרץ שנמצא בעזרה וחוששין שמא יגע בו אדם, כופין עליו הפסכתר, ואין מוציאין אותו בשבת משום איסור מוקצה, שיש שבות שאסרוהו גם במקדש, כמו שאמרו גבי לחם הפנים.

23 **ז. וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם זֶה שֶׁדִּשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[44]**
24 **וְנוֹטֵל הַטְּנִי דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ[45] וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא[46].**
25 **וְזֶה שֶׁבְּיָדוֹ הַמַּחְתָּה צוֹבֵר אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי**
26 **הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וּמְרַדְּדָן[47] בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה,**
27 **וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא[48]. וְזֶה שֶׁבְּיָדוֹ הַכַּף נוֹטֵל אֶת הַבָּזֵךְ**
28 **מִתּוֹךְ הַכַּף[49] וְנוֹתְנוֹ[50] לְאוֹהֲבוֹ אוֹ לִקְרוֹבוֹ[51]. וְרוֹאֶה,**
29 **אִם נִתְפַּזֵּר מִן הַקְּטֹרֶת מְעַט בַּכַּף - אוֹהֲבוֹ אוֹ קְרוֹבוֹ**
30 **נוֹתֵן לוֹ[52] לְתוֹךְ חָפְנָיו זֶה שֶׁנִּתְפַּזֵּר עִם הַקְּטֹרֶת**
31 **שֶׁבַּבָּזֵךְ[53], וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא[54].**

44) ראה שם פרק ו משנה א: "החלו עולים במעלות האולם, מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימים לפניהם". ורבינו לא הזכיר כאן את זה שזכה בדישון המנורה, מפני שאינו מדבר כאן אלא בעבודה שעל מזבח הפנימי. 45) שם במשנה. כלומר, נכנס להיכל ונוטל את הטני שהשאיר שם כשיצא לאחר שדישן את המזבח. 46) "כעבד שמשמש את רבו וגמר עבודתו ונוטל רשות ויוצא". 47) כלומר, מציע ופורש אותם על המזבח שלא יהיו משופעים כדי שלא יפול הקטורת אחר שיניחם. 48) כי עתה גמר עבודתו. 49) כי הבזך היה בתוך הכף. 50) לבזך. 51) "שבא לשם עימו לצורך כך". 52) כלומר, אוהבו וקרובו, נותן לו, למקטיר. 53) שם במשנה ג: "מי שזכה בקטורת היה נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו, נתפזר ממנו נותנו לו בחפניו". כלומר, אוהבו וקרובו נותן בחפניו של המקטיר את כל הקטורת, גם מה שנשאר בבזך וגם מה שנתפזר לתוך הכף. 54) במשנה לא הוזכר כאן שמשתחווה ויוצא, אבל פשוט הוא, לפי שכל אדם אסור להיות שם בהיכל ובין אולם למזבח בשעה שמקטיר עד שיצא המקטיר, לכן כשגמר מעשהו השתחווה ויצא.

ח. וְאוֹמְרִין לָזֶה הַמַּקְטִיר[55]: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תַּתְחִיל מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא תִּכְוֶה[56]. וּמַתְחִיל וּמַשְׁלִיךְ הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ בְּנַחַת כְּמִי שֶׁמְּרַקֵּד סֹלֶת עַד שֶׁתִּתְרַדֵּד עַל כָּל הָאֵשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואומרין לזה המקטיר, הזהר שלא תתחיל מלפניך שלא תכווה".

כיון שהמקטיר עומד במזרחו של מזבח, מתחיל בפנים (במערב) וממשיך למזרח, שאם יתחיל במזרח וימשיך בפנים למערב, יכווה.

וצריך להבין, הזהירות היא בבחינת עצה טובה קמ"ל, המוכרחת מצד המציאות, ומה שייך זה לפסקי הדינים בעבודת הקטורת, ולאידך אם זהו עניין של הלכה צריכה זהירות זו להיות מוזכרת גם בעת הקרבת הקרבנות על גבי המזבח החיצון, ואעפ"כ לא מצינו הלכה שיאמרו לכהן המקריב "הזהר... שלא תכווה".

ויש לומר שמכאן ראיה שגם דבר המוכרח מצד זהירות כפשוטה, נעשה ענין של הלכה, וצריך להדגיש את ההלכה שבדבר, כיון שיש סברא שצרך להתחיל מלפניו (ממזרח) מצד "אין מעבירין על המצוות".

ועוד יש לומר שדווקא בעבודת הקטורת נדרשת זהירות מיוחדת, כיון ש"בעת שמקטירין הקטורת בהיכל בכל יום, פורשין כל העם מן ההיכל, ומבין לאולם ולמזבח לא יהיה שם אדם עד שיצא זה שהקטיר הקטורת, שנאמר וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש גו'". ומכיון שאין מי שיעמוד ליד הכהן המקטיר שיוכל לסייעו, יש צורך בזהירות יתירה מאשר בעבודתו של הכהן במזבח החיצון, כי שם נמצאים אחיו הכהנים ויוכלו לסייעו במקרה הצורך.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מא)

55) שלא הקטיר מעולם, לכך לפני שנכנס להקטיר למדוהו להיזהר. 56) כלומר, המקטיר עומד במזרחו של המזבח ומלמדים אותו להתחיל בפנים, במערב, ולהמשיך למזרח, שאם יתחיל לפניו במזרח, וימשיך בפנים למערב - ייכווה.

ט. וְאֵין הַמַּקְטִיר מַקְטִיר עַד שֶׁהַמְמַנֶּה[57] אוֹמֵר לוֹ הַקְטֵר. וְאִם כֹּהֵן גָּדוֹל הוּא[58] - אוֹמֵר לוֹ הַמְמַנֶּה: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַקְטֵר[59]. וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר יִפְרְשׁוּ כָּל הָעָם[60], וַיַּקְטִיר הַמַּקְטִיר וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיֵצֵא.

57) לדעת רש"י (יומא כח.) הוא הסגן, ולדעת התוספות מנחות ק. דיבור המתחיל אמר, הוא הממונה על הפייסות. 58) המקטיר. 59) משום דרך של כבוד. 60) מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח.

י. דִּשּׁוּן הַמְּנוֹרָה וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו[61]. וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת[62] וְאֶת הַטֻּמְאָה[63] כְּקָרְבָּנוֹת שֶׁקָּבוּעַ לָהֶן זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"דישון המנורה בבוקר ובין הערביים מצות־עשה.... והדלקת הנרות היא הטבתן".

שיטת הרמב"ם שמצות הדלקת המנורה אינה רק בין הערביים אלא גם בבוקר, שנאמר "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות". אמנם רוב הדעות (ורש"י בכללם) חולקות על כך, וסוברות שאת הנרות הדליקו רק בין הערביים. וי"ל בטעמם, כיון שתועלת האור היא בלילה, אבל ביום "שרגא בטיהרא מאי אהני". אבל הרמב"ם סבר שכיון שצריך להיות "נר תמיד" הרי שצריך להדליקם כל המעת־לעת. ולאידך יסברו החולקים עליו ש"כל לילה ולילה קרוי תמיד", כשם שקרבן התמיד קרוי כך על שם התמידיות היום־יומית בהקרבתו ולא שקרב בכל רגע ורגע.

ובפנימיות העניינים יש להוסיף, שבעבודה שבנפש האדם יש שני אופנים. האחד הוא "מערב עד בוקר", היינו שיש שינויים בין בוקר שהוא זמן של גילויים, וערב שהוא חושך והסתרה, שעבודתו היא בצורה ש"ברישא חשיכא והדר נהורא" שמאיר בנפשו אור ה' מעט מעט מתוך החושך". והשני הוא "נר תמיד" שהיא העבודה באופן תמידי ללא שינויים, שנמצא תמיד במצב של אור וגילוי להיותו דבוק במקורו בתמידיות, והכוונה היא שיהיו שני העניינים, הן הגילוי של "נר תמיד" והן הגילוי של "מערב עד בוקר".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מב)

61) וגומר: "מערב עד בוקר לפני ה', חוקת עולם לדורותם מאת בני ישראל". 62) שמותר להדליק בשבת. 63) שמותר להדליקם גם בטומאה, וכגון שנטמאו הנרות או הכהנים.

יא. וְכַמָּה שֶׁמֶן הוּא נוֹתֵן לְכָל נֵר? חֲצִי לוג שֶׁמֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר[64] - תֵּן לוֹ כַּמִּדָּה שֶׁיִּהְיֶה דּוֹלֵק מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. וְאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּהַדְלָקַת שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם[65].

64) ברייתא שם פט. "מערב עד בוקר, תן לה מידתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר וכו' ושיערו חכמים חצי לוג מאורתא (=מערב) ועד צפרא (=בוקר)", כלומר, אפילו בלילה ארוך כלילי טבת, שיערו חכמים, שאין צריך יותר מחצי לוג מערב עד בוקר. 65) ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, ז) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה", - ו"אי לאו דעבד הדלקה מאורתא, הטבה בצפרא מהיכא?" הרי שחינוך המנורה - בין הערביים.

יב. מַהוּ דִּשּׁוּן הַמְּנוֹרָה? כָּל נֵר שֶׁכָּבָה - מֵסִיר הַפִּתִּילָה וְכָל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר[66] וּמְקַנְּחוֹ[67], וְנוֹתֵן בּוֹ פִּתִּילָה אַחֶרֶת וְשֶׁמֶן אַחֵר בְּמִדָּה, וְהוּא חֲצִי לוג[68].

וְזֶה שֶׁהֵסִיר מַשְׁלִיכוֹ בִּמְקוֹם הַדֶּשֶׁן אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ עִם דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[69] וְהַחִיצוֹן, וּמַדְלִיק נֵר שֶׁכָּבָה. וְהַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת הִיא הַטָּבָתָם. וְנֵר שֶׁמְּצָאוֹ שֶׁלֹּא כָּבָה - מְתַקְּנוֹ[70].

66) שכיוון שכבו, הרי הם כדשן, ואינם ראויים עוד. 67) לנר. 68) שם בגמרא: "איבעיא ליה ר' זריקא, כשהוא נותן בה שמן כמדה ראשונה (דהיינו חצי לוג) או כמי שחסרה. אמר ר' ירמיה פשיטא דכמידה ראשונה, דאי כמה שחסרה מנא ידעינן מאי חיסר". 69) "שני בתי דשנין היו שם אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח, זה שבמזרחו של כבש, שם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה". 70) כלומר, "הטבה" היא הדלקת נר שכבה, או תיקון נר שלא כבה, אבל הדלקת נר שלא הודלק מעולם, אין זה נחשב להטבה, כי אם להדלקה.

יג. נֵר מַעֲרָבִי[71] שֶׁכָּבָה - אֵין מַדְלִיקִין אוֹתוֹ אַחַר דִּשּׁוּנוֹ אֶלָּא מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[72]; אֲבָל שְׁאָר הַנֵּרוֹת, כָּל נֵר שֶׁכָּבָה מֵהֶן - מַדְלִיקוֹ מִנֵּר חֲבֵרוֹ[73].

71) הוא הנר האמצעי שבמנורה והמנורה עמדה ברוחב הבית, בין הצפון ובין הדרום. ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה (תמיד פרק ג משנה ט) כי נר מערבי הוא הנר הראשון - לא כתב כן אלא לפי דעת משנה זו הסוברת כמאן דאמר שהמנורה עמדה לאורך הבית בין המזרח והמערב, אבל לפי מה שפסק רבינו (שם הלכה יב) שעמדה בין הצפון והדרום - נר המערבי הוא האמצעי, וראה לחם משנה כאן. 72) ולמדו כן ביומא מה: ממה שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" "אש תמיד" שאמרתי לך (הוא של מנורה, שנאמר בה (שמות כז, כ) "להעלות נר תמיד"), לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון" ומה שאמרו בתמיד פרק ג משנה ט "שמדליקן מן הדולקים" (ראה בראב"ד) אין המדובר שם בנר מערבי (לחם משנה). 73) ואינו יכול להדליקו בנר אחר משום בזיון.

יד. וְכֵיצַד מַדְלִיקוֹ? מוֹשֵׁךְ הַפְּתִילָה עַד שֶׁמַּדְלִיקָהּ וּמַחֲזִירָהּ[74]. לְפִי שֶׁהַנֵּרוֹת קְבוּעִים בַּמְּנוֹרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַדְלִיק בְּנֵר אַחֵר[75] מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן[76].

74) כי הפתילות היו ארוכות. 75) כלומר, להדליק נר מנר על ידי נר של חולין. 76) שמדליק נר של חולין מנר של מנורה.

טו. כָּל הַפְּתִילוֹת[77] שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ בַּמְּנוֹרָה[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד - שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ[79].

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שתהא שלהבת עולה מאליה".

ובפנימיות העניינים יש ללמוד הוראה, שלעולם אין לאדם להישאר במצב של תלמיד ומקבל, אלא צריך להיות בבחינת שלהבת העולה מאליה, כמו תלמיד אמיתי שקיבל שכלו של הרב באופן שיכול אח"כ ללמוד בעצמו. וכמו שהוא בקו של תורה, כך הוא בלימוד דרך בעבודת ה', שהשלימות היא שעובד את ה' בכח עצמו. וכן הוא בעניין גמ"ח, שבזה צריך להיות תלמידו של הקב"ה "מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום", "מה הוא גומל חסדים, אף אתה גמול חסדים", שגם בזה צריכה להיות "שלהבת עולה מאליה", ובנוסף יהיה בזה גם העניין ש"אדם רוצה בקב שלו כו'".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מג)

77) בשבת כא. "תני רמי בר חמא פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן במקדש, משום שנאמר (שמות כז, כ) להעלות נר תמיד, הוא תני לה והוא אמר לה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר". 78) אבל שלא במנורה, כגון בשמחת בית השואבה מותר להדליק בפתילות של בלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם שיש בהם הרבה צמר, אף על פי שבשבת אסור להשתמש בפתילות של צמר. 79) פרט לאלה שאינן עולות אלא על ידי תיקון.

טז. לֹא הָיָה מֵטִיב כָּל הַנֵּרוֹת בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא מֵטִיב חֲמִשָּׁה נֵרוֹת וּמַפְסִיק, וְעוֹשִׂין עֲבוֹדָה אַחֶרֶת, וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס וּמֵטִיב הַשְּׁנַיִם, כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ אֶת כָּל הָעֲזָרָה.

יז. כָּל נֵר שֶׁכָּבָה - מַדְלִיקִין אוֹתוֹ מִנֵּר אַחֵר מֵהֶן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְכֵיצַד סֵדֶר הַהֲטָבָה? זֶה שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנָס[80] וּכְלֵי בְיָדוֹ, וְכוּז שְׁמוֹ, וְשֶׁל זָהָב הָיָה, דּוֹמֶה לְקִיתוֹן גָּדוֹל. מְדַשֵּׁן בּוֹ אֶת הַפְּתִילוֹת שֶׁכָּבוּ וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַנִּשְׁאַר בַּנֵּר, וּמֵטִיב חֲמִשָּׁה נֵרוֹת, וּמַנִּיחַ הַכּוּז שָׁם לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה מִשָּׁלֹשׁ מַעֲלוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ[81], וְיוֹצֵא. וְאַחַר כָּךְ[82] נִכְנָס וּמֵטִיב שְׁנֵי הַנֵּרוֹת, וְנוֹטֵל הַכּוּז בְּיָדוֹ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא.

80) כי נכנס ביחד עם זה שזכה בדישון מזבח הפנימי, וכאן לא הזכיר אלא מה ששייך לעבודת המנורה. 81) כי "אבן הייתה לפני המנורה ובה שלוש מעלות (=דרגות) שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בשעת הטבה". 82) אחר שנעשו העבודות, המפורטות להלן פרק ו הלכות ג־ד.

יח. חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל[83] - מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיבָן בְּכָל יוֹם מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר עִם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[84] וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[85]. וְלִישָׁתָן וַאֲפִיָּתָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[86] וְאֶת הַטֻּמְאָה[87], כְּכָל קָרְבָּן שֶׁקְּבוּעַ לוֹ זְמַן; שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּפִינִי - שֶׁתְּהֵא נָאָה וְלֹא תֵּאָפֶה מִבָּעֶרֶב[88]. וְעוֹד, אִם תֵּאָפֶה מִבָּעֶרֶב - תִּפָּסֵל בְּלִינָה[89]; שֶׁהַמַּרְחֶשֶׁת מִכְּלֵי הַקֹּדֶשׁ הִיא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

83) המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום נקראת חביתין. 84) שנינו במשנה יומא לא: שמקריבים את איברי התמיד,

ואחרי כן את החביתין, ואחרי כן את היין (של מנחת התמיד), "ואברים [קודמים] למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". הרי שהחביתין קרבים עם תמיד של שחר. 85) נלמד מחביתין של בוקר, שהם תמיד של שחר, שהוא הדין לחביתין של ערב, שהם עם תמיד של בין הערביים. 86) משנה צו. "ודוחות את השבת וכו' כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת וכו' ושאי אפשר לה לעשותה מערב שבת, דוחה את השבת". 87) מנחות נ: "דברי ר' ישמעאל תנא תעשה ואפילו בשבת, תעשה ואפילו בטומאה" והיינו כשנטמאה כל הסולת, ואין סולת אחרת, או שנטמאו כל הכהנים, אבל אם נטמא רק הסולת של החביתים או נטמא רק הכהן הגדול, - מביאים עשרון אחר וממנין כהן אחר. 88) במנחות שם: מנא הני מילי, אמר רב הונא תופיני תאפינה נאה ואי אפי לה מאתמול אינשפה לה (=נפוחה ברוח - רש"י). 89) שם נא. "רבא אמר על מחבת (שם) מלמד שטעונה כלי, ואי אפי לה מאתמול איפסל ליה בלינה".

1 **יט. טְחִינַת סָלְתָּן וְהֲרִקְדָּן - בַּחוּץ[90], וְאֵינָן דּוֹחִין**
2 **אֶת הַשַּׁבָּת[91].**

90) לעזרה ככל המנחות. אבל לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים העזרה. 91) משנה מנחות צו. "טחינתן והרקדתן אינו דוחה את השבת, כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר וכו'".

3 **כ. כֹּהֵן[92] שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית, וּמֵת אוֹ נִטְמָא**
4 **אוֹ נוֹלַד לוֹ מוּם, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - לֹא יָבִיא**
5 **חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וְלֹא חֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁל רִאשׁוֹן;**
6 **אֶלָּא מֵבִיא[93] עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה[94]**
7 **וּמֶחֱצָה אָבֵד[95].**

92) כהן גדול. 93) מביתו. 94) משום שנאמר (ויקרא ו, יג) "מחציתה בבוקר ומחציתה בערב" ומהאות היתירה של "ו"מחציתה, למדו ש"מחצה משלם הוא מביא ומקריב, הא כיצד? מביא עשרון שלם וחוצהו". וחוץ מזה מביא עוד עשרון שלם לחינוכו. 95) "אבד" היינו שאינו ראוי לכלום, לא להקרבה ולא להשתמשות אחרת.

8 **(כא). נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִים קְרֵבִין[96], וּשְׁנֵי חֲצָאִין**
9 **אוֹבְדִין[97]. וְאֵלּוּ שְׁנֵי הַחֲצָאִין הָאוֹבְדִים - מַנִּיחִין**
10 **אוֹתָן[98] עַד שֶׁתִּעֲבַר צוּרָתָן[99], וְיוֹצְאִין לְבֵית**
11 **הַשְּׂרֵפָה[100]. וְכֵן אִם אָבַד אוֹ נִטְמָא הַחֲצִי שֶׁל בֵּין**
12 **הָעַרְבַּיִם[101]. וְהֵיכָן שׂוֹרְפִין אוֹתָן? בָּעֲזָרָה.**

96) מחצית של הכהן הקודם ומחצית של הכהן שבא אחריו. 97) המחצית הנשארת של הכהן הראשון והמחצית הנשארת של הכהן שבא במקומו. 98) מנחות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן מחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה". 99) כלומר, יניח אותן עד שיתקלקלו או עד שייפסלו בלינה, ואחר כך יישרפו, אבל בלי עיבור צורה אסור לשרפן, שמכיוון שהפסול אינו בסולת עצמה, הרי אם ישרפן הוא מבזה קדשים, אבל אחר שעובר צורתם הרי נפסל גם הסולת עצמו ואין זה מבזה קדשים. וביארו בגמרא שם: שהמחצה הנשארת מן הכהן הראשון בוודאי טעונה עיבור צורה, שהרי מקודם הייתה ראוייה להקרבה, אלא אפילו המחצית הנשארת מהכהן השני שלכתחילה הופרשה לשריפה - גם היא צריכה עיבור צורה, שהרי לא היה ידוע בתחילה איזו מחצית תקרב ואיזו תישאר ותישרף. 100) היינו, בעזרה. 101) מביא הכהן הגדול עשרון שלם מביתו וחוצהו ומקריב מחצה, והמחצה השנייה וכמו כן המחצה שנטמאה יצאו לבית השריפה, אלא שזו השנייה תעובר צורתה. אבל זו שנטמאה, שפסולה בגופה, תישרף מיד.

13 **כב. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשַׁחֲרִית אַחַר שֶׁהִקְרִיב חֲצִי**
14 **הָעִשָּׂרוֹן וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר - מְבִיאִין הַיּוֹרְשִׁין**
15 **עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם[102] עֲבוּר כַּפָּרָתוֹ[103] וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ חֲבִתִּין,**
16 **וּשְׁלֵמָה הָיְתָה קְרֵבָה[104]. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיבוֹ**
17 **בַּבֹּקֶר וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר - מַקְרִיבִין אוֹתוֹ עִשָּׂרוֹן**
18 **שָׁלֵם בַּבֹּקֶר וְעִשָּׂרוֹן שָׁלֵם בֵּין הָעַרְבַּיִם[105]. וְאֵין**
19 **כּוֹפְלִין שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה הַסֹּלֶת;**
20 **אֶלָּא מַפְרִישִׁין לָהֶם שְׁלִשָׁה לֻגֵּי שֶׁמֶן וְקֹמֶץ לְבוֹנָה,**
21 **לֹג וּמֶחֱצָה שֶׁמֶן וַחֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה - לָעִשָּׂרוֹן שֶׁל**
22 **בֹּקֶר, וְלֹג וּמֶחֱצָה שֶׁמֶן וַחֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה - לָעִשָּׂרוֹן**
23 **שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.**

102) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, טו) "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה". 103) כלומר, במקומו, מה שהוא היה צריך להביא, מביאים יורשיו תחתיו. 104) שם במשנה. ואמרו שם בברייתא "יכול יקריבנה חצאין תלמוד לומר (שם) "אותה", כולה ולא חצייה, דברי רבי יהודה". 105) וראה בתוספתא הטעם דשלימה הייתה קריבה בין בבוקר בין בערביים שנאמר (שם) "כליל תקטר".

יום שלישי ל' שבט ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר בו דיני הפייסות.

24 **א. כָּל הָעֲבוֹדוֹת הָאֵלּוּ שֶׁעוֹשִׂין[2] בְּכָל יוֹם[3] - בְּפַיִס[4]**
25 **הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? כָּל כֹּהֲנֵי בָּתֵּי**
26 **אָבוֹת[5] שֶׁל יוֹם[6] נִכְנָסִין[7] לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[8] אַחַר שֶׁיַּעֲלֶה**
27 **עַמּוּד הַשַּׁחַר[9], וּמְלֻבָּשִׁין הֵן בְּבִגְדֵי כְּהֻנָּה[10], וְהַמְמֻנֶּה**
28 **שֶׁעַל הַפִּיסוֹת עִמָּהֶן[11], וְהֵן עוֹמְדִין בְּהַקָּפָה[12],**
29 **וְהַמְמֻנֶּה נוֹטֵל מִצְנֶפֶת מֵעַל רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן**
30 **וּמַחֲזִירָהּ[13], וְהוּא הָאִישׁ שֶׁמַּתְחִילִין לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ**
31 **וּמְפִיסִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[14].**

2) הכהנים. 3) כלומר, קרבנות ציבור הקבועים בכל יום. אבל קרבנות יחיד, לא היה בהם פייס (רש"י ביומא כו: ד"ה אם רצה). וראה משנה־למלך להלן הלכה ט, והר המוריה. 4) בגורל. ומקור הדבר ביומא כב. במשנה "בראשונה כל מי (= כל כהן) שרוצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע

אמות זכה, ואם היו שניהם שוין, הממונה אמר להן והצביעו וכו' מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו, ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו בית־דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפייס". 5) ראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי "בימי שמואל חלקם (לכהנים) הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר". ו"כל ראש משמר מחלק משמרו לבתי אבות, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד מימות השבת (= השבוע), והאחד ביום של אחריו" (שם הלכה יא). 6) אין כוונת רבינו לומר ששני בתי אבות יעבדו ביום אחד (כמפורש בתוספתא תענית פ"ב "כל משמר שיש בו ז' בתי אבות, כל אחד ואחד מקריב יום א'. ומשמר שיש בו ח' בתי אבות, ו' מקריבין ו' ימים, כל אחד יום אחד, ושנים מקריבין יום אחד"), שהרי למעלה בהלכות כלי המקדש שם כתב רבינו כי כל בית אב עובד יום אחד מימות השבת, והאחר ביום של אחריו, אלא הכוונה לכהני בתי אבות של כל יום ויום, אבל ביום אחד אין אלא בית אב אחד, ראה בהר המוריה. 7) יומא כה. בברייתא. וראה בתוספתא שם פ"א, ותוספתא סוכה פ"ד. וראה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יז. 8) שהיתה בצפון העזרה. וחציה בקודש וחציה בחול, ובה היתה סנהדרי גדולה יושבת (פ"ה מהלכות בית הבחירה שם). ולא עשו את הפייס בעזרה עצמה, לפי שגנאי הוא לעמוד אפילו שעה קלה בעזרה בראש מגולה. ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. 9) שאז מתחיל זמנה של תרומת הדשן, שהפייס הראשון היה עליה (להלן הלכה ה). וראה למעלה פ"ב הלכה יא. 10) כרב ששת ביומא כד: ולא כרב נחמן, לפי שהלכה כרב ששת באיסורים לגבי רב נחמן (לחם־משנה). וטעמו של רב ששת, נאמר שם בגמרא "דאי אמרת בבגדי חול, אגב חביבותיה מיקרו ועבדי" (עבודה בבגדי חול, אותן שזכו לפייס – רש"י). וראה בפירוש המשנה לתמיד פ"ה משנה ג. 11) יומא כה. ותוספתא יומא וסוכה שם: "לשכת הגזית כמין בסילקי (=בית גבוה שעל עלייה – רש"י) גדולה היתה, פייס במזרחה וזקן יושב במערבה, וכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר (= עיגול – רש"י) והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן, ויודעין שממנו פייס מתחיל". ורבינו השמיט מה שאמרו "וזקן יושב במערבה", וראה בלחם־משנה. 12) בעיגול. 13) מיד, לפי שגנאי הוא בלא מצנפת, ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. וראה בפירוש המשנה לתמיד שם. 14) להלן הלכה ג.

1 **ב. וְיוֹצְאִין לָעֲבוֹדָה אֲנָשִׁים שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ[15]. וּשְׁאָר**
2 **הַכֹּהֲנִים[16] מוֹסְרִין אוֹתָן לַחַזָּנִין[17], וּמַפְשִׁיטִין אוֹתָן**
3 **אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ[18], וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא**
4 **הַמִּכְנָסַיִם בִּלְבַד[19], עַד שֶׁלּוֹבְשִׁין בִּגְדֵי חֹל, וְחוֹזְרִין**
5 **וּפוֹשְׁטִין אֶת הַמִּכְנָסַיִם שֶׁל קֹדֶשׁ[20], וּמַחֲזִירִים**
6 **הַחַזָּנִים אֶת הַכֵּלִים לַחֲלוֹנוֹת[21].**

15) כלומר, אלו הכהנים שזכו בפייס, יוצאין לעבוד עבודת הקודש בבגדי הקודש הלבושים בהם. 16) שלא זכו בפייס. 17) משנה בתמיד שם. והם השמשים של המקדש (פירוש המשנה שם), הממונים להלביש את הכהנים (רא"ש שם). וראה שקלים פ"ה משנה א. 18) בתמיד שם: "מסרום בלבד". ולפי דברי רב ששת (יומא כה. ראה למעלה), שהיו מלובשים בגדי קודש בעת הפייס, כוונת דברי המשנה שהפשיטום את בגדי הקודש שהיו לבושים בהם. 19) משום צניעות (רא"ש שם). 20) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. וכן הוא לפי פירושו של הרא"ש שכל עיקר השאירם במכנסים לאחר הפייס, אינו אלא שלא יעמדו ערומים. ואם כן, לאחר שלבשו בגדי חול, עליהם לפשוט את המכנסים הנ"ל. 21) בתמיד שם: "וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הכלים". וראה למעלה פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות ח־ט כי ששה ותשעים חלונות היו במקדש להניח בהן הבגדים, ולכל משמר היו ארבעה חלונות: למכנסים ולאבנטים למצנפת ולכותנות, ועל כל אחד היה כתוב שם המשמר ושם הבגד הנמצא שם.

7 **ג. כֵּיצַד מְפִיסִין? עוֹמְדִין בְּהֶקֵּף[22], וּמַסְכִּימִין עַל**
8 **מִנְיַן - שְׁמוֹנִים, מֵאָה, אוֹ אֶלֶף, אוֹ כָּל מִנְיָן**
9 **שֶׁיַּסְכִּימוּ עָלָיו[23]. וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ[24], וְהֵן**
10 **מוֹצִיאִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[25]. וְאִם הוֹצִיא**
11 **שָׁלֹשׁ[26] - מוֹנִין לוֹ שָׁלֹשׁ[27]. וְאֵין מוֹצִיאִין גּוּדָל**
12 **בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי הָרַמָּאִים[28]; שֶׁהַגּוּדָל קָצָר וְנוֹחַ**
13 **לְהוֹצִיאוֹ וְלִכְפּוֹתוֹ[29]. וְהַמּוֹצִיא גּוּדָל - אֵין מוֹנִין**
14 **אוֹתוֹ לוֹ[30]. וּמַתְחִיל הַמְמֻנֶּה לִמְנוֹת מִן הָאִישׁ הַיָּדוּעַ**
15 **שֶׁהֵסִיר מִצְנַפְתּוֹ תְּחִלָּה[31], וּמוֹנֶה עַל אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן[32],**
16 **וְחוֹזֵר חֲלִילָה, עַד שֶׁיַּשְׁלִים הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו.**
17 **וְהָאִישׁ שֶׁשָּׁלַם הַמִּנְיָן אֵצֶל אֶצְבָּעוֹ הוּא שֶׁיָּצָא בַּפַּיִס**
18 **רִאשׁוֹן לָעֲבוֹדָה.**

22) ברייתא יומא שם, ותוספתא יומא וסוכה שם, וראה למעלה הלכה א. 23) כן כתב רש"י ביומא כב. 24) משנה ביומא שם. "וזה אחר שיעמידם שורה, ויסכימו ביניהם ממי יתחיל המנין" (פירוש המשנה שם). 25) שם במשנה. ובגמרא (שם כג.) אמרו שבריא אינו מוציא אלא אחת וחולה מוציא שתים, ורבינו לא חילק בזה, עיין לחם־משנה, וראה להלן. 26) ראה בברייתא שם "אין מוציאין לא שליש וכו' ואם הוציא שליש מונין לו", ומפרש רש"י שליש, אצבע שלישי. אבל רבינו גורס "שלש", וכן הגירסא בכ"י מינכן וברבינו חננאל שם, ורוצה לומר שהוציא שלש אצבעות. 27) רבינו מפרש מה שאמרו שם בברייתא "ואם הוציא שלש מונין לו – גודל אין מונין לו" – היינו שהמוציא שלש מונים לו גם השלישי, ואילו המוציא גודל, אין מונים לו את הגודל. אבל דברי רבינו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו כי מה שאמרו בברייתא שאם הוציא שליש מונין, היינו מונין לו אחת. ואף לדברי הירושלמי (יומא פ"ב הלכה א, והובא בר"ח שם) "אחת מונין לו (אחת), שתים מונין לו (שתים), שלש אין מונין לו וכו' את היתירה", ואילו רבינו כותב שמונין לו שלש. וראה בהר המוריה כאן, שיש מגיהים בלשון רבינו "ב" במקום "ג". (אבל שיטת רבינו מתבארת בתשובתו (הוצאת פריימן סימן שמח, והוצאת בלוי סימן קכו) וזה־לשונו שם: "אחת מוציאין, שתים אין מוציאין, ויחידים מוציאים שתים, ואין

מונין להם אלא אחת וכו' והתניא אין מוציאין לא שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין, ואם הוציא שלש, מונין לו. גודל אין מונין לו, מאי מונין לו אחת אגודל (כן גירסת רבינו), רוצה לומר שמאמר הברייתא שהמוציא שתים מונין לו אחת הוא, אם אחת מן השתים, גודל". עד כאן לשון רבינו שם. היוצא מהדברים הנ"ל, כי גם בשתים וגם בשלש מונין לו כולם, ומה שאמרו בברייתא ראשונה שאין מונין לו אלא אחת, אין זה אלא בגודל בלבד. ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, אלא שעדיין לא מובן למה השמיט רבינו ההבדל בין בריא שמצביע אחת, לחולה שמצביע שתים, ראה בלחם־משנה. ועיין במבוא של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמ' יא הערה 84). 28) במשנה שם כב. "אין מוציאין אגודל במקדש", ובברייתא שם כג. הטעם מפני הרמאין. 29) כלומר, "נוח לפשטו ולקפצו, ושמא יפשוט אותו או יקפוץ אותו כשיקרב המנין לצאת כדי שיבא הפייס אצלו" (פירוש המשנה שם). אבל רש"י מפרש שם במשנה, את דברי הברייתא "מפני הרמאין", שיראה כאילו הוא שני בני אדם, כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם, וימהר המנין לכלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה, ונראין כאצבעות ב' בני אדם. ורש"י פי' כן משום שהוא סובר שאם מוציא שתים מונין לו אחת, אבל רבינו שסובר שאם הוציא שתים מונין לו שתים – הוכרח לפרש באופן אחר (הר המוריה). 30) כלומר, אין מונין את האגודל, אבל האצבע שהוציא אתו – מונין לו. [וגם זה מתאים למה שכתב בתשובה, הובא למעלה, שמה שאמרו בברייתא ראשונה, שאין מוציאין שתים, ואם הוציא שתים, אין מונין לו אלא אחת, היינו במוציא אגודל ואצבע, שאין מונין אלא אצבע, ולא גודל). 31) ראה למעלה הלכה א. 32) בירושלמי (יומא פ"ב הלכה ב) אמרו שהוא מהלך לימינו של האיש הידוע, וראה להלן הלכה ו.

1 **ד. וְלָמָּה מוֹנֶה הַמְּנִין שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו עַל הָאֶצְבָּעוֹת**
2 **שֶׁהוֹצִיאוּ, וְלֹא הָיָה מוֹנֶה עַל הָאֲנָשִׁים עַצְמָן? לְפִי**
3 **שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר[33],**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְקֹדֵם בַּטְּלָאִים.**

33) שם כב: "ונמנינהו לדידהו. מסייע ליה לרבי יצחק, דאמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, דכתיב וכו' וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים".

5 **ה. אַרְבָּעָה פְּיָסוֹת הָיוּ מְפִיסִין בְּכָל יוֹם[34] בְּשַׁחֲרִית[35].**
6 **הַפַּיִס הָרִאשׁוֹן - מִי תּוֹרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ[36]. הִפִּיסוּ וְזָכָה**
7 **מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם, וְהוּא מְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְהוּא**
8 **מַעֲלֶה שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים[37] לַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַכְנִיס מַחְתָּה**
9 **מְלֵאָה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לְמִזְבַּח הַזָּהָב לְהַקְטִיר**
10 **עָלֶיהָ קְטֹרֶת[38].**

34) משנה שם כב. וראה שם כה. 35) אבל בתמיד של בין הערביים לא היו מפייסין, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית, יזכה בה בין הערביים, ראה להלן הלכה ח. 36) כלומר, מי מרים את הדשן מן המזבח (ראה למעלה פי"ב הלכה יב כיצד תורמין). וראה במשנה שם כב. 37) ברייתא שם כב. כז: כח. ומכיון שנאמר "מערכה" סתם, נראה שהכוונה לשתי המערכות: מערכה גדולה, ומערכה שניה של קטורת. וכן מפורש להלן פ"ו הלכה א. 38) דברי רבינו תמוהים, שהרי ביומא כה: כו. נחלקו רבי יהודה ורבי אליעזר בן יעקב, ר' יהודה סובר כי לא היה פייס במחתה, אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו, זכה עמי במחתה. ולר' אליעזר בן יעקב יש פייס במחתה, ורבינו שפוסק שמי שזוכה בתרומת הדשן – זכה במחתה, אין זה לא כמר ולא כמר (לחם־משנה). ויתכן כי מקורו של רבינו הוא בתמיד פ"ה משנה ה: "מי שזכה במחתה, נטל מחתת הכסף וכו'". ושם פ"ו משנה ב: "מי שזכה במחתה, צבר את הגחלים על גבי המזבח (=הפנימי)". וסובר רבינו, כי מי שזכה במחתה, היינו מי שזכה בתרומת הדשן, הוא נוטל מחתת הכסף להכניס אש על המזבח הפנימי (הר המוריה). וראה למעלה פ"ג הלכה ה.

11 **ו. הַפַּיִס הַשֵּׁנִי זוֹכִין בּוֹ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[39] עַל סֵדֶר**
12 **עֲמִידָתָן[40]. כֵּיצַד? הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ,**
13 **וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁבַּאֲרַנּוּ. וְזֶה שֶׁיָּצָא בַּפַּיִס רִאשׁוֹן הוּא**
14 **שׁוֹחֵט תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר. וְהַשֵּׁנִי שֶׁעוֹמֵד בְּצִדּוֹ[41] הוּא**
15 **מְקַבֵּל אֶת דַּם הַתָּמִיד וְהוּא זוֹרְקוֹ[42]. וְהַשְּׁלִישִׁי**
16 **הַסָּמוּךְ לַשֵּׁנִי מְדַשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[43], שֶׁהוּא מִזְבַּח**
17 **הַקְּטֹרֶת. וְהָרְבִיעִי שֶׁבְּצִדּוֹ מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה[44]**
18 **וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת[45]. וְהַחֲמִישִׁי מַעֲלֶה רֹאשׁ הַתָּמִיד**
19 **וְרַגְלוֹ[46] לַכֶּבֶשׁ[47]. וְהַשִּׁשִּׁי מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[48].**
20 **וְהַשְּׁבִיעִי מַעֲלֶה הָעֹקֶץ[49] וְהָרֶגֶל[50]. וְהַשְּׁמִינִי מַעֲלֶה**
21 **הֶחָזֶה[51] וְהַגֵּרָה[52]. וְהַתְּשִׁיעִי מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת.**
22 **וְהָעֲשִׂירִי מַעֲלֶה הַקְּרָבַיִם[53]. וְהָאַחַד עָשָׂר מַעֲלֶה סֹלֶת**
23 **הַנְּסָכִים[54]. וְהַשְּׁנֵים עָשָׂר מַעֲלֶה הַחֲבִתִּין[55]. וְהַשְּׁלֹשָׁה**
24 **עָשָׂר מַעֲלֶה הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[56].**

39) כהנים, משנה שם כה. וראה שם כו: שבחג זוכים בו ארבעה עשר, ובשבת חמשה עשר, ובשבת שבתוך החג – ששה עשר, וכן הוא בירושלמי יומא פ"ב הלכה ב, וראה בתוספתא שם פ"א. 40) שם כה: "דתני ר' חייא, לא לכל עבודה ועבודה מפיסין, אלא כהן שזכה בתמיד (= שחיטת התמיד), שנים עשר אחיו הכהנים נמשכים עמו". 41) [במנין הפייס מהלך לימינו, ראה למעלה הלכה ג, ובוודאי גם כאן הולך לימין]. 42) כן היא מסקנת הגמרא (יומא שם), והוכיחו זאת ממה ששנינן בתמיד פ"ד, משנה א "שחט השוחט, וקיבל המקבל ובא לו לזרוק". 43) שם במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה ד סדר הדישון. 44) שם במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה יב מהו דישון המנורה. 45) כלומר, מדליק את הנרות, ראה למעלה שם. 46) הימנית. ראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא, ובתמיד לא: במשנה. 47) כבש המזבח. 48) יומא ותמיד שם, וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה יב. 49) לדעת רש"י (יומא שם), והראב"ד (תמיד לג.), והמפרש (שם וכן בדף לא.). וכן כתב הכסף־משנה שם הלכה ח. ולדעת הערוך (מובא ב'תוספות יום טוב'

תמיד פ"ג משנה א) הוא העצה הנזכר בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", ולדעת הרא"ש (שם לא:) הוא סוף השדרה הסמוך לאליה. וראה רע"ב פ"ג שם. 50) רגל שמאלית, ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, ובתמיד ויומא שם. 51) כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י). 52) גרה הוא הצוואר, ונקרא גרה כי הוא מעלה גרה בצוואר (כסף־משנה פ"ו שם הלכה ח). 53) המעיים, וראה בהלכות מעשה קרבנות שם הלכה טו, ובתמיד ויומא שם. 54) "שלאחר הקטרת אברי התמיד, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת", ראה תמיד ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם, כמו שנאמר (במדבר כח, ה) "ועשירית האיפה סולת למנחה". 55) שכהן גדול מקריב: חצי עשרון בבוקר עם תמיד של שחר, וחצי עשרון בין הערביים עם תמיד של בין הערביים, ראה למעלה פ"ג הלכה יח, ופי"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד. ופ"ו שם הלכה טז. וראה תמיד ויומא שם. 56) ראה תמיד ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם. שנאמר (שם, שם, ז) "ונסכו (=יין) רביעית ההין לכבש האחד, בקודש הסך נסך שכר לה'".

ז. הַפַּיִס הַשְּׁלִישִׁי - אוֹמֵר לָהֶן הַמְמֻנֶּה לְכָל אַנְשֵׁי בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם: מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מִיָּמָיו יָבוֹא וְיָפִיס[57]. וְיִתְקַבְּצוּ אֵצֶל הַמְמֻנֶּה וְיָפִיסוּ, וּמִי שֶׁיֵּצֵא בְּפַיִס זֶה רִאשׁוֹן הוּא שֶׁיִּזְכֶּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת.

57) ביומא כו. במשנה "הפייס השלישי, חדשים (= מי שלא הקטיר קטורת מימיו) לקטורת בואו והפיסו". וכן הוא בתמיד פ"ה משנה ב. ובגמרא יומא שם אמרו, למה הכריזו דוקא לאלו שלא הקטירו, משום שהיו הכהנים מתברכים בהקטרת הקטורת, והיו אומרים כל מי שמקטיר קטורת היה מתעשר וממונו מתרבה, למאמרו השם יתברך (דברים לג, י) ישימו קטורה באפך, וכתיב (שם, שם, יא) ברך ה' חילו וגו'. ולפיכך כל מי שהקטיר לא היו מניחין אותו להקטיר פעם שניה, שישאר זולתו מן הכהנים שלא יקטירו, ולא היו אוספים לפייס הקטורת אלא למי שלא הקטיר קטורת מימיו (פירוש המשנה ביומא שם).

ח. הַפַּיִס הָרְבִיעִי - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן[58] וּמְפִיסִין לֵידַע מִי מַעֲלֶה אֵיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ[59]. הִפִּיסוּ וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה[60]. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם אֵין מְפִיסִין לוֹ פַּיִס אַחֵר, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מִן הָעֲבוֹדוֹת שַׁחֲרִית יִזְכֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם[61]; חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת[62], שֶׁהֵן מְפִיסִין לָהּ פַּיִס אַחֵר בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְיָבוֹא כָּל מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מֵעוֹלָם מֵאַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב וְיָפִיסוּ עָלֶיהָ. וְאִם כְּבָר הִקְטִירוּ כֻּלָּן מִיַּמֵּיהֶן - מְפִיסִין לָהֶן כֻּלָּן בְּשַׁחֲרִית[63] בְּפַיִס שְׁלִישִׁי, וְזֶה שֶׁזָּכָה בָּהּ שַׁחֲרִית מַקְטִירָהּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.

58) כלומר, בניגוד לקטורת שהפיסו רק חדשים ולא ישנים, כאן הפיסו גם ישנים, שכבר העלו פעם האברים מן הכבש למזבח. וכן אמרו שם במשנה "והרביעי, חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח", וכן הוא בתמיד שם. 59) ולא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, האומר (תמיד שם) "המעלה אברים לכבש הוא המעלה אותן למזבח". וראה יומא שם בגמרא. 60) כהן אחד הוא המעלה את כל האברים מן הכבש למזבח, ראה תוספות יומא שם ד"ה דתנן. 61) דברי ר' יוחנן ביומא שם. ואע"פ ששני גזרים של שחר היו בכהן אחד, ושל בין הערביים היו בשני כהנים (ראה למעלה פ"ב הלכה ג) – כבר כתב הריטב"א שמי שזכה בהם בבוקר, אומר בערב לחבירו זכה עמי בעץ שני (כסף־משנה). 62) של בין הערבים. בגמרא יומא שם. וראה גם בפירוש המשנה לתמיד סוף פ"ו. 63) זה פשוט, שכיון שלא שייך בזה "חדשים לקטורת באו והפיסו" וכולם שוים בזה – שוה קטורת לשאר דברים (הר המוריה).

ט. בְּשַׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּמִידִין וּמוּסָפִין[64] וּשְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה[65] - כֵּיצַד הֵם עוֹבְדִין? מְפִיסִין בַּשַּׁחַר אַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב[66] שֶׁל מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא[67], וּמַקְרִיבִין תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר וּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עוֹלָה שֶׁל מוּסָפִין[68]. וְכֹל שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מֵעבוֹדַת הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הוּא זוֹכֶה בָּהּ בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי מוּסָף[69]. וְהַמִּשְׁמָר הָאַחֵר שֶׁנִּכְנָס בְּשַׁבָּת מְפִיסִין פִּיסוֹת אֲחֵרוֹת לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[70]. וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ חוֹלְקִין בְּלֶחֶם הַפָּנִים[71].

64) שנאמר (במדבר כח, ט־י) "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו. עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה". 65) ראה להלן פ"ה הלכה ב. 66) נראה מדברי רבינו, שגם בשבת היה בית אב, ואם כן המשמר נחלק לשבעה בתי אב, וכן פירש"י בתענית טו: . אבל במנחות קז: מבואר שהיו רק ששה בתי אב, ובשבת היו כל בתי אב שוין. וכן הוא בירושלמי שקלים פ"ו, הלכה ד. וכן כתב רש"י בפסחים נז. (חידושים ומקורים לבעל מנ"ח). וראה תוספתא תענית פ"ב, שהובאה למעלה ה"א. 67) ראה למעלה בפ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי המשמרות היו מתחלפות ביום השבת, וראה ביומא כו. כי בשבת היו מפייסין גם בשחרית וגם בערבית, כיון שהמשמרות מתחדשות, והיה פייס בבוקר, עבור אנשי בית האב מן המשמר היוצא. ובערבית, עבור אנשי בית האב מן המשמר הנכנס. 68) ברייתא בסוכה נו: "משמרה היוצאת, עושה תמיד של שחר ומוספין". 69) זה פשוט, שהרי לא מצאנו פייס בשבת אלא בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערביים (כמבואר ביומא שם, ובירושלמי שם פ"ב ה"ב). אבל בקרבן מוסף לא מצאנו פייס, ועל־כרחינו שזה שזוכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר, זוכה בה גם בעבודת המוספין (הר המוריה). 70) לא כתב רבינו מי הקריב את שני הבזיכין, וראה להלן הלכה יא. 71) משנה בסוכה נו. וראה להלן הלכה יב כיצד חולקין.

י. וְאֵין אוֹכְלִין אֶת הַלֶּחֶם עַד שֶׁיַּקְטִירוּ שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עַל הָאֵשׁ[72]. וְהַלְּבוֹנָה טְעוּנָה מֶלַח[73] כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[74].

72) שנאמר (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, נאמר כאן

אזכרה, ונאמר אצל מנחה (שם ו, ח) אזכרה, מה אצל המנחה הקומץ מתיר את השיריים, אף לבונה מתרת את הלחם (ראה קרית ספר, למעלה פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"ד). וראה מנחות צט: במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים" (כסף־משנה). וכן מפורש בספרא (פ' אמור פרק יח הלכה ו) "והיתה ללחם, מלמד שהיתה מעכבת וכו' את הלחם". 73) במנחות כ. "מנין לרבות לבונה הבאה בפני עצמה ולבונה הבאה בבזיכין וכו' תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח". וראה למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג, ובפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד. 74) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה יא.

1 **יא. וְאַחַר קָרְבַּן הַמּוּסָפִין מַקְטִירִין שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[75].**
2 **וּשְׁנֵי כֹּהֲנִים מַקְרִיבִין אֶת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[76].**

75) כאביי משמיה דגמרא, ואליבא דאבא שאול ש"מערכה גדולה קודמת למערכה שניה וכו' ומוספין לבזיכין וכו'" (יומא לג.) וכו' ישמעאל בפסחים נח. וראה להלן פ"ו הלכה יא, ש"מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין, קודם ניסוך היין של מוספין", ואם כן, הכהנים מן המשמר היוצא, שזכו בתמיד של שחר והמוספין, הם המקריבים את הבזיכין, עיין שם. 76) משנה יומא כו: ומשנה מנחות צט: וראה תוספתא מנחות פרק יא.

3 **יב. כֵּיצַד חוֹלְקִין לֶחֶם הַפָּנִים בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה?**
4 **מִשְׁמָר הַנִּכְנָס נוֹטֵל שֵׁשׁ חַלּוֹת, וּמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא נוֹטֵל**
5 **שֵׁשׁ[77]. הַנִּכְנָסִין חוֹלְקִין בֵּינֵיהֶם בַּצָּפוֹן[78], שֶׁהֲרֵי הֵן**
6 **מוּכָנִים לָעֲבוֹדָה[79], וְהַיּוֹצְאִין חוֹלְקִין בַּדָּרוֹם[80]. וּבִזְמַן**
7 **שֶׁיִּהְיֶה יוֹם טוֹב שֶׁל אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים[81] בְּשַׁבָּת,**
8 **וְכֵן בַּשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג[82] - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת**
9 **בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים[83]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן**
10 **שֶׁל חַג בְּאֶחָד[84] בְּשַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת**
11 **בְּשָׁוֶה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב שֶׁהוּא שַׁבָּת[85] בְּלֶחֶם הַפָּנִים,**
12 **מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימוּ לָעֲבוֹדָה[86]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב**
13 **הָאַחֲרוֹן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת**
14 **בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁהִיא מוֹצָאֵי**
15 **הֶחָג[87]. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְאַחֲרוּ הַכֹּהֲנִים**
16 **בִּשְׁבִיל חִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים; וְאִם נִתְאַחֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי**
17 **מִשְׁמָר וְלֹא בָּא - יִמָּצֵא אַחֵר[88].**

77) משנה סוכה נו. כתנא־קמא ולא כר' יהודה. וראה להלן פ"ה הלכה ב, כי לחם הפנים היו שתים עשרה חלות. ומשום ששתי המשמרות עובדים בשבת, זה תמיד של שחר וזה תמיד של בין הערביים, לכך חולקים ביניהם בלחם הפנים. 78) משנה בסוכה שם. 79) ומקום עבודתם הוא בצפון, שהרי שחיטת הקדשים היא בצפון, ראה למעלה פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג. וראה בגמרא שם נו: "הנכנסים חולקים בצפון, כדי שיראו שהן נכנסין". ובפירוש המשנה שם: "ומפני מה חולקים לחם הפנים הנכנסים בצפון העזרה, כדי שידעו כי העבודה בשבוע זה – שלהם, כי השחיטה היא בצפון". 80) שם במשנה. ובגמרא שם: והיוצאים חולקים בדרום, כדי שיראו שהן יוצאין". וברש"י (שם נו.) "כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להן, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר". 81) פסח, או שבועות או סוכות. 82) שבת של חול המועד פסח או סוכות. 83) ולא רק אנשי המשמר של אותו שבוע, ראה משנה שם נה: וגמרא שם נו. וראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכות ד־ה. וכל זה אינו אלא באכילת לחם הפנים, אבל עבודת לחם הפנים היא על ידי המשמר הקבוע, ראה בהלכות כלי המקדש שם הלכה ו. 84) כן צריך להיות. ובדפוסים חדשים נשמטה מילה זו בטעות. 85) משנה וגמרא שם נו. 86) שם בגמרא, וראה להלן בסוף הלכה זו. 87) משנה וגמרא שם. 88) כלומר, משום כך תיקנו שיתחלקו בלחם הפנים, כדי שהכהנים יתאחרו וישארו לעבוד גם בשבת שאחרי החג, כדי שיהיו כהנים מצויים לעבודה, ואם אחד מאנשי המשמר הנכנס יתאחר ולא יופיע, ימלא את מקומו אחד מאלו שהתעכבו בגלל לחם הפנים. והנה בגמרא שם אמרו: "יום־טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה – לפניה יום טוב אחרון, לאחריה יום טוב ראשון. מאי טעמא, כיון דהני מקדמי והני מאחרי, תיקון רבנן מילתא כי היכי דניכלו בהדי הדדי". וסבור רבינו, כי לא ענו כאן על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, אלא להיפך. ואם כן, בדין יום־טוב ראשון שלאחר השבת, אמרו: "הני מקדמי"", ובדין יום־טוב אחרון שלפני השבת, אמרו "הני מאחרי", ואם כן זהו פירושו: "הני מקדמי" שהם מקדימים לבוא לפני היום־טוב, ולכן זיכו אותם בלחם הפנים בשבת שלפני החג. ו"הני מאחרי" היינו ביום־טוב אחרון שלפני השבת, הם מאחרים, כלומר בני המשמר הנכנס, ותיקנו שהמשמר היוצא יתאחר, כלומר יתעכב במקדש. ולכן זיכו אותו בלחם הפנים אף לאחרי החג. ועיין ראב"ד.

18 **יג. חָל יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק[89] בֵּין הַשַּׁבָּת וּבֵין יוֹם טוֹב,**
19 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בַּשֵּׁנִי, אוֹ יוֹם**
20 **טוֹב הָאַחֲרוֹן בַּחֲמִישִׁי, אוֹ יוֹם שֶׁל עֲצֶרֶת[90] שֶׁחָל**
21 **לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי - מִשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[91]**
22 **בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת נוֹטֵל עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְזֶה הַנִּכְנָס[92] נוֹטֵל**
23 **שְׁתַּיִם. שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לָהֶם לָעֲבוֹדָה הֵם לְבַדָּם**
24 **אֶלָּא יוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אֶחָד בְּשַׁבָּת,**
25 **וּמִתְעַצְּלִין וְאֵין בָּאִין מֵהֵן אֶלָּא מְעַט[93].**

89) במשנה שם: "חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתים". וכתב רבינו בפירוש המשנה "הוא שהיה יום־טוב הראשון של חג יום שני או יום־טוב האחרון יום חמישי, וכשאירע כן (=יום־טוב האחרון ביום חמישי) לא ישאר למשמר השני הנכנס, אלא עבודת יום אחד בלבד, ויבוא החג וישתתפו כולם בעבודה. אם יחול יום־טוב הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול יום־טוב האחרון יום חמישי, לפי שכל יום שבת הוא היום שמתחלפין המשמרות: תצא אחת ותיכנס השנית, ומחלקין לחם הפנים, וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד, יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא, ותרגום

ויתמהמה (בראשית יט, טז) ויתעכב, לפיכך תיקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד", ע"ש. "נמצא לפירוש זה, כשחל יום־טוב ביום שני בשבת שקודם יום־טוב, משמר היוצא נוטל עשר והנכנס נוטל שתים, וכשחל יום־טוב האחרון להיות בחמישי שאחר המועד, משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שנים" (כסף־משנה). וראה ברש"י ובראב"ד שמפרשים המשנה באופן אחר. 90) להלן כתב רבינו "שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם, אלא יום אחד וכו'", וזה לא שייך בעצרת, שאינה אלא יום אחד בלבד – כיון שביום העצרת הם מתעצלים ואינם באים שם, מפני שיש אחרים, גם אחר־כך אינם באים בשביל יום אחד שנשאר, כשחל עצרת ביום חמישי, שכיון שלא באו לעצרת מתעצלים הם גם אחריה. וכמו כן כשחל עצרת בשני, מתעצלים הם ביום הראשון, מפני שאין להם אלא אותו היום לבד כי למחרת חל עצרת, ואף כי לאחר העצרת לא יתעצלו שנשארו ארבעה ימים לעבודה, מתעצלים הם ביום הראשון (לחם־משנה). 91) הוא המשמר שעבד לבדו בכל ימות השבוע. באופן שאם היה יום־טוב הראשון של חג בשני בשבת, וחולקים בשבת שלפני החג, המשמר היוצא הוא המשמר שזמנו קבוע שמקבל עשר חלות. והנכנס הוא שמקבל שתי חלות בלבד, ואם חל יום־טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, המשמר הנכנס הוא המשמר הקבוע, המקבל עשר חלות, והמשמר היוצא הוא שמקבל שתי חלות בלבד. 92) היינו באופן שחל יום־טוב הראשון של חג להיות בשני בשבת. שהרי באופן שחל יום־טוב האחרון של חג להיות בחמישי בשבת – היוצא הוא המקבל רק שתי חלות בלבד (ראה למעלה). 93) ולפיכך אינם מקבלים אלא שתי חלות בלבד.

יד. כֹּהֵן גָּדוֹל לְעוֹלָם נוֹטֵל מִכָּל מִשְׁמָר חֲצִי הַחַלּוֹת שֶׁזָּכָה בָּהֶן[94]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו - מֶחֱצָה לְאַהֲרֹן וּמֶחֱצָה לְבָנָיו. וְאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל פְּרָס[95], שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדוֹ[96].

94) כדעת רבי, ביומא יז: והיינו שלש חלות מזה ושלש חלות מזה. ואף כי ביומא שם אמרו, שאינו נוטל אלא חמש – אין זה אלא לר' יהודה הסובר שמשמר היוצא נוטל חמש, ומשמר הנכנס – שבע. חמש כמשמר היוצא, ושתים שכר הגפת דלתות, וכהן גדול אין לו מחצה אלא מעשר. אבל לדעת רבינו, הנכנס נוטל שש, והיוצא נוטל שש (ראה למעלה הלכה יב). 95) כלומר, חלה פרוסה (=חתוכה). 96) כאביי ביומא שם, ולא מצאנו שום חולק עליו בזה.

יום רביעי א' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) תתבאר בו מצות־עשה של סידור לחם הפנים על השולחן בכל שבת.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְסַדֵּר לֶחֶם הַפָּנִים[2] בְּכָל יוֹם שַׁבָּת עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵי ה' בַּהֵיכָל[3], שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ הַכֹּהֵן[4] וְגוֹמֵר.

2) ראה 'ספר המצוות' עשה כז. 3) שמות כה, ל: "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד". ובויקרא כד, ו "ושמת וגו' על השולחן הטהור לפני ד'". וראה בפ"א מהל' בית הבחירה ה"ז. 4) במקרא אין המלה "הכהן".

ב. וְדָבָר בָּרוּר בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת, כָּל חַלָּה שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים[5]. וְעוֹרְכִין אוֹתוֹ שְׁנֵי סְדָרִים, שֵׁשׁ חַלּוֹת בְּכָל סֵדֶר[6], חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה[7], וּבֵין כָּל שְׁתֵּי חַלּוֹת שְׁלֹשָׁה קָנִים שֶׁל זָהָב[8], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ[9]. וְסוֹמֵךְ כָּל מַעֲרָכָה בִּשְׁתֵּי קְשָׁווֹת[10]. וְנוֹתְנִין בְּצַד כָּל מַעֲרָכָה[11] כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹמֶץ לְבוֹנָה[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה[13]. וּכְלִי זֶה הוּא הַנִּקְרָא בָּזָךְ. נִמְצָאוּ שְׁנֵי קֳמְצֵי לְבוֹנָה בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין[14]. וְשׁוּלַיִם הָיוּ לַבְּזִיכִין[15], כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּם עַל הַשֻּׁלְחָן[16].

5) שנאמר (ויקרא שם, ה) "ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות, שני עשרונים יהיה החלה האחת". 6) שכתוב (שם, שם, ו) "ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השולחן וגו'". 7) ראה מנחות צז, א. 8) שנאמר (שמות כה, כט) "ועשית קערותיו וכפותיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יוסך בהן, זהב טהור תעשה אותם", ואמרו במנחות שם, כי "מנקיותיו" הם הקנים. "אשר יוסך בהן" שמסככין את הלחם. וראה במשנה שם צז, א. כי עשרים ושמונה קנים היו, ארבעה עשר לסדר אחד, וארבעה עשר לסדר שני. ובגמרא שם צז, א – אמרו, כי ארבע חלות צריכות שלשה קנים, העליונה אינה צריכה אלא שנים, לפי שאין עליה משאוי, התחתונה אינה צריכה כל עיקר לפי שמונחת על טהרו של שולחן, וכן כתב רבינו למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הט"ו. ובפירוש המשנה שם, כתב: "נותנין החלה אחת על השולחן וכו' ואח"כ יהיו עליו ג' קנים ועל הקנים חלה אחרת (־ שניה) ואח"כ ג' קנים ועליהן חלה שלישית, אח"כ ג' קנים ועליהן חלה רביעית, ואח"כ ג' קנים וכו' ועליהן חלה חמישית, אח"כ ב' קנים וכו' ועל שני הקנים החלה הששית". 9) כלומר, לפיכך ציוותה התורה לעשות קנים חלולים, כדי שתהיה הרוח מנשבת ולא יתעפשו החלות (שם צז.). ואף־על־פי שנעשה בו נס שהיה חם ביום סילוקו כביום סידורו (יומא כא:) – אין סומכין על הנס ('מעשה רוקח'). וראה ב'תוספות' מנחות צט, ב - ד"ה אחד. 10) יתדות זהב עומדות בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה (ראה רש"י שמות שם, ולפי "יש מחכמי ישראל" עיי"ש), שכתוב (שם) "ועשית קערותיו וכו' וקשותיו". ובגמ' שם צז, א - "קשותיו" אלו סניפים, וראה שם צו, א - במשנה "וארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלין מראשיהן שהיו סומכים בהם שנים לסדר זה ושנים לסדר זה", וראה למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הי"ג. 11) כלומר, בין שני הסדרים, וכדעת רבי מאיר במשנה שם, שהיו שני טפחים ריוח באמצע (ראה להלן ה"ט), ולא על גבי המערכה ממש, וכאבא שאול שם צו, א - במשנה, שאומר שמה שכתוב "ונתת על המערכת" הכוונה סמוך למערכת, כמו שנאמר (במדבר ב, כ) "ועליו מטה מנשה", וכן דעת רבי, שם צח, א. 12) ראה שם צו, א - במשנה. וראה ב'סיפרא' אמור

פי"ח ה"ז: "רבי שמעון אומר, נאמר כאן (ויקרא כד, ז) אזכרה (= "והיתה ללחם לאזכרה"), ונאמר להלן (צ"ל: למעלה) (שם ב, טז) אזכרה (= והקטיר הכהן את אזכרתה"), מה אזכרה להלן מלא הקומץ, אף כאן מלא הקומץ". 13) שם צו, א - במשנה. 14) 'סיפרא', שם. וראה גם בתוספתא מנחות פי"א. 15) כלומר, תחתית הבזיכין לא היו עגולים ככל בזיכי המקדש כי־אם היו שטוחים. ראה פסחים סד, א. 'סיפרא' שם ה"ו, ותוספתא שם. 16) ולא הניחם על גבי הלחם, משום שלא יבצעו את הלחם ('סיפרא' שם).

1 **ג. שְׁנֵי הַסִּדָּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[17], וּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין**
2 **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[18], וְהַסִּדָּרִין וְהַבְּזִיכִין מְעַכְּבִין זֶה**
3 **אֶת זֶה[19]. וְאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם**
4 **הַפָּנִים בְּשַׁבָּת[20]. מִיּוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹצִיאִין**
5 **אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוּא שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן מִשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה**
6 **וּמְסַדְּרִין לֶחֶם אַחֵר[21]. וְזֶה שֶׁמּוֹצִיאִין הוּא שֶׁחוֹלְקִין**
7 **שְׁתֵּי הַמִּשְׁמָרוֹת[22], הַנִּכְנָסֶת וְהַיּוֹצֵאת[23], עִם כֹּהֵן**
8 **גָּדוֹל[24], וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ.**

17) משנה, מנחות כז, א. כלומר אם לא עשו שני הסדרים, לא קיימו מצות לחם הפנים. 18) משנה, שם. 19) משנה, שם. וב'סיפרא' שם ה"ו, וכולם נלמדו בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא כד, ט), "מאשי ה' חק עולם", וכל מקום שנאמר "חוקה" הוא לעיכוב. 20) משנה, שם מט, א. ותוספתא שם פ"ז, ו'ספרי' פנחס (במדבר כח, ח). והטעם שדווקא בשבת ולא בחול הוא משום שכתוב (ויקרא שם ח) "ביום השבת יערכנו". "וענין חינוך הרגל אומר שכל דבר שיקרב על המזבח החיצון בראשונה היא עולה של שחר, וכן הלחם שנותנים על השולחן אינו אלא ביום השבת וכו' ולשון חינוך שם מושאל בדברים האלה לתחילת המעשים לפי שזה הכלי מרגילים אותו בעבודה דרך דומיא (= משל) לאדם בתחילה, שמלמדים אותו שום חכמה או שום מדה להרגיל עצמו בה עד שתהא קבועה בו" (פירוש המשנה). 21) כל זה מבואר במנחות צט, ב. ושבת קלג, ב. ותוספתא מנחות פי"א, ו'סיפרא' אמור, שם. וראה להלן ה"ד כיצד מסדרין את הלחם. 22) שם ושם. ובסוכה נו, א. ויומא יח, א. 23) ראה למעלה פ"ד ה"ט־יב. 24) ראה למעלה שם הי"ד.

9 **ד. וְכֵיצַד מְסַדְּרִין אֶת הַלֶּחֶם?[25] אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים**
10 **נִכְנָסִים, שְׁנַיִם בְּיָדָן שְׁנֵי סִדָּרִין[26] וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי**
11 **בְּזִיכִין[27]. וְאַרְבָּעָה מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶם[28], שְׁנַיִם לִטֹּל**
12 **שְׁנֵי סִדָּרִים וּשְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי בְּזִיכִין שֶׁהָיוּ שָׁם עַל**
13 **הַשֻּׁלְחָן[29]. הַנִּכְנָסִין עוֹמְדִין בַּצָּפוֹן[30] וּפְנֵיהֶם**
14 **לַדָּרוֹם[31], וְהַיּוֹצְאִין עוֹמְדִים בַּדָּרוֹם וּפְנֵיהֶם לַצָּפוֹן.**
15 **אֵלּוּ מוֹשְׁכִין[32] וְאֵלּוּ מַנִּיחִין[33], וְטִפְחוֹ שֶׁל זֶה בְּתוֹךְ**
16 **טִפְחוֹ שֶׁל זֶה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: לְפָנַי תָּמִיד[35].**

25) כל זה במשנה מנחות צט, ב. 26) שתי מערכות של לחם הפנים, שש לכל מערכת. 27) עם לבונה. 28) כלומר נוסף לארבעה הכהנים הנ"ל, מקדימים עוד ארבעה כהנים ונכנסים לפניהם. 29) משבת שעברה. 30) "דהכי שפיר מילתא, דאותן המסדרין העבודה יהיו בצפון, דקדושת צפון חמירא" (= דשחיטת קדשי קדשים בצפון)" – רש"י במשנה שם, וראה למעלה פ"ד הי"ב. 31) "וסתמא כמאן־דאמר שולחנות מזרח ומערב מונחין, ורוחבן צפון ודרום" (רש"י שם). וכן פסק רבינו למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הי"ב. 32) את הלחם בשבת שעברה. 33) הלחם החדש. 34) כלומר, בעת ובעונה אחת, ועד שלא יגביהו המושכים מן השולחן אלו מיד מניחים אלו, שלא ישאר השולחן בלי לחם, אף לשעה קלה. 35) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא, ולא כדברי רבי יוסי.

17 **ה. יָצְאוּ וְנָתְנוּ אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוֹצִיאוּ עַל שֻׁלְחָן זָהָב**
18 **אַחֵר שֶׁהָיָה בָּאוּלָם[36], וְהִקְטִירוּ הַבְּזִיכִין, וְאַחַר כָּךְ**
19 **מְחַלְּקִין הַחַלּוֹת[37]. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת**
20 **בְּשַׁבָּת[38] - הַחַלּוֹת מִתְחַלְּקוֹת לָעֶרֶב[39].**

36) שם במשנה: "שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין, ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד". והביא רבינו כל זה למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה הט"ז ('חידושים ומקורים' מבעל 'מנחת חינוך'). ולא הביאו כאן, לפי שכאן מדובר במה שנעשה בשבת, ואילו הנחת הלחם על שולחן של שיש היה בערב שבת, כמפורש בתוספתא (מנחות פי"א עמ' 530 16). 37) שם במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים", וראה למעלה פ"ד ה"י, כי "אין אוכלין את הלחם עד שיקטירו שני בזיכי לבונה על האש". 38) שאי־אפשר לאכלו ביום. 39) שם במשנה, ולערב דווקא ולא למחרת, שהרי הוא נפסל בלינה, ראה רש"י שם.

21 **ו. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים? מְבִיא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים**
22 **סְאִים[40] חִטִּים[41] הָרְאוּיִין לִמְנָחוֹת[42], וְשָׁפִין אוֹתָם[43]**
23 **וּבוֹעֲטִין בָּהֶן[44] כִּשְׁאָר חִטֵּי מְנָחוֹת[45], וְטוֹחֲנִין**
24 **אוֹתָן, וּמְנַפִּין מֵהֶן בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה אַרְבָּעָה**
25 **וְעֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן סֹלֶת[46], וְעוֹשִׂין מֵהֶם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה**
26 **חַלּוֹת[47] מַצּוֹת[48]. לֹא נָפָה אוֹתָם בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה,**
27 **אוֹ שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִים, הוֹאִיל**
28 **וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת מִכָּל מָקוֹם - כְּשֵׁרוֹת[49]; לֹא נֶאֱמְרוּ**
29 **הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ אֶלָּא לְמִצְוָה.**

40) משנה במנחות עו, ב. ובגמרא שם, אמרו: "מאי טעמא, כיון דמחיטים אתו ומישן אתו (= מתבואה ישנה), עשרון מובחר נפק מסאה" (וראה להלן פ"ח ה"ד), הרי ארבעה ועשרים עשרונים לשתים עשרה חלות, שכל אחת היא שני עשרונים, ראה למעלה ה"ב. 41) ואף כי נאמר (ויקרא כד, ה) "ולקחת סולת" – ניקחת גם חטים, ולמדו כן (מנחות עו:) ממה שנאמר "ולקחת", "ולקחת מכל־מקום". ואע"פ ששאר המנחות אינן באות אלא סולת – בלחם הפנים, שהוא בא מעשרים וארבעה עשרונות בכל שבוע, חסה התורה על ממונם של ישראל, והתירה לקנותו כשהוא

חיטים, שמחירו בזול יותר, ואילו קנו אותו סולת, היה ביוקר (גמרא, שם). 42) ראה למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ד. 43) "שיפה הוא גזור מן "ישופך ראש" (בראשית ג, טו), ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, מנחות עו:). 44) "בעיטה שדורסים אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם). 45) הטעונות שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה (שם עו. במשנה. וראה למעלה הל' איסורי מזבח שם ה"ה). 46) כן הוא שם במשנה: לחם הפנים עשרים וארבע עשרונים מעשרים וארבע סאין וכו' והיה מנופה בי"א נפה. כלומר מנפה את הקמח עד שתהיה סולת מובחרת, וכל נפה ונפה מאלו הנפות, היתה דקה יותר מחברתה, ראה בפירוש המשנה שם. 47) ראה למעלה ה"ב. 48) כמפורש במנחות נז, א - בדברי רבי עקיבא, שממה שאמרה התורה (ויקרא ב, יא) "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", למדו "אשר תקריבו, לרבות לחם הפנים לחימוץ", היינו שאסור להחמיצו. וראה למעלה פי"ב הי"ט. 49) כן כתב רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ו מ"ז. ומקור הדבר, שאפילו בפחות או יותר מעשרים וארבעה סאין - כשר, הוא בברייתא במנחות שם: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרון - פסולות, ריבה במדת סאין או שמיעט במדת סאין שלהן - כשרות". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ח. אבל הדין הזה שאם לא נפה אותם באחת־עשרה נפה – כשרים, לא מצאנו מקורו. ולהלן פ"ח ה"ה, גבי עומר ושתי הלחם, לא הביא זאת. ועי' ב'תוספות יום־טוב' שם.

1 **ז. לִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן - בַּחוּץ[50], וַאֲפִיָּתָן - בִּפְנִים**
2 **בָּעֲזָרָה[51], כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[52]. וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת**
3 **אַחַת[53], וְאוֹפִין אוֹתָן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם[54].**

50) כלומר, חוץ לעזרה, מנחות צה, ב - במשנה. בית היה מחוץ לעזרה המיועד לבישול המנחות, ובית פגי שמו (ראה בפירוש המשנה, מנחות פי"א מ"ב). 51) משנה, מנחות שם. וכן הוא ב'סיפרא' אמור פי"ח ה"י. וראה להלן פ"ח ה"ז. ו"הסיבה שמחמתה מותר ללוש אותם חוץ לעזרה ולא יהא מותר לאפות אלא בעזרה, לא נתבארה בגמרא" (פירוש המשנה שם, וראה ב'מעשה רוקח'). ובקושיית הגמרא (מנחות שם), כיון שאפייתם בעזרה, נתקדשו, וכיון שאפייתן בערב שבת, למה אינם פסולים בלינה? תירץ ב'אור שמח' (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג) שאין כלי שרת מקדשין שלא בזמנם, כמפורש במנחות ק, א. וה'חתם סופר' (או"ח סי' קכה) תירץ לפי דברי רבי (מנחות מח.) ששחיטת הכבשים מקדשת את הלחם, וכל זמן שלא נשחטו אין כאן אלא קדושת דמים, שאינה נפסלת בלינה. 52) כלומר, אפייתו בפנים כשאר המנחות, אבל לישתן ועריכתן אינן כשאר המנחות, שהרי שאר המנחות גם לישתן ועריכתן בפנים. ראה למעלה פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הכ"א־כג. וראה 'מעשה רוקח'. 53) משנה, מנחות צד, א. ובגמ' שם אמרו "מנא הני מילי: דתנו רבנן, שני עשרונים יהיה החלה האחת (ויקרא כד, ה), מלמד שנילושת אחת אחת". 54) שם במשנה. ובגמרא שם אמרו "ומנין שאפייתן שתים שתים, תלמוד־לומר (שם שם, ו) ושמת אותם". "שימה ראשונה שאתה עושה מהם, דהיינו בתנור, תהא בלשון אותם, שמשמע שהיה נותן שתים בשני דפוסין יחד בתנור" (רש"י שם).

4 **ח. וּשְׁלֹשָׁה דְּפוּסִין[55] שֶׁל זָהָב[56] הָיוּ לָהֶם: אֶחָד**
5 **שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחַלָּה וְהִיא בָּצָק; וְהַשֵּׁנִי שֶׁאוֹפִין אוֹתָהּ**
6 **בּוֹ[57]; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ בּוֹ כְּשֶׁרוֹדֶה אוֹתָהּ מִן**
7 **הַתַּנּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל[58].**

55) כלומר, שלש תבניות. ברייתא שם, ותוספתא פי"א שם, ו'סיפרא' שם ה"ב. 56) כך הוא בתורה (שמות כה, כט) שהקערות שהם הדפוסים היו של זהב, אבל רש"י בחומש (שם) כתב שהדפוסים שאופין אותו בהם היו של ברזל ('הר המוריה'). וראה 'מעשה רוקח' כאן. 57) "והוא גדול מעט מן הדפוס הראשון" ('רבינו גרשום' שם), כלומר גבוה מן הראשון, ואילו בגדלו נשמע מדברי הגמרא כי הדפוס השני היה כראשון, שאם לא כן, מה מקשה "וליהדרה לדפוס קמא". 58) שם במשנה ובגמרא. ולפי שהיא דקה, אם לא היה נותנה בדפוס, היתה מתקלקלת ('רבינו גרשום'). ומכיון שלאחר האפיה היא מתנפחת ולא יכול להחזירה לדפוס הראשון – היה צורך בדפוס שלישי, שהוא גדול יותר מהדפוסים הקודמים (שם, בגמרא).

8 **ט. כָּל חַלָּה מֵהֶן מְרֻבַּעַת[59], שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם הַפָּנִים -**
9 **שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פָּנִים רַבִּים[60]. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה מֵהֶן עֲשָׂרָה**
10 **טְפָחִים, וְרָחְבָּהּ חֲמִשָּׁה טְפָחִים[61], וְרוּמָהּ[62] שֶׁבַע**
11 **אֶצְבָּעוֹת[63]. וְהַשֻּׁלְחָן אָרְכּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח, וְרָחְבּוֹ**
12 **שִׁשָּׁה טְפָחִים[64]. נוֹתֵן אֹרֶךְ הַחַלָּה עַל רֹחַב הַשֻּׁלְחָן[65],**
13 **נִמְצֵאת הַחַלָּה יוֹצֵאת שְׁנֵי טְפָחִים מִכָּאן וּשְׁנֵי**
14 **טְפָחִים מִכָּאן. וְכוֹפֵל אֶת הַיּוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן,**
15 **וְיִשָּׁאֵר בֵּין שְׁנֵי הַקְּצָווֹת רֶוַח בָּאֶמְצַע[66]. וְכֵן מַנִּיחַ**
16 **חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה[67], עַד שֶׁעוֹרֵךְ שֵׁשׁ חַלּוֹת[68]. וְכֵן**
17 **עוֹשֶׂה בְּצַד הַמַּעֲרָכָה שְׁנַיִם שֵׁשׁ חַלּוֹת.**

59) כלומר, לא עגולה. אבל לא היתה מרובעת ממש, שהרי ארכה עשרה טפחים ורחבה חמשה, ראה להלן ('תוספות יום־טוב' מנחות פי"א מ"ד). ומקורו בברייתא שם צה, א: "כמין כוורת היה לה בתנור, ודומה כמין טבלא מרובעת". ומפשטות הלשון משמע שהיא מרובעת גם למטה. ולא כרבי יוחנן (שם צד:) שאמר שהיתה כמין ספינה, שצרה למטה ורחבה למעלה, אלא כרבי חנינא (שם) שהיה קשיש מרבי יוחנן (כסף־משנה). 60) במשנה, שם צו, א: "לחם פנים, שיהא לו פנים". ובפירוש המשנה שם: "שיהיו לו פנים הרבה". 61) במשנה שם לדברי הכל, ולא נחלקו שם אלא במידת השולחן. 62) גבוהה. 63) כן פירש רבינו מה ששנינו שם במשנה "וקרנותיו שבע אצבעות", כלומר גבוהה שבע אצבעות (כסף־משנה). ורש"י שם פירש באופן אחר. והעיר הרש"ש שם ממה שאמרו בפסחים לו, א - שלחם הפנים היה עוביו (=גובהו) טפח, וטפח אינו אלא ארבע אצבעות באגודל ושש אצבעות בזרת (מנחות מא:). ואפשר שהכוונה לטפח שוחק שהוא גדול מטפח עצב. (ויתכן כי הסוגיא בפסחים היא לדעת בן זומא (מנחות, שם) שאמר "לחם פנים" – "שיהא לו פנים", וכוונתו לחלוק על

מה שאמר תנא־קמא שגבהו שבע אצבעות, ועל זה אמר שיהיו לו פנים ואין פנים פחותים מטפח (סוכה ה:), ורבינו פסק כתנא־קמא. או אולי כוונת רבינו כאן לאחר האפיה, שאז היה גבהו שבע אצבעות, ובפסחים שם - היינו לפני האפיה. וראה ב'מעשה רוקח'). 64) כרבי מאיר במנחות צו, א. שמה שנאמר (שמות כה, חג) "ועשית שולחן עצי שטים, אמתיים ארכו ואמה רחבו", הוא באמה בת ששה טפחים ולא כרבי יהודה (שם) שאמר שהכוונה לאמה בת חמשה טפחים, והלכה כמותו משום שגם אבא שאול (שם במשנה) סובר כן, ראה למעלה ה"ב (כסף־משנה). 65) שם במשנה. ומשום שאורך החלה כמעט כאורך השולחן, ורחבו כמעט כרוחב השולחן, ומכיון שהיו שתי מערכות לא היה אפשר להניחם כי־אם אורך החלה לרוחב השולחן ('קרית ספר' בשם הרב דוראן ז"ל). 66) כלומר, אחר שהוא כופל את הטפחים מכאן ומכאן, נשאר ריוח בין שני הכפלים (והוא כמין כ"ף כ). וראה במשנה, שם: "כופל טפחיים מכאן וטפחיים מכאן, וטפחיים ריוח באמצע", ופירשו רש"י ו'רבינו גרשום' כי היו טפחיים ריוח בין שני הסדרים, שהרי אורך השולחן שנים עשר טפחים, ורוחב החלה חמשה טפחים, ובשני הסדרים יחד היו עשרה טפחים, הרי שנשאר ריוח של שני טפחים בין שני הסדרים, אבל מדברי רבינו נראה שלא גרס "וטפחיים ריוח באמצע" כי־אם "וריוח באמצע". והיינו ריוח שבין הכפלים. 67) ראה למעלה ה"ב. 68) ראה למעלה, שם.

1 **י. אֵין אֲפִיַּת לֶחֶם הַפָּנִים דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת[69]**
2 **וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב[70]; אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹפִין**
3 **אוֹתָן, וְעוֹרְכִין אוֹתָן לְמָחָר[71]. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי**
4 **יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי**
5 **וּבְעֶרֶב שַׁבָּת[72] - אוֹפִין אוֹתָן מִיּוֹם רְבִיעִי[73].**

69) משנה, שם צה, ב. 70) כלומר, אם חל יו"ט ביום ו', אין אופין אותן ביום־טוב אלא בערב יום־טוב (שם ק: במשנה), שאין אופין ומבשלים ביום־טוב אלא מה שאוכל באותו היום בלבד (פירוש המשנה, שם). 71) יש להשלים כאן: ואם חל יום טוב בערב שבת – אופין אותו בערב יום־טוב. וכן הוא במשנה, שם. 72) כגון שלא באו עדים ביום שלשים של אלול, שנוהגים באותו יום קודש ולמחר קודש (פ"ה מהל' קידוש החודש ה"ח). 73) שם במשנה.

6 **יא. לֹא סִדּוּר הַקָּנִים[74] וְלֹא נְטִילָתָן דּוֹחֶה אֶת**
7 **הַשַּׁבָּת[75]; אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת נִכְנָס וְשׁוֹמְטָן וְנוֹתְנָן**
8 **לְאֹרֶךְ הַשֻּׁלְחָן[76], וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת[77] נִכְנָס וּמַכְנִיס אֶת**
9 **הַקָּנִים בֵּין הַחַלּוֹת.**

74) ראה למעלה ה"ב, כי בין כל שתי חלות היו שלושה קנים של זהב כדי שתהיה הרוח מנשבת בו. 75) משנה, שם צו, א. ואף־על־פי שהתורה אמרה לתת הקנים בין החלות – אינם דוחים את השבת, שכשם שאמר רבי עקיבא "כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת" – כמו כן מלאכה שאפשר בלעדה, אינה דוחה את השבת, והרי סידור הקנים הוא כדי שתהא הרוח מנשבת ביניהם ולא יתעפשו החלות, ובשיעור הזמן הזה של יום השבת, אין חשש לכך (גמרא שם צז.). וראה רש"י שם ד"ה אמאי לא דחי שבת, שכתב כי איסור זה הוא מחמת שנראה כבונה וסותר, וה'תוספות' שם ד"ה לא, כתבו שאינו אלא משום טלטול מוקצה, והוא מן השבותים שגזרו עליהם במקדש, עיי"ש. וב'סיפרא' (אמור פי"ח ה"ח) הסמיכו זאת לפסוק "יערכנו", ודרשו: יערכנו, אין עורך עמו קנים בשבת. וראה ב'תפארת ישראל' פי"א שם מ"ו אות מא, ובגליון הרמב"ם להגאון רבי עקיבא איגר. 76) כן הוא במשנה, שם. והיינו בין שני הסדרים. ראה למעלה ה"ט וה"ב. וה'תוספות' שם צז, א - ד"ה לאורכו, כתבו כי לא על השולחן ממש היה מניחו אלא על הרצפה לאורך השולחן. וראה 'תוספות יום־טוב' שם. 77) בגמ' שם צז, א - איתא "במוצאי שבת", ובתוספתא מנחות פי"א - איתא "אחר שבת", וצריך לומר שכן גם כוונת רבינו: אור ליום אחד בשבת ('הר המוריה').

10 **יב. סִדֵּר[78] הַלֶּחֶם בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא הִנִּיחַ עִמּוֹ**
11 **בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עַד לְמָחָר[79], וְלַשַּׁבָּת הַבָּאָה הִקְטִיר**
12 **הַבָּזִיכִין[80] - נִפְסַל הַלֶּחֶם[81] וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ[82]. וְכֵן אִם**
13 **סִדֵּר הַלֶּחֶם וְהַבָּזִיכִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת[83] וְהִקְטִיר**
14 **הַבָּזִיכִין לְאַחַר שַׁבָּת הַבָּאָה - הַלֶּחֶם אֵינוֹ קָדוֹשׁ**
15 **וְנִפְסָל. אֲבָל אִם הִקְטִיר הַבָּזִיכִין בְּשַׁבָּת[84] - [לֹא][85]**
16 **נִפְסַל הַלֶּחֶם[86].**

78) משנה, מנחות ק, א - בבבא ראשונה. 79) כלומר, סידר רק את הלחם כמצוותו אבל לא סידר את הבזיכין כמצוותם בשבת (ראה למעלה ה"ד), אלא סידרם לאחר השבת. 80) והרי היו הבזיכין מונחים על השולחן פחות משבעה ימים. 81) לפי שלא קרב המתיר כמצוותו. וכאן לא מועיל להניח עד השבת הבאה, כיון שהלחם הונח כדין ושהה על השולחן כמצוותו (רש"י שם). 82) ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ראה שם במשנה. אבל ראה רש"י שם שמפרש כי הלחם הוא קדוש, ומה שאין חייבין עליהן משום פיגול (אם הקטירן על־מנת לאכול מן הלחם למחר) שלא קרב המתיר כמצוותו. ומה שלא חל נותר על הלחם, משום שהלחם אינו ראוי לאכילה. וכמו כן אינו חייב הטמא שאכלו, משום שרק הניתר לטהורים חייבים עליו משום טומאה, ואילו לחם זה לא ניתר לטהורים. 83) נראה שכן גרס רבינו בבבא השניה, שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין (בשבת) (באחד בשבת) והקטיר את הבזיכין לאחר שבת - פסול" ('תוספות יום־טוב' שם). ועי' בפירוש המשנה, שם. 84) כלומר בשבת שניה, שעכשיו עבר עליהם הזמן הצריך להם, דהיינו משבת לשבת (לחם־משנה). 85) כן הוא בספר ישן (כסף־משנה) ובכתב־יד קדמון ('מעשה רוקח'). 86) שהרי עבר עליהם הזמן הצריך להם, כנ"ל.

17 **יג. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[87] בְּלֶחֶם וּבָזִיכִין שֶׁסִּדְּרָן לְאַחַר**
18 **הַשַּׁבָּת? יַנִּיחֵם[88] שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶן**
19 **יוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵן מְסֻדָּרִין, וְאַחַר כָּךְ יַקְטִיר הַבָּזִיכִין**
20 **לַשַּׁבָּת הַבָּאָה אַחַר הַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה עֲלֵיהֶן וְהֵן**

מְסֻדָּרִין. שֶׁאֲפִלּוּ נִשְׁאַר הַלֶּחֶם עִם הַבָּזִיכִין עַל הַשֻּׁלְחָן כַּמָּה שַׁבָּתוֹת[89] - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

87) כלומר, מה שכתבנו למעלה "שלא נפסל הלחם", אין זה דין של דיעבד בלבד, אלא גם לכתחילה עושה כן (לחם־משנה). 88) בבא שלישית במשנה שם, וכנוסחת כמה מקורות (ראה שנויי נוסחאות שם) שלא גרסו שם "פסול". 89) במשנה שם: "ימים רבים". אבל כן נראה בזבחים פז, א. כי אין לינה פוסלת בראשו של שולחן, כשם שלא פסלה בראשו של מזבח (לחם־משנה).

יד. סִדֵּר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבָּזִיכִין בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתָן, וְהִקְטִיר אֶת הַבָּזִיכִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת, בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת זוֹ בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת אַחֶרֶת הַבָּאָה - נִפְסַל הַלֶּחֶם. וַהֲרֵי הוּא כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן[90] מְשׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[91].

90) תוספתא מנחות סוף פי"א ('תוספות יום־טוב'). ואין לזה סתירה מן הבבא השניה במשנה שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין בשבת, והקטיר את הבזיכין לאחר שבת - פסול, ואין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא", שהרי רבינו גרס שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין באחד בשבת", ראה למעלה הי"ב. ובעל 'חזון איש' כתב שצריך להגיה "שאין חייבין עליהן", שהרי "כל שיש לו מתירין אין חייבין עליו משום פיגול או משום נותר או משום טמא עד שיקרבו מתיריו כהלכתן" (פי"ח מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 91) בהל' פסולי המוקדשין, שם.

טו. נִפְרְסָה[92] חַלָּה אַחַת מִן הַלֶּחֶם: אִם עַד שֶׁלֹּא הֵסִיר הַלֶּחֶם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל[93], וְאֵינוֹ מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבָּזִיכִין[94]; וְאִם אַחַר שֶׁהֵסִיר הַלֶּחֶם נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל, וּמַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבָּזִיכִין[95].

92) נחסרה. 93) ברייתא מנחות ח, א. ט, ב. ותוספתא שם פי"א. ולמדו זאת (שם יב:) ממה שנאמר (ויקרא כד, ט) "קודש קדשים הוא", כלל את שתים־עשרה החלות בלשון יחיד "הוא", לומר לך שצריך שכולן תהיינה שלימות. ואם לאו – פסולות. 94) דהויא לה כמנחה שחסרה קודם קמיצה, שנאמר בה (שם ב, ט) "מן המנחה", פרט לשחסרה קודם קמיצה (שם ט:), ראה 'קרית ספר' כאן. ואם כי במנחה שחסרה קודם קמיצה מביא מתוך ביתו וימלאנה (ראה להלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין הט"ז) – בלחם הפנים אינו יכול להביא מתוך ביתו, שהרי צריך שיהא הלחם על השולחן מהשבת שעברה, וראה ב'שיטת מקובצת' שם ח, א - אות א. 95) ברייתא ותוספתא שם. ומשום שזה דומה לשיריים של מנחה שחסרו בין קמיצה להקטרה, שמקטיר קומץ עלייהו ושיריים אסורים באכילה (שם בגמרא, וראה 'קרית ספר' כאן). וראה בתוספתא שם, שאם הוקטרו הבזיכים ואחר־כך נפרס הלחם – הלחם כשר.

טז. הִגִּיעַ זְמַן הַלֶּחֶם לְהֵסִירוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהֶסִירוּ[96], וְאִם נִפְרַס הַלֶּחֶם - מַקְטִיר הַבָּזִיכִין וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵק הַמַּעֲרָכָה. נִטְמָא אֶחָד מִן הַסִּדָּרִין[97], בֵּין לִפְנֵי הַקְּטָרָה בֵּין לְאַחַר הַקְּטָרָה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִן הַבָּזִיכִין[98] - הַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ.

96) שם בגמרא: "אמר רבי אליעזר, לא פרקה ממש אלא כיון שהגיע זמנם לפרק אע"פ שלא פירקה, כמי שפירקה דמיא". 97) משנה, מנחות יד, ב - כחכמים ולא כרבי יהודה. 98) ברייתא שם טו, א. כחכמים ולא כרבי יהודה.

יום חמישי ב' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו סדר העבודות התמידיות בכל יום, ועל מה היו אומרים שירה.

א. סֵדֶר עֲבוֹדוֹת הַתְּמִידוֹת בְּכָל יוֹם כָּךְ הוּא: סָמוּךְ לַעֲלוֹת הַשַּׁחַר[2] יָבוֹא הַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַפִּיסָּוֹת[3] וְיַקִּישׁ עַל הָעֲזָרָה[4] וּפוֹתְחִין לוֹ[5]. וּמְבַלְּשִׁין אֶת כָּל הָעֲזָרָה[6]. וּמַעֲמִידִין עוֹשֵׂי חֲבִתִּין[7] לַעֲשׂוֹת הַחֲבִתִּין. וְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁשָּׁם כִּבֶּר טָבְלוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַמְמֻנֶּה וְלָבְשׁוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, וְיָבוֹאוּ וְיַעֲמְדוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית[8] וְיָפִיסוּ פַּיִס רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי[9] וְיִזְכֶּה כָּל אֶחָד בְּמְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמַתְחִיל זֶה שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן[10] וְתוֹרֵם עַל הַסִּדֶּר שֶׁאָמַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה[11], וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה[12], וְאַחַר כָּךְ מַעֲלֶה שְׁנֵי גְזָרֵי עֵצִים וּמַנִּיחָן עַל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה לְהַרְבּוֹת הָאֵשׁ. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים[13] וּמוֹצִיאִין כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת הַצְּרִיכִין לָהֶן כָּל הַיּוֹם[14]. וּמַשְׁקִין אֶת הַתָּמִיד מַיִם[15], וְזֶה שֶׁזָּכָה בִּשְׁחִיטָתוֹ מוֹשְׁכוֹ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְהוֹלְכִין אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים שֶׁזָּכוּ לְהַעֲלוֹת הָאֵיבָרִים[16], וְשׁוֹהִין שָׁם עַד שֶׁפּוֹתְחִין שַׁעַר הַהֵיכָל הַגָּדוֹל[17], וּבִשְׁעַת פְּתִיחַת הַשַּׁעַר שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד[18]. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לַהֵיכָל שְׁנֵי כֹּהֲנִים[19]: הָאֶחָד שֶׁזָּכָה בִּדְשׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְהַשֵּׁנִי שֶׁזָּכָה בִּדְשׁוּן הַמְּנוֹרָה.

2) ראה משנה תמיד כו. "וכי באיזה שעה בא הממונה לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מאחריו", ובפירוש המשנה שם: "וקריאת הגבר וכו' שהיה מכריז במקדש בעלות השחר רוצה לומר קרוב לעלות השחר". 3) למעלה בהלכות בית הבחירה שם כתב רבינו: "יבוא הממונה של מקדש". 4) שם במשנה "הממונה בא ודפק עליהן", ובפירוש המשנה שם: "ולשון דופק מורה על המקיש בפתח בנחת, כמו קול דודי דופק" (שיר השירים ה, ב), וראה למעלה בהלכות בית הבחירה שם כי "היה דופק על הכהנים שבבית המוקד", וכן נשמע מדברי המשנה שם כח. "ומשום שחציו של בית המוקד היה בנוי בקדש, לכך קורא לו רבינו, עזרה". 5) שם במשנה. וראה שם כח. במשנה ולמעלה בהלכות בית הבחירה שם, כי אחרי שפתחו לו הכהנים את בית המוקד היה נוטל את המפתח ופתח את הפשפש (=השער הקטן)

שהיה אצל השער הגדול שבין בית המוקד לעזרה ונכנס לשם. 6) בודקין את העזרה. ראה במשנה שם ובהלכות בית הבחירה שם, כי אחר הממונה היו נכנסים הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות, כת אחת הולכת למזרח וכת אחת הולכת למערב, והיו בודקים את כל העזרה עד שמגיעים למקום בית עושי חביתין, לראות אם ימצאו כלי המקדש במקומם, ושיהיו שמורים יפה. 7) כלומר, חביתי כהן גדול, ראה פירוש המשנה שם. ואמרו (תמיד כח:) כי עשייה זו אינה ההקטרה, שהרי היא הייתה אחר תמיד של שחר, אלא הכנת החמין לרבוכה ועל הכנה זו לא היה פייס. 8) וזה היה אחר שיעלה עמוד השחר, שאף על פי שהממונה היה בא קודם עלות השחר, עד שנכנסו כולם ובדקו ובאו ללשכת הגזית, כבר עלה השחר. 9) נראה מכאן כי הפיס הראשון והשני היו תכופים זה לזה, וזה תמוה שהרי במשנה (יומא כב.) ובגמרא שם כד: מבואר כי הייתה שהות והפסק בין כל פיס ופיס. 10) מעל המזבח החיצוני. 11) כי "מי שזכה לתרום הוא מסדר את המערכה והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת". 12) ויש אומרים כי היה מסדר גם מערכה שלישית לקיום האש. 13) לפי סדר המשנה היה כאן הפיס השני, אבל כבר כתבנו למעלה, בהלכה זו, כי לדעת רבינו היה הפיס השני מיד אחרי הפיס הראשון. ולשכת הכלים לא מבואר במשנה (וכמו כן בדברי רבינו בהלכות בית הבחירה) היכן מקומה, וכמו כן לא נזכרת במסכת מדות, וראה ירושלמי שקלים פרק ה הלכה ד כי שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים, וראה פירוש הראב"ד תמיד שם שכתב וזה לשונו "ולא ידענא אי דווקא במקדש קאמר כגון סניף למקדש או בעזרה וכדאמר בעלמא אין שבות במקדש דהיינו נמי העזרה וכו'". 14) במשנה תמיד שם: "נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב", ורבינו בפירוש המשנה שם כתב: "מנין זה אפשר שהוא כנגד מה שצריכין לעבודת היום מן הכלים, ובגמרא חגיגה ירושלמי אמרו כנגד תשעים ושלוש אזכרות שכתוב בפרשת חגי זכריה ומלאכי". 15) תמיד שם במשנה, כדי שיהא נוח להפשט. 16) שם במשנה. כדי שיאחזו את התמיד בשעת השחיטה שהרי "לא היו כופתין את הטלה אלא עוקדין אותו, מי שזכו באברים אוחזין בו". 17) כלומר השער הגדול של ההיכל. 18) תמיד שם במשנה: "לא היה השוחט עד ששומע שער הגדול שנפתח". 19) הם שפתחו את השער הגדול שבהיכל.

1 **ב. וְהַמְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ מְדַשְּׁנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהַשּׁוֹחֵט**
2 **שׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד. וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵק הַדָּם[20] זֶה שֶׁקִּבְּלוֹ.**

20) כחכמים הסוברים שבקטורת הוא מפסיק בין חמש נרות לשתי נרות, ולא כאבא שאול האומר (שם לג.) שבשחיטת התמיד ובזריקתו הוא מפסיק ביניהם.

3 **ג. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקִין אֶת הַדָּם מֵטִיב[21] זֶה שֶׁבַּהֵיכָל**
4 **חָמֵשׁ נֵרוֹת, וְיוֹצְאִין שְׁנֵיהֶן מִן הַהֵיכָל[22]. וְאֵלּוּ**
5 **שֶׁבְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם מַפְשִׁיטִין וּמְנַתְּחִין, וְכָל אֶחָד**
6 **וְאֶחָד[23] מַעֲלֶה אֵבֶר שֶׁזָּכָה בּוֹ לַכֶּבֶשׁ. וְנוֹתְנִין**
7 **הָאֵיבָרִים מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמַעֲרָבוֹ. וְשֶׁל מוּסָפִין**
8 **הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתָן מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמִזְרָחוֹ. וְשֶׁל**
9 **רָאשֵׁי חֳדָשִׁים[24] נוֹתְנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַעְלָה בֵּין קֶרֶן**
10 **לְקֶרֶן בִּמְקוֹם הִלּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים[25], כְּדֵי לְסַרְסְמוֹ**
11 **שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ[26]. וּמוֹלְחִין שָׁם אֶת הָאֵיבָרִים.**
12 **וְזוֹרְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
13 **יַחֲלִיק וְיִפְּלוּ הַכֹּהֲנִים שָׁם[27] בְּעֵת הֲלִיכָתָן בָּעֲצִים**
14 **לַמַּעֲרָכָה[28]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלַח חוֹצֵץ בֵּין רַגְלֵיהֶם**
15 **וּבֵין הַכֶּבֶשׁ, הוֹאִיל וְאֵין הַהוֹלָכָה הַזֹּאת[29] עֲבוֹדָה -**
16 **אֵינָן חוֹשְׁשִׁין.**

21) כלומר, מדליק. 22) שהרי גמרו עבודתם. 23) מאלו שזכו בפיס. 24) כלומר מוספי ראשי חדשים. 25) שקלים שם: "של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלן", ובירושלמי שם: "איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים". 26) ירושלמי שקלים שם וכן בבלי סוכה נה. "אמר ר' יוחנן כדי לידע שהוקבע ראש חודש בזמנו". ומפרש רש"י סוכה שם "לכך סודרין אותן למעלה משאר אברים להראות שהן חשובין ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו". 27) משנה עירובין קד. "בוזקין מלח על גבי כבש (בשבת) בשביל שלא יחליקו". ומפרש רש"י: "מפזרין ומכתתין על הכבש מפני שחלק הוא וכשהגשמים נופלין עליו הוא מחליק". 28) כן הוא בגמרא שם כי דברי המשנה הנ"ל אינם אלא בעת הולכת עצים למערכה, שאין זו עבודה, אבל בשעת הולכת האברים, שהיא עבודה, המלח חוצץ בין רגלי הכהנים לכבש. 29) של העצים.

17 **ד. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ מִתְכַּנְּסִין כֻּלָּן**
18 **לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[30], וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם: בָּרְכוּ בְּרָכָה**
19 **אַחַת. וְהֵן פּוֹתְחִין וְקוֹרִין אַהֲבַת עוֹלָם, וַעֲשֶׂרֶת**
20 **הַדִּבְּרוֹת[31], וּשְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ[32], וַיֹּאמֶר, וֶאֱמֶת**
21 **וְיַצִּיב[33], וּרְצֵה, וְשִׂים שָׁלוֹם[34]. וּבְשַׁבָּת[35] מוֹסִיפִין**
22 **בְּרָכָה אַחַת, וְהִיא שֶׁיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא**
23 **לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַנִּכְנָס: מִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה**
24 **יַשְׁכִּין בֵּינֵיכֶם אַהֲבָה אַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת[36]. וְאַחַר כָּךְ**
25 **מְפִיסִין פַּיִס שְׁלִישִׁי[37] וּרְבִיעִי[38], וְזוֹכֶה בַּקְּטֹרֶת מִי**
26 **שֶׁזּוֹכֶה, וְנִכְנָס וּמַקְטִיר. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס זֶה שֶׁזָּכָה**
27 **בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה וּמֵטִיב שְׁתֵּי הַנֵּרוֹת[39]. וְיוֹצֵא זֶה**
28 **שֶׁהִקְטִיר עִם מְדַשֵּׁן הַמְּנוֹרָה, וְעוֹמֵד עַל מַעֲלוֹת**
29 **הָאוּלָם הוּא וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים[40].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וזוכה בקטורת מי שזוכה ונכנס ומקטיר ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות".

וצריך להבין: מדבריו עולה שפסק כדעת חכמים שהקטורת קודמת להטבת שתי נרות, ולא כדעת אבא שאול משמיה דאביי, שדם התמיד קודם להטבת שתי נרות, וא"כ מדוע בתפילת הבוקר נסדרה הברייתא דאביי

הוה מסדר סדר המערכה... אליבא דאבא שאול, הרי אין הלכה כמותו.

וכתב ה'בית יוסף' שאע"פ שהרמב"ם פסק כחכמים דפליגי אאבא שאול... וכן נראה דעת הסמ"ג... מאחר שמצאו העולם שאביי סידר הסדר אליבא דאבא שאול, משמע דסבירא לי' דהכי הלכתא, ולכן לא רצו לשנות הסדר ההוא. וצריך להבין, הרי גם הרמב"ם והסמ"ג ידעו שאביי סידר הסדר אליבא דאבא שאול, ואעפ"כ פסקו כחכמים, ומה חידוש מצאו העולם שאביי סידר סדר המערכה כאבא שאול. ועוד קשה שבסדר העבודה דיוה"כ נסדר הסדר שלא כאבא שאול, שהרי אנו אומרים "לפנים יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבוקר ולהטיב את שתי הנרות".

והביאור בזה: שייכות הקטורת והדלקת הנרות היא שהקטורת פועל חיבור וקישור לקב"ה עוד יותר מקרבן (לשון קירוב), עד שנעשים מציאות אחת "בחד קטירא אתקטרנא". ומזה מובן שעיקר עניינו של המשכן – 'השראת השכינה' – נעשה על־ידי הקטורת. כמו־כן אחד עשר סממני הקטורת מרמזים על "אחד עשר יום מחורב", למעלה מעשרת הדברות שניתנו בחורב – עצמותו ומהותו ית' שלמעלה מעשר ספירות, ודוגמתו בנשמה שהיא בחינת יחידה שבנפש.

הנרות הם נשמות ישראל "נר ה' נשמת אדם", שהטבתן והדלקתן היא על־ידי התורה והמצוות – "נר מצוה ותורה אור". ובנוסף לזה על־ידי הדלקת הנרות נמשך ומתגלה אור הקדושה גם בעולם.

וזה שכתב ה'בית יוסף' "מצאו העולם" – עולם מלשון העלם – היינו שבזמן החושך וההעלם זמן הגלות, אין אפשרות שהעניין הנעלה של הקטורת יאיר בגילוי בנשמות ישראל, ולכן סידר אבא שאול הסדר באופן כזה שהקטרת הקטורת היא עבודה בפני־עצמה ולא בתוך הנרות. אבל ביוה"כ שבו מאירה עצם נפשו של יהודי, מתגלה ומאיר גם עניין הקטורת בנשמות ישראל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן מה)

30) משנה תמיד פרק ד (לא:) "ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את שמע", וברש"י שם: "והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר ויעלה קרבנם לריח ניחוח". 31) שם במשנה. "ולפי שהם עיקר הדת וראשיתו". 32) שם במשנה. ואף על פי שלא הגיע זמן קריאת שמע (כמו שאמרו ביומא לז: הקורא שמע עם אנשי משמר לא יצא, מפני שאנשי משמר משכימין), מקדימים הכהנים, שהעבודה מוטלת עליהם, לקרותה קודם היום, שמא תימשך עליהן העבודה ויימנעו לקרות. 33) כלומר פרשת הציצית. 34) שם במשנה: "ברכו את העם שלוש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם כי ברכת כהנים הכוונה לברכת "שים שלום", ולפי שכולן (=אמת ויציב, רצה ושים שלום) תפלה על ישראל ועליהם אמרו וברכו את העם, אבל ברכת כהנים הידועה והוא "יברכך ה'", לא הייתה בלשכת הגזית, אלא על מעלות האולם אחר גמר העבודה. 35) שאז מתחלפין המשמרות. 36) שם במשנה: "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא", ובברכות יב. אמרו: "מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחווה ושלום וריעות". 37) מי מקטיר הקטורת. 38) מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. 39) כרבנן (יומא יד:) שמקטיר קטורת ואחר כך מטיב שתי נרות, ולא כאבא שאול (שם לג.) שהטבת שתי נרות קודמת לקטורת. 40) תמיד פרק ז משנה ב: "באו ועמדו על מעלות האולם עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים".

ה. כְּשֶׁיַּגִּיעַ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[41], נָטַל אֶחָד הַמַּגְרֵפָה וּזָרְקָהּ בֵּין הָאוּלָם לַמִּזְבֵּחַ[42], וְהָיָה לָהּ קוֹל גָּדוֹל[43]. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶן: הַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָחָיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת וְהוּא רָץ וּבָא[44]. וּבֶן לֵוִי הַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָחָיו הַלְוִיִּם נִכְנָסִין לְדַבֵּר בְּשִׁיר וְהוּא רָץ וּבָא[45]. וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד, כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ, הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַטְּמֵאִים[46] עַל שַׁעַר הַמִּזְרָח[47], מִפְּנֵי הַחֶשֶׁד, שֶׁיִּדְעוּ הַכֹּל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן[48]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלֶה זֶה שֶׁזָּכָה בָּאֵיבָרִים אֶת הָאֵיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ[49]. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין אֶת הָאֵיבָרִים, מַתְחִילִין אֵלּוּ שֶׁעַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם[50] וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים[51] בְּרָכָה אַחַת בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמָהּ[52]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלִין סֹלֶת הַנְּסָכִים[53]. וְאַחַר הַסֹּלֶת מַקְטִיר הַחֲבִתִּין. וְאַחַר הַחֲבִתִּין מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן לְנִסּוּךְ. וּבִשְׁעַת הַנִּסּוּךְ אוֹמְרִין הַלְוִיִּם הַשִּׁיר, וּמַכִּין הַמְשׁוֹרְרִין בְּמִינֵי נְגוּן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְתוֹקְעִין תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת עַל פִּרְקֵי הַשִּׁיר.

41) זה היה בשעה שנכנסו להקטיר הקטורת, כמבואר בתמיד פרק ה משנה ו. ואם כן זה היה לפני שעמדו על מעלות האולם. באופן שדברים אלו לא נכתבו לפי הסדר (כסף משנה). 42) תמיד שם במשנה. וראה בתוספות יום־טוב שם שכתב שהיו שלוש מגרפות, אחת שגורפים בה הדשן (שם פרק ב משנה א), השנייה שהיא כלי שיר (שם פרק ג משנה ח) ושלישית, מגריפה זו שמשמיעה קול בשעה שזורקין אותה. 43) ראה שם במשנה כי "אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול המגריפה. 44) ואין הכוונה שמיד השתחוו, אלא לאחר גמר עבודת התמיד. 45) שם. ואין הכוונה שהיו שרים מיד, אלא מכינים עצמם לשיר, שהרי השיר היה אחר גמר כל העבודות, בשעת ניסוך היין. 46) המצורעים שכבר טהרו מצרעתם, אלא שצריך עוד לזרוק עליהם דם האשם. 47) שער ניקנור. 48) פסחים פב. כדעת רבא. ורוצה לומר שלא יחשדום שאינם נכנסים לפי שאין נכבד בעיניהם המקום המקודש. אלא עומדים ומחכים להיכנס בשער זה ולקבל את ההזאות. 49) ביומא

לג. אמרו שלדעת אבא שאול "הטבת שתי נרות קודם לקטורת וקטורת קודם לאברים". ולדעת רבנן (שם יד:) קטורת קודמת להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לאברים. 50) מכאן מוכח שמה שכתב רבינו למעלה (בתחילת ההלכה) "כשיגיע בין האולם וכו', לא נכתב לפי הסדר, שאם זהו לפי הסדר, אם כן הרי כבר ירדו ממעלות האולם. 51) "אף על פי שהמשנה סתמה הסדר, למדנו מתוך המקראות וההלכות שבמסכת יומא, שאלו העומדים על מעלות האולם לא היו נושאין את כפיהן עד שהעלה, מי שזכה באברים, את האברים מן הכבש למזבח שנאמר וירד מעשות וכו' וישא אהרן את ידיו וכו'". 52) בפרק י"ד מהלכות תפילה הלכה י. 53) ראה יומא שם "אביי מסדר וכו', ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". ומפרש רש"י: "למנחה, מנחת נסכו של תמיד, דכתיב (במדבר כח, ה) ועשירית האיפה סולת למנחה וכו'. לנסכין, לנסך יינו של תמיד".

1 **ו. כְּשֶׁהָיוּ נוֹתְנִין הַיַּיִן לַמְּנַסֵּךְ[54], הָיוּ שְׁנֵי כֹּהֲנִים**
2 **עוֹמְדִין עַל שֵׁלְחַן הַחֲלָבִים[55] וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָן,**
3 **וְהַסְּגָן[56] עוֹמֵד עַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[57] וְהַסּוּדָרִין[58] בְּיָדוֹ,**
4 **וְתָקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. וּבָאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל זֶה הַמְּמֻגָּה**
5 **עַל הַצִּלְצָל[59], אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ[60].**

54) תמיד פרק ז משנה ג. ונראה מסתימות לשונו של רבינו כי משנה זו היא בכל הכהנים, ולאו דווקא בכהן גדול. וכן הוא בפירוש המשנה שם על דברי המשנה "בא לו להקיף את המזבח מהיכן מתחיל מקרן דרומית מזרחית", כי הוא בכל הכהנים, וכן דעתו גם למעלה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב. וראה להלן בסמוך. אבל הרא"ש שם כתב כי משנה זו היא דווקא בכהן גדול (וכן דעת רש"י בזבחים סד.). 55) משנה שם. "כבר נתבאר בששי משקלים (משנה ד. וראה למעלה פרק ב מהלכות בית הבחירה הלכה טו) שהיו במערבו של כבש שתי שולחנות אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחד של שיש נותנין עליו האברים והוא שולחן החלבים הנזכר כאן". 56) ראה פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה טז כי "ממנין כהן אחד יהיה לכהן גדול כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן והוא הנקרא ממונה". וברור הדבר כי הסגן אינו מופיע אלא עם הכהן הגדול אבל אם כהן הדיוט הוא המנסך - עומד כהן הדיוט על הקרן ולא הסגן. וראה בפירוש הראב"ד (סוף מסכת תמיד) שגם דעתו כנ"ל, אלא שהסתפק אם כהן אחר מחזיק את הסודרים, או שהמנסך עצמו היה מניף ומנסך. 57) שהיא אמה על אמה. 58) "הם דגלים". 59) שם במשנה: "באו ועמדו אצל בן ארזא וכו' והקיש בן ארזא בצלצל". "והצלצל הן שתי קערות נחושת שמכין זה בזה" (ערוך). 60) כדי לתקוע.

6 **ז. שָׁהָה הַמְּנַסֵּךְ לְנַסֵּךְ[61], מְנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִין[62],**
7 **הִקִּישׁ זֶה בַּצִּלְצָל[63], וְתָקְעוּ אֵלּוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת[64], וְדִבְּרוּ**
8 **הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לַפֶּרֶק - תָּקְעוּ[65], וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל**
9 **הָעָם שֶׁבָּעֲזָרָה. עַל כָּל פֶּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל תְּקִיעָה**
10 **הִשְׁתַּחֲוָיָה. וְכָל הַתְּקִיעוֹת שֶׁעַל הַתָּמִיד תֵּשַׁע, כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

61) כלומר "כל מה שהיה לו לנסך היה מניף" (מלאכת שלמה בשם ראב"ד). [רוצה לומר: המנסך היה שוהה בניסוכו והיה מנסך לאט לאט ולא בבת אחת, מפני ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה.). היינו, "בעת ניסוך היין" (למעלה פרק ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב). ולפיכך דקדקו שהמניף יניף בעת פעולת הניסוך, בכדי שהשירה אף היא תתחיל בעת הניסוך ממש, ולא אחריו]. 62) לסימן ללויים שעומדים על הדוכן, שידעו להתחיל בשיר בשעת הניסוך. 63) ראה למעלה הלכה ה כי המשוררים מכים במיני ניגון, "אלא שהצלצל היה כלי זמר מיוחד שאין שם אלא הוא וקול גדול היה לו והוא המתחיל". 64) לפי שאפשר ללוי שלא יראה הנפת הסודרים כשיפנה לבו לדבר, וגם אפשר שהיו בתוך הלשכות או בהר הבית, לא בעזרה (שאינם רואים בעת שמניף הסודרים), אבל קול התקיעות אי אפשר שלא ישמעו, ולפיכך תקעו כדי שיפנו לראות בהנפת הסודרים הואיל ועיקר התקנה הנפת הסודרים היא. 65) "פרקים היה להם בשיר שהיו מפסיקין שם, ובתוך אותו הפיסוק היו תוקעין" (הראב"ד). "ושלושה פרקים היה בשיר שהן מפסיקין, ועל כל פרק ופרק תקיעה, תרועה ותקיעה וכו' והיינו דתנן (סוכה נג:) אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, שלוש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר וכו' והיינו שלוש תקיעות, תקיעה ותרועה ותקיעה, על כל פרק" (הרא"ש שם).

12 **ח. אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא עַל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר וְזִבְחֵי**
13 **שַׁלְמֵיהֶם הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה; אֲבָל עוֹלוֹת נְדָבָה**
14 **שֶׁמַּקְרִיבִין מִמּוֹתַר תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
15 **שֶׁל צִבּוּר - אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה עֲלֵיהֶן. וְכֵן נְסָכִים**
16 **הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן שִׁירָה.**

17 **ט. הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִין: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ**
18 **אוֹמְרִין: לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ[66]. בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִין:**
19 **גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ**
20 **וְגוֹמֵר[67]. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת**
21 **אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט[68]. בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִין: אֵל**
22 **נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ[69]. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ**
23 **אוֹמְרִין: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ, הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי**
24 **יַעֲקֹב[70]. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִין: ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ,**
25 **לָבֵשׁ ה', עֹז הִתְאַזָּר וְגוֹמֵר[71]. בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִין:**
26 **מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת[72]. בְּמוּסְפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִים**
27 **שִׁירַת הַאֲזִינוּ. וְחוֹלְקִין אוֹתָהּ לְשִׁשָּׁה פְּרָקִים, הַזִּי"ו**
28 **לָ"ף[73], כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,**
29 **וְאוֹמְרִין פֶּרֶק בְּכָל שַׁבָּת. גָּמְרוּ הַשִּׁירָה בְּשִׁשָּׁה**
30 **שַׁבָּתוֹת - חוֹזְרִין לָרֹאשׁ. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת אוֹמֵר אָז**
31 **יָשִׁיר מֹשֶׁה[74] וּמִי כָמֹכָה[75] וְגוֹמֵר[76]. בְּמוּסָף שֶׁל רֹאשׁ**
32 **הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ[77]. וְאִם חָל**
33 **לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי[78] - אוֹמֵר[79]: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ**
34 **וְגוֹמֵר[80]. בְּמִנְחָה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִים: קוֹל**
35 **ה' יָחִיל מִדְבָּר וְגוֹמֵר[81].**

66) וטעם לאמירת פרק זה ביום ראשון הוא משום שיום ראשון הוא תחילת מעשה בראשית. ולשון הגמרא (ראש השנה לא.) "על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו". 67) "משום שביום שני נחלקו המים והיו השמים תחתיהם אומר גדול ה'. ולשון הגמרא ראש־השנה שם "על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן". 68) משום שביום שלישי נראתה הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין, אומר א' ניצב בעדת א־ל (רבינו שם). ולשון הגמרא שם: "על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו". 69) משום שבו נבראו השמש והירח, אומר א־ל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם (רבינו שם). ולשון הגמרא שם "על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן". 70) משום שבו נבראו מיני בעלי חיים, ויש בזה פלאים מפני החילוק שבמיניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים, אומר הרנינו לא' עוזינו, לפי שבשעה שרואים אותן משבחים הבורא ומגדלים אותו, ולשון הגמרא שם "על שם שברא עופות ודגים לשבח שמו". 71) משום שבו נשלמו מעשי בראשית, ונברא האדם גם כן, שמבין גדולת הבורא יתעלה, אומר ה' מלך גאות לבש. ולשון הגמרא שם "על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן". 72) "על שם ששבת". 73) ה'אזינו, ז'כור ימות עולם, י'רכבהו על במתי ארץ, ו'ירא ה' וינאץ, ל'ו חכמו, כ'י אשא אל שמים (ראה בפרק י"ג מהלכות תפילה הלכה ה). 74) שירת הים עד "מי כמוכה". 75) שם, יא עד סוף כל השירה. 76) בגמרא שם אמרו: אז ישיר, ומי כמוכה, ואז ישיר [ישראל עלי באר - במדבר כא, יז] וכנראה שרבינו לא גרס שם אלא "אז ישיר משה ומי כמוכה". 77) שבו נאמר "תקעו בחודש שופר". 78) שאומרים בו בשחרית תמיד הרנינו, כנ"ל. 79) במוסף. 80) והטעם בזה כדי שלא לחזור ולכפול את כל הפרק. 81) כדי להזכיר זכות קול שופר של מתן תורה (רש"י).

1 **י. רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - שִׁירָה שֶׁל**
2 **רֹאשׁ חֹדֶשׁ דּוֹחָה אֶת שִׁירָה שֶׁל שַׁבָּת, כְּדֵי לְפַרְסֵם**
3 **שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ.**

4 **יא. בְּשַׁבָּת מַקְטִירִין אֶת שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עִם**
5 **הַמּוּסָפִין[82], קֹדֶם נִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל מוּסָפִין. וְכַסִּדֶּר**
6 **שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם בַּבֹּקֶר, כָּךְ עוֹשִׂין בֵּין הָעַרְבַּיִם;**
7 **חוּץ מֵהֲרָמַת הַדֶּשֶׁן מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[83] וְסִדּוּר**
8 **הַמַּעֲרָכוֹת וְהַפִּיָּסוֹת[84], שֶׁאֵין עוֹשִׂין דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא**
9 **בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר לְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[85].**

82) כלומר, אחר הקרבת המוספין. 83) שאינה אלא בבוקר. אבל דישון המזבח הפנימי ודישון המנורה היו גם בערב. 84) פיס ראשון ושני ורביעי, אבל פיס שלישי של קטורת - מפיסין גם בערב. 85) למעלה פרק ד שם לעניין פייסות, ולמעלה פרק ב הלכה ב לעניין סידור מערכות.

יום שישי ג' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות־עשה של הקרבת מנחת העומר ביום שני של פסח.

10 **א. בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים מַקְרִיבִין מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ[2] אַחַר**
11 **תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[3]. וְכַמָּה הוּא מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ? פָּרִים**
12 **שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים[4], הַכֹּל עוֹלוֹת[5],**
13 **וּשְׂעִיר עִזִּים חַטָּאת[6].**

2) שנאמר (במדבר כח, יא) "ובראשי חדשיכם תקריבו וגו'". 3) כי כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, ראה זבחים פט. וכמו כן אין שום דבר קרב בין תמיד של שחר למוסף, וכסדר המערכה של אביי (יומא לג.) "תמידין קודמין למוספין". 4) שנאמר (שם) "פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". 5) שנאמר (שם שם, יד) "זאת עולת חודש בחדשו". 6) שנאמר (שם שם, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה', על עולת התמיד".

14 **ב. מַעֲשֵׂה כָּל הָעוֹלוֹת אֶחָד הוּא כְּמַעֲשֵׂה הַתָּמִיד[7],**
15 **וּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאוֹת שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת -**
16 **כְּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[8] שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].**

7) שהרי אף הוא עולה, כמו שנאמר (שם שם, ג) "כבשים בני שנה תמימים, שנים ליום עולה תמיד". וראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות. 8) שכיון שהן חטאת – דינן כסתם חטאת הנאכלת (קרית ספר). וראה בתוספתא שבועות פ"א, שכל החטאות החיצונות נאכלות, וכל הפנימיות נשרפות. ראה למעלה פ"ה ממעשה הקרבנות הלכות ז־יא. 9) למעלה שם פ"ז הלכה א, כיצד מעשה החטאת הנאכלת.

17 **ג. בְּפֶסַח מַקְרִיבִין קָרְבַּן מוּסָף בְּכָל יוֹם, מִיּוֹם**
18 **הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי[10], כְּמוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים[11]:**
19 **פָּרִים שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, הַכֹּל**
20 **עוֹלוֹת[12], וּשְׂעִיר חַטָּאת[13] הַנֶּאֱכֶלֶת[14]. בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל**
21 **פֶּסַח, שֶׁהוּא יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, מַקְרִיבִין יָתֵר עַל**
22 **מוּסָף שֶׁל כָּל יוֹם כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה עִם עֹמֶר הַתְּנוּפָה[15].**
23 **וְהִיא מִנְחָה שֶׁל צִבּוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].**

10) כמו שנאמר (שם שם, יט־כד) "והקרבתם אשה עולה וגו' כאלה תעשו ליום שבעת ימים". 11) ראה למעלה ה"א. 12) שכן נאמר (שם) "והקרבתם אשה עולה לה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד, ושבעה כבשים בני שנה". 13) שנאמר (שם שם, כב) "ושעיר חטאת אחד". 14) ראה למעלה הלכה ב. 15) שנאמר (ויקרא כג, יא) "והניף את העומר לפני ה' לרצונכם, ממחרת השבת יניפנו הכהן. ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". וראה במנחות (סו: סז.) ממחרת השבת = ממחרת יו"ט (ראשון של פסח). ו"עומר" הוא עשירית

האיפה, וכך היה שמה, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימודו בעומר" (רש"י ויקרא שם). 16) למעלה פי"ב ממעשה הקרבנות הלכה ג.

1 **ד. וּזְמַנּוֹ[17] קָבוּעַ, וּלְפִיכָךְ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת**
2 **הַטֻּמְאָה[18].**

17) ממחרת השבת, ראה למעלה. 18) ראה בתוספתא מנחות פי"א, כי כל המנחות שיש להן זמן קבוע מן התורה, דוחות את השבת ואת הטומאה. ובמנחות עב. למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, יד) "ואם תקריב מנחת ביכורים (=עומר) לה'" – "תקריב ואפי' בשבת, תקריב ואפי' בטומאה". וראה שם עב: כי דברי המשנה (שם עא.) "ודוחה את השבת" הוא להקרבה, וכן הברייתא שם: "רבי אומר, וידבר משה את מועדי ה' (שם כג, מד), מה תלמוד־לומר, לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח, שנאמר בהן במועדו, במועדו ואפילו בשבת, במועדו ואפילו בטומאה וכו' עומר והקרב עמו וכו' ת"ל וידבר משה את מועדי ה', הכתוב קבע מועד לכולן וכו' עומר להקרבה וכו'".

3 **ה. אֵין מְבִיאִין מִנְחָה זוֹ אֶלָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[19],**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל**
5 **הַכֹּהֵן[20]. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּרוֹב[21]. לֹא בָּא מִן הַקָּרוֹב**
6 **- מְבִיאִין אוֹתָהּ מִכָּל מָקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[22].**

19) משנה במנחות פג: כלים פ"א משנה ו, ופרה פ"ב משנה א, ותוספתא שם פ"ט. וראה בירושלמי שביעית פ"א הלכות א־ב, ושקלים פ"ד הלכה א. 20) הכוונה לתחילת הפסוק: "כי תבואו אל הארץ", וכן מבואר בסמ"ג (לחם־משנה). וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשנה במנחות שם. 21) לירושלים. משנה במנחות סד: ובגמרא שם: "מאי עמא, אי בעית אימא משום כרמל (=שיהא רך ומלא, ואם יביאוהו מרחוק יתייבש ולא יהיה מלא – רש"י שם). ואי בעית אימא משום דאין מעבירין על המצוות". והטעם הזה האחרון הביא רבינו בפירוש המשנה שם. 22) שם במשנה: "לא ביכר (=לא בישל כל צרכו – רש"י) הקרוב לירושלים – מביאין אותו מכל מקום".

7 **ו. מִצְוָתוֹ לְהַקְצֵר בַּלַּיְלָה, בְּלֵיל שִׁשָּׁה עָשָׂר[23], בֵּין**
8 **בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת[24].**

23) משנה שם עא. "מצוותו לקצור בלילה". ואמרו בגמרא (שם סו.) "יכול יקצור ויספור ויביא ביום, תלמוד לומר (שם, טו) "שבע שבתות תמימות תהיינה" וכו'. בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב" : לפי שתחילת היום מתחילת לילו, ונאמר (דברים טז, ט) מהחל חרמש בקמה וכו', וזו ראיה שקצירת העומר בלילה" (ראה בפירוש המשנה מנחות סה.). 24) "כיון שזמנו קבוע" (קרית ספר). וראה למעלה הלכה ד, כן הוא במשנה שם: "ודוחה את השבת". ואף כי בגמרא (שם עב:) פירשו משנה זו בהקרבה, ולא בקצירה – פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ח, ומגילה פ"ב הלכה ז, המובאים להלן הלכה ז.

9 **ז. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְקְצִירַת הָעֹמֶר[25]. וְאִם קְצָרוּהוּ**
10 **בַּיּוֹם[26] - כָּשֵׁר[27].**

25) משנה במגילה כ: "כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו' זה הכלל דבר שמצוותו ביום כשר כל היום, דבר שמצוותו בלילה - כשר כל הלילה". 26) מערב יום־טוב או ביום־טוב (עיין תוספות מנחות עב. ד"ה אף). 27) כן הוא במשנה מנחות עא. "נקצר ביום כשר", ואף כי בגמרא (שם עב.) אמרו כי הסובר נקצר ביום כשר, אינו דוחה שבת (ראה לחם־משנה כאן) – פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה ומגילה שם, שאמרו: "רשב"ל בעי, קצירת העומר מהו שתדחה את השבת ביום (=ביום טז). התיב רבי אביי, והא תנינן מצוותו לקצור בלילה. נקצר ביום, כשר ודוחה השבת, ולא קיבלה. אמר ר' אחא, חזר רשב"ל מן הדא, כיון שחשיכה אמר להן: בא השמש, אומר הין. בא השמש, אומר הין. מה אנן קיימין, אם ללילה כבר הוא אומר, אלא אם אינו ענין ללילה, תניהו עניין ליום", הרי מבואר מזה שאף הסובר קצירה ביום ט"ז כשרה, היא דוחה את השבת (ראה הר המוריה כאן, וחכם צבי סימן קסו, ושירי קרבן בראש השנה שם).

11 **ח. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּמָה[28]. לֹא מָצְאוּ[29] - יָבִיאוּ**
12 **מִן הָעֲמָרִים[30].**

28) כלומר, שיקצור העומר מן התבואה המחוברת לקרקע. שם עא. במשנה "מצות העומר לבוא מן הקמח". וברש"י שם ד"ה מן הקמה, שתהא קצירה לשמה, כדכתיב (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה". 29) שכבר נקצרה כל התבואה. 30) כלומר מן התלוש, שם במשנה "לא מצא, יביא מן העמרים". ובגמרא (שם עב.) "תנו רבנן, ואם תקריב מנחת ביכורים (ויקרא ב, יד) מה תלמוד־לומר, לפי שמצות העומר לבוא מן הקמה, מנין שאם לא מצא מן הקמה - יביא מן העומרים, תלמוד־לומר תקריב".

13 **ט. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַלַּח[31]. לֹא מָצְאוּ[32] - יָבִיאוּ מִן**
14 **הַיָּבֵשׁ[33].**

31) משנה במנחות שם: "מצוותו לבוא מן הלח", ופירש"י דכתיב (שם כג, יד) "כרמל – רך ומל". היינו שהקמה המחוברת תהיה לחה, ואף אם מביא מן העומרים, ישתדל שיהיו לחים, וכן הוא בתוספתא שם פ"י "מצות העומד להביא מן הקמה, אין לו – יביא מן העומרים, אין לו – יביא מן האצור ומן הקצור, אין לו – יביא מן הלח, אין לו וכו'", וראה בתפארת ישראל שם. 32) שם במשנה. ובברייתא שם עב. "ומנין שאם לא מצא מן הלח, יביא מן היבש, תלמוד־לומר (שם ב, יד) "ואם תקריב". 33) מנחות פה. פה: "אין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות", כלומר "מושפעות לצד דרום, שאז חמה זורחת בהן יותר" (תוספות שם פה. ד"ה מודרמות).

15 **י. דַּרְכָּן הָיָה לְהָבִיא מִשָּׂדוֹת שֶׁבַּדָּרוֹם[34]. הָיָה נָר חֲצִי**
16 **הַשָּׂדֶה וְזוֹרֵעַ חֶצְיָהּ בְּשָׁנָה זוֹ[35], וּבְשָׁנָה אַחֶרֶת נָר חֲצִי**
17 **הַשָּׂדֶה שָׁזַרַע וְזוֹרֵעַ הַחֲצִי שֶׁנָּר וּמֵבִיא מִמֶּנּוּ.**

34) חרש ולא זרע. 35) שם פה: שכשהקרקע נחרשת ונזרעת בכל שנה, אין בכוחה להוציא תבואה יפה, עיין רש"י שם. וראה למעלה פ"ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ד, ובלחם־משנה כאן.

1 **יא.** עֹמֶר זֶה מִן הַשְּׂעוֹרִים הָיָה בָּא[36]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה
2 מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[37]. וְכֵיצַד הָיָה נַעֲשֶׂה?[38] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב
3 יוֹצְאִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּרִיכוֹת[39]
4 בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נוֹחַ לִקְצֹר. כָּל הָעֲיָרוֹת
5 הַסְּמוּכוֹת לְשָׁם מִתְכַּנְּסוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִקְצָר בְּעֵסֶק
6 גָּדוֹל[40]. וְקוֹצְרִין שָׁלֹשׁ סְאִין[41] שְׁעוֹרִין בִּשְׁלֹשָׁה
7 אֲנָשִׁים, וּבְשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת[42], וּבִשְׁלֹשָׁה מַגָּלוֹת[43]. כֵּיוָן
8 שֶׁחָשְׁכָה[44], אוֹמֵר לָהֶם הַקּוֹצֵר[45] לְכָל הָעוֹמְדִים שָׁם:
9 בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ[46]: הֵן! בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין
10 לוֹ: הֵן! בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה?
11 אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה?
12 אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ?
13 אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! וְאִם הָיָה
14 שַׁבָּת - אוֹמֵר לָהֶן: שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן!
15 שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין
16 לוֹ: הֵן! וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר לָהֶן: אֶקְצֹר? וְהֵן אוֹמְרִין
17 לוֹ: קְצֹר! אֶקְצֹר? וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: קְצֹר! אֶקְצֹר?
18 וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: קְצֹר! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר
19 וְדָבָר. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי אֵלּוּ הַטּוֹעִים[47] שֶׁיָּצְאוּ
20 מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֵׁנִי[48]. שֶׁהֵן אוֹמְרִין, שֶׁזֶּה
21 שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת' הוּא שַׁבַּת
22 בְּרֵאשִׁית[49]; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[50] שֶׁאֵינָהּ שַׁבָּת,
23 אֶלָּא יוֹם טוֹב. וְכֵן רָאוּ תָּמִיד הַנְּבִיאִים וְהַסַּנְהֶדְרִין[51]
24 בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁהָיוּ מְנִיפִין אֶת הָעֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר
25 בְּנִיסָן, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה:
26 וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה[52];
27 וְנֶאֱמַר: וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח[53] מַצּוֹת
28 וְקָלוּי[54]. וְאִם תֹּאמַר, שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת אֵרַע,
29 כְּמוֹ שֶׁדִּמּוּ הַטִּפְּשִׁים[55] - הֵיאַךְ תָּלָה הַכָּתוּב הֶתֵּר
30 אֲכִילָתָם לֶחָדָשׁ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ הָעִקָּר וְלֹא הַסִּבָּה
31 אֶלָּא נִקְרֶה נִקְרֶה? אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁתָּלָה הַדָּבָר
32 בְּמָחֳרַת הַפֶּסַח, הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁמָּחֳרַת הַפֶּסַח הִיא
33 הָעֲלָה הַמַּתֶּרֶת אֶת הֶחָדָשׁ[56], וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל
34 אֵי זֶה יוֹם הוּא מִימֵי הַשָּׁבוּעַ.

36) ראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות ה"ב. 37) כלומר, הלכה למשה מסיני, ואינו מפורש בתורה. ובמנחות סח: ופד. אמרו: "מהיכן באה מן השעורין, אתה אומר מן השעורין או אינו אלא מן החיטין. רבי אליעזר אומר, נאמר אביב במצרים, ונאמר אביב לדורות. מה אביב האמור במצרים (שמות ט, לא), שעורין, אף אביב האמור לדורות שעורין. ורבי עקיבא אומר, מצינו יחיד שמביא חובתו מן החיטין וחובתו מן השעורין, וציבור שמביאין חובתן מן החיטין, מביאין חובתן מן השעורים. ואם אתה אומר (עומר) בא מן החיטין, לא מצינו ציבור שמביא חובתו מן השעורין. ד"א, אם אתה אומר עומר בא מן החיטין, אין שתי הלחם ביכורים". וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכות ד־ה. 38) משנה במנחות סה.

35 **יב.** קְצָרוּהוּ וּנְתָנוּהוּ בַּקֻּפּוֹת, וְהֱבִיאוּהוּ לָעֲזָרָה[57]
36 וַחֲבָטוּהוּ[58], וְזוֹרִין וּבוֹרְרִין[59]. וְלוֹקְחִין אֶת הַשְּׂעוֹרִין
37 וּמְהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר[60] בְּאַבּוּב[61] מְנֻקָּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
38 הָאֵשׁ שׁוֹלֵט בְּכֻלָּן[62]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׁ
39 כַּרְמֶל; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[63], שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא
40 בְּמִנְחַת הָעֹמֶר בִּלְבַד. וְאַחַר שֶׁקּוֹלִין אוֹתוֹ שׁוֹטְחִין
41 אוֹתוֹ בָּעֲזָרָה וְהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ[64]. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ
42 לְרֵיחַיִם שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וְטוֹחֲנִין[65] אֶת הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[66],
43 וּמוֹצִיאִין מִן הַכֹּל עִשָּׂרוֹן[67] שֶׁהוּא מְנֻפֶּה בִּשְׁלֹשׁ
44 עֶשְׂרֵה נָפָה[68]. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה[69] וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיָּב
45 בְּחַלָּה[70] וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[71], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].
46 וְלוֹקְחִין זֶה הָעִשָּׂרוֹן שֶׁל סֹלֶת הַשְּׂעוֹרִים[73], וּבוֹלְלִין
47 אוֹתוֹ בְּלֹג שֶׁמֶן[74] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן[75], וְנוֹתְנִין עָלָיו
48 קֹמֶץ לְבֹנָה[76] כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[77]. וּמְנִיפוֹ[78] בְּמִזְרָח[79],
49 מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[80], וּמַגִּישׁוֹ[81] כְּנֶגֶד חֲדָה
50 שֶׁל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[82]. וְקוֹמֵץ
51 וּמַקְטִיר[83], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[84] כִּשְׁיָרֵי כָּל
52 הַמִּנְחוֹת[85]. וְאֵימָתַי קוֹמְצִין אוֹתוֹ? לְאַחַר שֶׁמַּקְרִיבִין
53 מוּסַף הַיּוֹם[86] וְכֶבֶשׂ הָעוֹלָה[87], קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין
54 הָעַרְבַּיִם[88].

39) "כורכים וקושרים ראשי שבלים מלוא אגרוף" (רש"י שם). 40) המולה גדולה לפרסם הדבר שבמוצאי יום־טוב קוצרים אותו, להוציא מלבם של בייתוסין שאומרים כי ממחרת שבת בראשית קוצרין, ראה להלן בדברי רבינו. 41) כחכמים במשנה (שם סג:). 42) שלשה סלים שרגילים להכניס בהן תבן ושבלים בשעה שקוצרים, ראה שבת קכו. 43) שם במשנה, כדי לפרסם הדבר מפני הבייתוסין, ראה להלן. 44) מוצאי יום־טוב. 45) היינו כל אחת משלושת הקוצרים, אומר לבני העיירות שנתקבצו. 46) כלומר, כל אחד משלושת הקוצרים אומר. 47) הצדוקים והבייתוסים. 48) ראה בפירוש המשנה לאבות פ"א משנה ב. 49) שם סה. במשנה "כל כך למה, מפני הבייתוסין (והרע"ב גרס: הצדוקים והבייתוסים) שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום־טוב (אלא במוצאי שבת, כדמפרש בגמרא – רש"י)". 50) שם סה: סו. 51) כלומר קבלה בידינו מהנביאים והסנהדרין איש מפי איש. 52) הוא יום הבאת העומר. 53) היינו ממחרת יום ראשון של פסח, שהוא טז בניסן. 54) הרי שהביאו את העומר למחרת הפסח שהוא יום טז. 55) הצדוקים והבייתוסים. אבל לפי מסורת שלנו, היה אז יו"ט א' של פסח ביום ראשון או ביום שני. כפי שתי הדעות שנחלקו באיזה יום מימי השבוע חל יום ז' אדר שמת בו משה, אם בשבת או בערב שבת. ראה תוספות מנחות ל. ד"ה מכאן, ורא"ש פ"י דפסחים סימן יג (הר המוריה). 56) ראיה זו הביא גם הסמ"ג, ראה לחם־משנה כאן, והיא כתובה גם בפירוש הרלב"ג לספר יהושע שם. והר"ר אברהם בן עזרא (ויקרא שם) הביא ראיה זו בשם חכם אחד מרומי, והשיג עליו. וראה גם בפירוש הרד"ק (יהושע שם), ובהר המוריה כאן.

57) משנה במנחות סו. משום שנאמר (ויקרא כג, י) "וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן", הרי שמשעת קצירה יביאוהו לעזרה (קרית ספר). 58) כחכמים במשנה שם, ולא כר' מאיר הסובר כי היו מהבהבין אותם באש בעודם שבלים לפני החביטה. והסביר רבינו בפירוש המשנה שם "שלא יגישו אותן באש קודם שידוש אותן, לפי שהוא מתלחלח, ובשעת הדישה יתפרד ויפסד". 59) זה לא נזכר במשנה, אבל הרי אי־אפשר בלא זה, וראה רש"י שם סג: ד"ה ואל ירבה וכו' (הר המוריה). 60) כדי לקיים בו מצות קלי (ראה שם במשנה). 61) כלי מיוחד לקליה. כחכמים שם. וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכה ו. 62) סיפרא שם וגמרא מנחות סו: 63) סיפרא שם הלכה ד. 64) שם במשנה. כדי שתתייבש הזיעה מהגרעינין שהזיעו באבוב (תפארת ישראל שם). 65) שם במשנה. ופירש רש"י שם "של גרוסות, שלא היו טחונות דק אלא עבה, שכן דרך הסולת, ואין מוציאה אלא הקליפה בנפה מהגרעינין בעצמן, שאם יטחנו יפה יעבור כל הקליפה בנפה עם הסולת, ועל שם כך נקראת גרש כרמל". ו"גרש לשון שבירה וטחינה – כמו ויגרס בחצץ (איכה ג, טז). וכן, גרסה נפשי" (תהלים קיט, יט – רש"י בויקרא ב, יד). 66) ראה למעלה הלכה יא. 67) שם במשנה: "והוציאו ממנו עשרון", וכן הוא במשנה שם עו: והיינו משום שנאמר (ויקרא כג, י) "והבאתם את עומר ראשית קצירכם", וראה רש"י שם כי הכוונה לעשירית האיפה, שכך היתה נקראת, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימודו בעומר", וראה גם למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות ה. ולפי שהעומר בא משעורים, לא יצא משלשה סאין אלא עשרון אחד בלבד. אבל משתי הלחם, שהן מחיטים, יצאו שני עשרונים משלושה סאין (גמרא שם עו:). 68) שם ושם במשנה. "ואילו הי"ג נפות, היתה כל אחת דקה מחבירתה על הסדר, ודע שאם לא הפליגו בניפוי או שלא הוציא משלושה סאין (אלא הוציא עשרון מב' סאים או מד' סאין) לא פסל, ואין כל אלו אלא למצוה" (רבינו בפיה"מ שם עו:). 69) כלומר, מה שנשאר יותר על העשרון, נפדה ויוצא לחולין (שם סו. במשנה). 70) שם במשנה. לפי שחיוב חלה היינו גלגול דעיסה, וגלגול של זו ביד הדיוט הוא, לאחר שנפדה" (רש"י). 71) כחכמים (החולקים על ר"ע) שם במשנה, הסוברים שחיוב מעשר חל בשעת מירוח, ומירוח של זה היה ביד הקדש, ומירוח הקדש פוטר מן המעשרות. 72) בפ"ג מהלכות מעשר הלכה כה, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג. 73) ראה משנה סוטה יד. "מנחת העומר אף־על־פי שהיא באה מן השעורים, היא היתה באה גרש", ומפרש רש"י "בשעורין מובחר שבו מנופה בשלוש עשרה נפה, כעין סולת חיטים". 74) ראה משנה מנחות סז: משום שנאמר (ויקרא ב, טו) "ונתת עליה שמן", וראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז, ופ"ב הלכה ח, לכל עשרון צריך לוג אחד. 75) כלומר ביום (פירוש המשנה שם). 76) ראה מנחות שם במשנה. משום שנאמר (שם) "ושמת עליה לבונה מנחה היא". 77) ראה בפי"ב מהלכות מעשה הקרבנות שם, כי כל המנחות טעונות קומץ לבונה. 78) ראה במשנה שם סז: וסא. משום שנאמר (שם כג, יא) "והניף את העומר לפני ה'", וראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 79) שנאמר (שם) "לפני ה'" שהוא במזרח, ראה למעלה פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ולהלן פ"ח הלכה יא. 80) ראה למעלה פ"ט שם הלכה ז. וראה מנחות סא. במשנה. 81) ראה מנחות שם, ופי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 82) ראה בהלכות מעשה קרבנות שם. 83) שם סז: במשנה, משום שנאמר (שם ב, טז) "והקטיר הכהן את אזכרתה", ואזכרה זו קומץ. 84) שם במשנה. 85) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ט. 86) משום דתדיר קודם (כסף־משנה). 87) כאן מתחיל ענין חדש, ואין זה מוסב למה שלמעלה, שהרי "העומר קודם לכבש הבא עמו" (להלן פ"ט הלכה ט), באופן שהעומר אחר המוסף, והכבש אחרי העומר ולפני התמיד של בין הערבים. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 88) ראה למעלה פ"א הלכה ג, כי אין שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערביים, לפי שנאמר אצל תמיד של בין הערביים (ויקרא ו, ה) והקטיר עליה חלבי השלמים, ודרשו חכמים: "עליה השלם כל הקרבנות כולם".

יג. אָסוּר לִקְצֹר[89] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[90] מִין מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְּבוּאָה[91] קֹדֶם לִקְצִירַת הָעֹמֶר[92], שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית קְצִירְכֶם - שֶׁיִּהְיֶה תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים[93]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָצִיר שֶׁרָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ עֹמֶר; אֲבָל בֵּית הַשִּׁלְחִין[94] שֶׁבָּעֲמָקִים[95], הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ[96] - קוֹצְרִין אוֹתוֹ מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר[97], אֲבָל לֹא יִגְדֹּשׁ[98].

89) משנה במנחות ע. ובחלה פ"א משנה א. 90) אבל בחוץ לארץ מותר, לפי שאין מביאין משם (ראה למעלה הלכה ה). וראה להלן, כי גם בבית השלחין שבעמקים, מותר לקצור (הר המוריה). 91) שהם חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 92) אף־על־פי שבענין אכילת חדש, כתב רבינו (פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב) שאסור עד שיקרב העומר – קצירה אינה אסורה אלא לפי קצירת העומר, וראה כסף־משנה ולחם־משנה ו'תוספות יום טוב' בחלה שם. 93) סיפרא אמור פרשה י הלכה ג. 94) ארץ יבשה שצמאה למים, והתבואה גדלה בה בהשקאה. 95) כלומר, נוסף להיותה ארץ צמאה, היא גם בעמק, שהתבואה הגדלה בה אינה משובחת. 96) כלומר, לכתחלה אין מביאין ממנו, ראה מנחות פה. במשנה "אין מביאין וכו' ולא מבית השלחין – ואם הביא כשר". וראה גם למעלה פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. ואע"פ ששם שנינו "אין מביאין – מבית השלחין", ומשמע אף אלה שאינם בעמקים, ואילו כאן לא התירו אלא בית השלחין שבעמקים – יתכן כי מן התורה מותר אפילו בבית השלחין שאינו בעמקים, מאחר שאין מביאין ממנו, אבל חכמים אסרו גם אם אינו בעמקים, ראה תוספות מנחות סח. ד"ה קוצרים. 97) משנה שם עא. "קוצרים בית השלחין שבעמקים". ובגמרא שם "תניא, ר' בנימין אומר, כתוב אחד אומר (ויקרא שם) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, וכתיב (שם) ראשית קצירכם אל הכהן. הא כיצד, ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא

אתה קוצר", וראה גם בסיפרא אמור פרשה י הלכה ג שהטעם שאין מביאים מבית השלחין שבעמקים הוא ממה שנאמר "קצירכם" – "קצירכם של כולכם", וראה קרית ספר כאן. 98) כלומר לא יעשה גדיש לצורך דישה (פירוש המשנה שם). שדווקא קצירה התירו שאם לא יקצרוה מיד אפשר שתיפסד. אבל להגדיש, שאין שום הפסד אם ימתין עד אחר הפסח – לא התירו (ראה רע"ב ותפארת ישראל מנחות פ"י משנה ח).

1 **יד. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה[99] קֹדֶם הָעֹמֶר[100] - הָעֹמֶר**
2 **מַתִּירָהּ[101]; וְאִם לָאו[102] - אָסוּר לְקָצְרָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר**
3 **לְאָכְלָהּ עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא[103].**

99) כלומר נזרעה וגם נשרשה. וראה בשו"ע יורה־דעה סימן רצג סעיף ג ובמפרשים שם, כי זמן השרשה הוא ארבעה עשר יום. 100) היינו קודם הבאת העומר (רש"י בבבא מציעא נו: ותפארת ישראל במנחות פ"י משנה ז). ויש מפרשים קודם קצירת העומר (רע"ב שם. וראה בתוספות הגרע"א שם). ועיין במנחות ע: וראה להלן. 101) משנה שם ע. [היינו אם השרישה לפני קצירת העומר – מותרת אף בקצירה, ואם השרישה אחרי הקצירה ולפני ההבאה – מותרת רק באכילה. וראה להלן]. 102) שלא השרישו אלא לאחר העומר. 103) שם. משום שנאמר (שמות כג, טז) "אשר תזרע בשדה", משעה שנזרע ונשרש בשדה (שם עא. וראה ברע"ב ובקרית ספר) וראה באור־שמח שפירש דעת רבינו שהכל תלוי באיסור אכילה, ואם נשרשה לפני ההקרבה ואחר הקצירה – שמותרת באכילה – מותרת גם הקצירה, וראה למעלה.

4 **טו. תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ[104] - מֻתָּר לִקְצֹר**
5 **מִמֶּנָּה[105] לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה[106]. וְקוֹצְרִין[107] מִפְּנֵי**
6 **הַנְּטִיעוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ[108]. וְקוֹצְרִין לְפַנּוֹת מָקוֹם לְבֵית**
7 **הָאֵבֶל[109] אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ[110]; שֶׁנֶּאֱמַר: קְצִירְכֶם -**
8 **וְלֹא קְצִיר מִצְוָה[111].**

104) כלומר, שלא נגמר השליש האחרון לגמר בישולו (רבינו בפירוש המשנה שם, וראה בתפארת ישראל שם). 105) לפני העומר. 106) משנה שם עא. לפי דברי ר' יהודה. ומשום שכל לשחת (=לאכילת בהמה) לאו קציר הוא (רע"ב). 107) לפני העומר. 108) האילנות. משנה שם עא. "וקוצרין מפני הנטיעות", והוא שיכוון בשעת קצירה להתרחק מהאילנות כדי שלא (יפסיק) [יפסידו] (פירוש המשנה שם). והתירו כן משום שתבואה זו אינה ראויה לעומר. ראה במשנה מנחות פה. שאין מביאין לא מבית השלחין ולא משדה אילן, וממקום שאי אתה מביא – אתה קוצר (ראה למעלה הלכה יג. ועיין ברש"י שם לפי פירוש אחד, שקוצר מפני הנטיעות שלא יהא איסור כלאים. ולדעת רבינו פ"א מהלכות כלאים הלכה ו שאין זה איסור, הוכרח לפרש פירוש אחר, כנ"ל). 109) שם במשנה. והיינו לעשות מקום פנוי לישב ברחבה לברך ברכת רחבה הנזכרת במסכת כתובות (ח:) אחינו המיוגעים וכו' (רש"י שם). 110) שם במשנה: "וקוצרין וכו' מפני ביטול בית המדרש", "לעשות להם מקום לישב התלמידים" (רש"י).

111) שם עב. בגמרא, ולכן התירו לקצור לטובת בית האבל ובית המדרש, שהוא קציר מצוה.

9 **טז. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִקְצֹר[112] - לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָן**
10 **כְּרִיכוֹת[113] כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין, אֶלָּא יַנִּיחֵם צְבָתִים**
11 **צְבָתִים[114].**

112) כמבואר למעלה הלכה טו. 113) אלומות גדולות. 114) אגודות קטנות. שם עא. במשנה "לא יעשה אותן כריכות, אבל מניחן צבתים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "וצבתים הן האגודות הקטנות, ומקבצין קצתם לקצתם ועושין מהן אלומות גדולות, והן נקראין כריכות". ולפי זה גם צבתים וגם כריכות היו קשורות, אבל דעת רש"י שם כי כריכות הם אלומות קשורות, וצבתים הם אלומות שאינן קשורות, ובגמרא שם עב. "מאי טעמא, דכמה דאפשר לא טרחינן".

12 **יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[115], שֶׁאֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וְלֹא מִנְחַת**
13 **נְסָכִים[116] וְלֹא בִּכּוּרִים[117] מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם הַבָּאַת**
14 **הָעֹמֶר, וְאִם הֵבִיא - פָּסוּל. וְלֹא יָבִיא[118] קֹדֶם לַהַבָּאַת**
15 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[119].**

115) למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ט. 116) [היינו הסולת (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה מחמת חדש. אבל היין הרי אינו אסור]. 117) ביכורים לא נזכרו בהלכות איסורי מזבח שם. ויתכן כי כללם רבינו בכלל מנחות (מעשה רוקח שם). וביכורים היינו ביכורי דגן, שאסורים מחמת איסור חדש. ראה בגמרא שם וברש"י ובהגהות וחידושי הרש"ש. 118) כלומר, מן החדש. 119) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה י. וכל הלכה זו היא במשנה מנחות סה: "אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, ואם הביא כשר".

16 **יח. וְכָל הַמַּקְרִיב מִנְחָה מִן הֶחָדָשׁ תְּחִלָּה - מְבָרֵךְ**
17 **שֶׁהֶחֱיָנוּ[120].**

120) ברייתא במנחות עה: ובברכות לז: "היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו", ומפרש רש"י מנחות שם "כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחות מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, אומר כהן שהחיינו".

18 **יט. תְּבוּאָה שֶׁזָּרְעָהּ אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר וּקְצָרָהּ אַחַר**
19 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[121] אִם**
20 **מְבִיאִין מִמֶּנָּה מְנָחוֹת לְכַתְּחִלָּה טֶרֶם הַבָּאַת שְׁתֵּי**
21 **הַלֶּחֶם, הוֹאִיל וּתְבוּאָה זוֹ עָבַר עָלֶיהָ הַבָּאַת שְׁתֵּי**
22 **הַלֶּחֶם וּקְצִירַת הָעֹמֶר, אוֹ אֵין מְבִיאִין עַד שֶׁיָּבִיאוּ**
23 **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר הַבָּאַת הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה אַחַת.**

121) זוהי בעיא שלא נפשטה במנחות סח: .

24 **כ. וְכֵן[122] תְּבוּאָה[123] שֶׁהָיְתָה בַּקַּרְקַע[124] וְחָנְטוּ עָלֶיהָ**
25 **אוֹ הֵנֵצוּ עָלִים שֶׁלָּהּ כְּשֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - הֲרֵי זֶה**
26 **סָפֵק, אִם הֵנֵצַת הָעָלִין אוֹ חֲנָטָתָן כְּמוֹ הַשְּׁרָשָׁה[125]**

וְהֵתִּרָה לְהָבִיא מִמֶּנָּה מְנָחוֹת, אוֹ אֵינָהּ חֲשׁוּבָה הַשְּׁרָשָׁה. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא[126], וְאִם הֵבִיא - הֲרָצָה[127].

122) בעיא של רמי בר חמא במנחות סט. ולא נפשטה, ועלתה בתיקו. ורוצה לומר, כשם שנסתפקו בגמרא במה שלמעלה הלכה יט, כמו כן נסתפקו במה שלפנינו. 123) רש"י שם פירש שהמדובר בפירות האילן, ולענין ביכורים. אבל רבינו מפרשה בחמשת מיני דגן, ולענין מנחות, וראה להלן. 124) [כלומר, מונחת בקרקע בלי השרשה, וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובכסף־משנה שם. והמדובר כשזרעה לפני העומר והשרישה אז, שהעומר התירה, ושוב יצאה מן הארץ עם שרשיה בשכבר נראו סימני חניטה או הנצה בעלים שלה, ראה להלן]. 125) [כלומר, אם נאמר שיציאתה מן הקרקע, כשהיא ממשיכה להיות חונטת או מניצה – ביטלה ההשרשה, או מכיון שהיא ממשיכה לחנוט ולהניץ, הרי היא כממשיכה גם להיות מושרשת. וראה להלן]. 126) [לענין איסור חדש במדינה, גם כן יש כאן ספק, שאם יציאתה ביטלה השרשתה, בוודאי שהיא נאסרה, ואינה מותרת עד שיבוא העומר הבא (וכן נראה בהלכות מאכלות אסורות שם, שלא נסתפקו אלא בהביאה שליש לפני העומר, ועקרה ושתלה מחדש לאחר העומר, אבל בהשרשה לבד לפני העומר – נאסרה אם נעקרה אחר העומר ושתלה מחדש), אלא שכיון שספק בידינו אם בטלה ההשרשה – מעמידים אותה בחזקת היתר, שהרי היה עליה שם היתר עם הבאת העומר, ואין אתה יכול לאסרה מספק (אבל צ"ע בהלכות מאכלות אסורות שם). אבל לענין מנחות שלא היה עליה עוד שם היתר, שהרי הספק נתעורר לפני הבאת שתי הלחם – אין להתירה מספק]. 127) [אף־על־פי שלענין מנחות לא היה לה עוד היתר, ואם כן היה לנו לאסרה מספק לענין זה, גם מטעם חדש שלפני העומר (ראה למעלה), ובכל זאת הורצה בדיעבד, שכן פסק רבינו בכל הספקות בדיני הקרבנות, ראה להלן פ"ח הלכה ג, ולמעלה פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה יב, ופ"ו שם הלכה יג. וראה במרכבת המשנה, באבן האזל, ובגן שאול להרב חנניה שאול בלשונות הרמב"ם דפוס שאלוניקי דף ט ע"ב, מה שהאריכו בזה].

כא. וְהַקּוֹצֵר קֹדֶם קְצִירַת הָעֹמֶר[128] - אֵינוֹ לוֹקֶה[129], וְהַקָּצִיר כָּשֵׁר[130].

128) ראה למעלה הלכה יג ש"אסור לקצור וכו' קודם לקצירת העומר". 129) שאין בזה לאו מפורש, אלא לאו הבא מכלל עשה בלבד: "ראשית קצירכם" (הר המוריה). 130) לאכלו אחר שיקריב העומר. כן מוכח ממה שאמר ר"ש בן לקיש (מנחות ה.) "מנחת העומר שקמצה שלא לשמה, כשרה, ושיריה אין נאכלין (משום איסור חדש. רש"י), עד שתביא מנחת העומר אחרת, ותתירנה" – הרי שדבר הנקצר לפני העומר – אינו אסור באכילה, שהרי נתברר שעומר זה לא היה עומר, ואם כן הרי נקצר לפני קצירת העומר הכשר (אור שמח).

כב. מִצְוַת עֲשֵׂה לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת מִיּוֹם הַבָּאַת הָעֹמֶר[131], שֶׁנֶּאֱמַר: וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וּמִצְוָה לִמְנוֹת הַיָּמִים עִם הַשָּׁבוּעוֹת[132], שֶׁנֶּאֱמַר: תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. וּמִתְּחִלַּת הַיּוֹם מוֹנִין, לְפִיכָךְ מוֹנֶה בַּלַּיְלָה מִלֵּיל שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן[133].

131) ראה בספר המצוות, עשה קסא. 132) מנחות סו. ראש השנה ה. וחגיגה יז: "מצוה למימני יומא, ומצוה למימני שבועי", וראה בספר המצוות שם שמבאר רבינו כי אינן שתי מצוות נפרדות (=מצוה אחת למנות ימים, ומצוה אחרת למנות שבועות), אלא הן מצוה אחת, למנות הימים עם השבועות. 133) שנאמר (ויקרא כג, טו) "תמימות תהיינה", וראה מנחות שם: "אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות, בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב". וכן הוא בסיפרא אמור פרק יב הלכה ו, וראה במגילה כא.

כג. שָׁכַח וְלֹא מָנָה בַּלַּיְלָה - מוֹנֶה בַּיּוֹם[134]. וְאֵין מוֹנִין אֶלָּא מֵעֹמֶד[135], וְאִם מָנָה מִישֵׁב - יָצָא[136].

134) נראה שיש ללמוד מן המשנה במנחות עא. "מצוותו לקצור בלילה, ואם נקצר ביום כשר", ובגמרא שם סו. אמרו: "איתקש ספירה לקצירה" (מעשה רוקח). וכן פסק בה"ג, ראה תוספות שם סו. ד"ה זכר למקדש, וראה גם תוספות מגילה כ: ד"ה כל הלילה, ושו"ע או"ח סימן תפט סעיף ז, ובאור שמח כאן. 135) כתב הר"י בן גיאת שזה קבלת מפי רבותינו, והסמיכוהו על מה שנאמר (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה", אל תקרא "בקמה" אלא "בקומה". ובזוהר פרשת תצוה כתב סוד הדבר, למה צריך למנות מעומד (כסף־משנה). וראה ברא"ש פסחים פ"י סימן מא, ובהגהות הגרי"ב שם. ומקור הדבר בספר לקח טוב שם. 136) זה פשוט, שהרי כמה כרכורים כרכרו למצוא סמך שצריך לכתחילה מעומד (הר המוריה).

כד. מִצְוָה זוֹ[137] עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[138], וּבְכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמָן[139]. וְנָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִמֶּנָּה[140].

137) של ספירת העומר, בניגוד לספירת שמיטין ויובלות, שאינה אלא על בית־דין, ראה בפ"י מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. 138) שנאמר (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם", ואמרו בברייתא (שם סה:) "שתהא ספירה לכל אחד ואחד". 139) ואף בזמן הזה היא מצוה מן התורה "שלא תלה הספירה בהקרבת העומר" (קרית ספר). וכן נשמע שם סו. שרק אמימר סובר שהיא זכר למקדש, אבל לשאר החכמים נראה שהיא מדאורייתא (ראה כסף־משנה והר המוריה כאן). 140) משום שהיא מצות־עשה שהזמן גרמא, ונשים ועבדים פטורים מכל מצות־עשה שהזמן גרמא (וראה ב'ספר המצוות לעם' שם, ובהערה קג).

כה. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל לַיְלָה[141]: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר - קֹדֶם שֶׁיִּסְפֹּר. מָנָה וְלֹא בֵּרֵךְ - יָצָא, וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[142].

141) "פשוט הוא שמברכין עליה, כדרך שמברכין על כל

המצוות" (כסף־משנה). 142) "פשוט הוא, שברכות אינן מעכבות" (כסף־משנה).

יום ש"ק ד' אדר א' ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) ביאר בו רבינו כמה קרבנות מקריבים בחג השבועות, וסדר שתי הלחם.

1 **א. בְּיוֹם חֲמִשִּׁים מִסְּפִירַת הָעֹמֶר הוּא חַג הַשָּׁבוּעוֹת[2],**
2 **וְהוּא עֲצֶרֶת[3]. וּבַיּוֹם הַזֶּה מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוֹ מוּסַף**
3 **רֹאשׁ חֹדֶשׁ[4]: שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם**
4 **עוֹלוֹת[5], וּשְׂעִיר חַטָּאת[6]. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת**
5 **בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים[7], וְהֵם מוּסַף הַיּוֹם. וְעוֹד מְבִיאִין**
6 **יָתֵר עַל הַמּוּסָף בַּיּוֹם הַזֶּה מִנְחָה חֲדָשָׁה - שְׁתֵּי**
7 **הַלֶּחֶם[8]; וּמַקְרִיבִין עִם הַלֶּחֶם פַּר וּשְׁנֵי אֵילִים וְשִׁבְעָה**
8 **כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת[9], וּשְׂעִיר חַטָּאת, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים**
9 **זֶבַח שְׁלָמִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּחֻמַּשׁ**
10 **וַיִּקְרָא[11]. נִמְצָא הַקָּרֵב בְּיוֹם זֶה יָתֵר עַל שְׁנֵי**
11 **הַתְּמִידִין: שְׁלֹשָׁה פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה אֵילִים וְאַרְבָּעָה**
12 **עָשָׂר כְּבָשִׂים, הַכֹּל עֶשְׂרִים בְּהֵמָה עוֹלוֹת, וּשְׁנֵי**
13 **שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת נֶאֱכָלִים[12], וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים שְׁלָמִים[13]**
14 **נֶאֱכָלִים[14].**

2) שנאמר (ויקרא כג, טו־כא) "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה' וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו", ונאמר (דברים טז, ט־י) "שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות, ועשית חג שבועות לה' וגו'". 3) כן הוא נקרא כמה פעמים במשנה, כגון מגילה ל, ב. ומועד קטן יט, א. וכן תרגם אונקלוס בבמדבר כח, כו - "בשבועותיכם" – "בעצרתיכון". 4) ראה למעלה פ"ז ה"א. 5) שנאמר (במדבר כח, כז) "והקרבתם עולה לריח ניחוח לה', פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים בני שנה". 6) שנאמר (שם, שם, ל) "שעיר עזים אחד לכפר עליכם". 7) ספר במדבר, שם. 8) שנאמר (ויקרא שם טז־יז) "תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סולת תהיינה וגו' ביכורים לה'". 9) שנאמר (שם שם, יח) "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה לה'". 10) שנאמר (שם שם, יט) "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". 11) שם. 12) ראה למעלה פ"ז ה"ב. 13) שהם זבחי שלמי ציבור, ראה למעלה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד. 14) ראה למעלה שם פ"ט ה"ד: "כיצד מעשה שלמי ציבור שוחט וכו' והשאר נאכל לזכרי כהונה".

15 **ב. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאָרֶץ וּמִן**
16 **הֶחָדָשׁ[15], שֶׁנֶּאֱמַר: מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה**
17 **וְגוֹמֵר[16]. לֹא מָצָאוּ חָדָשׁ - יָבִיאוּ מִן הָעֲלִיָּה[17].**

15) משנה, מנחות פג, ב: "כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם, שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ". וראה גם תוספתא שם פ"ט, וראה למעלה פ"ז ה"ה. 16) מנחות שם בברייתא "ממושבותיכם תביאו, ולא מן חוצה לארץ". ונאמר (ויקרא כג, טז) "והקרבתם מנחה חדשה", ונאמר גם (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'", ונאמר עוד (שמות כג, טז), וחג הקציר בכורי מעשיך". 17) כלומר, מחיטים ישנות שיש לו בעליית הגג. שם בברייתא: "אמר קרא (ויקרא שם) תביאו (= ממושבותיכם תביאו) ואפילו מן העלייה". וראה שם ברייתא אחרת: "רבי נתן ורבי עקיבא אמרו, שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות, ומה אני מקיים חדשה (= והקרבתם מנחה חדשה) שתהא חדשה לכל המנחות", כלומר שיביאו שתי הלחם קודם שיביאו שום מנחה מן החדש, אבל הן באות אפילו מן הישן. וראה בהשגת הראב"ד, בכסף־משנה ולחם־משנה.

18 **ג. חִטִּים שֶׁיָּרְדוּ בֶּעָבִים[18] - יֵשׁ בָּהֶם סָפֵק, אִם אֲנִי**
19 **קוֹרֵא בָּהֶם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם' אוֹ אֵינָם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם'[19];**
20 **לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[20]. וְכֵיצַד הָיוּ**
21 **עוֹשִׂין? מְבִיאִין שָׁלֹשׁ סְאִין חִטִּין חֲדָשׁוֹת[21], וְשָׁפִין**
22 **אוֹתָן וּבוֹעֲטִין בָּהֶם כְּדֶרֶךְ כָּל הַמְּנָחוֹת[22], וְטוֹחֲנִין**
23 **אוֹתָן סֹלֶת, וּמְנַפִּין מֵהֶן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת[23] מְנֻפֶּה**
24 **בִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה נָפָה[24]. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה וְנֶאֱכָל לְכָל**
25 **אָדָם, וְחַיָּב בְּחַלָּה וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבְּאַרְנוּ[25].**

18) מנחות סט, ב. כלומר על־ידי נס ירדו בעבים ('תוספות' שם ד"ה חיטין). 19) במנחות שם: "בעי רבי זירא, חיטין שירדו בעבים וכו' לשתי הלחם מאי. ממושבותיכם אמר רחמנא, לאפוקי דחוץ לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי (שאף־על־פי שאינם ארץ־ישראל – גם חוצה לארץ אינם), או דילמא ממושבותיכם דוקא, ואפילו דעבים נמי לא". ולא נפשטה הבעיא. 20) ראה למעלה פ"ז ה"כ, כי דעת רבינו בכל בעיא שלא נפשטה, שלא יביא, ואם הביא כשר. 21) משנה, מנחות עו, ב. 22) ראה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ה, ולמעלה פ"ה ה"ו. 23) שנאמר (ויקרא שם יז) "שני עשרונים סולת תהיינה". וראה למעלה פ"ז ה"י"ב. 24) שם במשנה ובתוספתא פ"ח. 25) למעלה פ"ז ה"י"ב.

27 **ד. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵן מִן הֶחָדָשׁ[26] - צְרִיכִין לָבוֹא**
28 **עִשָּׂרוֹן מִכָּל סְאָה וּמֶחֱצָה, וּמְנַפִּין אוֹתָן בִּשְׁתַּיִם**
29 **עֶשְׂרֵה נָפָה[27]. וְלֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁהוּא בָּא מִן הַיָּשָׁן[28] -**
30 **דַּי לוֹ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה, וְהוּא בָּא עִשָּׂרוֹן מִכָּל**
31 **סְאָה[29]. אֲבָל הָעֹמֶר, שֶׁהוּא בָּא מִן הַשְּׂעוֹרִים חֲדָשׁוֹת**
32 **- אֵינוֹ בָּא מִן הַמִּבְחָר, אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ סְאִין וּבִשְׁלֹשׁ**
33 **עֶשְׂרֵה נָפָה[30].**

26) ויש בחדש יותר סובין מאשר בישן. 27) שם במשנה: "שתי הלחם, שני עשרונים משלש סאין". ובגמרא שם: שתי הלחם, שתי עשרונות משלש סאין, מאי טעמא כיון דמחיטין אתיין אף־על־גב דמחדש אתיין, שתי עשרונות מובחרים, אתו משלש סאין (בניגוד לעומר שהוא משעורים, שבא עשרון אחד משלש סאין). 28) וכמו כן בא מן החיטים. 29) ראה למעלה פ"ה ה"ו. ובמשנה שם: "לחם הפנים, עשרים וארבע עשרונים מעשרים וארבע סאין". ובגמרא שם "מאי טעמא, כיון דמחיטין אתו, ומישן אתו, עשרון מובחר אתי מסאה". 30) ראה למעלה פ"ז הי"ב, ובמשנה וגמרא שם.

1 **ה. וְכֻלָּן, אִם רִבָּה בְּמִדַּת הַסְּאִין שֶׁבָּאִין מֵהֶן אוֹ**
2 **מִעֵט[31] - כָּשֵׁר[32].**

31) כלומר הוציא עשרון מיותר, או מפחות סאין. 32) ברייתא במנחות שם. וראה למעלה פ"ה ה"ו, ושם מזכיר רבינו גם אם מיעט בנפות.

3 **ו. וְלוֹקְחִין שְׁנֵי הָעֶשְׂרוֹנוֹת וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת אַחַת[33],**
4 **וְאוֹפִין אוֹתָן אַחַת אַחַת.**

33) משנה, מנחות צד, א: "שתי הלחם נילושות אחת אחת ונאפות אחת אחת, לחם הפנים נילושות אחת אחת ונאפות שתים שתים". ובגמרא שם, מנא הני מילי, דתנו רבנן: שני עשרונים יהיה החלה האחת (ויקרא כד, ה. לענין לחם הפנים) מלמד שנילושות אחת אחת, מנין שאף שתי הלחם כך, תלמוד־לומר יהיה, ומנין שאפייתן (של לחם הפנים) שתים שתים, תלמוד־לומר (שם שם, ו) "ושמת אותם", יכול אף שתי הלחם כן, תלמוד־לומר אותם (לחם הפנים ולא שתי הלחם, שאלו נילושות אחת אחת). וראה למעלה פ"ה ה"ז.

5 **ז. וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן - בַּחוּץ[34], וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים[35], כְּכָל**
6 **הַמִּנְחוֹת[36].**

34) לעזרה. בית היה מחוץ לעזרה המיועד לבישול המנחות, ובית פגי שמו (ראה בפירוש המשנה לרבינו, מנחות צה:). 35) בעזרה. משנה, מנחות שם: "אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים, לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים". וראה ב'סיפרא' אמור פי"ח ה"י, ולמעלה פ"ה ה"ז. ו"הסיבה שמחמתה מותר ללוש אותן חוץ לעזרה ולא יהא מותר לאפות אלא בעזרה, לא נתבארה בגמרא" (רבינו בפירוש המשנה, שם). וראה למעלה פ"ה שם. 36) כלומר אפייתן בפנים ככל המנחות. אבל לישתן ועריכתן אינן כשאר המנחות, שהרי כל המנחות לישתן ועריכתן בפנים, ראה למעלה פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הכ"ג.

7 **ח. וְאֵין עֲשִׂיָּתָן דּוֹחֶה יוֹם טוֹב[37], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
8 **שַׁבָּת[38], אֶלָּא אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[39]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם; 'לָכֶם' - וְלֹא לַגָּבוֹהַּ[40].**

37) משנה, מנחות ק, ב. 38) משנה שם, וצה, ב. 39) שם ק, ב. וראה למעלה פ"ה ה"י. 40) ראה פסחים מז, א.

10 **ט. הָיָה עֶרֶב יוֹם טוֹב שַׁבָּת - אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב**
11 **שַׁבָּת; וְנֶאֱכָלוֹת בַּשְּׁלִישִׁי לַאֲפִיָּתָן, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב[41].**
12 **וַהֲרֵי[42] מִפְּרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם חָמֵץ[43], וְכֵיצַד עוֹשֶׂה?**
13 **מֵבִיא שְׂאוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הָעִשָּׂרוֹן,**
14 **וּמְמַלֵּא הָעִשָּׂרוֹן סֹלֶת וּמְחַמְּצוֹ בְּאוֹתוֹ הַשְּׂאוֹר[44].**

41) מנחות, שם. 42) אין זה מוסב על מה שכתב לפני כן, אלא הוא דיבור בפני עצמו. 43) שנאמר (ויקרא כג, יז) "חמץ תאפינה", ובמנחות נב, ב - במשנה: "כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, שהן באות חמץ". 44) כרבי יהודה במשנה שם, וראה למעלה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

15 **י. וּמְרֻבָּעוֹת הֵן[45]. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה שִׁבְעָה טְפָחִים,**
16 **וְרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים[46], וְגָבְהָהּ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת[47].**

45) ולא עגולות. ראה למעלה פ"ה ה"ט. ולפי זה, היה לחלה ששה שטחים (=פנים) מערב, מזרח, דרום, צפון, מעלה ומטה, ראה בפירוש המשנה שם. וכתב ה'כסף משנה' שאפשר שרבינו למד שתי הלחם מלחם הפנים. 46) שם במשנה. 47) שם במשנה "וקרנותיהם ד' אצבעות". ומפרש רבינו קרנותיהם, כלומר, גובהם ארבע אצבעות, ולא כפירוש רש"י, וראה למעלה שם וב'כסף משנה' שם.

17 **יא. כֵּיצַד הֲנָפַת הַלֶּחֶם עִם שְׁנֵי כִּבְשֵׁי הַשְּׁלָמִים?[48]**
18 **מֵבִיא שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים וּמְנִיפָם בְּעוֹדָן חַיִּים[49], שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה[50]. וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה**
20 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ[51] - יָצָא[52]. וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתָן**
21 **וּמַפְשִׁיטִין[53], וְלוֹקֵחַ חָזֶה וָשׁוֹק מִכָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[54]**
22 **וּמַנִּיחָן[55] בְּצַד שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[56], וּמַנִּיחַ[57] שְׁתֵּי יָדָיו**
23 **מִלְּמַטָּן[58] וּמֵנִיף הַכֹּל כְּאֶחָד בַּמִּזְרָח[59] בִּמְקוֹם כָּל**
24 **הַתְּנוּפוֹת, מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[60]. וְאִם הֵנִיפָן**
25 **אֶחָד אֶחָד - יָצָא[61]. וְאַחַר כָּךְ מַקְטִיר אֵמוּרֵי שְׁנֵי**
26 **הַכְּבָשִׂים[62], וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[63]. וְכֵן שְׁתֵּי**
27 **הַחַלּוֹת[64] - נוֹטֵל כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַת מֵהֶן[65], וְהַשְּׁנִיָּה**
28 **מִתְחַלֶּקֶת לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת[66]. וּשְׁתֵּיהֶן נֶאֱכָלוֹת אוֹתוֹ**
29 **הַיּוֹם וַחֲצִי הַלַּיְלָה, כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[67].**

48) שנאמר (ויקרא שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה לפני ה' על שני כבשים". 49) ומניף שתי הלחם עמהם, כמפורש במשנה שם סא, א (לחם־משנה), וראה להלן. 50) מלמד שטעונין תנופה חיים. ראה מנחות שם במשנה "זבחי שלמי ציבור (= כבשי עצרת) טעונים תנופה חיים ושחוטין". 51) כלומר כל כבש וכבש בפני עצמו, וגם כל לחם ולחם בפני עצמו, וראה להלן. 52) בגמרא שם אמרו כן באשם ולוג שמן, שנאמר (שם יד, יב) "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן והניף אותם תנופה לפני ה'", שהאשם ולוג השמן טעונים תנופה כאחד. ועל זה אמרו: "ומנין שאם הניף זה בעצמו וזה בעצמו – יצא, תלמוד־לומר והקריב אותו לאשם והניף", "ונראה שיש ללמוד משם לשני כבשי עצרת" (כסף־משנה). ואף־על־פי שבכבשי עצרת נאמר בלשון רבים

"והניף אותם" – "אותם" הנ"ל בא לדרשה אחרת (שם סב:) למעט זבחי שלמי יחיד, שאין טעונין תנופה חיים ('קרית ספר'). 53) את עורן, ראה למעלה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח, ופ"ט ה"ד. 54) שם סב, א - וכחכמים. 55) זה מוסב גם על תנופה שלאחר שחיטה, וגם על תנופה שמחיים (לחם־משנה, וראה למעלה). 56) כדברי רבי, שם סב, א. ואף־על־פי ששם מדובר בתנופה מחיים, סובר רבינו כי הוא־הדין לתנופה שלאחר שחיטה (לחם־משנה). 57) הכהן. 58) ראה משנה, שם סא, א. 59) שם במשנה. וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו. 60) ראה למעלה שם, ובהל' מעשה הקרבנות, שם. 61) "אפשר שהוא נלמד מאשם ולוג השמן כבסמוך" (כסף־משנה). וראה ב'קרית ספר' שכתב "ואם הניפן אחד אחד יצא, כדכתיב שוק התרומה וחזה התנופה", כלומר, שהניף שוק עם חלה אחת בפני עצמו, וחזה עם חלה אחת בפני עצמו, אבל אם מניף חזה ושוק בפני עצמו, ושתי הלחם בפני עצמם, אפשר שלא יצא. וראה ב'הר המוריה'. 62) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל־לא) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה", הרי שמניף ואחר־כך מקטיר. וראה למעלה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הי"א. 63) ראה למעלה שם ה"ד. 64) מלשון זה נראה שגם החלות אינן מותרות לאכילה אלא לאחר הקטרת האימורין ('אור שמח'). 65) ראה למעלה פ"ד הי"ד, כי כהן גדול נוטל לעולם מכל משמר חצי החלות שזכה בהן. 66) סוכה נה, ב – במשנה. וראה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ד־ה. 67) תוספתא זבחים סוף פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 589 5).

1 **יב. שָׁחַט[68] שְׁנֵי כְּבָשִׂים עַל אַרְבַּע חַלּוֹת[69]: אִם אָמַר**
2 **יִקְּדְשׁוּ שְׁתַּיִם מִתּוֹךְ אַרְבַּע - מוֹשֵׁךְ שְׁתַּיִם מֵהֶן**
3 **וּמְנִיפָן[70], וְהַשְּׁאָר[71] פּוֹדִין אוֹתָן בִּפְנִים[72] וְנֶאֱכָלִין**
4 **בַּחוּץ כְּשְׁאָר הַחֵלִין; וְאִם לֹא הִתְנָה - לֹא קָדַשׁ**
5 **הַלֶּחֶם[73].**

68) מנחות מז, ב. 69) והרי התורה אמרה (ויקרא כג, יז) "לחם תנופה שתים". 70) כן אמרו (שם מח.) לדעת רבי יוחנן. 71) שתי החלות הנשארות. 72) מנחות שם, כרבי - ששחיטה מקדשת ללחם, ואמרו בגמ' שם כי לרבי צריך לפדותן בפנים, שאם יוציאן לחוץ לעזרה ושם יפדם, הרי זה נפסל ביוצא. ואין לחשוש שאם יפדם בפנים ויצאו לחולין הרי יהיו חולין בעזרה, משום שבשעה שהכניסם בפנים היו קודש, ומה שהם נהיים אח"כ חולין בעזרה, זה הוא ממילא, ואין לחשוש לכך. וראה לחם־משנה מה שמקשה על רבינו כמה וכמה קושיות. 73) דכתיב באיל נזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות". אלמא זביחת איל מקדשא לסל, ומיניה אמרינן לכבשי עצרת דזביחתן מקדש שתי הלחם, וכי היכי דבאיל נזיר כתיב על סל המצות שהוא ידוע וניכר, הכי נמי בשתי הלחם דעצרת בעינן מיהא שיתנה שתים מתוך ארבע (ראה 'קרית ספר').

6 **יג. שָׁחַט אַרְבָּעָה כְּבָשִׂים[74] עַל שְׁתֵּי חַלּוֹת - מוֹשֵׁךְ**
7 **שְׁנַיִם מֵהֶם וְזוֹרֵק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן[75], וּמֵנִיף הַשְּׁנַיִם**
8 **הַנִּשְׁאָרִים[76] הַכְּשֵׁרִים עִם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם.**

74) והרי התורה אמרה (ויקרא כג, כ) "על שני כבשים". 75) אף שלא נפסלו לא עולין לחובתן, וממילא השנים הנשארים הם לכבשי עצרת. מנחות מח, א. 76) אבל אם היה זורק דמן לשמה תחילה, אינו יכול אחר־כך לזרוק שלא לשמן את השנים הנשארים, שמכיון ששחט הראשונים לשמן, שוב לא ראויים האחרונים לשמן. ומכיון שאינם ראויים לשמן, אינם כשרים גם שלא לשמן, ומשום כך זורק תחילה שלא לשמה ואח"כ את הנשארים לשמה (שם בגמ').

9 **יד. שְׁתֵּי הַחַלּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ[77], וּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים**
10 **מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[78]. מֵת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹ בָּרַח אוֹ**
11 **נַעֲשָׂה טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי[79]. שָׁחַט אֶחָד לִשְׁמוֹ[80]**
12 **- יִקַּח לוֹ זוּג[81].**

77) משנה, מנחות כז, א. שאם אין לו אלא אחת לא יביא, שנאמר בהם "סולת תהיינה" (שם יז) וכל מקום שנאמר "הויה" - הוא לעיכובא (שם בגמרא). 78) משנה שם, ותוספתא שם תחילת פ"ה, ומשום שגם בהם נאמרה "הויה" (= "קודש יהיו" – שם, שם, כ) ולעיכובא הוא (שם בגמרא). 79) תוספתא, שם. 80) כלומר, ואחר־כך מת השני, או ברח או נעשה טריפה (כסף־משנה). וראה להלן בהערה הסמוכה. 81) שם בתוספתא. אבל ראה ב'אור שמח' כאן שמגיה כאן ובתוספתא "שחט אחד (שלא) לשמו יקח לו זוג (לשני), וכן הוא ב'חסדי דוד' שם.

13 **טו. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[82] מְעַכְּבִים אֶת הַכְּבָשִׂים[83], וּשְׁנֵי**
14 **הַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִים אֶת הַלֶּחֶם[84]. וְאִם הוּנְפוּ עִם**
15 **הַכְּבָשִׂים - מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[85]; וְאִם אָבַד הַלֶּחֶם -**
16 **יֹאבְדוּ הַכְּבָשִׂים, וְאִם אָבְדוּ הַכְּבָשִׂים - יֹאבַד הַלֶּחֶם,**
17 **וְיָבִיאוּ לֶחֶם אַחֵר וּכְבָשִׂים אֲחֵרִים.**

82) מנחות מה, ב - כדברי רבי עקיבא, ולא כרבי שמעון בן ננס ולא כרבי שמעון, לפי שסוף הסוגיא כרבי עקיבא (כסף־משנה). 83) שאם לא היו לו שתי הלחם – לא יקריב גם את שני הכבשים. 84) משנה שם כרבי עקיבא. והיינו שאף שלא היו שני כבשים, מביאין שתי הלחם (ראה פירוש המשנה, שם). ואמרו (שם בגמרא) שרבי עקיבא סובר, שמה שנאמר (שם) "קודש יהיו", הכוונה ללחם, ולא לכבשים, ולמד כן ב'גזירה שוה', ממה שנאמר (שם שם, יז) "סולת תהיינה", כשם ש"הויה" זו בלחם, כמו כן "הויה" של "קודש יהיו" היא בלחם, ולא בכבשים, ולפיכך הלחם מעכב והכבשים אינם מעכבים, כנ"ל. 85) כלומר, אף הכבשים מעכבים הלחם. ואף כי בגמרא (שם מו.) "בעו במערבא תנופה עושה זיקה (= חיבור יחד), או אינו עושה זיקה", ונשאר הדבר בתיקו, והיה לו לרבינו לכתוב שהוא ספק (ראה השגת הראב"ד) – פוסק רבינו שתנופה עושה זיקה, שכך נשמע שם מו, ב - ממה שאמר אביי לרבא "מ"ש ב' כבשים דמעכבי לחם, ומאי שנא שבעה כבשים וכו' דלא מקדשי ולא מעכבי לחם. אמר ליה, הואיל והוזקקו זה לזה בתנופה", הרי שתנופה עושה זיקה (כסף־משנה).

טז. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן בְּלֹא כְּבָשִׂים[86] - כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן?[87] יוּנְפוּ וּתְעֻבַּר צוּרָתָן[88] וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[89]. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְצְאוּ כְּבָשִׂים לַשָּׁנָה הַבָּאָה וְיָבִיאוּ לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים[90]. הַפָּר וּשְׂנֵי הָאֵילִים וְשִׂבְעַת הַכְּבָשִׂים[91] וְהַשָּׂעִיר[92] הַבָּאִים בְּיוֹם זֶה[93] בִּגְלַל הַלֶּחֶם אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְלֹא הַלֶּחֶם מְעַכְּבָן[94].

86) ראה למעלה (הט"ו) כי שני הכבשים אינם מעכבים את הלחם. 87) ברייתא שם מו, ב. 88) "יפסלו בלינה" (רש"י). 89) ברייתא שם. 90) "ויאמרו: אשתקד לא אכלנו לחם בלא כבשים, עכשיו נמי ניכול. ואינהו לא ידעי, דאשתקד לא הוו כבשים, אינהו שריין נפשייהו, השתא דאיכא כבשים, כבשים הוא דשרו להו". דברי רבה ורבא שם. וחזר בה רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה שם, כי דינן של שתי הלחם שיאכלו אותם. 91) שהם עולות. 92) לחטאת. 93) ראה למעלה ה"א. 94) משנה, שם מה, ב.

יז. שְׁנֵי פָּרִים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם[95] וּפַר הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם[96] - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[97].

95) המפורשים בחומש הפקודים (במדבר כח, כז): "והקרבתם עולה לריח ניחוח לה', פרים בני בקר שנים איל אחד, שבעה כבשים בני שנה". 96) המפורש בויקרא (כג, יח): "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר בן בקר אחד ואילים שנים, יהיו עולה". ראה למעלה ה"א. 97) כלומר, לא שני הפרים של המוסף מעכבים את הפר של הלחם, ולא הפר של הלחם מעכב את שני הפרים של המוספין. ודבר זה הוא במשנה מנחות מד, ב: "הפרים והאילים והכבשים אינם מעכבים זה את זה", ואמרו שם בגמרא, כי אין הפרים של מוסף מעכבים את של שתי הלחם, ולא של שתי הלחם את של מוספין, וכמו כן המוספין בעצמן אין מעכבין זה את זה, וראה להלן ה"כ.

יח. אַיִל שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם[98] וּשְׁנֵי אֵילִים הַבָּאִין בִּגְלַל הַלֶּחֶם[99] - אֵינָן מְעַכְּבִין[100] (זֶה אֶת זֶה)[101].

98) שבמדבר (שם). 99) שבויקרא (שם). ראה למעלה ה"א. 100) משנה, מנחות שם. 101) כלומר, לא האיל של המוסף מעכב את שני האילים של הלחם, ולא שני האילים של הלחם מעכבים את האיל של המוסף, אבל שני האילים של הלחם מעכבים זה את זה, שנאמר (ויקרא שם) "אילים שנים יהיו". ואמרו בגמרא (שם מה.) "יהיו" לעיכובא הוא.

יט. שִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם[102] וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים הַבָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם[103] - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[104]. וְאִם נִשְׁחֲטוּ כֻּלָּן - מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[105].

102) שבבמדבר, שם. 103) שבויקרא, שם. ראה למעלה ה"א. 104) שם במשנה ובגמרא. וכמו כן שבעת הכבשים של המוספין אינם מעכבין את עצמן, ראה להלן ה"כ. אבל שבעת הכבשים של הלחם, יש אומרים שהם מעכבים זה את זה, כשם ששני האילים מעכבים זה את זה (ראה למעלה הי"ח), שמאותו הפסוק "יהיו", שלמדו לעיכובא על שני האילים, יש ללמוד גם לשבעת הכבשים, שכן נאמר שם: "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים וגו' ופר בן בקר וגו' ואילים שנים, יהיו עולה וגו'" ('תוספות יום־טוב' מנחות פ"ב מ"ב, ודלא ככסף־משנה). 105) כלומר ששבעת הכבשים אינם מעכבים עצמן אין זה רק אם לא היו לו ז' כבשים אלא פחות, אבל היו לו שבעה כבשים ושחטם, ואחר־כך נאבדו, מעכבין הם עצמן. ראה שם מה, ב. מו, א: "אמר רבי יוחנן, הכל מודים שאם הוזקקו זה לזה שמעכבין זה את זה, ואיזו זיקה שלהם שחיטה", ופירש רש"י: "שאם הוזקקו זה לזה שהיו ביחד ואח"כ אבד לחם או כבשים שמעכבין זה לזה, והנותר לפנינו, יצא לבית השריפה דנדחה באיבוד חבירו, ואיזו זיקה שלהן הקובעתן יחד, שחיטה, שאם היה לחם בשעת שחיטה ואחר־כך אבד או לחם או כבשים – אבד הכל". וראה השגת הראב"ד ו'כסף משנה' ו'הר המוריה' כאן.

כ. הַתְּמִידִין אֵינָם מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין, וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין[106]; וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[107], וְלֹא מִנְיַן הָעוֹלוֹת כֻּלָּן מְעַכֵּב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁלֹּא מָצְאוּ אֶלָּא שִׁשָּׁה כְּבָשִׂים - מַקְרִיבִין שִׁשָּׁה[108]. אֲפִלּוּ לֹא מָצְאוּ אֶלָּא אֶחָד - מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[109]. בֵּין בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֲדוֹת וְהַשַּׁבָּתוֹת[110]. וְאֵינָן חַיָּבִין לְהַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר אוֹ לְמוֹעֵד אַחֵר, אֶלָּא כָּל קָרְבַּן צִבּוּר שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ - בָּטֵל קָרְבָּנוֹ[111]. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אִם יַקְרִיבוּ אוֹתָן לְמוּסַף הַיּוֹם אֵין לָהֶן תְּמִידִין לְמָחָר - הֲרֵי הַדָּבָר שָׁקוּל; אִם הִקְרִיבוּם לְמוּסַף הַיּוֹם - הִקְרִיבוּ, וְאִם רָצוּ לְהַנִּיחָם לְמָחָר לִתְמִידִין - יַנִּיחוּ[112].

106) משנה, שם מט, א. ובגמרא שם פירשוה לענין קדימה, כלומר: אם הקריב תמיד של בין הערביים קודם למוספין או המוספין קודם לתמיד של שחר, הקרבנות כשרים, שמה שאמרו תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, אין זה אלא לכתחילה, וכן מה שאמרו אין דבר נקרב קודם לתמיד של שחר או מאוחר לתמיד של בין הערביים, אין זה רק לכתחילה ולמצוה, אבל בדיעבד – הכל כשר. 107) שם במשנה. כלומר, דאפילו הקריב העולות שבמוסף קודם לחטאות שבמוסף – כשר, שאע"פ שחטאת קודמת לעולה (ראה להלן פ"ט ה"ו), זהו רק לכתחילה. או ביום שיש בו שני מיני מוספין, והקריב שאינו תדיר קודם – כשר בדיעבד, ראה להלן פ"ט ה"ד ('תפארת ישראל'). 108) שם מד, ב - במשנה אמרו שאין הפרים והכבשים והאילים מעכבים זה את זה, ובגמרא (שם מה.) אמרו כי הפרים והכבשים והאיל שבבמדבר, אינם מעכבים את הפר והאילים, והכבשים שבויקרא, וכמו כן הפרים שבבמדבר אינם מעכבים את עצמן, וכמו כן שבעת הכבשים עצמן אינם מעכבים את עצמן, שנאמר (יחזקאל מו, ו) "וביום החודש פר בן בקר תמימים וששת כבשים ואיל תמימים יהיו", "פר, מה

תלמוד־לומר, לפי שנאמר בתורה (לענין ר"ח ולענין עצרת, במדבר כח, יא־כז) פרים, ומנין שאם לא מצא שנים מביא אחד, תלמוד־לומר פר, ששה כבשים מה תלמוד־לומר, לפי שכתב בתורה (שם) שבעה, ומנין שאם לא מצא שבעה, יביא ששה, תלמוד־לומר ששה". 109) שם: "ומנין שאם לא מצא ששה – יביא חמשה, חמשה – יביא ארבעה, ארבעה – יביא שלשה, שלשה – יביא שנים, שנים – ואפילו אחד, תלמוד־לומר (יחזקאל שם, ז) ולכבשים כאשר תשיג ידו". 110) ראה יחזקאל שם, שמדובר לענין ראש חודש, וגם לענין שבתות ומועדות. 111) תמורה יד, א. וברכות כו, א. וראה למעלה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ז. 112) מנחות מט, א. בעיית רבי חייא בר אבין מרב חסדא, אם תמידין קודמים שהרי הם תדיר, או דילמא מוספין קודמים שהרי הם מקודשין שהם ליום־טוב, ולא נפשטה הבעיא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח שבט־ד' אדר א' תשע"ט

יום ראשון כ"ח שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה עד. מצות עשה סא. מצות לא תעשה צא. צב. צג.

1 **הַמִּצְוָה הָע"ד** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַזָּר מִלַּעֲבוֹד.
2 כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי "זָר" לְכָל־מִי שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן, וְהוּא
3 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם" (במדבר יח, ד).
4 וּפֵרֵשׁ הַכָּתוּב שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.
5 וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" (שם ז), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי
6 (פרשת קרח שם): "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" —— לָעֲבוֹדָה. עֹנֶשׁ
7 שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שֶׁמַּעְנוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזָר לֹא יִקְרַב
8 אֲלֵיכֶם". וּכְבָר נִכְפְּלָה הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ בְּעִנְיָן זֶה, וְהוּא
9 אָמְרוֹ: "וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
10 לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת" (שם, כב) וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא יוֹמָא
11 (כד.) אֵלּוּ עֲבוֹדוֹת חַיָּב הַזָּר מִיתָה עֲלֵיהֶן וְאָמְרוּ: "אַרְבַּע
12 עֲבוֹדוֹת זָר חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה וְאֵלּוּ הֵן: זְרִיקָה, וְהַקְטָרָה,
13 וְנִסּוּךְ הַיַּיִן, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם". וְשָׁם (במסכת יומא) וּבְפֶרֶק
14 הָאֲחֵרוֹן מִמַּסֶּכֶת זְבָחִים (קיג:) הִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

15 **הַמִּצְוָה הַס"א** —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא כָּל־קָרְבָּן
16 שֶׁנַּקְרִיב שָׁלֵם בְּמִינוֹ, תְּמִים מִן־הַמּוּמִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר
17 בַּכָּתוּב וּבַמָּסֹרֶת שֶׁהֵם מוּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּמִים
18 יִהְיֶה לְרָצוֹן" (ויקרא כב, כא) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור):
19 "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן —— מִצְוַת עֲשֵׂה" וּכְבָר הֵבִיאוּ רְאָיָה,
20 שֶׁיֵּינוֹת הַנְּסָכִים וְשַׁמְּנָם וְסָלְתָּם יִהְיוּ בְּתַכְלִית הַטּוּב
21 וְהַשְּׁלֵמוּת מִכָּל־קִלְקוּל, מֵאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תְּמִימִם יִהְיוּ־
22 לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם" (במדבר כח, לא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
23 זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִמְּנָחוֹת (פז.).

24 **הַמִּצְוָה הַצ"א** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי
25 מוּמִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם
26 לֹא תַקְרִיבוּ" (ויקרא כב, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור
27 שם): "כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ" —— מִשּׁוּם בַּל
28 תַּקְדִּישׁ.

29 **הַמִּצְוָה הַצ"ב** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט בַּעֲלֵי
30 מוּמִין לְשֵׁם קָרְבָּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּבַעֲלֵי מוּמִין:
31 "לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'" (שם כב), וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא־
32 תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'" —— מִשּׁוּם בַּל תִּשְׁחוֹט.

33 **הַמִּצְוָה הַצ"ג** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹק דַּם
34 בַּעֲלֵי מוּמִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּבַעֲלֵי
35 מוּמִין גַּם: "לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'" (שם, כד), וּבָא בַּקַּבָּלָה
36 שֶׁלָּאוֹ זֶה מַזְהִיר עַל זְרִיקַת דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין —— וְזֶהוּ דַּעַת
37 תַּנָּא קַמָּא, וְכֵן הֲלָכָה. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁלָּאוֹ
38 זֶה אֵינוֹ מַזְהִיר אֶלָּא עַל קַבָּלַת דָּם. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרָא
39 (פרשת אמור): "לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'" —— מִשּׁוּם בַּל תְּקַבֵּל
40 אֶת־הַדָּם. וּבִגְמָרָא תְּמוּרָה (ז.) אָמְרוּ: לְתַנָּא קַמָּא הַאי
41 "לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'", לְמָה לִי? מִבְּעֵי לֵיהּ (אם מפני
42 שצריכים פסוק מיוחד) לִזְרִיקַת דָּמִים —— וְהָא נָפְקָא לֵיהּ
43 (הרי יש ללמוד זאת מהביטוי) מֵ"עַל הַמִּזְבֵּחַ"? כְּלוֹמַר:
44 מִמַּה־שֶּׁאָמַר עוֹד: "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
45 לַה'" (שם, כב), שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁכָּל־מַה שֶּׁינָּתֵן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ
46 לֹא יִהְיֶה מֵהֶם? וְהֵשִׁיב: אֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הָכֵי מִשְׁתָּעֵי (כך
47 דרך הכתוב להתבטא), כְּלוֹמַר: שֶׁלָּאוֹ זֶה שֶׁהוּא "וְאִשֶּׁה
48 לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ" לֹא בָּא אֶלָּא בְּהֶקְטֵר אִסּוּרִין,
49 וְאַל תִּלְמַד (איסור זריקת הדם) בְּאָמְרוֹ "הַמִּזְבֵּחַ", לְפִי
50 שֶׁלֹּא יִסְתַּדֵּר הַלָּשׁוֹן אֶלָּא בְּכָךְ, כִּי הֵיאַךְ הָיָה לוֹ לוֹמַר:
51 "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ" בִּלְבַד —— הֲרֵי בָּזֶה לֹא יֵשְׁלַם הַדִּבּוּר!
52 הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכָּל־מַה שֶּׁקָּדַם שֶׁאָמְרוֹ: לֹא־תַקְרִיבוּ לַה'
53 —— אַזְהָרָה עַל זְרִיקַת הַדָּם.

יום שני כ"ט שבט ה'תשע"ט

מצות לא תעשה צד. צה. צו. צז. מצות עשה פו.

54 **הַמִּצְוָה הַצ"ד** —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַקְטִיר
55 אֲמוּרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ
56 מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא כב, כב) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת
57 אמור): "וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם" —— אֵלּוּ הַחֲלָבִים;
58 "לֹא־תִתְּנוּ", אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּם, מִנַּיִן אַף מִקְצָתָם ——
59 תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵהֶם", אַף מִקְצָתָם. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ
60 שֶׁהַמַּקְרִיב בַּעַל מוּם —— עוֹבֵר עַל אַרְבָּעָה לָאוִין, בַּמֶּה

מתוך מהדורת חזק

דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם נַעֲשֶׂה הֶקְטֵר אֵמוּרִין לָאוּ אֶחָד: אֲבָל אִם נַעֲשֶׂה אוֹתָם שְׁנֵי לָאוִין כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה תַּנָּא זֶה הַמְדַבֵּר כָּאן — הֲרֵי יִהְיֶה עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה לָאוִין, לְפִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִקְצָת הָאֵמוּרִין עִנְיָן (בפני עצמו) וְכֻלָּם עִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "מֵהֶם" אַף מִקְצָתָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא לָאוּ אֶחָד. הֲרֵי שֶׁהַתַּנָּא הַזֶּה סוֹבֵר לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת לְפִיכָךְ אָמַר בְּסִפְרָא (שם): "הַמַּקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ — עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: מִשּׁוּם בַּל תַּקְדִּישׁ, בַּל תִּשְׁחוֹט, בַּל תִּזְרוֹק אֶת־הַדָּם, בַּל תַּקְטִיר אֶת־הַחֵלֶב, בַּל תַּקְטִיר מִקְצָתוֹ". וּבִגְמָרָא תְּמוּרָה (ז:) אָמְרוּ: "הַמַּעֲלֶה אִיבְרֵי בַעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ — אָמַר אַבָּיֵי: לוֹקֶה מִשּׁוּם בַּל תַּקְטִיר כֻּלּוֹ, וּמִשּׁוּם בַּל תַּקְטִיר מִקְצָתוֹ; רָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת. מֵתִיבֵי (יש להקשות על שיטת רבא): "הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ — עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת". אַלְמָא (הנה ראינו) לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת? תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁזֶּה הָאוֹמֵר: עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה — שֶׁהֵם נַעֲשׂוּ חֲמִשָּׁה, לְפִי סְבָרָתוֹ שֶׁלּוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת, וּלְפִיכָךְ מוֹנֶה הַלָּאוּ הַכּוֹלֵל כֻּלָּן וּמִקְצָתָן בִּשְׁנֵי שֵׁמוֹת, וְזֶהוּ הַמְפֻרְסָם בְּדַעַת אַבָּיֵי בְּכָל־מָקוֹם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִן־הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ לְמַאֲמָר זֶה. אֲבָל לְרָבָא שֶׁאוֹמֵר: אֵין לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת — אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת עַל הַהֶקְטֵר כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר. וּכְבָר נִתְבָּרֵר אֶצְלֵנוּ שֶׁהַכְּלָל הַנָּכוֹן: אֵין לוֹקִין עַל לָאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.), כְּמוֹ שֶׁהִדְגַּמְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ אַרְבָּעָה לָאוִין בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב, נִמְצָא שֶׁמִּי שֶׁהִקְדִּישׁ וְהִקְרִיב בַּעַל מוּם — לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת עַל אַרְבָּעָה לָאוִין אֵלּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל־הַלָּאוִין הַלָּלוּ אֲמוּרִים בְּבַעַל מוּם קָבוּעַ, כְּמוֹ שֶׁהִדְגִּים וְאָמַר: "שָׁרוּעַ, וְקָלוּט, וּמָעוּךְ, וְכָתוּת, וְנָתוּק, וְכָרוּת" (שם, כג־כד). שֶׁכָּל־אֵלּוּ מוּמִין קְבוּעִין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־מוּמֵי בְּהֵמָה, הַקָּבוּעַ וְהָעוֹבֵר, בְּפֶרֶק ו' מִבְּכוֹרוֹת. וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת אַרְבַּעַת לָאוִין אֵלּוּ הַמְיֻחָדוֹת בְּהַקְרָבַת בַּעַל מוּם, בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים וּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה: "לֹא־תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם וְגוֹ'" (דברים יז, א), וְנִתְבָּאֵר בְּסִפְרֵי שֶׁבְּבַעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְגַם עַל זֶה לוֹקֶה, אִם עָבַר וְהִקְרִיבוֹ.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם אִם הֵם בַּעֲלֵי מוּמִין, וְלֹא נֹאמַר כֵּיוָן שֶׁהוּא גּוֹי יִקְרַב בַּעֲדוֹ בַּעַל מוּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה" (ויקרא כב, כה). וּמִי שֶׁעָבַר וְהִקְרִיבוֹ — לוֹקֶה גַּם כֵּן.

הַמִּצְוָה הַצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתֵּן מוּם בַּקֳּדָשִׁים, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַטִּיל מוּם בַּקֳּדָשִׁים. וְכָל־הַמַּטִּיל מוּם בַּקֳּדָשִׁים — לוֹקֶה, וּבִתְנַאי שֶׁיְּהֵא זֶה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם דַּחֲזֵי (שפסל דבר שהיה ראוי) לְקָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה (יג:). וּבָא הַלָּאוּ עַל כָּךְ בְּאָמְרוֹ בַּקָּרְבָּן: "כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ" (שם, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ" — אַל תִּתֵּן בּוֹ מוּם.

הַמִּצְוָה הַפ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת מִן־הַקֳּדָשִׁים מַה שֶּׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם וְיֵצֵא לְחֻלִּין וּמֻתָּר לִשְׁחָטוֹ וּלְאָכְלוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים יב, טו) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח — אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפְּדוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: פִּדְיוֹן הַקֳּדָשִׁים, בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (טו.) וּתְמוּרָה (לב.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת מֵחֻלִּין (קל.) וַעֲרָכִים (ד־ה) וּמְעִילָה (יט:).

יום שלישי ל' שבט ה'תשע"ט

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח. מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

הַמִּצְוָה הַס' — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא כָּל־קָרְבָּן שֶׁנַּקְרִיב מִן־הַבְּהֵמָה בֶּן־שְׁמֹנָה יָמִים וּלְמַעְלָה וְלֹא פָּחוֹת מִזֶּה, וְזוֹ הִיא מִצְוַת מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ (של הקרבן. להבדיל מ"מחוסר זמן בבעליו" שהוא דין אחר). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן" (ויקרא כב, כז). וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ" (שמות כב, כט). וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת אֶת כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, קָרְבַּן יָחִיד וְקָרְבַּן צִבּוּר, עַל סוּגֵיהֶם הַשּׁוֹנִים. וּמִמַּה־שֶּׁאָמַר: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה" — מַשְׁמַע שֶׁקֹּדֶם לָכֵן לֹא יֵרָצֶה. הִנֵּה נִתְבָּרְרָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַקְרִיב מְחֻסַּר זְמָן; אֶלָּא שֶׁהוּא לָאוּ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁכֵּן מִי שֶׁהִקְרִיב מְחֻסַּר זְמַן אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק 'אוֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ' (חולין פ:), וְשָׁם נֶאֱמַר: "הַנַּח לְמְחֻסַּר זְמַן שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ (מהלאו, ועשאהו) לַעֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת אמור) וּבְסוֹף זְבָחִים (קיב:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב" (דברים כג, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִמַּסֶּכֶת תְּמוּרָה. וּמִי שֶׁמַּקְרִיב מַשֶּׁהוּ מֵהֶם אַף־עַל־פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, כְּדִין בַּעַל מוּם.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב שְׂאֹר וּדְבַשׁ (דבר של חמץ או שיש בו מתיקות) לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ

מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה׳״ (ויקרא ב, יא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: ״כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה׳ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ״ (שם). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁעִי שֶׁהַמַּקְרִיב שְׂאוֹר וּדְבַשׁ — לוֹקֶה אַחַת וְאֵינוֹ לוֹקֶה שְׁתַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת לוֹקִין עָלָיו אַחַת, הַמָּשָׁל בָּזֶה שֶׁהַמַּקְרִיב חָמֵץ לוֹקֶה אַחַת, וְכֵן הַמַּקְרִיב דְּבַשׁ, וְכֵן הַמַּקְרִיב חָמֵץ וּדְבַשׁ כְּאֶחָת.

הַמִּצְוָה הַס״ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מֶלַח עִם כָּל־קָרְבָּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח״ (שם, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת ויקרא) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמְנָחוֹת (כא.).

הַמִּצְוָה הַצ״ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב קָרְבָּן בְּלִי מֶלַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ״ (שם), כִּי מִשֶּׁהִזְהִיר מִלְּהַשְׁבִּית הַמֶּלַח מַשְׁמַע שֶׁאָסוּר לְהַקְרִיב תָּפֵל (שאין לו טעם), וְהַמַּקְרִיב אֵיזֶה דָּבָר תָּפֵל — כְּלוֹמַר קָרְבָּן אוֹ מִנְחָה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז׳ מִזְּבָחִים (כ־כא).

יום רביעי א' אדר א' ה'תשע"ט

מצות עשה סג.

מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

הַמִּצְוָה הַס״ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה קָרְבַּן הָעוֹלָה, וְהוּא שֶׁכָּל־קָרְבָּן עוֹלָה שֶׁקָּרֵב, בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרְבַּן יָחִיד אוֹ קָרְבַּן צִבּוּר, יִהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה. וְהוּא אָמְרוֹ בְּוַיִּקְרָא: ״אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה׳ וְגוֹ׳ אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר וְגוֹ׳״ (ויקרא א, ב־ג).

הַמִּצְוָה הַקמ״ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ׳ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר״ (דברים יב, יז), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): ״וּנְדָרֶיךָ״ — זוֹ עוֹלָה. לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ לְאוֹכֵל עוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, בֵּין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים בֵּין חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְלָאו זֶה הוּא הָאַזְהָרָה לְכָל־מוֹעֵל. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה אוֹ הַנֶּהֱנֶה מִשְּׁאָר הַקֳּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה: לוֹקֶה; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מַקְרִיב קָרְבַּן מְעִילָה, וּמַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה. וּבְפֶרֶק ט׳ מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) אָמְרוּ: ״הֵזִיד בִּמְעִילָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִיתָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה״, וְהֵבִיאוּ רְאָיָתָם מֵאָמְרוֹ ״וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ״ (ויקרא כב, ט) אָמְרוּ: ״בוֹ״ — וְלֹא בִּמְעִילָה.

הַמִּצְוָה הַס״ד — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה קָרְבַּן חַטָּאת בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר, אֵיזוֹ חַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה (בין של יחיד בין של רבים וכו׳). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת וְגוֹ׳״ (שם ו, יח). וְגַם בֵּאֵר שָׁם בְּוַיִּקְרָא אֵיךְ הִיא נִשְׁחֶטֶת וּמַה־מִּמֶּנָּה נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום חמישי ב' אדר א' ה'תשע"ט

מצות לא תעשה קלט. קיב.

מצות עשה סה.

הַמִּצְוָה הַקל״ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ הַכֹּהֲנִים מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים (שדמן נכנס לפנים המקדש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף״ (ויקרא ו, כג). וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו): ״לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף״ — כֹּל שֶׁהוּא טָעוּן שְׂרֵפָה, לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

הַמִּצְוָה הַקי״ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַבְדִּיל (להפריד) רֹאשׁ חַטָּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת הַמְּלִיקָה (ועליו להשאר תלוי בעור הצואר), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל״ (שם ה, ח); וְאִם הִבְדִּיל — פָּסַל. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו׳ מִזְּבָחִים.

הַמִּצְוָה הַס״ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה קָרְבַּן אָשָׁם בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּוַיִּקְרָא בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם״ (שם ז, א). וּבֵאֵר הַכָּתוּב אֵיךְ קָרֵב וּמַה־מִּמֶּנּוּ נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום שישי ג' אדר א' ה'תשע"ט

מצות עשה פט.

מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*

(*בדפוסים שונים)

הַמִּצְוָה הַפ״ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לֶאֱכוֹל בְּשַׂר הַקָּדָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם שֶׁהֵם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם״ (שמות כט, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): ״מִנַּיִן שֶׁאֲכִילַת קָדָשִׁים כַּפָּרָה עַל כָּל־יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה׳״ (ויקרא י, יז), הָא כֵּיצַד? הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין וְיִשְׂרָאֵל מִתְכַּפְּרִין״. וּמִתְּנָאֵי מִצְוָה זוֹ שֶׁאֲכִילָה זוֹ שֶׁהִיא מִצְוָה — אֵינָהּ (מדין תורה) אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת. וְאַחֲרֵי־כֵן תֵּאָסֵר אֲכִילַת אוֹתָהּ הַחַטָּאת אוֹ הָאָשָׁם, וְאֵין אֲכִילָתָהּ מִצְוָה אֶלָּא בַּזְּמַן הַקָּבוּעַ. וּבְרוּר שֶׁגַּם מִצְוָה זוֹ מְיֻחֶדֶת לְזִכְרֵי הַכֹּהֲנִים, וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים, לְפִי שֶׁקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים — שֶׁבָּהֶם נֶאֱמַר פָּסוּק זֶה — אֵינָם נֶאֱכָלִים לַנָּשִׁים; אֲבָל

שְׁאָר הַקֳּדָשִׁים, כְּלוֹמַר: קָדָשִׁים קַלִּים, נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, חוּץ מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר שֶׁהֵם לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם קָדָשִׁים קַלִּים; וְגַם הַנָּשִׁים אוֹכְלוֹת קָדָשִׁים קַלִּים אֵלּוּ. וְגַם אֲכִילָתָם (של הקדשים קלים על־ידי הכהנים) נִגְרֶרֶת לְמִצְוָה. וְכֵן גַּם הַתְּרוּמָה אֲכִילָתָהּ נִגְרֶרֶת לְמִצְוָה, אֶלָּא שֶׁאֵין אֲכִילַת קָדָשִׁים קַלִּים וּתְרוּמָה כַּאֲכִילַת בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם. לְפִי שֶׁאֲכִילַת בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם נִשְׁלֶמֶת בָּהּ כַּפָּרַת הַמִּתְכַּפֵּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּבָהֶן נֶאֱמַר הַצּוּוּי עַל הָאֲכִילָה — מַה־שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לֹא בְּקָדָשִׁים קַלִּים וְלֹא בִּתְרוּמָה — וּלְפִיכָךְ הֵם נִגְרָרִים אַחַר אֵלּוּ וְהָאוֹכְלָם עָשָׂה מִצְוָה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קרח): "עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם" (במדבר יח, ז) — "לַעֲשׂוֹת אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּגְּבוּלִין (מחוץ למקדש) כַּעֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ: מָה עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ מִקַּדֵּשׁ (רוחץ) יָדָיו וְאַחַר־כָּךְ עוֹבֵד, אַף אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּגְּבוּלִין מִקַּדֵּשׁ יָדָיו וְאַחַר־כָּךְ אוֹכֵל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּזְבָחִים.

הַמִּצְוָה הַקמ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה וַאֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ כָּאן בְּפָסוּק זֶה: "בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ" (דברים יב, יז) כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ, וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): "בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ" — לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לַקְּלָעִים (כתלי העזרה) שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶה לוֹקֶה. וְכֵן גַּם אוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לַחוֹמָה לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (יז.), לְפִי שֶׁאוֹכֵל כָּל־דָּבָר חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" קָרִינָא בֵּיהּ. וּזְכוֹר זֹאת.

הַמִּצְוָה הקמ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַזָּר מִלֶּאֱכוֹל קָדָשֵׁי קָדָשִׁים (חטאות וכדומה), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם" (שמות כט, לג). וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד שֶׁיֹּאכַל בְּעַזָּרָה אַחַר זְרִיקַת דָּמִים.

יום ש"ק ד' אדר א' ה'תשע"ט

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

הַמִּצְוָה הַס"ו — הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה זֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּאָמְרוֹ: "וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ וְגוֹ'" (ויקרא ג, א). וְאָמַר עוֹד לְהַשְׁלָמַת הַמַּעֲשֶׂה: "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ' אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ" (שם ז, יא־יב). אַרְבַּעַת הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה — כְּלוֹמַר: מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים — הֵם כָּל־מַעֲשֵׂי הַקָּרְבָּנוֹת, לְפִי שֶׁכָּל־קָרְבַּן בְּהֵמָה שֶׁמַּקְרִיב הַיָּחִיד אוֹ הַצִּבּוּר אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַסּוּגִים הָאֵלֶּה, חוּץ מִן־הָאָשָׁם שֶׁהוּא לְעוֹלָם קָרְבַּן יָחִיד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּמַסֶּכֶת זְבָחִים כּוֹלֶלֶת גַּם דִּינֵי אַרְבַּע מִצְוֹת אֵלּוּ וְהַנִּסְפָּח אֲלֵיהֶן מִן הַדּוֹמֶה לָהֶן, דְּבָרִים שֶׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹתָם (ועשייתן מעכבת), וּדְבָרִים שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם (שאסור לעשותן), וּדְבָרִים שֶׁאִם עָשָׂה פָּסַל (את הקרבן), וְהַנַּעֲשָׂה כְּתִקָּנוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ" (דברים יב, יז), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבֹתֶיךָ. וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרי פרשת ראה שם): לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל תּוֹדָה וּשְׁלָמִים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְגַם זֶה לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַס"ז — הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּכָל־סוּג וָסוּג מֵהֶן, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה' וְגוֹ'; וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנְךָ וְגוֹ'; וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת" (שם ב, א. ה, ז). וְאָמַר לְהַשְׁלָמַת הַמַּעֲשֶׂה: "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה וְגוֹ'" (ויקרא ו, ז). וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ עַל חֶלְקֶיהָ הָרַבִּים מְבֹאָרִים בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לָכָךְ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת מְנָחוֹת.

הַמִּצְוָה הַק"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתֵּן שֶׁמֶן זַיִת בְּמִנְחַת חוֹטֵא, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן" (שם ה, יא). וּמִי שֶׁנּוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַק"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב מִנְחַת חוֹטֵא עִם לְבוֹנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה" (שם); וּמִי שֶׁנּוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (מנחות נט): "וְחַיָּב עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ", לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לָאוִין בְּלִי סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִנְחַת חוֹטֵא, בְּפֶרֶק ה' מִמְּנָחוֹת (שם).

הַמִּצְוָה הַקל"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ (גם הכהנים) מִלֶּאֱכוֹל מִנְחַת כֹּהֵן (אף שאוכלים הכהנים שיירי 'מנחת ישראל'), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (שם ו, טז). וְנִכְפַּל הַלָּאו בַּחֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל שֶׁגַּם הִיא מִנְחָה, (ונקראת כך לפי שנעשית ב'מחבת'). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו, שם): "כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" — כֹּל שֶׁהוּא בְּ"כָלִיל תִּהְיֶה", לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

ירמיה פרק־ח טז־כג

טז מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר
וְיֹשְׁבֵי בָהּ: יז כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ וְנִשְׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה:
יח מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דָוֶי: יט הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הֲיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן
אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר: כ עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ:
כא עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי קָדָרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי: כב הֲצָרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי
מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי: כג מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת
חַלְלֵי בַת־עַמִּי:

רש"י

(טז) נחרת סוסיו. עטישות נחיריו: מדן נשמע. על דפלחו לעגלא דבדן: מצהלות אביריו. צהלות משחק סוסיו, ומצינו במקום אחר סוסים נקראים אבירים מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה) ל' סוס דוהר (נחום ג) וי"ת מקל פסיעות גברוהי: **(יז)** נחשים צפעונים. לסוף שבעים שנה נעשה צפע ואוטם אזנו שלא ישמע לקול חבר המלחשו שנאמר כמו פתן חרש יאטם אזנו (תהלים נח) הוא שנאמר אשר אין להם לחש: **(יח)** מבליגיתי עלי יגון. כמו הבלגתי ושם דבר הוא מישאיטינמנ"ץ בלעז, כלומר אם אמרתי אבליגה ואתאפק עלי יגוני: עלי לבי דוי. מקול נבואות הנגלות אלי בפורעניות הבאות: **(יט)** הנה קול שועת בת עמי. אני שומע שסופן לצעוק בארץ מרחקים ולמה כל זאת הלא ה' בציון ואם ישובו אליו ימצא להם: **(כ)** עבר קציר כלה קיץ. ציפינו לעזרת מצרים ולא באה אמרנו יעבור הקציר ויהיו פנויין ויבאו והנה עבר זמן הקציר באייר וזמן הקיץ בתמוז ולא באו: **(כא)** קדרתי. לשון שחרות ואופל: שמה. תמהון: החזיקתני. אחזתני: **(כב)** הצרי אין בגלעד. שהצרי בא משם כמו שנאמר עלי גלעד וקחי צרי (לקמן מה) כלומר וכי לא היו להם אנשים צדיקים ממי ללמוד ויטיבו דרכיהם: ארוכת. רפואת אינפלשטר"א בלעז:

מצודת דוד

(טז) מדן. בעוד יהיה האויב בדן בקצה גבול ארץ ישראל יהיה נשמע נחרת סוסיו: מקול מצהלות. מהרמת קול גבוריו רעשה כל הארץ: ומלואה. הדברים שהארץ מלאה מהם: עיר. יאבדו כל עיר והיושבים בה: **(יז)** משלח בכם. אגרה בהם נחשים רעים אשר אין מועיל להם לחש והם ינשכו אתכם ר"ל לא תוכלו לרצות את האויב בדברים רכים ותחנונים: **(יח)** מבליגיתי. ר"ל אם אמרתי אתחזק על היגון לבל אתמיד בה אבל לא אוכל כי עלי לבי דוי: **(יט)** הנה קול. ר"ל איך לא ידוה לבי הלא הגליות בעיני כאילו כבר נעשה וכאילו אני שומע קול צעקת בת עמי מארץ מרחקים אשר הלכו שם בגלות בבל והלא בידם היה לתקן הדבר כי האם אין ה' בציון וכו' ולמה א"כ לא התפללו אליו לבטל הגזרה ומדוע הוסיפו עוד להכעיסני בפסיליהם בהבלי אל נכר הם העכו"ם: **(כ)** עבר קציר. מצפים אנו לתשועה והיא מתאחרת לבוא כי כבר עבר הקציר וכבר כלה זמן הקיץ ועדיין לא נושענו ר"ל זה זמן רב אנו בתוחלת ממושכה: **(כא)** על שבר. על הפורעניות העתידה לבוא השברתי גם אני: קדרתי. הושחר תארי והתמהון אחז אותי: **(כב)** הצרי אין בגלעד. וכי אין בגלעד צרי לרפאות בו החלי הלא שם הוא מקום הצרי וכי אין שם רופא לדעת אופן הרפואה ומדוע לא נתרפאת בת עמי ר"ל וכי אין בידם תורה ומצות וכי אין להם חכמים להורותם הדרך ומדוע א"כ לא החזירום למוטב לבטל את הגזרה: **(כג)** מי יתן. הלואי והיה ראשי מלא מי בכי ועיני היה מקור הנובע דמעה והייתי אז בוכה יומם ולילה על חללי בת עמי:

מצודת ציון

(טז) נחרת. הקול היוצא מנחיריו הם נקבי האף וכן הוד נחרו אימה (איוב ל"ט): מצהלות. ענין הרמת קול גדול כמו אל אשת רעהו יצהלו (לעיל ה): אביריו. מלשון אביר וחוזק: **(יז)** משלח. ענין גירוי והשסה כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים לב): צפעונים. מין נחש רע: ונשכו. מלשון נשיכה וכן אם ישך הנחש בלא לחש (קהלת י): **(יח)** מבליגיתי. ענין התחזקות כמו ואבליגה מעט (איוב י): דוי. מל' מדוה וחולי: **(יט)** שועת. צעקת: **(כ)** כלה. מל' כליון: קיץ. היא עת שטיחת התאנים ליבשם וכן כשלג בקיץ (משלי כו): **(כא)** השברתי. מלשון שברון: קדרתי. ענין שחרות וחושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב): שמה. תמהון ובלבול כמו ונשמו הכהנים (לעיל ד): החזיקתני. ענין אחיזה: **(כב)** הצרי. הוא נטף המוזכר בסממני הקטורת והוא שרף אילן והוא מיוחד לרפואה וכן קחו צרי למכאובה (לקמן נא): ארוכת. ענין רפואה כמו הנני מעלה לה ארוכה (לקמן לג): **(כג)** מי יתן. עניינו כמו הלואי וכן מי יתן והיה לבבם וכו' (דברים ה): מקור. מעין: את חללי. על חללי, כי ויתנכלו אותו (בראשית לז) ת"א וחשיבו עלוהי:

איכה פרק־ב יא־כב

יא כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חֳמַרְמָרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֹדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת
קִרְיָה: יב לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה דָגָן וָיָיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפְּכָם נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם:
יג מָה־אַעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה־לָּךְ הַבַּת יְרוּשָׁלִַם מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ
מִי יִרְפָּא־לָךְ: יד נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֵל וְלֹא־גִלּוּ עַל־עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב (שביתך) שְׁבוּתֵךְ וַיֶּחֱזוּ לָךְ
מַשְׂאֹות שָׁוְא וּמַדּוּחִים: טו סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־עֹבְרֵי דָּרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִיעוּ רֹאשָׁם עַל־בַּת יְרוּשָׁלִַם הֲזֹאת
הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ לְכָל־הָאָרֶץ: טז פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם כָּל־אֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחֲרֹקוּ־שֵׁן אָמְרוּ
בִּלַּעְנוּ אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינֶהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ: יז עָשָׂה יְהוָה אֲשֶׁר זָמָם בִּצַּע אִמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם
הָרַס וְלֹא חָמָל וַיְשַׂמַּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ: יח צָעַק לִבָּם אֶל־אֲדֹנָי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי
כַנַּחַל דִּמְעָה יוֹמָם וָלַיְלָה אַל־תִּתְּנִי פּוּגַת לָךְ אַל־תִּדֹּם בַּת־עֵינֵךְ: יט קוּמִי | רְנִּי (בליל) בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ
אַשְׁמֻרֹות שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי אֲדֹנָי שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִךְ עַל־נֶפֶשׁ עֹלָלַיִךְ הָעֲטוּפִים בְּרָעָב בְּרֹאשׁ
כָּל־חוּצוֹת: כ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם־תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפֻּחִים אִם־יֵהָרֵג
בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא: כא שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ בֶחָרֶב הָרַגְתָּ בְּיוֹם
אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ: כב תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד
אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם:

רש"י

(יא) חמרמרו. רגרז׳לירט בלעז, דרך בני מעים כשמשליכם אדם לאור הם כווצים ומתחמרמרים: בעטף. פשמ״יר: **(יג)** מה אעידך ומה אדמה לך. לומר לך מה תתמה על שברך הלא אף לאומה פלונית אירע כמותך: מה אשוה לך ואנחמך. כשבאה צרה על אדם אומר לו אף בפלוני עלתה כך תנחומי הם לו: **(יד)** שוא ותפל. דברים שאין בהם טעם ובלשון לע״ז אפלשטרי׳מנט: ולא גלו על עונך. להוכיח דרכך על פניך: להשיב שבותך. לישר משובותיך לשון שובבה, שובבים (ישעיה נו) וילך שובב: ומדוחים. הדיחוך מעלי: **(טו)** שרקו. נופח בפיו שיבלי׳ר בלעז ודרך אדם לעשות כן הרואה דבר חשוב שחרב וכלה: כלילת יופי. כל היופי היה שלה: **(טז)** פצו עליך פיהם. מפני מה הקדים פ״ה לעי״ן מפני שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם: **(יז)** בצע אמרתו. כלה גזרתו כמו (איוב ו) יתר ידו ויבצעני: אשר צוה מימי קדם. שכתוב בתורה (ויקרא כו) ויספתי ליסרה אתכם שבע: **(יח)** פוגת. העברה טרישאלמי׳נט כמו (בראשית מה) ויפג לבו: בת עינך. שחור של עין שקורין פרוני׳לש: **(יט)** אשמורות. שתי חלקי הלילה שהלילה נחלקה לשלשה חלקים כמו שאמרו רבותינו במסכת ברכות: העטופים. אשפומי׳ן בלע״ז: **(כ)** עוללי טפוחים. ילדים רכים שעודן גדלים בטפוחי אמותם, ורבותינו דרשוהו על דואג בן יוסף שהיתה אמו מודדתו בטפחים בכל יום לתת זהב לבית המקדש לפי מה שהיה גדל ולבסוף אכלתו: אם יהרג במקדש אד׳ כהן ונביא. רוח הקודש משיבתם וכי נאה לכם שהרגתם את זכריה בן יהוידע כמו שכתוב בדברי הימים שהוכיחם כשבאו להשתחוות ליואש ועשאוהו ע״א (ד״ה ב כד) ורוח לבשה את זכריה בן יהוידע והיה כהן ונביא והרגוהו בעזרה: **(כב)** תקרא כיום מועד. כמו קראת, ולשון הווה הוא: מגורי. שכיני הרעים להאסף עלי להשחית: אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם. הילדים אשר טפחתי וגידלתי אותם, בא האויב וכלה אותם:

ו הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וַאֲכָלָהּ חָגָב, אוֹ נִשְׁדְּפָה; אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא — מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ; אִם אֵינָהּ מַכַּת מְדִינָה — אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם קִבְּלָהּ הֵימֶנּוּ בְּמָעוֹת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ — אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוֹרוֹ.

ז הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ בַּעֲשֶׂרֶת כּוֹרִים חִטִּים לַשָּׁנָה, לָקְתָה — נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ; הָיוּ חִטֶּיהָ יָפוֹת — לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ.

ח הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לִזְרָעָהּ שְׁעוֹרִים — לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים; חִטִּים — יִזְרָעֶנָּה שְׁעוֹרִים; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר. תְּבוּאָה — לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית; קִטְנִית — יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר.

ט הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מְעֻטּוֹת — לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן, וְאֵין לוֹ בְּקוֹרַת שִׁקְמָה. קִבְּלָהּ הֵימֶנּוּ לְשֶׁבַע שָׁנִים

פירוש ברטנורא

יש בו כדי נפילה. כלומר כשיעור מה שזרע בה, חייב לטפל בה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ו המקבל שדה. בחכירות כך וכך כורין: **מכת מדינה.** שאכל חגב, או נשתדפו רוב שדות של אותה מדינה או אותה בקעה: **אינו מנכה.** דאמר לו מזלך גרם: **בין כך ובין כך.** אפילו היא מכת מדינה אינו מנכה. שעל המעות לא נגזרה גזירה:

ז ולקתה. שהיו החטים שדופות: **נותן לו.** עשרה כורים שפסק עמו מחטים שדופות הללו. ולא מצי היאך למימר ליה חטים יפות קא בעינא מינך:

ח המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים. בחכירות כך וכך שעורים או חטים או מעות: **לא יזרענה חטים.** שהחטים מכחישות הקרקע [יותר] מן השעורים: **רשב"ג אוסר.** שקשה לקרקע כשזורעים אותה שנה ממין זה ושנה ממין אחר. ולענין פסק הלכה הכל לפי הקרקע ולפי המקום. אם התנה עמו בדבר שמכחיש הקרקע מעט אינו יכול לשנות ולזרוע דבר שמכחיש הרבה. ואיפכא שרי:

ט לשנים מועטות. פחות משבע שנים: **לא יזרענה פשתן.** שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה ושרשיו נשארים בקרקע עד שבע שנים: **ואין לו בקורת**

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

משנתנו דנה בחוכר שדה מחברו, ואירע בה אונס, אם מנכה לבעל השדה מחכורו אם לאו.

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ – בחכירות, בכך וכך כורים לשנה, **וַאֲכָלָהּ חָגָב** – ארבה, **אוֹ נִשְׁדְּפָה** – שנפלו הגרעינים מן השיבולים על ידי רוח סערה: **אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא** – שלקו רוב השדות של אותה העיר, **מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ** – מפחית החוכר לבעל השדה משיעור התבואה שפסק עמו בחכירותו, לפי הפסדו. **אִם אֵינָהּ מַכַּת מְדִינָה, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן חֲכוֹרוֹ** – שבעל השדה אומר לחוכר: מזלך גרם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם קִבְּלָהּ הֵימֶנּוּ בְּמָעוֹת** – שקיבל החוכר את השדה בכך וכך דינרים לשנה (ולא בתבואה), **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – אפילו היתה מכת מדינה, **אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוֹרוֹ** – שעל המעות לא נגזרה גזירת השדפון והחגב. ברם, אם חכר אותה בתבואה, כיון שנותן לבעל השדה מתוך אותה שדה, הרי אף על חכירותו נגזרה הגזירה **(״תפארת ישראל״).** והלכה כתנא קמא.

משנתנו אינה מתפרשת אלא בחכירות, שהרי באריסות לא שייך לומר ״מנכה לו מן חכורו״, שכן מה שימצאו יחלקו.

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד בחוכר שדה מחברו בכך וכך כורים לשנה, שפורע לו חכירתו מתוך אותה שדה, בין שעשתה תבואה לקויה בין שעשתה תבואה יפה.

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ – בחכירות, כגון **בַּעֲשֶׂרֶת כּוֹרִים חִטִּים לַשָּׁנָה, לָקְתָה** – התבואה, שהיו החיטים שדופות, **נוֹתֵן לוֹ** – החוכר לבעל השדה, עשרת הכורים חיטים שפסק עמו, **מִתּוֹכָהּ** – מתוך התבואה של אותה שדה, ואין בעל השדה יכול לדרוש ממנו שיקח לו חיטים יפות מן השוק. **הָיוּ חִטֶּיהָ יָפוֹת** – אם החיטים של אותה שדה היו משובחות, **לֹא יֹאמַר לוֹ** – החוכר לבעל השדה: **הֲרֵינִי לוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק** – חיטים בינוניות בשביל לתת לך חכירותך, **אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ** – מתוך אותה השדה, חיטים יפות.

יום שני

באור משנה ח

משנתנו דנה בחוכר, שהתנה עמו בעל השדה מה לזרוע, אם רשאי הוא לשנות אם לאו.

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ – בחכירות, בכך וכך כורים תבואה לשנה, על מנת **לְזָרְעָהּ שְׁעוֹרִים, לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים** – שהחיטים מכחישים את הקרקע יותר מן השעורים; **חִטִּים** – על מנת לזרעה חיטים, **יִזְרָעֶנָּה שְׁעוֹרִים** – רשאי הוא לזרעה שעורים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר** – לזרעה שעורים. בגמרא מבואר טעמו, שנאמר **(צפניה ג, יג):** ״שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית״, כלומר שאסור לשנות ממה שהתנו, ואפילו לטובה. ויש מבארים הטעם (בגמרא), שלדעת רבן שמעון בן גמליאל אין לזרוע בכל שנה מין אחר, ושמא זרעה בעל השדה חיטים בשנה שעברה, ואם יזרענה החוכר שעורים, נמצא מקלקל את השדה (כפירוש רש״י). ברם, בעלי התוספות מפרשים טעם זה להיפך, שלדעת רבן שמעון בן גמליאל אין לזרוע בכל שנה אותו מין, ושמא בעל השדה זרעה אשתקד שעורים, הלכך אסר רבן שמעון בן גמליאל על החוכר לזרעה שעורים כשהתנה עמו בעל השדה לזרעה חיטים. **תְּבוּאָה** – החוכר שדה מחברו על מנת לזרעה תבואה, **לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית** – שהקטנית מכחשת את הקרקע יותר מן התבואה; **קִטְנִית** – על מנת לזרעה קטנית, **יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה** – רשאי הוא לזרעה תבואה, שהרי השינוי הוא לטובה. ויש גורסים להיפך: קטנית לא יזרענה תבואה, תבואה יזרענה קטנית **(עיין ״תוספות יום טוב״).** **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר** – לשנות ממה שהתנה, כמו שבארנו הטעם לעיל. ולענין פסק הלכה הכל לפי טיב הקרקע, שאם התנה עמו בדבר שמכחיש את הקרקע מעט, אינו רשאי לשנות ולזרוע דבר שמכחיש הרבה, ואילו להיפך רשאי הוא לשנות **(רמב״ם; ברטנורא).**

בארנו משנתנו בחוכר, שכן המקבל שדה באריסות, הואיל והוא נותן לבעל השדה חלק מהיבול, כפי המוסכם ביניהם, אין בעל השדה מקפיד כל כך על הכחשת הקרקע, ובלבד שיקבל יבול משובח. הלכך רשאי האריס לשנות לדבר שהוא טוב יותר, אף על פי שמכחיש את הקרקע יותר מהדבר שהתנה עליו (רש״י; טור); ויש סוברים להיפך, שהמקבל שדה באריסות אסור לו לשנות בכלל, שהואיל ויש לבעל השדה חלק בגוף התבואה, יכול הוא לומר: רוצה אני במה שהתנינו ולא בדבר אחר (״מגיד משנה״ בשם הרמב״ן).

באור משנה ט

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ – בחכירות **(רש״י), לְשָׁנִים מְעֻטּוֹת** – פחות משבע שנים, **לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן** – שזרע פשתן מכחיש את הקרקע הרבה ושרשיו נשארים בקרקע עד שבע שנים **(ברטנורא), וְאֵין לוֹ בְּקוֹרַת שִׁקְמָה** – גזע אילן השקמה וענפיו קרויים קורות, לפי שעושים מהם קורות לבנין, ובאה המשנה ללמדנו, שאם חכר גם אילן

— שָׁנָה רִאשׁוֹנָה יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן, וְיֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת שִׁקְמָה.

י הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁבוּעַ אֶחָד בִּשְׁבַע מֵאוֹת זוּז — הַשְּׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן. קִבְּלָהּ הֵימֶנּוּ שֶׁבַע שָׁנִים בִּשְׁבַע מֵאוֹת זוּז — אֵין הַשְּׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן.

יא שְׁכִיר יוֹם — גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה. שְׁכִיר לַיְלָה — גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם. שְׁכִיר שָׁעוֹת — גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם. שְׁכִיר שַׁבָּת, שְׁכִיר חֹדֶשׁ, שְׁכִיר שָׁנָה, שְׁכִיר שָׁבוּעַ; יָצָא בַּיּוֹם — גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם; יָצָא בַּלַּיְלָה — גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם.

יב אֶחָד שְׁכַר אָדָם וְאֶחָד שְׁכַר בְּהֵמָה, וְאֶחָד שְׁכַר כֵּלִים — יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו),

פירוש ברטנורא

שקמה. עץ תאנה של יער הוא, וקוצצים ענפיו לקורות הבנין, והם חוזרים וגדלים, ופחות משבע שנים אינן נעשות קורות. הלכך קבלה לפחות משבע שנים לא יקוץ קורות שבה, דלאו אדעתא דקורות נחית, דבשנים מועטות אינם חוזרים לקורות. אבל קבלה לשבע שנים, שנה ראשונה זורעה פשתן וקוצץ שקמה שבה:

יא שכיר יום גובה כל הלילה. שלאחריו, שנאמר (ויקרא י"ט) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. ואי אפשר לומר שבשכיר לילה מדבר, שהרי אין שכירות משתלמת אלא בסופה, דכתיב (שם כ"ה) כשכיר שנה בשנה, ודרשינן מינה [בבא מציעא ס"ה ע"א] שכירות של שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת. אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שקיעת החמה. וכי כתיב לא תבא על כרחך בשכיר לילה תוקמיה, שנשתעבד לו לבוקר משכלתה שכירותו. וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה, דהא לא משתעבד ליה עד הבוקר: **שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה.** הכי קאמר, שכיר שעות דיום גובה כל היום, שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה: **שכיר שבוע.** שמיטה: **יצא ביום.** שכלתה שכירותו לבוקר או ביום, גובה כל היום. וכיון ששקעה חמה עובר עליו: **יצא בלילה.** שכלתה שכירותו בלילה: **גובה כל הלילה וכל היום.** דכיון דמשכה פעולתו משתחשך הוי ליה שכיר לילה, ואינו עובר עליו בבוקר עד למחרת בשקיעת החמה:

יב אחד שכר בהמה ואחד שכר כלים. דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך, כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים: **לא תבעו אינו עובר עליו.** דכתיב

משניות מבוארות – קהתי

השקמה אגב הקרקע, הואיל וחכרו לשנים מועטות, אינו רשאי לקצוץ ממנו ענפים, לפי שבפחות משבע שנים אינם חוזרים וגדלים לכדי קורות, ונמצא שלא על דעת הקורות ירד לשדה, שהרי חייב הוא להחזיר לבעל השדה את אילן השקמה כמו שהיה. **קִבְּלָהּ הֵימֶנּוּ לְשֶׁבַע שָׁנִים** – שחכר את השדה ואילן השקמה לשבע שנים, **שָׁנָה רִאשׁוֹנָה** – של חכירתו, **יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן** – רשאי הוא לזרעה פשתן, שלאחר שבע שנים חוזרת השדה לישנה, **וְיֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת שִׁקְמָה** – ורשאי הוא לקצוץ ענפים מאילן השקמה, שהרי במשך שבע שנים של חכירתו יגדלו הענפים ויחזרו לאיתנם, ונמצא מחזיר את השדה כמו שהיתה בשעה שקיבל אותה.

בארנו משנתנו בחכירות (כפירוש רש"י). שכן אם קיבל את השדה באריסות, יכול הוא לזרוע מה שירצה אפילו תוך שבע שנים, כיון שיש לבעל השדה חלק בתבואה. ויש חולקים על כך (עיין "תוספות יום טוב").

יום שלישי

באור משנה י

הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ – בין באריסות בין בחכירות (**"מגיד משנה"**), **לְשָׁבוּעַ אֶחָד** – לשבע שנות השמיטה, **בִּשְׁבַע מֵאוֹת זוּז** – לשבוע כולו, **הַשְּׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן** – שנת השמיטה עולה למנין השנים, שאינו מנכה לו בשביל שנת השמיטה; **קִבְּלָהּ הֵימֶנּוּ שֶׁבַע שָׁנִים בִּשְׁבַע מֵאוֹת זוּז** – שלא אמר "לשבוע", אלא "לשבע שנים", **אֵין הַשְּׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן** – ויושב בשדה שבע שנות תבואה חוץ משנת השמיטה שבהן.

באור משנה יא

"מצוות עשה ליתן שכר השכיר בזמנו, שנאמר (דברים כד, טו): "ביומו תתן שכרו". ואם אחרו לאחר זמנו, עובר ב"לא תעשה", שנאמר (שם): "ולא תבוא עליו השמש" (רמב"ם הל' שכירות יא, א); וכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר". משנתנו באה ללמד, מתי זמנו של שכיר לגבות את שכרו, ומתי עובר בעל הבית על "לא תלין" ועל "ביומו תתן שכרו".

שְׁכִיר יוֹם – העובד ביום וגומר מלאכתו בערב, **גּוֹבֶה** – שכרו, **כָּל הַלַּיְלָה** – שלאחריו; ואם לא שילם לו בעל הבית עד הבוקר, עובר על מה שנאמר (**ויקרא יט, יג**): "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר". ופירשו חכמים, שפסוק זה בא ללמד בשכיר יום, שגובה כל הלילה (ברייתא בגמרא). **שְׁכִיר לַיְלָה** – העובד בלילה וגומר מלאכתו בבוקר, **גּוֹבֶה** – שכרו, **כָּל הַיּוֹם** – שלאחריו, ואם לא שילם לו בעל הבית עד ששקעה החמה, עובר על מה שנאמר: "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש". בגמרא מבואר, שהואיל ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף, שנאמר (**ויקרא כה, נג**): "כשכיר שנה בשנה" – שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת, נמצא שאין בעל הבית משתעבד לשכיר יום עד שקיעת החמה, ועליו נאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר"; ומה שכתוב "לא תבוא עליו השמש" על כרחך בשכיר לילה מדבר, שנשתעבד לו בבוקר, משכלתה שכירותו. **שְׁכִיר שָׁעוֹת** – ששכרו בעל הבית לעבוד אצלו כמה שעות, **גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם** – בגמרא מבואר, שכוונת המשנה היא: שכיר שעות בלילה גובה כל הלילה; שכיר שעות ביום גובה כל היום. **שְׁכִיר שַׁבָּת** – ששכרו בעל הבית לעבוד שבוע ימים, **שְׁכִיר חֹדֶשׁ** – ששכרו לעבוד חודש ימים, **שְׁכִיר שָׁנָה** – ששכרו לעבוד שנה שלמה, **שְׁכִיר שָׁבוּעַ** – ששכרו לעבוד שבע שנות השמיטה, **יָצָא בַּיּוֹם** – גמר מלאכתו ביום, **גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם** – ואם לא שילם לו בעל הבית עד ששקעה החמה עובר על "לא תלין". **יָצָא בַּלַּיְלָה** – גמר מלאכתו בלילה, **גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם** – בגמרא מבואר, שהסיפא כדעת רבי שמעון היא, החולק על תנא קמא וסובר, ששכיר שעות בלילה גובה כל הלילה וכל היום, אבל לדעת תנא קמא, יצא בלילה גובה כל אותו הלילה, וכן הלכה (**רמב"ם הל' שכירות יא, ב**).

יום רביעי

באור משנה יב

משנתנו מוסיפה ללמד בדיני שכר שכיר.

אֶחָד שְׁכַר אָדָם – בין שכר פעולת האדם, **וְאֶחָד שְׁכַר בְּהֵמָה** – ובין שכר מלאכת הבהמה, **וְאֶחָד שְׁכַר כֵּלִים** – ובין שכר השימוש בכלים, **יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ", וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר"** – שאם לא שילם בעל הבית את השכר בזמנו, עובר על מצוות אלו. בגמרא למדים זה ממה שכתוב (**דברים כד, יד**): "לא תעשק שכיר... אשר בארצך". ודרשו: בארצך – כל שבארצך, לרבות שכר בהמה וכלים כשכר אדם. וכן למדים ממה שכתוב: "לא תלין פעולת שכיר אתך" – כל שפעולתו אתך.

וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יט, יג). **אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ; לֹא תְּבָעוֹ — אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. הִמְחָהוּ אֵצֶל חֲנָנִי אוֹ אֵצֶל שֻׁלְחָנִי — אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. שָׂכִיר, בִּזְמַנּוֹ — נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; עָבַר זְמַנּוֹ — אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁתְּבָעוֹ — הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. גֵּר תּוֹשָׁב — יֶשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ", וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר".**

יג הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין, וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יא)**: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד". הָיוּ לוֹ שְׁנֵי כֵלִים — נוֹטֵל אֶחָד וּמַנִּיחַ אֶחָד; וּמַחֲזִיר אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם. וְאִם**

פירוש ברטנורא

אתך, לדעתך שלא מדעתו: **המחהו.** נתקו מאצלו והעמידו אצל חנוני ואמר לו תן לפועל זה בדינר פירות ואני אשלם, או אמר לשלחני תן לו בדינר מעות: **אינו עובר עליו.** דכתיב אתך, ולא שהמחהו אצל חנוני: **שכיר בזמנו נשבע ונוטל.** משום דבעל הבית טרוד בפועליו ולפעמים סבור שנתן והוא לא נתן, שקלוה לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר: **שלא בזמנו.** אף על גב דבעל הבית טרוד בפועליו, כי מטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר, ולא חשיד בעל הבית שהוא עובר על בל תלין: **גר תושב.** שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבלות. אין בו משום לא תלין, דכתיב ברישא דקרא רעך, רעך ולא גר תושב:

יג המלוה את חבירו. והגיע זמן ולא פרעו: **לא ימשכננו.** ליקח ממנו משכון בעל כרחו ואפילו בשוק, אלא ע"י שליח בית דין, שיקח ממנו ברשות ב"ד: **ולא יכנס לביתו.** אפילו שליח ב"ד לא יכנס לביתו. וכל שכן בעל חוב עצמו: **היה לו שני כלים.** וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם: **נוטל אחד ומחזיר אחד.** בשעה שהוא צריך לזה, יחזירנו ויעכב השני אצלו, כדמפרש ואזיל, מחזיר את המחרישה ביום: **מת.** הלוה. אין משיב העבוט ליורשים,

משניות מבוארות – קהתי

אֵימָתַי – עובר בעל הבית? **בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ** – שתבע השכיר את שכרו ממנו ולא נתן לו; **לֹא תְּבָעוֹ** – אבל אם השכיר לא תבעו, **אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו** – משום "ביומו תתן שכרו" ומשום "לא תלין". בגמרא מבואר, שהוא הדין אם תבעו ולא היו לו מעות ליתן לו, שאינו עובר. **הִמְחָהוּ אֵצֶל חֲנָנִי** – מסר לו בעל הבית המחאה לחנווני, שיתן לו מזונות בסכום השכר המגיע לו, **אוֹ אֵצֶל שֻׁלְחָנִי** – או שמסר לו המחאה לשולחני, המחליף ופורט מעות, שיתן לו מעות, וקיבל עליו החנווני או השולחני ליתן לו, **אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו** – בגמרא מובאת ברייתא: "לא תלין פעולת שכיר", יכול אפילו לא תבעו? תלמוד לומר: "אתך" – **לדעתך** (כלומר לרצונך, שאין המניעה אלא מצד רצונך לסלק לו בזמנו; אבל כשלא תבענו, ניכר שאין השכיר רוצה ליטול עדיין – **"תורה תמימה"**); יכול אפילו אין לו? תלמוד לומר: אתך – **שיש אתך**; יכול אפילו המחהו אצל חנווני ואצל שולחני? תלמוד לומר: אתך – ולא שהמחהו אצל חנווני ואצל שולחני". **שָׂכִיר, בִּזְמַנּוֹ** – שכיר שתבע את שכרו מבעל הבית בזמן שחל חיוב התשלומים, ובעל הבית טען שכבר שילם, **נִשְׁבָּע** – השכיר, שלא קיבל עדיין את שכרו, **וְנוֹטֵל** – את השכר מבעל הבית. ואף על פי שבשבועות של תורה הנתבע נשבע ונפטר, מכל מקום כאן תיקנו חכמים שהשכיר יישבע ויטול, משום שבעל הבית טרוד בעסקיו, ומתוך כך טועה הוא לפעמים וסבור שנתן, ואילו השכיר שדעתו נתונה לקבלת שכרו, אינו עלול לטעות. במה דברים אמורים? כששכרו בעל הבית בעדים, אבל אם שכרו שלא בעדים, נאמן בעל הבית במיגו, היינו מתוך שיכול לומר: "לא שכרתיך" נאמן הוא לומר: שכרתיך ושילמתי לך שכרך (**גמרא שבועות מה, ב**). **עָבַר זְמַנּוֹ** – אבל אם תבע שכרו לאחר שעבר זמן חיוב התשלומים, כגון שהיה שכיר יום ותבע שכרו ביום שלאחריו, **אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל** – אלא בעל הבית נשבע שכבר שילם לו, ונפטר מלשלם, שאף על פי שהוא טרוד בעסקיו, מכל מקום כשמגיע זמן חיובו לשלם, הריהו נותן דעתו על כך וזוכר, ואינו חשוד שיעבור על "לא תלין". **אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁתְּבָעוֹ** – בסוף זמנו, כגון שהיה שכיר יום ותבעו בסוף הלילה, או שהיה שכיר לילה ותבעו בסוף היום (**גמרא; הרא"ש**), ואמר לו בעל הבית בפני העדים, שישלם לו אחר כך, **הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל** – ומבואר בגמרא: דווקא כל אותו היום של תביעה, כגון אם עבד ביום שני עד הערב, שזמנו לגבות שכרו כל ליל שלישי, נמצא כל ליל שלישי נשבע ונוטל, ואילו ביום שלישי אינו נוטל בשבועה; ואם הביא עדים שתבעו בסוף ליל שלישי, הרי זה נשבע ונוטל כל יום שלישי; אבל מליל רביעי והלאה המוציא מחברו עליו הראיה. וכן אם הביא עדים שהיה תובעו והולך עד יום חמישי בבוקר, הרי זה נשבע ונוטל כל יום חמישי (**הרא"ש; רמב"ם הל' שכירות יא, ו**). **גֵּר תּוֹשָׁב** – גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח והוא אוכל נבלות (עיין באורנו לעיל ה, ו). **יֶשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ"** – שפסוק זה נאמר אף על גר תושב, שנאמר שם (**דברים כד, יד**): "או מגרך אשר בארצך בשעריך", ודרשו: "בשעריך" – זה אוכל נבלות, שנאמר בו (**דברים יד, כא**): "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה"; **וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר"** – שפסוק זה אינו מדבר אלא בישראל, שנאמר שם בתחילת הפסוק (**ויקרא יט, יג**): "לא תעשק את רעך", ודרשו: רעך ולא גר תושב.

באור משנה יג

משנה זו עוסקת בדין הבא למשכן את חברו על חובו. בענין זה נאמר בתורה (**דברים כד, י-יג**): "כי תשה ברעך משאת מאומה, לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו. בחוץ תעמוד, והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה. ואם איש עני הוא, לא תשכב בעבוטו. השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך, ולך תהיה צדקה לפני ה' א־להיך". משנתנו באה ללמד פרטי הדינים הנלמדים מפרשה זו.

הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ – והגיע זמן הפירעון ולא פרעו, **לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין** – לא יטול ממנו משכון בעל כורחו, ואפילו מחוץ לביתו, אלא על ידי שליח בית דין, שיטול משכון מן הלווה ברשות בית דין. **וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל מַשְׁכּוֹנוֹ** – בגמרא מבואר: אפילו שליח בית דין לא ייכנס לביתו של הלווה למשכנו, אלא עומד מבחוץ והלה מוציא לו משכון, **שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד** והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה", ודרשו בברייתא בגמרא: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד", איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא? אלא מה תלמוד לומר "והאיש"? לרבות שליח בית דין, (כלומר שפירושו של הכתוב כך הוא: בחוץ תעמוד, אתה והאיש שהוא שליח בית דין, וזה אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה – **רש"י**). ההבדל, איפוא, בין המלוה לשליח בית דין, ששליח בית דין נוטל משכון מיד הלווה, כשהוא מחוץ לביתו, אפילו בעל כורחו, ואילו המלוה עצמו אינו נוטל משכון מיד הלווה אלא אם כן הוא נותן לו מדעתו (**גמרא; רמב"ם**). **הָיוּ לוֹ שְׁנֵי כֵלִים** – כלומר אם משכנו בשני כלים, שהיה חובו כנגד שניהם, **נוֹטֵל אֶחָד וּמַנִּיחַ אֶחָד** – ומחזיר כלי אחד ללווה בשעה שהוא צריך לו, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **וּמַחֲזִיר אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם** – כגון אם הלווה היה עני והמלוה נטל ממנו כר ומחרשה לשם משכון, חייב הוא להחזיר לו את הכר בכל ערב, כדי לישון עליו, ואת המחרשה בכל בוקר, כדי לעשות בה מלאכתו. **וְאִם מֵת** – הלווה, **אֵינוֹ מַחֲזִיר לְיוֹרְשָׁיו** – אין המלוה מחזיר את

מֵת – אֵינוֹ מַחֲזִיר לִיוֹרְשָׁיו. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף לְעַצְמוֹ אֵינוֹ מַחֲזִיר אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וּלְהַלָּן מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה – אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, יז): "**וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה**". **הַחוֹבֵל אֶת הָרֵחַיִם – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵלִים,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, ו): "**לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב**". **וְלֹא רֵחַיִם וָרֶכֶב בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "**כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל**".

פרק עשירי

א הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם שֶׁנָּפְלוּ – שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִים בְּעֵצִים וּבָאֲבָנִים וּבֶעָפָר; וְרוֹאִים אֵלּוּ אֲבָנִים הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּבֵּר. אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר מִקְצַת אֲבָנָיו – נוֹטְלָן וְעוֹלוֹת לוֹ מִן הַחֶשְׁבּוֹן.

פירוש ברטנורא

שאין כאן מצות השבת העבוט, דהשב תשיב לו את העבוט כתיב (דברים כ"ד), לו ולא ליורש: **עד שלשים יום.** זמן בית דין. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: **בין שהיא עניה בין שהיא עשירה וכו'.** משום דאיכא למאן דאמר, עניה הוא דאין ממשכנין, שמתוך שאתה צריך להחזיר לה והיא נכנסת ויוצאת אצלך, אתה משיאה שם רע בשכנותיה, אבל עשירה דליכא למימר הכי, אימא ממשכנין, קמשמע לן האי תנא דלא, דכתיב לא תחבול בגד אלמנה, אחד עניה ואחד עשירה במשמע: **משום שני כלים.** העליונה רכב. והתחתונה רחים:

י א הבית והעליה של שנים. הבית של אחד, ועלייה של אחר: **שניהם חולקים.** לפי שאין ניכר אלו אבנים של עליון ואלו אבנים של תחתון: **ורואים אלו אבנים הראויות להשתבר.** שאם נחבם הבית מיסודו ונפל תחתיו, יש לדעת שהתחתונות נשברו. ואם עליונו של כותל נפל להלן ממנו הרבה, העליונות נשברו, שנפלו ממקום גבוה, והתחתונות שלימות שנפלו ממקום נמוך. ורישא דתנא שניהם חולקים, מיירי שנפל הכותל בלילה ופנו את האבנים מיד, וליכא למיקם אי בחבסה נפל ותתאה אתבור, אי בחבטה נפל ועלייתא אתבור: **מקצת אבניו.** והן שלמות: **נוטלן.** וכגון שהלה טוען בקצת מהן שהוא אמת, ובקצת אומר שאינו יודע, שכיון שהוא מודה במקצת הוה ליה מחוייב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. אבל אם אמר על כולן איני יודע, ישבע שאינו יודע וחולק עם חברו בשוה:

משניות מבוארות – קהתי

העבוט ליורשיו, שנאמר: "השב תשיב לו את העבוט", ודרשו: לו ולא ליורשיו. מכאן אמרו בגמרא, שאף על פי שמחזירים את המשכון ללווה בשעה שהוא צריך לו, מכל מקום ממשכנים אותו, כדי שלא תהא שביעית משמטת את החוב (שהמלווה על המשכון אין החוב משמט – **רש"י**), ולא יעשה מיטלטלין אצל בניו, כלומר שאם ימות הלווה יוכל לגבות חובו מהמשכון, שמשעה שנטל המלוה את המשכון קנאו, וכשמחזירו ללווה הריהו כפיקדון אצלו (**רש"י**). והטעם שחוזרים וממשכנים, מבארים בעלי התוספות, כדי שלא יוכל הלווה לכפור, וגם ימהר לפרוע חובו, כי מתבייש שבכל יום ויום יחזירו משכונו (**עיין תוספות רבי עקיבא איגר**). **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף לְעַצְמוֹ** – ללווה עצמו, **אֵינוֹ מַחֲזִיר** – את המשכון, **אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שהוא זמן בית דין. **וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וּלְהַלָּן מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין** – מוכר את הכלים, שנטל לשם משכון, בבית דין, וגובה את חובו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אלא כל שהלווה צריך למשכון, לעולם נוטל ומחזיר, ואסור למכרו. ברם, אם היה המשכון מדברים שאין הלווה צריך להם, ואין מחזירים אותם לו, הרי המלוה מניח את המשכון אצלו עד שלושים יום, ואחר כך מוכרו בבית דין. **אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה, אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ** – אפילו על ידי שליח בית דין, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה"** – הרמב"ם כותב, שאפילו בשעת ההלואה אין ממשכנים אותה (**הל' מלוה ולוה ג, א**), אבל יש מפרשים משנתנו דווקא שלא בשעת הלואה, אבל בשעת ההלואה מותר ליטול ממנה משכון, שאין זה נקרא חובל (**עיין "תוספות יום טוב"; ועיין השגות הראב"ד, ו"מגיד משנה" על הרמב"ם שם**). **הַחוֹבֵל אֶת הָרֵחַיִם** – הנוטל ריחיים לשם משכון, ומדובר כאן בריחיים של יד, שהוא מיטלטל ואפשר למשכנו, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵלִים** – שיש בריחיים: הרכב, שהיא האבן העליונה, והריחיים, שהיא האבן התחתונה, שֶׁנֶּאֱמַר: **"לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב"** – וכיון שפירש הכתוב את שניהם ("ריחיים ורכב"), אף על פי שהם למלאכה אחת, הרי שבא ללמד, שחייב החובל על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. **וְלֹא רֵחַיִם וָרֶכֶב בִּלְבַד אָמְרוּ** – חכמים, שהחובל אותם חייבו הכתוב משום שני כלים, **אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ** – כגון כלי בישול ואפייה, שאם חבל הרבה מכלים אלו, חייב על כל כלי בפני עצמו, ואפילו חבל שני כלים ששניהם צריכים למלאכה אחת, לוקה על כל אחד בפני עצמו, כמו בריחיים ורכב. שֶׁנֶּאֱמַר: **"כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל"** – והרי זה בא לרבות שאר כלים של אוכל נפש. בגמרא מובאת ברייתא: "חבל זוג של ספרים וצמד של פרות, יכול לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר: "לא יחבול ריחיים ורכב", מה ריחיים ורכב שהם מיוחדים שני כלים, ועושים מלאכה אחת, וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, אף כל דברים שהם שני כלים מיוחדים, ועושים מלאכה אחת, חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו" (**עיין הרא"ש**).

המפרשים מקשים על מה ששנינו ברישא: "ומחזיר את הכר בלילה ואת המחרשה ביום", והלא המחרשה דבר שעושים בו אוכל נפש הוא, ואסור לחבול אותה? ומתרצים, כגון שמשכנו בלילה, שאינו זמן מלאכת החרישה ולא אסרה תורה אלא שלא למשכנו בשעה שהוא ראוי לעשות מלאכה. וכן אמרו בירושלמי: קרדום ומחרשה שדרכן לעשות מלאכה ביום חובלן בלילה ומחזירן ביום ("מגיד משנה" בשם הרשב"א והרמב"ן). ויש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שמסרה הלווה מרצונו (המאירי).

יום חמישי

באור משנה א

הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם – הבית של אחד והעלייה של אחר, **שֶׁנָּפְלוּ** – ואין ניכר במפולת איזה חלק הוא של בעל הבית ואיזה של בעל העלייה, כגון שנפלו בלילה ובני רשות הרבים פינו את הכל, **שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִים בָּעֵצִים וּבָאֲבָנִים וּבֶעָפָר** – לפי גובה הכתלים; **וְרוֹאִים אֵלּוּ אֲבָנִים הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּבֵּר** – כאן באה המשנה ללמד דין שני בכגון שהמפולת נשארה וניכר היכן חלקו של כל אחד בה, כגון אם נתמוטט הבית מיסודו, הרי ניכר, שהאבנים התחתונות לבעל הבית והעליונות לבעל העלייה, ואם נפל הבית ממקומו ולהלן, הרי ניכר שהאבנים החיצונות לבעל העלייה והפנימיות לבעל הבית, ולפי זה חולקים הם ביניהם; הלכך אם מקצת האבנים נשתברו, רואים אבניו של מי ראויות היו להישבר, שאם נתמוטט הבית ונפל תחתיו, בידוע שהאבנים התחתונות נשברו, ואם נפלו האבנים ממקום הבית ולהלן, בידוע שהאבנים העליונות נשברו. **אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר מִקְצַת אֲבָנָיו** – שלא נשתברו, **נוֹטְלָן** – אף על פי שהן גדולות ויפות משאר האבנים, **וְעוֹלוֹת לוֹ מִן הַחֶשְׁבּוֹן** – שחברו נוטל כנגדן אבנים שלמות אף על פי שאינו מכירן, והשאר חולקים. בגמרא

ב הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם, נִפְחֲתָה הָעֲלִיָּה וְאֵין בַּעַל הַבַּיִת רוֹצֶה לְתַקֵּן — הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה יוֹרֵד וְדָר לְמַטָּה, עַד שֶׁיְּתַקֵּן לוֹ אֶת הָעֲלִיָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַתַּחְתּוֹן נוֹתֵן אֶת הַתִּקְרָה, וְהָעֶלְיוֹן אֶת הַמַּעֲזִיבָה.

ג הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם שֶׁנָּפְלוּ, אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִבְנוֹת — הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת וְדָר בְּתוֹכוֹ, עַד שֶׁיִּתֶּן לוֹ אֶת יְצִיאוֹתָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף זֶה דָּר בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר; אֶלָּא בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת וְאֶת הָעֲלִיָּה, וּמְקָרֶה אֶת הָעֲלִיָּה, וְיוֹשֵׁב בַּבַּיִת עַד שֶׁיִּתֶּן לוֹ אֶת יְצִיאוֹתָיו.

ד וְכֵן בֵּית הַבַּד שֶׁהוּא בָּנוּי בַּסֶּלַע, וְגִנָּה אַחַת עַל גַּבָּיו וְנִפְחֵת — הֲרֵי בַּעַל הַגִּנָּה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה

פירוש ברטנורא

ב הבית והעליה. המשכיר לחבירו עלייה שעל גבי ביתו ואמר לו עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך, ונפחתה העלייה בארבעה טפחים על ארבעה טפחים, דהשתא אם בא זה להשתמש בעלייה צריך שישתמש חציו למעלה וחציו למטה: **ואין בעל הבית רוצה לתקן.** העלייה: **הרי בעל העליה יורד ודר למטה.** לגמרי. דהא שעבד ביתא לעלייה. ולא כפינן ליה לדור חציו למעלה וחציו למטה: **מעזיבה.** טיח של טיט שנותנים על התקרה. רבי יוסי סבר מעזיבה אשוויי גומות היא, ואשוויי גומות על העליון לאשוויי. ורבנן סברי מעזיבה אחזוקי תקרה היא, ואחזוקי תקרה תחתון בעי לאחזוקי. והלכה כחכמים:

ג הבית והעליה של שנים. בית של זה ועלייה של זה: **אמר בעל עליה לבעל הבית לבנות.** החומה והתקרה התחתונה המוטלין עליו לבנות: **בונה בית.** ותקרה התחתונה שעליו, ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו, ואחר כך יוצא ממנו ובונה עלייתו: **אמר רבי יהודה אף זה דר בתוך של חבירו.** אם כן הוא, בעל העליה זו כשזה מחזיר לו יציאותיו נמצא שדר כל הימים הללו בתוך של חבירו. ואף על פי שזה אינו חסר דהא בלאו הכי לא הוי בני לה, מכל מקום זה נהנה, שאלולי בית זה לא היה לו מקום לדור שם. וקסבר זה נהנה וזה אינו חסר, חייב: אלא בונה את הכל, **ומקרה את העליה.** למעלה וכל הצריך לה: **ויושב בבית.** התחתון, דהוי ליה זה לא נהנה, שהרי עלייתו מוכנת לו לדור בה, וזה לא חסר, דהא לא הוה בני לה ולא חזיא ליה:

ד בית הבד. בית לעצור זיתים: **וגנה אחת על גביו.** ובית הבד של אחד וגינה של אחר: **ונפחת.** בארבעה טפחים על ארבעה טפחים ואינו ראוי לזרוע

משניות מבוארות – קהתי

מבואר, שמדובר כאן בכגון שחברו מודה לו על חלק מהאבנים שהכיר שהן שלו, ועל השאר הוא אומר שאינו יודע, שהואיל והוא מודה במקצת הרי הוא מחוייב שבועה, ומתוך שאינו יכול להישבע, שהרי הוא טוען: איני יודע, חייב הוא לשלם. אבל אם אמר על הכל שאינו יודע, הרי הוא נשבע שבועה מדרבנן שאינו יודע, וחולקים בשווה.

באור משנה ב

הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם – בגמרא מבואר, שמדובר כאן במי שיש לו בית ועלייה על גביו, והשכיר את העלייה לחברו: **נִפְחֲתָה הָעֲלִיָּה** – נשברה רצפת העלייה, שהיא תקרת בעל הבית, **וְאֵין בַּעַל הַבַּיִת רוֹצֶה לְתַקֵּן** – שכן אם נפחתה העלייה בארבעה טפחים או יותר חייב בעל הבית לתקן; ואם אינו רוצה לתקן, **הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה יוֹרֵד וְדָר לְמַטָּה** – עם בעל הבית, **עַד שֶׁיְּתַקֵּן לוֹ אֶת הָעֲלִיָּה** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שאמר המשכיר לשוכר: "עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך", שהואיל ואמר "על גבי בית זה" הרי שעבד את הבית לעלייה; הלכך אם לא תיקן בעל הבית את רצפת העלייה שנפחתה, הרי בעל העלייה יורד ודר בבית עם בעל הבית, עד שיתקן. אבל אם אמר לו: "עלייה זו אני משכיר לך" ולא אמר לו "שעל גבי בית זה", כל שנפלה העלייה, אינו צריך ליתן לו אחרת, ומשלם לו השוכר דמי שכירות כפי הזמן שדר בעלייה. ברם, אם אמר לו "עלייה" סתם, חייב להשכיר לו עלייה אחרת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַתַּחְתּוֹן נוֹתֵן אֶת הַתִּקְרָה, וְהָעֶלְיוֹן אֶת הַמַּעֲזִיבָה** – רבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שאין בעל הבית חייב לתקן אלא את התקרה, היינו הקורות והקרשים, ואילו המעזיבה, היינו הטיח של טיט שטחים על הקורות, על בעל העלייה (השוכר) לתקן. בגמרא מבואר טעם מחלוקתם, שלדעת רבי יוסי לא באה המעזיבה אלא להשוות את הגומות, ולכן על בעל העלייה לעשות את זה, ולדעת תנא קמא באה המעזיבה לחזק את התקרה, ולכן על בעל הבית לעשותה. והלכה כתנא קמא.

בארנו משנתנו בשוכר ומשכיר ולא בשותפים (כמו במשנה הקודמת), לפי שבשותפים אין התחתון חייב לתקן את התקרה בשביל בעל העלייה (רש"י; ועיין הרא"ש).

יום ששי
באור משנה ג

הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם – בית של זה ועלייה של זה, **שֶׁנָּפְלוּ** – והרי בעל העלייה אינו יכול לבנות את עלייתו עד שייבנה הבית התחתון; ולפיכך **אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת** – את ביתו התחתון, כדי שיבנה עלייתו על גביו, **וְהוּא** – בעל הבית, **אֵינוֹ רוֹצֶה לִבְנוֹת** – את ביתו, **הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת** – התחתון, כדרך שהיה בנוי (**המאירי**), **וְדָר בְּתוֹכוֹ, עַד שֶׁיִּתֶּן לוֹ אֶת יְצִיאוֹתָיו** – שהוציא על בנין הבית, ואז יצא מן הבית ויבנה עלייתו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף זֶה** – בעל העלייה, **דָּר בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ** – לאחר שבעל הבית משלם לו את יציאותיו, נמצא שהיה דר בבית חברו, והרי שבעל העלייה **צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר** – לשלם לבעל הבית שכר דירה; ואף על פי שבעל הבית אינו חסר, שהרי בלעדי כן לא היה בונה את הבית, מכל מקום הרי בעל העלייה נהנה, שאילולא בית זה לא היה לו מקום לדור, וסובר רבי יהודה: זה נהנה וזה אינו חסר חייב (**רש"י; ברטנורא**); **אֶלָּא בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת וְאֶת הָעֲלִיָּה, וּמְקָרֶה אֶת הָעֲלִיָּה** – ונותן תקרה על העלייה, כלומר שגומר את בנין כל הבית, **וְיוֹשֵׁב בַּבַּיִת** – התחתון, **עַד שֶׁיִּתֶּן לוֹ** – בעל הבית, **אֶת יְצִיאוֹתָיו** – שהוציא על בנין הבית התחתון; והואיל ועלייתו מוכנת לדירה, נמצא שאין הוא נהנה מדירתו של זה, ואין הוא צריך להעלות לו שכר דירה (**רש"י**). ויש מקשים, שמכל מקום נהנה הוא, שאין הוא צריך לעלות, ומכאן גורסים הם: ומקרה את העלייה ויושב בתוכה, היינו בעלייה, ולא יניח לבעל הבית להיכנס בתוכו עד שיתן לו הוצאותיו (**תוספות**).

באור משנה ד

וְכֵן בֵּית הַבַּד – בית שסוחטים בו זיתים לשמן, **שֶׁהוּא בָּנוּי בַּסֶּלַע** – כלומר בתוך ההר, **וְגִנָּה אַחַת עַל גַּבָּיו** – על גבי בית הבד; ובית הבד של אחד והגינה של אחר, **וְנִפְחֵת** – ונשבר הגג של בית הבד, שהוא קרקע הגינה, באופן שאין בעל הגינה יכול לזרוע גינתו, **הֲרֵי בַּעַל הַגִּנָּה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ לְמַטָּה** – בתוך בית הבד, **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה** – בעל בית הבד, **לְבֵית בַּדּוֹ כִּפִּין** – תקרה מקומרת, העשויה כעין כיפה (בצורת חצי עיגול). ויתן בעל הגינה עליה עפר ויזרע. **הַכֹּתֶל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם** – שאנוס הוא. **נָתְנוּ לוֹ זְמַן לָקוֹץ אֶת הָאֵילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל** – שראו בית דין שהכותל והאילן רעועים, והם נוטים ליפול, וקבעו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל; ומבואר בגמרא, שזמן בית דין היינו שלושים יום; **וְנָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן** –

לְבֵית בַּדּוֹ כִּפִּין. הַכֹּתֶל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ — פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. נָתְנוּ לוֹ זְמַן לָקוֹץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל, וְנָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן — פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן — חַיָּב.

ה מִי שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ וְנָפַל, וְאָמַר לוֹ: פַּנֵּה אֲבָנֶיךָ, וְאָמַר לוֹ: הַגִּיעוּךָ — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו, אָמַר לוֹ: הֵילָךְ אֶת יְצִיאוֹתֶיךָ, וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי, וְאָמַר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו, אָמַר לוֹ: הֵילָךְ שְׂכָרְךָ וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הַמּוֹצִיא מוֹצִיא, וְהַמְזַבֵּל מְזַבֵּל. אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין לוֹבְנִין לְבֵנִים; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְבֵנִים. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא, וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה; וְאִם הִזִּיק — מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף מְתַקֵּן הוּא אֶת מְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ו שְׁתֵּי גִנּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, וְהַיָּרָק בֵּינֵתַיִם — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֶׁל עֶלְיוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל תַּחְתּוֹן. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אִם יִרְצֶה הָעֶלְיוֹן לִקַּח אֶת עֲפָרוֹ — אֵין כָּאן יָרָק. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם יִרְצֶה הַתַּחְתּוֹן לְמַלּוֹאוֹת

פירוש ברטנורא

כבתחילה: **כיפין.** תקרה עשויה בעגול כמין קשת ועליה יתן בעל הגנה עפר ויזרע: **פטור מלשלם.** דמאי הוה ליה למיעבד, אנוס הוא: **נתנו לו זמן.** בית דין, שלשים יום לסתור ולקוץ:

ה ונפל. לתוך גינת חבירו: **הגיעוך.** זכה בהן ופנה אותן לעצמך: **אין שומעין לו.** אם אין זה רוצה אין קונה אותן, וחייב הלה לפנותן: **בתבן ובקש.** ללקט לו משלו או משל הפקר: **אין שומעין לו.** אע"ג דבכל דוכתא אית לן שוה כסף ככסף, גבי שכיר אינו כן, דלא תלין פעולת שכיר כתיב, אמאי דאתני בהדיה משמע: **המוציא מוציא והמזבל מזבל.** כשזה מוציאו מן הרפת לרשות הרבים יהא מוכן הנושאו לזבל, ואינו רשאי להשהותו שם: **גובלין טיט.** לתת מיד בבנין: **והבונה בונה.** מקבלן מיד המביא ובונה: **מתקן.** מזמן ברה"ר כל שלשים יום, ואינו חייב בנזקין. ואין הלכה כרשב"ג:

ו שתי גינות. של שני בני אדם סמוכות זו לזו. האחת קרקעיתה גבוה, ושאצלה קרקעיתה נמוך: **והירק בנתים.** בוקיפת הגובה, שזו גבוה מזו: **של עליון.** שהרי עפרו הוא ומשלו הוא יונק: **של תחתון.** שעל אוירו היא מונחת: **מאחר ששניהם יכולים למחות.** שלא יהא ירק זה כאן. עליון ליטול עפרו, ותחתון

משניות מבוארות – קהתי

והזיקו, **פָּטוּר** – מלשלם, **לְאַחַר הַזְּמַן** – אבל אם נפלו לאחר הזמן והזיקו, **חַיָּב** – לשלם, הואיל ולא קצץ את האילן ולא סתר את הכותל עד הזמן שקבעו לו בית דין.

בארנו ברישא בבית הבד וגינה של שותפים, שבית הבד של אחד והגינה של אחר (כפירוש רש"י). ואף על פי שלמעלה במשנה ב, בענין הבית ועלייה שנפתחה העלייה, בארנו דווקא בשוכר ומשכיר, לפי שבשותפים אין התחתון חייב לתקן את התקרה בשביל בעל העלייה, מכל מקום כאן שונה הדין, לפי שגם בעל בית הבד צריך לתקרה, שלא יתקלקל בית הבד שלו (הרא"ש). ברם, לענין הדין כל שכן בשוכר ומשכיר, שאם בעל הגינה שכר את גינתו מבעל בית הבד, ונשבר הגג של בית הבד, הרי הוא יורד וזורע למטה עד שיתקן את התקרה ("תוספות יום טוב"; טור סימן קס"ה).

שבת קודש

באור משנה ה

מִי שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ וְנָפַל – הכותל לתוך גינת חברו, **וְאָמַר לוֹ** – בעל הגינה לבעל הכותל: **פַּנֵּה אֲבָנֶיךָ** – מתוך גינתי, **וְאָמַר לוֹ** – בעל הכותל לבעל הגינה: **הִגִּיעוּךָ** – כלומר הרי האבנים שלך ופנה אותן לעצמך, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – לפטרו מפינוי האבנים אם אין בעל הגינה רוצה בהן, וכופין את בעל הכותל לפנות את אבניו. **מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו** – אם נתרצה בעל הגינה והלך ופינה את האבנים, ואחר כך **אָמַר לוֹ** – בעל הכותל: **הֵילָךְ אֶת יְצִיאוֹתֶיךָ, וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי** – קבל ממני מה שהוצאת על פינוי האבנים ותן לי את האבנים שלי, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – שהואיל ופינה אותן, כבר זכה בהן. ברם, כל זמן שלא פינה אותן, אף על פי שנתרצה לו לפנותן, אם חזר בו בעל הכותל ואמר לו: אל תפנה אותן, אלא אני אפנה אותן בעצמי ואטלן בשבילי, ודאי שומעים לו, ואין אומרים שקנתה לו חצרו משעה שקיבל עליו לפנותן, לפי שבעל הכותל לא נתכוון להקנות לו אלא לדחותו בלבד (גמרא). **הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ** – ללקטם לו מתוך שדהו או מן ההפקר, **וְאָמַר לוֹ** – הפועל לבעל הבית: **תֵּן לִי שְׂכָרִי** – שכר מלאכתי, **וְאָמַר לוֹ** – בעל הבית: **טֹל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ** – טול את התבן והקש בשכר מלאכתך, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – ואף על פי שבכל מקום אמרו חכמים: שווה כסף ככסף, בשכיר אין הדין כן, שנאמר (**ויקרא יט, יג**): "לא תלין פעולת שכיר", ומכאן שחייב בעל הבית לשלם לו כמו שהתנה עמו. **מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו** – אם נתרצה הפועל ונטל את התבן והקש בשכרו, ואחר כך **אָמַר לוֹ** – בעל הבית: **הֵילָךְ שְׂכָרְךָ וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי** – קבל ממני שכר מלאכתך ותן לי את התבן והקש שלי, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** – שכבר זכה בהם הפועל ואין בעל הבית יכול לחזור בו. **הַמּוֹצִיא זֶבֶל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הַמּוֹצִיא מוֹצִיא, וְהַמְזַבֵּל מְזַבֵּל** – משמוציא אחד את הזבל לרשות הרבים, יהא אחר נוטלו מיד לשדה לזבלה, שאינו רשאי להשהותו שם. ברם, במסכת בבא קמא מובאת ברייתא: "בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלושים יום, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ". ומכל מקום אם הזיק משלם מה שהזיק, כמו ששנינו (בבא קמא ג, ג): "כל המקלקלים ברשות הרבים (אף על פי שעושים ברשות בית דין). חייבים לשלם (עיין באורנו שם). **אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – שדרך לשרותו ימים רבים, **וְאֵין לוֹבְנִין לְבֵנִים** – ברשות הרבים, שצריך להשהותן זמן מרובה עד שיתייבשו; **אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – ליתנו מיד בבנין, **אֲבָל לֹא לְבֵנִים** – אין מגבלים טיט ללבנים ברשות הרבים, אף על פי שהוא לובנן ברשות היחיד ("**תפארת ישראל**"). **הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – כלומר הבונה בית וצריך להשתמש ברשות הרבים לצורך עציו ואבניו, **הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא, וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה** – זה מביא וזה בונה מיד, שאסור להשהות את האבנים ברשות הרבים. **וְאִם הִזִּיק, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק** – כמו שבארנו לעיל, שכל אותם שהתירו להם חכמים לקלקל ברשות הרבים, מכל מקום אם הזיקו חייבים לשלם, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף מְתַקֵּן הוּא אֶת מְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם** – רשאי הבונה להכין צרכי מלאכתו ברשות הרבים שלושים יום לפני הבנייה, ואינו חייב בנזקים (**גמרא**). ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

באור משנה ו

שְׁתֵּי גִנּוֹת – של שני אנשים, **זוֹ עַל גַּב זוֹ** – כגון זו בהר וזו בבקעה

אֶת גִּנָּתוֹ – אֵין כָּאן יָרָק. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מֵאַחַר שֶׁשְּׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לִמְחוֹת זֶה עַל זֶה – רוֹאִין מֵהֵיכָן יָרָק זֶה חַי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטּוֹל – הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ, וְהַשְּׁאָר שֶׁל תַּחְתּוֹן.

סליק מסכת בבא מציעא

פירוש ברטנורא

למלאות גינתו: **רואין מהיכן ירק זה חי.** ממקום שהוא יונק וגדל. ולו יתן: **כל שעליון יכול לפשוט ידו וליטול הרי אלו שלו.** כדקאמר רבי מאיר. הואיל ומעפרו הוא חי: **והשאר של תחתון.** דעליון גופיה אפקורי מפקיר ליה לגבי דתחתון. שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חבירו וללקחו. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

ומדרון תלול ביניהן, כזה: **וְהַיָּרָק בִּנְתַּיִם** – גדל באותו מדרון שבין הגינות, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֶׁל עֶלְיוֹן** – הירק הוא של בעל הגינה העליונה, לפי שהוא צומח מעפרו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל תַּחְתּוֹן** – של בעל הגינה התחתונה, לפי שהוא גדל באווירו. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אִם יִרְצֶה הָעֶלְיוֹן לִקַּח אֶת עֲפָרוֹ** – ליטול את עפר גינתו ולהשוותה לגינה של התחתון, **אֵין כָּאן יָרָק** – והרי שהירק יונק מעפרו ושלו הוא. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם יִרְצֶה הַתַּחְתּוֹן לְמַלּאוֹת אֶת גִּנָּתוֹ** – עפר עד לגובה הגינה של העליון, **אֵין כָּאן יָרָק** – והרי שהירק גדל באווירו, ולכן שלו הוא. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מֵאַחַר שֶׁשְּׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לִמְחוֹת זֶה עַל זֶה** – למנוע את גידולו של הירק, העליון על ידי שיקח את עפרו, והתחתון על ידי שימלא גינתו עפר, **רוֹאִין מֵהֵיכָן יָרָק זֶה חַי** – מעפרו של מי הוא יונק וגדל, ויינתן לו. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטּוֹל** – מן הירק, ובלבד שלא יסכן את עצמו (גמרא), **הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ** – הואיל ומעפרו הוא צומח, כדעת רבי מאיר, **וְהַשְּׁאָר שֶׁל תַּחְתּוֹן** – שכן העליון עצמו מפקירו לגבי התחתון, לפי שגנאי הוא לו ליטול רשות ממנו להיכנס לגינתו כדי לתלשו שם. והלכה כרבי שמעון.

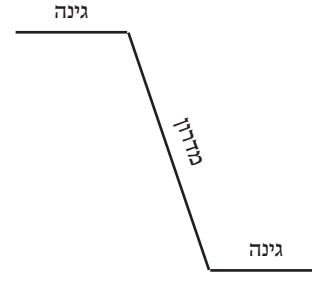

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

הַאי – זה, אבר של עובר, **אִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה** – יש לו תקנה אם העובר יחזירנו למעי אמו קודם שחיטה, שאז האבר יהא מותר על ידי השחיטה אפילו באכילה, ומוכח שאין האבר נידון בפני עצמו שהשחיטה לא תחול עליו, שהרי מועילה חזרה להתירו לגמרי, אלא הוא נידון כחלק מהבהמה, ולכך מועילה לו השחיטה אפילו כשלא החזיר לטהרו מטומאת נבילה אף שאסור באכילה, **וְאילו הָא** – זה, אבר המדולדל של בהמה, **לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה** – אין לו אפשרות לתקנה להתירו בחזרה, שאינו שייך כלל בחזרה, לפיכך הוא נידון כאילו הוא נפרד מהבהמה, והשחיטה אינה חלה עליו ואינה מטהרתו.

הגמרא מקשה מהברייתא המובאת לעיל על רבי יוחנן: **מֵיתִיבִי, אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר** לחכמים, **לֹא,** אין להוכיח מטריפה לאבר של עובר, **אִם טִיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ, וְאֶת הָאֵבֶר הַמְּדוּלְדָּל בָּהּ,** זה משום שהם **דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ,** אבל מנין שתְּטַהֵר **אֶת הָעוּבָּר** שהוא **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ.** מבואר מדברי הברייתא, שאף רבי מאיר מודה שאבר המדולדל נטהר על ידי השחיטה.

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' ב

הוכשרה בדם שחיטתה, ואיך אמרה המשנה שבשר העובר טמא. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן לריש לקיש, העובר הוכשר **בִּשְׁחִיטָה וּכְרַבִּי שִׁמְעוֹן** (לעיל לג.) שסבר שרק עצם השחיטה מכשירה ולא דם השחיטה, וכיון שהעובר כשחוט מחמת שחיטת אמו, ממילא הוכשר.

מקשה הגמרא: **אִיתְּיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ,** שנינו בברייתא, בן ט' חי שנמצא במעי אמו כשנשחטה, וגדל, **וְעָבַר בְּנָהָר, הוּכְשַׁר** במימיו לקבל טומאה, ואם **הָלַךְ** אחר כך **לְבֵית הַקְּבָרוֹת, נִטְמָא. כִּשְׁלָמָא לְדִידִי, דַּאֲמִינָא** [–שאמרתי] **תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ,** ולא הוכשר העובר בדם שחיטת אמו, **מִשּׁוּם הָכִי** רק אם **הוּכְשַׁר** בנהר, **אֵין** [–כן], נטמא בבית הקברות, ואם **לֹא הוּכְשַׁר** בנהר **לֹא** נטמא. **אֶלָּא לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ** שהעובר ואמו **חַד גּוּפָא הוּא,** מדוע העובר נטמא בבית הקברות רק לאחר שהוכשר בנהר, **הָא אִיתְּכַשַּׁר בְּדָמָא דְּאִמֵּיהּ** – הרי אף בלא הכשר זה כבר הוכשר בדם שחיטת אמו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יא ע"ב: 'וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ'. מקשה הגמרא: **מִכְּדֵי פְּרִיצָתָא הֲוַאי** - הרי ושתי היתה פרוצה, כְּדְ**אָמַר מָר** לעיל (ע"א) **שְׁנֵיהֶן לְדָבָר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ,** ואם כן **מַאי טַעֲמָא לֹא אֲתָאי** – לא באה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁפָּרְחָה בָּהּ צָרַעַת** ולא רצתה שיראוה מגונה. **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** - בברייתא שנינו, [**בָּא גַּבְרִיאֵל וְעָשָׂה לָהּ זָנָב** כבהמה, ולכן לא באה].

'וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ'. מכפל הלשון משמע שכעס מאד. מבררת הגמרא: **אַמַּאי דָּלְקָה בֵּיהּ כּוּלֵּי הַאי** - מדוע חמתו בערה כל כך. **אָמַר רָבָא,** משום **שׁשָׁלְחָה לֵיהּ** ושתי לאחשורוש, **בַּר אַהוּרְיָרֵיהּ דְּאַבָּא** - שומר אורוות הסוסים של אבי בלשצר היית, ואתה נוהג כאיש נבער שאינו ראוי למלוך, **שֶׁאַבָּא** - בלשצר, במשתה שלו **לָקֵבֵל אַלְפָא חַמְרָא שָׁתֵי** - שתה יין כנגד אלף איש, **וְלֹא רָוֵי** - ולא השתכר. **וְהַהוּא גַּבְרָא** [-אתה] **אִשְׁתַּתֵּי בְּחַמְרֵיהּ** - השתטה מהיין. **מִיָּד** כששמע המלך דבריה, **'וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ'.**

'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים וגו' כְּדַת מַה לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי'. מבארת הגמרא: **מַאן** - מי הם **הַחֲכָמִים, רַבָּנַן** - חכמי ישראל, שנקראים **'יֹדְעֵי הָעִתִּים',** משום **שֶׁיּוֹדְעִין לְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים.**

אָמַר לְהוּ אחשורוש לחכמים, **דַּיְינוּהָ לִי** - תדונו לי את ושתי. **אָמְרוּ** [-דנו החכמים ביניהם], **הֵיכִי נַעֲבִיד, נִימָא לֵיהּ קְטָלָהּ** - נאמר לו להרגה, **לְמָחָר פָּסִיק לֵיהּ חַמְרֵיהּ** - יפוג יינו מעט מעליו, **וּבְעֵי לָהּ מִינָּן** - וידרוש אותה מאתנו, ויאשים אותנו בהריגתה. ואם **נִימָא לֵיהּ שְׁבָקָהּ** - הנח לה, ואל תענישנה, **קָא מְזַלְזְלָה בְּמַלְכוּתָא** - יש בכך זלזול במלכות. ולכן **אָמְרוּ לוֹ** החכמים, **מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְגָלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, נִיטְּלָה עֵצָה מִמֶּנּוּ** [-מעימנו] **וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת,** ואין באפשרותנו לפסוק דין כראוי. **זִיל לְגַבֵּי** [-לך אצל] חכמי **עַמּוֹן וּמוֹאָב דְּיָתְבֵי בְּדוּכְתֵּיהוּ** - שיושבים במקומם **כְּחַמְרָא דְּיָתִיב עַל דּוּרְדַּיֵּיהּ** - כיין שנח על שמריו ולא הורק מכלי לכלי, ולכך דעתם מיושבת, ויכולים לפסוק כראוי.

אומרת הגמרא: **וְטַעֲמָא** - ויפה **אָמְרוּ לֵיהּ** החכמים לאחשורוש, והראיה, **דִּכְתִיב** (ירמיה מח יא) **'שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ, עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר',** הרי שכשאדם שקט דעתו מיושבת.

כשראה שאין חכמי ישראל פוסקים בדינה, **מִיָּד** פנה לשרים הקרובים אליו, שנאמר **'וְהַקָּרֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַּרְשִׁישׁ'. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כָּל** השמות שהוזכרו **בְּפָסוּק זֶה, עַל שׁוּם קָרְבָּנוֹת נֶאֱמַר,** 'כַּרְשְׁנָא' נוטריקון 'כרים בני שנה', **שֶׁאָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם הִקְרִיבוּ לְפָנֶיךָ כָּרִים** [-כבשים] **בְּנֵי שָׁנָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ.**

'שֵׁתָר' נוטריקון 'שתי תורים', שאמרו המלאכים לפני ה', **כְּלוּם הִקְרִיבוּ לְפָנֶיךָ שְׁתֵּי תּוֹרִין** כישראל. **'אַדְמָתָא', כְּלוּם בָּנוּ לְפָנֶיךָ מִזְבַּח אֲדָמָה** לקרבנות כישראל. **'תַּרְשִׁישׁ', כְּלוּם שִׂימְשׁוּ לְפָנֶיךָ בִּבְגְדֵי כְּהוּנָּה דִּכְתִיב בְּהוּ** - באבני החושן (שמות כח כ) **'תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה'. 'מֶרֶס', כְּלוּם מֵירְסוּ** [-עירבו והגיסו] **בְּדָם לְפָנֶיךָ,** כישראל שהגיסו דם במזרק שלא יקרוש ויהא כשר להזרק על המזבח. **'מַרְסְנָא', כְּלוּם מֵירְסוּ בְּמִנְחוֹת לְפָנֶיךָ** כישראל שהגיסו ובללו את המנחות לפני הקרבתן. **'מְמוּכָן', כְּלוּם הֵכִינוּ שֻׁלְחָן** עבור לחם הפנים **לְפָנֶיךָ** כישראל.

'וַיֹּאמֶר מְמוּכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים'. **תָּנָא, 'מְמוּכָן' זֶה הָמָן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מְמוּכָן, שֶׁמּוּכָן לְפוּרְעָנוּת** להתלות על העץ. **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִכָּאן** נלמד, **שֶׁהַהֶדְיוֹט קוֹפֵץ** לדבר **בְּרֹאשׁ** - לפני גדולים ממנו, שהרי בפסוק שלפני כן נמנה ממוכן אחרון מבין שבעת השרים, שהיה הפחות מכולם, ואף על פי כן פתח פיו לדבר ראשון.

רש"י

פריצתא הוא — פרוצה היתה. **מלמד שפרחה בה צרעת** — ויליף בירושלמי מ"אשר נגזר עליה" וכתיב "וישב בית החפשית מצורע כי נגזר מבית ה'" (דברי הימים ב' כו), מה להלן צרעת — אף כאן צרעת. **אהוריריה** = שומרי הסוסים. **לקבל אלפא חמרא שתי** — כן העיד הכתוב עליו (דניאל ה). **פסיק ליה** — יפיג יינו מעט מעליו. **על דורדייה** = על שמריו. **וטעמא אמרו ליה** — ויפה אמרו לו, דודאי כן הוא, שמתוך שהאדם שקט דעתו מיושבת עליו, שנאמר "שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו" וסיפיה דקרא "על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר". **פסוק זה על קרבנות נאמר** — "והקרוב אליו" — לשון הקרבת קרבן. מלאכי השרת הזכירו לפני הקדוש־ברוך־הוא את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו לעשות להם נקמה בושתי, ותבא אסתר ותמלוך תחתיה. **כרשנא** — כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה. **שתר** — שתי תורים. **מרס** — שמירסו את הדם, שלא יקרש ושוב לא יהא ראוי לזריקה. **מרסנא** — מירסו במנחות לבוללן. ממרס לשון מגיס. **מוכן לפורענות** — עומד להיות תלוי. **מכאן שההדיוט קופץ בראש** — שהרי מנה אותו הכתוב לבסוף, אלמא גרוע הוא מכולן, והוא קפץ בראש.

פרק רביעי - בהמה המקשה

עיקרו של הפרק עוסק בדיני עובר במעי אמו בבהמה ובאשה.
בבהמה נתחדש דין 'בן פקועה', שהוא ולד בהמה הנמצא במעי אמו אחר שנשחטה האם כדין, שאף שכל בהמה צריך לשוחטה בסימניה בכדי להתירה באכילה, כמבואר בפרקים הקודמים, ולד זה מותר באכילה בלא שחיטת עצמו, בין אם נמצא חי או נמצא מת ובין נחתך לאברים (עד.). ובבן תשעה חודשים חי הנמצא במעי אמו, נחלקו התנאים, שלרבי מאיר צריך שחיטה ולחכמים מותר בשחיטת אמו. ודין זה נלמד מהפסוק (דברים יד ו) 'וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', ודרשו חז"ל (להלן סט.) בשני אופנים: א. ש'בבהמה' האחרון חוזר על תיבת 'בהמה' הראשון של הפסוק, וכאילו נכתב 'בהמה בבהמה תאכלו', שפירושו בהמה שנמצאת בתוך בהמה מותרת באכילה. ב. ש'בבהמה' האחרון חוזר על תיבת 'כל', וכאילו נכתב 'כל בבהמה תאכלו', כלומר כל אשר תמצא בתוך הבהמה מותר באכילה.
עוד התחדש בבן פקועה, דין אבר היוצא חוץ למחיצתו (סח.), שאם הוציא העובר אחד מאבריו קודם שחיטת אמו נאסר האבר באכילה. ונחלקו האמוראים (שם ובע"ב) כאשר החזיר את האבר לתוך מעיה ואחר כך נשחטה אמו, אם גם האבר מותר. אבל בהוציא ראשו או רובו, ודאי כל העובר דינו כנולד, ואין שחיטת אמו מתירתו אפילו שהחזיר ראשו לתוך מעיה. ואגב דין אבר היוצא בשעה שמקשה לילד, הובא דין בכור בהמה טהורה שאמו מקשה לילד, אם מותר לחתוך אבריו ואם הם קדושים בקדושת בכורה (סט:), ובדין נפל בכור (עז.).
עוד דן הפרק בדיני טומאתו של בן פקועה כשמת והוא בתוך מעיה, והכניס אדם ידו ונגע בו (ע:). ואגב בהמה הובא דין אשה שמת ולדה במעיה אם מטמא (עא.), ובדין טומאה בלועה. וכן הובא דין טומאת אבר היוצא, בנחתך קודם שחיטה או אחר שחיטה, שנחלקו רבי מאיר וחכמים (עב.) אם דינו כאבר מן החי ומטמא, או אף על פי שאסור באכילה מכל מקום טהור מלטמא. ועוד הובא דין השליא של בהמה שנשחטה (עז.).
ובשלהי הפרק משלימה המשנה את דיני טריפה של הפרק הקודם, בדין בהמה שנחתכו רגליה ובדין צומת הגידים (עו.).

משנה

שנינו להלן (עד.), ששחיטת בהמה מעוברת, מתירה את העובר שבמעיה באכילה בלא שחיטת עצמו. משנתנו דנה בהוציא העובר ידו או ראשו קודם השחיטה, האם שחיטת אמו מתירתו: **בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה לִילֵד וְהוֹצִיא הָעוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ, מוּתָּר בַּאֲכִילָה**, שיציאת ידו אינה כלידה שיצטרך שחיטה בפני עצמו. ובגמרא יתבאר אם כוונת המשנה לעובר, שמותר באכילה כדין בן פקועה, או שכוונתה לאבר עצמו שיצא וחזר, שאף הוא מותר באכילה. אך אם **הוֹצִיא** העובר **אֶת רֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוֹ** קודם שחיטת אמו, **חַיֵּי זֶה כְּיָלוּד** ואין שחיטת אמו מתירתו, שיציאת ראש היא כלידה גמורה, ובנמצא חי צריך שחיטה בפני עצמו, ובנמצא מת דינו כנבילה שאסורה באכילה.
הַחוֹתֵךְ מֵאַבְרֵי הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעָיָהּ, והשאירם בבהמה, ושחטוה, **מוּתָּר** אף החלק הנחתך **בַּאֲכִילָה** בשחיטת האם, כפי שדרשו (להלן סט.) מהפסוק (דברים יד ו) 'וְכָל וגו' בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', שכל מה שבתוך הבהמה מותר באכילה. אך החותך **מִן הַטְּחוֹל וּמִן** [–או מן] **הַכְּלָיוֹת** של האם עצמה, החלק החתוך **אָסוּר בַּאֲכִילָה**, ואף שהשאירו בבהמה, השחיטה אינה מתירתו. אך הבהמה עצמה אינה נטרפת בחסרון הטחול והכליות.
זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁהוּא מְגוּפָהּ של הבהמה שנחתך, **אָסוּר, וְשֶׁאֵינָהּ מְגוּפָהּ**, כגון העובר ואבריו, **מוּתָּר** בשחיטת הבהמה.

גמרא

שנינו במשנה, שבהוציא העובר ידו והחזירה מותר. הגמרא דנה האם הכוונה שרק העובר הותר, או גם היד הותרה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאֵבֶר** היוצא **עַצְמוֹ, אָסוּר**, שהשחיטה אינה מתירתו, אלא את העובר בלבד. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא** (שמות כב ל) 'וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ', ומלשון 'שדה' שהוא גלוי בלא מחיצה, דרשו חכמים שכל בשר הטעון מחיצה כדי להתירו באכילה [כגון עובר שניתר במחיצות רחם אמו בשחיטתה], **כֵּיוָן שֶׁיָּצָא הַבָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ, נֶאֱסַר** באכילה אף שהחזירו, שדינו כטריפה שאין לה תקנה.
הגמרא מקשה על רב ממשנתנו: **תְּנַן, בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה לִילֵד וְהוֹצִיא הָעוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ מוּתָּר בַּאֲכִילָה. מַאי לָאו אַאֵבֶר** – מה שנאמר 'מותר באכילה' האם אין הכוונה גם על האבר, שכיון שהחזירו קודם שחיטה מותר, ולא כרב שאסר.
דוחה הגמרא: **לֹא**, כוונת המשנה **אַעוּבָּר** [–על העובר] שמותר, וחידשה בזה שמשום יציאת ידו אינו כילוד שיצטרך שחיטה בפני עצמו. אבל האבר היוצא אסור כדברי רב.
שבה הגמרא ומקשה: **אִי** [–אם] כוונת המשנה **אַעוּבָּר, מַאי אִירְיָא 'הֶחֱזִירָהּ'** – מדוע נקט התנא שהעובר החזיר את היד לתוך מעיה קודם שחיטה, הרי **אֲפִילּוּ לֹא הֶחֱזִירָהּ נַמִּי** העובר מותר, שהרי היתר העובר נלמד (להלן סט.) מהפסוק (דברים יד ו) 'בְּהֵמָה וגו' בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', וכיון שהעובר בתוך הבהמה הוא בכלל ההיתר אף אם ידו עדיין בחוץ. אבל אם הכוונה לאבר, מובן שנקט התנא 'החזירו' משום שרק באופן זה האבר מותר.
מתרצת הגמרא: היתר המשנה הוא רק על העובר, ואכן **הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלֹא הֶחֱזִירָהּ** מותר העובר, **וְאַיְידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְּנָא** – ואגב שרצה התנא לשנות דין **הַסִּיפָא**, שבו יש חידוש ב'החזירו', ששנינו בה **הוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוֹ חַיֵּי זֶה כְּיָלוּד** וצריך שחיטה בפני עצמו, **תָּנָא נַמִּי** – שנה גם את דין **הַרֵישָׁא בְּהֶחֱזִירָהּ**, אף שאין בו חידוש.
מקשה הגמרא: לדבריך ש'החזירו' נכתב ברישא אגב הסיפא, קשה, **וְסֵיפָא** עצמה **מַאי קָמַשְׁמַע לָן** במה שנקט 'החזירו', **דְּכֵיוָן דְּיָצָא רֹאשׁוֹ** של עובר **הַוְיָא לָהּ לֵידָה** גמורה ואין מועילה חזרה, והרי כבר **תָּנְיָא** זאת בבכורות (מו.), ואם כן אין שום חידוש בסיפא. ששנינו, **אֵיזֶהוּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה** ליטול פי שנים בירושה, **וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְכֹהֲנִים**, שאין חייבים לפדותו בה' סלעים, זהו ולד בן קיימא **הַבָּא אַחַר נְפָלִים** – שנולד אחר עובר שלא כלו חודשיו, **וַאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ** של הנפל והיה חַי והחזיר ראשו, ואחר כך יצא אחיו הבן קיימא. **אוֹ** ולד הבא אחר עובר **בֶּן תִּשְׁעָה** חודשים שכלו חודשיו, אבל כשֶׁיָּצָא **רֹאשׁוֹ** היה **מֵת**. שבשני אופנים אלו השני בכור לנחלה, כיון שהראשון שלא היה בן קיימא אינו מפסידו מהבכורה לפי שאין לב אביו דוה עליו, אך השני אינו בכור לענין פדיון הבן, כיון שאינו פטר רחם שהרי הנפל פטר את הרחם. מדייקת הגמרא בדין בן ט' שמת: **טַעְמָא** שהשני הוא הבכור לנחלה, משום **דְּרֹאשׁוֹ** של ראשון יצא בעודו **מֵת, הָא** אם הוציא **רֹאשׁוֹ חַי**, אף שהחזירו, אחיו **הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה נַמִּי לֹא הָוֵי** – גם כן אינו, כיון שלב אביו דוה על הראשון שהיה בן קיימא, וכשהוציא ראשו ראשון הוא הבכור. משמע שהוצאת הראש בלבד נחשבת ללידה. וכיון שדין זה כבר נשנה בבכורות, אף בסיפא אין חידוש, וכיצד נאמר ש'החזירו' ברישא נשנה אגב הסיפא.
הגמרא מנסה למצוא חידוש בסיפא שאין במשנה בבכורות: **וְכִי תֵּימָא** שהמשנה בבכורות **אַשְׁמְעִינָן** שהוצאת הראש נחשבת כלידה **בְּאָדָם**, ומשנתינו **קָא מַשְׁמַע לָן בְּבְהֵמָה**. וצריך את שניהם, משום דְּדין יציאת הראש **בְּאָדָם, מִבְּהֵמָה לֹא יָלִיף** [–אין ללמוד], כיון **דְּאִין פְּרוּזְדּוֹר** לפני בית הרחם של **הַבְּהֵמָה**, ולכן יציאת הראש גלויה ונחשבת ללידה, אבל באשה שיש לה פרוזדור, דהיינו עובי הירכיים, ויציאת ראשו אינה ניכרת כל כך, היה מקום לומר שיציאת ראשו לא תחשב לידה. וְכן דין יציאת הראש **בְּבְהֵמָה,**

המשך בעמוד סז

רש"י

משנה בהמה המקשה לילד — בשעת שחיטה. **והחזירו** — קודם שחיטה. **מותר באכילה** — ובגמרא מפרש מאן מותר. **הרי זה כילוד** — ותו לא מהניא ליה שחיטת אמו, וצריך שחיטה לעצמו אם נמצא חי, ואם נמצא מת — הרי הוא כנבלה. **חותך מעובר שבמעיה** — והניח החתיכה בתוכה. **מותר** — בשחיטתה, כדיליף בגמרא [סט,א] מ"כל בבהמה תאכלו" [דברים ידן]. **מן הטחול ומן הכליות** — של בהמה עצמה. **אסור באכילה** — ואף על פי שהניחו בבהמה — לא הותר בשחיטתה. להכי נקט טחול וכליות, משום דמידי דלא מיטרפא הוא. **גמרא ואבר עצמו אסור** — באכילה, מאחר שיצא ממחיצתו קודם שחיטה, ואף על פי שהחזירה קודם לכן. **ובשר בשדה** — כלומר, חוץ למחיצתו — דהיינו לאויר, שרחם זה הוה ליה מחיצה להתירו בשחיטה, וכיון שיצא הרי הוא כטרפה ולא תאכלו. וכל מי שיש לו מחיצה ויצא, כגון בשר קדשים שיצאו, נמי מהאי קרא נפקא לן (מכות יח,א). **לא אעובר** — ואשמועינן דמשום יד לא הוי כילוד. **אפילו לא החזירו נמי** — דעובר נפקא לן לקמן [סט,א] מ"בהמה בבהמה אותה תאכלו" [דברים ידן]. **וסיפא** — גופה מאי קא משמע לן, דקאמרת: רישא תני משום סיפא? **בכור לנחלה** — בעינן ולד שיהא ראוי לחיות, ואי לא ראוי לחיות — לא מפקע את הבא אחריו מליטול פי שנים, דכתיב (דברים כא) "ראשית אונו" — מי שלבו דוה עליו, יצא ולד שאינו של קיימא, שאין לב אביו דוה על מותו. אבל מפדיון הבכור פוטר הוא את הבא אחריו, שהרי זה פטר את הרחם. **נפל** — שלא כלו חדשיו. אף על פי שיצא ראשו חי — והחזירו, ויצא אחיו שכלו חדשיו — אין לידת הראשון מפקעתו מלהיות בכור לנחלה. שאפילו נולד הנפל כולו — אינו מפקיע את הבא אחריו, שאין לבו דוה עליו, וכל שכן אם יצא ראשו מת. והאי דנקט ראשו — משום בכור לכהן נקט ליה, וביציאת ראשו הוי ילוד, ופוטר את אחיו מבכור לכהן. **או** — הבא אחר בן תשעה, אפילו יצא ראשו של ראשון מת — הויא לידת הראשון לידה, ואין הבא אחריו בכור לכהן. אבל הבא אחר בן תשעה שיצא ראשו חי — בכור לנחלה נמי לא הוי. אלמא, ראש הויא לידה! **וכי תימא אשמועינן באדם** — דביציאת ראשו חיי כילוד, והדר אשמועינן בבהמה. דאדם מבהמה לא יליף, דבהמה לית לה פרוזדור לפני בית הרחם שלה, וגלוי הוא, ומכיון שהראש יוצא — לידתו ניכרת. אבל אשה — אין רחמה בגלוי, שהירכים הוו לה כעין פרוזדור, ואין יציאת הולד ניכרת יפה עד שיצא רובו. **הא נמי תנינא** — בבהמה נמי תנינא במתניתין בפירקין [עז,א] דראש הוי לידה. דקתני: שליא שיצתה מקצתה — אסורה באכילה, אפילו מה שהיה בפנים בשעת שחיטה, לפי שהשליא סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה, והיישינן דלמא בההיא מקצת דנפיק יצא הראש והוי כילוד, הלכך בולה אסורה, דשדינן לה בתר רישא. אלמא, ראשו תנן דהוי לידה, וסיפא דקתני החזירו לא אצטריך! **אי אמרת בשלמא החזירו דרישא דוקא** — ולמישרי אבר גופיה, איכא לתרוצי סיפא, דתני החזירו משום רישא. אלא אי אמרת מותר דרישא אעובר קאי, אבל אבר אסור, דחזרה לא מהני, אמאי נקט החזירו? **לעולם** — מותר דקתני — אעובר. ודקשיא לך, חזרה מאי אהני? למקום חתך מהניא, דאם לא החזיר — צריך להניח ממה שבפנים לצד החיצון ולחותכו. שמקום החתך הבדלת החיצון והפנימי אסור, מפני שהוא עומד על שפת הרחם, ולא קרינא ביה "בהמה בבהמה הוא. אבל החזירו — אין צריך לחתוך לצד פנים, אלא מצמצם וחותך, ומקום חתך מותר, דקרינא ביה "בהמה בבהמה". ומשום "בשר בשדה" ליכא, דהא לא יצא ממחיצתו. והא דרב נחמן לקמן [עמוד ב]. **שבחוץ טמא** — דילפינן ב"הערר והרוטב" (חולין קכח,ב) שאבר מן החי מטמא כאבר מן הנבלה, מ"וכי ימות מן הבהמה" [ויקרא יא]. **שבפנים טהור** — שמחיים לא קבל טומאת אוכלין.

תוספות

בהמה המקשה. כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר — כדדריש לקמן, דומיא דטרפה דאין לה היתר. **סיפא** מאי קא משמע לן דכיון שיצא ראשו הויא לידה תנינא — ואם תאמר: ודילמא איצטריך לאשמועינן — אף על גב דהחזירו הוי כילוד, דמההיא דבכורות לא שמעינן אלא בלא החזירו! ויש לומר: דפשיטא ליה, דכיון דבלא חזרה הויא לידה — כי החזירו נמי לא כלום הויא. ומיהו, אי לאו ההוא דבכורות — לא הויא קשיא ליה אמאי איצטריך ליה למיתני החזירו, דכיון דאצטריך לאשמועינן דיציאת ראש הויא לידה — אשמועינן נמי אגב אורחיה דחזרה לאו כלום הוא. אבל כוליה בבא לית ליה למיתני משום האי חידוש פורתא. וזה נמי אין להקשות: דהכא אצטריך לאשמועינן דאפילו מה שבפנים אסור. דלרב יהודה אסור קאי אעובר, והא לא שמעינן מההיא דבכורות! דהא נמי פשיטא, דכיון דחשיב כילוד, ואפילו מה שבפנים אסור, כיון שהולד שלם. ובנחתך הוא דמיבעיא ליה לקמן, כמו שאפרש לקמן בעזרת האל.

בְּהֵמָה הַמְקַשָּׁה לֵילֵד, וְהוֹצִיא הָעוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה. הוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִירוֹ - הֲרֵי זֶה כַּיְּלוּד. חוֹתֵךְ מֵעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ - אָסוּר, וְשֶׁאֵינָהּ גּוּפָהּ - מוּתָּר. גְּמָרָא אָמַר יְהוּדָה אָמַר רַב: וְאֲבָר עַצְמוֹ אָסוּר. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ" - כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ - נֶאֱסַר. תְּנַן: בְּהֵמָה הַמְקַשָּׁה לֵילֵד, וְהוֹצִיא הָעוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה; מַאי טַעְמָא? אִי אַעוּבָּר, מַאי אִירְיָא הֶחֱזִירוֹ? אֲפִילּוּ לֹא הֶחֱזִירוֹ נַמִּי! - הוּא הַדִּין אַף עַל גַּב דְּלָא הֶחֱזִירוֹ; וְאַיְּידֵי דְּקָא בָּעֵי מִיתְּנָא סֵיפָא: הוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִירוֹ הֲרֵי זֶה כַּיְּלוּד - תְּנָא נַמִּי רֵישָׁא: הֶחֱזִירוֹ. - וְסֵיפָא מַאי קָמַשְׁמַע לָן, דְּכֵיוָן דְּיָצָא רֹאשׁוֹ הָוְיָא לֵהּ לֵידָה? תְּנֵינָא: אֵיזֶהוּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֲנִים - הַבָּא אַחַר נְפָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ חַי, אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת; טַעְמָא - דְּרֹאשׁוֹ מֵת, הָא רֹאשׁוֹ חַי - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה נַמִּי לָא הָוֵי! וְכִי תֵּימָא: אַשְׁמְעִינַן בְּאָדָם, וְקָא מַשְׁמַע לָן בְּבְהֵמָה; דְּאָדָם מִבְּהֵמָה לָא יָלִיף - דְּאֵין פְּרוֹזְדוֹר לְבְהֵמָה, וּבְהֵמָה מֵאָדָם לָא יָלְפָא - דַּחֲשִׁיב פַּרְצוּף פָּנִים דִּידֵיהּ; הָא נַמִּי תְּנֵינָא: שְׁלִיָּא שֶׁיָּצְתָּה מִקְצָתָהּ - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, כְּסִימָן וָלָד בְּאִשָּׁה כָּךְ סִימָן וָלָד בְּבְהֵמָה! אִי אֲמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא הֶחֱזִירוֹ דְּרֵישָׁא דַּוְקָא - תְּנָא סֵיפָא אַטּוּ רֵישָׁא. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לָא דְּרֵישָׁא דַּוְקָא וְלָא דְּסֵיפָא דַּוְקָא, לָמָּה לֵיהּ לְמִתְּנֵייהּ כְּלָל? - לָא, לְעוֹלָם אַעוּבָּר, וּכְדַאֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לִמְקוֹם חֲתָךְ, הָכָא נַמִּי - לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לִמְקוֹם חֲתָךְ. תָּא שְׁמַע: בְּהֵמָה הַמְקַשָּׁה לֵילֵד, הוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה. שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ - אָסוּר בַּאֲכִילָה. הוֹצִיא אֶת יָדוֹ וַחֲתָכוֹ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ; שֶׁבַּחוּץ - טָמֵא וְאָסוּר, וְשֶׁבַּפְּנִים - טָהוֹר וּמוּתָּר. שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ חֲתָכוֹ -

הכשר

דקאמר אמילתא דרבי אלעזר: מאי קא משמע לן, דאין מקצת שליא בלא ולד? תנינא: שליא שיצתה מקצתה כו'! ויש לומר: דאם איתא דביציאת הראש לא הויא לידה — לא היה ראוי לגזור, כיון דבמקצתה אי אפשר בשום פעם לבא לידי חשיבות לידה. ומהכא ליכא למפרך לשמואל, דאמר בפרק "יש בכור" (בכורות מו,ב) דאין הראש פוטר בנפלים. דדילמא היינו דוקא בבהמה, אבל באדם לא שמעינן מהכא. דהא דקתני סיפא: כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה — היינו לענין שליא דהוי סימן ולד.

כסימן ולד באשה כך סימן ולד כו' — ואם תאמר: מאי פשוט יותר בזה מבזה? ויש לומר: משום דתנן בנדה (כה,א) דבאשה הוי שפיר סימן ולד, לכך קאמר דאף על גב דבבהמה לא הוי שפיר סימן ולד, מכל מקום בשליא שוה לאשה.

ואליבא

הכשר

תוספות

ואליבא דרבי שמעון — אבל לרבנן דשרו גמל במעי פרה אפילו כשנולד — לא צריך קרא להתירו בשחיטת אמו, דלא גרע בפנים מבחוץ דשרי. ולהכי נקט ואליבא דרבי שמעון, ולרבנן איצטריך לשום דרשה אחריתי. וליבא למימר דאיצטריך לאסור דמות יונה, כדאמר לקמן: בעינן פרסות וליבא. דהא לרבי שמעון אף על גב דלא מייתר ליה קרא להכי, משמע לקמן דאוסר נמי דמות יונה. דפריך: דמות יונה תשתרי, פירוש: מ"כל בבהמה"! ומשני: בעינן פרסות וליבא. והדר פריך: קלוט במעי פרה ליתסר! ומשני: "פרסה בבהמה תאכלו". והך קושיא ליתא אלא לרבי שמעון, דלרבנן לא גרע בפנים מבחוץ דשרי, כדפרישית. אלמא, דמות יונה לרבי שמעון, אף על גב דליבא קרא — ממילא מיתסר, כיון דליבא לא פרסה ולא פרסות, אף על גב דפרסה ופרסות אצטריך, חד למקום חתך וחד לקלוט. הוא הדין דלרבנן לא צריך קרא לאסור דמות יונה, אלא לשום דרשה איצטריך. ומכל מקום, הך ברייתא ד"פרסה החזיר אכול" לא אתיא אלא כרבי שמעון. **אמר** רבי יוחנן הכל היו בכלל ובשר בשדה כו' — תימה: דלרבי יוחנן תקשה ליה ברייתא דהחזיר פרסה, דתרי קראי קנסיב, ועל כרחך מוקמינן חד למקום [חתך] וחד לאבר, ורבי יוחנן נפקא ליה מקרא אחרינא! ויש לומר: דפריך ליה שפיר טפי מאידך ברייתא.

הכל היו בכלל ובשר בשדה כו' — דאסור כל מה שיוצא חוץ למחיצה, כטרפה דאין לה היתר, כדאמר בסמוך. ולמאי דמסיק: הא כל מילי כיון דהדור שרי, מיתוקמא הא דקרי ליה טרפה למלתא אחריתי. **יכול** אף זה כן תלמוד לומר כו' — ואם תאמר: וקרא דחטאת דכתיב "פנימה" — האי שלא יצתה חוץ למחיצתה, הא יצתה — בת שריפה היא, למה ליי? הא מקרא ד"בשר בשדה" נפקא! ויש לומר: (דש"ס [דסלקא דעתך] למילף ממעשר שני ובכורים דשרו, דהוקשו בקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך" כדדרשינן בפרק קמא דמכות (ז,א): "ונדבותיך" — זו תודה ושלמים, "ובכורות" — זה בכור, "בקרך וצאנך" — זה חטאת ואשם, "ונדריך" — זה עולה. **אבל** יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין — ואם תאמר, דלמא הכי קאמר: בשעריך הוא דלא תיכול, אלא יביאם לירושלים לאוכלן, שלא נבנסו מעולם. אבל לא מיירי מידי באותן שנבנסו ויצאו! ויש לומר: דב"אלו הן הלוקין" (מכות יט,ב) משמע בהדיא דאיירי בנבנסו ויצאו, דליף התם דאין לוקין עליהם עד שיראו פני הבית. **הוציא** ידו וחתכה וחזר והוציא וחתכה עד שהשלימו לרובו מהו — ואם תאמר: מתניתין היא בפרק "המפלת" (נדה כח,א): יצא מחותך או מסורס — עד שיצא רובו! ויש לומר: דודאי אשה טמאה לידה ברוב ולדה, אבל לא שמעינן מהתם דמיעוט שבפנים הרי הוא כילוד.

ותבעי

מאי ביניהו? - איכא ביניהו למיסר מיעוט אבר שבפנים. איבעיא להו: לדברי האומר אין לידה לאברים, הוציא העובר את ידו והחזירה, וחזר והוציא את ידו והחזירה, עד שהשלימו לרובו, מהו? מי אמרינן: הא נפק ליה רובא, או דלמא: כיון דהדר הדר? אם תמצי לומר כיון דהדר הדר; הוציא עובר את ידו וחתכה, וחזר והוציא את ידו וחתכה, עד שהשלימו לרובו, מהו? מי אמרינן: הא נפיק ליה רובא, או דלמא: רובא בבת אחת בעינן? תא שמע:

הבשר — כל העובר והבהמה נגעו באבר, טמאין. **מגע טריפה שחוטה** — שאבר היוצא עדיין הוא מחובר בשעת שחיטה. אף על פי שאין שחיטה מתירתה באכילה — מטהרתה מידי נבילה, כטרפה ששחיטתה מטהרתה. וטעמייהו מפרש במתניתין [חולין עב,ב]. ולקמן (חולין עג,א) מפרש בפירקין בטרפה שחוטה מאי מגע שייך למימר בה, ומפרש שטרפה שחוטה מטמאה את המוקדשים מדרבנן. **פרסה החזיר אכול פרסות החזיר אכול** — אקרא קאי, דכתיב (דברים יד): "כל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה" וגו', ומהאי קרא נפקא לן לקמן (חולין סט,א) דעובר ניתר בשחיטת האם, ודריש "בהמה" דרישא א"בהמה" דסיפא, ומשמע: בהמה שבבהמה תאכלו. ו"פרסה" ו"פרסות" דכתיבי ביה להכי אתו, לומר לך: פעמים שאתה אוכל כל אבריו, ופעמים שאין אתה אוכל אלא מקצתן. פרסה החזיר — הוציא שתי ידיו והחזיר האחת — אכול אותה, החזיר שתיהם — אכול שתיהן. **למקום חתך** — והכי קאמר: החזיר פרסה — אכול מקום חתך שלה, החזיר פרסות — אכול מקום חתך של שניהם. **והא תרי קראי נסיב לה** — פרסות ופרסה, ואי למקום חתך, מדאשמועינן בחדא דאם החזירו אכול ואם לאו לא תאכל — הוא הדין לתרי! **חד למקום חתך** — פרסות החזיר — למישרי מקום חתך בחזורה, וחד — למישרי עובר שפרסותיו קלוטות כגמל ונמצא במעי פרה. ואליבא דרבי שמעון איצטריך, דקאסר קלוט בן טהורה, בבכורות (ו,ב): "גמל" "גמל" [דברים יד] שתי פעמים, אחד גמל שנולד מן הגמלה ואחד גמל שנולד מן הפרה. ואשמועינן הכא דאם נמצא בתוכה — מודה דשרי, דהכי קאמר: עובר שאין לה אלא פרסה, שאין פרסותיו סדוקות — אכול. והחזיר דרישא לאו דוקא. עולא פליג אדרב יהודה. **הכל היו** — כל הנאמר בו מחיצה, כגון עובר לשחיטה, ובשר קדשי קדשים שנתנה להם תורת מחיצות עזרה, בקדשים קלים שחומת ירושלים מחיצה להם — כולן היו בכלל איסור זה, דמשיצא בשר בשדה הרי הוא כטרפה. ובא הכתוב ופרט לך בחטאת שאין חזרה מועלת בה, דכתיב (ויקרא ז) בשעיר חטאת דראש חדש ששרפוהו אהרן ובניו, וקצף עליהם משה: מדוע לא אכלתם את החטאת, הן לא הובא את דמה אל הקדש שתפסל בבך! כדכתיב (שם ו) "וכל חטאת אשר יובא מדמה" וגו', ופנימה היתה, שלא יצתה ממחיצתה, הא יצתה — בת שריפה היא, ולא אמרינן ליהדרה [ראה פסחים פב,א]. ולא הוצרך לפרוט בה, דמהיכא תיתי לן דתשתרי מכלל "טרפה לא תאכלו" משום חזרה? להכי פרט בה, למימר דהאי היא דלא מהני בה חזרה, אבל כל שאר היוצאים שחזרו — הותרו. **מאי תלמוד לומר** — אטרפה קאי. למה קראו טרפה, ומה למדנו בכך? הוה ליה למיכתב "בשר בשדה לא תאכלו"! **לפי שמצינו** — לקמן מפרש היכן מצינו. **מעשר שני ובכורים** — שנבנסו לירושלים ויצאו וחזרו — מותרין. **אף זה כן** — עובר. **במערבא מתנו הכי** — לפלוגתייהו דרב ורבי יוחנן. **יש לידה לאברים** — אבר שיצא — הרי האבר כילוד, דתו לא מהניא ליה חזרה. **אין לידה** — ומהניא ליה חזרה. **מאי ביניהו** — בין לישנא דמערבא ללישנא קמא. **למיסר מיעוט אבר** — אם יצא רובו ונשאר מיעוט. ללישנא בתרא דנקט לשון לידה — הוי ילוד ומיתסר בוליה, וללישנא קמא לא נאסר אלא היוצא. **לדברי האומר אין לידה לאברים הוציא ידו והחזירה וחזר והוציא** — האחרת והחזירה, וחזר והוציא שדרתו והחזירה, עד שהשלים לרובו של עובר. מי הוי כילוד — דהא נפקא רוביה. או דלמא, כיון דאין לידה לאברים — הויא חזרה דידיה חזרה, וכי נפיק אידך — כבר הדר ליה קמא, ואין כאן יציאת רוב? דאי למאן דאמר יש לידה — לא מהניא להו חזרה. **ואם תימצי לומר כיון דהדר הדר הוציאה וחתכה כו' או דלמא רובא בבת אחת בעינן** — ואפילו למאן דאמר יש לידה איכא למיבעי להא.

הַבָּשָׂר של הבהמה והעובר טמא מַגַּע נְבֵלָה – כנוגע בנבילה, כיון שאחר שחיטה הבשר קרוי 'אוכל' לקבל טומאת אוכלין מהאבר היוצא, והאבר מטמא כאבר מן החי שמטמא כנבילה, דִּכְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שסובר ששחיטת האם אינה מטהרת את האבר מטומאה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה, כלומר שהאבר טמא כטריפה שחוטה, ומגעו מטמא את הבשר. שלדעתם שחיטת האם מטהרת את האבר היוצא מדין נבילה כשם ששחיטת טריפה מטהרתה מטומאת נבילה. אך טריפה שחוטה מטמאה קדשים במגעה מדרבנן (להלן עג.), ואף האבר מטמא כן את הבשר.

מוכיחה הגמרא: קָתָנֵי מִיהָא – שנינו מכל מקום בְּרִישָׁא, הוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מַאי לָאו אַאֵבֶר, ולא כרב שאסר. דוחה הגמרא: לֹא, הכוונה אַעוּבָּר, שהוא מותר, אך האבר אסור, כרב. מקשה הגמרא: אִי [–אם] אַעוּבָּר, אֵימָא סֵיפָא, שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה. וְאִי הכוונה לעוּבָּר, אַמַּאי אָסוּר, הרי היה בבהמה כשנשחטה ולא יצא כלל, ואין היתר העובר תלוי בהחזרת העובר. מתרצת הגמרא: אכן האבר אסור אפילו כשהחזירו, והעובר מותר אפילו שלא החזירו, והחילוק בברייתא בין החזיר ללא החזיר, הוא כִּדְאָמַר להלן רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִמְקוֹם חָתָךְ – מקום הבדלת החלק הפנימי מהחיצון הנמצא בשפת הרחם, הָכָא נַמִּי לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִמְקוֹם חָתָךְ, שאם החזיר ידו קודם שחיטה מקום חתך מותר, שהרי הוא בתוך הבהמה. אך החזירו לאחר שחיטה, מקום חתך אסור, כיון שאינו בתוכה בשעת שחיטה, וכמו שהתבאר לעיל (ע"א).

שבה הגמרא ומקשה על רב: אִינִי – וכי כך הוא הדין, וְהָא כִּי אָתָא [–כשבא] אֲבִימִי מִבֵּי חוֹזָאי, אָתָא וְאַיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ – בא והביא ברייתא בידו. וענין הברייתא, שנאמר בתורה (דברים יד ו) 'וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', ומפסוק זה למדנו (סט.) דיתר עובר שבמעי אמו, שדרשו ש'בבהמה' חוזר על 'בהמה' שבתחילה, וכאילו נכתב 'בהמה בבהמה תאכלו'. והברייתא דורשת לענין זה אף 'פרסה' ו'פרסות', שפעמים אכול את כל אברי העובר ופעמים אינך אוכל כולם. כיצד, הוציא שתי רגליו וּפַרְסָה אחת הֶחֱזִיר, אֶכּוֹל, ואם שתי פְּרָסוֹת הֶחֱזִיר, אֶכּוֹל. מַאי לָאו הכוונה היא שאם הֶחֱזִיר פַּרְסָה אחת, אֶכּוֹל פַּרְסָה זו, ואם החזיר שתי פרסות אכול שתיהן. ומוכח שאבר שיצא וחזר מותר, ולא כרב.

מתרצת הגמרא: לֹא, הכוונה היא שאם הֶחֱזִיר פַּרְסָה אֶכּוֹל הָעוּבָּר שלא יצא, אבל האבר שיצא אסור. מקשה הגמרא: אִי עוּבָּר, מַאי אִירְיָא – מדוע נקטה הברייתא 'הֶחֱזִיר', הרי אֲפִילּוּ לֹא הֶחֱזִיר נַמִּי העובר מותר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אכן אין הכוונה לעובר, וּלֹא נִצְרְכָה לדרוש 'פרסה' ו'פרסות' שמותרים, אֶלָּא לִמְקוֹם חָתָךְ, שאם החזיר פרסה אחת מותר מקום חתך שלה, ואם החזיר שתיהן מותר מקום החתך של שתיהן, אבל החלק שיצא וחזר אסור, כרב.

מקשה הגמרא: וְהָא תְּרֵי קְרָאֵי קָא נָסִיב לָהּ – והרי שני פסוקים הביאה הברייתא, שהם 'פרסה' ו'פרסות', ולהיתר מקום חתך די באחד, וכשם שמקום חתך בפרסה אחת מותר כשהחזירה, הוא הדין בשתים, ולמה בא 'פרסות'. מַאי לָאו, חַד לְהַתִּיר אֵבֶר כשהחזירו, וְחַד לִמְקוֹם חָתָךְ. ולא כרב. דוחה הגמרא: לֹא, חַד לִמְקוֹם חָתָךְ, וְחַד לְקָלוּט – עובר שפרסותיו קלוטות [–דבוקות] כגמל, ואינן סדוקות בבהמה כשרה, ונמצא בְּמֶעֵי פָּרָה שנשחטה, שמותר באכילה. וְחידוש זה נצרך אֵלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, משום דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן (בכורות ו:) קָלוּט בֶּן פָּרָה אָסוּר, ודרש זאת מהכתובים, אולם הָנֵי מִילֵּי, הֵיכָא דְּיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם קודם שחיטה, אֲבָל כשנמצא בְּמֶעֵי אִמּוֹ כשנשחטה, מודה רבי שמעון דְּשָׁרֵי. וזאת למדו מ'פרסה', שמשמע ש'בהמה בבהמה תאכלו' נאמר אפילו שיש לו רק פרסה אחת ואינה סדוקה כשתים. נמצא שלרב, 'פרסה' באה לקלוט וכרבי שמעון, ו'פרסות' למקום חתך.

רבי יוחנן חולק על רב: עוּלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאֵבֶר עַצְמוֹ שיצא וחזר קודם שחיטה, מוּתָּר בשחיטת האם. ואף עולא עצמו סבר כן להלכה. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְעוּלָּא, וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, אֵבֶר עַצְמוֹ אָסוּר. אָמַר לֵיהּ עולא לרב יהודה, מַאן יָהִיב לָן מַעֲפָרָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל וּמַלְּינָן עַיְינִין – מי יתן לנו עפר מקברות רב ושמואל ונמלא בו עינינו, שחביבים עלינו דבריהם מאוד, אֶלָּא כאן מסתבר כרבי יוחנן, משום שהָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל – כל מי שנאמר בו מחיצה, כגון בשר קדשי קדשים שחומות העזרה הם מחיצתם, או מקדשים קלים שחומות ירושלים מחיצתם, או עובר שרחם אמו מחיצתו לשחיטה, כל אלו הָיוּ בִּכְלָל (שמות כב ל) 'בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ', שאם יצאו ממחיצתם הם טריפה. ומחמת כן היה לנו לאוסרם אפילו חזרו, כטריפה שאין לה היתר. אך לגבי החטאת ששרפו אהרן ובניו ביום חנוכת המשכן, נאמר שמשה קצף עליהם ואמר (ויקרא י יח) 'הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה', ומדוע שרפתם אותה, ואמרו חכמים (פסחים פב.) שאמר להם משה, הרי 'פנימה' היתה שלא יצאה מחוץ לעזרה ולמה שרפתם אותה. ומשמע שחטאת שיצאה, אף אם חזרה דינה בשריפה. וקשה, מדוע הוצרך הכתוב לאסור חטאת שיצאה וחזרה, הלא מלשון 'טריפה' האמור בכל היוצאים ממחיצתם דיענו זאת. אלא, כְּשֶׁפָּרַשׁ לְךָ הַכָּתוּב לְגַבֵּי חַטָּאת שֶׁיְּצָתָה חוּץ לִמְחִיצָתָהּ וְחָזְרָה שאֲסוּרָה, בא הכתוב לומר שדווקא חַטָּאת הוּא דְּפָרַט רַחֲמָנָא בָּהּ שאסורה בשחזרה, אֲבָל כָּל מִילֵּי, כֵּיוָן דְּהָדְדוּר שָׁרֵי – כל שאר הדברים היוצאים חוץ למחיצתם, כיון שחזרו מותרים. ומכאן למד רבי יוחנן שאבר שיצא וחזר מותר, ומחמת דרשה זו נקט עולא כרבי יוחנן.

הגמרא מקשה על עולא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא לגבי אבר היוצא, 'בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ' (שמות כב ל), מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה מלמד לשון 'טריפה' ולמה קראו כך הכתוב, שהיה אפשר לומר 'ובשר בשדה לא תאכלו'. אלא לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי וּבְכוֹרִים שדינם להאכל בירושלים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְנְסוּ לירושלים וְיָצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן וְחָזְרוּ מוּתָּרִין באכילה, יָכוֹל אַף זֶה [–עובר] כֵּן, שאבר שיצא וחזר מותר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'טְרֵפָה', לומר שאסור אף כשחזר. שואלת הגמרא: מַאי תַּלְמוּדָא, כיצד למדים זאת מ'טריפה'. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה, כִּטְרֵפָה, מַה טְּרֵפָה כֵּיוָן שֶׁנִּטְרְפָה שוּב אֵין לָהּ הֵיתֵּר, אַף ב'בָּשָׂר בשדה', כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ, שוּב אֵין לוֹ הֵיתֵּר אף שחזר. ומוכח מהברייתא שלא כעולא המתיר את האבר כשחזר. מסיקה הגמרא: תִּיוּבְתָּא דְּעוּלָּא תִּיוּבְתָּא.

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא: אָמַר מַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבְכוֹרִים שיצאו חוץ למחיצתם וחזרו, מותרים. שואלת הגמרא: הֵיכָן מָצִינוּ. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (דברים יב יז) 'לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ', ו'מעשר דגנך' זה מעשר שני, ו'תרומת ידך' אלו ביכורים, ומשמע דווקא בִּשְׁעָרֶיךָ – חוץ לירושלים הוּא דְּלֹא תֵּיכוּל [–תאכל], אֲבָל בירושלים, אף שיָצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן וְחָזְרוּ, מוּתָּרִין.

נתבאר עד כאן באבר שיצא וחזר, לרב עשאתו התורה כטריפה שאין לה תקנה. ולרבי יוחנן הוא מותר. הגמרא מביאה לשון אחרת בביאור מחלוקתם: בְּמַעֲרָבָא [–בארץ ישראל] מַתְנוּ הָכִי את מחלוקת רב ורבי יוחנן, רַב אָמַר, יֵשׁ לִידָה לְאֵבָרִים, שאבר שיצא נחשב כנולד, ואסור אף כשהחזירו, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵין לִידָה לְאֵבָרִים, ואם החזירו מותר. שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה בין הלשון הראשון במחלוקת רב ורבי יוחנן, לבין בני מערבא. מתרצת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְמֵיסַר [–לאסור] מִיעוּט אֵבֶר שֶׁבְּפָנִים ולדעת רב, שלבני מערבא שיש לידה לאברים, כשיצא רוב אבר הוא כילוד, ואסור אף המיעוט שבפנים. אבל ללשון ראשון אינו כילוד, אלא רק מה שיצא אסור מדין 'בשר בשדה', ומה שבפנים מותר. אבל בדעת רבי יוחנן לא נחלקו שהאבר מותר בחזרה.

הגמרא מסתפקת בדיני אבר היוצא: אִיבַּעְיָא לְהוּ, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר [–רבי יוחנן] אֵין לִידָה לְאֵבָרִים, הוֹצִיא הָעוּבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ, וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת יָדוֹ האחרת וְהֶחֱזִירָהּ, וכך המשיך והוציא אבר

שנינו בסיפא של משנתינו, זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁהוּא מִנּוּפָּהּ שנחתך ונשאר בתוכה כשנשחטה, אָסוּר, וְשֶׁאֵינָהּ מִנּוּפָּהּ, כגון העובר ואבריו, ונמצא בתוכה, מוּתָּר בשחיטתה. מבררת הגמרא: מה שנאמר שֶׁאֵין נוּפָּהּ מותר, לְאַתּוּיֵי מַאי, שהרי חותך מהעובר והשאירו במעיה מפורש במשנה ואין צריך לרבותו. לָאו לְאַתּוּיֵי כְּהַאי גַּוְנָא, שהוציא אבר אבר וחתכו עד שהשלים לרוב העובר, שמותר המיעוט שבמעי הבהמה, משום ש'לידה' נחשבת רק ביציאת רוב העובר כאחת. ואם כן נפשט הספק השני להיתר.

דוחה הגמרא: לֹא, המשנה לא ריבתה יצא רובו מחותך, אלא לְאַתּוּיֵי קָלוּט, שהוא ולד פרה שפרסותיו אינם סדוקות, הנמצא בְּמֵעֵי פָּרָה שנשחטה, ששחיטתה מתירתו אפילו כשהוא שלם בכל בן פקועה, וְחידוש זה נצרך אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן (בכורות ו:) קָלוּט בֶּן פָּרָה אָסוּר, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אֲבָל בְּמֵעֵי אִמּוֹ כשנשחטה, שָׁרֵי [–מותר]. נמצא שאין ראיה לפשוט את הספיקות.

הגמרא דנה בגדרי מחיצת העובר: בָּעֵי רַב חֲנַנְיָא, הוֹצִיא עוּבָּר של בהמת שלמים אֶת יָדוֹ ממעיה בשעת שחיטתה בַּעֲזָרָה, מַהוּ. האם נאמר מִגּוֹ [–מתוך] דְּחומת העזרה הָוֵי מְחִיצָה לְגַבֵּי קָדָשִׁים, שהיא המחיצה המתירה את שחיטתם, הָוֵי מחיצה נַמִּי לְגַבֵּי דְּהַאי – לגבי אבר היוצא שיחשב כנמצא תוך מחיצתו, ואף שיצא ממחיצות הרחם, מותר בשחיטתה, אוֹ דִּלְמָא לְגַבֵּי דְּהַאי [–אבר היוצא] לָאו מְחִיצָה הִיא, דְּמִחִיצַת הָעוּבָּר רק אִמּוֹ הִיא, ולא מחיצת העזרה.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, עד שאתה מסתפק על העזרה, וְתִבְעֵי לְךָ בְּקָדָשִׁים קַלִּים כגון שלמים, שהוציא העובר ידו בִּירוּשָׁלַיִם, והחזירו, והכניסה לעזרה ושחטה שם. ולרב שיש לידה לאברים ולא מועילה חורה, יש להסתפק האם חומת ירושלים המועילה לאכילת קדשים קלים, תהא מחיצה גם לאבר היוצא שלא יהיה בכלל 'בשר בשדה' שאסרה התורה, או שאינה מחיצה. אלא, בְּקָדָשִׁים קַלִּים בִּירוּשָׁלַיִם, מַאי טַעְמָא לֹא קָא מִיבַּעְיָא לָךְ, משום שפשוט דְּמִחִיצַת עוּבָּר אִמּוֹ הוּא ולא חומה, הָכָא נַמִּי בחומת העזרה ודאי שִׁמְחִיצַת עוּבָּר רק אִמּוֹ הוּא.

דעת חכמים (עד.), שאף שאבר היוצא אסור באכילה, אך השחיטה מטהרתו מטומאת אבר מן החי שטומאתו כנבילה. הגמרא דנה בענין זה: בָּעֵי אִילְּפָא, הוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ בֵּין שחיטת סִימָן לְסִימָן, מַהוּ. והיינו, האבר היוצא ודאי אסור באכילה, כיון שרק הסימן הראשון נשחט בעודו במעיה. ונמצא שסימן ראשון היה גם להתירו באכילה, אך סימן שני היה רק לטהרו מנבילה, שהרי הוא נשחט כשהיד היתה בחוץ. ולכך יש להסתפק, מִי מִצְטָרֵף סִימָן רִאשׁוֹן לְסִימָן שֵׁנִי לְטַהֲרֵיהּ מִידֵי נְבֵלָה, הואיל ולטהרה הם שוים, אוֹ לֹא יצטרפו לגבי האבר אפילו לטהרו, משום שיש חילוק ביניהם, שהראשון היה לשני דברים והשני רק לאחד, וכיון שאינם מצטרפים אין כאן שחיטה שלימה לטהרו.

פושטת הגמרא: אָמַר רָבָא, קַל וָחוֹמֶר, אִם הוֹעִיל לוֹ סִימָן רִאשׁוֹן לְסִימָן שֵׁנִי לְהַתִּירוֹ – את הבהמה והעובר [חוץ מהאבר] בַּאֲכִילָה, וההבדל בין הסימנים אינו גורם לומר שלכל סימן היתה שחיטה נפרדת, וכי לֹא יוֹעִיל לוֹ לאבר לְטַהֲרֵיהּ מִידֵי נְבֵלָה, שהרי אינה שחיטה חלוקה.

הגמרא מסתפקת עוד באבר היוצא: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, מַהוּ לְחוּשׁ לְזִרְעוֹ. כלומר, בן ט' חדשים שהוציא ידו כשנשחטה אמו, והותר כדין בן פקועה והיד אסורה, והוציאוהו חי, וגדל ובא על בהמה והוליד. מה דין הולד, האם ידו אסורה באכילה כיד אביו. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא דְּאָזַל – שהלך הבן פקועה ובא אַבְּהֵמָה מְעַלְּיֵיתָא שטעונה שחיטה, מַאי אִירְיָא הַאי – מדוע הנידון הוא רק כשהאב בן פקועה דְּאִית בֵּיהּ אִיסּוּר יוֹצֵא, הרי אֲפִילּוּ בְּבֶן פְּקוּעָה דְּעָלְמָא שלא הוציא ידו, נַמִּי יש לאסור את זרעו, דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, לְדִבְרֵי חנניא הָאוֹמֵר (עח:) חוֹשְׁשִׁין לְזִרְעָן הָאָב – שמהות הולד נקבעת גם לפי אביו, בֶּן פְּקוּעָה שמותר בלא שחיטה, הַבָּא עַל בְּהֵמָה מְעַלְּיֵיתָא הטעונה שחיטה, הַוָּלָד אֵין לוֹ תַּקָּנָה, לפי שמצד אמו הוא צריך שחיטה, ומצד אביו הוא כשחוט, וסימניו כאילו חציים שחוטים ואינם קרויים סימנים, ואי אפשר לשחטו. ואם כן מה הספק של רבי ירמיה, הרי בין כך הולד אסור.

מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא אלא דְּהבן פקועה אָזַל אַבֶּן פְּקוּעָה דִּכְוָותֵיהּ – בא על בת פקועה שכמותו, ולכן הולד מצד עצמו אינו צריך שחיטה, כשני הוריו. אך האבר היוצא של אביו לא הותר בשחיטה, ומצד זה הולד טעון שחיטה. ובזה הספק, מַאי, האם אֲבַר של האב מוֹלִיד אֲבַר בדמותו בולד, ולכך רק האבר של הולד טעון שחיטה ואי אפשר לשוחטו, ולכך חָתְכֵהּ לֵיהּ לאבר, וְשָׁרֵי – ושאר הולד מותר. אוֹ דִּלְמָא מְבַלְבֵּל זַרְעֵיהּ – זרע האב מעורב מכל אבריו, ולכך האבר היוצא של האב מעורב בכל הולד וכולו אסור.

דוחה הגמרא: הָדַר אָמַר – חזרה הגמרא ואמרה, פְּשִׁיטָא דְּמְבַלְבֵּל זַרְעֵיהּ, דְּאם אבר מוליד אבר, אִם כֵּן סוּמָא יוֹלֵד סוּמָא, וְקִיטֵּעַ יוֹלֵד קִיטֵּעַ, והלא המציאות אינה כן, אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּמְבַלְבֵּל זַרְעֵיהּ, ולא בזה הספק.

וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא (לן) [לֵיהּ] לרבי ירמיה. הרי כל בְּהֵמָה בְּעָלְמָא, וכי לָאו מִכֹּחַ חֵלֶב וְדָם של הוריה קָאָתְיָא [–היא באה], ומכל מקום שָׁרְיָא – הולד מותר, ואינו אסור מחמת החלב והדם, הָכָא נַמִּי כשיש באב גם איסור יוצא לֹא שְׁנָא, והולד מותר. אוֹ דִּלְמָא רק בתְּרֵי אִיסּוּרֵי אַמְּרִינָן שהולד מותר, אבל בתְּלָתָא איסורים, היינו חלב ודם ויוצא, לֹא אַמְּרִינָן שמותר, שמנין לחדש זאת. מבררת הגמרא: וּלְמַאן – ולפי מי שייך שיהיו שלשה איסורים יחד. אִי [–אם] לְרַבִּי מֵאִיר, הלא לדעתו אִיסּוּר חֵלֶב וְדָם אִיכָּא בבן פקועה, וכלהלן, אך אִיסּוּר יוֹצֵא לֵיכָּא, כיון שסבר (עד.) שבן ט' הנמצא בבהמה אינו ניתר בשחיטתה וטעון שחיטה לעצמו, ואם כן אמו אינה מחיצתו, שאינה מתירתו, ולא שייך בו אבר היוצא, והרי הוא כשאר בהמה. ואם כן לרבי מאיר בבן ט' הראוי להוליד, אין שלשה איסורים יחד. וְאִי לְרַבִּי יְהוּדָה שנחלק על רבי מאיר וסבר שאף בן ט' ניתר בשחיטת אמו ואמו היא מחיצתו, אם כן אִיסּוּר יוֹצֵא אִיכָּא, אבל אִיסּוּר חֵלֶב (וְדָם) לֵיכָּא. דִּתְנַן בברייתא (צב:), איסור גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בְּשֵׁלִיל, דהיינו בן פקועה, וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גיד הנשה אֵין נוֹהֵג בְּשֵׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר. ואם כן אף לרבי יהודה אין שלשה איסורים יחד, ולא בזה הסתפק רבי ירמיה.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא כָּל דבר הבא מִכֹּחַ איסור, לֹא אַמְּרִינָן שיאסר, דְּשָׁרֵי – שודאי הוא מותר, ולכן אין לחוש בולד לאיסור אבר היוצא שבאב. וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא (לן) [לֵיהּ] לרבי ירמיה, נקיבה שהיא בת פקועה ויש בה איסור יוצא, מַהוּ לְגָמוֹעַ אֶת חֶלְבוֹ של זו. שהרי חֶלֶב בהמה דְּעָלְמָא, וכי לֹא כְּאֵבֶר מִן הַחַי דָּמֵי, שהרי החלב נוצר מהחי, ומכל מקום שָׁרֵי, הַאי נַמִּי – גם חלב בת פקועה זו שיש לה איסור יוצא, לֹא שְׁנָא, ומותר, אף שנוצר גם מאיסור יוצא. אוֹ דִּלְמָא, הָתָם, בכל בהמה, אִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא לְאִיסּוּרֵיהּ של אבר מן החי שבה, בִּשְׁחִיטָה, ולכן חלבה מותר, אבל הָכָא, באיסור אבר היוצא, לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא לְאִיסּוּרֵיהּ בִּשְׁחִיטָה, ולכך חלבה שנוצר ממנו אסור. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

הגמרא מביאה מקור היתר בן פקועה: מבואר במשנה, חוֹתֵךְ אבר מֵעוּבָּר וכו' שבמעיה והשאירו בתוכה ושחטה, מותר. שואלת הגמרא: מְנָלָן שהעובר ואבריו החתוכים שבמעיה כשנשחטה, הותרו בלא שחיטה. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (דברים יד ו) 'וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וגו' וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', וסומכים 'בהמה' הראשון ל'בבהמה' האחרון, וכאילו נכתב 'בְּהֵמָה בַּבְّהֵמָה תאכלו' לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שולד שהוא 'בהמה' כשהוא 'בבהמה', תאכלוהו.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מַעְתָּה שעובר קרוי בהמה, אם כן יָמִירוּ בּוֹ – אם המיר בהמת חולין בעובר קדשים, תחול ההמרה ותתקדש החולין, שאף שנאמר לגבי תמורה (ויקרא כז י) 'וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְּהֵמָה', אך עובר נקרא בהמה. אַלְּמָה [–ומדוע] תְּנַן (תמורה י.) אֵין מְמִירִין – אין חלה התמורה, לֹא כשממיר אֲבָרִין של בהמת חולין

רש"י

זה הכלל — משנתינו היא. **דבר שאינו גופה** — אלא מן העובר, ונמצא בתוכה — מותר. **לאתויי מאי** — אי חותך מן העובר — תנא ליה: אלא לאו לאתויי האי גונא, דנשאר מיעוט העובר בפנים ורובו יצא מחותך. **לאתויי קלוט** — אפילו הנמצא שלם במעי פרה. **הוציא עובר** — של שלמים את ידו בשעת שחיטת אמו בעזרה. **מהו** — להיות לו חומת העזרה מחיצה, להתירו בשחיטת האם. **ותבעי לך קדשים קלים בירושלים** — כגון עובר שלמים שהוציא את ידו בירושלים והחזירה, והכניסוה לעזרה ושחטוה. ותבעי לך אליבא דמאן דאמר יש לידה לאברים ולא מהניא חזרה: מי מהניא ליה חומה דלא ליהוי "בשר בשדה"? דהא חומת העיר הויא מחיצה לקדשים קלים. וליכא לאוקמא בשוחט שלמים בירושלים והוציא העובר את ידו לחוץ, דאם כן — אף הבהמה אסורה משום שוחט קדשים בחוץ. **אמו הוא** — ולא חומה. **מי מצטרף סימן ראשון לסימן שני** — גרסינן. והכי מיבעי ליה: סימן ראשון כשנשחטה בעוד אבר זה בתוכה, היה בא להתיר אף באכילה, ומשיצא — אין חתיכת סימן שני בא על אבר זה אלא לטהרו מידי נבלה, כדאמרן לעיל: וחכמים אומרים מגע טרפה שחוטה. מי מצטרף סימן ראשון שבא לו לטהר ולהתיר, עם זה שאינו בא אלא לטהר, להועילו מידה לטהר, הואיל ושניהם שוין בכך? **או דלמא** — כיון דיש חילוק ביניהם — לא מצטרף ראשון שהוא נשחט לשני דברים, עם השני שאינו אלא לטהרו מידי נבלה, ואין כאן שחיטה שלמה לטהרו. **אם מצטרף סימן ראשון לשני להתיר באכילה** — כל העובר והבהמה, ולא אמרינן: שחיטה חלוקה היא, ואין שחיטה לא בזו ולא בזו — לא תועיל לאבר לטהרו מידי נבלה? **מהו לחוש לזרעו** — של עובר זה שהוציא ידו ונשחטה אמו, והוציאוהו חי, וגדל ובא על הבהמה והוליד, מהו שיאסר אבר כיוצא בו הנולד ממנו? **אפילו בן פקועה דעלמא** — שלא הוציא את ידו, וגדל והוליד — נמי אסור כל הולד. **דאמר רב משרשיא לדברי האומר חוששין לזרע האב** — חנניא הוא, ב"אותו ואת בנו" (חולין עה,ב). **אין לו תקנה** — שמצד אביו אין טעון שחיטה, כדתנן במתניתין (חולין עד,א): וחכמים אומרים שחיטת אמו מטהרתו, ומצד אמו טעון שחיטה. וסימניו אינן סימנין, דהא פליגיה כשחוטין דמו. ואי נמי, הוה ליה בר סימן אחד, ובהמה צריכה רוב שנים. **אבן פקועה דכוותיה** — דאין [הולד] טעון שחיטה אלא משום חד אבר, וההוא אבר לא מישתרי בשחיטה, דלאו שחיטה היא [וחתך ליה האי אבר ושרי]. **מבלבל זרעיה**. ומיתסר כל הולד משום אותו אבר. ואליבא דחנניא קבעי לה. **לאו מכח חלב ודם** — של אבוה קאתי, שאף החלב והדם הולידו. **תרי איסורי אמרינן** — דשרי, אבל חלב ודם ויוצא — לא. **ולמאן** — איכא תלתא? **אי לרבי מאיר** — דאמר: איסור חלב נוהג בשליל, כדלקמן — איסור חלב ודם איכא, איסור יוצא ליכא. דהא לרבי מאיר אפילו מה שבפנים טעון שחיטה, כדקתני מתניתין (חולין עד,א): ומצא בה בן תשעה חי — טעון שחיטה, הלכך הוה ליה כשאר בהמה. **ואי כרבי יהודה** — בר פלוגתיה, דאמר: אין טעון שחיטה מה שבפנים, ואיכא איסור יוצא שאין לו היתר — איסור חלב ליכא. **נוהג בשליל** — גיד הנשה, וחלבו של שליל אסור. **אלא** — הא לא קמיבעיא ליה, דכל מכח — לא אמרינן דליתסר משום שבא מכח איסור. **את חלבו** — אם נקבה היא וילדה, והרי היא חולבת — חלבה מהו באכילה? והיינו "לזרעו" דקאמר, שאין החלב בא עד שתלד. **בהמה בבהמה** — שדיא "בהמה" דרישא א"בהמה" דסיפא, ודרוש הכי: בהמה הנמצאת בבהמה תאכלו. **אלא מעתה** — הואיל ושליל קרוי בהמה. **ימירו** — אם הביא בהמת חולין אצל בהמת קדשים מעוברת, ואמר: הרי זו תמורת עובר של זו — תהא תמורה, דהא גבי תמורה "בהמה" כתיב (ויקרא כז), "ואם המר ימיר בהמה בבהמה". **אין ממירין** — כלומר, אם המיר — אין מומר. דכל ממירין דתמורה דיעבד הוא, כדאמרן בשמעתא קמייתא דפרקא קמא (חולין ב,א). **לא אברין בעוברין** — אבר בהמת חולין זו תמורה תחת עובר בהמת קדשים זו. **ולא עוברין באברין** — עובר בהמת חולין זו תמורה ברגלה של בהמת קדשים זו. **ולא עובר ואבר בשלמים** — אלמא לאו בהמה מיקרו! **אלא** — לאו מ"בהמה" נפקא, אלא מ"כל" נפקא, והכי דרישׁ: כל מפרסת פרסה בבהמה תאכלו, כלומר, כל אשר תמצא בבהמה אכול. **אותה תאכלו כשהיא שלמה** — אכול כל הנמצא בתוכה. אבל כשהיא חסרה, שהנמצא בתוכה מגופה הוא, שנחסר ממנה — לא תאכל הנמצא. **אלא מעתה** — דדרשת "כל בבהמה".

בעינא

תוספות

ותבעי לך קדשים קלים בירושלים — רב חנניא הוה מיבעי ליה בעזרה משום דחשיבה מחיצה יותר, אפילו לענין שחיטת קדשים קלים. ומיהו, בנולד כולו בעזרה — לא קא מיבעי ליה, דפשיטא דטעון שחיטה. **דאתא** אבן פקועה דכוותיה — שיש בו איסור יוצא בחד אבר. **או** דלמא תרי איסורי אמרינן — לאו דוקא תרי איסורי אמרינן, דאיכא נמי איסור גיד הנשה.

תלתא לא אמרינן — תימה: מאי קמיבעיא ליה? והא קיימא לן (חולין נח,א) דזה וזה גורם — מותרת!

אלמה אמר רבי יוחנן השוחט בהמה ומצא בה דמות יונה אסור באכילה בעינן פרסות וליבא — נראה: דוקא נקט דמות יונה, שהוא אסור גם כשיצא לאויר העולם, לפי שאינו מתקיים. אבל מצא בה בהמה גמורה שראוי להיות — מותר. ורגליה רגלי יונה, או שאין לה רגלים כלל — מותרת. דלא ממעט רבי יוחנן מידי שראוי להיות מותר כשיצא לאויר העולם, דהדהיא חשיב כמפריס פרסה להיות ניתר בשחיטת אמו, כמו שחשוב כמפריס פרסה כשיצא לאויר העולם. דלא על חנם תפס רבי יוחנן דמות יונה, ולא נקט עובר שרגליו דמות יונה, או עובר שאין לו רגלים. וכי פריך: קלוט במעי אמו ליתסר — אליבא דרבי שמעון דוקא פריך, דאסר ליה כשיצא לאויר העולם, כדפרישית לעיל [סח,ב ד"ה ואליבא].

תמכר

זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ - אָסוּר, וְשֶׁאֵינָהּ גּוּפָהּ - מוּתָּר. שֶׁאֵין גּוּפָהּ לְאָתוּיֵי מַאי, לָאו לְאָתוּיֵי כְּהַאי גַּוְנָא? - לָא, לְאָתוּיֵי קָלוּט בִּמְעֵי פָּרָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; דְּאַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: קָלוּט בֶּן פָּרָה אָסוּר - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אֲבָל בִּמְעֵי אִמּוֹ - שָׁרֵי. בְּעֵי רַב חֲנַנְיָא: הוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ בְּעַזָּרָה, מַהוּ? מִגּוֹ דְּהָוֵי מְחִיצָה לְגַבֵּי קָדָשִׁים - הָוֵי נַמִּי לְגַבֵּי דְּהַאי. אוֹ דִּלְמָא: לְגַבֵּי דְּהַאי - לָאו מְחִיצָה הִיא, דִּמְחִיצַת עוּבָּר - אִמּוֹ הִיא? אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְתִבְעֵי לָךְ קָדָשִׁים קַלִּים בִּירוּשָׁלַיִם! קָדָשִׁים קַלִּים בִּירוּשָׁלַיִם מַאי טַעְמָא לָא קָא מִיבְּעֵיָא לָךְ - דִּמְחִיצַת עוּבָּר אִמּוֹ הוּא, הָכָא נַמִּי - מְחִיצַת עוּבָּר אִמּוֹ הוּא. בְּעֵי אִילְּפָא: הוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ בֵּין סִימָן לְסִימָן, מַהוּ? מִי מִצְטָרֵף סִימָן רִאשׁוֹן לְסִימָן שֵׁנִי לְטַהֲרֵיהּ מִידֵי נְבֵלָה, אוֹ לָא? אָמַר רָבָא: קַל וָחוֹמֶר, אִם הוֹעִיל לוֹ סִימָן רִאשׁוֹן לְסִימָן שֵׁנִי לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה, לֹא יוֹעִיל לוֹ לְטַהֲרֵיהּ מִידֵי נְבֵלָה? בְּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: מַהוּ לָחוּשׁ לְזַרְעוֹ? הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא דַּאֲזַל אַבְּהֵמָה מְעֻלְּיֵיתָא - מַאי אִירְיָא הַאי דְּאִית בֵּיהּ אִיסּוּר יוֹצֵא? אֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה דְּעָלְמָא נַמִּי! דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, בֶּן פְּקוּעָה הַבָּא עַל בְּהֵמָה מְעֻלְּיֵיתָא - הַוָּלָד אֵין לוֹ תַּקָּנָה! - לָא צְרִיכָא, דַּאֲזַל אַבֶּן פְּקוּעָה דִּכְוָותֵיהּ, מַאי? אֵבֶר מוֹלִיד אֵבֶר, וְהָתֵיךְ לֵיהּ וְשָׁרֵי, אוֹ דִּלְמָא: מִבַּלְבֵּל זַרְעֵיהּ? הָדַר אָמַר: פְּשִׁיטָא דְּמִבַּלְבֵּל זַרְעֵיהּ, דְּאִם כֵּן - סוּמָא וְקָטוּעַ יוֹלֵד קִיטֵּעַ! אֶלָּא, פְּשִׁיטָא דְּמִבַּלְבֵּל זַרְעֵיהּ. וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא לָן: בְּהֵמָה בְּעָלְמָא, לָאו מִכֹּחַ חֵלֶב וְדָם קָאָתְיָא, וְשָׁרֵיָא? הָכָא נַמִּי לָא שְׁנָא. אוֹ דִּלְמָא: תְּרֵי אִיסּוּרֵי אִמְרִינַן, תְּלָתָא - לָא אִמְרִינַן? - וּלְמַאן? אִי לְרַבִּי מֵאִיר - אִיסּוּר חֵלֶב וְדָם אִיכָּא, אִיסּוּר יוֹצֵא לֵיכָּא; אִי לְרַבִּי יְהוּדָה - אִיסּוּר יוֹצֵא אִיכָּא, אִיסּוּר חֵלֶב וְדָם לֵיכָּא! דִּתְנַן: גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בַּשְּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין נוֹהֵג בַּשְּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר! אֶלָּא, כָּל מִכֹּחַ לָא אָמְרִינַן, דְּשָׁרֵי. וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא לָן: מַהוּ לִגְמוֹעַ אֶת חֶלְבּוֹ? חֶלֶב דְּעָלְמָא, לָא כְּאֵבֶר מִן הַחַי דָּמֵי, וְשָׁרֵי? הַאי נַמִּי לָא שְׁנָא. אוֹ דִּלְמָא: הָתָם - אִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא לְאִיסּוּרֵיהּ בִּשְׁחִיטָה, הָכָא - לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא לְאִיסּוּרֵיהּ בִּשְׁחִיטָה? תִּיקּוּ. "חוֹתֵךְ מֵעוּבָּר" וכו'. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה" וגו', "בְּהֵמָה בַּבְּהֵמָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. - אֶלָּא מֵעַתָּה יָמִירוּ בוֹ! אַלְּמָה תְּנַן: אֵין מְמִירִין לֹא אֵבָרִין בְּעוּבָּרִין, וְלֹא עוּבָּרִין בְּאֵבָרִין, וְלֹא אֵבָרִין וְעוּבָּרִין בִּשְׁלֵמִין, וְלֹא שְׁלֵמִין בָּהֶן? אֶלָּא, אֲמַר קְרָא: "וְכָל בְּהֵמָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. - אִי הָכִי, אֲפִילּוּ חוֹתֵךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת נַמִּי! אַלְּמָה תְּנַן: חוֹתֵךְ מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעָיהָ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה? - אֲמַר קְרָא: "אוֹתָהּ" - שְׁלֵמָה, וְלֹא חֲסֵרָה. - אֶלָּא מֵעַתָּה, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמְצָא בָהּ דְּמוּת יוֹנָה, תִּשְׁתְּרֵי! אַלְּמָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמְצָא בָהּ דְּמוּת יוֹנָה - אָסוּר בַּאֲכִילָה? -

בעינא

תמכר לצרכי עולות — לא דמי לבהמה של שני שותפים, והקדיש חציה וחזר ולקחה והקדיש חציה, דאמרינן בפרק קמא דקדושין (ז,א) דקדושה ואינה קריבה, דחשיבה דחויה מעיקרא. דדהתם לא הוה בידו להקדישה כולה מתחלה, אבל הכא, כשהקדיש רגלה — היה יכול להקדישה כולה. **יצא** רובו הרי זה יקבר — אף על גב דתנן בפרק "כל פסולי המוקדשין" (בכורות לב,ב) דבית הלל מתירין למנות גוי על הבכור, הכא מודו דאסור למכור לגוי. דהא מוקמינן לה התם כרבי עקיבא, ושמעינן ליה לרבי עקיבא בפרק "טובל יום" (זבחים קג,ב) דאמר: מדבריו למדנו שהשוחט את הבכור ונמצא טרפה, שיאותו הכהנים בעורו. משמע דבשר אסור בהנאה. והיינו טעמא, דהיכא דשרי לישראל — הוא דאיתקש לצבי ואיל, ושרי אפילו לגוים.

רב הונא אמר קדוש קסבר למפרע הוא קדוש — הא דאמר רב יהודה בפרק "כל פסולי המוקדשין" (בכורות לה,א) דמותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. ומפרש: גדיא — באזניה, אימרא — בשיפוותיה. אבל אימרא באזניה — לא, דחיישינן כי חזי ליה לאזניה, שמא יצא רוב הראש וחזר. אבל בגדי אין לחוש, דמתוך דאזניו גדולות — דרכו לצאת במיעוט הראש. והיינו דלא כרב הונא, דלדידיה כיון דלמפרע קדוש, אפילו לא יצא רוב הראש — אסור להטיל בו מום, דכשיצא אחר כך הרוב איגלאי מילתא למפרע דקדוש הוה, כדאמרינן הכא גבי מכירה. ומיהו, איכא לאוקמי האי דרב יהודה אליבא דרב הונא. ומכי חזי לאזנו דגדיא בפנים שרי להטיל בו מום, דאכתי לא יצא כלל. אבל אימרא — איכא למיחש מכי חזי לאזניה בפנים, שכבר יצא רוב הראש וחזר. וסוגיא דריש "כיצד מערימין" (תמורה כד,ב) דמוקי דרב יהודה בזמן הזה, דלא חזי להקרבה, ופריך: מאי למימרא? ומשני: מהו דתימא נגזור אטו דלמא נפיק רוב הראש — ההיא סוגיא דלא כרב הונא, דלרב הונא במיעוט ראשו נמי איכא איסור. וכן הא דאמר ליה רב עמרם לרב ששת: אמר על הבכור "עם יציאת רובו יהא עולה", עולה הוא או בכור הוי? הדהיא נמי דלא כרב הונא, דמשמע דפשיטא ליה דקודם יציאת רובו יכול להפקיע ממנו קדושת בכור. אם לא נחלק בין מכירה לגוי להנך מאי

בְּעֵינָא פְּרָסוֹת, וְלֵיכָּא! - אֶלָּא מֵעַתָּה, קָלוּט בִּמְעֵי פָּרָה לִיתְּסַר! - הָא תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: "פְּרָסָה בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ". רַב שֵׁימִי בַּר אַשִּׁי אָמַר: לְעוֹלָם כִּדְקָאָמְרַתְּ מֵעִיקָּרָא. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: אֵין מְמִירִין! הָא מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּמַקִּישׁ תְּמוּרָה לְמַעֲשֵׂר; מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נוֹהֵג בְּאֵבָרִים וְעוּבָּרִים - אַף תְּמוּרָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּאֵבָרִים וְעוּבָּרִים. וּמְנָא תֵּימְרָא? דִּתְנַן, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא בְּמוּקְדָּשִׁים, הָאוֹמֵר: "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה" - כּוּלָּהּ עוֹלָה, אַף כְּשֶׁאֹמַר: "רֶגֶל שֶׁל זוֹ תַּחַת זוֹ" - תְּהֵא כּוּלָּהּ תְּמוּרָה תַּחְתֶּיהָ. לְמַאן קָא מְהַדַּר לֵיהּ? אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה - מִי אִית לְהוּ הַאי סְבָרָא? וְהָתְנַיָא, יָכוֹל הָאוֹמֵר: "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה", תְּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ" - מִמֶּנּוּ קֹדֶשׁ, וְלֹא כּוּלּוֹ קֹדֶשׁ; יָכוֹל תֵּצֵא לְחוּלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה" - בַּהֲוָיָיתָהּ תְּהֵא; הָא כֵּיצַד? תִּמְכֹּר לְצָרְכֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חוּלִּין, חוּץ מִדְּמֵי אֵבֶר שֶׁבָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מְנַיָּן לָאוֹמֵר: "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה" - תְּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה" - לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ. לְמַאן? אִי לְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה - מִי אִית לְהוּ הַאי סְבָרָא? אֶלָּא לָאו, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. - לָא, רַבִּי יוֹסֵי טַעְמָא דְּנִפְשֵׁיהּ קָאָמַר. **משנה** הַמַּכְבֶּרֶת הַמִּקַּשָּׁה לֵילֵד - מְחַתֵּךְ אֵבֶר אֵבֶר, וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים. יָצָא רוּבּוֹ - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וְנִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה. **גמרא** אִתְּמַר: יָצָא שְׁלִישׁ וּמָכְרוֹ לְגוֹי, וְחָזַר וְיָצָא שְׁלִישׁ אַחֵר - רַב הוּנָא אָמַר: קָדוֹשׁ, רַבָּה אָמַר: אֵינוֹ קָדוֹשׁ. רַב הוּנָא אָמַר קָדוֹשׁ - קָסָבַר: לְמַפְרֵעַ קָדוֹשׁ, וְכֵיוָן דְּנִפַּק לֵיהּ רוּבֵּיהּ - אִיגְּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּמֵעִיקָּרָא הֲוָה קָדוֹשׁ, וּמַאי דְּזַבִּין - אִינְגַּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּמֵעִיקָּרָא הֲוָה זַבִּין. רַבָּה אָמַר אֵינוֹ קָדוֹשׁ, קָסָבַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא קָדוֹשׁ, וּמַאי דְּזַבִּין - שַׁפִּיר זַבִּין. וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאִתְּמַר: יָצָא שְׁלִישׁ דֶּרֶךְ דּוֹפֶן, וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי דֶּרֶךְ רֶחֶם - רַב הוּנָא אָמַר: אֵינוֹ קָדוֹשׁ, רַבָּה אָמַר: קָדוֹשׁ. רַב הוּנָא אָמַר: אֵינוֹ קָדוֹשׁ - רַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: לְמַפְרֵעַ קָדוֹשׁ, וְרוּבָּא קַמָּא לֵיתֵיהּ בְּרֶחֶם. רַבָּה אָמַר: קָדוֹשׁ - רַבָּה לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא קָדוֹשׁ, וְרוּבָּא דֶּרֶךְ רֶחֶם נָפִיק. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רַב הוּנָא, מִשּׁוּם דְּלִקּוּלָא, אֲבָל בְּהַךְ דְּלְחוּמְרָא - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבָּה.

בעינא פרסות בבהמה — דהכי משמע: שתי פרסות ומעלת גרה הנמצאת בבהמה תאכלו. **קלוט במעי פרה ליתסר** — ואנן אמרינן לעיל (חולין סח,ב) דשרי אפילו לרבי שמעון! **תנא דבי רבי ישמעאל כרבי שמעון** — מצינו משנת מדרשו של רבי ישמעאל בתלמידיו של רבי שמעון בן יוחי. **פרסה בבהמה תאכלו** — קרא כתיב פרסה וכתיב פרסות, איזה שתמצא — או פרסה בבהמה או פרסות, אבל יונה אינה לא פרסה ולא פרסות. **כדאמרן מעיקרא** — דעובר איקרי בהמה. **רבי שמעון היא** — טעמא לאו משום דעובר לאו בהמה, אלא משום דמקיש תמורה למעשר במסכת תמורה בפרק קמא [יג,א] דתנן, אמר רבי שמעון: והלא מעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא? דכתיב "כל מעשר בקר וצאן וגו' לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו" [ויקרא כז], ולמה יצא? להקיש: מה מעשר קרבן יחיד — יצא קרבן צבור, ומה מעשר קדשי מזבח — יצאו קדשי בדק הבית. הלכך, דוק מינה נמי: מה מעשר אינו בעוברין ואברין, דבעינן "יעבור תחת השבט" (שם). **אף תמורה** — אבל למאן דלא מקיש — ממירין, דעובר איקרי בהמה. **ומנא תימרא** — דהא "אין ממירין", רבי שמעון היא? **דתנן** — בסיפא דידה, דפליג רבי יוסי עלה ואמר: ממירין, ומפרש טעמא: והלא במוקדשין, בתחלת הקדש, האומר "רגלה של זו עולה" — כולה עולה כו'. שמע מינה, מדקאמר "והלא במוקדשין" — דלרבי שמעון מהדר: והלא במוקדשין אתה מודה דהאומר "רגלה של זו" כו' בדלקמן, ובזו אתה חלוק עלי: דאי סלקא דעתך, תנא קמא "אין ממירים" רבי מאיר היא, כשאר סתם משנה. **מי אית להו האי סברא** — במוקדשין דכולה עולה, דנימא להו רבי יוסי: והלא במוקדשין אתם מודים ליי? והתניא כו'. **יכול תהא יוצאה לחולין** — בפדיון, שיפדה אותו אבר? **תמכר** — בהמה זו לצרכי עולות, ודמיה חולין. **חוץ מדמי אותו אבר** — וממנו לא יטול הדמים, לפי שאינו שלו. ובתמורה [יא,ב] פריך: והא קמייתי אותו שקנאה עולה מחוסר אבר, והוא היה מחוייב עולה! **יהיה לרבות את כולה** — דהוה ליה למיכתב "כל אשר יתן ממנו לה' קדש", ומדכתיב "יהיה" — ריבויא הוא, דאפילו לא נתן לה' אלא ממנו, דהיינו מקצתה — יהיה קדש כולה. **אלא לאו** — תנא קמא רבי שמעון היא. וכיון דשמעת ליה בעלמא דמקיש תמורה למעשר, טעמא בהא נמי משום הקישא הוא. **לא רבי יוסי טעמא דנפשיה קאמר** — מהא לא תימא דתנא קמא רבי שמעון היא. דלעולם אימא לך דרבי מאיר היא או רבי יהודה, דלא שמעינן להו דמקשו. **וטעמייהו בהא** — משום דאברים ועוברין לאו בהמה מיקרו. ודקשיא לך: היכי מצי רבי יוסי למימר לרבי מאיר "והלא במוקדשים" כו' — לאו משום דסבירא ליה, דנימא: והלא במוקדשים אתה מודה לי. אלא הכי קאמר ליה: הלא במוקדשין יודע אני דהאומר "רגלה של זו עולה" — כולה עולה, דנפקא ליה מ"יהיה קדש". אף כשיאמר "רגלה של זו תמורה" — תהא כולה תמורה, ואישתכח דהמיר בהמה כולה, וקרינא "בהמה בבהמה". **משנה המכברת המקשה לילד** — בפטר רחם שלה — מותר לחתוך אבר אבר כשהוא יוצא ראשון ראשון. **ומשליך לכלבים** — דכל כמה דלא נפק רוביה — לא קדיש. **יצא רובו** — כאחת, וחתכו. **הרי זה יקבר** — דביציאת הרוב חלה קדושה עליו, דקרינא ביה "אשר יולד" [דברים טו]. **ופטורה מן הבכורה** — שהבא אחריו אינו בכור, בין שיצא ראשון אבר אבר, ובין שיצא רוב כאחת, דהא שני לאו פטר רחם הוא. **גמרא** אתמר **וחזר ויצא שליש אחר** — והרי כאן רוב. **רב הונא אמר קדוש** — בכור זה, וקרב לגבי מזבח, וניתן לכהן. **אינו קדוש** — והרי הוא חולין, כדמפרשי טעמייהו. **למפרע הוא קדוש** — אף על גב דבלידה תלא רחמנא, וברובא הוא דהויא לידה, מיהו כי נפיק רובא —משוי ליה לידה מתחלה, ואגלאי מלתא דכי זבין לגוי לאו כלום זבין, דאין לו חלק בו. **מכאן ולהבא** — מיציאת רוב ואילך הוא קדוש. ובתחילת לידתו חולין הוה, ויכול למוכרו כאילו הוא במעי אמו, שהרי קדושתו תלוי בלידה. וכיון דמכירתו מכירה — הוה ליה יד גוי באמצע, ותו לא קדיש בשני שלישי אחרונים. **יצא שליש דרך דופן** — תחילה על ידי סם וסכין, ובגמר לידה נפתח רחם ויצאו שני שלישים. **למפרע הוא קדוש** — הרוב הראשון קדושתו תלויה, שבתחלת לידה הוא צריך ליקדש. **מכאן ולהבא** — משיולד רובו, או בתחילה או בסוף. **דאי אשמעינן בהך** — קמייתא. **בהא קאמר רב הונא** — למפרע הוא קדוש. **משום דלקולא** — כלומר, דאי אמר מכאן ולהבא — קולא הוא, דמפקעינן לבכור מקדושתו.

מתרצת הגמרא: **בְּעִינָא** 'פְּרָסוֹת', **וְלֵיכָּא** – צריך שתי פרסות, כלשון הפסוק 'וְכָל וגו' שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה, אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ', ודמות יונה שאין לה פרסות אסורה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שצריך שתי פרסות, אם כן עובר קָלוּט – שאין פרסותיו סדוקות, הנמצא **בְּמֵעֵי פָרָה** כשנשחטה, **לִיתְסַר**, לפי שיש לו רק פרסה אחת, והרי למדנו לעיל (סח:) שקלוט במעי פרה מותר אפילו לרבי שמעון שאסר קלוט לאחר שנולד. מתרצת הגמרא: **הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי**, 'פַּרְסָה בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ', כלומר, נאמר בפסוק 'פרסה' ונאמר 'פרסות', לומר לך כל הנמצא בבהמה תאכלו בין אם יש לו פרסה ובין יש לו פרסות. ולכך קלוט מותר שיש לו פרסה, אך לדמות יונה אין פרסה ולא פרסות, ואסורה.

לעיל דרשה הגמרא היתר בן פקועה מ'בהמה בבהמה תאכלו'. ודחתה, שאם כן נמצא שעובר קרוי בהמה, ולגבי תמורה שנינו (תמורה י.) שאין ממירים בעוברים לפי שאינם קרויים בהמה, והתורה אמרה (ויקרא כז י) 'ואם המר ימיר בהמה בבהמה'. הגמרא מביאה דעה המקיימת את הדרשה הראשונה: **רַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְקָאָמַרְתְּ מֵעִיקָּרָא**, שלומדים מ'בהמה בבהמה', ועובר קרוי בהמה, **וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** מדוע **אֵין מַמְּירִין** בעוברים, יש לתרץ, **הָא מַנִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּמַקִּישׁ תְּמוּרָה לְמַעֲשֵׂר** בהמה, כמו שמצינו (תמורה יג.) שלמד כמה דינים בהיקש ממעשר בהמה לתמורה, וכך גם ילמד בעניינו, **מַה מַּעֲשֵׂר** בהמה **אֵינוֹ נוֹהֵג בְּאֵבָרִים וְעוּפָרִים**, כיון שצריך שיוכלו לעבור תחת השבט, ואברים ועוברים אינם יכולים להלך, **אַף תְּמוּרָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּאֵבָרִים וְעוּפָרִים**. אך לדעה שלא הוקש תמורה למעשר, ממירים בעוברים לפי שהם קרויים בהמה.

מוכיחה הגמרא: **וּמְנָא תֵּימְרָא** שהתנא בתמורה שאמר אין ממירים הוא רבי שמעון, **דִּתְנַן** בהמשך המשנה (תמורה י.) שם, שרבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר שממירים אברים בבהמה. וביאר טעמו, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי** לתנא קמא שאמר אין ממירים אברים, **וְהָלָא** אתה מודה לי **בְּמוּקְדָּשִׁים** – במקדיש בתחילה בהמת חולין, **שֶׁהָאוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ תהא עוֹלָה**, שהבהמה **כּוּלָּהּ עוֹלָה**, ולא רק הרגל, אם כן **אַף** בתמורה תודה לי שכְּשֶׁאֹמַר רֶגֶל שֶׁל זוֹ **תַּחַת זוֹ, תֵּהֵא כּוּלָּהּ תְּמוּרָה תַּחְתֶּיהָ**.

מבררת הגמרא: **לְמַאן קָא מְהַדַּר לֵיהּ** – למי השיב רבי יוסי. **אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה**, אם כן כיצד אמר רבי יוסי שתנא קמא מודה לו במוקדשים שהמקדיש את הרגל קדשה כולה, **מִי אִית לְהוּ** לרבי מאיר ורבי יהודה **הַאי סְבָרָא, וְהָתְנִיָּא** (תמורה יא:), **יָכוֹל הָאוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ תהא עוֹלָה, תֵּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי המקדיש קרבן (ויקרא כז ט) 'כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ודרשו חכמים 'מִמֶּנּוּ קֹדֶשׁ', שרק האבר שהקדיש ממנו נקדש, **וְלֹא כּוּלּוֹ** קֹדֶשׁ. שואלת הברייתא: **יָכוֹל תֵּצֵא** הבהמה לְחוּלִּין כשיפדו את האבר, כיון שרובה חולין ואינה ראויה להקרבה, וכמו שפודים בהמה הקדושה בקדושת דמים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'יִהְיֶה', **בַּהֲוָיָיתָהּ תְּהֵא** – קדושת הגוף שעליה תשאר. **הָא כֵּיצַד יעשה, תִּמְכֹּר לְצָרְכֵי עוֹלוֹת** – לאדם אחר שרוצה להביא עולה, **וְדָמֶיהָ חוּלִּין, חוּץ מִדְּמֵי הָאֵבֶר** הקדוש **שֶׁבָּהּ**, שלא יוכל ליטול דמים עליו, כיון שאינו שלו, שהרי הקדישו, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מַנַּיִן לְאוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ תהא עוֹלָה, שתֵּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'יִהְיֶה', שתיבה זו מיותרת, שהיה אפשר לכתוב 'כל אשר יתן ממנו לה' קדש', אלא **לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ**, שאף אם נתן לה' רק ממנו כלומר מקצתה, יהיה כולה קודש.

מבואר בברייתא, שלרבי מאיר ורבי יהודה רק האבר שהקדיש קדוש. מסיימת הגמרא את ההוכחה: אם כן **לְמַאן** טוען רבי יוסי שכשם שאתה מודה לי במוקדשין תודה בתמורה, **אִי לְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, מִי אִית לְהוּ הַאי סְבָרָא** במוקדשים, הלא הוכחנו מהברייתא שאינם מודים. **אֶלָּא לָאו לְרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שהוא הסובר כמותו בברייתא. ונמצא שיש הוכחה מדברי רבי יוסי שתנא קמא של המשנה הוא רבי שמעון. וכיון שרבי שמעון מקיש תמורה למעשר, יש לומר שאף כאן טעמו שאין ממירין באברים ועוברים משום היקש זה, וכמו שהתבאר. וכיון שמה שאין ממירין אינו מחמת שעובר אינו קרוי בהמה, לכך אפשר ללמוד היתר בן פקועה מ'בהמה בבהמה'.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אין להוכיח מרבי יוסי שתנא קמא הוא רבי שמעון, לפי שיש לומר שתנא קמא הוא רבי מאיר או רבי יהודה, ולא מצינו שהקישו תמורה למעשר, אלא הטעם שאין ממירים בעוברים ואברים משום שאינם קרויים בהמה. ומה שאמר רבי יוסי 'והלא במוקדשים האומר רגלה של זו עולה כולה עולה', אין כוונתו שתנא קמא מודה בזה, שהרי רבי מאיר ורבי יהודה חולקים, אלא **רַבִּי יוֹסֵי טַעְמָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר**, וכך אמר, הלא אני יודע מהדרשה 'יהיה קדש', שבהקדש בתחילה האומר רגלה של זו תהא עולה הבהמה כולה עולה, ולכך אף בתמורה האומר רגלה של זו תהא תמורה, הבהמה כולה תמורה, ואם כן אין חיסרון בכך שאבר אינו קרוי 'בהמה', שהרי הבהמה כולה נהיית תמורה והרי זה בכלל 'וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה' (ויקרא כז י).

משנה

משנתינו עוסקת בענין בהמה המקשה לילד עובר שהוא בכור, האם מותר לחותכו קודם שיצא מן הרחם: בהמה **הַמְּכַבֶּרֶת** – העומדת ללדת בפעם הראשונה, **הַמַּקְשָׁה לֵילֵד, מֻתָּר לְחַתֵּךְ** – מותר לחתוך את העובר **אֲבָר אֲבָר** מיד ביציאתם מן הרחם **וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים**, שכל זמן שלא יצא רובו, עדיין אינו קדוש.

יָצָא רוּבוֹ בבת אחת וחתכו, **הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר**, שביציאת רובו הרי הוא נחשב ילוד, וחלה עליו קדושת בכורה, והרי הוא אסור בהנאה, **וְבשני** האופנים הללו, שיצא העובר אבר אבר, או יצא כאחת, מעתה בהמה יולדת זו **נִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה**, שאם תלד שוב, אין הולד קדוש בקדושת בכורה, אלא הרי הוא חולין, שהרי אינו פטר רחם.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת מאימתי חלה קדושת הבכור: **אִתְּמַר**, בהמה המבכרת **שִׁיצָּא** שָׁלִישׁ עובר בשעת הלידה, **וּמְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְחָזַר וְיָצָא** עוד שָׁלִישׁ **אַחֵר** ונמצא שיצא כבר רוב העובר, שהיא שעה הראויה לחול קדושת בכורה, **רַב הוּנָא אָמַר**, עובר זה קָדוֹשׁ בבכורה. **רַבָּה אָמַר, אֵינוֹ קָדוֹשׁ**. מבארת הגמרא: **רַב הוּנָא אָמַר קָדוֹשׁ, קָסָבַר, לְמַפְרֵעַ** הוא קָדוֹשׁ, כלומר אף שקדושת הבכור תלויה בלידה, ורק משעה שיצא רובו נחשב הוא כילוד, מכל מקום לאחר שיצא רובו, הרי הוא קדוש כבר מתחילה, **וְאִם כֵּן כֵּיוָן דְּנָפַק לֵיהּ רוּבֵיהּ** – כאשר יצא רוב העובר, **אִיגְּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּמֵעִיקָּרָא הֲוָה קָדוֹשׁ** – הוברר הדבר למפרע שמתחילת יציאתו היה קדוש, **וּמַאי דְּזַבִּין לֹא כְּלוּם זַבִּין** – ומה שמכר לנכרי אינה מכירה, שכבר חלה קדושת הבכור קודם, ואין לו חלק בו. **רַבָּה אָמַר אֵינוֹ קָדוֹשׁ, קָסָבַר מִכָּאן וּלְהָבָא קָדוֹשׁ**, והיינו רק לאחר יציאת רובו, נמצא שבשעה שיצא שליש עדיין ברשות הישראל היה למוכרו, **וּמַאי דְּזַבִּין שַׁפִּיר זַבִּין** – ומה שמכר, יפה מתקיימת המכירה, וכיון שחלקו שייך לנכרי, שוב לא יכולה לחול קדושת בכורה על בהמה ששותף בה נכרי.

הגמרא מביאה מקרה נוסף שבו נחלקו רב הונא ורבה ומבארת שבשתי המחלוקות נחלקו באותה סברא: **וְאִזְדּוּ לְטַעְמַיְיהוּ** – ודבר זה שאמרו, לשיטתם אמרוהו, **דְּאִתְּמַר, יָצָא** שָׁלִישׁ עובר **דֶּרֶךְ דּוֹפֶן** האם, על ידי שקרעו את כריסה בסם או בסכין, ובגמר לידה נפתח רחמה **וְיָצְאוּ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי** העובר האחרים **דֶּרֶךְ הָרֶחֶם, רַב הוּנָא אָמַר, אֵינוֹ קָדוֹשׁ. רַבָּה אָמַר, קָדוֹשׁ**. מבארת הגמרא: **רַב הוּנָא אָמַר, אֵינוֹ קָדוֹשׁ, רַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו **דְּאָמַר לְמַפְרֵעַ קָדוֹשׁ**, שמיד כאשר יוצא רובו של עובר הרי זה נחשב ילוד וחלה הקדושה מתחילתו, **וְרוּבָא קַמָּא לֵיתֵיהּ בְּרֶחֶם** – ורוב הראשון של עובר זה היוצא, לא יצא דרך הרחם שהוא הגורם המחייב בבכורה, אלא

המשך בעמוד סז

וְאִי אִתְּמַר בְּהָא – ואם היה משמיענו מחלוקתם בזה [ביצא שליש דרך דופן] בלבד, הייתי אומר שדווקא **בְּהָא קָאָמַר רַבָּה** שמכאן ולהבא קדוש, שבכך החמיר לומר שהעובר קדוש, ומה שאין כן אם נאמר שלמפרע קדוש, אז יהיה הדין יוצא לקולא, שאינו קדוש, **אֲבָל בְּהָא** – בדין זה של מכר לנכרי, שאם נאמר מכאן ולהבא הוא קדוש הרי זו קולא שהעובר אינו קדוש, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ רבה לְרַב הוּנָא**, שלמפרע קדוש כדי להחמיר, לכן צריך להשמיענו שרבה סובר מכאן ולהבא קדוש אף שיוצא הדין לקולא, מסיימת הגמרא: אכן **צְרִיכָא**.

הגמרא מקשה ממשנתינו על רב הונא: **תְּנַן** במשנתינו, **הַמְבַכֶּרֶת** שעומדת להוליד את עוברה בפעם הראשונה, **הַמַּקְשָׁה לֵילֵד, מְחַתֵּךְ** את העובר **אֵבֶר אֵבֶר, וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים. מַאי לָאו** – וכי לא משמע מהמשנה, שאפילו שמְחַתֵּךְ אבר אבר **וּמַנִּיחַ** לפניו עד שיצא רוב הולד, בכל זאת מותר לו להשליך לכלבים את החתיכות שחתך לפני שיצא רובו, משום שעדיין לא היה הולד קדוש בבכורה, ומכאן קשה לרב הונא, שאמנם מובן הדבר אם נאמר שמכאן ולהבא קדוש, נמצא שטרם יציאת רובו אינו קדוש כלל, ולפיכך אותן החתיכות שנחתכו שאין עליהם קדושה כלל יכול להשליכן לכלבים, וְאולם **אִי אָמְרַתְּ** כרב הונא שלְמַפְרֵעַ **הוּא קָדוֹשׁ**, וכאשר יצא הרוב הוברר הדבר שמתחילה הוא קדוש, נמצא שכל החתיכות שלפנינו אף הן קדושות, וכיצד התירה המשנה להשליך לכלבים, הרי **יִקָּבֵר מִיָּבֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות הדין שיקבר.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין כוונת המשנה שחתך אבר אבר והניח לפניו, אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בִּמְחַתֵּךְ** אבר אבר **וּמַשְׁלִיךְ** לכלבים, ומכיון שאין החתיכות קיימות, אף שלמפרע צריכה הקדושה לחול, מכל מקום אין לה על מה לחול.

שואלת הגמרא: לפי רב הונא שהעמדנו את הרישא של משנתינו במחתך ומשליך לכלבים, ניתן לדייק שדווקא מחתך ומשליך לכלבים אינו קדוש, **אֲבָל** אם **מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ**, שקיימים כל אבריו בשעה שיצא רובו, **מַאי** – מה דינו, הרי ודאי **שִׁיקָּבֵר**, שהרי קדוש הוא מתחילתו, ואם כן יש לשאול, **אַדְּתָנָא** – עד ששונה התנא של המשנה **בְּסֵיפָא** חילוק דין מהרישא, והוא באופן **שִׁיצָּא רוּבוֹ** בבת אחת, שלכך הרי הוא קדוש, ולכן הדין **שִׁיקָּבֵר, וְנִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה**, היה לו לתנא **לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּרֵישֵׁיהּ** – לשנות חילוק דין, בדין מחתך עצמו, וכך היה לו לומר, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאינו קדוש ואינו טעון קבורה, רק **בִּמְחַתֵּךְ וּמַשְׁלִיךְ אֵבֶר אֵבֶר, אֲבָל מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ**, אף מה שחתך **יִקָּבֵר**, שמשעה שיצא רובו קדוש הוא למפרע, ובכלל זה כל מה שחתך.

מיישבת הגמרא: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – אכן כך היא גם כוונת התנא, שאף במחתך ומניח, דינו שיקבר, שכך מתפרשת הסיפא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּמְחַתֵּךְ וּמַשְׁלִיךְ, אֲבָל מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ, נַעֲשֶׂה** דינו **כְּמִי שֶׁיָּצָא רוּבוֹ** בבת אחת, **וְיִקָּבֵר**.

מסתפקת הגמרא בדיני רוב אבר, אם המיעוט נמשך אחר הרוב לגבי דין העובר: **בָּעֵי רָבָא**, כאשר יצא רק מיעוטו של אבר, האם **הָלְכוּ בְּאֵיבָרִין אַחַר הָרוֹב**, וכיון שרובו של אבר עדיין בפנים הרחם, נמשך המיעוט אחר הרוב וכמי שלא יצא, **אוֹ לֹא הָלְכוּ בְּאֵיבָרִין אַחַר הָרוֹב**.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רוֹב** של העובר, רק **בְּצִירוּף מִיעוּט הָאֵבֶר**, שהשלים מיעוט האבר שיצא לשאר אברי העובר שיצאו מחוץ לרחם, כך שבצירוף מיעוט אבר זה נמצא שרוב העובר בחוץ, ובלי המיעוט, אין רוב העובר בחוץ, **וְקָא מִיַּבְּעֵיָא לֵיהּ** – והסתפק רבא, **הַאי מִיעוּט דְּבָרָאי** – אותו מיעוט אבר היוצא, **בָּתַר רוֹב דְּאֵבֶר שַׁדִּינָן לֵיהּ** – האם אחר רובו של האבר שנמצא בפנים הוא נגרר, ונחשב כאילו לא יצא, ונמצא שאין רוב עובר בחוץ, ואינו קדוש, ולכן יהא מותר להשליך מה שיצא לכלבים, **אוֹ** נאמר, שמיעוט האבר שיצא **בָּתַר רוּבָא דְּעוּבָּר שַׁדִּינָן לֵיהּ** – אחר רוב העובר שבחוץ יגרר, ולא אחר רוב האבר שבפנים, ונמצא רוב עובר בחוץ, ודינו כנולד, וקדוש בבכורה.

דוחה הגמרא: ודאי רבא לא הסתפק באופן זה, שהרי **פְּשִׁיטָא דְּלָא שַׁבְקִינָן רוּבָא דְּעוּבָּר** – פשוט הדבר שלא עוזבים את רובו של העובר שבחוץ שלא נלך אחריו, **וְאַזְלִינָן בָּתַר** – והולכים אחר **רוֹב הָאֵבֶר** שבפנים, אלא ודאי שמיעוט האבר נגרר אחר רוב העובר ומשלים לשאר חלקי העובר להיות רובו בחוץ, וחשוב 'נולד'.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא** ספיקו של רבא הוא באופן זה, **כְּגוֹן שֶׁיָּצָא חֶצְיוֹ** של העובר **בְּאופן שהושלם חציו של העובר שבחוץ על ידי רוֹב אֵבֶר** שיצא בחוץ, אך מיעוטו של אותו אבר נשאר ברחם, כך שעם רוב האבר ושאר אברי העובר חציו של העובר בחוץ, **וְקָא מִיַּבְּעֵיָא לֵיהּ** – והסתפק רבא, **הַהוּא מִיעוּט דְּבְנָוֵאי** – אותו מיעוט שבפנים, **מַהוּ לְמִישְׁדְּיֵיהּ בָּתַר** – שיגרר אחר **רוֹב הָאֵבֶר** שבחוץ ויצטרף לחצי העובר, ובכך יהיה נחשב שרוב העובר יצא מחוץ לרחם ויתקדש בבכורה, או שאין מצטרף מיעוט האבר שבפנים לרוב האבר שבחוץ שיחשב שרוב העובר בחוץ, משום שצריך שבפועל יצא רובו של העובר, ויפטור [יפתח] רובו את הרחם, כדי שיהא עליו שם 'פטר רחם', וכיון שיצא רק חציו אינו קדוש בבכורה.

הגמרא מביאה ראיה ממשנתינו לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בסיפא של המשנה, **יָצָא רוּבוֹ, הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר. מבררת הגמרא: מַאי רוּבוֹ** – מה כוונת המשנה שיצא רובו, **אִילֵימָא רוּבוֹ מַמָּשׁ**, שיצא רוב העובר בבת אחת, וזאת חידשה המשנה שנחשב ילוד ביציאת רובו, קשה, מה חידוש יש בזה, הלא דין פשוט הוא, וכי האם **עַד הַשְׁתָּא לֹא אַשְׁמְעִינָן** את הדין **דְּרוּבוֹ כְּכוּלּוֹ**, והרי דין זה כבר נתברר בש"ס, ואין צורך להשמיע דבר זה שביציאת רוב העובר, נחשב לידה, וחלים עליו כל הדינים התלוים בדין 'ילוד'. **אֶלָּא לָאו**, ודאי כוונת המשנה, **כְּגוֹן שֶׁיָּצָא** רק **חֶצְיוֹ** של העובר, וחצי זה הוא **בְּצִירוּף רוֹב הָאֵבֶר** שבחוץ המשלים לחצי עובר בחוץ, ומצטרף מיעוט האבר שבפנים לרוב האבר שבחוץ, להחשב כיצא העובר ברובו, ועל כך שנינו שהעובר קדוש ויקבר, מוכח אם כן שהולכים באברים אחר הרוב, ואומרים שנגרר מיעוט האבר שבפנים אחר רובו שבחוץ להחשיבו כילוד.

דוחה הגמרא: **לֹא**, באמת אין הולכים באברים אחר הרוב, ולא נגרר מיעוטו של אבר אחר רובו להחשיבו כילוד, ואין כוונת המשנה בדין רובו, לאופן זה, שיצא חציו ברוב אבר, אלא ליצא רובו ממש, ומה ששאלת שדין זה אין בו חידוש, יש ליישב שהמשנה מדברת באופן זה, **כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רוּבוֹ** של העובר **בְּצִירוּף מִיעוּט אֵבֶר**, שמיעוט אבר שיצא מצטרף יחד עם שאר אברי העובר שיצאו להשלים שיהא רוב העובר בחוץ, אבל רובו של אבר זה נשאר בפנים, **וְקָא מַשְׁמַע לָן** – ובאה המשנה להשמיענו עצם דבר זה שנחשב שיצא רובו, **דְּלָא שַׁבְקִינָן רוּבוֹ דְּעוּבָּר דְּבְהֵמָה וְאַזְלִינָן בָּתַר אֵבֶר** – שאין אנו אומרים נניח את רוב העובר היוצא, ונלך אחר רוב האבר, ונגרור את מיעוט האבר היוצא אחר רובו שבפנים, ונמצא אם כן שעדיין לא נולד רובו, אלא אכן מחזיקים אנו ברוב העובר היוצא, ומיעוט האבר היוצא נמשך אחר רוב העובר, כיון שיצא עמו, ומשום כך קדוש בבכורה וטעון קבורה. נמצא שאין ראיה מהמשנה, לפשוט את הספק.

הגמרא מביאה אופנים שונים של ספיקות בדיני חציצה בלידת בכור: **בָּעֵי רָבָא, כְּרֵכוֹ** לעובר קודם לידתו **בְּסִיב** [כמין מעטה דק הגדל סביב הדקל] ובשעת יציאתו חצץ הסיב בינו לבין הרחם, **מַהוּ**, האם כיון שלא נגע בכותלי הרחם בשעת לידתו, לא נתקדש בבכורה, שהנגיעה ברחם היא המקדשת, שנותנת שם 'פטר רחם' על הולד, או שאין הסיב חוצץ משום שלצורך הולד הוא ובטל לגביו.

עוד הסתפק רבא: אם כרכו **בְּטַלִּיתוֹ מַהוּ**, האם הטלית היא חציצה ואינו קדוש בבכור, או שאינה חוצצת וקדוש.

מסתפק רבא עוד: אף אם תאמר בסיב וטלית שחוצצים, משום שאינם מין העובר, ומין בשאינו מינו חוצץ, כרכו **בְּשַׁלְיָתוֹ**, שהוא מעין מעטה שבו גדל העובר במעי אמו, קודם שיצא לאויר העולם, **מַהוּ**.

המשך בעמוד ע

רש"י

ואי אתמר כהא כהא קאמר רבה — מכאן ולהבא, דאי אמרת למפרע — קולא הוא, דלא קדיש. **מחתך ומניח** — עד שיצא הרוב. ואף על גב שיצא הרוב, והרי החתיכות לפנינו — משליכו לכלבים. אי אמרת בשלמא מכאן ולהבא הוא קדוש, ומקמי יציאת רוב לא קדיש מידי — הנך דאיחתכו מקמי הכי לא חלה קדושה עלייהו. אלא אי אמרת דלמפרע הוא קדוש, הא כיון דרובא קמן — איגלאי מלתא ביציאת הרוב דמעיקרא קדוש להו! **לא מחתך ומשליך** — דכיון דליתנהו, אמאי תיחול בשעת גמר יציאת הרוב? ואיסורא ליכא, דהא כי שדא קמא — חולין הוה. אבל ביצא שליש ומכרו לגוי, וחזור ויצא שליש אחר, ובולן לפנינו — איכא למימר: אגלאי מלתא, וחיילא למפרע ומבטלה מכירה. **אדתני יצא רובו** — דמשמע: בבת אחת. **נעשה כמי שיצא רובו** — בבת אחת. **הלכו באברים** — כדמפרש ואזיל: שיצא רובו במיעוט אבר. רוב העובר יצא, ומיעוט אחד מן האברים השלים ליציאת הרוב. וקא מיבעיא ליה: הלכו באברים אחר הרוב, דנשדי מיעוט אבר שיצא בתר רובו שבפנים, והוי כמאן דלא נפק האי מיעוט, וליכא יציאת רוב עובר, ואם רצה — מחתך ומשליך לכלבים. ומשום מטיל מום בקדשים ליכא, דמותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם, כגון יציאת ראשו, או יציאת רובו דרך מרגלותיו. **או לא הלכו** — ושדינן ליה בתר רוב עובר. דלא שבקינן רוב עובר ונזיל בתר רוב אבר. **אלא שיצא חציו** — של עובר, ורוב אבר משלים אותו החצי. ואי שדינא למיעוטא דגוואי בתר רובא — נפק ליה רובא דולד. **אי נימא רובו ממש** — ובבת אחת קא מיירי על כרחך. דאף על גב דשנינן לעיל: מחתך ומניח נעשה כו' — שינויא בעלמא שני אגב דוחקיה, ומתניתין במשמעותיה קיימא. **אלא לאו כגון שיצא חציו ברוב אבר** — וקרי ליה רובו, דשדינן מיעוט אבר דגוואי בתר רוב אבר, והוה ליה רוב עובר. **לא** — לעולם לא הלכו, ולא שדינן מיעוט אבר בתר רובא. ומתניתין — ביצא רובו ממש. ודקשיא לך: למאי איצטריך? כגון שהיה מיעוט אחד מן האברים משלים לרוב העובר. ואיצטריך לאשמעינן דהוי רובא, ולא אמרינן: שדי מיעוט אבר שבחוץ אחר רוב שבפנים, וליכא לידה. אלא שדייה בתר רוב העובר, הואיל ובהדיה נפיק. **כרכו בסיס** — שגדל ונברך סביב הדקל כעין מרייל"א של גפנים. **מהו** — שתהא חציצה, ואמרינן: כיון דלא נגע ברחם — לא קדיש, דהא רחם הוה דמקדש, דבדידיה תלא רחמנא. ולקמן בעי אימת כרכו. ואם תמצי לומר סיב הוי חציצה, דמין שלא במינו הוא. **שליא** — מי הוי חציצה או לא? **כרכה** — אשה בידיה והוציאתו, והפסיקו ידיה בינו לבין הרחם. מי אמרינן: כיון דאורחיה הוא לילד את בהמתה — לאו חציצה היא? **היכי דמי** — כל הנך בעיי. **אי דנפק דרך ראשו** — ואחר שהוציאו אותו עשו בו אחד מן הדברים הללו. **פטרתיה** — רישיה לרחם, וקדוש מיד, דהא יצא ראשו — הרי זה כילוד [חולין סח,א]! **דרך מרגלותיו** — וקודם יציאת רובו כרכוהו. **בלעתהו** — חולדה בתוך הרחם והוציאתהו. **הא אפיקתיה** — כשהיה בלוע, ולא נגע ברחם, והיינו כרכתו! **אלא בלעתו והוציאתו והכניסתו והקיאתו ויצא מאליו מהו** — מי קדוש בהאי יציאה אחרונה או לא? **ונכנס לזה מהו** — נפטרה בהמה האחרת מן הבכורה, או לא. **נפתחו** — גרסינן "נפתחו", נתרחבו, שבשיצא לא נגע. **נעקרו** — קא סלקא דעתין: קודם לכן נעקרו ונפלו. **הא ליתנהו** — ומאן נקדיש? לא אויר ולא נגיעה, דהא אין כאן רחם! **נעקרו** — (קא סלקא דעתין קודם לכן נעקרו) ונכנסו לפנים, ונתלו לו בצוארו. **נגממו** — ניטל מעובי הכתלים מבפנים סביב סביב. **קנגעת בבעיא דאיבעיא לן** — כבר, ומשם אתה למד את תשובתך. **ויצא דרך פרוץ** — מהו? מי אמרינן: כיון דעומד מרובה עליו — הוה ליה באילו כולו עומד. לישנא אחרינא: נגממו מבפנים ושפה חיצונה משמרת, וקא מיבעיא ליה: תורא ברא מקדש או לא?

משנה

תוספות

מאי לאו מחתך ומניח ואי אמרת למפרע קדוש יקבר מבעי ליה — תימה: דלמאן דאמר נמי מכאן ולהבא הוא קדוש, אמאי משליך לכלבים, כיון דכבר יצא רובו? דהא ברוב מחותך נמי חשיב ליה לידה, כדאמר ב"המפלת" (נדה כח,א) דייצא מחותך מרובו — אמו טמאה לידה. ומתניתין — נמי קתני: ונפטרה מן הבכורה. ובכל ענין קאמר, בין שיצא אבר אבר בין שיצא רובו בבת אחת! ויש לומר: דבשלמא אי מכאן ולהבא הוא קדוש, כיון דאין קדושה חלה עליו עד יציאת רובו, אם כן מה שנחתך קודם יציאת רוב — אין קדושה חלה עליו כלל, ויכול להשליכו לכלבים אף מאחר יציאת הרוב. ומיהו, מכי יצא רובו ואילך טעון קבורה למה שיצא. וכן משמע לשון הקונטרס, ואף על גב דקתני: יצא רובו הרי זה יקבר, ומשמע: רובו בבת אחת, כדמוכח בסוגיא, ומשמע: אבל אבר אבר לא — היינו דוקא לענין המיעוט הראשון, דאפילו אותו מיעוט טעון קבורה כשיצא רובו, מאחר דאין מחותך. אבל למאן דאמר למפרע קדוש, שמתחלה הקדושה חלה עליו, מתחלת הלידה — אם כן במחותך נמי יקבר. ואמאי דמחתך נמי לא קשיא ליה: היכי מטיל בו מום? דאיכא לאוקומי בנפל שאינו ראוי להקרבה. אי נמי, מחתך קודם שיצא לאויר העולם. **כרכתו** אחזתו — פירש בקונטרס: האשה כרכתו לעובר, ואחזתו בידים, והפסיקו ידיה בינו לבין הרחם. וקשה לרבינו תם: דבשום מקום לא איירי באשה מילדת עם הבהמה, אלא רועה, כדתנן: בהמה שמת עוברה בתוך מעיה והושיט הרועה את ידו. ורישא דהך מילתא נמי איירי ברועה, "כרכו בסיב" לשון זכר, הכי נמי הוה ליה למנקט: "כרכו ואחזו והוציאו"! ועוד, דמאי פריך: אי דנפק דרך רישיה — פטרתיה? וכי אין יכול להיות שאחזתו בידים בראשו, ומפסיק בידיה בין ראשו לרחם? וזה דוחק לומר דאין לרחם לפתוח קודם שיצא הראש, ואין יכול להכניס ידו. ועוד, דמתניתין דהושיט רועה את ידו — בלא הוציא כלל איירי, דאם לא כן — נטמא במה שיצא. ואף על גב דיש לחלק בין מבכרת לאין מבכרת, אי נמי, התם כשילדה אחר קודם לזה, שנפתח רחמה — כל זה דוחק. ונראה לרבינו תם כמו גרסת רבינו חננאל: "כרכתו אחותו והוציאתו" — שילדה נקבה עמו. כדאמר נמי בפרק "כל הבשר" (חולין קיד,א): אין לי אלא אחותו הקטנה, הגדולה מנין? ופריך: אי דנפק דרך רישיה, וכן הנקבה — הא פטרתיה ראש הנקבה, שיצא ראשה תחלה, שראש הזכר כרוך בין ברכיה! ומשני: דנפק מרגלותיו והוא כרוך בין ברכיה. והוא הדין דהוה מצי למימר "כרכו אחיו" לענין איזה מהן בכור, אלא נקט אחותו משום דליכא בכורה כלל.

מאי

וְאִי אִתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רַבָּה, אֲבָל בְּהָא - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב הוּנָא, צְרִיכָא. תְּנַן: הַמְּבַכֶּרֶת הַמְקַשָּׁה לֵילֵד - מְחַתֵּךְ אֵבֶר וּמַשְׁלִיךְ לְכַלְבִּים; מַאי לָאו מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ? וְאִי אָמְרַתְּ לְמַפְרֵעַ הוּא קָדוֹשׁ, יִקָּבֵר מִיבָּעֵי לֵיהּ! - לָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּמְחַתֵּךְ וּמַשְׁלִיךְ. - אֲבָל מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ, מַאי - יִקָּבֵר? אַדְּתָנָא סֵיפָא: יָצָא רוּבוֹ יִקָּבֵר וְנִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה - לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמְחַתֵּךְ וּמַשְׁלִיךְ אֵבֶר אֵבֶר, אֲבָל מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ - יִקָּבֵר! - הָכִי נַמִּי קָאָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמְחַתֵּךְ וּמַשְׁלִיךְ, אֲבָל מְחַתֵּךְ וּמַנִּיחַ - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁיָּצָא רוּבוֹ, וְיִקָּבֵר. בָּעֵי רָבָא: הָלְכוּ בְּאֵיבָרִין אַחַר הָרוֹב, אוֹ לֹא הָלְכוּ בְּאֵיבָרִין אַחַר הָרוֹב? הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רוֹב בְּמִיעוּט אֵבֶר, וְקָא מִיבָּעֵיָא לֵיהּ: הַאי מִיעוּט דְּבָרֵאי, בָּתַר רוֹב דְּאֵבֶר שָׁדִינַן לֵיהּ, אוֹ בָּתַר רוּבָא דְּעוּבָּר שָׁדִינַן לֵיהּ? פְּשִׁיטָא דְּלָא שָׁבְקִינַן רוּבָא דְּעוּבָּר וְאָזְלִינַן בָּתַר רוֹב אֵבֶר! אֶלָּא, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא חֶצְיוֹ בְּרוֹב אֵבֶר, וְקָא מִיבָּעֵיָא לֵיהּ: הַהוּא מִיעוּט דְּבְגַוַּאי, מַהוּ לְמִשְׁדְּיֵיהּ בָּתַר רוֹב אֵבֶר? תָּא שְׁמַע: יָצָא רוּבוֹ - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר; מַאי רוּבוֹ? אִילֵימָא רוּבוֹ מַמָּשׁ, עַד הָשְׁתָּא לָא אַשְׁמְעִינַן דְּרוּבוֹ כְּכוּלּוֹ? אֶלָּא לָאו, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא חֶצְיוֹ בְּרוֹב אֵבֶר! - לָא, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רוּבוֹ בְּמִיעוּט אֵבֶר, וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא שָׁבְקִינַן רוּבוֹ דְּעוּבָּר דְּבְהֵמָה וְאָזְלִינַן בָּתַר אֵבֶר. בָּעֵי רָבָא: בְּרָכוֹ בְּסִיב, מַהוּ? בְּטַבְּלִיתוֹ מַהוּ? בְּשִׁלְיָתוֹ מַהוּ? - בְּשִׁלְיָתוֹ? אוֹרְחֵיהּ הוּא! - אֶלָּא: בְּשִׁלְיָא אַחֶרֶת, מַהוּ? בְּרָכָתוּ וַאֲחָזָתוּ וְהוֹצִיאָתוּ, מַהוּ? - הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּנָפַק דֶּרֶךְ רֵישֵׁיהּ - פְּטַרְתֵּיהּ! - אֶלָּא, דְּנָפַק דֶּרֶךְ מְרִגְלוֹתָיו. בְּלָעַתְהוּ חוּלְדָּה וְהוֹצִיאָתוּ, מַהוּ? - הוֹצִיאָתוּ? הָא אַפִּיקְתֵּיהּ! - אֶלָּא: בְּלָעַתּוּ וְהוֹצִיאָתוּ, וְהִכְנִיסָתוּ וְהִקִּיאָתוּ, וְיָצָא מֵאֵלָיו, מַהוּ? הִדְבִּיק שְׁנֵי רְחָמִים, וְיָצָא מִזֶּה וְנִכְנַס לְזֶה, מַהוּ? דִּידֵיהּ פָּטַר, דְּלָאו דִּידֵיהּ לָא פָּטַר; אוֹ דִּלְמָא דְּלָאו דִּידֵיהּ נַמִּי פָּטַר? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אֲחָא: נִפְתְּחוּ כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם מַהוּ? אֲוִיר רֶחֶם מַקְדִּישׁ - וְהָאִיכָּא, אוֹ דִּלְמָא נְגִיעַת רֶחֶם מְקַדֶּשֶׁת - וְהָא לֵיכָּא? בָּעֵי מָר בַּר רַב אַשִׁי: נֶעֱקְרוּ כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם מַהוּ? - נֶעֱקְרוּ? לֵיתְנְהוּ! - אֶלָּא: נֶעֱקְרוּ וְתָלוּ לֵיהּ בְּצַוָּארֵיהּ, מַאי? בְּמִקּוֹמָן מְקַדְּשִׁי, שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹמָן לָא מְקַדְּשִׁי, אוֹ דִּלְמָא שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹמָן נַמִּי מְקַדְּשִׁי? בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: נִגְּמְמוּ כּוֹתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: קָא נָגְעַתְּ בְּבַעְיָא דְּאִיבַּעְיָא לָן. דְּבָעֵי רַבִּי זֵירָא, וְאָמְרִי לֵהּ בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי זֵירָא מֵרַבִּי אַסִּי: עוֹמֵד מְרוּבֶּה עַל הַפָּרוּץ, וְיָצָא דֶּרֶךְ פָּרוּץ; פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד, וְיָצָא דֶּרֶךְ עוֹמֵד, מַאי? עַד כָּאן לָא אִיבַּעְיָא לֵיהּ אֶלָּא פָּרוּץ מְרוּבֶּה עַל הָעוֹמֵד, דְּאִיכָּא עוֹמֵד בָּעוֹלָם, אֲבָל נִגְּמְמוּ לָא קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ.

משנה

מאי טעמא דתנא קמא — ואם תאמר: ומאי קבעי? והא טומאה בלועה היא ולא מטמא! ויש לומר: דמשום דרבי עקיבא מטמא לקמן (חולין עב,א) עובר במעי אשה, אצטריך ליה הכא גבי בהמה קל וחומר, כדפירש בקונטרס דאפילו רבי עקיבא מודה הכא. אי נמי, משום דהיה לנו לטמאות מ"וכל הולך על כפיו" דבסמוך, אפילו קלוט במעי קלוטה, אי לאו קל וחומר, והשתא דאיכא קל וחומר — מוקי לה תנא קמא לדרשא אחריתי. **קלוט** במעי פרה ליטמא — הוה מצי לשנויי דלהכי אתני קל וחומר דרב חסדא, אלא דעדיפא משני. **קלוט** במעי קלוטה — ואם תאמר: ומאי פריך? אין הכי נמי, דאליבא דרבי יוסי הגלילי קיימינן, דדריש אתין בפרק "ארבעה וחמשה" (בבא קמא מא,ב) גבי "ובעל השור נקי", דדריש: נקי מדמי ולדות. ומשמע דמוקי "את" להנאת עורו, ואם כן סבר כרבי שמעון דאסר קלוט בשיצא לאויר העולם, דנפקא מ"את הגמל" בפרק קמא דבכורות (ו,ב)! ויש לומר: דניחא ליה ליישב מילתא דרבי יוסי דהכא אפילו למאן דשרי קלוט. אי נמי, הכא איירי בראשו ורובו דומים לאמו, דאפילו רבי שמעון מודה בהדהיא דשרי, כדמוכח התם.

חיה טמאה בכלל בהמה טמאה להרבעה — דכל חד משמע חידוש. כלומר, דמחמת דחיה בכלל בהמה — שמענו שפיר איסור הרבעה. ומידהו, בלאו הכי ידעינן, דאפילו בעופות גמרינן הרבעה "בהמתך" "בהמתך" משבת, כדאמרינן ב"שור שנגח את הפרה" (בבא קמא נד,ב).

ולרבנן

משנה הושיט הרועה את ידו — לתוך מעיה. **טהור** — טעמא דתרווייהו מפרש בגמרא. **גמרא** קל וחומר — כלומר, אפילו לרבי עקיבא דאמר לקמן (חולין עב,א): טומאה בלועה, כגון עובר במעי אשה — טמאה, הכא מודה מקל וחומר: אם הועילה לו מחיצת אמו להתירו באכילה בשחיטתה, אף על פי שהוא מת, לא תועיל לו כשהיא חיה לטהרו מלטמא? **איתקש** — נבלת טמאה לנבלת טהורה, מי שאינו קרוי נבלה בטהורה — אינו קרוי בטמאה. **על כפיו** — שאין פרסותיו סדוקות. **מהלכי כפים בחיה** — בתוך גופה של בהמה חיה, דהיינו עובר טמא במעי אמו. **טמאתי לך** — משום נבלה, דכתיב בסיפיה: "הנוגע בנבלתם יטמא". **קלוט** — מת. **במעי פרה ליטמא** — שהרי מהלכי כפים הוא! ומשני: **מהלכי כפים במהלכי ארבע** — בעינן, דהכי כתיב: "הולך על כפיו בכל החיה ההולכת על ארבע" — שאין לאמו אלא ארבע רגלים, כגון טמאה, שאין פרסותיה סדוקות. **פרה במעי גמל** — טמאה שעוברה מין טהור. **לא תטמא** — במעי אמו, דהאי לאו מהלך על כפים הוא. ורבי יוסי פסיק ותני: בטמאה טמא! **קלוט במעי קלוטה** — ואמו טהורה היא, אלא שנולד כך. **ליטמא** — במעי אמו. ומתניתין פסיק ותני: בטהורה טהור! **קל וחומר דרב חסדא** — אם הועילה לו אמו כו'. **אלא איזה זה** — נבלה שחלוקה בין נבלת טמאה לטהורה. **זו נבלת עובר** — דהא בנולדה ליכא לאוקמה, דהא נבלת טהורה מטמאה, דכתיב: "[וכי] ימות מן הבהמה אשר היא לכם" וגו' (ויקרא יא). אלא בנבלת עובר מיתוקמא, שבטהורה מקל וחומר, ובטמאה טמא, דליכא קל וחומר, דקם ליה ממילא בטומאת נבלות מאחר שמת, ולא דרשינן היקשא. **אי לאו דרבי יצחק הוה אמינא כוליה האי קרא לכדרבי אתא** — דאמרינן לקמן (חולין עא,א): אקרא אני חיה, בהמה למה נאמרה כו'. ועובר טמאה דטהור תיפוק לן מהקישא דלעיל. ואף על גב דרבי מבהמה טמאה נפקא, ודרב נחמן תיפוק מחיה — הא קיימא לן (שבועות יט,א): פרשה שנאמרה ונשנית — מפני חידוש אחד נשנית. השתא דכתיב: "כל הולך על כפיו", דאפקנא מהיקשא דלא נקיט — דרשינן מ"בנבלת חיה טמאה", ואמרינן: לדרשה אתא, לאתויי עובר. הכי גרסינן: **תניא אמר רבי יונתן נמתי לו לבן עזאי** — נמתי = אמרתי. למדנו כו' — דכתיב: "או בנבלת חיה טמאה או בנבלת

משנה בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עוּבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ, בֵּין בְּבְהֵמָה טְמֵאָה בֵּין בְּבְהֵמָה טְהוֹרָה - טָהוֹר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: בִּטְמֵאָה - טָמֵא, וּבִטְהוֹרָה טָהוֹר. גְּמָרָא מַאי טַעְמָא דְּתָנָא קַמָּא? אָמַר רַב חִסְדָּא: קַל וָחוֹמֶר, אִם הוֹעִילָה אִמּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה, לֹא תּוֹעִיל לוֹ לְטַהֲרוֹ מִידֵי נְבֵלָה? - אֵשְׁכְּחַן בְּהֵמָה טְהוֹרָה, בְּהֵמָה טְמֵאָה מְנָלַן? - אָמַר קְרָא: "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה" - זוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה, "אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה" - זוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אִיתְּקַשׁ בְּהֵמָה טְמֵאָה לִבְהֵמָה טְהוֹרָה, מַה בְּהֵמָה טְהוֹרָה - עוּבָּרָהּ טָהוֹר, אַף בְּהֵמָה טְמֵאָה - עוּבָּרָהּ טָהוֹר. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: דְּאָמַר קְרָא "וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת" וְגוֹ' - מְהַלְּכֵי כַפַּיִם בְּחַיָּה טִמֵּאתִי לְךָ. - אֶלָּא מֵעַתָּה, קָלוּט בְּמֵעֵי פָּרָה לִיטַּמֵּא, דִּמְהַלְּכֵי כַפַּיִם בְּחַיָּה הוּא! - מְהַלְּכֵי כַפַּיִם בִּמְהַלְּכֵי אַרְבַּע, וְהַאי - מְהַלְּכֵי אַרְבַּע בִּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה הוּא. - פָּרָה בְּמֵעֵי גָּמָל לָא תְּטַמֵּא, דִּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה בִּמְהַלְּכֵי אַרְבַּע הוּא! - "הוֹלֵךְ" "וְכֹל הוֹלֵךְ" - לְרַבּוֹת פָּרָה בְּמֵעֵי גָּמָל. - קָלוּט בְּמֵעֵי קְלוּטָה לִיטַּמֵּא, דִּמְהַלְּכֵי אַרְבַּע בִּמְהַלְּכֵי אַרְבַּע הוּא! - לְהָכִי אֲהֵנֵי קַל וָחוֹמֶר דְּרַב חִסְדָּא. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחֲדְבוֹי בַּר אַמִּי: חֲזִיר בְּמֵעֵי חֲזִירְתָּא לָא לִיטַּמֵּא, דִּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה בִּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה הוּא! אֶלָּא אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מֵהָכָא: "נֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא", וְכִי נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מִטַּמֵּאָה, וּבִטְהוֹרָה לֹא מְטַמֵּאָה? אֶלָּא אֵיזֶהוּ זֶה - זֶה עוּבָּר, שֶׁבִּטְמֵאָה - טָמֵא, וּבִטְהוֹרָה - טָהוֹר. וּמֵאַחַר דְּנָפְקָא לֵיהּ מִדְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דְּרַבִּי יִצְחָק לָמָּה לִי? - אִי לָאו דְּרַבִּי יִצְחָק, הָוָה אָמִינָא: כּוּלֵּיהּ לְכִדְרַבִּי הוּא דְּאָתָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: נִמְתִּי לוֹ לְבֶן עַזָּאי, לְמַדְנוּ נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁמְּטַמְּאָה, וְנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁמְּטַמְּאָה, נִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה שֶׁמְּטַמְּאָה; נִבְלַת חַיָּה טְהוֹרָה לֹא לְמַדְנוּ מִנַּיִן! נָם לִי: "כָּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת". נִמְתִּי לוֹ: וְכִי נֶאֱמַר "וְכָל חַיָּה"? וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא: "בְּכָל הַחַיָּה", לִמְהַלְּכֵי כַפַּיִם בְּחַיָּה הוּא דְּאָתָא! נָם לִי: וּמַה יִּשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּדָבָר הַזֶּה? נִמְתִּי לוֹ: "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה" - זוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה, "אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה" - זוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה. לָמְדְנוּ: חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, וּבְהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה; חַיָּה טְהוֹרָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה, חַיָּה טְמֵאָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְמֵאָה,

בהמה

בהמה טמאה" [ויקרא ה], וכתיב: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה" [שם יא] — הרי חיה טמאה, ובהמה טמאה, ובהמה טהורה. אבל נבלת חיה טהורה לא למדנו שתטמא, ומנין? **בכל החיה** — להביא חיה טהורה, וכתיב בסיפיה: "הנוגע בנבלתם יטמא". **למהלכי כפים בחיה** — עובר טמא במעי אמו, כדאמרן. **נמתי לו וכי ימות מן הבהמה וגו'** — וכיון דפרט לך בהמה טהורה וטמאה — הרי חיה טהורה בכלל, לפי שלמדנו במקום אחר: חיה בכלל בהמה, ובהמה בכלל חיה, כדאמרינן לקמן. ומעתה תהא לך חיה טהורה בכלל בהמה טהורה, אם תצטרך ללמוד חיה טהורה מבהמה טהורה כלום. **וחיה טמאה בכלל בהמה טמאה** — לבשתצטרך. ולקמן מפרש למאי הלכתא. וסידרה הכי גרסינן: ולמדנו חיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה, חיה טהורה בכלל בהמה טהורה, חיה טמאה בכלל בהמה טמאה, בהמה טמאה בכלל חיה טמאה, בהמה טהורה בכלל חיה טהורה. [מכאן שייך לדף עא,א] **חבל על בן עזאי** — הפסד וחבלה היא בעולם, תלמיד ותיק כמותי אני בן עזאי שלא שמשתי את רבי ישמעאל. כל חבל(ה) שבתלמוד לשון חבלה והפסד הוא, כמו (סנהדרין נט,ב): חבל על שמש גדול שאבד מן העולם, גבי נחש. **זאת הבהמה אשר תאכלו** — ומפרש בתריה: איל וצבי, אלמא חיה בכלל בהמה. **זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה** — והכי משמע: מכל הבהמה אכול את המפרסת. ומעיקרא מתחיל לאישתעויי בחיה: "זאת החיה אשר תאכלו", ומפרש סימני בהמה, דקאמר: "מכל הבהמה כל מפרסת" — אלמא בהמה בכלל חיה. ומעתה תלמוד לכל הצריך לך. **חיה טהורה בכלל בהמה טהורה כו'** — והשתא מפרש לארבעה בבי דמתניתא למאי ניבעי להו. **חיה טהורה בכלל בהמה טהורה לסימנין** — שלא מצינו סימנין מפורשים אלא בבהמה, דכתיב ב"ויקרא": "כל בהמה מפרסת פרסה", ובמשנה תורה (יד): "מכל הבהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה". סימנין אבהמה קיימי, ובחיה לא ידעינן אלא משום דאשכחן חיה בכלל בהמה, כדלעיל: "זאת הבהמה" ומפרש: איל וצבי ויחמור. והוא הדין נמי דאצטריך לן חיה טהורה בכלל בהמה טהורה לטומאת נבלות, כדבעינן לעיל: נבלת חיה טהורה לא למדנו, ונפקא לן מבהמה טהורה. ולהרבעה נמי אצטריך, דהא הרבעת כלאים בבהמה כתיב ולא בחיה, אלא חדא מינייהו נקט. הכי גרסינן: **חיה טמאה בכלל בהמה טמאה להרבעה** — וכדפרשינן דהרבעה בבהמה כתיבא, ומשמע בין טמאה ובין טהורה, וחיה מבהמה נפקא. והוא הדין נמי דחיה טהורה להרבעה בכלל בהמה טהורה, אלא בכל כללי דברייתא מפרש חדא מילתא, לאשמועינן דמכולהו איכא למילף.

בהמה

משנה

משנתינו עוסקת בדין עובר שמת בתוך מעי הבהמה, האם הוא מטמא טומאת נבילה: **בְּהֵמָה** מעוברת **שֶׁמֵּת עוּבְּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה אֶת יָדוֹ** לתוך מעיה **וְנָגַע בּוֹ** – בעובר, **בֵּין בְּבְהֵמָה טְמֵאָה וּבֵין בְּבְהֵמָה טְהוֹרָה,** הרועה **טָהוֹר,** שעובר במעי אמו אינו טמא. **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** חולק **וְאוֹמֵר,** בְּעובר של בהמה **טְמֵאָה, טָמֵא** הרועה טומאת נבילה, **וּבְטְהוֹרָה** – אם נגע בעובר של בהמה טהורה, **טָהוֹר.**

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא,** שטיהר את העובר, בין בבהמה טהורה ובין בטמאה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** הטעם הוא משום שבבהמה טהורה יש **כֹּל וָחוֹמֶר** לטהרו, **אִם הוֹעִילָה** לעובר שחיטת **אִמּוֹ לְהַתִּירוֹ כַּאֲכִילָה,** כשנמצא בתוכה, כדין בהמה שנשחטה ונמצא עובר בתוכה, שהוא מותר באכילה ללא שחיטה, **לֹא תּוֹעִיל לוֹ לְטַהְרוֹרֵיהּ** – האם לא תועיל לו טהרת אמו לטהרו **מִידֵּי** טומאת **נְבֵלָה,** וכמו שאמו אינה טמאה בחייה, כך העובר שבמעיה אינו מטמא, אף על פי שהוא מת.

ממשיכה הגמרא ומבררת: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו לימוד לענין **בְּהֵמָה טְהוֹרָה,** אבל עובר הנמצא **בְּבְהֵמָה טְמֵאָה, מְנָלָן** שאין בו טומאת נבילה, והרי בטמאה אין קל וחומר, שהרי אין שחיטת האם מתירתו. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא** לגבי טומאת נבילה (ויקרא יא לט) 'וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב', וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה טְמֵאָה, 'אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה', זוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה, ועל שניהם נאמר 'הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב', נמצא שבאותו בפסוק שנאמר בו דין טומאת נבילה, **אִיתְּקַשׁ** – הוקשה **בְּהֵמָה טְמֵאָה לִבְהֵמָה טְהוֹרָה,** כדי ללמד, **מַה בְּהֵמָה טְהוֹרָה עוּבְּרָהּ** שמת במעיה **טָהוֹר** מטומאת נבילה, כמו שלמדנו לעיל בקל וחומר, **אַף בְּהֵמָה טְמֵאָה, עוּבְּרָהּ טָהוֹר.**

הגמרא מבארת עתה את טעמו של רבי יוסי הגלילי. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מַאי טַעְמָא** – מדוע הוא סובר שעובר בהמה טמאה, טמא, הרי הוקשה בהמה טמאה לטהורה, ובטהורה יש קל וחומר לטהרה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק,** טעמו של רבי יוסי הגלילי הוא מכך **דְּאָמַר קְרָא,** 'וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת וְגוֹ' עַל אַרְבַּע, טְמֵאִים הֵם לָכֶם, כָּל הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב' (ויקרא יא כז), והפסוק מדבר על בהמה טמאה, שאין פרסותיה סדוקות כשל טהורה אלא מהלכת על כפיה, שיש לה כף שלימה ולא חלוקה לשניים, ומכך שלא כתבה התורה 'וכל' החיה אלא 'בכל' החיה, משמע **שִׁמְהַלְּכֵי כַּפַּיִם** שנמצאים **בְּמֵעֵי הַחַיָּה, טְמֵאתִי לְךָ,** והיינו עובר שמת במעי בהמה טמאה, שיש בו טומאת נבילה, כאמור בסוף הפסוק שנבלתם מטמאת.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה,** שכל עובר המהלך על כפיו מטמא, אם כן עובר **קָלוּט** – שאין פרסותיו סדוקות, הנמצא **בְּמֵעֵי פָּרָה,** ומת, **לִיטְמָא** – יטמא טומאת נבילה, כיון **דְּמְהַלְּכֵי כַּפַּיִם בְּחַיָּה הוּא,** שהרי אין פרסותיו סדוקות והוא מהלך על כפיו, ואילו רבי יוסי הגלילי סתם דבריו במשנה ואמר שכל עובר שבמעי טהורה הוא טהור. מתרצת הגמרא: הפסוק מטמא רק **מְהַלְּכֵי כַּפַּיִם** הנמצאים **בְּמֵעֵי מְהַלְּכֵי אַרְבַּע,** שגם העובר וגם האם מהלכים על ארבע, שהרי אמרה התורה 'וכל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם', **וְהָאי** – אך הקלוט שבמעי הפרה, **מְהַלְּכֵי אַרְבַּע בְּמֵעֵי מְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה הוּא,** שהרי אמו היא בהמה טהורה שפרסותיה סדוקות, והיא נראית כהולכת על שמונה, ולכן הוא טהור.

מקשה הגמרא: אם רק מהלכי ארבע הנמצאים במעי מהלכי ארבע מטמאים, **פָּרָה** הנמצאת **בְּמֵעֵי נָמֵל,** כלומר, גמל שהעובר שלה מפריס פרסה, **לֹא תִּטַּמֵּא,** כיון **דְּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה** במעי **מְהַלְּכֵי אַרְבַּע הוּא,** ואילו רבי יוסי הגלילי אמר שכל עובר שבמעי טמאה טמא, ומשמע אפילו פרה במעי גמל. מתרצת הגמרא: כיון שיכלה התורה לומר 'הוֹלֵךְ על כפיו', והאריכה ואמרה 'וְכָל הוֹלֵךְ', **הַיְינוּ לְרַבּוֹת** אפילו **פָּרָה** הנמצאת **בְּמֵעֵי גָּמָל,** שהיא טמאה טומאת נבילה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אם טימא הכתוב כל מהלכי ארבע במהלכי ארבע, אם כן **קָלוּט בְּמֵעֵי קְלוּטָה,** שגם האם וגם העובר אין פרסותיהם סדוקות, אף שזו מין בהמה טהורה ומותרים באכילה, **לִיטַּמֵּא** העובר, כיון **דְּמְהַלְּכֵי אַרְבַּע בְּמְהַלְּכֵי אַרְבַּע הוּא.** מתרצת הגמרא: **לְהָכִי אַהֲנֵי** – לכך מועיל הקַל **וָחוֹמֶר דְּרַב חִסְדָּא,** שכיון שאמו טהורה ושחיטתה מתירתו באכילה, כל שכן שיועילו מחיצות האֵם לטהרו מידי נבילה, ולכן אף שהוא מהלך על ארבע במהלכי ארבע, טהור.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַחֲדְבוֹי בַּר אַמִּי,** אם רק מהלכי ארבע במהלכי ארבע טימא הכתוב, ולא מהלכי שמונה, אם כן, **חֲזִיר בְּמֵעֵי חֲזִירְתָּא** [–חזירה], **לֹא לִיטַּמֵּא** טומאת נבילה, כיון **דְּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה בְּמְהַלְּכֵי שְׁמֹנֶה הוּא,** שהרי החזיר ואימו מפריסי פרסה, ואילו רבי יוסי הגלילי אמר שכל עובר של בהמה טמאה מטמא.

מחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא ומתרצת על הקושיות הללו תירוץ אחר. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַהָכָא** – מפסוק זה למד רבי יוסי הגלילי את דינו, שנאמר (ויקרא ה ב) 'אוֹ נֶפֶשׁ (כִּי) [אֲשֶׁר] תִּגַּע בְּכָל [דָּבָר] טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם', ויש להקשות, **וְכִי** רק **נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וְאִילּוּ בִּטְהוֹרָה, לֹא מְטַמְּאָה,** והרי נאמר בפסוק (שם יא לט) 'וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב', ולמדה פירטה כאן התורה דווקא בהמה טמאה, **אֶלָּא אֵיזֶה זֶה** – איזו נבילה היא שחלוק דינה בין טמאה לטהורה, **זֶה עוּבָּר,** שֶׁבְּמֵעֵי **טְמֵאָה** הוא **טָמֵא,** וּבְטְהוֹרָה הוא **טָהוֹר,** כיון שאין מקישים טמאה לטהורה, ויש ללמוד את דין הטהורה בקל וחומר של רב חסדא, שכמו שהועילה שחיטתה של האם להתיר את העובר, כך טהרת האם מטהרת את העובר.

הגמרא מבררת עתה מה לומדים מהפסוק 'בכל החיה'. שואלת הגמרא: **וּמַאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ** – כיון שלמדנו את טעמו של רבי יוסי הגלילי **מִדַּרְשָׁתוֹ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** וכמו שהתבאר, אם כן דרשתו **דְּרַבִּי יִצְחָק** מהפסוק (ויקרא יא כז) 'וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת וְגוֹ' עַל אַרְבַּע, טְמֵאִים הֵם לָכֶם', שטימאה התורה מהלכי כפים שנמצאים במעי חיה, לָמָּה לִי – מה יש לדרוש ממנה.

מתרצת הגמרא: **אִי לָאו** – לולי דרשתו **דְּרַבִּי יִצְחָק, הֲוָה אֲמִינָא** – הייתי סבור שהפסוק שהביא רב נחמן בר יצחק, 'נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה', **כּוּלֵּיהּ לְכִדְרַבִּי הוּא דְּאָתָא** – כל הפסוק בא רק ללמוד את הדין שדרש רבי מלשון 'בהמה', כמו שיבואר להלן (עא.), וכיון שלמדנו כבר דין אחד מהפסוק, לא נדרוש ממנו גם את הדרשה של רב נחמן בר יצחק, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן בא להשמיענו רבי יצחק, מהכתוב (שם יא כז) 'וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם' שלמדנו מכאן שעוברים שהם מהלכי כפים בתוך חיה, טמאים, ואין מקישים עובר בהמה טמאה לעובר בהמה טהורה, אלא שעדיין אי אפשר ללמוד חזיר שבמעי חזירה, כיון שהוא מפריס פרסה, ולכן יש צורך גם בדרשה של רב נחמן בר יצחק, ללמד דין זה על כל המינים הטמאים.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מנין לומדים שנבלת חיה טהורה מטמאת: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, נִמְתִּי** – אמרתי לוֹ **לְבֶן עַזַּאי, לְמַדְנוּ** על **נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁמְּטַמֵּאָה,** שנאמר (שם יא לט) 'וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב', **וְעל נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁמְּטַמֵּאָה וּנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה שֶׁמְּטַמֵּאָה,** שנאמר (ויקרא ה ב) 'אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה' וגו', אבל **נִבְלַת חַיָּה טְהוֹרָה, לֹא** לָמַדְנוּ בתורה, **וּמִנַּיִן** נלמד שגם היא מטמאה. **נָם** – אמר לִי בן עזאי,

המשך בעמוד יא

וכן שבְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְלָל חַיָּה טְמֵאָה, וּבְהֵמָה טְהוֹרָה בִּכְלָל חַיָּה טְהוֹרָה, לכל דין שתרצה ללמוד. סיים רבי יונתן ואמר: וּבַלְּשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לִי בן עזאי על עצמו, חֶבֶל – הפסד וחֲבָלָה יש בעולם, עַל כָּךְ שבֶּן עַזַּאי, שֶׁתַּלְמִיד ותיק הוא, לֹא שִׂימֵשׂ אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ולכן לא ידעתי את המקור להלכה זו.

מבארת הגמרא את מקור הכלל שחיה בכלל בהמה וכן בהמה בכלל חיה. שואלת הגמרא: חַיָּה שהיא בִּכְלָל בְּהֵמָה בכל מקום, מְנָלָן – מנין לנו. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב בפרשת הבהמות והחיות הטהורות (דברים יד ד–ה), 'וְאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וגו' וְשֵׂה עִזִּים, אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וגו' וְאַקּו וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזֶמֶר', ולכאורה קשה, הָא כֵּיצַד – איך יתכן שפתחה התורה בלשון 'וְאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ', וסיימה ב'אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר' וגו' שהם חיות טהורות, ויש ללמוד מכאן שבכל מקום שאמרה התורה 'בהמה', אף הַחַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה היא.

שואלת הגמרא: והכלל שבְּהֵמָה בִּכְלָל חַיָּה, מְנָלָן. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (ויקרא יא ב–ג) 'דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ, כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׂסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אתָהּ תֹּאכֵלוּ', הָא כֵּיצַד – איך יתכן שפתחה התורה בלשון 'וְאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ', וכתבה אחר כך 'מִכָּל הַבְּהֵמָה וגו' כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה', ויש ללמוד מכאן שבכל מקום שאמרה התורה חיה, אף בְּהֵמָה בִּכְלָל לשון חַיָּה היא.

הגמרא מבארת אילו דינים נלמדים מכל ארבעת הכללים האמורים בברייתא לעיל. אומרת הגמרא: כלל זה, שחַיָּה טְהוֹרָה בִּכְלָל בְּהֵמָה טְהוֹרָה, בא ללמד לְסִימָנִים, שאף שסימני הטהרה [של מפרסת פרסה ושוסעת שסע, ומעלת גרה], נאמרו בתורה על 'בהמה', אף בחיה נוהגים סימנים אלו. והכלל שחַיָּה טְמֵאָה בִּכְלָל בְּהֵמָה טְמֵאָה, בא ללמד לְדִין הַרְבָּעָה, שאף שאיסור הרבעת מין בשאינו מינו נאמר בתורה בלשון 'בהמה', שנאמר 'בְּהֶמְתְּךָ לא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם' (ויקרא יט יט), מכל מקום אף בחיה יש איסור זה.

והכלל שבְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְלָל חַיָּה טְמֵאָה בא ללמד לְכִדְרַבִּי – לדין שלמד רבי מכלל זה, דְּתַנְיָא, נאמר בפסוק (ויקרא ה ב, ו) 'אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה וגו' וְהֵבִיא אֶת אַשְׁמוֹ לַה' עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא', ולא התבאר בפסוק מה הוא אותו חטא של האדם שנטמא, רַבִּי אוֹמֵר, יש ללמוד את הדבר מיתור לשון הפסוק, אֶקְרָא אֲנִי 'חַיָּה' – מאחר שכתבה התורה דין הנוגע בנבלת חיה, ואנו יודעים שבהמה בכלל חיה, אם כן 'בְּהֵמָה' לָמָּה נֶאֱמְרָה, אלא כדי שנדרוש תיבה זו בגזירה שוה, נֶאֱמְרָה כָּאן 'בְּהֵמָה טְמֵאָה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן, לגבי טמא שאכל בשר קדשים שחייב כרת לשון 'בְּהֵמָה טְמֵאָה', שנאמר 'וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא בְּטֻמַאת אָדָם אוֹ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ' (שם ז כא), מַה לְּהַלָּן מדובר שהאיסור הוא טוּמְאַת קֹדֶשׁ – אכילת קודש בטומאה, וחייבה שם התורה כרת במזיד, אַף כָּאן עוסק הפסוק בטוּמְאַת קֹדֶשׁ, שאכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה, שאם עשה כן בשוגג, חייב קרבן. אך לולי שהיה כלל זה בידינו, שבהמה בכלל חיה, לא היה הפסוק מיותר ללמדינו את דינו של רבי.

והכלל שבְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּכְלָל חַיָּה טְהוֹרָה בא ללמד לְענין יְצִירָה, שנאמר (בראשית ב יט) 'וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה', ואילו לגבי בהמה לא נאמר לשון יצירה, ומכל מקום אף בהמה בכלל חיה וכאילו נאמר בה לשון זו. והנפקא מינה מכך ששייך לשון יצירה אף לגבי בהמה, הוא לענין דין זה, דִּתְנַן (נדה כא.), אשה הַמַּפֶּלֶת נפל שדמותו כמין בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף, בֵּין שהם כמין בעלי חיים טְמֵאִין וּבֵין כדמות טְהוֹרִין, אִם הנפל הוא זָכָר, תֵּשֵׁב ימי טומאה וימי טהרה כמו לְזָכָר. וְאִם נְקֵבָה היא, תֵּשֵׁב ימי טומאה וימי טהרה כמו לִנְקֵבָה. ואם אֵינוֹ יָדוּעַ אם זכר או נקבה, תחמיר וְתֵשֵׁב לימי טהרה רק כמו לְזָכָר, שימי טהרתו מועטים, וימי טומאה גם כמו לִנְקֵבָה, שימי טומאתה מרובים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁאֵינוֹ מִצּוּרַת אָדָם, אלא דמותו כבהמה חיה ועוף, אֵינוֹ נחשב וָלָד, ואינו מטמא את האשה טומאת לידה. וטעמו של רבי מאיר שאף בדמות בעלי חיים אלו יש טומאה, כיון שנאמרה בחיה לשון 'יצירה', כמו באדם, שנאמר בו (בראשית ב ז) 'וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה', ולכן אף לדמות חיה יש דין ולד, וכיון שבהמה בכלל חיה, אף המפילה דמות בהמה טמאה לידה.

הגמרא חוזרת עתה למחלוקת רבי יוסי הגלילי וחכמים שבמשנתינו. שואלת הגמרא: וּלְרַבָּנַן, החולקים על רבי יוסי הגלילי, וסוברים שעובר של בהמה טמאה שמת אינו מטמא טומאת נבילה, הָאי קְרָא – פסוק זה של 'אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בִּנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה' (ויקרא ה ב), שממנו דרש רב נחמן בר יצחק לעיל (ע.) בדעת רבי יוסי הגלילי שעובר בהמה טמאה מטמא, לָמָּה לִי – מה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: לדעת רבנן, כּוּלֵּיהּ לְכִדְרַבִּי הוּא דְּאָתָא – כל הפסוק נכתב כדי ללמד את הגזירה שוה של רבי מלשון 'בהמה טמאה', וכמו שהתבאר לעיל שלשון זו נדרשת בגזירה שוה, כדי ללמד שמדובר בטמא שאכל קדש או נכנס למקדש.

משנה

במשנה הקודמת (ע.) התבארו דיני טומאת עובר בהמה שמת, ועתה דנה משנתינו בעובר אשה שמת: הָאִשָּׁה המעוברת שֶׁמֵּת וְלָדָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וּפָשְׁטָה חַיָּה – המילדת אֶת יָדָהּ לתוך מעי האשה, וְנָגְעָה בּוֹ – בעובר, הַחַיָּה טְמֵאָה טוּמְאַת שִׁבְעָה, כדין הנוגע במת, וְהָאִשָּׁה המעוברת עצמה טְהוֹרָה, כיון שהטומאה בלועה בגופה, וטומאה בלועה אינה מטמאת את הנושא אותה ולא את המאהיל עליה, עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד, ובשעת יציאת הולד אין זו טומאה בלועה, ונטמאת היולדת.

גמרא

התבאר במשנה שאם יש עובר מת במעי האשה, אין האשה נטמאת, משום שזו טומאה בלועה שאינה מטמאת במשא או באהל. הגמרא מבארת עתה את דין 'טהרה בלועה', שאינה מקבלת טומאה: אָמַר רַבָּה, כְּשֵׁם שֶׁטּוּמְאָה הַבְּלוּעָה בגוף האדם אֵינָהּ מְטַמְּאָה, כָּךְ טָהֳרָה הַבְּלוּעָה בגופו של אדם, כגון שבלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת, אֵינָהּ מִיטַמְּאָה – אינה נטמאת.

הגמרא מבררת את המקור לדין טומאה בלועה. שואלת הגמרא: טוּמְאָה בְּלוּעָה, מְנָלָן שאינה מטמאת אחרים. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב לגבי אדם שנטמא מאכילת נבילת עוף טהור (ויקרא יא מ), 'וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב', ואחר שטבל ושקעה השמש, טהור. וּמִי לֹא עַסְקִינָן – וכי לא מדובר אפילו באופן דְּאָכַל את הנבילה סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, שעדיין לא נתעכלה בתוך מעיו, והיא ראויה לאכילה ולטמאות אחרים, וְאף על פִּי כן קָאָמַר רַחֲמָנָא – אמרה התורה שאם טבל, מיד כששקעה החמה הוא טָהוֹר, ואינו חוזר ונטמא מחמת הנבילה שבמעיו, ומוכח שטומאה בלועה אינה מטמאת.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם דְּלֹא חַזְיָא לְגַר – שמא שונה הדבר בדין זה, שהסיבה לטהרתו היא משום שלאחר בליעת הנבילה אין היא ראויה לאכילת אדם, שהרי היא מאוסה בעיניו, ואין נבילה מטמאת אלא בשעה שהיא ראויה לאכילת גר, ואין מכאן ראיה שטומאה בלועה אינה מטמאת.

הגמרא מוסיפה ומבארת שקושיא זו אינה קשה לדברי הכל. אומרת הגמרא: הָנִיחָא – אמנם הראיה מפסוק זה מובנת לְדעת רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר (בכורות כג.) לגבי בשר נבילה, אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ – בין טומאה חמורה שמטמאת אדם, ובין טומאה קלה שמטמאת אוכלים ומשקים, הנבילה מטמאת עַד שאינה ראויה אפילו לְכֶלֶב, שַׁפִּיר – מובנת הראיה, שהרי נבילה זו שבתוך מעיו של אדם ראויה היא לאכילת כלב, והיה ראוי שתטמא את האדם הנושאה,

המשך בעמוד יא

רש"י

בהמה טמאה בכלל חיה טמאה לכדרבי — גרסינן. **אקרא אני חיה** — לגבי קרבן עולה ויורד: "או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה" (ויקרא ה), ודי היה לי בקריאת חיה, ויודע אני שהבהמה בכלל חיה, בהמה למה נאמרה? **נאמר כאן בהמה טמאה** — ונאמר בטמא שאכל את הקדש בפרשת (אמור אל הכהנים) ["צו"]: "ונפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה" [ויקרא ז]. **מה להלן בטומאת קדש** — כלומר, בטמא שאכל את הקדש. **אף** — קרבן עולה ויורד, דכתיב: "או נפש אשר תגע" וגו', ומשמע דבנגיעת טומאה מחייב ליה קרבן עולה ויורד, דילפינן בהא גזירה שוה דלא מיחייב עד דאכיל קדש או יכנס למקדש. ולהא מילתא איצטריך לן בהמה טמאה בכלל חיה, דאי לאו דקים לן מ"זאת החיה" דבהמה בכלל חיה — לא הוה מייתר לן האי בהמה טמאה לגזרה שוה, דלא הוי מצי למימר: אקרא אני חיה. **בהמה טהורה בכלל חיה טהורה ליצירה** — דגבי חיה כתיבא (בראשית ב) יצירה: "ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה" וגו'. ונפקא מינה למפלת מין בהמה חיה ועוף, דקאמר רבי מאיר: תורת ולד עליהן, ואמן יושבת עליהן ימי טומאה וימי טהרה. ואמרינן ב"המפלת" (נדה כב,ב): מאי טעמא דרבי מאיר — הואיל ונאמר בהן יצירה כאדם. והוא הדין דבהמה טמאה בכלל חיה טמאה נמי להאי מילתא איצטריכא, אלא כבר פריש בה מלתא אחריתי לכדרבי, וחדא מינייהו נקט. ובכל כללי דברייתא פריש חדא מילתא. **תשב לזכר** — שבעת ימי טומאה, ושלשים ושלשה ימי טוהר, שכל דמים שהיא רואה בהן טהורין. **ותשב לנקבה** — שבועים וששים, ושבעים ושמונה טוהר. **אינו ידוע** — אם זכר אם נקבה — הטל עליה חומר שניהם ותשב לזכר ולנקבה. שבועים טומאת לידת נקבה ואפילו אינה רואה בהן, שמא נקבה ילדה, ובלא ראייה איכא שבועים טומאת לידה. וימי טוהר אין לה אלא עד ארבעים יום מתחלת לידתן, כדין זכר, שמא זכר הוא. הכי גרסינן: **לרבנן האי הכי קרא למה לי כוליה לכדרבי אתא** — ואמתניתין קאי. ולרבנן דפליגי אדרבי יוסי הגלילי, הא קרא דרב נחמן דילפינן מיניה: ואיזה זה עובר שבטומאה טמא, למה לי? **לכדרבי הוא דאתא** — חיה טמאה לגופיה, ובהמה טמאה לגזרה שוה. ואיידי דכתב טמאה בבהמה משום גזרה שוה — כתב נמי בחיה, דכל פרשה שנאמרה ונשנית — לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה — אחרים, דמפרש בה קרא בהדיא כדלקמן. **כך טהרה בלועה אינה מיטמאה** — כגון בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת — אינה מיטמאה, כדיליף בקל וחומר. **מי לא עסקינן** — אפילו באוכל נבלה סמוך לשקיעת החמה, דעדיין היא במעיו ולא נתעכלה, וקמטהר ליה קרא בהערב שמש. אלמא, מכיון שנבלעה — הרי היא כמעוכלת לענין לטמא. והא ליכא למימר דטעמיה משום דמגע בית הסתרים לא מטמא, ותוכו של אדם בית הסתרים הוא. דאם כן תטמאנו במשא, דאמרינן ב"יוצא דופן" (נדה מב,ב): נדחי דטומאת בית הסתרים במגע לא מטמיא, במשא מיהא מטמיא. אלא לאו שמע מינה: בליעה מעכבתה מלטמא. **דלא חזיא לגר** — וכתיב (דברים יד): "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך" וגו' — הראויה לגר קרויה נבלה, שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה. **הניחא** — דמצית למילף טעמך מהכא. **לרבי יוחנן דאמר** — במסכת בכורות (כג,א). **אחת זו ואחת זו** — בין לטמא אדם ובין לטמא אוכלים היא מטמאה, עד שתיפסל מאכילת כלבים, וקרא (לאתויי) [למעוטי] היכא דהסריחה מחיים הוא דאתא. אבל היכא דנראית לגר בשעת מיתה (והלכה) [וחלה] עלה שם נבלה — לא פקע מינה שם נבלה עד לכלב. והכא קא מטהר ליה בהערב שמש. **שפיר** — מצית למילף דטעמא משום בליעה הוא. **אלא לבר פדא דאמר טומאה חמורה** — לטמא אדם, היא קרויה נבלה כל זמן שראויה לגר למאכל אדם, אבל מכאן ואילך אין שם נבלה עליה להיות אב הטומאה, אלא אוכלין ומשקין הוא דמטמא. **עד לכלב** — דלא גרייעא ממגע נבלה, שהוא ראשון לטומאה ומטמא אוכלין, האי דמטהר ליה קרא — משום דלא חזיא לגר הוא, ולא מטמיא אדם. **שלא כפניו מיחזא חזיא ליה** — אם בלע חתיכה קטנה ולא לעסה, חזיא למי שלא ידע שבלעה. **טהרה בלועה** — דאינה מקבלת טומאה, מנלן? **מה כלי חרס** [המוקף] **צמיד פתיל שאינו מציל על טומאה שבתוכו מלטמא** — שאם היה כזית המת בתוכו — אין בליעת הכלי מעכבתו מלטמא את הכלי ואת כל האהל. **דאמר מר טומאה רצוצה** — בקרקע, שאין לה אהל טפח. **בוקעת ועולה** — ומטמאה כל המאהילים עליה, אפילו סמוך לרקיע. אלמא, אפילו בליעת קרקע אינה מעבבת, וכל שכן בליעת כלי. והרי הוא מציל על טהרה שבתוכו ומעכבת מליטמא באהל המת, כדאמרינן בפרק קמא (חולין כה,א).

אדם

תוספות

ולרבנן האי קרא למה לי כוליה לכדרבי אתא — כן גירסת הקונטרס. ופירש, דאדרבנן דרבי יוסי הגלילי בעי: האי קרא דרב נחמן למה לי? וקשה לפירושו: למה המתין עד כאן? ועוד, הוה ליה למבעי נמי: לרבנן, קרא דרבי יצחק למה להו? לכן נראה כגירסת הספרים דגרסי: הניחא לרבי מאיר, אלא לרבנן מאי איכא למימר? כלומר, אמאי איצטריך כללא דבהמה טהורה בכלל חיה טהורה? דלדידהו ליכא למימר ליצירה!

והאשה טהורה עד שיצא — כשלא העגיל הראש כפיקה מיירי, דאי העגיל — הוי טמא עד שלא יצא הולד, משנפתח הקבר. דתניא באהלות (פרק ז משנה ד) ומייתי לה ב"הלוקח בהמה" (בכורות כב,א): אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו הראש כפיקה. אי נמי סבר ליה כתנא דתוספתא דאהלות (סוף פרק ח) דאמר: אין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם. **מי** לא עסקינן דאכל סמיך לשקיעת החמה וקאמר רחמנא דטהור — ואם תאמר: אמאי לא מדקדק מדאמעט בברייתא בפרק "יוצא דופן" (נדה מב,ב) נבלה דלא מטמאה בגדים אבית הבליעה, מדכתיב בנבלת עוף טהור: "לטמאה בה" — ולא באחרת, ומשם מדקדק אביי דמקום נבלת עוף טהור בלועה הויא! ויש לומר: דודאי אליבא דאביי היה יכול לדקדק משם, אבל לרבא דסבר דבית הסתרים הוי, היכי מתרץ לברייתא? על כרחך, כשתחב לו חבירו בבית הבליעה וחזר והוציאו, ובית הבליעה היה רחב ולא הסיטה כלל — התם ממעט קרא דווקא נבלת בהמה. ומיהו, היינו יכולין לפרש: אף על גב דלא חזר והוציאו. דבי קאמר רבא דבית הסתרים הוי — היינו תחלת הבליעה, אבל לסופו — מודה דבלוע הויא. אבל לפי זה היה יכול לדקדק משם אף לרבא, דטומאה בלועה לא מטמאה. ואם תאמר: והיכי מדקדק הכא מהאי קרא ד"האוכל מנבלתה"? והא האי קרא בנבלת בהמה כתיב, דלא מטמאה בבית הבליעה. ובמגע איירי ולא באכילה, ולא כתיב אוכל אלא ליתן שיעור אכילה, דהיינו כזית לנוגע ונושא כדמפרש התם בנדה! ואי איצטריך לדרשא דהכא, אם כן היכי מדקדק מינייהו דשיעור נוגע ונושא באוכל? ויש לומר: דלא מסתבר לאוקומי כוליה לדרשא דהכא, לטהר טומאה בלועה, דהא משמע דאתא למימר טומאה, דכתיב: "והאוכל יכבס בגדיו". ומכל מקום, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, דמשמע דטיהר הכתוב את האוכל כשטבל והעריב שמשו.

אטו

בְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְלַל חַיָּה טְמֵאָה, בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּכְלַל חַיָּה טְהוֹרָה. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לִי: חָבֵל עַל בֶּן עַזַּאי שֶׁלֹּא שִׁימֵּשׁ אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל! חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְגוֹ' אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד? חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכֹּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה", הָא כֵּיצַד? בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה. חַיָּה טְהוֹרָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה - לְסִימָנִים, חַיָּה טְמֵאָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְמֵאָה - לְחַרְבָּעָה, בְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְלַל חַיָּה טְמֵאָה - לְכִדְרַבִּי; דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֶקְרָא אֲנִי חַיָּה, בְּהֵמָה לָמָּה נֶאֱמְרָה? נֶאֱמְרָה כָּאן "בְּהֵמָה טְמֵאָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּהֵמָה טְמֵאָה", מַה לְּהַלָּן - טוּמְאַת קֹדֶשׁ, אַף כָּאן - טוּמְאַת קֹדֶשׁ. בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּכְלַל חַיָּה טְהוֹרָה - לִיצִירָה, דְּתַנְיָא: הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, אִם זָכָר - תֵּשֵׁב לְזָכָר, אִם נְקֵבָה - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה, אֵינוֹ יָדוּעַ - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ מִצּוֹרַת אָדָם - אֵינוֹ וָלָד. וּלְרַבָּנַן, הַאי קְרָא לָמָּה לִי? - כּוּלֵּיהּ לְכִדְרַבִּי הוּא דְּאָתָא.

משנה הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת וָלָדָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וּפָשְׁטָה חַיָּה אֶת יָדָהּ וְנִגְּעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה טוּמְאַת שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד.

גמרא אָמַר רַבָּה: כְּשֵׁם שֶׁטּוּמְאָה בְּלוּעָה אֵינָהּ מְטַמֵּאָה - כָּךְ טָהֳרָה בְּלוּעָה אֵינָהּ מְטַהֶרֶת. טוּמְאָה בְּלוּעָה מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו", מִי לָא עָסְקִינַן דַּאֲכַל סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה? וְקָאָמַר רַחֲמָנָא טָהוֹר. - וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּלָא חַזְיָא לַגֵּר! הָנִיחָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ - עַד לַכֶּלֶב, שַׁפִּיר; אֶלָּא לְבַר פַּדָּא דְּאָמַר: טוּמְאָה חֲמוּרָה - לַגֵּר, וְטוּמְאָה קַלָּה - עַד לַכֶּלֶב, מִשּׁוּם דְּלָא חַזְיָא לַגֵּר הוּא! - נְהִי דְּלָא חַזְיָא בְּפָנָיו, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו מִיחְזְיָא חַזְיָא לֵיהּ. אַשְׁכְּחַן טוּמְאָה בְּלוּעָה, טָהֳרָה בְּלוּעָה מְנָלַן? קַל וָחוֹמֶר: וּמַה כְּלִי חֶרֶס הַמּוּקָף צָמִיד פָּתִיל, שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל עַל טוּמְאָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא, דְּאָמַר מָר: טוּמְאָה רְצוּצָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה עַד לָרָקִיעַ - מַצִּיל עַל טָהֳרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא,

אדם

אטו אנן מגבו קאמרינן מתוכו קאמרינן — תימה: מה נפשך? מכל מקום פריך שפיר, דאיך תעבור הטומאה, כיון דגבו טהור! ויש לומר: דאדם נמי תוכו טהור מציל, ואיכא למיעבד קל וחומר הכי: ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל, שאין גבו מציל לחוץ בפני הטומאה שבתוכו מלטמא — מציל (תוכו) על טהרה שבתוכו מליטמא, תוכו של אדם, שמציל וחוצץ בפני הטומאה שבתוכו מלטמא — אינו דין שיציל תוכו על טהרה שבתוכו מליטמא? ואם תאמר: כיון דהא דהאדם מציל על טהרה שבתוכו היינו מקל וחומר דכלי חרס, אם כן נימא "דיו", ולא יציל על טהרה שבתוכו מליטמא בהיסט הזב. כמו כלי חרס המוקף צמיד פתיל, דמיטמא בהיסט הזב, כדאמרינן בסוף "הנזקין" (גיטין סא,ב): וליחוש שמא הסיטה אשתו נדה. ואילו בתוספתא דאהלות (פרק חמשה עשר) תני בהדיא דאדם מציל על טהרה שבתוכו מליטמא בהיסט הזב. דאמרו להם בית הלל: אי אתם מודים בבליעת טבעת ונכנס לאהל המת כו'. אמרו להם בית שמאי: לא, אם אמרת בטבעת שהיא טהורה בהיסט! ויש לומר: דעבדי קל וחומר מפכים קטנים המוקף צמיד פתיל, דאפילו בלא היקף טהורים במשא הזב, לפי שאין באים לכלל מגע, לפי שאין סופן להתפתח. ואת שאינו בא לכלל מגע — אינו בא לכלל משא, כדאמר ב"הערר והרוטב" (חולין קכד,ב).

דלמטה מנא לן — דבלוע דלמטה נמי טהור, כדמוכח מתניתין דעובר. וחזיה נמי דטמאה — היינו מדרבנן כדלקמן (חולין עב,א). ועוד, דהשתא סלקא דעתך דרבה מודה בשתי טבעות, וחזיה היא כשתי טבעות. **בלוע** בבהמה מנא לן — דבהמה לא מטמא, כדמוכח ההוא כלב דאכל בשר המת, לקמן ב"הערר והרוטב" (חולין קכו,א). **למאי** הלכתא לכלים שעל גבה אדם נמי לא בעי — ואם תאמר: דלמא אפילו בכלים שהיא לבושה, דשייך בהו מלבוש, כדאשכחן גבי הוצאת שבת בפרק "במה בהמה יוצאה" (שבת נג,א) בדברים שחשובים לה למלבוש! ועוד הקשה רבינו אפרים: דבתורת כהנים ממעט בהמה וגוי, דלא בעו שהייה בכלים שהן לבושים, מ"וכבס בגדיו", המטמא בגדים — מציל בבית המנוגע, גוי ובהמה שאינם מטמאים בגדים — אינם מצילים בבית המנוגע.

אָדָם שֶׁמַּצִּיל עַל טוּמְאָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא - אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּצִּיל עַל טָהֳרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלִּיטַּמֵּא? - מַה לְּכְלִי חֶרֶס - שֶׁכֵּן אֵין מִטַּמֵּא מְגַּבּוֹ, תֹּאמַר בְּאָדָם שֶׁמִּטַּמֵּא מִגַּבּוֹ! - אַטּוּ אֲנַן מְגַּבּוֹ קָאָמְרִינַן? מִתּוֹכוֹ קָאָמְרִינַן! אִדְּרַבָּה, כְּלִי חֶרֶס חָמוּר - שֶׁכֵּן מִטַּמֵּא מֵאֲוִירוֹ. אַשְׁכְּחַן בָּלוּעַ דִּלְמַעְלָה, בָּלוּעַ דִּלְמַטָּה מְנָלַן? - קַל וָחוֹמֶר: וּמַה לְּמַעְלָה שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עִיכּוּל - מַצִּיל, לְמַטָּה שֶׁעוֹשֶׂה עִיכּוּל - אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּצִּיל? - כְּלוּם עוֹשֶׂה עִיכּוּל לְמַטָּה אֶלָּא עַל יְדֵי מַעְלָה! - אֲפִילּוּ הָכִי, עִיכּוּל דִּלְמַטָּה רַב. אַשְׁכְּחַן בָּלוּעַ דְּאָדָם, בָּלוּעַ דְּבְהֵמָה מְנָלַן? - קַל וָחוֹמֶר: וּמַה אָדָם שֶׁמִּטַּמֵּא מֵחַיִּים - מַצִּיל בְּבָלוּעַ, בְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ מִטַּמְּאָה מֵחַיִּים - אֵינוֹ דִּין שֶׁתַּצִּיל בְּבָלוּעַ? - מַה לְּאָדָם - שֶׁכֵּן צָרִיךְ שְׁהִיָּיה בְּבֵית הַמְנוּגָּע, תֹּאמַר בְּבְהֵמָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה שְׁהִיָּיה בְּבֵית הַמְנוּגָּע! - בְּהֵמָה דְּאֵינָהּ צְרִיכָה שְׁהִיָּיה בְּבֵית הַמְנוּגָּע, לְמַאי הִלְכְתָּא - לְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ; אָדָם נַמִּי לָא בָּעֵי, דִּתְנַן: הַנִּכְנָס לְבֵית הַמְנוּגָּע וְכֵלָיו עַל כְּתֵפָיו, וְסַנְדָּלָיו וַטַּבְעוֹתָיו בְּיָדָיו - הוּא וְהֵן טְמֵאִין מִיָּד. הָיָה לָבוּשׁ כֵּלָיו, וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו, וְטַבְעוֹתָיו בְּאֶצְבָּעוֹ - הוּא טָמֵא מִיָּד, וְהֵן טְהוֹרִין עַד שֶׁיִּשְׁהֶא בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס; פַּת חִטִּים וְלֹא פַּת שְׂעוֹרִים, מְיַסֵּב וְאוֹכֵל בְּלִיפְתָּן. אָמַר רָבָא: תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי, טוּמְאָה בְּלוּעָה תָּנֵינָא, טָהֳרָה בְּלוּעָה תָּנֵינָא! טוּמְאָה בְּלוּעָה - דִּתְנַן: בָּלַע מַצַּעַת טְמֵאָה - טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ, הֵקִיאָהּ - טְמֵאָה וְטְמֵאָתוֹ. טָהֳרָה בְּלוּעָה תָּנֵינָא - דִּתְנַן: בָּלַע מַצַּעַת טְהוֹרָה, וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, וְהִזָּה וְשָׁנָה וְטָבַל וְהֵקִיאָהּ - הֲרֵי הִיא כְּמָה שֶׁהָיְתָה! - כִּי קָאָמַר רַבָּה - כְּגוֹן שֶׁבָּלַע שְׁתֵּי מַצָּעוֹת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה, דְּלָא מְטַמְּיָא לָהּ מִטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה. -

אדם — שמעבב טומאה שבתוכו מלטמא, אינו דין שמציל על טהרה שבתוכו מליטמא משום בלוע? **מה לכלי חרס** — דין הוא שיציל על טהרה שבתוכו, שכן יש בו צד קל אחר, שאינו מטמא מגבו. **אטו אנן מגבו קאמרינן** — מי ילפינן גב אדם מגב כלי חרס, דתיפרוך הכי? **מתוכו קאמרינן** — תוך דאדם גמרינן מתוך כלי חרס. וכל שכן דקל וחומר אלימא הוא, דאדרבה, תוך כלי חרס חמור מתוכו של אדם! **שכן מטמא מאוירו** — בלא נגיעה, מה שאין כן באדם. הלכך קל וחומר: מה אויר כלי חרס שאינו מבליע טומאה שבו מלטמא — מבליע טהרה שבו מליטמא, אדם שמבליע טומאה שבתוכו מלטמא — אינו דין שיציל על טהרה שבו מליטמא, הואיל וקל הוא, שאין מקבל אויר האדם טומאה לעולם? **דלמעלה** — דרך פיו, כדכתיב (ויקרא יא): "והאוכל מנבלתה". **דלמטה** — תחב לו דרך בית הריעי עד שנבלע, וכגון שהיה תחוב בשפופרת, ולא טימאו בכניסתו במגע. **מנין** — שלאחר מכאן לא יטמאנו במשא, הואיל ובלוע? **אלא על ידי מעלה** — אם לא יכנס דרך הפה לא יתעבל במעיים לעולם. **עיכול דלמטה רב** — בפה אינו מתעבל כל כך עד שיורד למטה. **צריך שהייה** — לטמא בגדים שהוא לבוש, דכתיב (ויקרא יד): "והבא אל הבית יטמא" — ולא כתיב כבוס בגדים, "והאוכל בבית יכבס את בגדיו" (שם), ומוקמינן לה בתורת כהנים לשוהה שיעור אכילה. **תאמר בבהמה שאינה צריכה שהייה** — שאם נכנסת טעונה כלים — הרי הן טמאים מיד, ד"והבא אל הבית" קרינא בהו. **ומשנינן: למאי הלכתא** — אמרת אין צריכה שהייה — על כרחך לכלים שעליה, דהא לאו בת מילבש בגדים היא, אלא דרך משוי. ודרך משוי — אדם גופיה לא בעי שהייה, שאם לא היה לבוש בגדיו, אלא נטלם על כתפו ונכנס — טמאין מיד. וטבעותיו בידיו — בקומצו, שלא כדרך מלבוש. **טמאין מיד** — דקרינא נמי בכלים: "והבא אל הבית". **היה לבוש כליו כו'** — הוו להו בגדים דידיה, וכתיב: "והאוכל בבית יכבס את בגדיו" — עד שישהא שיעור אכילה. **פרס** — חצי ככר של עירוב, שהוא מזון שתי סעודות, והוא שמונה ביצים, כדאמרינן בעירובין (פב,ב). **תרוייהו תנינהי** — קושיא היא, כלומר: מאי משמע דבת מלבוש היא אלא דמעטיה קרא, דומיא דגוי דשייך ביה מלבוש! ויש לומר: דבהמה, אפילו כלים שהיא לבושה חשיבי כעל גבה, כיון דאין מטמא מכחה, דלאו בת טומאה היא. וגבי אדם נמי כהאי גוונא כשאין מטמאין מכחו, כגון בגדים שעל גביו — לא בעי שהייה. אבל בגדים שהוא לבוש — בטלים אגביה, ומכחו בא להם הטומאה, וגזרת הכתוב היא שאין לו כח לטמאם עד שישהה. ולפירוש זה, דטומאת בגדים שהוא לבוש — מחמת האדם הם באים, אם כולו בפנים וידו מבחוץ וטבעת באצבע — טמאה הטבעת. ואם הוא מבחוץ וידו בפנים, וטבעת באצבע — הטבעת טהורה, דבטלה אגביה, והוא טהור דרובו לחוץ. וקשה: דבתורת כהנים ובמסכת נגעים פרק שלשה עשר, דתנא: היה עומד בפנים ופשט ידו לחוץ וטבעותיו בידו, ושהה כדי אכילת פרס — טמאות. היה עומד בחוץ ופשט ידו בפנים וטבעותיו בידו — רבי יהודה מטמא מיד, וחכמים אומרים: בכדי אכילת פרס! ושמא התם מדרבנן הוא ולא מדאורייתא, ומחמיר רבי יהודה לטמא מיד, משום דאין הטומאה באה להם מכח האדם. **אמר** רבא תרוייהו תננהי — לאו מטומאה בלועה פריך, דרבה נמי "כשם" קאמר, משמע שגם לרבה היה פשוט מתוך המשנה. אלא מטהרה בלועה פריך, דטהרה נמי תנן כמו טומאה, ולמה פשוט לו זה יותר מזה?

בלע טבעת טמאה טובל ואוכל בתרומה — בטמא טומאת מת איירי, דחרב הרי הוא כחלל, ואי לאו דטומאה בלועה לא מטמאה — לא היה מועיל לו טבילה. דנהי דמגע בית הסתרים לא מטמא במגע, במשא מטמא. ואם תאמר: ודלמא בטבעת שנטמא בשרץ איירי! ויש לומר: דבתר דהדהיא דטבעת טהורה מיתניא במסכת מקואות (פרק י משנה ח). ועוד, אי בטומאת שרץ — אם כן לא הויא אלא ראשון, והיכי קתני דמטמא את האדם? והא אין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה! **כי** קאמר רבה כגון שבלע שתי טבעות — פירש בקונטרס: דאי ממתניתין הוה אמינא, הא דטבעת לא מטמאה האדם — לא משום בליעה הוא, אלא משום דמגע בית הסתרים לאו מגע הוא לענין טומאה, כדאמר רבה בגנדה (מב,ב). וליכא למימר דנטמא במשא, שאין משא אלא במי שהטומאה באה ממנו, כגון מת ונבלה ומעיינות הזב, אבל טמא מת אף על פי שהוא אב הטומאה — אין לו משא. וטבעת טהורה נמי, דתנן דלא מטמיא מחמת אדם — נמי טעמא משום דמגע בית הסתרים דאדם לא מטמא, אבל טבעת בטבעת — לאו בית הסתרים שייך למימר בהו, אף על פי שנטמנו באדם — הרי הן כמונחין בתיבה וניטמו. אשמועינן רבה דטעמא דמתניתין משום בלוע היא, ואפילו חברתה לא מטמא.

והא אשמועינן רבה? **טומאה** — טומאת מת, וכלי מתכות המיטמאין במת הרי הן כמת, דאמר מר (חולין ג,א): חרב הרי הוא כחלל. **טובל** — לפי שנטמא בנגיעתה קודם שבלעה. **טובל ואוכל בתרומה** — דמשנבלעה אינה מטמאה. **[הקיאה טמאה]** — דלא אהני ליה טבילת האדם. **וטמאתו** — שנגעה בו ביציאתה. **והזה** — בשלישי. **ושנה** — בשביעי. **הרי היא כמה שהיתה** — טהורה, לפי שלא קבלה טומאה מן האדם משבלעה. דאי טמאה, היכי מצי למימר: הרי היא כמה שהיתה? הא לא טבלה, וטבילת האדם לא מהניא להו! ולהכי נקט: הזה ושנה וטבל ואחר כך הקיאה, דאם הקיאה קודם טבילה — נטמאה ביציאתה במגעו. **כי קאמר רבה כו'** — דאי ממתניתין דקתני: בלע טבעת טמאה טובל ואוכל, דמשמע לא מטמיא לאדם — הוה אמינא: טעמא לאו משום בליעה הוא, אלא משום דמגע בית הסתרים לאו מגע הוא לענין טומאה, כדאמרינן במסכת נדה (מג,א) מ"ויקרא לא שטף במים" (ויקרא טו). וגבי טבעת ליכא למימר תטמא את האדם במשא, שאין משא אלא למי שהטומאה יוצאה ממנו, כגון מת ונבלה ומעיינות הזב, אבל טמא מת, אף על פי שהוא אב הטומאה — אין לו משא. וטבעת טהורה נמי, דתנן דלא מטמיא מחמת אדם — נמי טעמא משום דמגע בית הסתרים דאדם לא מטמא, אבל טבעת בטבעת — לאו בית הסתרים שייך למימר בהו, אף על פי שנטמנו באדם — הרי הן כמונחין בתיבה וניטמו. אשמועינן רבה דטעמא דמתניתין משום בלוע היא, ואפילו חברתה לא מטמא.

אם כן, **אָדָם**, שיש בו קולא בזה שֶׁגופו **מַציל עַל טוּמְאָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא** את גופו, כמו שהתבאר לעיל שטומאה הבלועה בגופו אינה מטמאת במשא או באהל, **אֵינוֹ** דִּין – האם אין זה קל וחומר שתנהג בו הקולא הנוהגת בכלי חרס, שֶׁ**מַציל עַל מָחֳרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא** – מלקבל טומאה, והרי ודאי מסתבר לומר כן, ולכן אמר רבה שדבר טהרה הבלוע בגוף האדם, אינו נטמא.

הגמרא מנסה לדחות את הקל וחומר. מקשה הגמרא: מנין לך שדין האדם קל מדין כלי חרס, והרי **מַה לִכְלִי חֶרֶס**, שמצאנו בו קולא, שֶׁ**כֵּן אֵין מְטַמֵּא מִנֶּבֶל** – שאין טומאה הנוגעת בגב הכלי מטמאת אותו או את מה שבתוכו, ויתכן שמחמת כן נוהגת בו גם קולא זו של טהרה בלועה, האם **תֹּאמַר** כן גם **בְּאָדָם**, שיש בו חומרא שֶׁ**מְּטַמֵּא** [–שנטמא] **מִנֶּבֶל**, שתנהג בו קולא זו של טהרה בלועה, והרי אין הכרח לדבר כלל, ושוב קשה, מנין שאף באדם נוהגת קולא זו של טהרה בלועה.

מתרצת הגמרא: **אָטוּ אֲנַן מִנֶּבֶל קָאַמְרִינַן** – וכי אנו באים ללמוד קל וחומר מגבו של כלי חרס, שמחמת כן אתה מקשה שמצאנו בו קולא בכך שאינו מקבל טומאה מגבו, הלא **מִתּוֹכוֹ** של כלי חרס **קָאַמְרִינַן** – אמרנו שיש ללמוד את הקל וחומר, **וַאֲדַרְבָּה**, הרי תוכו של **כְּלִי חֶרֶס חָמוּר** הוא, שֶׁ**כֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ** – מקבל הוא טומאה מדבר התלוי באוירו של הכלי מבפנים, אף שאין הטומאה נוגעת בכלי עצמו, ואף על פי כן הקילה בו התורה ואמרה שטהרה הבלועה בו אינה מקבלת טומאה, אם כן אדם שקל הוא, שאין נוהג בו דין זה שמיטמא מאוירו, כל שכן שתנהג בו קולא זו שטהרה הבלועה בו אינה מקבלת טומאה.

הגמרא מבארת את המקור לשאר סוגי הבלוע שמצינו. שואלת הגמרא: אמנם **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו מקור לדין **בָּלוּעַ דִּלְמַעְלָה** – שבלע האדם את הטומאה דרך פיו לתוך מעיו, שמציל האדם על הטומאה מלטמא, שהרי למדנו (לעיל ע"א) דין זה מהפסוק 'וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב' (ויקרא יא מ), העוסק באכילה דרך פיו, אבל **בָּלוּעַ דִּלְמַטָּה** – כגון שתחב לו חבירו כזית נבילה הנתון בתוך שפופרת דרך מקום בית הרעי עד שנבלע במעיו, ולא נטמא האדם בכניסת הנבילה במגע כיון שהיתה נתונה בשפופרת ולא נגעה בגופו, **מְנָלָן** – מנין שלא יטמא את האדם הנושאו בטומאת משא.

משיבה הגמרא: דבר זה נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר מבלוע שלמעלה, **וּמַה** בלוע **שלְּמַעְלָה** דרך פיו, שיש בו חומרא בכך שֶׁ**פִּיו אֵינוֹ עוֹשֶׂה עִיכּוּל**, ואף על פי כן **מַציל** מלטמא את האדם, בלוע **שלְּמַטָּה**, שיש בו קולא בכך שֶׁ**עוֹשֶׂה עִיכּוּל** ונחשב האוכל שנתעכל כאינו, **אֵינוֹ** דִּין – האם אין זה קל וחומר שֶׁ**מַציל**.

תמהה הגמרא: מדוע לגבי עיכול הבלוע שלמטה קל יותר מהבלוע שלמעלה, **כְּלוּם** – וכי **עוֹשֶׂה עִיכּוּל לְמַטָּה אֶלָּא עַל יְדֵי מַעְלָה**, שכל מה שהמעיים מעכלות הוא רק אם יכנס האוכל דרך פיו, ולא דרך בית הרעי, ואם כן אדרבה, פיו הוא גורם עיכול יותר, והוא קל יותר מאשר למטה.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ הָכִי** – אף על פי כן, **עִיכּוּל דִּלְמַטָּה רַב**, המעיים הן העושות את עיקר העיכול, אף שנכנס דרך פיו, שבפה אינו מתעכל כל כך, ולכן אפילו שנכנס דרך בית הרעי יש לו דין בלוע.

ממשיכה הגמרא ומבררת דין זה: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו מקור לדין **בָּלוּעַ דְּאָדָם** שמציל מלטמא, אבל **בָּלוּעַ דִּבְהֵמָה, מְנָלָן** שתוכה מציל שלא תטמא. מבארת הגמרא: דין זה נלמד בקַל וָחוֹמֶר מאדם, **וּמָה אָדָם** שמצינו בו חומרא שֶׁ**מְּטַמֵּא מֵחַיִּים** – מקבל טומאה ומטמא אחרים אף בעודו חי, ואף על פי כן נוהגת בו קולא זו שֶׁ**מַציל בְּבָלוּעַ, בְּהֵמָה**, שיש בה קולא שֶׁ**אֵינָהּ מְטַמְּאָה מֵחַיִּים** – אינה מקבלת טומאה בחייה, **אֵינוֹ** דִּין שתנהג בה הקולא שֶׁ**תַּציל בְּבָלוּעַ**.

מקשה הגמרא על הקל וחומר: **מַה לְּאָדָם**, שיש בו קולא אחרת, שֶׁ**כֵּן צָרִיךְ שֶׁהְיֶה** – המתנת זמן בשיעור של אכילת פרס, כדי שיטמאו הבגדים שעליו כשנכנס **בְּבֵית הַמְּנוּגָּע** בצרעת, ואם שהה פחות משיעור זה אין הבגדים שעליו נטמאים, ויתכן שמחמת כן הקילה עליו התורה גם בענין זה שהוא מציל בבלוע, האם **תֹּאמַר** דין זה של הצלה בבלוע אף **בְּבְהֵמָה**, שֶׁ**אֵינָהּ צְרִיכָה שֶׁהְיֶה** כדי שיטמאו כלים או בגדים שעליה **בְּבֵית הַמְּנוּגָּע**, אלא טמאים מיד בכניסתה לבית, והרי כיון שמצאנו חומרא זו בבהמה, יתכן שתהיה חמורה מהאדם גם לענין זה שאינה מצילה בבלוע.

מתרצת הגמרא: **בְּהֵמָה דְּאֵינָהּ צְרִיכָה שֶׁהְיֶה בְּבֵית הַמְּנוּגָּע, לְמַאי הִלְכְּתָא** – לגבי איזה דין נאמר כן, הרי לא שייך לומר שמדובר בבגדים שהיא לבושה בהם, שאין מלבוש שייך בבהמה, אלא ודאי הכוונה **לְכֵלִים** שֶׁנושאת **עַל גַּבָּהּ**, ואם כן **בְּאָדָם** הנושא בגדים על כתפיו דרך משאוי ואינו לובשם **נַמִּי לֵא בָּעֵי** – גם כן אין צורך שישהה זמן מסוים כדי שיטמאו, אלא טמאים מיד בכניסתו לבית המנוגע, **דִּתְנַן** במשנה (נגעים פי"ג מ"ט), **הַנִּכְנָס לְבֵית הַמְּנוּגָּע וְכֵלָיו** [–בגדיו] **עַל כְּתֵפוֹ, וְסַנְדָּלָיו וְטַבָּעוֹתָיו** נמצאים **בְּיָדוֹ, שלא בדרך** לבישה אלא דרך משאוי, **הוּא וְהֵן** – האדם וכליו **טְמֵאִין מִיָּד**. אבל אם **הָיָה לָבוּשׁ בִּכְלָיו וְסַנְדָּלָיו** נעולים **בְּרַגְלָיו וְטַבָּעוֹתָיו** ענודים **בְּאֶצְבָּעוֹ, הוּא טָמֵא מִיָּד, וְהֵן טְהוֹרִין עַד שֶׁיִּשְׁהֶא** שיעור זמן **שִׁבְכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס** – חצי כיכר, **פַּת חִטִּים וְלֹא פַּת שְׂעוֹרִים**, ובשיעור זמן הראוי לאוכלו כשהוא **מְיַסֵּב, וְאוֹכֵל** את הפת **בְּלִיפְתָּן**, ואם שהה משך זמן זה, נטמאים גם כליו. נמצא שאף באדם הנושא את בגדיו נטמא מיד, כדין בהמה הנושאת על גבה בגדים. וכיון שהתבאר שלגבי טומאת כלים בבית המנוגע אין חומרא בבהמה יותר מבאדם, ואילו לגבי טומאה מחיים מצאנו שבהמה קלה מן האדם, יש ללמוד בקל וחומר שאף היא תציל בבלוע.

הגמרא מבארת מה חידש רבה בדבריו. מקשה הגמרא: **אָמַר רָבָא**, מה בא רבה לחדש, **תַּרְוַיְיהוּ תְּנָנְהִי** – הרי שני הדינים שאמר רבה, כבר נישנו במשניות, דין **טוּמְאָה בְּלוּעָה תְּנִינָא**, ודין **טָהֳרָה בְּלוּעָה תְּנִינָא**. ומבאר רבא את דבריו: דין **טוּמְאָה בְּלוּעָה** נתפרש במשנה, **דִּתְנַן** (מקואות פי"י מ"ח), אדם טהור שֶׁ**בָּלַע טַבַּעַת** מתכת **טְמֵאָה**, שנגעה במת ודינה כמת עצמו, הרי הוא טמא. ואף שעדיין לא יצאה הטבעת מגופו, הרי הוא **טוֹבֵל** ונטהר **וְאוֹכֵל כִּתְרוּמָתוֹ**. אמנם אם **הֶקִּיאָהּ**, עדיין **טְמֵאָה** היא, **וְטִמְּאָתוֹ** – וטימאה אותו ביציאתה, ומבואר שבשעה שהטבעת בתוך מעיו אינה מטמאת אותו כיון שטומאה בלועה היא. ואף דין **טָהֳרָה בְּלוּעָה תְּנִינָא, דִּתְנַן** (שם), אדם טהור שֶׁ**בָּלַע טַבַּעַת טְהוֹרָה, וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת**, ונטמא טומאת שבעה, **וְהִזָּה** מאפר פרה אדומה בשלישי לטהרתו, **וְשָׁנָה** להזות בשביעי, **וְטָבַל, וְהֶקִּיאָהּ** לטבעת, **הֲרֵי הִיא** טהורה **כְּמָה שֶׁהְיְתָה**, ולא נטמאה באהל המת, כיון שבלועה היא, ומוכח שהבלוע מציל על הטהרה מליטמא.

מתרצת הגמרא: מהמשנה במקואות לא היינו יכולים ללמוד את דיני טומאה בלועה וטהרה בלועה, כיון שהיינו יכולים לפרש שהטעם שאין הטבעת מטמאת את האדם שבלעה הוא משום שהיא נוגעת ב'בית הסתרים' שלו, ומגע בית הסתרים אינו מטמא. ומטעם זה גם אם נכנס עם הטבעת לאהל המת אינה נטמאת, מחמת שאין מגע בית הסתרים מטמא, **וּכְי קָאָמַר רַבָּה** – ומה שחידש רבה הוא שאף במקום שאין את הסברא של מגע בית הסתרים, **כְּגוֹן שֶׁבָּלַע שְׁתֵּי טַבָּעוֹת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה**, ששתיהן נוגעות זו בזו והיה ראוי שהטהורה תיטמא מהטמאה, שהרי אין כאן מגע בית הסתרים, אלא שתיהן נוגעות זו בזו וכמונחות בקופסא אחת, **דְּאַף** על פי כן **לֵא מְטַמְּיָא לָהּ טְמֵאָה לְטָהוֹרָה** – אין הטמאה מטמאת את הטהורה, ובהכרח הטעם הוא משום שטומאה בלועה אינה מטמאת וטהרה בלועה אינה נטמאת, ולפי חידושו של רבה נמצא שזהו גם כן הטעם במשנה במקואות, משום טומאה וטהרה בלועים, ולא משום מגע בית הסתרים.

לאחר שהתבאר שחידושו של רבה הוא באופן של שתי טבעות בלועות, מקשה על כך הגמרא ממשנתנו: **וְהָא עוּבָּר וְחַיָּה** – והרי האופן המבואר במשנתינו (עא.), שהכניסה החיה את ידה ונגעה בעובר המת שבמעי האשה, **דְּכִשְׁתֵּי טַבָּעוֹת דָּמוּ** – שיש להחשיבם כטבעת טהורה [–החיה] וטבעת טמאה [–העובר] הבלועות במעי האשה, **וְקָא מְטַמֵּא לָהּ** – ומבואר במשנה שמטמא **הָעוּבָּר לְחַיָּה**, ומוכח מכאן שטומאה בלועה מטמאת, ובהכרח שהסיבה שהאשה טהורה היא משום שבית הסתרים אינו מקבל טומאה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, שַׁאנִי** [–שונה] **עוּבָּר, הוֹאִיל וְסוֹפוֹ** של העובר **לָצֵאת** ממעי אמו, שכך דרכו לצאת לאויר העולם, וכל שסופו לצאת אינו נחשב בלוע אף שעדיין לא יצא, ולכן הוא מטמא את החיה, אבל טבעת שאין סופה לצאת נחשבת בלועה ואינה מטמאת.

מקשה הגמרא על התירוץ: **אָמַר רָבָא, וכי עוּבָּר סוֹפוֹ לָצֵאת** ואילו **טַבַּעַת אֵין סוֹפָהּ לָצֵאת**, בתמידה, והרי אף טבעת סופה לצאת ממעי האדם, ואם כן חוזרת הקושיא מהמשנה, מדוע העובר מטמא את החיה והרי הם כשתי טבעות.

הגמרא חוזרת בה מהבנתה שהטעם במשנה הוא משום טומאה בלועה, ומבארת את המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, פּוּמְבְּדִיתָאֵי יָדְעֵי טַעְמָא דְּהָא מִילְּתָא** – חכמי פומבדיתא יודעים הם את טעמו של דבר זה, **וּמַנּוּ** – ומיהו החכם המכונה כן, זהו **רַב יוֹסֵף, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, טוּמְאָה זוֹ** של המילדת המבוארת במשנה, **אֵינָהּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה**, כיון שמן התורה אין טומאה בלועה מטמאת, **אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

קודם שתבאר מה היא הגזירה, תמהה הגמרא על לשון שמואל: **מַאי** – מדוע הארוך בלשונו לומר **"אֵינָהּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים"**, והרי די בכך שיאמר שטומאת החיה מדברי סופרים, וממילא מובן שהטומאה אינה מן התורה. מתרצת הגמרא: בכוונה נקט שמואל לשון זו, **דְּלָא תֵּימָא** – שלא תאמר, שהמשנה מתבארת רק **אַלִּיבָּא** [–לשיטתו] **דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר שעוּבָּר** מת **בְּמֵעֵי אִשָּׁה טָמֵא** ומטמא, והיינו כיון שהוא סובר שאין בלוע מציל בין על טומאה מלטמא ובין על טהרה מלהיטמא, ולכן מטמא העובר את החיה מן התורה, ואילו האם טהורה מחמת שזהו מגע בית הסתרים שאינו מטמא, **אֶלָּא** המשנה מתבארת **אֲפִילּוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר שעוּבָּר** מת **בְּמֵעֵי אִשָּׁה טָהוֹר**, כיון שבלוע מציל על טומאה מלטמא ועל טהרה מלהיטמא, ולכן מן התורה אין החיה נטמאת כלל, ומכל מקום משנתינו יכולה לסבור אף כדבריו, וטומאת החיה היא משום **שֶׁגָּזְרוּ בָּהּ טוּמְאָה מִדְּרַבָּנָן.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע גזרו טומאה על החיה, והרי טומאה בלועה אינה מטמאת. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יוֹצִיא וָלָד רֹאשׁוֹ** בשעת הלידה **חוּץ לְפַרוֹזְדוֹר**, ודינו כילוד ומטמא, ותסבור החיה שעדיין לא הוציא ראשו, ותחשוב שעדיין טהורה היא.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, שחששו חכמים לדבר זה, **אִשָּׁה נַמִּי** – נגזור טומאה גם על האשה היולדת מחמת חשש זה. מתרצת הגמרא: **אִשָּׁה מַרְגֶּשֶׁת בְּעַצְמָהּ** בשעה שמוציא העובר את ראשו, ולכן אין חשש שתטעה בדבר. מקשה הגמרא: **וְתֵימָא** [–תאמר] **לָהּ לְחַיָּה**, שיצא הראש ותדע שהיא טמאה, ומדוע גזרו טומאה על החיה כשלא הוציא את ראשו. מתרצת הגמרא: **טְרֵידָא** – טרודה היא האשה בחבלי לידתה, ואין לה פנאי להזהיר את המילדת שיצא ראש העובר.

מבררת הגמרא: **מַאי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּמַאי רַבִּי עֲקִיבָא** – היכן נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא בעובר מת במעי אמו אם מטמא. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק לגבי טומאת מת (במדבר יט טז) **"וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים"**, ומלשון **"על פני השדה"** דרשו חכמים שרק דבר הגלוי מטמא, **לְהוֹצִיא עוּבָּר בְּמֵעֵי אִשָּׁה** שאינו מטמא, כיון שאינו גלוי אלא בלוע, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר**, לא בא הכתוב למעט עובר, אלא בא הכתוב **לְרַבּוֹת** את **הַגּוֹלֵל** – כיסוי ארון המת, **וְדוֹפֵק** – דפנות הארון, שמטמאים במת עצמו במגע ואהל. **וְאילו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** סובר אמנם גם הוא שהגולל והדופק מטמאים, אך הוא סובר שאין צורך ללמוד את דין טומאת **גּוֹלֵל וְדוֹפֵק** מפסוק, אלא **הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ** – למדנו דבר זה מהלכה למשה מסיני.

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, הדורש מהפסוק את דין הגולל והדופק, מה כן דין זה **שעוּבָּר** מת **בְּמֵעֵי אִשָּׁה טָמֵא מִדְּאוֹרַיְיתָא, מִנָּא לֵיהּ** – מנין הוא לומד זאת. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר קְרָא** (במדבר יט יג) **"כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת"**, ומשמע שהכתוב מדבר במת הנמצא בתוך נפש אחרת, **וְאֵיזֶהוּ מֵת שֶׁנִּמְצָא בְּנֶפֶשׁ שֶׁל אָדָם, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עוּבָּר** מת **שֶׁבְּמֵעֵי אִשָּׁה**, שאף הוא מטמא במת עצמו.

אחר שלמדו רבי עקיבא ורבי ישמעאל את דינם מפסוק, מבארת הגמרא מה יעשה כל אחד עם הפסוק של החולק עליו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, מה ידרוש מהפסוק **"הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ"**. משיבה הגמרא: **הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – פסוק זה נצרך לו **לְדִין רְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִן הַמֵּת, שֶׁמְּטַמְּאָה**, כלומר, שלא רק בשר המת ועצמותיו מטמאים, אלא אף דמו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יט יג) **"הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת"**, ודרשו חכמים מכפילות הלשון "במת, בנפש האדם אשר ימות", שבאה התורה ללמד, **אֵיזֶהוּ נֶפֶשׁ שֶׁל אָדָם שֶׁמְּטַמְּאָה, הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ רְבִיעִית דָּם**, שבה תלויים חיי האדם, שלאחר מותו מטמא הדם את הנוגע בו.

הגמרא מבארת מדוע רבי עקיבא אינו לומד מפסוק זה לרבות שרביעית דם מן המת מטמאת. מבארת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, שדרש מהפסוק לרבות עובר מת ולא לרבות רביעית דם, אמר כן **לְטַעְמֵיהּ** [–לשיטתו], **דְּאָמַר, אַף רְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים**, שאין כולה ממת אחד אלא בצירוף שני חצאי רביעית משני מתים, **מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל**, ולכן אינו יכול לדרוש מהכתוב **"הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ"** שמשמעותו שדווקא דם של נפש אחת מטמאת, שהרי לרבי עקיבא השיעור הזה של דם מטמא אפילו בשני מתים. ומבארת הגמרא שכן היא דעת רבי עקיבא: **דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן לְרְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים שֶׁמְּטַמְּאָה בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי כהן גדול (ויקרא כא יא) **"וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא"**, ו"מת" היינו דבר שעל ידו נגרמת מיתה, והיא רביעית דם של האדם, ומלשון רבים שנאמר בפסוק "נפשות", משמע שאפילו דם יצא משתי נפשות, **וְיֵשׁ** רק **שִׁיעוּר** רביעית **אֶחָד**, גם כן מטמא, ולכן לדברי רבי עקיבא מיותר הפסוק "במת בנפש" ללמד שעובר מת במעי אמו, מטמא.

משנה

המשנה חוזרת לדון בדיני אבר היוצא שנזכר בתחילת הפרק, לענין טומאה וטהרה: **בְּהֵמָה חַמָּקָשָׁה לִילֵד וְהוֹצִיא העוּבָּר אֶת יָדוֹ, וְהרועה חָתְכָהּ** [–את הידו], **וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, הַבָּשָׂר** של העובר והבהמה **טָהוֹר**, שאינם מקבלים טומאה מחיים. אבל אם **שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ חָתְכָהּ** [–את הידו], **הַבָּשָׂר מַגַּע נְבֵלָה**, כלומר טמא כטומאת הנוגע בנבילה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.** שסבר שאין השחיטה מטהרת את האבר, כיון שהשחיטה גורמת ניפול, היינו שבשעת השחיטה נחשב האבר כנחתך ונפרד מהעובר, והרי הוא כאבר מן החי שמטמא כנבילה, והעובר המחובר לאבר ונוגע בו נטמא. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** בשר העובר טמא **מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה,** כלומר כנוגע בטריפה שנשחטה, שטהורה מן התורה, וטמאה רק מדרבנן לטמא קדשים שנגעו בה. שסברו חכמים שהשחיטה מטהרת את האבר מטומאת נבילות אף שאינה מתירתו באכילה, כיון שהשחיטה אינה גורמת ניפול, ואין על האבר דין אבר מן החי אלא הוא כשחוט, וטומאתו רק כטריפה שחוטה.

רש"י

והא עובר וחיה — דקתני מתניתין: החיה טמאה שבעה, והאשה טהורה. **וקמטמי לה עובר לחיה** — שמע מינה דטעמא דאשה טהורה — משום מגע בית הסתרים הוא, ולא משום בלועו! **טבעת אין סופה לצאת** — בתמיה. **טומאה זו** — דחיה. **מאי אינה מדברי תורה** — למה לי למימר כולי האי? לימא: טומאה זו דברי סופרים משום גזירה, כדמפרש לקמיה! **לא תימא** — מתניתין רבי עקיבא היא, דאמר: עובר מת שבמעי אשה טמא, הלכך מטמא לחיה — דטומאה בלועה מטמאה וטהרה בלועה מיטמא, ואשה טהורה — משום דמגע בית הסתרים הוא. **אלא אפילו לרבי ישמעאל כו'** — ולקמן בעי: מאי רבי ישמעאל ורבי עקיבא? **גזירה שמא יוציא כו'** — דאי אמרת: חיה שפשטה ידה למעי אשה ונגעה בעובר מת טהורה — פעמים שהולד מוציא ראשו חוץ לפרוזדור, והרי הוא כילוד ומטמא, וכסבורה חיה שעדיין הוא במעיה ואתי לטהרה. אבל ברועה שהושיט ידו למעי בהמה, דקתני מתניתין טהור — ליכא למיגזר הכי, מפני שרחם שלה גלוי, דכי מפיק חזי ליה. **טרידא** — עסוקה היא בחבליה וציריה, וטרידא מלומר לחיה אל תגעי.**על פני השדה** — משמע גלוי. **להוציא עובר** — שהוא טמון. גולל — כיסוי הארון של מת. **דופק** — שנותנין בצדו. **ורבי ישמעאל סבר** גולל ודופק **הלכתא היא** — וכי אתא קרא להוציא עובר. **ורבי עקיבא סבר עובר במעי אשה טמא** — וכי אתא קרא לגולל ודופק, וקסבר: לאו הלכתא היא. **מדאורייתא מנא ליה** — דטמא, דלא מטהר ליה ממשמעותיה ד"על פני השדה", ואפילו לא מייתר? **במת בנפש** — מת שהוא בתוך נפש האחרת. **רביעית הלוג** — דם חיי האדם תלויין בו, שבכך הוא מתקיים. **אף רביעית דם הבא משני מתים** — הלכך, האי קרא דכתיב ביה חד נפש — לאו לרביעית דם אתא. **נפשות** — משמע שתים. **מת** — דבר שמיתה באה על ידו, דהיינו רביעית. **משנה הכשר טהור** — שאין בהמה מקבלת טומאה מחיים. **הכשר מגע נבלה** — בשר העובר מגע אבר מן החי, שהוא מטמא כנבלה, ב"הערוב והרוטב" (חולין קכט,ב). אי נמי, אם יצא עובר מת — נבלה גמורה היה האבר, מאחר שלא טהרתו שחיטת אמו. **מגע טרפה שחוטה** — שהשחיטה, אף על פי שאינה מתרת האבר באכילה — מטהרתו מידי נבלה. והויא כטרפה שחוטה, שאינה מטמאה מן התורה כדמפרש ואזיל, אלא מדרבנן במוקדשין.

מה

וְהָא עוּבָּר וְחַיָּה, דְּכִשְׁתֵּי טַבָּעוֹת דָּמוּ, וְקָא מְטַמֵּא לָהּ עוּבָּר לַחַיָּה! אֲמַר רַבָּה: שָׁאנֵי עוּבָּר, הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לָצֵאת. אֲמַר רָבָא: עוּבָּר - סוֹפוֹ לָצֵאת, טַבַּעַת - אֵין סוֹפוֹ לָצֵאת? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: פּוּמְבְּדִיתָאֵי יָדְעֵי טַעְמָא דְּהָא מִילְּתָא, וּמַזְגוּ - רַב יוֹסֵף; דְּאָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: טוּמְאָה זוֹ אֵינָהּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. - מַאי "אֵינָהּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים"? - דְּלָא תֵּימָא, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: עוּבָּר בְּמְעֵי אִשָּׁה טָמֵא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר: עוּבָּר בְּמְעֵי אִשָּׁה טָהוֹר - גְּזוּרוּ בָּהּ טוּמְאָה מִדְּרַבָּנַן. מַאי טַעְמָא? אֲמַר רַב הוֹשַׁעְיָא: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יוֹצִיא וָלָד רֹאשׁוֹ חוּץ לְפַרוֹזְדוֹר. - אִי הָכִי, אִשָּׁה נַמִּי! - אִשָּׁה מְרַגֶּשֶׁת בְּעַצְמָהּ. - וְתֵימָא לָהּ לַחַיָּה! - טְרִידָא. מַאי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּמַאי רַבִּי עֲקִיבָא? דְּתַנְיָא: "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" - לְהוֹצִיא עוּבָּר בְּמְעֵי אִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְרַבּוֹת גּוֹלֵל וְדוֹפֵק. - וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גּוֹלֵל וְדוֹפֵק הִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, עוּבָּר בְּמְעֵי אִשָּׁה טָמֵא מִדְּאוֹרַיְיתָא, מְנָא לֵיהּ? אֲמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אָמַר קְרָא: "הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ", אֵיזֶהוּ מֵת שֶׁבְּנֶפֶשׁ שֶׁל אָדָם? הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עוּבָּר שֶׁבְּמְעֵי אִשָּׁה. - וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִן הַמֵּת, שֶׁמְּטַמְּאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם", אֵיזֶהוּ נֶפֶשׁ שֶׁל אָדָם שֶׁמְּטַמֵּא? הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ רְבִיעִית דָּם. וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: אַף רְבִיעִית דָּם הַבָּא מִשְּׁנֵי מֵתִים מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְרְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים שֶׁמְּטַמְּאָה בְּאֹהֶל? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נֶפֶשׁת מֵת לֹא יָבֹא" - שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת וְשִׁעוּר אֶחָד. **מִשְׁנָה** בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה לֵילֵד, וְהוֹצִיא עוּבָּר אֶת יָדוֹ, וְחָתְכָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - הַבָּשָׂר טָהוֹר. שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ חָתְכָהּ - הַבָּשָׂר מַגַּע נְבֵלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה.

מה

תוספות

אף על פי שהוא אב הטומאה — אין לו טומאת משא. וטבעת טהורה נמי לא מטמאה מחמת אדם, טעמא נמי — משום דבית הסתרים דאדם לא מטמא. אבל בשתי טבעות דלא שייך בהו בית הסתרים — הוה אמינא במסותרים בתוכו ליטמו, קא משמע לן דטעמא דמתניתין משום בלוע הוא, וחבירו נמי לא מטמא. וקשה לפירושו: דבטבעת שנגעה במת הרי הוא כחלל, וטומאתה בוקעת ועולה, ואפילו רצועה תחת אבנים, שלא מטמא את האדם מכח בית הסתרים! ומה שפירש, דטבעת טהורה לא מטמאה מחמת אדם, משום דבית הסתרים דאדם לא מטמא. אטו אם נכנס אדם לאהל המת וכלים או אוכלין בקומטו, הכי נמי דטהורים? דאף על גב דבית הסתרים לאו בת מקבלי טומאה נינהו, מכל מקום לא הוי כצמיד פתיל דמציל באהל המת. הרי טיט דלאו בני קבולי טומאה נינהו, ואוכלין שגיבלן בטיט והכניסם לאהל המת — טמאים! ומה שפירש נמי, דאין טומאת משא אלא למי שטומאה באה ממנו. הרי מדרס הזב דמטמא במשא! והכי נמי טבעת שנגעה במת, כיון דהויא כחלל — לטמא במשא, דלטמא במשא לא מהני בית הסתרים, כדפירש בקונטרס! ובפרק "יוצא דופן" (נדה מב,ב) נמי אמרינן: נבלה בקומטו — טמא, נהי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא. לכך נראה, דטעמא דמתניתין — משום דבלוע הוא. ומכל מקום אשמעינן רבה בשני טבעות, דממתניתין לא אשמעינן ליה, דהא דאף על גב דטומאה בלועה לא מטמאה — היינו טהרה בעלמא, אבל טהרה הבלועה — מיטמאה. וכן הא דטהרה הבלועה לא מיטמאה — היינו מטומאה דעלמא, ולא מטומאה הבלועה עמה. ואין לתמוה: כיון דבא לאשמועינן כאן בשתי טבעות, מאי "כשם"? דהכי פירושו: כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה את האדם הבולעה, אף על פי שנגעה בו — כך אינה מטמאה טהרה שאצלה. ואם תאמר: מנא לה לרבה הא דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה שאצלה? הא לא אתי מקל וחומר דצמיד פתיל! ויש לומר: דכולה מלתא דריש רבה מן "האוכל את נבלתה", מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה? וקאמר רחמנא דטהור אפילו לאכול בתרומה, ונוגעת בטומאה שבמעיה, ואסור לטמאה. ואם תאמר, שתי טבעות נמי תנינא: בלע טבעת טמאה — טובל ואוכל בתרומה! ויש לומר: דהתם צריך הזיה שלישי ושביעי, וכשבא לאכול תרומה — כבר יש שבעה ימים שנבלעה, והרי היא מסתמא כבר סמוך לנקב, וכשבולע תרומה אינה נוגעת בטבעת עד שתבא אצלה סמוך לנקב, ואז היא כבר מעוכלת. **והרי** חיה ועובר דכשתי טבעות דמו — מה שפירש בקונטרס: אלמא דטומאה בלועה מטמאה. וטעמא דאשה טהורה — משום בית הסתרים. וכן פירש בסמוך גבי "לא תימא מתניתין רבי עקיבא היא". וקשה: נהי דמגע בית הסתרים לא מטמא, במשא מטמא! אלא צריך לומר כדפירשנו, דאשה טהורה משום טומאה בלועה היא, וחיה היא כשתי טבעות. **גזירה** שמא יוציא ולד ראשו וכו' — פירש בקונטרס: משום דהרי הוא כילוד. משמע דרוקא נקט ראשו. וכן משמע בפרק "יוצא דופן" (נדה מב,ב) גבי יולדת מטמאה בפנים כבחוץ, דקאמר: כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור כדרבי אושעיא כו', משמע דרבי אושעיא נקט דוקא ראשו. ותימה: דאמאי נקט ראשו? אפילו הוציא ידו חוץ לפרוזדור נמי נטמאה החיה שנגעה בו או הסיטה, דתו לאו טומאה בלועה היא? ויש לומר: דגזירת הכתוב היא, דעד שיהא כילוד לא מטמאה, כדדריש מ"על פני השדה". והשתא ניחא הא דצריך רבי ישמעאל למדרש טעמא מקרא, דטעמיה פשוט — דטומאה בלועה היא! אלא משום דלא מטמא בהוציא ידו עד שיהא כילוד. ורבי עקיבא נמי לא פליג אלא בהוציא את ידו. וכן משמע, דלא תימא אליבא דרבי עקיבא משמע, דכרבי עקיבא אתיא מתניתין בפשיטות, דטומאה החיה מדברי סופרים, דגזרינן כולו במעי אשה אטו הוציא ידו. אבל אי רבי עקיבא מטמא עובר במעי אמו, אפילו לא יצא לחוץ כלל, היכי מתוקמא מתניתא אליביה, דחיה טמאה ואשה טהורה?

גולל ודופק — מפורש בפרק קמא דכתובות (ד,ב ד"ה עד). **שתי** נפשות ושיעור אחד — ורבי ישמעאל סבר דיש אם למסורת, ו"נפשת" כתיב, כדאמר בסנהדרין בפרק קמא (ד,א). וקשה: דתרי קראי ברביעית דם למה לי, "במת בנפש" ו"נפש"? **הוציא** עובר את ידו וחתכה ואחר כך שחט את אמו הבשר טהור — דעובר שבפנים, אפילו מת — חשיב כחי, דהא קא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה. **וחכמים** אומרים מגע טרפה שחוטה — בשחיטה עושה ניפול פליגי, כדאמר בגמרא. וקודם שחיטה, לכולי עלמא אדם שנוגע באבר שבחוץ — טהור. דאי מחיים מטמא, היכי הוה מהני שחיטה לרבנן להפקיע הטומאה לטהרות? ולעיל [ע,ב] דקתני: הושיט רועה את ידו ונגע בו טהור — לאו דוקא לפי שהוא בפנים, דאפילו הוציא עובר ידו לחוץ ונגע בו הרועה טהור. אלא להודיעך כחו דרבי יוסי הגלילי, דאפילו הכי בטמאה טמא. אי נמי, מודו רבנן בהוציא ידו לחוץ ונגע בו דבטמאה טמא. דלענין מה שבפנים הוא דמקשינן טמאה לטהורה, ולא לענין מה שבחוץ.

תוספות

טהור מן המדרס — מתחלה כשנטמא מדרס, צריך לומר דהיה שם פשוטי כלי עץ מפסיק בין רגלו לבגד. דאי אין שם פשוטי כלי עץ — לא הוה פליג רבי יוסי, דהא בא לו מדרס ומגע זב ביחד אם היה יחף, או מדרס ומגע מדרס אם היה נעול, וכשבא בבת אחת — מודה רבי יוסי, כדמשמע ב"הקומץ רבה" (מנחות כד.ב).

אלא שאם נגע בו הזב בו' — שנגע בו מקמי מדרס אייתי, או שיחף דרס, דהוה ליה מדרס ומגע הזב בבת אחת. דאי לבסוף — לא אתי מגע דקיל, וחייל אמדרס החמור, כדמשמע ב"הקומץ [רבה]" (מנחות כד.ב) דקתני בברייתא: מודה רבי יוסי בשני סדינים המקופלים ומונחים זה על זה וישב עליהן הזב, שהעליון טמא מדרס והתחתון טמא מדרס ומגע מדרס. פירוש: שיש אויר בין הסדינין, שמונחין על גבי קונדסין זה למעלה מזה, וישב זב על העליון עד שהכביד העליון שנגע בתחתון. וכגון שפשוטי כלי עץ מפסיק בינו ולסדינים, דבעליון קדם המדרס למגע, ובתחתון באים בבת אחת, שהכביד על העליון עד שהגיע לתחתון — נטמא מדרס מחמת הזב, ומגע מדרס מן הסדין העליון, ושניהם באים בבת אחת. ומעיקרא דקא הוה בעי למיפשט בעיא דעשרון שחלקו, ונטמא אחד מהם והניחה בביסא, וחזר טבול יום ונגע בטמא, מי אמרינן: שבע ליה טומאה, או לא, ויטמא גם חלק השני על ידי צירוף כלי? ופשיט ממתניתין דסדין טמא מדרס שעשאו וילון — טהור מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס. אמר רבי יוסי: וכי באיזה מדרס נגע זה? אלא שאם נגע בו הזב טמא. מאי לאו אפילו לבסוף? אכתי לא ידע ברייתא דשני סדינין, דמוכח בהדיא דלא חייל לבסוף מגע מדרס דקיל, אמדרס דחמור. ואם תאמר: דבשלהי "העור והרוטב" (חולין קכח.ב) תניא: החותך כזית בשר מאבר מן החי, חישב עליו ואחר כך חתכו — טמא. ופריך: טומאת בית הסתרים היא! ומשני: רבי מאיר היא. והשתא, היכי חייל אחר המחשבה טומאת אוכלין דקיל, אטומאת אבר מן החי דחמיר? ויש לומר: דטומאת אוכלין חמיר, שראוי להצטרף עם פחות מכביצה אוכלין. אבל קודם שיחשב עליהם לא היה ראוי להצטרף. והרב רבי שמשון אומר: ד"שבע ליה טומאה" לא שייך בדבר שהטומאה באה מגופו, וחייל שפיר אפילו קל על חמור. וכפירושו משמע ב"הקומץ רבה" (מנחות כד.ב) דבעי למיפשט מההוא דשני סדינים, דלא אמר שבע ליה טומאה, שהרי תחתון טמא מדרס ומגע מדרס, פירוש: אף על גב דעליון אינו טמא אלא מדרס — היינו משום דלא חייל מגע דקיל, אמדרס דחמור, בזה אחר זה. אבל מתחתון בעי למיפשט, כיון דבבת אחת ודאי חל אפילו קל על החמור. ואם כן בשניהם שוים, כי ההיא דעשרון שחלקו — חלים אפילו בזה אחר זה. ומשני: דבבת אחת ודאי חייל אפילו קל על חמור, אבל בזה אחר זה, אפילו שניהם שוין — לא חייל האחרון. והשתא, לפי סברת הפושט, אמאי לא פשיט מרבי מאיר דאמר גבי סדין שעשאו וילון דטמא מגע מדרס, אלמא דחל קל עם החמור בבת אחת? אלא ודאי, כשהטומאה באה מגופו לא אמרינן שבע ליה טומאה, וחל אפילו קל על חמור אפילו בזה אחר זה! ויש לדחות: דלא בעי למפשט מרבי מאיר, דהא רבי יוסי פליג עליה מהאי טעמא, ולהכי לא פשיט אלא מרבי יוסי. **אבל** שלש על שלש הבאות מבגד גדול בשעת פרישתן מאביהן מקבלות טומאה מאביהן — דקודם שנחלק לגמרי נוגעות חתיכות זו לזו. והוא הדין דבשלשה על שלשה משכחת לה דמודה רבי יוסי, כגון שלא הפסיק פשוטי כלי עץ בין רגלו לבגד, דאתי מדרס ומגע בבת אחת. ואפילו אם הפסיק נמי, אם היה נכפל בשעה שדרס עליו, ששני ראשיהן נוגעים זה בזה בגלוי, דאין זה בית הסתרים, ובבת אחת קאתו. אלא ניחא ליה לאשכוחי טומאת מגע אפילו בבגד שיהיה עומד כל שעה מתוח, והיה שם פשוטי כלי עץ המפסיק, דומיא דרישא. **בשעת** פרישתן מקבלין טומאה מאביהן — ואם תאמר: ולקמן ב"העור והרוטב" (קכח.ב) גבי החותך בשר מן החי דטמא, ומוקי לה כרבי מאיר דאמר: טומאה דבית הסתרים מטמא — לוקמה אפילו כרבי יוסי, דבשעת פרישתו מקבל טומאה מהאבר! ודוחק לומר דמיירי כגון דבמשהו ראשון שנחתך לא היה באבר כדי לעלות ארוכה. ויש לומר: דבעי לאוקמי אף בניתז בכל כחו, דלא מקבל טומאה מאביהן בשעת פרישה מאביהן. וכי האי גוונא משני בפרק "אמרו לו" (כריתות טו.ב). ומיהו, בפרק "ביצד צולין" (פסחים פה.א) גבי אבר שיצא מקצתו, דחותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך. ודייק מינה דלא גזור טומאה על היוצא, דאם כן היה מטמא מה שבפנים. ומשני

דטומאת

רש"י

מה מצינו בטרפה ששחיטתה מטהרתה. **אף שחיטת בהמה תטהר את האבר** — גרסינן. **לא אם טיהרה שחיטת טרפה אותה** — שחיטתה מן הדין הוא, שהרי דבר שגופה. ומנין **לטרפה ששחיטתה מטהרתה** — דשמא אינה מטהרתה. ומן הדין אינה מטהרתה, שבהמה טמאה אסורה באכילה, וטרפה אסורה באכילה! **ומה טמאה אין שחיטתה מטהרתה** — מלטמא, דהכי תניא בתורת כהנים: "לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וגו' כל הנוגע בהם יטמא" [ויקרא יא] — להביא בהמה טמאה שלא תטהרנה שחיטתה. והלא דין הוא, השרץ אסור באכילה, ובהמה טמאה אסורה באכילה, מה שרץ אין שחיטתו מטהרתו, דכתיב בהו: "טמאים הם לכם" — אף בהמה טמאה לא תטהרנה שחיטתה. או כלך לדרך זו: בהמה טמאה אסורה באכילה, וטרפה אסורה, מה טרפה שחיטתה מטהרתה — אף בהמה טמאה כן! תלמוד לומר: "הנוגע בהם" — להביא בהמה טמאה שלא תטהרנה שחיטתה. **שלא היתה לה שעת הכושר** — ליטהר מטומאתה על ידי שחיטה. **תאמר בטרפה שהיתה לה שעת הכושר** — וכיון דחל עלה תורת שחיטה — תו לא פקעה מיניה, והויא בכלל שאר צאן ובקר. **טול לך מה שהבאת** — טול מכאן ראייה זו שהבאת. **הרי שנולדה טרפה מן הבטן מנין** — שתטהרנה. **שיש במינה שחיטה** — הלכך לא נפקא מכלל בקר וצאן. אבל בן שמונה חי שנולד מבהמה חיה — אין לנו במה לטהר אפילו נשחט, לפי שאינו בכלל בקר וצאן. **גמרא אמאי** — בשר העובר טמא? והלא לא נגע האבר בבשר, אלא על ידי חבורו. אותו מגע — חבור בית הסתרים הוא שאינו נראה! **וטומאת בית הסתרים** — קיימא לן במסכת נדה (מב.ב) דלא מטמיא. **לימא רבי מאיר לטעמיה** — דאית ליה טומאת בית הסתרים מטמיא. **שלשה** — טפחים, בגד שראוי למדרס, והיה מדרס הזב שהוא אב הטומאה, כדכתיב: "וכל אשר יגע במשכבו" וגו' [ויקרא טו]. **שנחלק** — ואינו ראוי עוד למדרס, אבל ראוי הוא לשאר טומאות, דקיימא לן: שלש אצבעות על שלש חזי לעניים ולעשירים. **טהור מן המדרס** — מלטמא אדם וכלים. **אבל טמא מגע מדרס** — טומאה הנוגע במדרס יש לו, והוי ראשון לטומאה, מפני שנגעו זה בזה בעודן מחוברין שהיו מדרס. **וכי באיזה מדרס נגע זה** — מאחר שנחלק, שהרי מגע חבירו אינו מגע, לפי שהוא בית הסתרים! אלא אם יש לומר שיש כלום טומאה משמרת עליו — לאו משום מגע מדרס. **אלא שאם נגע בו הזב** — ברגלו ערום כשדרס עליו, או לאחר שדרס עליו, והוי עליו שני טומאות: טומאת מדרס שהיא אב הטומאה, וטומאת מגע, שהיא ראשונה ואינה אלא לטמא אוכלין ומשקין, ונחלק — טהור מטומאת מדרס, ואינו אב הטומאה עוד, אבל טמא מגע הזב כל זמן שלא טבל ונפחת משלש אצבעות. **לא שנו** — דנחלק רבי יוסי על רבי מאיר. **אלא בשלשה על שלשה שנחלק** — דליכא למימר: בשעת פרישתן זה מזה קבלו טומאת מגע זה מזה, שהרי בשעת פרישתן לא יש בזה כדי לטמא בגד, ולא בזה כדי לטמא בגד, שהרי אין בהם שיעור אב הטומאה. **אבל שלש אצבעות הבאין מבגד גדול** — שהיה טמא מדרס, וחתכו ממנו שלש אצבעות — טהור החתיכה הקטנה מן המדרס, שאין בה כשיעור, וטומאה מגע מדרס. אפילו לרבי יוסי דאמר אין מגע החבור מגע, דהא בית הסתרים היא — הכא מודה, משום דבשעת פרישתו מאביו אי אפשר לצמצם שלא יגע מעט מעט, ובשעת פרישה אינו בית הסתרים, ומקבל טומאה מאביו שיש בו שיעור אב הטומאה. והכא גבי מתניתין נמי, אפילו רבי יוסי מודה דמגעו מגע, משום שעת פרישה כשחותך האבר מן העובר.

מַה מָצִינוּ בִּטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, אַף שְׁחִיטַת בְּהֵמָה תְּטַהֵר אֶת הָאֵבֶר. אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר: לֹא, אִם טִיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ - דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ, תְּטַהֵר אֶת הָאֵבֶר - דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ? מִנַּיִן לִטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ? בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, אַף טְרֵפָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ - אַף טְרֵפָה לֹא תְּטַהֲרֶנָּה שְׁחִיטָה! - לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, תֹּאמַר בִּטְרֵפָה, שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר? - טוֹל לְךָ מַה שֶּׁהֵבֵאתָ, הֲרֵי שֶׁנּוֹלְדָה טְרֵפָה מִן הַבֶּטֶן, מִנַּיִן? - לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁכֵּן אֵין בְּמִינָהּ שְׁחִיטָה, תֹּאמַר בִּטְרֵפָה, שֶׁיֵּשׁ בְּמִינָהּ שְׁחִיטָה? בֶּן שְׁמֹנֶה חַי - אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שְׁחִיטָה. **גְּמָרָא** אַמַּאי? טוּמְאַת בֵּית הַסְּתָרִים הִיא, וְטוּמְאַת בֵּית הַסְּתָרִים לָא מְטַמְּיָא! לֵימָא רַבִּי מֵאִיר לְטַעֲמֵיהּ, דִּתְנַן: שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנְּחֻלַּק - טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי בְּאֵיזֶה מִדְרָס נָגַע זֶה? אֶלָּא: שֶׁאִם נָגַע בּוֹ זָב - שֶׁיְּהֵא טָמֵא מַגַּע זָב! - לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ, אֲמַר עוּלָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנְּחֻלַּק, אֲבָל שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ הַבָּאוֹת מִבֶּגֶד גָּדוֹל - בְּשֶׁעַת פְּרִישָׁתָן מֵאֲבִיהֶן מְקַבְּלוֹת טוּמְאָה מֵאֲבִיהֶן; הָא נַמִּי - בְּשֶׁעַת פְּרִישָׁתָן מֵאֲבָר מְקַבֵּל טוּמְאָה מֵאֲבָר. רָבִינָא אָמַר: בֶּגֶד - לָאו לַחֲתִיכָה קָאֵי, עוּבָּר - לַחֲתִיכָה קָאֵי, וְכָל הָעוֹמֵד לַחֲתוֹךְ -

כחתוך

כחתוך

מבארים חכמים את סברתם לטהר את האבר, **מַה מָּצִינוּ בִּטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ** מטומאת נבילה, אף שאינה מתירתה באכילה, כמבואר בסמוך, **אַף שְׁחִיטַת בְּהֵמָה, תְּטַהֵר אֶת הָאֵבֶר** מטומאת נבילה, למרות שאינו ניתר באכילה.

דוחה רבי מאיר: **אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר** לחכמים, **לֹא**, אין ללמוד מטריפה לאבר היוצא, **שֶׁאִם טִיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ**, שכך הסברא והדין אומרים, שהרי הוא **דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ**, ולכן מועילה השחיטה להפקיע ממנה טומאת נבילה, אבל מנין לנו ששחיטת האם **תְּטַהֵר אֶת הָאֵבֶר** של העובר, שהוא **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ**, אלא מגוף העובר.

התבאר במשנה שלדעת כולם שחיטת טריפה מטהרתה. המשנה מבארת את מקור הדבר. שואלת המשנה: **מִנַּיִן לִטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ**, שמא אינה מטהרתה. ובפרט, שהדין נותן שאינה מטהרתה, שהרי מצינו **שִׁבְהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, וְאַף טְרֵפָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה**, ונלמד ב'מה מצינו' שאף לענין טומאה יהא דינם שוה, **מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ** מטומאת נבילות, **אַף טְרֵפָה לֹא תְּטַהֵרְנָה שְׁחִיטָה**.

מתרצת המשנה: **לֹא**, אין להוכיח מבהמה טמאה, **אִם אָמַרְתָּ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה** שאינה נטהרת בשחיטה, זאת משום **שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** – שאין לה שעה שהיתה ראויה להטהר מטומאתה על ידי שחיטה, שלא שייך בה תורת שחיטה כלל, אבל מנין **שֶׁתֹּאמַר בְּטְרֵפָה** שאף היא לא תטהרנה שחיטתה, **שֶׁהֲרֵי הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר**, שאילו שחטה לפני שנטרפה היתה מותרת באכילה ונטהרת מטומאת נבילה, שהיתה בה תורת שחיטה והיא בכלל 'וזבחת מבקרך ומצאנך' (דברים יב כא) שמשם למדנו (לעיל יז:) תורת שחיטה, ואם כן אף אחר שנטרפה עדיין היא בכלל בקר וצאן ולא פקעה ממנה תורת שחיטה, ושחיטתה מטהרת מטומאת נבילה.

דוחה המשנה: **טוֹל לְךָ מַה שֶּׁהֵבֵאתָ** – טול מכאן את סברת שעת הכושר שהבאת, שהֲרֵי מה תאמר כְּשֶׁנּוֹלְדָה **טְרֵפָה** כשיצאה מִן **הַבֶּטֶן, מִנַּיִן** ששחיטתה מטהרתה, הרי לא היה לה שעת הכושר לשחיטה, והיא דומה לבהמה טמאה, ולא תועיל לה שחיטתה. והרי הדין אינו כן, אלא השחיטה מטהרת אף טריפה מן הבטן, ועל כרחך שהדבר אינו תלוי בשעת הכושר.

המשנה מביאה סברא אחרת לחלק בין טריפה לבהמה טמאה. משיבה המשנה: **לֹא**, אינו דומה טריפה לבהמה טמאה, לפי שאם **אָמַרְתָּ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה** ששחיטתה אינה מטהרתה, זאת משום **שֶׁכֵּן אֵין בְּמִינָהּ שְׁחִיטָה** כלל, שהרי אינה בכלל בקר וצאן, **תֹּאמַר בְּטְרֵפָה שֶׁיֵּשׁ בְּמִינָהּ שְׁחִיטָה**, לכך היא בכלל בקר וצאן שנאמר בהם שחיטה, ולכן שחיטתה מטהרתה.

מוסיפה המשנה: עובר שנולד מבהמה חיה כשהוא **בֶּן שְׁמֹנָה חֳדָשִׁים חַי**, שלא כלו חודשי עיבורו ודינו כנֶפֶל, **אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שְׁחִיטָה**, שאינו בכלל 'בקר וצאן'.

גמרא

במשנה מבואר, שבין לרבי מאיר ובין לחכמים בשר העובר נטמא ממגעו באבר. הגמרא מברברת מדוע המגע ביניהם מטמא. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע בשר העובר טמא, הרי הוא נוגע באבר רק במקום חיבורו שאינו נראה, ואם כן **טוּמְאַת** מגע **בֵּית הַסְּתָרִים הִיא, וְטוּמְאַת בֵּית הַסְּתָרִים לֹא מְטַמֵּיא.**

מבררת הגמרא: **לֵימָא** – האם נאמר מכח קושיא זו, **שֶׁרַבִּי מֵאִיר** במשנתינו הוא **לְמַעְמֵיהּ** [–לשיטתו], שטומאת בית הסתרים מטמאה, **דִּתְנַן** (כלים פב"ז מ"י), בגד שגודלו **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה** טפחים שהוא שיעור הראוי לקבל טומאת מדרס, שדרס עליו הזב ונטמא טומאת מדרס, **שֶׁנְּחֲלַק** ואין בו שיעור מדרס, **טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס**, שבטלה טומאת מדרס ממנו ואינו אב הטומאה, **אֲבָל** עדיין **טָמֵא מַגַּע מִדְרָס** – כדין בגד הנוגע במדרס שהוא ראשון לטומאה, כיון שנגע הבגד בעצמו בשעה שהיה טמא מדרס, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְתַנְיָא** – ושנינו בהמשך המשנה, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי**, מדוע טמא מגע מדרס, **וְכִי בְּאֵיזֶה מִדְרָס נָגַע זֶה**, הרי כל מגעו בעצמו בשעה שהיה מדרס היה מגע בית הסתרים שאינו מטמא. **אֶלָּא** אם אפשר לומר שנשארה על הבגד טומאה מהשעה שהיה שלם, זהו באופן **שֶׁאִם** בשעה שהבגד היה שלם וטמא טומאת מדרס **נָגַע בּוֹ הַזָּב**, כגון שאחר שדרס הזב ולא נגע, הוסיף הזב ונגע בבגד, או כגון שדרס עליו ברגלו היחיפה, וחלו עליו שתי טומאות, טומאת מדרס וטומאת מגע הזב, ומגע הזב עושה את הבגד ראשון לטומאה ומטמא רק אוכלין ומשקין. ובאופן זה נאמר שֶׁאף שנחלק ואין בו שיעור שלשה על שלשה טפחים, ובטלה ממנו טומאת מדרס, עדיין **יְהֵא טָמֵא מַגַּע הַזָּב**, והוא ראשון לטומאה. ומוכח ממשנה זו, שסבר רבי מאיר שמגע בית הסתרים מטמא, ולכן הבגד טמא מגע מדרס על ידי שנגע בעצמו, ואם כן שמא נאמר שאף במשנתינו לגבי אבר היוצא רבי מאיר לשיטתו, אבל לרבי יוסי לא תתיישב המשנה, ואכן האבר אינו מטמא את הבשר הנוגע בו.

משיבה הגמרא: אין צורך לדחוק ולהעמיד את משנתינו רק לשיטת רבי מאיר, שהרי **לָאו אִיתְּמַר עָלָהּ** – וכי לא נאמר על המשנה בבלים, **אָמַר עוּלָּא לֹא שָׁנוּ** שנחלק רבי יוסי על רבי מאיר, **אֶלָּא** בבגד של **שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנֶּחֱלַק, אֲבָל שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ הַבָּאוֹת מִכֶּגֶד גָּדוֹל** – לקח בגד גדול וחתך ממנו שלש על שלש אצבעות, ובבגד הגדול נשאר שלשה על שלשה טפחים, ולא פקעה ממנו טומאת מדרס, ורק מהקטן פקעה, בזה מודה רבי יוסי שהבגד הקטן טמא מגע מדרס. שאף שהחיבור שביניהם אינו מגע משום שהוא בית הסתרים, אך **בְּשַׁעַת פְּרִישָׁתָן מֵאֲבִיהֶן** שהוא הבגד הגדול **מְקַבְּלוֹת טוּמְאָה מֵאֲבִיהֶן**, כלומר, תוך כדי חיתוך השלש על שלש מהבגד הגדול, אי אפשר לצמצם שלא יגע הבגד הקטן מעט בבגד הגדול במקום החיתוך, ומקום זה כבר אינו בית הסתרים באותה שעה, ונטמא הקטן טומאת מגע מדרס מהגדול שהוא טמא מדרס. ולפי דברי עולא, **הָא נַמִּי** – גם במשנתינו, **בְּשַׁעַת פְּרִישָׁתָן** של בשר העובר **מֵאֵבֶר** היוצא, **מְקַבֵּל טוּמְאָה מֵאֵבֶר**, ולכן טמא ולא משום מגע בית הסתרים, ולכך אפשר להעמיד את משנתינו גם כרבי יוסי.

הגמרא מיישבת באופן נוסף, מדוע במשנתינו אף רבי יוסי מודה שאין חסרון של בית הסתרים: **רַבִּינָא אָמַר, בֶּגֶד, לָאו לַחֲתִיכָה קָאֵי** – אינו עומד לחותכו, ולכן מגעו בעצמו נחשב בית הסתרים, אבל **עוּבָּר לַחֲתִיכָה קָאֵי** – העובר עומד להחתך ולהפריד ממנו את האבר שיצא החוצה, כיון שהאבר אסור באכילה ושאר העובר מותר, **וְכָל הָעוֹמֵד לַחְתּוֹךְ,**

המשך מעמוד ג

עלי' בישראל. היינו, שלאחרי הקרבת ע' פרים בחג הסוכות, נפעל בישראל התגברות חסדו ית', ולכן מקריבים לאחרי זה בשמע"צ פר אחד איל אחד[3], כנגד אומה יחידה[4], גילוי הענין ד"ישראל ומלכא[5] בלחודוהי"[6].

3) פינחס כט, לו.
4) סוכה שם.
5) ראה זח"א רח, ב. הובא ונתבאר באוה"ת שמע"צ ח"ה ע' ב'קמט. ע' ב'קנג. סה"מ תרפ"ז ע' לו. ע' נא.
6) ד"ה הללו את ה' כל גוים הב' ה'תשכ"ו.

כְּחָתוּךְ דָּמֵי [–הוא דומה], ולכן מקום חיבור הבשר לאבר אינו כבית הסתרים אלא כגלוי, ולכך הבשר מקבל טומאה במגעו באבר.

מבררת הגמרא: תירוצו של רבינא, כְּמַאן, כְּרַבִּי מֵאִיר בלבד, דִּתְנַן (מקואות פ"י מ"ה), כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן אֲרוּכּוֹת יותר מכדי הצורך, וְעָתִיד לְקָצְצָן ולשייר את חלקן הצריך לכלי בלבד, אם בא לטבול את הכלי, מַטְבִּיל עַד מְקוֹם הַמִּדָּה הצריך לכלי, והשאר נחשב כחתוך כיון שעומד להחתך ואינו טעון טבילה, (דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים) אינו טהור עַד שֶׁיַּטְבִּיל אֶת כּוּלּוֹ, שלדעתם אף העומד להחתך אינו כחתוך. נמצא שסברת רבינא אינה כחכמים, ולתירוצו משנתינו אינה כחכמים.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, שרק בכלי שהוא קשה שאמרו חכמים שהעומד להחתך אינו כחתוך, אך בחִכּוּרֵי אוֹכָלִין שהם רכים, מודים חכמים שכְּמַאן דְּמִיפְּרְתֵי דָּמֵי וּנְגִיעֵי בַּהֲדֵדֵי – שהרי הם כמופרשים זה מזה ורק נוגעים זה בזה. ולכן אף במשנתינו הבשר והאבר נחשבים כחתוכים, ומקום חיבורם אינו בית הסתרים, ונטמא הבשר מהאבר.

מקשה הגמרא: לשון המשנה הוא 'שחט את אמו ואחר כך חתכה, הבשר טמא', וּבִשְׁלָמָא לְעוּלָּא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי – לכך כתבה המשנה לשון 'חֲתָכָהּ', שהרי הטומאה באה עליו מחמת החיתוך והַפְרִישָׁה, ואם לא חתך את האבר, הבשר אינו מקבל טומאה שמגע בית הסתרים הוא, אֶלָּא לְרַבִּינָא שהעומד ליחתך כחתוך, מַאי 'חֲתָכָהּ', הרי אף ללא שיחתוך נחשב כחתוך. מתרצת הגמרא: אַיְּידֵי [–אגב] דְּתָנָא בְּרִישָׁא 'הוציא עובר את ידו וחֲתָכָהּ, ואחר כך שחט את אמו, הבשר טהור', ושם נאמר 'חתכה' בדווקא, שרק מפני שחתך את האבר לפני השחיטה הבשר טהור, אבל אם לא היה חותך, הבשר טמא, שנעשה אוכל בשחיטה ומקבל טומאת אוכלין, לכך תָּנָא נַמִּי בְּסֵיפָא 'חֲתָכָהּ' אף שהבשר טמא גם אם לא חתך.

שנינו במשנה: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הבשר טמא מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה, כלומר שהאבר טמא כטריפה שחוטה, ומגעו מטמא את הבשר. שואלת הגמרא: טְרֵפָה שְׁחוּטָה מִי [–האם היא] מְטַמְּיָא, הרי שחיטת טריפה מטהרתה מידי נבילה ואין בה טומאה אחרת. משיבה הגמרא: אִין – כן, יש טומאה בטריפה, כְּדְאָמְרוּהִי דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר אֲמוּהִי דִּשְׁמוּאֵל, טְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ, גזרו בה חכמים שִׁמְטַמְּאָה בְּמוּקְדָּשִׁין, שאם נגע קודש בטריפה, נטמא.

שנינו במשנה: שלרבי מאיר האבר טמא כנבילה, ולחכמים שחיטת אמו מטהרתו מטומאה זו. וטענו חכמים, מַה מָּצִינוּ בִּטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, אַף שְׁחִיטַת בְּהֵמָה תְּטַהֵר אֶת (העובר) [הָאֵבֶר], אמר להם רבי מאיר, לא, אם טיהרה שחיטת טרפה אותה דבר שגופה, תטהר את האבר דבר שאינו גופה. הגמרא מבארת את המשא ומתן ביניהם: תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר לְחכמים, וְכִי לשיטתכם מִי טִיהֲרוּ לְאֵבֶר זֶה מִידֵי נְבֵלָה, הלא שְׁחִיטַת אִמּוֹ הִיא המטהרתו, נמצא שלדעתכם השחיטה חלה על האבר, אִם כֵּן שחיטת אמו תַּתִּירֶנּוּ אף בַּאֲכִילָה, והלא אף אתם מודים שהאבר אסור באכילה. אלא על כרחך, שכשם שהשחיטה אינה מתירתו באכילה, כך אינה מטהרתו מידי נבילה.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי מאיר, אין להשוות היתר אכילה לטהרה מידי נבילה, שטְרֵפָה תּוֹכִיחַ שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ מִידֵי נְבֵלָה וְאף על פי כן אֵינָהּ מַתִּירָתָהּ בַּאֲכִילָה, מוכח שפעמים השחיטה מטהרת מטומאה אף שאינה מתירה באכילה, ולכך אף באבר היוצא, השחיטה מטהרתו, ואינה מתירתו באכילה.

אָמַר לָהֶן רבי מאיר לחכמים, לֹא, אין להשוות טהרת טריפה לטהרת אבר היוצא, שאף אִם מצינו שטִּיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ עצמה, שכך הסברא והדין אומרים, מפני שזהו דָּבָר שֶׁהוּא גּוּפָהּ, אבל מנין שתְּטַהֵר שחיטת האם אֶת הָאֵבֶר, שהוא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ, כלומר, באבר היוצא, הבהמה עצמה מותרת באכילה ורק האבר אסור, ועל כרחינו הטעם הוא מפני שהוא כנפרד מגופה והשחיטה אינה חלה עליו להתירו באכילה, וכיצד תטהרנו השחיטה מידי נבילה. ואינו דומה לטריפה, ששם זהו גופה, וודאי השחיטה חלה עליה וכל שבכוחה לפעול היא פועלת, ולכן אף שלהתיר באכילה אינה יכולה, אבל להפקיע מידי נבילה יש בכוחה.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי מאיר, אדרבה, הרי מצינו שהִרְבֵּה מַצֶּלֶת השחיטה עַל שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ, יוֹתֵר מֵאִיר על גּוּפָהּ, שֶׁהֵרֵי שָׁנִינוּ במשנה (לעיל סח.), שאם חוֹתֵךְ אבר מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ, ומשאירו שם, ואחר כך שחט את הבהמה, מוּתָּר האבר בַּאֲכִילָה, אבל אם חתך מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת של הבהמה עצמה, והשאירם בתוכה, וְאִם אֵינוֹ גּוּפָהּ, שנעשה אוכל בשחיטה ומקבל טומאת אוכלין, לכך תָּנָא נַמִּי בְּסֵיפָא 'חֲתָכָהּ' אף שהבשר טמא גם אם לא חתך.

שנינו במשנה: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הבשר טמא מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה, כלומר שהאבר טמא כטריפה שחוטה, ומגעו מטמא את הבשר. שואלת הגמרא: טְרֵפָה שְׁחוּטָה מִי [–האם היא] מְטַמְּיָא, הרי שחיטת טריפה מטהרתה מידי נבילה ואין בה טומאה אחרת. משיבה הגמרא: אִין – כן, יש טומאה בטריפה, כְּדְאָמְרוּהִי דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר אֲמוּהִי דִּשְׁמוּאֵל, טְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ, גזרו בה חכמים שִׁמְטַמְּאָה בְּמוּקְדָּשִׁין, שאם נגע קודש בטריפה, נטמא.

שנינו במשנה: שלרבי מאיר האבר טמא כנבילה, ולחכמים שחיטת אמו מטהרתו מטומאה זו. וטענו חכמים, מַה מָּצִינוּ בִּטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, אַף שְׁחִיטַת בְּהֵמָה תְּטַהֵר אֶת (העובר) [הָאֵבֶר], אמר להם רבי מאיר, לא, אם טיהרה שחיטת טרפה אותה דבר שגופה, תטהר את האבר דבר שאינו גופה. הגמרא מבארת את המשא ומתן ביניהם: תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר לְחכמים, וְכִי לשיטתכם מִי טִיהֲרוּ לְאֵבֶר זֶה מִידֵי נְבֵלָה, הלא שְׁחִיטַת אִמּוֹ הִיא המטהרתו, נמצא שלדעתכם השחיטה חלה על האבר, אִם כֵּן שחיטת אמו תַּתִּירֶנּוּ אף בַּאֲכִילָה, והלא אף אתם מודים שהאבר אסור באכילה. אלא על כרחך, שכשם שהשחיטה אינה מתירתו באכילה, כך אינה מטהרתו מידי נבילה. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי מאיר, הַרְבֵּה מַצֶּלֶת שחיטה עַל שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ, יוֹתֵר מִגּוּפָהּ [הגמרא בסמוך מבארת את דבריהם], וראיה לדבר, שֶׁהֵרֵי שָׁנִינוּ (לעיל סח.), שאם חוֹתֵךְ אבר מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ, ומשאירו שם, ואחר כך שחט את הבהמה, מוּתָּר האבר החתוך בַּאֲכִילָה, אבל אם חתך מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת של הבהמה עצמה, ומשאירם בתוכה, ואחר כך שחטה, אָסוּר החלק החתוך בַּאֲכִילָה, הרי שבכח השחיטה להתיר בשר שנחתך מהעובר שאינו מגוף הבהמה, יותר מאשר בשר שנחתך מגוף הבהמה.

הגמרא תמהה על תשובת חכמים לרבי מאיר שבברייתא: מַאי קָאָמְרֵי – מה אמרו חכמים, הרי לא טען רבי מאיר כלל מדבר שגופה, שחכמים השיבוהו לחלק בין דבר שגופה לאינו גופה, אלא טענת רבי מאיר היתה, שאם בכח השחיטה לטהר אף יהא בכוחה להתיר באכילה, ומה השיבו על זה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא וְאָמְרֵי לָהּ כְּדֵי [–שם חכם], חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר, וְכִי לשיטתכם מִי טִיהֲרוּ לָאֵבֶר זֶה מִידֵי נְבֵלָה, הלא שְׁחִיטַת אִמּוֹ, נמצא שלדעתכם השחיטה חלה על האבר, אִם כֵּן תַּתִּירֶנּוּ אף בַּאֲכִילָה, הלא שְׁחִיטַת אִמּוֹ הִיא המטהרתו מידי נבילה, כך אינה מטהרתו מידי נבילה.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי מאיר, אין להשוות היתר אכילה לטהרה מידי נבילה, שטְרֵפָה תּוֹכִיחַ שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ מִידֵי נְבֵלָה וְאף על פי כן אֵינָהּ מַתִּירָתָהּ בַּאֲכִילָה, מוכח שפעמים השחיטה מטהרת מטומאה אף שאינה מתירה באכילה, ולכך אף באבר היוצא, השחיטה מטהרתו, ואינה מתירתו באכילה.

אָמַר לָהֶן רבי מאיר לחכמים, לֹא, אין להשוות טהרת טריפה לטהרת אבר היוצא, שאף אִם מצינו שטִּיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ עצמה, שכך הסברא והדין אומרים, מפני שזהו דָּבָר שֶׁהוּא גּוּפָהּ, אבל מנין שתְּטַהֵר שחיטת האם אֶת הָאֵבֶר, שהוא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ, כלומר, באבר היוצא, הבהמה עצמה מותרת באכילה ורק האבר אסור, ועל כרחינו הטעם הוא מפני שהוא כנפרד מגופה והשחיטה אינה חלה עליו להתירו באכילה, וכיצד תטהרנו השחיטה מידי נבילה. ואינו דומה לטריפה, ששם זהו גופה, וודאי השחיטה חלה עליה וכל שבכוחה לפעול היא פועלת, ולכן אף שלהתיר באכילה אינה יכולה, אבל להפקיע מידי נבילה יש בכוחה.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי מאיר, אדרבה, הרי מצינו שהִרְבֵּה מַצֶּלֶת השחיטה עַל שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ, יוֹתֵר מֵאִיר על גּוּפָהּ, שֶׁהֵרֵי שָׁנִינוּ במשנה (לעיל סח.), שאם חוֹתֵךְ אבר מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ, ומשאירו שם, ואחר כך שחט את הבהמה, מוּתָּר האבר בַּאֲכִילָה, אבל אם חתך מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת של הבהמה עצמה, והשאירם בתוכה, ואחר כך שחטה, אָסוּר החלק החתוך בַּאֲכִילָה, הרי שבכח השחיטה להתיר בשר שנחתך מהעובר שאינו מגוף הבהמה, יותר מאשר בשר שנחתך מגוף הבהמה.

הגמרא תמהה על תשובת חכמים לרבי מאיר שבברייתא: מַאי קָאָמְרֵי – מה אמרו חכמים, הרי לא טען רבי מאיר כלל מדבר שגופה, שחכמים השיבוהו לחלק בין דבר שגופה לאינו גופה, אלא טענת רבי מאיר היתה, שאם בכח השחיטה לטהר אף יהא בכוחה להתיר באכילה, ומה השיבו על זה.

רש"י

כחתוך דמי — והרי נוגעין זה בזה. **עד מקום מדה** — שהוא עתיד לקיים. ומה שעתיד לקוץ אין צריך טבילה, דבקצוץ דמי. **חבורי אוכלין** — שהן רכין, אינו חשיב חבור, וכמאן דמיפרתי דמו. ודאמרינן בעלמא (פסחים פה,א): לרבינא, חבורי אוכלין במאן דמיפרתי דמו — מהכא נפקא. **בשלמא לעולא** — דאמר: טעמא משום פרישה הוא. **היינו דקתני** — מתניתין: חתכו, דאי לא חתכו — אין טמא, משום דמגע סתרים הוא. **איידי דתנא רישא חתכו** — ואחר כך שחט את אמו הבשר טהור, דדוקא חתכו קודם שחיטה, דמשעה שנשחטה ונראית לטומאת אוכלין לא נגע, הא לא חתכו — טמא. **תנא סיפא חתכו** — ובלא חתכו נמי טמא העובר. **מי מטמיא** — דקתני בה תורת מגע? **מטמאה במוקדשין** — מדרבנן. **אמרו לו הרבה מצלת כו'** — לקמיה מפרש מאי קא מהדרי ליה. ואת האבר המדולדל בה — בשום בהמה שנחתך ממנו אבר ומעורה ותלוי במקצת. דאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קכז,ב): האבר המדולדל בבהמה, ונשחטה — מטמאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות. מדקתני [שם]: הוכשרו בדמיה, ואי נבלה, מאי הכשר איכא למימר? ואף על פי שאסורין באכילה, בדקתני לקמן בשמעתין: להביא האבר והבשר המדולדלים. **דבר שגופה** — כלומר, דין הוא שתטהרנו, שהיא גופה. **כמחלוקת באבר** — דעוברין. **כך מחלוקת באבר** — המדולדל בבהמה, דלרבי מאיר אין שחיטתו מטהרתו, ולרבנן שחיטתו מטהרתו. **עושה ניפול** — בשעת שחיטה הרי הוא כנופל ממנה, ואין שחיטתו מועלת לו. ומשום לישנא דקרא דילפינן לקמן [עד,א] מיתה עושה ניפול, נקט לה. **ניפול** — גמר נפילה. **אליבא דרבנן** — דבאבר דעובר מטהרי, ובאבר המדולדל בה מטמאין. **בחזרה** — כדאמר רבי יוחנן בריש פירקין (חולין סח,ב): אבר עצמו מותר באכילה אם החזיר.

בשלמא

דטומאת בית הסתרים היא. ומה בכך? הא בשעת פרישתה מקבלת טומאה! ולא מיתוקמא בניתז בכל כחו, שהרי צריך לקלוף הבשר שבחוץ מעל העצם עד לפרק! ויש לומר: דמיירי כגון שחותך בסכין רחבה, שמפסקת הסכין בין מה שבחוץ למה שבפנים, ואין נוגע זה בזה בשעת חתיכה. וכן ההיא ד"העור והרוטב" (חולין קכח,ב) בעי לאוקומי אפילו בסכין רחבה. ואם תאמר: אמאי לא מקשה הכא לעולא כמו שמקשה לשמואל בבריתות (טו,ב), דאמר אהא דתנן בפרק קמא דמסכת מכשירין (משנה ה): המוסק [צ"ל: המודחק] את הכרישין — מים שבתוכן אינן ב"כי יותן", והיוצא מהן הרי הן ב"כי יותן". אמר שמואל: וכרישין עצמן הוכשרו, מאי טעמא? בשעת פרישתן מהן הכשירום. ופריך עלה ממתניתין דהתם, דקתני: ערב פסח הולך אצל רופא, וחותך אבר המדולדל בו עד שיניח כשערה, ותוחבו בסירא ונמשך ממנו, והלה עושה פסחו והרופא עושה פסחו. ואי בשעת פרישתן הוכשרו — הכא נמי בשעת פרישתן מן האבר ליטמא לאדם! ומשני: בנתזין בכל כחו. והשתא, טפי הוה ליה לאקשויי הכא לעולא מטומאה אטומאה, ממה דפריך התם מטומאה אהכשר! ויש לומר: דאעולא דהכא לא מצי למיפרך מהתם. דלא דמי, דהכא אפילו נתזין בכל כחו מקבלות טומאה בשעת פרישתן, עד שלא הובדל לגמרי נוגע קצת באביו. אבל התם גבי אבר מן החי, כל זמן שלא הובדל לגמרי — לא מטמא, ואין לחוש אנגיעה קודם שהובדל לגמרי. אבל לשמואל פריך שפיר, דמיירי במים שנפלו על הכרישין שלא לרצון, ולכך מוסק [צ"ל: מודחק] ומים הנבדלים ממנה לגמרי הם לרצון, וכי הדרי ונגעי בכרישין מכשירין אף על גב דלא ניחא ליה, כדתנן (מכשירין פרק א משנה א): כל משקה שאין תחילתו לרצון וסופו לרצון — הרי הוא ב"כי יותן", ודמיא לההוא דרופא לגמרי. ואם תאמר: דאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קכג,א): טלית שהתחיל לקורעה, כיון שנקרע רובה שוב אינו חבור, וטהורה משמע: טהורה לגמרי. וכן משמע בפרק "דם חטאת" (זבחים צד,ב), דמייתי לה אבגד שיצא חוץ לקלעים ונטמא — קורעו ומכניסו ומכבסו במקום קדוש. ואם נשאר עליו שום טומאה, היאך מכניסו? והא אבתי טמא הוא! והשתא, אמאי אינה טמאה מגע מדרס כי הכא? ובקונטרס תירץ שם, דהיכא דאיכא עליו שתי טומאות, מדרס ומגע הזב —אהני חלוקה למדרס, דתו לא חזיא ליה. ואפילו הוא יותר משלשה על שלשה — אפילו הכי טהורה מן המדרס, כיון דלא חזיא למלאכה ראשונה להתעטף — פשה ביה טומאת מגע דחזיא לשלש אצבעות. אבל התם איירי בשאין עליה מדרס אלא טומאת מגע בלבד, וקריעה אהני לבטולי, ותו לא פשה עליה מידי. ואין נראה שום סברא לחלק, דמכל מקום כיון דיש בה שלש על שלש שהוא שיעור טומאה — לא פקע מיניה טומאת מגע! ומה שהביא שם בקונטרס ראיה, דאף על גב דאית בו שיעור טומאה מכל מקום בטלה על ידי קריעה, דומיא דכלי חרס דשבירתו מטהרתו ושבריו מקבלין טומאה, כדאמר ב"אלו טרפות" (חולין נד,ב): הן וקרקרותיהן. ואין זו שום ראיה, דהתם איירי כשייחד השברים אחר כך, אבל בלא יחוד לא, כמו שמפרש שם. ויש מפרשים: דטלית שם כלי עליה, וכשנקרעה כיון דאזל שם כלי מינה טהורה לגמרי. אבל הכא איירי בחתיכת בגד, ולא טהרה ממגע מדרס אף על פי שטהור מן המדרס. ועוד נראה לי, דמיירי כשקורע בהרבה מקומות עד שלא ישאר בכל אחד רוחב שלש. ולהכי קאמר דטהורה לגמרי, דאף על פי שכל הקריעות מחוברות בסופן — לאו חיבור הוא, כיון דכל קרע וקרע נקרע עד רוב הטלית, והוי כאילו נגמר כל קרע וקרע עד סופו. וכגון שלא שייר בטלית באותו מיעוט שלא נקרע כדי מעפורת, פירוש: סודר, כדאמרינן התם. דאי נשאר כדי מעפורת — הויא טמא מדרבנן, כדאמר בפרק "דם חטאת" (זבחים צד,ב). **מטביל** עד מקום מדה — ואם תאמר: ואידך ליהוי חציצה, דהוי מיעוטו המקפיד, דמיעוטו המקפיד חוצץ בכלים כמו באדם, כדמשמע במסכת מקואות (פרק ט משנה ז)! ויש לומר: דאיירי בידות הכלים העשויין כעין חוליות, כאותן שלשלאות של ברזל העשויין בטבעות. והא דקתני נמי סיפא במסכת מקואות (פרק י משנה ה): שלשלת דלי גדול — ארבעה טפחים, ושל קטן — עשרה טפחים, ומטביל עד מקום מדה. רבי טרפון אומר: עד שיטבול כל הטבעת. מכלל דתנא קמא לא בעי כל הטבעת — מיירי נמי כגון דאותה טבעת עצמה עשויה כחוליות מטבעות קטנות, וליכא חציצה. **חבורי** אוכלים כמאן דמפרתי דמו — תימה: דלא משני הכי ב"העור והרוטב" (חולין קכח,ב) גבי חישב לעיל ואחר כך חתכו טמא, ופריך: טומאת בית הסתרים הוא! ודוחק להעמידה כרבי מאיר. ויש לומר: דלא אמרינן כמאן דמפרתי דמו אלא היכא דעומד ליקצץ, כמו הכא דאבר אסור והשאר מותר. וכן בסוף "ביצד צולין" (פסחים פה,א) גבי אבר שיצא מקצתו, דמה שיצא אסור, ומה שבפנים מותר. אבל גבי אבר מן החי, דהכל אסור ואין עומד ליחתך — לא אמרינן: כמאן דמיפרתי דמו.

תוספות

כְּחָתוּךְ דָּמֵי. - כְּמַאן, כְּרַבִּי מֵאִיר? דִּתְנַן: כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן אֲרוּכּוֹת וְעָתִיד לְקַצְּצָן - מַטְבִּיל עַד מְקוֹם מִדָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיַּטְבִּיל אֶת כּוּלּוֹ? - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, חִבּוּרֵי אוֹכְלִין כְּמַאן דְּמִפַּרְתִּי דָּמֵי, וּנְגִיעֵי בַּהֲדָדֵי. בְּשִׁלְמָא לְעוּלָּא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי: חֲתָכָהּ, אֶלָּא לְרָבִינָא, מַאי חֲתָכָהּ? - אֵידֵי דְּתְנָא רֵישָׁא חֲתָכָהּ - תְּנָא נַמִּי סֵיפָא חֲתָכָהּ. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה". טְרֵפָה שְׁחוּטָה מִי מְטַמְּיָא? - אִין, כְּדַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: טְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ - מְטַמְּאָה בְּמוּקְדָּשִׁין. "מַה מָּצִינוּ בִּטְרֵפָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, אַף שְׁחִיטַת בְּהֵמָה תְּטַהֵר אֶת הָעוּבָּר". תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מִי טִיהֲרוֹ לְאֵבֶר זֶה מִידֵי נְבֵלָה - שְׁחִיטַת אִמּוֹ; אִם כֵּן תַּתִּירֶנּוּ בַּאֲכִילָה! אָמְרוּ לוֹ: הַרְבֵּה מַצֶּלֶת עַל שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ יוֹתֵר מִגּוּפָהּ, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: חוֹתֵךְ מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה. מַאי קָאָמַר? אָמַר רָבָא וְאָמְרֵי לָהּ כְּדֵי: חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי, אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מִי טִהֲרוֹ לְאֵבֶר זֶה מִידֵי נְבֵלָה - שְׁחִיטַת אִמּוֹ; אִם כֵּן תַּתִּירֶנּוּ בַּאֲכִילָה! אָמְרוּ לוֹ: טְרֵפָה תּוֹכִיחַ, שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ מִידֵי נְבֵלָה, וְאֵינָהּ מַתִּירָתָהּ בַּאֲכִילָה. אָמַר לָהֶן: לֹא, אִם טִיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ - דָּבָר שֶׁהִיא גּוּפָהּ, תְּטַהֵר אֶת הָאֵבֶר - דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ? אָמְרוּ לוֹ: הַרְבֵּה מַצֶּלֶת עַל שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ יוֹתֵר מִגּוּפָהּ, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: חוֹתֵךְ מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מִי טִיהֲרוֹ לְאֵבֶר זֶה מִידֵי נְבֵלָה? אָמְרוּ לוֹ: שְׁחִיטַת אִמּוֹ. - אִם כֵּן תַּתִּירֶנּוּ בַּאֲכִילָה! אָמְרוּ לוֹ: טְרֵפָה תּוֹכִיחַ, שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ מִידֵי נְבֵלָה, וְאֵינָהּ מַתִּירָתָהּ בַּאֲכִילָה. אָמַר לָהֶן: אִם טִיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ, וְאֶת הָאֵבֶר הַמְּדוּלְדָּל בָּהּ - דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ, תְּטַהֵר אֶת הָעוּבָּר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ? אָמְרוּ לוֹ: הַרְבֵּה מַצֶּלֶת עַל שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ יוֹתֵר מִגּוּפָהּ, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: חוֹתֵךְ מִן הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כְּמַחֲלוֹקֶת בְּעוּבָּרִין - כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בְּאֵבָרִין. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מַחֲלוֹקֶת - בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר, אֲבָל בְּאֵבֶר דִּבְהֵמָה - דִּבְרֵי הַכֹּל שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן? הַאי - אִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה, וְהָא - לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בַּחֲזָרָה. מֵיתִיבִי, אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר: לֹא, אִם טִיהֲרָה שְׁחִיטַת טְרֵפָה אוֹתָהּ, וְאֶת הָאֵבֶר הַמְּדוּלְדָּל בָּהּ - דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ, תְּטַהֵר אֶת הָעוּבָּר - דָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ?

בשלמא

מאי טעמא דרבי יוחנן אליבא דרבי מאיר — קצת קשה: דשאני אבר בהמה, דמדאורייתא שרי אף באכילה, כדאמרינן לקמן (חולין עד,א) דאין להם אלא מצות פרוש! ויש לומר: דמכל מקום בעי, דכמו שגזרו עליו חכמים איסור אכילה, טומאה נמי היה להו ליגזור.

שחיטה תנינא — תימה: דאדפריך תנינא, טפי הוה ליה לאקשויי מינה לריש לקיש! **הוכשרו** בדמיה — אין לדקדק, מדמועיל הדם להכשיר האבר — אלמא לא חשיב כניפול. דמזה לא הוה משני מידי. אלא מדבעי הכשר לקבל טומאת אוכלין קא דייק, כדפירש בקונטרס, אלמא אין בו טומאת אבר מן החי. והיינו טעמא דדם בהמה מועיל להכשיר האבר, אפילו הוי כניפול — משום דאמר דבהמה נעשית יד לאבר. ואם תאמר: וכיון דמדאורייתא האבר מותר באכילה לרבי יוחנן כדאמרינן בסמוך, למה לי הכשר מדם בהמה? דרבי יוחנן גופיה אית ליה בפירקין (חולין עד,ב) דרבי מאיר סבר כרבי שמעון דשחיטה מכשרת. ורבי שמעון נמי דקאמר: לא הוכשרו, מפרש רב אשי ב"העור והרוטב" (חולין קכח,א) דטעמא דרבי שמעון — משום דדם לא מכשיר, דשחיטה מכשרה ולא דם. ושחיטה נמי לא מכשרה, הואיל ואינה מתרת באכילה. ואמאי? והרי מתרת באכילה מן התורה! ויש לומר: דמשום דמדאורייתא לא מכשרת שחיטה אפילו לרבי שמעון, כדאמר לעיל בפרק "השוחט" (חולין לו,ב) — עשאוהו בהכשר מים מדרבנן. וכיון שאבר אסור מדרבנן — לא מהניא ליה הכשר שחיטה, דלא הויא נמי אלא מדרבנן. ואם תאמר: להנהו דמוקמי פלוגתייהו ב"העור והרוטב" (חולין קכז,ב) דרבי מאיר ורבי שמעון בבהמה נעשית יד לאבר, או באוחז בקטן ואין גדול עולה עמו, דלרבי שמעון אין נעשית יד, מנא להו? דכיון דאיכא למימר דטעמא דרבי שמעון משום דדם לא מכשר, ואמאי פליגי ארב אשי? ויש לומר: דדייקי לישנא דרבי שמעון דאמר: לא הוכשרו, ולא קאמר "אין הדם מכשיר", משמע: אפילו היה הדם מכשיר — הכא לא הוכשרו. **אי** מההיא הוה אמינא כו' — ולעולם שחיטה עושה ניפול. הקשה הרב רבי שמואל מווזרדו"ן: אם כן, היכי קאמר רבי שמעון: לא הוכשרו, דמשמע דעל ידי בהמה הוא דלא הוכשרו, אבל הכשר מועיל להם? והא אוכל שאי אתה יכול להאכילו (על ידי) לאחרים הוא, כיון דשחיטה עושה ניפול, והוי בשר מן החי, ואין קרוי אוכל לרבי שמעון, כדאמר בסוף "העור והרוטב" (חולין קכט,א), ולא מקבל טומאה! ויש לומר: דרבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר להו: לדידי אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא ולא מקבל טומאה, אלא לדידכו אודו לי מיהת דלא הוכשרו. **סלקא** דעתך אמינא הואיל ומטמא טומאה חמורה אגב אביו לא ליבעי הכשר — כדאמרינן בפרק "בא סימן" (נדה נא,א): מה זרעים שאין סופם כו'. קא משמע לן: דוקא סופו, אבל תחלתו כי האי, דתחלתו מטמא טומאה חמורה ואין עוד סופו לטמא טומאה חמורה משפירש — צריך הכשר. כך פירש בקונטרס. והדין עמו שפירש כן, דדוקא כשפירש צריך הכשר, אבל בעודו מחובר — אין צריך הכשר להצטרף לפחות מכביצה, אף על גב דמעשה עץ שימש, כדאמר ב"העור והרוטב" (חולין קכט,א). דהא אמרינן בסוף פרק "טבול יום" (זבחים קה,א) דפרה ופרים מטמאים אוכלין ומשקין מחמת שסופן לטמא טומאה חמורה, ולא אמרינן: מעשה עץ הוא, אף על גב דטומאה חמורה שלהן אינו מטעם ראויות אוכל, דאפילו העוסק בשריפת עור ועצמות מטמא בגדים. וצריך לומר, דטעמא דמעשה עץ שימש מהניא לכשפירש, שאין סופו לטמא עוד טומאה חמורה. והא דאמר בפרק קמא דפסחים (יח,א): פרה ששתתה מי חטאת — בטלו במעיה. ומפרש התם דבטלו מטומאה חמורה, אבל טומאה קלה מטמאים — לא חשיבי התם מעשה עץ, לפי שמתחלתן צריכין שיהיו ראויין לשתיה, ונמצא שטומאה חמורה שלהם אינה אלא מטעם ראויות לשתיית אדם שהיה בהם כבר, שאם לא כן — לא היו ראויין להזאה, ולהכי אין צריכין הכשר שרץ, אפילו כשאין סופן עוד לטמא טומאה חמורה.

בשלמא לריש לקיש — דאמר: באיברין נמי פליגי, הא אף על גב דרבי מאיר קאמר לה — לא תקשה. ולדבריהם דרבנן דמטהרי בעוברין ובאברין קאמר להו, דאף על פי שאתם מטהרין באבר בהמה — היה לכם לטמא באבר העובר שאינו גופה. **אלא לרבי יוחנן** — דאמר: דברי הכל אבר המדולדל טמא, היכי תני: ואת האבר המדולדל? **אלא אי אתמר כו'** — והך מתניתא דקאמר רבי מאיר: לא, אם טהרה כו', לריש לקיש — כדשנינן: לדבריהם דרבנן קאמר להו. **אין שחיטה עושה ניפול** — וטהור מלטמא, אף על פי שאסורה באכילה. **מאי טעמא דרבי יוחנן אליבא דרבי מאיר** — דנותן חילוק בין אבר בהמה לאבר העובר. **הכל מודים** — רבי מאיר ורבנן. **שמיתה עושה ניפול** — אבר המדולדל בבהמה, ומתה — המיתה מפלת אותו, ואינו טמא כאבר מן הנבלה, אלא כאבר מן החי. והפרש יש ביניהם, דאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קכח,ב): אבר מן החי — בשר הפורש ממנו טהור, דאין מטמא אלא כשהוא אבר שלם, בשר גידים ועצמות. אבל נבלה — כזית ממנה טמא אב הטומאה. **מיפלג פליגי** — רבי מאיר ורבנן בשחיטה. **מיתה תנינא** — דעושה ניפול. **שחיטה תנינא** — דאין עושה ניפול. **מתה הבהמה** — שהיו בה אבר ובשר מדולדלין, אבר בפני עצמו ובשר בפני עצמו. ומשנה היא ב"העור והרוטב" [חולין קכז,ב]. **הכשר צריך הכשר** — מים, שאם יגע בטומאה — יקבלנה. דמיתה עושה ניפול, והוה ליה בשר מן החי, שהבשר הפורש ממנו טהור, ואינו מטמא משום אבר מן החי. **ואינו מטמא משום אבר מן הנבלה** — שיהא בשר הפורש ממנו טמא. משום דמיתה עושה ניפול, כמו שנגמרה נפילתה קודם שמתה. **דברי רבי מאיר** — וליכא דפליג עליה במיתה עושה ניפול. אלא לרבי שמעון מטהר קתני התם, ומוקמינן ליה אפלוגתא אחריתי. אבל (רבי) [רבנן] ודאי לא פליגי עליה, אף על גב דפליגי עליה בשחיטה, ואמרי אין עושה ניפול גבי אבר דעובר. דהא רבי מאיר נמי שחיטה אין עושה ניפול בבהמה סבירא ליה כרבנן, כדמפרש ואזיל, וקא חזינן הכא דבמיתה מודי. **הוכשרו בדמיה** — לקבל טומאת אוכלין. אלמא סבירא ליה: אין בהן טומאת עצמן כאבר מן החי, דשחיטה הועילה להם, אפילו לרבי מאיר דפליג באבר דעובר. **לא הוכשרו** — וצריכין הכשר אחר לקבל טומאה. דקסבר: אין בהמה נעשית יד לאבר להביא הכשר עליה. **אי מההיא הוה אמינא** — כי היכי דפליג רבי מאיר באבר דעובר — פליג נמי באבר בהמה, דשחיטה עושה ניפול, ומטמא כאבר מן החי. **ומאי הוכשרו** — דמשמע דאין בהן טומאה דעצמה. **אבשר** — קאמר. דאי נמי סבירא לן שחיטה עושה ניפול — הוה ליה בשר הפורש מן החי וטהור. הלכך איצטריכא דרב יצחק בר יוסף. **והא הוכשרו** — לשון רבים קאמר. **חד לבשר הפורש מן הבהמה** — שהיה מדולדל בה קודם שחיטה, כדקתני: האבר והבשר המדולדלין בבהמה. **וחד לבשר שיפרוש מן האבר** — לאחר שחיטה. **ומאי אולמיה** — דבשר הפורש מן האבר מהפורש מן הבהמה, דאצטריך למתניתיה? **סלקא דעתך אמינא הואיל** — ועם האבר מטמא אדם כנבלה — אימא לא תיבעי הכשר לאחר פרישתן, ויקבל טומאת אוכלין בלא הכשר. **קא משמע לן** — הוכשרו בדמיה, דבעי הכשר. ונפקא מינה להיכא דנחתך כל האבר קודם שחיטה, דלא הוכשר בדמיה, ואחר כך פירש בשר ממנו, דבעי הכשר. ואשמעינן דאף על גב דקיימא לן במסכת נדה (נא,א) [ולקמן חולין קכא,א]: מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה וצריכין הכשר — אף כל שאין סופו לטמא טומאה חמורה, פרט לנבלת עוף טהור שסופה לטמא טומאה חמורה אם אכלה, לפיכך אין צריכה הכשר לטמא טומאת אוכלין — דוקא סופו, אבל תחלתו כי האי, דתחלתו טמא טומאה חמורה ואין סופו לטמא טומאה חמורה משפירש — צריך הכשר. **נקוט דרב יצחק בידך** — דאמר משמיה דרבי יוחנן: הכל מודים שאין שחיטה עושה ניפול. ולא מיהדר לשנויי לישנא דאמרינן ברישא: לרבי יוחנן דברי הכל שחיטה עושה ניפול. **דרבה בר בר חנה קאי כוותיה** — משמיה דרבי יוחנן.

בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, לְדִבְרֵיהֶם קָאָמַר לְהוּ: לְדִידִי - לָא שְׁנָא אֵבֶר דְּעוּבָּר וְלָא שְׁנָא אֵבֶר דִּבְהֵמָה, כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ; אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן - קַשְׁיָא! אֶלָּא, אִי אִתְּמַר הָכִי אִתְּמַר: אֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כְּמַחֲלוֹקֶת בְּעוּבָּרִים - כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בְּאֵיבָרִין. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מַחֲלוֹקֶת - בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר, אֲבָל בְּאֵבֶר דִּבְהֵמָה - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֵלֵיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר? הַאי - גּוּפָהּ, וְהַאי - לָאו גּוּפָהּ. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁמִּיתָה עוֹשָׂה נִיפּוּל, וְאֵין שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל. - בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר - מִיפְּלַג פְּלִיגֵי! אֶלָּא בְּאֵבֶר דִּבְהֵמָה - מִיתָה תָּנֵינָא, שְׁחִיטָה תָּנֵינָא! מִיתָה תָּנֵינָא: מֵתָה הַבְּהֵמָה - הַבָּשָׂר צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, וְהָאֵבֶר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַנְּבֵלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שְׁחִיטָה נַמִּי תָּנֵינָא: נִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה - הוּכְשְׁרוּ בְּדָמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא הוּכְשְׁרוּ! - אִי מֵהַהִיא, הָוָה אָמִינָא: מַאי הוּכְשְׁרוּ - אַבָּשָׂר. - וְהָא "הוּכְשְׁרוּ" קָתָנֵי! - מַהוּ דְּתֵימָא: חַד לְבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה, וְחַד לְבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הָאֵבֶר. - וּמַאי אוֹלְמֵיהּ דְּהַאי מֵהַאי? - סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּמְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אַגַּב אָבִיו - אֵימָא לָא לִיבְעֵי הֶכְשֵׁר, קָמַשְׁמַע לָן. אֲמַר רַב יוֹסֵף: נְקוֹט דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף בִּידָךְ, דְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה קָאֵי כְּוָתֵיהּ, דְּתַנְיָא: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכַלוּ" - לְהָבִיא הָאֵבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְּדוּלְדָּלִין בְּבְהֵמָה וּבַחַיָּה וּבָעוֹף, וּשְׁחָטָן - שֶׁהֵן אֲסוּרִין; וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

מבארת הגמרא את הקושיא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** שאמר שלרבי מאיר האבר המדולדל טמא ולחכמים טהור, אף שרבי מאיר בברייתא טיהר את האבר, יש לפרש **שלְּדִבְרֵיהֶם** של חכמים **קָאָמַר לְהוּ**, וכך כוונתו, **לְדִידִי לֵא שְׁנָא אֵבֶר דְּעוּבָּר וְלֵא שְׁנָא אֵבֶר דִּבְהֵמָה כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ** – לשיטתי אין הבדל בין אבר של עובר לאבר המדולדל, ושניהם טמאים, אבל לשיטתכם חכמים שאתם מטהרים בשניהם, היה לכם לחלק ביניהם, שרק אבר המדולדל טהור משום שהוא גופה, אבל באבר של עובר תודו לי שטמא משום שאינו גופה. ולכך לא קשה מהברייתא לריש לקיש. **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן**, שסבר שבאבר המדולדל כולם מודים שטמא, **קַשְׁיָא**, איך אמר רבי מאיר בברייתא שאבר המדולדל טהור, הרי אפילו לדעת חכמים טמא.

מחמת קושיא זו הגמרא חוזרת בה: **אֶלָּא אִי אִתְּמַר הָכִי אִתְּמַר**, וכך היא מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּמַחֲלוֹקֶת בְּאבר של עוּבָּרִים**, שלרבי מאיר האבר טמא כנבילה ולחכמים השחיטה מטהרתו, **כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בְּאֵיבָרִין** המדולדלים של הבהמה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מַחֲלוֹקֶת** רבי מאיר וחכמים היא רק **בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר, אֲבָל בְּאֵבֶר** המדולדל **דִּבְהֵמָה**, **לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל**, והאבר נחשב מחובר לבהמה ושחיטתה מטהרתו.

הגמרא מבארת את טעם רבי יוחנן לפי לשון זו: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר**, שאבר של עובר טמא ואילו אבר המדולדל טהור, משום שה**אֵי** – אבר המדולדל, **גּוּפָהּ** של הבהמה הוא, ולכן השחיטה מטהרתו כל זמן שהוא מחובר בה, **וְהַאי** – והאבר של העובר, **לָאו גּוּפָהּ**, ולכן השחיטה לא חלה עליו ואינה מטהרתו.

הגמרא מביאה שמועה בשם רבי יוחנן שמבואר ממנה כלשון השניה: **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל** – בין רבי מאיר ובין חכמים **מוֹדִים, שֶׁמִּיתָה** של הבהמה **עוֹשָׂה נִיפּוּל** לאבר המדולדל שבה, שכשמתה הבהמה מאליה נחשב האבר כנפל וניתק ממנה בחייה, ולכך אף שהבהמה נעשית נבילה, האבר אינו נבילה, אלא הוא כאבר הנתלש מן החי. ואף שגם אבר מן החי מטמא כנבילה, מכל מקום יש חילוק ביניהם, שבשר הפורש מאבר מן החי טהור, וכזית בשר הפורש מהנבילה טמא. וְכמו כן הכל מודים **שאֵין שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל** לאבר המדולדל של הבהמה, ולכן השחיטה חלה עליו ומטהרתו.

הגמרא מבררת במה עוסק רב יצחק, ומה החידוש בדבריו. מקשה הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינָן, אִילֵימָא בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר, מִיפְּלַג פְּלִיגֵי** – הרי נחלקו בו רבי מאיר וחכמים האם השחיטה מטהרתו, וכיצד אמר רב יצחק שלדברי הכל שחיטה אינה עושה ניפול. **אֶלָּא** רב יצחק דיבר **בְּאֵבֶר** המדולדל **דִּבְהֵמָה**, אך לפי זה קשה, מה החידוש בדבריו, הלא הדין שמִיתָה עושה ניפול לדברי הכל, **תָּנִינָא** – כבר שנינו במשנה, ואף **שְׁחִיטָה** שאינה עושה ניפול **תָּנִינָא**.

הגמרא מבארת היכן שנינו כל דין: **מִיתָה תָּנִינָא**, ששנינו להלן (קכז:), בהמה שהיו בה אבר ובשר המדולדלים, **וּמֵתָה הַבְּהֵמָה, הַבָּשָׂר צָרִיךְ הֶכְשֵׁר** – שינתן עליו מים להכשירו לקבל טומאה, **וְהָאֵבֶר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַנְּבֵלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**. ומכך שהבשר צריך הכשר, מוכח שאין עליו טומאה עצמית. מבואר מדברי רבי מאיר, שמיתה עושה ניפול, ולכן אין על האבר והבשר דין נבילה, אלא כבשר ואבר מן החי, ולכן הבשר טהור כדין בשר הפורש מן החי, והאבר טמא כדין אבר מן החי. ואף חכמים מודים לרבי מאיר בזה, שלא מצינו שנחלקו עליו.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **שְׁחִיטָה נַמִּי תָּנִינָא**, ששנינו שם באותו ענין, **נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה הוּכְשְׁרוּ בְּדָמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לֹא הוּכְשְׁרוּ** ובפשטות המשנה מדברת על הבשר והאבר המדולדלים, שלרבי מאיר הוכשרו לקבל טומאת אוכלין על ידי דם השחיטה. ומזה שצריך האבר הכשר, מוכח שאינו טמא בעצמו, וזהו משום שהשחיטה אינה עושה ניפול, ולכן מטהרתו מטומאת אבר מן החי. ואף רבי שמעון מודה שהאבר והבשר טהורים ושחיטה אינה עושה ניפול, ונחלק רק שלא הוכשרו לקבל טומאה. נמצא שרב יצחק לא חידש כלום, שכל דבריו מבוארים במשנה.

מתרצת הגמרא: חידושו של רב יצחק הוא ששחיטה אינה עושה ניפול. שאלמלא דבריו היינו אומרים שכשם שנחלק רבי מאיר באבר של עובר שהשחיטה לא מטהרתו, כך נחלק גם באבר המדולדל ששחיטה עושה ניפול, לכך השמיע רב יצחק שאף לרבי מאיר שחיטה אינה עושה ניפול באבר המדולדל. ולא ידענו דבר זה מהמשנה, מפני **שאִי מֵהַהִיא** – אם באנו ללמוד זאת מהמשנה, **הָוָה אֲמִינָא** [–הייתי אומר], **מַאי 'הוּכְשְׁרוּ בְּדָמֶיהָ'** שאמרה המשנה, שמשמע שאין כאן טומאה עצמית, **אַבָּשָׂר** – רק על הבשר המדולדל, ולא על האבר, משום שבאמת שחיטה עושה ניפול, והאבר טמא כאבר מן החי ואין צריך הכשר, והבשר טהור כיון שנחשב כבשר הפורש מן החי, ולכן צריך הכשר והוכשר בדם השחיטה. וכיון שבמשנה אפשר לפרש ששחיטה עושה ניפול, הוצרך רב יצחק לחדש שאינה עושה ניפול.

מקשה הגמרא על התירוץ: כיצד אפשר לומר שכוונת המשנה רק על הבשר, **וְהָא** 'הוּכְשְׁרוּ' **קָתָנֵי**, בלשון רבים, ועל כרחינו שהכוונה גם על האבר. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שהכוונה לבשר בלבד, ומה שנאמר בלשון רבים, **חַד** [–אחד] **לְבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה**, שהיה מדולדל קודם השחיטה ונשחטה הבהמה, וכמפורש במשנה 'האבר והבשר המדולדלין בבהמה' וגו', **וְחַד לְבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הָאֵבֶר** לאחר השחיטה, שבשניהם אין טומאה מצד עצמם אף אם שחיטה עושה ניפול, לפי שדינם כבשר מן החי, ולכך צריכים הכשר לקבלת טומאה. אבל האבר עצמו נאמר שמטמא, משום ששחיטה עושה ניפול. לכן צריך רב יצחק לחדש שאינה עושה ניפול.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: הלא הבשר הפורש מן הבהמה נאמר במפורש במשנה, ו'הוכשרו' בלשון רבים בא להוסיף בשר הפורש מן האבר, **וּמַאי אוֹלְמֵיהּ דְּהַאי מֵהַאי** – במה גדול כוחו של זה יותר מזה, הרי שניהם שוים ולמה צריך לחדש שאף בשר הפורש מהאבר צריך הכשר.

מתרצת הגמרא: **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל** ובשר הפורש מהאבר **מְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אַנַּב אָכִיו** [–האבר], שבעודו מחובר לאבר הוא מטמא אדם כדין אבר מן החי, **אֵימָא לֵא לִיבָּעֵי הֶכְשֵׁר** – שמא נאמר שלאחר שפרש מן האבר ונטהר מהטומאה החמורה, אינו צריך הכשר כדי לקבל טומאה מאחר, שכמו שדבר שסופו לטמא טומאה חמורה אין צריך הכשר, כך דבר שהיה טמא טומאה חמורה אין צריך הכשר, **קָמַשְׁמַע לָן** המשנה שאין הדבר כן, אלא צריך הכשר על ידי דם השחיטה, אבל משום טומאה חמורה לא הוכשר, משום שרק בסופו לטמא טומאה חמורה אמרו שאין צריך הכשר, אך כשבתחילתו היה טמא טומאה חמורה, כיון שאחר שפרש מהאבר לא יטמא שוב טומאה חמורה, צריך הכשר לקבל טומאה. וכיון שיש חידוש נוסף בבשר הפורש מן האבר, נמצא שאפשר לפרש 'הוכשרו' על שני מיני בשר, ואילו האבר טמא כנבילה מפני ששחיטה עושה ניפול, ולכך השמיענו רב יצחק ששחיטה אינה עושה ניפול, ו'הוכשרו' הכוונה על האבר והבשר, ששניהם טהורים.

ממה שהתבאר בדברי רב יצחק בשם רבי יוחנן, נמצא שלרבי יוחנן כולם מודים באבר המדולדל ששחיטה אינה עושה ניפול. וזהו כפי הלשון השניה במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש. הגמרא מביאה סיוע לזה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, נְקוּט** [–תפוס] **דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף כְּיָדָךְ**, שאמר בשם רבי יוחנן שהכל מודים ששחיטה אינה עושה ניפול. וזהו כפי הלשון השניה במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש. הגמרא מביאה סיוע לזה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, נְקוּט** [–תפוס] **דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף כְּיָדָךְ**, שאמר בשם רבי יוחנן שהכל מודים ששחיטה אינה עושה ניפול. וכלשון השניה, משום **דְּרִבָּה בַּר בַּר חָנָה** בשמו של רבי יוחנן **קָאֵי כְּוָותֵיהּ** – סובר כמוהו. **דְּתַנְיָא, נאמר** בפסוק **'וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ'** (שמות כב ל), ודרשו שהכל חכמים, **לְהָכִיא הָאֵבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְּדוֹלְדְּלִין בְּבְהֵמָה וּבְחַיָּה וּבְעוֹף, וּשְׁחָטָן, שֶׁהֵן אֲסוּרִין** באכילה. **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, אף שנראה מהברייתא שאיסורו מהתורה, אינו כן,

שאין בָּהֶן אֶלָּא מִצְוַת פְּרוּשׁ כֻּלְּכֶם – שציוו חכמים לפרוש מלאוכלם. והדרשה שבברייתא היא אסמכתא בלבד. הרי מבואר שלרבי יוחנן אין שחיטה עושה ניפול, ולכך אין בהם איסור אבר מן החי מן התורה, וכרב יצחק בר יוסף.

הגמרא ממשיכה ודנה באיסור אבר המדולדל: יָתִיב [–ישב] רַב יוֹסֵף קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲכָלוֹ לָזֶה – לאבר המדולדל, לוֹקֶה, שאיסורו מן התורה. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מְרַבָּנַן לרב הונא, לֹא תְּצַיְּתוּ [–תשמעו] לֵיהּ לרב יוסף, שדבריו אינם נכונים, שהָכִי אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אֲכָלוֹ לָזֶה – לאבר המדולדל, אֵינוֹ לוֹקֶה, שהוא רק מצות פרוש. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לרב יוסף, אֲנַן [–אנו], אַמַּאן נְסַמּוֹךְ להלכה, כיון שנחלקתם. אַהֲדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ – החזיר רב יוסף את פניו בכעס, וְאָמַר לֵיהּ לרב הונא, מַאי קוּשְׁיָא על מי נסמוך, הרי איננו חולקים, כִּי אָמְרִי אֲנָא – מה שאמרתי שלוקה, זהו בְּמִיתָה, דְּעוֹשֶׂה נִיפּוּל, כלומר, כשמתה הבהמה דנים כאילו האבר נפל לפני כן, ולכן לוקה משום אבר מן החי, וכִּי אָמַר אִיהוּ שאינו לוקה, זהו בִּשְׁחִיטָה, דְּאֵינָהּ עוֹשֶׂה נִיפּוּל, ובזה אף אני מודה שהוא רק מצות פרוש.

הגמרא מביאה מקור לדין ניפול. מבררת הגמרא: אָמַר רָבָא, מְנָא הָא מִלְּתָא – מנין דבר זה דְּאָמוּר רַבָּנַן, שמִיתָה עוֹשֶׂה נִיפּוּל, וּשְׁחִיטָה אֵינָהּ עוֹשֶׂה נִיפּוּל. משיב רבא: מִדְּכְתִיב לגבי טומאת שרצים (ויקרא יא לב), 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא', ופסוק זה עוסק באבר שנפל מהשרץ. ויש לשאול, לְמַעוּטֵי מַאי – הפסוק שכתב 'בְּמֹתָם', איזה אופן בא למעט שאינו מטמא. אִילֵימָא לְמַעוּטֵי שאבר שנפל מאחד מהשרצים בְּחַיֵּיהֶם אינו מטמא, ומטמא רק לאחר מיתת השרץ, מִ'נִּבְלָתָם' נַפְקָא – הלא זה כבר נלמד מהפסוק (ויקרא יא לה) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא', שאבר מהשרץ מטמא רק בשרץ מת. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, שהפסוק הראשון מלמד שמִיתָה עוֹשֶׂה נִיפּוּל וְאֵין שְׁחִיטָה עוֹשֶׂה נִיפּוּל, וכך פירושו, 'וכל אשר יפול מהם', כלומר כל נפילה שיש בהם, הרי זה 'במותם', שהמיתה לבדה עושה ניפול לאבר המדולדל, אבל שחיטה אינה מפלת.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, וְהָא [–והרי] קְרָא בִּשְׁרָצִים כְּתִיב, ובשרצים לא שייך שחיטה, ואי אפשר למעט מפסוק דבר שלא שייך בו, ואם כן אין ללמוד מכאן ששחיטה אינה מפלת.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבא לרב אדא, אִם אֵינוֹ עָנִין לִשְׁרָצִים, דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ, שאף בנשחטו כאילו מתו בלא שחיטה, תְּנֵהוּ עָנִין לְבְהֵמָה שיש בה שחיטה, והכתוב מלמד שאין שחיטה עושה בה ניפול.

מקשה הגמרא: וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ – ועדיין הפסוק 'במותם יטמא' נצרך לדרשה אחרת, ששרצים מטמאים רק כְּעֵין שעת מִיתָה, הַיְינוּ לַחִין מְטַמְּאִים, יְבֵשִׁים אֵין מְטַמְּאִים, וכיצד נלמד ממנו לניפול. מתרצת הגמרא: תְּרֵי [–שני] 'בְּמוֹתָם' כְּתִיבִי בתורה, מאחד נלמד דין לחים, ומהשני ניפול.

במשנתינו (עג.) נאמר, שאבר של עובר שהיה מחוץ לבהמה כשנשחטה, לרבי מאיר שחיטתה לא טיהרה את האבר ומטמא כנבילה מדין אבר מן החי, ולחכמים מטהרתו השחיטה מטומאת נבילה. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: אָמַר רַב חִסְדָּא, מַחֲלוֹקֶת רבי מאיר וחכמים היא רק בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר חַי, שבזה סברו חכמים שהשחיטה מטהרתו מנבילה, כיון שיש במינו שחיטה. אֲבָל בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר מֵת, שאין במינו שחיטה, לְדִבְרֵי הַכֹּל שְׁחִיטָה עוֹשֶׂה נִיפּוּל, והאבר טמא טומאת נבילה. וְרַבָּה אָמַר, כְּמַחֲלוֹקֶת פָּזֶה – באבר עובר חי, כָּךְ מַחֲלוֹקֶת פָּזֶה – באבר עובר מת, שבשניהם רבי מאיר מטמא וחכמים מטהרים.

נאמר במשנתינו: בֶּן שְׁמֹנָה חַי [וכו'] אין שחיטתו מטהרתו, לפי שאין במינו שחיטה. כלומר, טריפה שחיטתה מטהרתה מפני שיש במינה שחיטה, ובהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה מפני שאין במינה שחיטה. ועובר בן ח' חודשים, לאחר שנולד אין במינו שחיטה לפי שאינו קרוי 'בקר וצאן', ודינו כבהמה טמאה שאין שחיטת עצמו מטהרתו [אמנם כשהוא בבטן אמו ניתר בשחיטתה]. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא בברייתא (ספרא שמיני פ"ז) הדנה מנין ששחיטת טריפה מטהרתה, ומדוע לא נלמדנה מבהמה טמאה שאין שחיטתה מטהרתה. ומשיבה: בהמה טמאה אין במינה שחיטה, ולכן אין שחיטתה מטהרתה, אך טריפה יש במינה שחיטה, ולכן מטהרתה שחיטתה. מקשה הברייתא: בֶּן שְׁמֹנָה חַי יוֹכִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ שְׁחִיטָה, אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ, וכן טריפה אף שיש במינה שחיטה, לא תטהרנה שחיטתה. מבואר בברייתא, שבן ח' יש במינו שחיטה, ולא כנאמר במשנה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כָּהֲנָא, בן ח' יֵשׁ בְּמִינוֹ שְׁחִיטָה אַגַּב אִמּוֹ, שכיון שניתר בשחיטת אמו, נחשב שיש לו עצמו תורת שחיטה, וזהו טעם הברייתא. וְתַנָּא דִּידָן – של משנתינו, שלא אמר כן, משום שמִינָא דְּאִמֵּיהּ לֵא פָּרִיךְ – מה שיש במינו שחיטה אגב אמו, לדעתו אינו נחשב יש במינו שחיטה כיון שמצד עצמו אין בו שחיטה, ואין לפרוך ממנו לטריפה.

שואלת הגמרא: וּלְהַאי תַּנָּא דְּפָרִיךְ – לתנא של הברייתא, שבן ח' נחשב יש במינו שחיטה אגב אמו, ומחמת כן אפשר ללמוד טריפה מבהמה טמאה שאין שחיטתה מטהרתה, אם כן טְרֵפָה דִּשְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ מְנָא לֵיהּ [–מנין לו].

מתרצת הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לֵהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – ויש אמרו ששנינו זאת בברייתא, אָמַר קְרָא לגבי טומאת נבילות (ויקרא יא לט), 'וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה וגו' הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא', ומהלשון 'מן הבהמה' משמע שיש מִקְצַת בְּהֵמָה שְׁמִטַּמְּאָה, ויש מִקְצַת בְּהֵמָה שאֵינָהּ מְטַמְּאָה, כלומר, חלק מהבהמות אינן מטמאות טומאת נבילה במותן, וְאֵיזוֹ זוֹ, זוֹ טְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ שאינה מטמאת, אף שהיא כמתה.

הגמרא דנה בענין שחיטת עובר במעי אמו: בְּעֵי רַב הוֹשַׁעְיָא, הוֹשִׁיט האדם אֶת יָדוֹ לְמֵעֵי בְּהֵמָה, וְשָׁחַט את העובר בֶּן תִּשְׁעָה חַי שבתוכה, מַהוּ, האם השחיטה מתירתו באכילה. וצדדי הספק הם, תִּבְעֵי לְרַבִּי מֵאִיר וְתִבְעֵי לְרַבָּנַן – ספק זה הוא בין לרבי מאיר ובין לחכמים שנחלקו במשנה בסמוך, לרבי מאיר שחיטת האם אינה מתירה בן ט' חי שבתוכה, ויש לשחטו בפני עצמו, ולחכמים שחיטת אמו התירתו. והיינו, תִּבְעֵי לְרַבִּי מֵאִיר, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר שבֶּן פְּקוּעָה בן ט' חי טָעוּן שְׁחִיטָה בעצמו, ששחיטת עצמו מועילה לו, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּיָצָא לְאַוִּיר הָעוֹלָם, שאז הוא בהמה גמורה ושחיטתו מועילה, אֲבָל בְּמֵעֵי אִמּוֹ, לֹא שַׁרְיָא לֵיהּ – לא מתירתו הַשְּׁחִיטָה. אוֹ דִּילְמָא, אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן יש להסתפק, אף שלדעתם מועילה לו שחיטת אמו, מכל מקום יתכן שאַרְבָּעָה סִימָנִין אַכְשַׁר בֵּיהּ רַחֲמָנָא שהוא ראוי להשחט בהם, שנים של אמו ושנים שלו, שאף שניתר בשחיטת סימני אמו, ניתר גם בשחיטת סימני עצמו אפילו במעי אמו.

פושטת הגמרא: אָמַר רַב חֲנַנְיָא, תָּא שְׁמַע, שמשנתינו דנה מדוע לא נלמד שאין שחיטה מטהרת טריפה כשם שאינה מטהרת בהמה טמאה. מחלקת המשנה, שלטריפה היה 'שעת הכושר', כלומר קודם שנטרפה היתה ראויה לשחיטה, וחלה עליה תורת שחיטה ושחיטתה מטהרתה, ואילו לבהמה טמאה לא היתה שעת הכושר. דוחה המשנה: הֲרֵי כְּשֶׁנּוֹלְדָה טְרֵפָה מִן הַבֶּטֶן, לא היה לה שעת הכושר, ומכל מקום שחיטתה מטהרתה. ומלשון המשנה משמע שהכל תלוי בשעת הלידה, ואפילו נטרפה רגע קודם הלידה, נחשבת טריפה מהבטן שאין לה שעת הכושר. מוכיח רב חנניא, וְאִי אִיתָא שאפשר לשוחטו במעי אמו, אם כן מַשְׁכַּחַת לָהּ לטריפה מהבטן דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לשחיטה, דְּאִי בָּעֵי עָיֵיל יָדֵיהּ וְשַׁחְטָהּ – שאם ירצה, יכניס ידו למעיה, וישחוט העובר קודם שנטרף, ומדוע נאמר שאין שעת הכושר לטריפה מהבטן.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא תְּנִי – שנה במשנה 'שֶׁנּוֹצְרָה' טְרֵפָה מִן הַבֶּטֶן, שכבר מתחילת יצירתה היתה טריפה, ועל זה נאמר שאין לה כלל שעת הכושר אף במעי אמה. וּמַשְׁכַּחַת לָהּ בְּבַעֲלַת חָמֵשׁ רַגְלַיִם, שיש לה רגל יתירה ברגלים האחוריים וטריפה היא, ורגל זו ודאי קיימת משנוצרה.

רש"י

אין בהם — איסור לאו של אבר מן החי. **אלא מצות פרוש** — בעלמא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. אלמא, אין שחיטה עושה ניפול. **אכלו לזה** — האבר המדולדל. **אינו לוקה** — דמצות פרוש בעלמא הוא. **אהדרינהו** — בכעס. **כי אמרי אנא** — דלוקה משום אבר מן החי — במיתה דעושה ניפול. ואשמיעך רב דלא משום נבלה מתרינן ביה, אלא משום אבר מן החי. **וכל אשר** — בשרצים כתיב [ויקרא יא]. **מנבלתם נפקא** — "וכי יפול מנבלתם". **אלא** — הכי קאמר: כל אשר יפול מהם — במותם, על ידי מיתה הויא נפילה. "מהם" — איברים המדולדלים בהם. **בשרצים כתיב** — דלא שייכא בהו שחיטה, והיכי ממעטת שחיטה מהאי קרא? **אם אינו ענין כו'** — דעל כרחך "במותם" מיעוטא הוא, דלגופיה לא איצטריך, דהא במתים משתעי, ד"נבלתם" כתיב. ונכתוב: "וכי יפול" — למימרא דעושים ניפול, ולא בעי "במותם"! אלא על כרחך למעוטי שחיטה. **דלאו בני שחיטה נינהו** — ולא איצטריך "במותם", דהא אפילו שחיטתם מיתה היא. **כעין מיתה** — כעין שעת מיתה, שהיו לחים, למעוטי שרץ שיבש. **דעובר חי** — דיש במינו שחיטה, מהניא שחיטה אף לאבר היוצא לטהרו. **והתניא** — בתורת כהנים, גבי "וכי ימות מן הבהמה" כו' [ויקרא יא]. **בן שמונה יוכיח שאף על פי שיש במינו שחיטה אין שחיטה מטהרתו** — אם נולד ושחטו, אבל אגב אמו ניתר בשחיטת אמו דברי הכל. אף טריפה, אף על פי שיש במינה שחיטה — לא תטהרנה שחיטתה. ומתניתין קתני: בן שמונה — אין במינו שחיטה! **אמר רב כהנא** — האי דקתני תנא דברייתא: יש במינו שחיטה — אגב אמו קאמר, שניתר בשחיטת אמו. — **מינא דאמיה לא פריך** — לא חשיבא ליה פירכא. דהואיל ואין בבני שמונה שחיטה — אין במינו שחיטה קרינא ביה. **ולהאי תנא** — דברייתא דפריך מינא דאמיה, וסבר: יש במינו שחיטה קרינא ביה. **טרפה דשחיטה מטהרתה מנא ליה** — תיפוק ליה מבהמה טמאה דאין שחיטה מטהרתה! **ושחט בה בן תשעה חי** — ויצא אחר שחיטתו, ואמו קיימת. בן שמונה לא קא מיבעי ליה, דהא אפילו יצא לאויר העולם ושחטו — תנן במתניתין (חולין עב,ב): אין שחיטתו מטהרתו. **אבל במעי אמו לא שריא** — שחיטה דיליה. וכל שכן לרבנן דאמרי: לא שייכא ביה שחיטה כלל, אפילו יצא חי לאחר שחיטה, דאין שחיטה בו אלא ביצא לאויר בחיי אמו. **או דילמא אפילו לרבנן** — שריא ליה שחיטתו. דקסברי רבנן: ארבעה סימנין אכשר ביה רחמנא, באיזה שני הסימנים שישחטו, או של אמו או שלו. וכל שכן לרבי מאיר דאמר: שחיטה שייכא ביה. **תא שמע** — דתנן במתניתין: הרי שנולדה טרפה מן הבטן, מנין? וקא סלקא דעתין דאפילו בנטרפה שעה אחת קודם לידתה קאמר, דלא היתה לה שעת הכושר לישחט, ולא חל עליה תורת שחיטה. **ואם איתא** — דשחיטה במעי אמו שחיטה היא, הרי היתה לטרפה זו שעת הכושר לשחיטה קודם שנטרפה! **בבעלת חמש רגלים** — דהאי טרפות ודאי הוה בה משנוצרה. וכגון שיתור זה ברגלים האחרונים, דאמר בבכורות (מ,א) דבעלת חמש רגלים הרי זה מום, ואמרינן התם: לא שנו אלא שחסר או יתר ביד, אבל ברגל — אפילו טרפה נמי הוי, דכל יתר בנטול דמי. **משנה קורעו** — שאין צריך שחיטה. ומודי רבי מאיר בהו דאיתרבו מ"כל בבהמה תאכלו" [דברים יד], דלאו חדשים איכא ולאו אוירא איכא, הילכך לאו בהמה הוא. **ומוציא את דמו** — דחלבו הוא דמותר, כדקתני לקמן (חולין עה,א): מה חלב ושתי הכליות האמורין באשם — מוצא מכלל שליל, אף כל מוצא מכלל שליל. אבל דמו לא גרע מדם האברים, דקיימא לן בכריתות (כא,ב): דם האברים עובר בלא תעשה. **טעון שחיטה** — דחדשים גרמי לשייחה בהמה באנפי נפשיה, ולא איתרבאי מ"כל בבהמה תאכלו". ולרבנן — חדשים ולידה גרמי, דרבנן מרבו ליה להיתרא מ"כל בבהמה תאכלו". **וחייב באותו ואת בנו** — שלא ישחטנו ביום ששחטו אמו.

תוספות

אין בהם אלא מצות פרוש בלבד — וקרא דברייתא אינו אלא אסמכתא בעלמא. ואם תאמר: וכיון דמדאורייתא שרי באכילה, אמאי נקט בברייתא דלעיל (עג,א): לא, אם טיהרה שחיטת טרפה אותה ואת האבר המדולדל בה? מה שייך שם להזכיר אבר מדולדל, דשרי אף באכילה? ויש לומר, דהכי קאמר: אבר המדולדל בה גזרו ביה רבנן איסור אכילה, ולא גזרו שלא תהא שחיטה מטהרתו כמו עובר, דבר שאינו גופה.

תרי במותם כתיבי — ואם תאמר: הא אכתי צריכי לכדדרשינן ב"הער והרוטב" (חולין קכח,ב): יכול בשר הפורש מן השרצים יהא טמא? תלמוד לומר: "במותם" — מה מיתה שאינה עושה חליפין כו'! ויש לומר: דכעין מותם, וההיא דרשה — מחד "במותם" נפקא. אי נמי, דרשה דהתם — מ"נבלתם" נפקא: מה נבלה שאין עושה חליפין. ונקט "במותם" לפי שהיא דרשה פשוטה.

מחלוקת באבר דעובר חי — ובבן שמונה. דאילו בן תשעה — כשאר בהמה הוא לרבי מאיר, וטעון שחיטה.

ולהאי תנא דקפריך טרפה דשחיטה מטהרתה מנא לן — קצת תימה: דכולא חדא ברייתא היא בתורת כהנים, וידע רישא ולא ידע סיפא!

נפקא ליה מדרב יהודה כו' — ואם תאמר: דתניא בסוף פרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קלו,א): "לאבלה" — להביא בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו. ורבי יוסי ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: שחיטתו מטהרתו. והשתא בולהו לא מתוקם כתנא דמתניתין, דאפילו תנא קמא דהתם משמע, דאי לאו "לאבלה" — הוה אמינא דשחיטה מטהרתו. ולתנא דמתניתין, בן שמונה, כיון דאין במינו שחיטה — ידעינן ליה מבהמה טמאה דאין שחיטה מטהרתה. אבל כתנא דברייתא דהכא מיתוקמא שפיר תנא קמא דהתם, דכיון דיש במינו שחיטה אגב אמו — מיקרי שפיר יש במינו שחיטה, ולא מצי למילף מבהמה טמאה, ולהכי צריך התם "לאבלה" — למימר דאין שחיטה מטהרתו. ומיהו, סוגיא דהתם לא אתיא כתנא קמא דברייתא דהכא, דרבא מפרש התם טעמא דרבי יוסי ורבי אליעזר, דסברי בטרפה אף על גב דמתה היא דשחיטה מטהרתה, הכא נמי לא שנא. ורבנן, לא דמי לטרפה אפילו מן הבטן, דיש במינו שחיטה, הכא אין במינו שחיטה. ושמא תנא דמתניתין משום קרא ד"לאבלה" חשיב בן שמונה אין במינו שחיטה. אי נמי, קרא ד"לאבלה" דדריש תנא קמא תהם הוי אסמכתא בעלמא. דהא לאביי דמוקי התם פלוגתייהו דפליגי, מר סבר חי הוא, ומר סבר מת הוא — צריך לומר דאסמכתא היא, דכיון דחשיב ליה כמת, בלאו קרא אין שחיטתו מטהרתו.

אֵין בָּהֶן אֶלָּא מִצְוַת פְּרוּשׁ בִּלְבַד. יְתֵיב רַב יוֹסֵף קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתֵיב וְקָאָמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֲכָלוֹ לָזֶה - לוֹקֶה. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מַרְבָּנַן: לָא תְּצִיתוּ לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אֲכָלוֹ לָזֶה - אֵינוֹ לוֹקֶה. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא: אֲנַן אַמַּאן נִסְמוֹךְ? אַהַדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: מַאי קוּשְׁיָא? כִּי אֲמַרִי אֲנָא - בְּמִיתָה, דְּעוֹשָׂה נִיפּוּל; כִּי אֲמַר אִיהוּ - בִּשְׁחִיטָה, דְּאֵינָהּ עוֹשָׂה נִיפּוּל. אֲמַר רָבָא, מְנָא הָא מִלְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן: מִיתָה עוֹשָׂה נִיפּוּל, שְׁחִיטָה אֵינָהּ עוֹשָׂה נִיפּוּל? דִּכְתִיב: "וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עֲלֵיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא", לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי בְּחַיֵּיהֶם - מ"נִּבְלָתָם" נָפְקָא! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: מִיתָה עוֹשָׂה נִיפּוּל, וְאֵין שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: וְהָא קְרָא בִּשְׁרָצִים כְּתִיב! אֲמַר לֵיהּ: אִם אֵינוֹ עָנְיָן לִשְׁרָצִים, דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ - תְּנֵהוּ עָנְיָן לִבְהֵמָה. - וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ - כְּעֵין מִיתָה; לַחִין - מְטַמְּאִים, יְבֵשִׁים - אֵין מְטַמְּאִים! - תְּרֵי "בְּמֹתָם" כְּתִיבִי. אֲמַר רַב חִסְדָּא: מַחֲלוֹקֶת - בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר חַי, אֲבָל בְּאֵבֶר דְּעוּבָּר מֵת - דִּבְרֵי הַכֹּל שְׁחִיטָה עוֹשָׂה נִיפּוּל. וְרָבָה אָמַר: בְּמַחֲלוֹקֶת בָּזֶה - כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בָּזֶה. "בֶּן שְׁמֹנָה חַי". וְהָתַנְיָא: בֶּן שְׁמֹנָה חַי יוֹכִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ שְׁחִיטָה, אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ! אֲמַר רַב כָּהֲנָא: יֵשׁ בְּמִינוֹ שְׁחִיטָה אַגַּב אִמּוֹ. וְתָנָא דִּידַן, מִינָּא דְּאִמֵּיהּ לָא פָּרִיךְ. וּלְהַאי תַּנָּא דְּפָרִיךְ, טְרֵפָה דִּשְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, מְנָא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר בֶּן פְּקִיעָה טָעוּן שְׁחִיטָה - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אֲבָל בְּמֵעֵי אִמּוֹ - לָא שָׁרְיָא לֵיהּ שְׁחִיטָה. אוֹ דִּילְמָא: אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן, אַרְבָּעָה סִימָנִין אַכְשַׁר בֵּיהּ רַחֲמָנָא? אֲמַר רַב חֲנַנְיָא, תָּא שְׁמַע: הֲרֵי שֶׁנּוֹלְדָה טְרֵפָה מִן הַבֶּטֶן, וְאִי אִיתָא, מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּהֲוָתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, דְּאִי בָּעֵי - עַיֵּיל יְדֵיהּ וְשָׁחֲטָהּ! אֲמַר לֵיהּ רָבָא, תְּנֵי: שֶׁנּוֹצְרָה טְרֵפָה מִן הַבֶּטֶן, וּמַשְׁכַּחַת לָהּ בְּבַעֲלַת חָמֵשׁ רַגְלַיִם. **מִשְׁנָה** הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמָצָא בָהּ בֶּן שְׁמֹנָה חַי אוֹ מֵת, אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה מֵת - קוֹרְעוֹ, וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ. מָצָא בֶּן תִּשְׁעָה חַי - טָעוּן שְׁחִיטָה, וְחַיָּיב בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ.

חלבו

רבי

חלבו דמאי — בקונטרס לא גריס ליה, דפשיטא דבשליל איירי, ולא גרסינן אלא: חלבו דגיד, דלא איירי בבהמה אלא בשליל. ורבינו תם אומר שיש ליישב הגירסא, והכי פירושו: חלבו דמאי? אילימא חלבו דשליל, כלומר דגוף דשליל, כגון חלב הכליות ושעל הקרב, ואתא לאפוקי מחלב דגיד דשליל — והא מיפלג פליגי, דשרי רבי יהודה חלבו וגיד דשליל של בן תשעה! אלא חלבו דגיד. דלא פליג רבי מאיר אלא לענין שחיטה, אבל חלבו דגידו שרי. והא דקאמר לעיל: למעוטי חלבו וגידו, כלומר היינו חלבו דגידו: אי נמי, "וגידו" נקט לקנוקנות דשרי. הא פליג רבי מאיר ואסר אפילו חלב דגיד וקנוקנות דשליל, מדקתני: "כל מקום שהוא" משמע — אפילו דשליל, וקתני: חותך שומנו מעיקרו, וגם מחטט אחריו — משמע דאסר אפילו קנוקנות. וכי קאמר: חלבו דגיד, הוה מצי למיפרך: מכל מקום, אמאי נקט רבי אושעיא "אלא על עסקי שחיטה בלבד", כיון דפליג נמי בחלב כליות ודקרב, ודגיד דשליל? אלא דעדיפא פריך, דבחלב גיד נמי פליגי. ומהאי טעמא נמי לא קאמר: למעוטי דמו, דהוי לכולי עלמא בכרת — משום ד"אלא על עסקי שחיטה" קאמר, ואכתי תקשה לן: הא פליגי נמי בחלבו וגידו? ולכך הוצרך לומר ד"אלא על עסקי אכילה בלבד" אתמר, והא דפליגי באותו ואת בנו — בכלל אכילה הוא. **למעוטי** רובעו — דסלקא דעתך דגרע מבהמה מפרכסת, דחייב רובע, כדאמרינן בפרק "הערוב והרוטב" (חולין קבא,ב). אי נמי, התם הני מילי — כגון ישראל בטמאה, וגוי בטהורה. אבל הכא, דבשחיטה זו משתריא באכילה, סלקא דעתך לא מחייב.

דגמר שה שה מפסח — פירש בקונטרס: דפסח פסול משום יוצא דופן. ואי אפשר לומר כן, דאם כן לרבי מאיר היאך פודין בו, דאמר לעיל: דאליבא דרבי מאיר שה מעליא הוא ופודין בו? אלא מיפסיל מטעם שחוטה, דאין פודין בשחוטה, כדאמר בפרק קמא דבכורות (יב,א).

מאי

רַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁזּוּרִי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְחוֹרֵשׁ בַּשָּׂדֶה - שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ. קְרָעָהּ וּמְצָא בָהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי - טָעוּן שְׁחִיטָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִשְׁחְטָה אִמּוֹ. **גמ' מרא** אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לֹא הִילְכוּ בוֹ אֶלָּא עַל עִסְקֵי שְׁחִיטָה בִּלְבַד. לְמַעוּטֵי מַאי - לְמַעוּטֵי חֶלְבּוֹ וְגִידוֹ. חֶלְבּוֹ דְּמַאי? אִילֵימָא: חֶלְבּוֹ דְּשָׁלִיל - מִפְּלַג פְּלִיגִי! דְּתַנְיָא: גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר; וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַחֲלוֹקֶת בְּבֶן תִּשְׁעָה חַי, וְהָלַךְ רַבִּי מֵאִיר לְשִׁיטָתוֹ, וְרַבִּי יְהוּדָה לְשִׁיטָתוֹ! אֶלָּא חֶלְבּוֹ דְּגִיד - מִפְּלַג פְּלִיגִי! דְּתַנְיָא: גִּיד הַנָּשֶׁה - מְחַטֵּט אַחֲרָיו בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְחוֹתֵךְ שֻׁמְנוֹ מֵעִיקָּרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גּוֹמְמוֹ עִם הַשּׁוּפִי! אֶלָּא, אִי אִתְּמַר - הָכִי אִתְּמַר, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לֹא הִילְכוּ בוֹ אֶלָּא עַל עִסְקֵי אֲכִילָה בִּלְבַד, לְמַעוּטֵי רוֹבְעוֹ וְחוֹרֵשׁ בּוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: לְדִבְרֵי הַמַּתִּיר בְּחֶלְבּוֹ - מַתִּיר בְּדָמוֹ, לְדִבְרֵי הָאוֹסֵר בְּחֶלְבּוֹ - אוֹסֵר בְּדָמוֹ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף לְדִבְרֵי הַמַּתִּיר בְּחֶלְבּוֹ - אוֹסֵר בְּדָמוֹ. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: לֹא קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ! אָמַר רַבִּי זֵירָא: לוֹמַר שֶׁאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת. לְמַאן קָאָמְרִי - לְרַבִּי יְהוּדָה; לֹא יְהֵא אֶלָּא דַּם הַתַּמְצִית, דְּתַנְיָא: דַּם הַתַּמְצִית - בְּאַזְהָרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּהַכְּרֵת! תִּרְגְּמָא רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב סַלָּא חֲסִידָא קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא: אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה "דָּם" וְ"כָל דָּם", כָּל הֵיכָא דְּמִיחַיַּיב אַדַּם הַנֶּפֶשׁ - מִיחַיַּיב אַדַּם הַתַּמְצִית, וְכָל הֵיכָא דְּלָא מִחַיַּיב אַדַּם הַנֶּפֶשׁ - לָא מִחַיַּיב אַדַּם הַתַּמְצִית. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבֶן פְּקוּעָה? אֲלִיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר טָעוּן שְׁחִיטָה - שֶׁה מְעַלְיָא הוּא. כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ, מַאי? כֵּיוָן דְּאָמְרִי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ - כִּבְשָׂרָא בְּדִיקוּלָא הוּא. אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּרָהִיט וְאָזִיל, וְרָהִיט וְאָתֵי - "שֶׁה" קָרֵינָא בֵּיהּ? מַר זוּטְרָא אָמַר: אֵין פּוֹדִין, וְרַב אַשִׁי אָמַר: פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמָר זוּטְרָא: מַאי דַּעְתָּךְ - דִּגְמָרַתְּ "שֶׁה" "שֶׁה" מִפְּסָחִים; אִי מַה לְהַלָּן - זָכָר, תְּמִים, וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן - זָכָר, תְּמִים, וּבֶן שָׁנָה! - "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה. - אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי נַמִי! - אִם כֵּן, "שֶׁה" "שֶׁה" מַאי אַהֲנֵי לָךְ? אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: אֵין מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, נַעֲשָׂה כְּאֶגּוּז הַמִּתְקַשְׁקֵשׁ בְּקְלִיפָּתוֹ. אִיתִיבֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: הַבָּשָׂר מַגַּע נְבֵלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה. בִּשְׁלָמָא לְדִידִי, דְּאָמְינָא חַד גּוּפָא הוּא - הַיְינוּ דְּאִיתְכַּשַּׁר בִּדְמָא דְּאִמֵּיהּ. אֶלָּא לְדִידָךְ, בְּמַאי אִיתְכַּשַּׁר? אָמַר לֵיהּ: בְּשְׁחִיטָה, וּכְרַבִּי שִׁמְעוֹן. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עָבַר בַּנָּהָר - הוּכְשַׁר, הָלַךְ לְבֵית הַקְּבָרוֹת - נִטְמָא. בִּשְׁלָמָא לְדִידִי דְּאָמְינָא תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ - מִשּׁוּם הָכִי, הוּכְשַׁר - אִין, לָא הוּכְשַׁר - לָא. אֶלָּא לְדִידָךְ, דְּאָמְרַתְּ חַד גּוּפָא הוּא, הָא אִיתְכַּשַּׁר בִּדְמָא דְּאִמֵּיהּ!

בשחיטה

רבי שמעון שזורי — בגמרא פריך: היינו תנא קמא. **קרעה** — לבהמה בלא שחיטה. **גמרא לא** הילכו בו — בשליל זה להקל. **אלא על עסקי שחיטה בלבד** — אבל לשאר דבריו מודו רבנן דבהמה מעלייתא היא. **למעוטי חלבו וגידו** — דכיון דמצאוהו חי, חדשים ואוירא גרמי לאסור חלבו וגידו. **חלבו דמאי** — אף על פי שהוא בכל הספרים, אמת הדבר שהוא שבוש, ולא יש חכם אשר יושיבנו על כנו. דהיכי בעי: חלבו דמאי? והא ודאי ליכא לאוקומי מילתיה אלא אשליל דבן תשעה חי, דהא עליה קאי! אלא בפרק דגיד הנשה [חולין צב,ב] גרסינן לה לבולה כי הא, ואגב שיטפא דגירסא אישתבשו בה למיגרסא הכא. ודהכי גרסינן: והא מיפלג פליגי, דתניא כו' ואמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מחלוקת כו' עד: ורבי יהודה לשיטתו! אלא אי אתמר כו'. ולא גרסינן בהאי פירקא "אלא חלבו דגיד". אבל בפרק "גיד הנשה" גרסינן לה. והכי פירושו: והא מיפלג פליגי, בין בחלב בין בגיד, דתניא: גיד הנשה נוהג בשליל, וחלבו של שליל אסור. וכדמפרש: בבן תשעה חי, דקסבר: חדשים ואוירא גרמי, ואף על פי שנשחטה אמו והוציאוהו. **והלך רבי מאיר לשיטתו** — דמשוי ליה בהמה לענין שחיטה. **מעיקרו** — אפילו הנבלע ונשרש בבשרה. **גוממו עם השופי** — כלומר, חותכו בשוה לשופי, ונוטל את הגבוה מן השופי, דדמי לגיד ואסור מדרבנן. אבל שרשין של חלבו מותרין. **לא הילכו בו** — חכמים בשליל בהיתר זה, דלא משוי ליה בהמה. **אלא על עסקי אכילה** — לאוכלו בלא שחיטה, ולאכול חלבו וגידו. **למעוטי רובעו וחורש בו** — בכלאים בשור וחמור, דודאי לוקה. **בחלבו** — של שליל. **קורעו ומוציא את דמו** — אלמא, אפילו בן שמונה, דלכולי עלמא חלבו מותר, קתני מתניתין קורעו! **לומר שאין ענוש כרת** — האי מתיר בדמו דקאמר — לאו היתר לכתחלה. **למאן קאמרינן** — מי הוא המתיר חלבו? **לרבי יהודה** — כדקתני לעיל: וחלבו מותר. ולרבי יהודה אמאי אין ענוש כרת על דמו? דלא גרע מדם התמצית, דלאו דם הנפש הוא, וקמחייב עליה רבי יהודה כרת! **באזהרה** — בפרק קמא דכריתות [ד,ב] מפרש: חמשה לאוין כתיבי בדם. **בהכרת** — דנפקא ליה מריבויא ד"כל דם". **אית ליה לרבי יהודה דם וכל דם** — כלומר, כיון דרבי יהודה לדם התמצית מריבויא ד"כל דם" יליף, אקושי מקיש כל דם לדם עצמו! **כל היכא דמיחייב אדם** — מחייב אכל דם, והיכא דלא מחייב אעיקר דם, כגון שליל שאין בו דם הנפש — לא מחייב על דם איבריו. **לפדות** — פטר חמור. **כבן פקועה** — בשה בן תשעה חי הנמצא בבהמה שנשחטה, ובפחות משוויין קמיבעיא ליה, דאי בשוויין — קיימא לן בבכורות (יא,א): דאפילו בשלקי מפרקינן. **כבשרא בדיקולא הוא** — ותנן בבכורות (יב,א): אין פודין בשחוטה. **דגמר שה שה מפסחים** — ופסח בבן פקועה פסול, דקיימא לן (חולין לח,ב) בקדשים "כי יולד" — פרט ליוצא דופן. **כל מילי** — כגון בן פקועה. **מאי אהני ליה** — ומסתברא דהאי ממעט, דבבישרא בדיקולא הוא, וכי מרבי — בעל מום ונקבה קא מרבי. **איבעיא** להו — נטמאה בהמה שחוטה, מהו למנותה ראשון, ובן תשעה חי שבבטנה שני? **מונין** — דתרי גופי נינהו. **אין מונין** — אלא איהו נמי הוי ראשון, דנעשה כאגוז המתקשקש בקליפתו, שהבהמה שומר שלו. **הכשר מגע נבלה** — בשר העובר שהיה מחובר לאבר היוצא. **בדמא דאמיה** — דכיון שהוכשר בית השחיטה בדם — הוכשרה וכו'. **במאי איתכשר** — בשר העובר, שיקבל טומאה מאבר? **בשחיטה** — כיון שהוא ניתר בשחיטה — הוכשר בה לטומאה, וכרבי שמעון דאמר: שחיטה מכשרת ולא דם, בפרק שני (חולין לג,א). **עבר בנהר** — בן תשעה חי שנמצא בשחוטה וגדל.

רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ כשבן ט׳ חי זה גדל והוא בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְחוֹרֵשׁ בַּשָּׂדֶה, שְׁחִיטַת אִמּוֹ מִטַּהֲרָתוֹ ומתירתו באכילה.

מסיימת המשנה: היתר בן פקועה הוא רק בנשחטה אמו, אבל קְרֵעָהּ ולא שחטה, וּמְצָא בָהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי, טָעוּן שְׁחִיטָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה אִמּוֹ.

גמרא

לחכמים בן ט׳ חי ניתר בשחיטת אמו. הגמרא מבארת היתר זה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, לֹא הִילְכוּ כּוּ חכמים בבן פקועה זה להקל, אֶלָּא עַל עִסְקֵי שְׁחִיטָה בִּלְבָד, שהוא מותר באכילה בלא שחיטת עצמו, אך לשאר דבריו מודים חכמים שדינו כבהמה גמורה. מבררת הגמרא: לְמַעוּטֵי מַאי. משיבה הגמרא: לְמַעוּטֵי חֶלְבּוֹ וְגִידוֹ של השליל, שהחֵלב וגיד הנשה של בן ט׳ חי אסורים, שכיון שמצאוהו חי, וכלו חדשיו ויצא לאויר העולם, הרי הוא בהמה גמורה לענין זה.

מקשה הגמרא: חֶלְבּוֹ דְּמַאי – איזה חלב לא הותר בשחיטת אמו אף לחכמים. אִילֵימָא חֶלְבּוֹ דְּשָׁלִיל – חלב הבן פקועה, [וְהָא] מִפְּלַג פְּלִיגִי בו רבי מאיר וחכמים, דְּתַנְיָא, איסור גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גיד הנשה אֵינוֹ נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, הַמַּחֲלוֹקֶת הִיא בְּבֶן תִּשְׁעָה חַי, וְהָלַךְ רַבִּי מֵאִיר לְשִׁיטָתוֹ, שסבר שטעון שחיטת עצמו, אם כן מחמת החדשים והאויר הוא ככל בהמה, ולכן גם חלבו וגידו אסורים, וְכן רַבִּי יְהוּדָה לְשִׁיטָתוֹ, שסבר שניתר בשחיטת אמו, אם כן אינו בבהמה גמורה, ומטעם זה גם חלבו וגידו מותרים. ואם כן אין לפרש שכוונת רבי אושעיא לחלב וגיד השליל, משום שנחלקו בזה.

אֶלָּא אם כוונת רבי אושעיא למעט חֶלְבּוֹ דְּגִיד של השליל, שרבי מאיר מודה ששחיטת אמו מתירו לפי שאיסורו מדרבנן, והרי אף בזה מִפְּלַג פְּלִיגִי רבי מאיר וחכמים. דְּתַנְיָא, גִּיד הַנָּשֶׁה מְחַסֵּט אַחֲרָיו יג׳ ׳וְכָל פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ׳, רִיבָּה אף נקבה ובעל מום ושאינו בן שנה, שראוי לפדיון, ומהגזירה שוה נלמד לפסול רק בן פקועה. הקשה לו רב אשי: אִי [–אם] ׳תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה׳ רִיבָּה, אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי נַמִּי – נרבה אפילו כל הדברים הפוסלים בפסח שכשרים לפדיון, ונכשיר גם בן פקועה. תירץ מר זוטרא: אִם כֵּן הגזירה שוה של ׳שֶׂה שֶׂה׳ מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ – מה הועילה, הלא אינה מלמדת בלום, אלא ודאי הגזירה שוה מלמדת שבן פקועה פסול לפדיון, ונקבה ובעל מום נתרבו מ׳תפדה תפדה׳ להכשירם.

הנוגע באב הטומאה, נעשה ראשון לטומאה, והנוגע בראשון נעשה שני. הגמרא דנה בבהמה שחוטה שנגע בה טומאה, מה דין העובר שבמעיה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, בן ט׳ חי הנמצא בשחוטה, לחכמים שהותר בשחיטת אמו, מַהוּ לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, כלומר, אם נגע אב הטומאה באמו, האם היא ראשון לטומאה והוא שני, או שאף הוא ראשון. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, משום שהעובר ואמו כשני גופים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, אֵין מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, משום שנַעֲשָׂה כֶּאֱגוּז הַמִּתְקַשְּׁקֵשׁ בְּקִלְפָּתוֹ, שכשם שהקליפה שומרת לפרי ושניהם כאחד לדיני טומאה, אף האֵם שומרת לעובר ואחד הם.

מקשה הגמרא: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, נאמר במשנה (עב.) הוציא העובר את ידו, ושחט האֵם, ואחר כך חתך את היד, הַבָּשָׂר מַגַּע נְבֵלָה – האבר החתוך הוא אב הטומאה כנבילה מדין אבר מן החי, ובשר העובר הנוגע בו נטמא, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הבשר טמא מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה. מקשה ריש לקיש: בְּשִׁלְמָא לְדִידִי – לשיטתי, דַּאֲמִינָא [–שאמרתי] שהעובר חַד גּוּפָא הוּא עם אמו, הֵיינוּ דְּאִיתְכַּשַּׁר בְּדָמָא דְּאִמֵּיהּ – לכן העובר טמא, משום שכל אוכל צריך הכשר משקים בכדי לקבל טומאה, ודם שחיטת האם מכשיר את כולה אפילו במקום שלא הגיע הדם, וכיון שהעובר ואמו כגוף אחד, אף הוא הוכשר. אֶלָּא לְדִידָךְ ששני גופים הם, כְּמַאי אִיתְכַּשַּׁר העובר לקבל טומאה, הרי רק האֵם בדמו כרת, לֹא יְהֵא אֶלָּא דַּם הַתַּמְצִית שלרבי יהודה הוא בכרת, דְּתַנְיָא, דַּם הַתַּמְצִית בְּאַזְהָרָה של לאו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּהַכְּרֵת. מתרצת הגמרא: תִּרְגְּמָא [–ביאר] רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב סַלָּא חֲסִידָא, קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא, מודה רבי יהודה בדם שליל שאינו בכרת, משום שאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה היקש של ׳דָּם׳ וְ׳כָל דָּם׳. כלומר, נאמר בתורה (ויקרא יז ז) ׳וְאִישׁ וגו׳ אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וגו׳ וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ׳, ולרבי יהודה ׳דם׳ מלמד על דם הנפש, והריבוי ׳כל דם׳ מלמד שאף דם התמצית בכרת, נמצא שהוקשו זה לזה, ללמד שכָּל הֵיכָא דְּמִיחַיֵּיב אַדָּם הַנֶּפֶשׁ, מִיחַיֵּיב אַדָּם הַתַּמְצִית, וְכָל הֵיכָא דְּלֵא מְחַיֵּיב אַדָּם הַנֶּפֶשׁ שהוא עיקר הדם, כגון שליל שלא שייך בו דם הנפש משום שאינו בהמה לעצמו, לֵא מְחַיֵּיב כרת אַדָּם הַתַּמְצִית.

הגמרא דנה על פדיון פטר חמור בבן פקועה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בְּשה בֶּן פְּקוּעָה. מבארת הגמרא את הספק: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לֵא תִּיבְעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר שבן ט׳ חי טָעוּן שְׁחִיטָה, שֶׂה מְעַלְיָא הוּא, וודאי פודים בו כשאר שה. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, דְּאָמְרֵי שבן ט׳ חי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מִטַּהֲרָתוֹ, מַאי, האם כֵּיוָן דְּאָמְרֵי שֶׁשְּׁחִיטַת אִמּוֹ מִטַּהֲרָתוֹ ואינו טעון שחיטת עצמו, כְּבִשְׂרָא בְּדִיקוּלָא הוּא – הרי הוא כבשר שחוטה המונח בסל, ושנינו בבכורות (יב.) שאין פודים בשחוטה אם שווי הבשר פחות משווי פטר החמור, אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּרָחִיט וְאָזִיל וְרָחִיט וְאָתֵי – כיון שרץ והולך ורץ ובא, שיש בו חיות, ׳שֶׂה׳ קָרֵינָא בֵּיהּ, ופודים בו ככל שה חי אף כשאינו בשווי פטר החמור. פושטת הגמרא: מַר זוּטְרָא אָמַר אֵין פּוֹדִין. וְרַב אַשִׁי אָמַר פּוֹדִין.

אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמַר זוּטְרָא, מַאי דַּעְתָּךְ לומר שאין פודים בו, משום דְּגָמְרַתְּ – שלמדת גזירה שוה שֶׂה שֶׂה מִפְּסָחִים, שכמו שבן פקועה פסול לפסח משום שהוא יוצא דופן, אף לפדות פטר חמור פסול, אִי [–אם כן] אף נלמד מהגזירה שוה שמַה לְהַלָּן בפסח, כשר רק זָכָר תְּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן בפדיון פטר חמור, יהא כשר רק זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה. תירץ מר זוטרא: מכפלות לשון הפסוק (שמות יג יג) ׳וְכָל פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ׳, רִיבָּה אף נקבה ובעל מום ושאינו בן שנה, שראוי לפדיון, ומהגזירה שוה נלמד לפסול רק בן פקועה. הקשה לו רב אשי: אִי [–אם] ׳תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה׳ רִיבָּה, אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי נַמִּי – נרבה אפילו כל הדברים הפוסלים בפסח שכשרים לפדיון, ונכשיר גם בן פקועה. תירץ מר זוטרא: אִם כֵּן הגזירה שוה של ׳שֶׂה שֶׂה׳ מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ – מה הועילה, הלא אינה מלמדת בלום, אלא ודאי הגזירה שוה מלמדת שבן פקועה פסול לפדיון, ונקבה ובעל מום נתרבו מ׳תפדה תפדה׳ להכשירם.

הנוגע באב הטומאה, נעשה ראשון לטומאה, והנוגע בראשון נעשה שני. הגמרא דנה בבהמה שחוטה שנגע בה טומאה, מה דין העובר שבמעיה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, בן ט׳ חי הנמצא בשחוטה, לחכמים שהותר בשחיטת אמו, מַהוּ לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, כלומר, אם נגע אב הטומאה באמו, האם היא ראשון לטומאה והוא שני, או שאף הוא ראשון. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, משום שהעובר ואמו כשני גופים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, אֵין מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, משום שנַעֲשָׂה כֶּאֱגוּז הַמִּתְקַשְּׁקֵשׁ בְּקִלְפָּתוֹ, שכשם שהקליפה שומרת לפרי ושניהם כאחד לדיני טומאה, אף האֵם שומרת לעובר ואחד הם.

מקשה הגמרא: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, נאמר במשנה (עב.) הוציא העובר את ידו, ושחט האֵם, ואחר כך חתך את היד, הַבָּשָׂר מַגַּע נְבֵלָה – האבר החתוך הוא אב הטומאה כנבילה מדין אבר מן החי, ובשר העובר הנוגע בו נטמא, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הבשר טמא מַגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה. מקשה ריש לקיש: בְּשִׁלְמָא לְדִידִי – לשיטתי, דַּאֲמִינָא [–שאמרתי] שהעובר חַד גּוּפָא הוּא עם אמו, הֵיינוּ דְּאִיתְכַּשַּׁר בְּדָמָא דְּאִמֵּיהּ – לכן העובר טמא, משום שכל אוכל צריך הכשר משקים בכדי לקבל טומאה, ודם שחיטת האם מכשיר את כולה אפילו במקום שלא הגיע הדם, וכיון שהעובר ואמו כגוף אחד, אף הוא הוכשר. אֶלָּא לְדִידָךְ ששני גופים הם, כְּמַאי אִיתְכַּשַּׁר העובר לקבל טומאה, הרי רק האֵם

המשך בעמוד רב

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ס. הָרוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין שֶׁהוּחְמוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אֲפִלּוּ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמֵּי טִבֶרְיָא אוֹ בְּצוֹנֵן[490] הִתִּירוּ לוֹ לְהִסְתַּפֵּג בְּמִטְפַּחַת אוֹ בְּסָדִין[רסו] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[493] אַף־עַל־פִּי שֶׁמַּקְפִּיד עַל מֵימֵיהֶם לְסוֹחֲטָם בָּהֶם בְּחוֹל, לֹא חָשְׁשׁוּ שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיִסְחְטֵם בְּשַׁבָּת[רסז] לְפִי שֶׁזֶּהוּ דָּבָר שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לִגְזֹר עָלָיו, שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּל הָרוֹחֲצִין מִסְתַּפְּגִין, אִם אַתָּה אוֹסְרוֹ לְהִסְתַּפֵּג, אַף אַתָּה אוֹסְרוֹ בִּרְחִיצָה, וְזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר. שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִרְחֹץ מִפְּנֵי הַבַּלָּנִים שֶׁהָיוּ מְחַמְּמִין חַמִּין בְּשַׁבָּת וְאָמְרוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת הוּחְמוּ[495] וְאַחַר־כָּךְ רָאוּ שֶׁאֵין הַדָּבָר עוֹמֵד, וְחָזְרוּ וְהִתִּירוּ[רסח].

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, תחילת סעיף ס

ביאורי הלכה

רסו] או בסדין - מגבות מטבח שבבית וכיוצא־בהן דינן כמגבות שבמרחץ ומותר לטלטלן לצורך ניגוב הידים אפילו הן רטובות מאוד[491], אך אין לטלטלם רטובות מאוד שלא לצורך[492].

רסז] ויסחטם בשבת - אפילו אם יש עליו ריבוי מים[494].

רסח] וחזרו והתירו - בחמי טבריא[496].

ציונים והוספות

490) סי' שכו ס"א: אסרו חכמים לרחוץ כל גופו או רובו בחמין... אפילו הוחמו מערב שבת מפני הבלנים שהיו מחמין בשבת ואמרו מערב שבת החמנו... אבל מותר לרחוץ בחמין פניו ידיו ורגליו או שאר אברים כל שאינו רוחץ רוב גופו... וכל זה בחמי האור אבל בחמי טבריא מותר לרחוץ אפילו להכניס כל גופו יחד בתוך המים ואין צריך לומר בצוננים.

491) בשוע"ר משמע שההיתר במגבת שמסתפגים בה משום שזו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה, ולא משום שמימיה מועטים (כסברת הא"ר) או משום שאין מקפידים עליה (כסברת הגר"א הובא במשנ"ב ס"ק קעג) וממילא מותר להסתפג גם במגבת שוודאי שמקפידים על מימיה.

492) עצם הניגוב מותר כמפורש בסי' שב סכ"ג (הובא להלן), ולעניין טלטולן ראה המבואר בהמשך לעניין טלטול אלונטית של בית המרחץ כשהגיע לביתו.

493) עד"ז בסי' שב סכ"ג: מותר לנגב הידים אחר הנטילה אף בבגד שמקפיד על מימיו (וכן פניו) מפני שלא גזרו כלל על זה כמו שנתבאר בסי' ש"א (עיין שם הטעם).

494) לקמן סי' שב קו"א סק"א במוסגר.

495) לא נחשדו ישראל על השבתות לחלל בזדון, מכל מקום היו נותנים עצים תחת המים צוננים מבעוד יום סמוך לחשכה והם מתבערים והולכים כל השבת ומחממים את המים שעליהם ודבר זה אסור משום גזרה שמא ישכח ויחתה בגחלים משחשכה (סי' שכו ס"א).

496) הגהת קונטרס השלחן, ושם בהערה נח: ז"ל השו"ע, שפעם א' גזרו שלא לרחוץ מפני הבלנים שהיו מחמין חמין בשבת ואמרו מע"ש הוחמו, ואח"כ ראו שאין הדבר עומד וחזרו והתירו, מסגנון זה משמע שחזרו והתירו הרחיצה בחמין בשבת, וזה נגד הדין. ובגמ' (שבת מ.) בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש, התחילו הבלנים להחם בשבת ואומרים מע"ש הוחמו, אסרו את החמין והתירו את הזיעה, ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה והתירו חמי טבריא, ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריא רחצנו, אסרו להן חמי טבריא והתירו להן את הצונן, ראו שאין הדבר עומד להן התירו להן חמי טבריא, וזיעה במקומה עומדת עכ"ל הגמ', ואע"פ שבתחלת הסעיף כתב רבינו הרוחץ כו' אפילו כל גופו ובחמי טבריא התירו לו להסתפג, הרי דמיירי כאן בחמי טבריא, מ"מ אין זה סגנון של רבינו לכתוב אח"כ סתם חזרו והתירו, בזמן שההיתר הוא רק בחמי טבריא.

ובדברי נחמי' סי' א' כתב ז"ל: וכידוע דרכו בקדש שאינו חש להאריך בלשון במקום שנצרך להטעים או להשלים הכוונה, ומוכרח לומר שחסר כאן ב' תיבות "בחמי טבריא", ויותר נכון שחסר כאן שורה שלימה וכצ"ל: שפעם אחת גזרו שלא לרחוץ מפני הבלנים שהיו מחמין חמין בשבת ואמרו מע"ש הוחמו, "ואח"כ גזרו גם על חמי טבריא שהיו רוחצין בחמי האור ואמרו בחמי טבריא רחצנו" ואח"כ ראו שאין הדבר עומד וחזרו והתירו, ולהמעתיק או המדפיס נשמט מן תיבת ואח"כ הראשון עד תיבת ואח"כ השני, ולפ"ז מובן שההיתר הוא רק על חמי טבריא שגזרו באחרונה. שאם התירו הכל לא היה רבינו מזכיר איסור חמי טבריא כלל, ובצירוף מש"כ בתחלת הסעיף כל גופו ובחמי טבריא מובן למדי שההיתר הוא רק על חמי טבריה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ציצית – לפי לוח "רב יומי"

כא אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות כולם חייבים בציצית אפילו לובשן כולן כאחת שנאמר על כנפי בגדיהם הרבה בגדים במשמע. ואם לובשן כולם זה אחר זה בלי הפסק שיחה בנתיים והיה דעתו מתחלה בשעת הברכה ללבשם כולם מיד לא יברך אלא ברכה אחת לכולם אפילו אם פשט הראשון קודם שלבש השני אבל אם הפסיק ביניהם בשיחה או בדברים אחרים צריך לברך על כל אחד ואחד ודוקא כשהפסיק שלא לצורך לבישה אבל לצורך לבישה כגון שאמר תנו לי הבגד אין צריך לברך וכן אם לא היה בדעתו מתחלה בשעת ברכה ללבשם כולם מיד אע"פ שנמלך אח"כ ולבשם כולם זה אחר זה מכל מקום כיון שמתחלה לא היה דעתו כן הוה כמפסיק וצריך לברך על כל מה שנמלך אחר שגמר ללבוש הבגדים שהיה דעתו עליהן בשעת הברכה אבל אם הביאו לו עוד בגדים ללבוש כשעדיין היה מונח לפניו מאותן הבגדים שהיה דעתו עליהן בשעת הברכה ולא לבשן עדיין בשעה שנמלך ללבוש גם אלו הבגדים שהביאו לו עכשיו אזי לא יחזור ויברך על אלו הבגדים שהביאו לו עכשיו כיון שלא גמר עדיין לבישת בגדים הראשונים שכבר בירך עליהם הרי זה דומה [למי] שלא גמר סעודתו והביאו לו עוד לאכול דא"צ לחזור ולברך:

כב אם לובש טלית קטן בביתו אע"פ שבירך עליו להתעטף בציצית ועל דרך שנתבאר מכל מקום אם אח"כ הולך לבית הכנסת ומתעטף בטלית גדול צריך לחזור ולברך עליו ג"כ להתעטף ואינו נפטר בברכה הראשונה משום דההליכה מביתו לבית הכנסת חשוב הפסק ואף אם לא הפסיק בשום שיחה בינתיים ואפילו היה ביתו סמוך לבית הכנסת ולא עוד אלא אם אפילו רוצה להתעטף בטלית גדול בביתו רק שקודם שמתעטף בטלית גדול יצא חוץ לפתח ביתו וחזר הוי הפסק בין הברכה שבירך על הטלית קטן ללבישת הטלית גדול וצריך לחזור ולברך. אבל אם לא יצא מפתח ביתו בינתיים אפילו אם בירך על טלית קטן בחדר זה והולך להתעטף בטלית גדול בחדר אחר באותו הבית א"צ לחזור ולברך כיון ששני החדרים הם בבית אחד לא חשוב הפסק מה שהולך מזה לזה אם אינו מפסיק בשיחה או בדברים אחרים:

*

כג הפושט טליתו ובשעה שפושט דעתו לחזור וללבוש מיד א"צ לברך עליו כשיחזור וילבשנו מיד אפילו לא נשאר עליו טלית קטן אפילו פושט בבית זה וחוזר ולובשו בבית אחר לא הוי הפסק כיון שחוזר ולובש אותו הטלית בעצמו שכבר בירך עליו וגם לא הסיח דעתו כלל מלבישתו לכן נפטר בברכה שבירך עליו כשלבשו בפעם ראשונה אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבוש עד לאחר כמה שעות אזי אפילו אם אח"כ נמלך ללבשו תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו אפילו נשאר עליו טלית קטן ואפילו אם לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולובשו באותו החדר שפושטו:

כד וכן אפילו אם כשפשטו היה דעתו לחזור וללבשו מיד אלא שאח"כ שכח או נמלך מללבוש עד לאחר כמה שעות אזי צריך לחזור ולברך עליו אפילו לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולובשו באותו החדר שפושטו:

כה הפושט טליתו סתם שלא היה בדעתו כלום לא שיחזור וילבשנו מיד ולא שלא יחזור וילבשנו מיד אם כשפשט הטלית נשאר עדיין עליו טלית קטן אם כן לא הסיח דעתו מהמצוה לכן כשיחזור וילבוש את הטלית שפשט מתחלה אין צריך לברך עליו אבל אם כשפשט הטלית לא נשאר עליו שום בגד שיש בו ציצית אם כן הסיח דעתו לגמרי מן המצוה לכן כשיחזור וילבוש את הטלית שפשט צריך לחזור ולברך עליו:

כו מי שהיה לבוש טלית ונפלה ממנו כשיחזור ויתעטף בה צריך לחזור ולברך כיון שנפלה שלא מדעתו לכן אינו מועיל כלום מה שדעתו שיחזור וילבשנו. במה דברים אמורים שנפלה כולה מעל גופו אבל אם מקצתה נשאר על גופו אע"פ שנפלה רובה אין צריך לחזור ולברך כיון שנשאר עליו קצת מהמצוה. ודוקא שאותו מקצת שלא נפל נשאר מונח על גופו אבל אם נשאר מונח על ידו כיון שאין מצוה כלל בהנחתו על היד שהרי עיקר העיטוף הוא בגוף א"כ הרי לא נשאר עליו מהמצוה כלום ולכן כשחוזר ומתעטף בה צריך לחזור ולברך:

*

כז כל בגד שיש בו ד' כנפות שהוא מיוחד להתלבש בו ביום אם לא פשטו בלילה רק שנשאר עליו עד הבקר אין צריך לברך עליו בבקר כיון דיש אומרים שכסות יום חייב להטיל בו ציצית אף אם רוצה ללבשו בלילה א"כ לא היה כאן זמן פטור לבגד זה ולכן אין הלילה מפסקת כלל וכיומא אריכתא דמי. ומכל מקום כיון דיש אומרים (עיין סי' י"ח) שכסות יום פטורה מציצית אם רוצה להתלבש בה בלילה וא"כ הרי עבר זמן פטור לבגד זה והוי הפסק אף שהוא מלובש בהציצית כל הלילה מכל מקום כיון שהוא פטור מציצית בעת ההיא הרי זה דומה כמו שלא היו עליו הציצית כלל כל הלילה וצריך לחזור ולברך עליהן כשיגיע זמן חיובם בבקר לכן כדי לצאת לדברי הכל טוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו:

כח אסור להתכסות בבגד שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית ואם לובשו עובר על מצות עשה שהרי ביטל מצות ציצית:

כט מי שהיה מתפלל תפלת שמנה עשרה ונפל טליתו מעליו והניחו אחרים עליו את הטלית כשיסיים את תפילתו ימשמש בציצית ויברך:

ל הישן ביום טוב שלא יסיר מעליו הטלית קטן לגמרי רק שיתכסה בו בעת השינה וכשלובשו אח"כ א"צ ברכה כיון שלא הסיר ממנו לגמרי:

א כתוב אחד אומר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת שאין צריך לומר הכנף שהרי כבר נאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ומה תלמוד לומר הכנף ללמדך שתהא הציצית נעשית ממין הכנף דוקא ואם [ה]טלית של משי צריך לעשות הציצית של משי וכתוב אחד אומר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך על ארבע וגו' משמע שהציצית נעשית מהצמר או [מ]הפשתים דוקא הא כיצד ציצית של צמר או של פשתים פוטרין בין בטלית של צמר או פשתים בין בטלית של שאר מינים ועל זה נאמר צמר ופשתים [גדילים] תעשה לך אבל ציצית של שאר מינים אין פוטרין אלא בטלית העשוי ממין הציצית כגון ציצית של משי בטלית של משי ושל קנבוס בטלית של קנבוס:

*

ב אע"פ שפתיל תכלת האמור בתורה הוא צמר שצבוע בצבע תכלת מכל מקום מטילין אותו אפילו בטלית של פשתן מן התורה מפני שכלאים הותרה בציצית אבל חכמים אסרו בטלית של פשתן גזירה שמא יטילו ג"כ בכסות לילה ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה ואפילו ציצית של פשתים אסור בטלית של פשתן גזירה שמא יטיל בה ג"כ תכלת לפיכך אין לעשות כלל טלית של פשתן כיון שהיא פטורה מן הציצית לגמרי במה דברים אמורים בזמן שהיה התכלת מצוי אבל בזמן הזה כיון שאין תכלת מצוי שלא שייך למגזר שמא יטיל תכלת בטלית של פשתן לכן אם אי אפשר לו רק בטלית של פשתן יש להתיר להטיל בו ציצית של פשתים ומותר ג"כ לברך עליו ואם ירצה יעשה כנפות של עור ויטיל בו ציצית של צמר עיין בי"ד סי' ש' ס"ה:

ג ונכון ליזהר שלא להטיל ציצית של פשתים אפילו בבגד של כל שאר המינים גזירה שמא יטיל גם כן בבגד של צמר אבל אם אי אפשר לו רק בציצית של פשתים מותר כמו שנתבאר בטלית של פשתן:

ד יש אומרים שאין ציצית של צמר ופשתים פוטרין בבגדים של שאר מינים אלא א"כ יהיו הציצית צמר ופשתים יחדיו דהיינו ב' חוטין תכלת וב' חוטין פשתים שנאמר צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך אבל ציצית של צמר לבד או של פשתים לבד אין פוטרין אלא במינן ואף על פי שאין המנהג כן שהרי מטילין ציצית של צמר בטלית של משי מכל מקום כל ירא שמים יחמיר לעצמו לעשות ציצית של משי בטלית של משי וכן בשאר כל המינים. ומפני שיש אומרים שכל בגד שאינו מצמר ופשתים אינו חייב בציצית כלל מן התורה אלא מדברי סופרים לכן הרוצה לקיים מצוה זו מן המובחר יזהר שיהיה לו טלית גדול וטלית קטן של צמר לבן ויטיל בהם ציצית של צמר לבן ובזה מקיים מצות ציצית בלי שום פקפוק:

*

ה טלית שהשתי שלה של צמר והערב של משי או שאר מינים וכן להיפוך אין תקנה לטלית זו לדברי האומרים דציצית של צמר אינן פוטרים בבגדים של שאר מינים שהרי אינו יכול להטיל בה ציצית של צמר מפני שמעורב בה שאר מינים ולא ציצית של שאר מינים שהרי צמר מעורב בה לכן כל ירא שמים לא יתלבש כלל בבגד כזה. ואותן שנוהגין להטיל ציצית של צמר בטלית של משי יטילו ג"כ בטלית זו ציצית של צמר ומכל מקום נכון הדבר שלא יברך על טלית שיש בה תערובות חוטי משי אם ציציותיה הן של צמר וכל שכן אם כולה של משי או מינים אחרים והציצית הן של צמר רק שיברך על טלית אחרת ויפטר גם את זו אבל אם הציצית הם ממין הטלית כגון של משי לטלית של משי ושל קנבוס לטלית של קנבוס יכול לברך עליו:

ו וכל זה בטלית שיש בו תערובות חוטי צמר עם חוטי שאר מינים אבל צמר שלא נטווה שנתערב עם משי או שאר מינים שלא נטוו ועשה מהם טלית אם הרוב של צמר יעשה ציצית של צמר ואם הרוב של שאר מינים יכולים לעשות ציצית של שאר מינים מחצה על מחצה יעשה ציצית של צמר מפני שהן פוטרין בכל הבגדים אפילו של שאר מינים ולדברי האומרים דאין ציצית של צמר פוטרין בשאר מינים אין לטלית זו תקנה לכן כל ירא שמים לא יתלבש בטלית כזו:

ז אין לעשות כל הד' ציצית אלא ממין אחד כגון טלית של משי לא יטיל בה קצת הציצית של צמר וקצתם ממשי מפני שאפשר שלא אמרה תורה שציצית של צמר או פשתים פוטרין בכל המינים אלא כשעושה כל הציצית מהם אבל קצת ציצית ממין הטלית וקצת מצמר או פשתים שמא לא צותה התורה והרי זה ספק פסול מן התורה:

*

ח בכל התורה לא נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים בלבד אבל של עזים נקרא נוצה ושל גמלים ושל ארנבים אע"פ שהם נקראים צמר מכל מקום אין נקרא צמר סתם אלא בשם לווי צמר גמלים צמר ארנבים לפיכך ציצית הנעשה מהם אינן פוטרין את הטלית אלא א"כ הטלית הוא ממין הציצית כדין ציצית הנעשים משאר מינים שהרי גבי ציצית כתיב בתורה צמר סתם צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך:

ט יש אומרים כיון שלמדנו מן התורה שצריך לעשות הציצית ממין הכנף א"כ צריך שיהיה ג"כ צבעם ממין צבע הכנף כגון אם הטלית אדומה מטילין לה ציצית אדומים ואם היא ירוקה מטילין לה ציצית ירוקים. ויש אומרים שלא הקפידה תורה אלא על ממשות הציצית שיהיה ממין ממשות הטלית אבל הצבע לא הקפידה תורה כלל שיהא דוקא ממין צבע הטלית וכן הלכה וכן נוהגין באלו הארצות לעשות ציצית לבנים אפילו בבגדים צבועים ומשום שאמרו חז"ל שנתעטף הקב"ה כש"ץ וכתיב לבושיה כתלג חיוור ראוי לכל מדקדק במעשיו לעשות ג"כ הטלית קטן וגדול לבנים כדי שיהיה יוצא לדברי הכל כשיעשה הציצית לבנים:

סימן ט איזה בגדים חייבים בציצית ואיזה פטורים מציצית:

א טלית שאין לה ד' כנפות פטורה מן הציצית שנאמר על ארבע כנפות כסותך יש לה יותר מד' כנפות חייבת שנאמר אשר תכסה בה והאי קרא יתירה הוא אלא לרבות בעלת ה' כנפות או יותר שחייבת ומה ראית לרבות בעלת

ה׳ ולמעט בעלת ג׳ מרבה אני בעלת ה׳ שיש בכלל ה׳ ד׳ ומוציא אני בעלת ג׳ שאין בכלל ג׳ ד׳:

ב והואיל ולא נתרבו בעלת ה׳ כנפות או יותר אלא מחמת שיש בהם ד׳ כנפות מכאן אתה למד שבעלת ה׳ כנפות או יותר א״צ להטיל ציצית לכל כנפות הטלית אלא לד׳ [מהם] בלבד ואם עבר והטיל לחמש כנפות עבר על בל תוסיף:

ג כשהוא מטיל לבעלת ה׳ או יותר יטיל בד׳ כנפות המרוחקות זו מזו יותר משום שנאמר על ד׳ כנפות והמרוחקות זו מזו [הן יותר] ניכרים שהן כנפות:

*

ד טלית שהיה לה ד׳ כנפות וחתך קרן אחד באלכסון ועשהו ב׳ כנפות הרי נעשית בעלת ה׳ כנפות ונשארה בחיובה וה״ה אם חתך ב׳ קרנות באלכסון הרי נעשית בעלת ו׳ כנפות:

ה אע״פ שהלכה שבעלת ה׳ כנפות או יותר חייבת מכל מקום טוב ליזהר לכתחלה שלא לעשות בשום בגד יותר מד׳ כנפות מפני שיש חולקין ופוטרין אותו מן הציצית:

ו מי שהגביה כנפות טליתו ותפר הכפלים עד שנראה כאלו הכנפות מקוצעות בעיגול ולא נשאר שם כנף אעפ״כ לא נפטרה מציצית דכל כמה שלא חתכם לגמרי מן הטלית מכלל דעדיין הוא צריך להם וסופם לחזור לתחלתם ועדיין הם נחשבים מכלל הטלית והרי יש לה ד׳ כנפות וחייב להטיל ציצית על מקום כנף הראשון אע״פ שהוא עכשיו תפור לבגד כיון שסופו לחזור לתחילתו ואם לא כפל הכנפות בעיגול רק כפלם בענין שנשאר עדיין שם קרן על מקום הכפל מטיל הציצית על מקום הכפל כיון שיש בה תואר כנף:

ז מלבושים של עור פטורים מן הציצית שנאמר על כנפי בגדיהם ואין נקרא בגד אלא שנארג:

ח היה רוב הטלית מן העור ומיעוטה מן הבגד אף על פי שכנפיה הם ג״כ מהבגד פטורה. אבל אם רובה מן הבגד ומיעוטה מן העור אע״פ שכנפיה הם ג״כ מן העור חייבת לפי שהכל הולך אחר עיקר הבגד שנאמר אשר תכסה בה משמע שחיוב ציצית תלוי באותו חלק מהבגד המכסה את עיקר הגוף:

ט אם הטלית של עור ובגד תפור תחתיה פטורה אבל אם היא של בגד ועור תפור תחתיה חייבת לפי שהתחתון טפל לעיקר הבגד:

סימן י דיני כנפות הטלית:

׳תורה אור׳ פרשת תרומה – הפרשה החסידית

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה[1]

״שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה״ (שִׁיר הַשִּׁירִים א, א):

לְהָבִין עִנְיָן ״קַבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה״[2]:

דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל (רֵישׁ פֶּרֶק ב׳ דִּבְרָכוֹת (יג, א)): ״הַשְׁמַע לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ״. פֵּירוּשׁ: כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת ״אַתָּה״[3], וְאָמְרוּ: שֶׁאֵין חִיּוּב לְאָדָם בַּתְּפִלָּה רַק שֶׁיִּשְׁמַע וְיִתְבּוֹנֵן מַה שֶּׁ״אַתָּה״ – הוּא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מוֹצִ[י]א מִפִּיו – פֵּירוּשׁ: חִיּוּתוֹ וְנִשְׁמָתוֹ.

״יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ״ (האֲזִינוּ לב, ט). וְכָל יִשְׂרָאֵל – אֶחָד מְעוֹרָב[4] בַּחֲבֵרוֹ, מַה שֶּׁחָסֵר לָזֶה נִמְצָא בַּחֲבֵרוֹ. וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ כּוּלָּם כְּאֶחָד הֵם קוֹמָה שְׁלֵימָה[5] כַּיָּדוּעַ. וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר יִתְפָּרֵד אֶחָד מֵחֲבֵרוֹ בְּאֵיזוֹ פֵּירוּד, שֶׁמְּנַתֵּקֶת לְבָבוֹ וּרְצוֹנוֹ מִמָּנּוּ מֵאֶחָד הַדְּבָרִים וְהָעִנְיָנִים וְהַמִּדּוֹת שֶׁלּוֹ, אוֹ מִשִּׂכְלוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בְּמִילֵי דִּשְׁמַיָּא, בְּתוֹרָה וּבְתְפִלָּה, וְכַאֲשֶׁר כֵּן בִּלְבָבוֹ, אָז הוּא מְחַסֵּר בִּמְזִימוֹת לִבּוֹ[6] אֵבֶר אֶחָד, וְנִמְצָא שֶׁ״אֵין שְׁמוֹ שָׁלֵם״[7].

וְעַל כֵּן הֶחָרֵד לִדְבַר ה׳, מְאֹד מְאֹד יִזְדַּהֵר בָּזֶה. וְלָכֵן כְּשֶׁיִּתְפַּלֵּל הָאָדָם יִגְמוֹר בִּלְבּוֹ, שֶׁלֹּא הַגּוּף, פֵּירוּשׁ: נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית הַמִּתְהַוֶּה – הִיא הַמִּתְפַּלֵּל, רַק נֶפֶשׁ ״חֵלֶק אֱלוֹהַּ

---

1. (חֶלְקוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַמֵּאֲמָר עַד ״וְהַמְּבִין יָבִין״ הוּא כִּנְרָאֶה מִתְּקוּפַת לִיאֶזְנָא. חֶלְקוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמֵּאֲמָר מְיוּסָּד עַל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״הִתְהַלְּלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּהֶמְשֵׁךְ לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל ״הוֹדוּ לַה׳ קְרָאוּ בִשְׁמוֹ״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיְחִי תקס״א בְּפִטֶרְבּוּרְג (נִדְפַּס גַּם בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים ״אַתְּהַלֵּךְ לִיאֶזְנָא״ בְּשִׁינּוּיִים), וּבְסִיּוּמוֹ: ״וּמִכָּל זֶה יוּבָן עִנְיָן שִׁיר הַשִּׁירִים״, וְהוּא לִכְאוֹרָה חֶלְקוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַמֵּאֲמָר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״שִׁיר הַשִּׁירִים״).

2. (לְשׁוֹן חַז״ל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת).

3. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב׳ [מִשְׁפָּטִים] (ק״ד, א׳). וְרֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּגַשׁ. וְרֵישׁ פָּרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה.

4. (עַל פִּי מַאֲמָר חַז״ל שְׁבוּעוֹת לט, א: ״יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה״. רְאֵה גַּם מְקוֹמוֹת שֶׁנִּסְמְנוּ בְּהֶעָרָה הַבָּאָה).

5. (רְאֵה שְׁמוֹת רַבָּה תִּשָּׂא פָּרָשָׁה מא, ג. טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים. לִקּוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים מד, א. בְּהַעֲלוֹתְךָ עַל הַפָּסוּק ״עַד יִרְכָּה עַד פִּרְכָה״ לב, ב־ג. סֵפֶר הַמִּצְוֹת לְהַצֶּמַח צֶדֶק מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כג עַמּוּד 7. חֵלֶק ל עַמּוּד 218. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

6. (מְזִמּוֹת לִבּוֹ: יִרְמְיָה: כג, כ. ל, כד. **מְזִימּוֹת** – מַחֲשָׁבוֹת. רַשׁ״י וּמְצוּדַת צִיּוֹן).

7. (לְשׁוֹן חַז״ל תַּנְחוּמָא סוֹף פָּרָשַׁת תֵּצֵא. רַשׁ״י סוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח).

מִמָּעֵל" (אִיּוֹב לא, ב) – הִיא הַמִּתְפַּלֵּל, וְהִיא מְדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי הַתְּפִלָּה וְכָל הָעִנְיָנִים הַנֶּאֱמָר בָּהּ. וְהִיא לֹא יַעֲשֶׂה דָּבָר כִּי אִם יַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ אֶל הָרִנָּה וְהַתְּפִלָּה אֲשֶׁר מְזֻמֶּרֶת **וּמְשֻׁבַּחַת.**

וְכַאֲשֶׁר יִגְמֹר בְּלִבּוֹ כֵּן, וְיַעֲשֶׂה כֵּן, זֹאת הָעֲבוֹדָה נִקְרָא "קַבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה". פֵּירוּשׁ: שֶׁעֲבוֹדַת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַנֶּנֶת וּמִתְנַפֶּלֶת לִפְנֵי ה' נִקְרָא "פְּנֵי הַשְׁכִינָה". וְעִנְיָן שְׁמִיעַת הָאָדָם רִנָּתָהּ וּתְפִלָּה נִקְרָא "**קַבָּלַת** פְּנֵי הַשְׁכִינָה", כִּכְלִי הַמְקַבֵּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ. פֵּירוּשׁ: שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְבוּשׁ לָהּ. וְיֵשׁ כְּלִי רַע אֲשֶׁר לֹא יוּכָל לְקַבֵּל הַטּוֹב שֶׁבָּהּ – וְתִפְלֶטְנוּ.

דְּהַיְינוּ, שֶׁלֹּא יוּכָל לִכְפּוֹף אָזְנָיו וּלְבָבוֹ לְהָבִין דִּבְרֵי הַתְּפִלָּה וְהָעֲבוֹדָה, זֶה נִקְרָא "אֵין זוֹכִין לְהַקְבִּיל פְּנֵי הַשְׁכִינָה", שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הַיֵּצֶר וְתַחְבּוּלוֹתָיו לִדְחוֹתוֹ וּלְהָסִירוֹ מֵאַחֲרֵי ה'[8], לְבִלְתִּי יִשְׁמַע בְּאָזְנָיו, וּבִלְבָבוֹ יָבִין וְשָׁב וְרָפָא לוֹ[9].

וְזֶהוּ "**שִׁיר הַשִּׁירִים**", פֵּירוּשׁ: "הַשִּׁירִים" הוּא פְּרָטִית יִשְׂרָאֵל, כָּל אֶחָד מוּבְדָּל מֵחֲבֵירוֹ, וְ"שִׁיר־הַשִּׁירִים" הוּא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל. וְהַמֵּבִין יָבִין.

וְזֶהוּ "**הִתְהַלְּלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ**" (תְּהִלִּים קה, ג. דִּבְרֵי הַיָּמִים א' טז, י):

דְּלִבְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן לְשׁוֹן "הִתְהַלְּלוּ", שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִפְעָל, כְּמוֹ 'נִשְׁבָּע' וְ'נֶאֱכָל', דְּמַשְׁמַע שֶׁבָּהֶן נִמְשָׁךְ בְּחִינַת תְּהִלָּה, וַהֲרֵי אַדְּרַבָּה הֵם מְהַלְּלִים אֶת ה' וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: "**הַלְּלוּ** אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ", וּמַהוּ לְשׁוֹן "הִתְהַלְּלוּ"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב (תְּהִלִּים נא, יז): "אֲד' שְׂפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ". וּבֵיאוּר פָּסוּק זֶה יוּבָן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל:

הִנֵּה כְּשֶׁאָדָם מִתְפַּלֵּל, בְּרוֹב הָעִתִּים צָרִיךְ לִיגִיעָה רַבָּה בְּהִתְבּוֹנְנוּת עַד שֶׁיִּתְפְּעֵל בַּלֵּב, וְלִפְעָמִים אֵין צָרִיךְ לִיגִיעָה כְּלָל, רַק מִיָּד שֶׁתִּתְעַלֶּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אַחְדוּת ה' וּגְדוּלָּתוֹ, תִּמָּשֵׁךְ הַלֵּב מֵאֵלֶיהָ בְּהִתְפַּעֲלוּת, מִבְּלִי שֶׁיֵּדַע מִי הוּא הַמּוֹשְׁכָהּ בְּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה רַבָּה, וּכְפֶלֶא יַחֲשֹׁב בְּעֵינָיו, מֵהֵיכָן בָּאָה לוֹ הַכִּוּוּנָה בִּרְעוּתָא־דְּלִבָּא מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא כו'?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים ל, יג): "לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד **וְלֹא יִדֹּם**", וּכְתִיב (תְּהִלִּים פג, ב): "אֱלֹקִים **אַל דֳּמִי** לָךְ". וּפֵירֵשׁ בַּזּוֹהַר[10], דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת מַלְכוּת שֶׁמְּזַמֶּרֶת תָּמִיד, "נְהוֹרָא תַּתָּאָה קָרֵי תְּדִיר לִנְהוֹרָא עִילָּאָה וְלָא שָׁכִיךְ כו'"[11].

וְזֶהוּ "**וַאֲנִי** תְּפִלָּה" (תְּהִלִּים קט, ד): "אֲנִי" הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת, הִיא בְּחִינַת "תְּפִלָּה" כו'. וּבְחִינַת מַלְכוּת כְּלוּלָה מֵעֲשָׂר סְפִירוֹת – חַבַ"ד וּמִדּוֹת וְדִבּוּר. וּבְחִינַת הַדִּבּוּר – מִמֶּנּוּ נִמְשְׁכוּ "עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת"[12] הַמְּלוּבָּשִׁים בָּעוֹלָמוֹת, וּבִפְרָט בִּנְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים כו', שֶׁמְּקַבְּלִים שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הֶעְלֵם כָּל כַּךְ כו'.

וְהִנֵּה, כְּשֵׁשׁ גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בִּתְהִלָּה זוֹ שֶׁל מִדַּת מַלְכוּת – הַיְינוּ שֶׁהַגִּילּוּי בְּחַבַ"ד וּמִדּוֹת עַד גַּם בִּבְחִינַת הַדִּבּוּר שֶׁבְּמַלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כו'", "אַל דֳּמִי לָךְ כו'".

וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן: כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּרְעוּתָא־דְּלִבָּא וְגִילּוּי תְּשׁוּקַת הַלֵּב, שֶׁאָז הַדִּבּוּרִים יוֹצְאִים מֵעוּמְקָא־דְּלִבָּא וְרִשְׁפֵּי־אֵשׁ, וְדָבָר הַיּוֹצֵא מִן הַלֵּב נִכְנָס לְלֵב הַשּׁוֹמֵעַ[13] עַד שֶׁהוּא גַּם כֵּן מִתְפָּעֵל מִזֶּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם הַדִּבּוּר בְּקָרִירוּת כו'.

וּכְמוֹ כֵּן יוּבָן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה בְּעִנְיָן "וַאֲנִי תְּפִלָּה":

דִּבְחִינַת מַלְכוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת חַבַ"ד וּמִדּוֹת שֶׁבְּמַלְכוּת, עַד גַּם בְּחִינַת הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת, כֹּחַ הַפּוֹעֵל שֶׁבַּנִּפְעָלִים – נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים, מְאִירִים בִּבְחִינַת גִּילּוּי אֲלָקוּת, דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב כו'[14], עַד שֶׁמֵּאִיר בְּחִינָה זוֹ גַּם בַּנְּשָׁמוֹת שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁנִּמְשָׁכִים מֵאֲלֵיהֶן לְהִתְפַּעֵל וּלְהִתְלַהֵב לִבּוֹ לַה' בְּלִי יְגִיעָה. וְזֶהוּ בְּחִינַת אַהֲבָה וְיִרְאָה הַנִּמְשָׁכִים מִלְּמַעְלָה, "עֲבוֹדַת **מַתָּנָה** אֶתֵּן כו'" (קֹרַח יח, ז).

מַה שֶּׁאֵין כֵּן לִפְעָמִים כְּשֶׁאֵין נִמְשָׁךְ בְּחִינַת דִּבּוּר הָעֶלְיוֹן בִּבְחִינַת גִּילּוּי לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "נֶאֱלַמְתִּי **דּוּמִיָּה**" (תְּהִלִּים לט, ג), "בְּרָחֵל לִפְנֵי גֹּזְזֶיהָ **נֶאֱלָמָה**" (יְשַׁעְיָה נג, ז), וְגַם מֵחֲמַת גַּשְׁמִיּוּת וְחוּמְרִיּוּת הָאָדָם, שֶׁאֵין לוֹ כְּלִי לְקַבֵּל גִּילּוּי זֶה.

---

8. (עַל פִּי שְׁמוּאֵל א' יב, כ: "אַל תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה'").

9. (עַל פִּי יְשַׁעְיָה ו, י: "וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ").

10. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קמ, א. זֹהַר חֵלֶק א וַיִּשְׁלַח קעח, ב. לֶךְ לְךָ עז, ב. פִּנְחָס ב).

11. (הָאוֹר הַתַּחְתּוֹן קוֹרֵא תָּמִיד לָאוֹר הָעֶלְיוֹן וְאֵינוֹ נָח).

12. (אָבוֹת ה, א: "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם").

13. (סֵפֶר הַיָּשָׁר לְרַבֵּינוּ תָּם שַׁעַר יג. הוּבָא בַּשֵּׁל"ה שַׁעַר הָאוֹתִיּוֹת אוֹת כ עַמּוּד סט, א. שִׁירַת יִשְׂרָאֵל לְרַבִּי מֹשֶׁה בֶּן עֶזְרָא – יְרוּשָׁלַיִם תשכ"ז עַמּוּד קנו).

14. (נִכְנָסִים אֶל הַלֵּב).

דְּהַיְינוּ, כִּי בְּדֵי לְקַבֵּל דְּחִילוּ וּרְחִימוּ הַבָּאִים מִלְּמַעְלָה, הוּא עַל יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר תְּחִלָּה אַהֲבָה וְיִרְאָה בְּנַפְשׁוֹ. וְזֶהוּ עִנְיָן "אַד' שִׁפְתַי תִּפְתָּח": בְּחִינַת שֵׁם אַד', שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת[15], הוּא הַפּוֹתֵחַ שִׂפְתֵי הָאָדָם הַמִּתְפַּלֵּל.

"**וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ**" (תְּהִלִּים נא, יז): לְשׁוֹן "יַגִּיד" הוּא הַמְשָׁכָה[16]. כִּמְשַׁל הַמּוֹשֵׁךְ מַיִם מִגְּבוֹהַּ לְנָמוֹךְ, שֶׁהַמַּיִם הוֹלְכִים מֵאֵלֵיהֶם, וְרַק שֶׁהָאָדָם גָּרַם בְּהַטּוֹתוֹ כְּלִי הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים – כְּמוֹ כֵן, הַתְּהִלָּה וְהַשֶּׁבַח שֶׁהַנִּשְׁמָה מְשַׁבַּחַת אֵינָהּ מִצַּד הַשָּׂגַת הַנִּשְׁמָה עַצְמָהּ, שֶׁהִיא הִמְשִׁיכָה דְּבַר מַה, רַק הַתְּהִלָּה הִיא "תְּהִלָּתֶךָ" הָעַצְמִי מִמִּדַּת מַלְכוּת, "וּפִי" אֵינוֹ אֶלָּא הַמַּגִּיד וּמַמְשִׁיךְ בִּבְחִינַת גְּרָם בְּעֶלְמָא. וְהַיְינוּ שֶׁהַפֶּה שֶׁבָּאָדָם הִיא כְּלִי לְהַשְׁרָאַת דִּבּוּר הָעֶלְיוֹן כו'.

15. (רְאֵה זֹהַר וַיִּקְרָא יא, א).

16. (כְּמוֹ "נָהָר דִּי נוּר נָגֵד וְנָפֵק גו'" (דָּנִיֵּאל ז, י) – "נָהָר שֶׁל אֵשׁ מוֹשֵׁךְ וְיוֹצֵא". רַשִׁ"י. רְאֵה גַּם לְקַמָּן מא, א).

17. (רְאֵה דִּבְרֵי הַיָּמִים א טו, א. ג. כא. טז, א).

וְזֶהוּ עִנְיָן "**הִתְהַלְּלוּ** בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ" – לְשׁוֹן **נִפְעַל**, וְלֹא נֶאֱמַר "הַלְּלוּ": דְּהַיְינוּ, כְּשֵׁשׁ בְּחִינַת גִּילוּי מִלְּמַעְלָה, אָז אוֹמֵר לַנְּשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים, שֶׁתְּהַלָּתָם וְשִׁבְחָם בְּהַשָּׂגוֹת שֶׁלָּהֶם בֶּאֱלֹקִים חַיִּים – שֶׁאֵין הַתְּהִלָּה שֶׁלָּהֶם לְשֶׁיֵּאָמֵר "הַלְּלוּ", רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ לָהֶם בְּחִינַת תְּהִלָּה זוֹ מִלְּמַעְלָה, וּפִיהֶם יַגִּיד תְּהִלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּמְשָׁךְ בָּהֶם מִלְּמַעְלָה.

(וְלָכֵן נֶאֱמַר זֶה הַפָּסוּק "הִתְהַלְּלוּ" כְּשֶׁהֵבִיאוּ אֶת הָאָרוֹן לִירוּשָׁלַיִם[17], שֶׁאָז עַל יְדֵי גִּילוּי אֱלֹקוּת שֶׁבָּאָרוֹן, שֶׁהִיא בְּחִינַת "נוֹרָא תְּהִלֹּת" (בְּשַׁלַּח טו, יא), נוֹרָא אוֹתִיּוֹת אָרוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר "הַדְּרַת מֶלֶךְ" סִימָן ע"ז, עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ בָּהֶם גִּילוּי בְּחִינַת תְּהִלָּה, לִהְיוֹת "הִתְהַלְּלוּ כו'")[18].

וּמִכָּל זֶה יוּבָן עִנְיָן "שִׁיר הַשִּׁירִים", וְכַנַּ"ל.:

18. (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק א', דַּף קכ"ג, סוֹף עַמּוּד א', עַל פָּסוּק "וַיְשַׁרְנָה הַפָּרוֹת". וְשָׁם: "מַאי 'וַיְשַׁרְנָה'? דְּהָווּ אָמְרֵי שִׁירְתָא חַדְתָּא. וּמַאי שִׁירָה אָמְרוּ? 'מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה' (תְּהִלִּים צח, א)". חֵלֶק ב', דַּף קל"ח עַמּוּד א').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(כח) **ולהבין** זה בתוס' ביאור הנה אנו מוצאי' דבר פלא ביותר שיוכל להיות בחי' גילוי אור האלקי' דאצי' ממש בנבראים בע"ג ותכלית גם למטה מטה בסוף העשי' סוף כל ההשתלשלו' אשר שם הוא תכלית ההסתר והצמצום עד אשר יוכל להיות בחי' פירוד גמור דבחי' רע דנוגה כמו ע' שרים דעשי' שיודעים רבוני ומתכווני למרוד כו' לומר כחי ועוצם ידי כו' מפני ששם בא האור האלקי בתכלי' ההסתר והצמצום דהיינו בכמה לבושים והעלמות העל' תוך העל' והוא ע"י ריבוי המסכים ביותר כידוע דבין אצילות לבריאה מסך מפסיק וכן מבריאה ליצירה ומיצירה לעשי' כו' כמ"ש שמעתי מאחורי הפרגוד כו' ואנו אומרים המבדיל בין קודש לחול כו' שמבדיל הבדלה זו שבין עול' לעול' הנה בכל עולם בפ"ע יש הבדלה בין סט' דקדושה האלקי' ובין סטרא דקליפ' שמקבלים רק מבחי' אחורי' דשם אלקי' דקדושה ונק' אלקי' אחרי' כו' כידוע ואנו מוצאין בכמה מקומו' שיוכל להיות ירידת אור האלקי' דהוי"ה אלקי' דאצי' גם בחושך והסתר דקליפה דעשי' כמו ויאמר ה' אלקי' אל הנחש כו' וכן ויאמר ה' אל בלעם כו' וידוע דנחש ובלעם הן מבחי' תוקף הקליפה הקשה בחי' כתרין דמסאבותא כו' בחי' כחב"ד דקליפה אך מפני שבאמת אין בחי' מסתיר לפניו ית' משום דכל המסכים וההעלמות וריבוי הצמצומים כו' הכל ממנו שנאמר אתה אל מסתתר והוא ע"י בחי' שם אלקים שיורד ומתלבש בריבוי לבושי' ומסכי' ביותר אבל קמי עצמותו אין הסתר כלל וכלל וכמ"ש גם חושך לא יחשיך כו' כחשיכה כאורה כו' וכל זה מפני שבחי' שם הוי"ה דז"א דאצילו' הנה הוא בא בצמצום דחקיקות אותיו' דאלקי' ובחי' אלקי' זה מסתתר בבחי' דבר נבדל דבי"ע בכמה לבושין שוני' כו' אבל בהסיר הלבושים וההעלמות הללו ממילא נגלה כבוד הוי"ה דאצי' גם בסוף העשי' וכמו לעתיד דכתיב וראו כל בשר לפי שנגל' כבוד ה' גם על הגוי' כמ"ש ובאו במערות צורי' מפני פחד ה' כו' בבחי' ביטול אמיתי מכל וכל לפי שלעתיד אמרו שהקב"ה יוציא חמה מנרתקה שזהו מ"ש שמש ומגן הוי"ה אלקי' שיוסר בחי' הנרתק וההסתר דשם אלקי' מעל שם הוי"ה אז ממילא נגלה כבוד הוי"ה כו' וד"ל. וכה"ג מצינו במ"ב מסעות שהלכו בני ישראל במדבר שהי' בחי' גילוי

שכינה וארון ועניני כבוד ענן הוי"ה יומם ועמוד אש
כו' במדבר העמים נחש שרף ועקרב ג' קליפות הטמאו'
לגמרי כו' וכן בכל גלות מצינו שאמרו רז"ל גלו לאדום
שכינה עמהם כו' אפי' בתוך טומאות' מטעם הנ"ל
וד"ל. והנה גם בירידות והשתלשלות אור האלקי בסט'
דקדושה מעילה לעילה מאצילו' לבי"ע אנו מוצאים
שיוכל להיות בחי' דילוג המדריגה שלא לפי ערך
קבלת המקבלים כלל וכלל דהנה כמו הנשמות בג"ע
שנהנין מזיו כו' ה"ז בא בבחי' מדריגה מבחי' בינה
שבמל' דאצי' שמסתתר כו' וכמ"ש בזוהר דאימ'
מקננא בכורסייא כו' וזהו בחי' ג"ע העליון דבריאה
כידוע ועד"ז מבריאה ליצירה ומיצירה לעשי' כו' אבל
הנה בחי' גילוי אלקות שהי' בהיכל ק"ק דבהמ"ק שאין
שם ההארה רק בצימצום גדול מבחי' היכל ק"ק דעשי'
כידוע אשר לפי ערך ההשתלשלו' דבי"ע בג' מסכים
והעלמות כו' לא היה מהראוי להיות שם הארת אור
האלקי רק בצמצום גדול מאד ואנו מוצאים שהאי' שם
מבחי' הוי"ה דז"א דאצי' עצמו כמ"ש יראה כל זכורך
את פני הוי"ה כו' כמ"ש והיו עיני ולבי שם כו' וכך
מצינו בכל דור בלימוד ד"ת בד"א של הלכה שהוא
כמו היכל ק"ק דבהמ"ק וכמ"ש את הוי"ה האמרת כו'
וכמ"ש במ"א וד"ל (וכן במצרים שנגלה כבוד הוי"ה
בעצמו כמ"ש ועברתי כו' אני ולא מלאך כו') אך הנה
כל זה הוא מטעם ענין ובחי' הממשלה וההשתררות על
בחי' אלקי' המצמצם על שם הוי"ה שיהיה אופן
החקיקה בבחי' הגילוי מן ההעלם יותר מכפי המדה
הראשונה וזהו עיקר הממשלה לשנות מה שכבר נעשה
כנ"ל וכן מצינו להיפך שיהי' בחי' ההשתררו'
והממשלה לשנות אופן החקיקה והדמות דאותיות צלם
אלקי' מבחי' הגילוי להעלם דהיינו שיהיה בחי' הסתר
והעלם אור האלקי דאצילו' יותר מכפי המדה שכבר
נחקק בבחי' הגילוי כו' כמו עד"מ שאין המלך חפץ
בהתגלו' החותם רק לעצמו בהסתר כו' ע"ד שאמר
לבא לפומא לא גלי בקץ של משיח וכה"ג וכמו בזמן
הגלות שבחי' ההסתר יותר מדאי וכמ"ש אתה אל
מסתתר עד שאותותינו לא ראינו כו' וכמאמר רז"ל כל
שאינו בהסתר פנים אינו מהם כמ"ש ביום ההוא אסתיר
פני כו' וזה גם בא בבחי' ההשתררו' והממשלה על
בחי' אלקי' דאצי' ואנשי' מט"ט וסנד"ל דבי"ע שלא
יהי' בחי' הגילוי וההעלם רק כפי רצון עצמו' המאציל
שהוא בחי' ישראל שנק' ישראל סבא בחי' פנימיו' א"ק
וע"י כו' כמ"ש באדרא דסבא דעתיק סתי' בבחי'
סתימו דכל סתימין עד בחי' עצמו' אא"ס שמושל על
בחי' הוי"ה אלקים שבעצמו' שזהו ענין גליף גליפו
בטהירו עילאה כנ"ל וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ד) **וביאור** הדבר להבין ענין שם אלקים שהוא הכלי
המלבשת להאור רק שבקדושה כולא חד
והוי' הוא האלקים ובקליפה נעשה העלם והסתר גמור:
הנה כתיב והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש
הקדשים (שמות כ"ו ל"ג), ובגמ' דכתובות (דף ק"ה
ב') שי"ג פרוכות היו במקדש ופרש"י לצניעותא
בעלמא (כי בלילה היו דלתות סגורות כדאי' בפ"ג
דתמיד ובמדות וביום שהיו פתוחים היו פרוכות
לצניעותא וכדאי' בפ"ז דתמיד הגביה לו את הפרכת
כו') ונודע בזהר פ' שלח שכל פרטי הלשכות והעזרות
ושארי דברים שבבהמ"ק שלמטה הם מכוונים לכמו
שהוא בבהמ"ק שלמעלה בבחי' מל' דאצי' שיש שם
ג"כ הר הבית ת"ק אמה עד"מ ועזרת ישראל כו' ויש
שם ג"כ שערים ודלתות ובלילה בעת נעילת שערים
הוא ענין תרעי' דג"ע אסתימו והוא ענין מניעת הגילוי
אלקות ממלכות דאצי' לבי"ע ואע"פ שנאמר ותקם
בעוד לילה ותתן טרף לביתה (משלי ל"א ט"ו) היינו
השפעות חיצוניות כי מניעת גילוי הפנימי' הוא הגורם
התחלקות החיצוני' כמשל באדם בשעת השינה
שמסתלקים השכל והמדות אזי כח המעכל מתפשט
ביותר ולכן העיכול בשינה בטוב יותר משא"כ בעת
שהכחות פנימיי' מאירים אזי החיצוני' נכללים בהם
כנר בפני אבוקה וכנראה בעליל בטרדת המחשבה ימנע
כח הדוחה והמרעיב, וכך למעלה ענין נתינת טרף
מבירורי רפ"ח הוא בחי' חיצוני' המל' וע"ז נאמר וכל
קרבי (תלים ק"ג א') שהם המלאכים הנק' קרביים
המבררים את השפע והמובחר נמשך בעליונים
והפסולת לתחתונים וזהו דוקא בלילה מחמת שמסתלק
פנימי' הארת מדת מלכותו ית' להאיר בעולמות ותרעי'
דג"ע אסתימו ובעלות השחר חסד אל כל היום נפתחים

השערים וגילוי הפנימי' וכן למטה עוסקים העולם בצרכיהם מארי תורה בתורה ובעלי עסקים בעסקם במו"מ ואז יש פרסא לצניעותא ר"ל שיצנע האור האלקי ממדת מלכותו ית' ולא יומשך בנבראים כ"א ע"י אמצעות הפרסא כי אילו היה המשכת ההארה בהדרגה מעילה לעילה לא היה כלל התהוות מלאכים ומכש"כ גופים גשמיים כי אין ערוך בין בורא לנברא וגם לא היה ענין ההתחלקות לרבבות מדרגות שונות לזאת יש פרסא המעלמת האור ואור האצי' הבוקעה נק' אור של תולדה שאינו ערוך לעצם האור שלפני הפרסא, והיינו ענין בחי' החשמל שהוא מחיצונית אימא שנעשה מלבוש לזו"נ מצדדיהם ומתחת רגליהם הוא נעשה כמו מנעל: וביאור זה מודעת זאת ענין זו"נ שהם מדותיו ית' גדולתו וגבורתו וכו' שמהם חיות העולמות והם נמשכים מחכמתו ובינתו ית' עד"מ באדם, והנה מחיצוני' אימא שהוא בחי' אחרונה שבשכל נעשה מלבוש למדות והרי הלבוש טפל להאדם הלובשו וא"כ איך יהי' מחשמל דאי' לבוש למדות, אלא הענין כמו למטה בהשפעת שכל מרב לתלמיד קט השכל שיצטרך הרב למצוא משל שע"י אותו המשל שהוא מענינים גשמיים המושגים לתלמיד יבין התלמיד אח"כ את הנמשל בהיות כי המשל הוא דוגמת אותו הנמשל והרי הוא בחי' לבוש אליו כי בהמשל מלובש הנמשל עד שהתלמיד מבין על ידו את הנמשל וכנודע בענין החידות וא"כ המשל הוא כמו כלי שעל ידו נלקח הנמשל מה שלא הי' באפשרי זולתו, ועכ"ז אנו רואים שהחכם המופלג בלבד הוא שיכול להמשיל משלים כידוע בענין משלי שלמה וגם על ר"מ (עירובין י"ג ב') שלא עמדו חביריו על סוף דעתו אמרו משמת ר"מ בטלו מושלי משלים (סוטה מ"ט א'), לפי שבאמת צריך חכמה רבה ויתירה לכוין את המשל דהיינו שימצא כוונת המושכל העמוק בענינים זרים אשר זהו דוקא בהיותו מופלא בחכמתו ומכיר המושכל לאמתתו עד שימצאנו בכמה אופנים מה שאין זה בכח החכם שאינו מופלא כ"כ הגם שמבין את השכל כמו שהוא וא"כ גם שהמשל עצמו גרוע מהנמשל אבל שרשו נעלה יותר. כמ"כ יובן ענין החשמל המלביש לזו"נ שהם מדותיו ית' שבכדי שיאירו ויתפשטו להחיות נבראים בעלי גבול א"א שיאירו כמו שהן כי אין בכח הנבראים להכיל ולקבל הארה זו והיו מתבטלים ממציאותם לגמרי זולתי כי המאציל ית' הבבע"ג ובבע"ת המציא להן בחי' לבוש דחשמל ר"ל כח רוחני אשר בדילוג הערך מהם כפי אשר יוכלו הנבראים שאת ובו יתעלם שפע המדות הנ"ל כהלבשת הנמשל במשל ועל ידו יקבלו הנבראים שפע מדותיו ית' ממש כמו שהתלמיד משיג מקצת הנמשל אחרי עברו דרך המשל ומתגשם, וענין הלבוש דחשמל הוא בחי' צירופי אותיות העליונים שמלבישים לשפע המדות והם הכלים כמשנ"ת למעלה ואמנם באמת שרשם גבוה מאד נעלה שנמשכים מאי' שלמעלה מזו"נ כי היכולת לעצור ולצמצם השפע להתהוות בע"ג זהו דוקא מכחו ית' הבבע"ג ובבע"ת הכל יכול וכמ"ש במ"א באריכות. וזהו פי' ח"ש מ"ל מצד שרשו למעלה נק' ח"ש ל' שתיקה כי או"א תרין ריעי' וסייג לחכמה שתיקה (אבות פ"ג מי"ג) מחמת השראת אא"ס שבה שלפניו מתבטלי' הכל, ומצד ירידתו למטה נק' מ"ל ל' רוח ממללא כי הוא בחי' האותיות שעל ידם יורדת שפע המדות ומתגלית למקבלים. ואמנם היותו נק' מלבוש לגופם ולמטה נעשה כמו מנעל הענין כי באמת אין כל ההעלמים שוים וכמו בענין צירופי אותיות המשל שיש משל דק שאינו מעלים הנמשל כ"כ ויש שמעלימו יותר כמו חידה וכה"ג וכמ"כ למעלה בחי' הלבושים המעלימי' לאור ושפע מדותיו ית' יש כמה מיני לבושים זה מעלים יותר מזה ובכלל נת' למעלה דש' אלקים הוא הנק' מגן ונרתק לש' הוי' ע"י בחי' צירופי אותיות דבר מלך שלטון (קהלת ח' ד') להיות בחי' עם ונפרדים כי אין מלך בלא עם, ומ"מ בכדי שיהי' התהוות בבחי' גבול מהלך ת"ק שנה יש עוד בחי' לבוש המעלים עוד יותר ונק' מנעל שהמנעל חופה על הרגל ומסתירו אמנם הנה הגם שהמנעל והלבוש דחשמל הנ"ל הם מסתירים קצת לגילוי אור מדותיו ית' מ"מ אינן מעלימים לגמרי אלא ההארה מאירה על ידם וא"כ צמצום והעלם זה הוא לטובת המקבלים ולכן נמצא הביטול בנבראים וז"ש רז"ל מאי חשמל חיות הקודש עתים חשות עתים ממללות (חגיגה י"ג ב') ר"ל שהמלאכים המקבלים חיות מחשמל הנ"ל הם עתים חשות בבחי' הביטול הגמור ע"ד מ"ש תרפינה כנפיהן (יחזקאל א' כ"ד) והיינו בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב"ה בבחי' גילוי אלקות עליהם בהיות ההארה מאירה דרך החשמל כנ"ל, ועתים ממללות כשאין הגילוי כ"כ שאז שואגים ואומרים קדוש כו' והיינו כמשנת' בענין החשמל שנק' ח"ש ומ"ל מצד שרשו נק' ח"ש ואח"כ מ"ל ולכך גם בנבראים המקבלים מהם ימצא ג"כ כזה, (וכן יש מלאך הנק' סנדל ובל' המקרא נעל שחופה את רוב הרגל היא מדת מלכותו ית' שנאמר בה והארץ הדום רגלי (ישעי' ס"ו א') שהמלאך הזה מלבישה ודרך בו עוברת שפעה כי הוא בבחי' ביטול ואינו נפרד כלל ולכן ארז"ל (חגיגה י"ג ב') שהוא קושר כתרים לקונו מתפלותיהן של ישראל שע"ז

נאמר מה יפו פעמייך בנעלים (שה"ש ז' ב') בשעה שהיו עולים לרגל לראות פני ה' בפסח שבועות סוכות ועתה משחרב בהמ"ק הוא בג' תפלות שהיופי הזה הוא ג"כ בנעלים היא בחי' התהפכות הנפש הבהמית הנמשכת משמרי האופנים המקבלים ממלאך סנד"ל כידוע, והוא שיש כמה מסכים בין אצי' לבריאה הוא מנעל דחשמל, ויש בין בריאה ליצי' ובין יצי' לעשי' והם מט"ט וסנדל ומ"מ מכולם מאיר הארה דרך הלבוש להיות עי"ז ביטול היש: וז"ס הפרכת המבדלת בין קדש לקה"ק ויש כמה פרוכת כנ"ל זו אחר זו ומ"מ גם אחר הפרכת נק' קדש כי דרך כולם זורחת ומאירה ההארה, אמנם יש עוד מסך המעלים ומסתיר לגמרי והוא מכלל הקליפות אחר סיום השתל' דקדושה שהוא בחי' לבוש גס ועב שמונע מבלי תתפשט גילוי האלהות על ידו ור"ל אף שנמשך דרך בו חיות אלהית להחיותם ולקיימם אבל חיות זה מתעלם בו כ"כ עד שלא נגלה ונראה כלל וז"ס אל מסתתר (ישעי' מ"ה ט"ו) וכמארז"ל ע"פ מי כמכה באלים מי כמכה באלמים שגוים מרקדים בהיכלו והוא שותק (גיטין נ"ז א' ועי' יומא ס"ט ב') ור"ל שמניח להיות ההסתר כ"כ ע"י לבוש גס הנ"ל וז"ס אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם (ישעי' נ' ג') והנה הע' שרים הם מכלל הקליפות המקבלים ע"י לבוש זה שהוא מערכם ולכן הם יש גמור באמרו לי יאורי כו' (יחזקאל כ"ט ג') רק דקרו לי' אלקא דאלקיא, ואומות העולם שנפשותם נמשכות משם אומרים עזב ה' את הארץ ועושים חומר הגלגלים ליש ודבר כנ"ל וע"ז נאמר ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור (ויקרא י"א מ"ז) ואינו מערך הפרסא הנ"ל המבדלת בין קדש לקדש שגם חוצה לה נק' קדש מטעם שדרך בה זורח הארה אלקית להמקבלים משא"כ בזו המסתרת לגמרי והמקבלים ממנה הם יש גמור ונק' טמא, וז"ס הערלה כי כל הגוים ערלים (ירמי' ט' כ"ה) וכדאי' ספ"ג דנדרים (דף ל"א ב') מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעי' שהיא הגורמת בחי' היש:

מצות מילה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ומעתה יובן שייכות ענין זכות אהרן שיכנס לקה"ק ע"י זכות המילה דוקא. דהנה כתי' מי יעלה לנו השמימה, ר"ת מילה וס"ת הוי'. ולכאו' יפלא מהו מעלת מצות מילה כ"כ עד שהוי' בס"ת ומילה בר"ת. אך הענין הוא דהנה אמרז"ל על מילה שהיא בשמיני כדי שיעבור עליו שבת א', ולכאו' אם הטעם הוא רק כדי שיעבור עליו שבת א' לבד מפני מה בשמיני דוקא, שלמה להשוות כולם לזמן א', הלא הנולד ביום ועש"ק הי' יכול להיות זמן מילתו ביום א', ליום השלישי ללידתו, והי' עובר עליו ג"כ שבת א', ועכצ"ל שיש כוונה בפ"ע מה שניתן לשמונה דוקא, מלבד טעם ההשוואה. והענין דהנה הנימול ראשון לשמונה הוא יצחק, ויצחק עולה ח"פ הוי', משא"כ יעקב רק ז"פ הוי', ולכן א' יעקב ושבתי בשלום אל בית אבי, היינו בחי' שם הוי' השמיני, מדריגת יצחק אביו, ואז והי' הוי' דסדר ההשתלשלות לי לאלקי', כי יצחק הוא ל' עתיד והיינו ע"ש הצחוק שיהי' לע"ל מבחי' אלקי' הוא בחי' הצמצום וההסתר שעכשיו, והתהפכות החושך לאור, וכמ"ש אז ימלא שחוק פינו, ע' בד"ה אז ישיר ובד"ה וישרנה מענין אז כשמאיר האל"ף על הזיי"ן. ולכן אמרז"ל שלע"ל יאמרו ליצחק כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כו', והו"ע התגלות הוי' השמיני בחי' ש' הוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות.

וזהו ג"כ ענין מילה בשמיני כדי שיעבור עליו שבת א', היינו ע"ד וספרתם לכם ממחרת השבת, דעכצ"ל ממחרת הפסח, ונא' בל' שבת כי שבת היא בחי' שבת להוי', והוא כענין ז"פ הוי' שית יומין ושביעאה עלייהו ונק' קדש כמ"ש ושמרתם את השבת כי קדש היא, וממחרת השבת היא בחי' הוי' השמיני ש' הוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות. והיינו שכדי שיוכל להיות בירור הנה"ב בספה"ע צ"ל ראשית הכח והעוז ע"ז מבחי' שם הוי' שלמעלה מהשתלשלות. ולכן חגה"פ בכלל נק' ע"ש ופסח ה' על הפתח, הוא בחי' הדילוג שקול דודי הנה זה בא מדלג בבחי' דילוג שלמעלה מהשתלשלות, הוא בחי' גילוי מלך מלכי המלכים כמ"ש בד"ה מצה זו שגם מה שפנימיות אבא פנימיות עתיק מלובש בקטנות אבא דמצה כמשנ"ת שם באריכות, ולכן נק' שבת הוא בחי' מוחין דאבא, וממחרת שבת זה צריכים לספור ספה"ע הוא בירור

נה"ב. ועד"ז יובן ענין מילה בשמיני הוא ג"כ כדי שיעבור עליו שבת א' ע"ד ממחרת השבת בחי' שם הוי' דלעילא בחי' הוי' השמיני דיצחק. ולכן בחי' מי יעלה לנו השמימה מילה בר"ת וש' הוי' שבסדר השתלשלות הוי' ל' מהוה הוא בס"ת, להיות כי מילה בשמיני הוא כענין ח' הוי' דיצחק שזהו מעין הגילוי דלע"ל. וזהו שלימות המשיח יהי' הכינור של ח' נימין, כי כינור של בהמק"ד הי' של ז' נימין ושל ימוהמ"ש יהי' של שמונה נימין. כי ענין הכינור הוא בחי' ך"ו נר כמ"ש מזה במ"א, ך"ו הוא מספר ש' הוי' ונר הוא בחי' נר ה' נשמת אדם הנ"ל, והכינור דבהמק"ד שהי' של ז' נימין זהו כענין יעקב ז"פ הוי', ושל ח' נימין זהו כמו יצחק ח"פ הוי'. וזהו ג"כ כענין שמונה בגדים דכה"ג שהם ג"כ בזכות מילה שלשמונה ימים, שהבגדי' הם הלבושי' לאור אה"ר שנמשכה ע"י הכה"ג מבחי' אור א"ס שלמעלה מהשתלשלות. ויש בבחי' לבושי' אלו כמה מדריגות כמ"ש במ"א מענין בגדי כהונה שעשה משה, וחכמי לב, וכל ישראל, כמו"כ יש בחי' ח' רברבי וח' בינוני וח' זעירא. ולכן על חכלילי שהוא ח' רבתי מתרגם הת"י מה יאין עיינין דמלכא משיחא, הוא בחי' שמונה בגדים שעשה משה לאהרן כה"ג. ועפ"ז יובן ג"כ מה שזכות המילה היתה נכנסת עמו, כי ע"י העברת הערלה היא המסך המבדיל, עי"ז נמשך להיות העברת הפרוכת המבדיל בין קדש לקדהק"ד כי פתחי לי כחודה של מחט ואני אפתח לך כפתחו של אולם, וכמשל המבואר בהרמב"ן בהקדמת איוב מהעתקת הצל למטה טפח, הובא בסש"ב.

בס"ד. ש"פ אחרי, ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

פתיחת המאמר

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו[1], - פסוק זה מדבר על אברהם אבינו, שעמד מתחת העץ ליד אורחיו המלאכים ושימש אותם כדי שיאכלו.

ואיתא (ומובא) **בגמרא** קדושין דף ל"**ב עמוד ב** בקשר לפסוק זה: **מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין במשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה כו'**, נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו (כיון שלא רצה שרבן גמליאל ישמש), נתנו לר' יהושע וקיבלו, **אמר רבי אליעזר לרבי יהושע מה לך יהושע שאנחנו יושבים ורבן גמליאל עומד, והשיב לו** שמצאנו גדול ממנו ששימש, והוא **ממה שכתוב גבי אברהם אבינו עליו השלום** כשאירח את המלאכים, **והוא עומד עליהם כו'**, - שאברהם אבינו שימש את המלאכים.

משמע מזה - מדברי הגמרא האלו - **שהעמידה מה שעומד ומשמש הוא ענין בפני עצמו** ויש לזה חשיבות **לבד** (חוץ מ)**מה שמאכיל ומשקה**, - כלומר, גם אם היה מאכילם על ידי משרתים וכדו' היה עושה איתם חסד, אך כשהוא עצמו עומד ומשמשם יש בזה ענין נוסף **בפני עצמו, ואם כן** - המסקנה היא, **שבהחסד שעשה אברהם עם המלאכים היה ב' ענינים דלבד מה שהאכילם** שזהו הענין הראשון היה עוד ענין, **מה שעמד עליהם שזהו דבר בפני עצמו, וצריך להבין מהו ב' ענינים אלו. גם צריך להבין דמה שכתוב** והוא עומד עליהם **תחת העץ** - שהפעם השניה שכתוב "תחת העץ" **הוא לכאורה מיותר שהרי כבר נאמר** לפני זה - כשאברהם אבינו פגש במלאכים וביקש מהם להיכנס אליו - **והשענו תחת העץ**[2], **והוי ליה למימר** (והיה לו לומר) **כאן** רק **והוא עומד עליהם ויאכלו, שהרי כבר יודעים** היכן זה היה, **ולמה נאמר עוד הפעם** שהיה זה **תחת העץ.**

ולהבין כל זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמרים הקודמים, הפירוש הראשון על פי הפרד"ס במושג 'ספירה', **דשם ספירה הוא לשון מספר, ונתבאר שהוא בבחינת הכלים** (בניגוד לאורות), **דמספר הוא הגבלה דשייך בבחינת הכלים**, שהכלים עניינם הוא גילוי כוח הגבול של הבורא.

ולהיות דמספר אינו התחדשות כי אם גילוי ההעלם - כפי שבפשטות, ענין הספירה הוא לגלות את הכמות של הדבר אף שהכמות היתה קיימת גם לפני הספירה - הרי ענין המספר **הוא בכלים דאצילות** שאף שהן גילוי כוח

1. בראשית יח, ח.

2. בראשית יח, ד.

הגבול, אין זה באופן של בריאה ומציאות חדשה, ״יש מאין״ - כפי שהוא בעולמות הנבראים בריאה יצירה עשיה - אלא שהן בבחינת גילוי ההעלם כו׳,
ונתבאר דעיקר ענין המספר לפי פירוש זה, שהוא הגבלת דבר - ובתוך הספירות גופא הוא בבחינת מלכות, כיון ששם הוא עיקר ענין הכלים ולמעלה מהמלכות אינו שייך מספר שהוא הגבלה כי אם ״מספר״ באופן אחר, מספר האורות שהוא בחינת מספר אשר לא יספר כו׳.
ונתבאר במאמר הקודם, שזה - שני אופני המספר (מספר שעניינו הגבלה, ומספר ״אשר לא יספר״) - הם כנגד ענין שני האופנים שאמרו חכמים בענין דבר הנמנה, את שדרכו למנות - המספר באופן הנעלה יותר - וכל שדרכו למנות - המספר באופן הנמוך יותר, שזהו כנגד מספר האורות ומספר הכלים כו׳, ובעבודת האדם הוא, שעל ידי תורה ותשובה ממשיכים בחינת לא מספר (בלי גבול) במספר (גבול) דהיינו שגם המספר דעולם הזה שמצד עצמו הוא גבול יהיה בבחינת אשר לא יספר כו׳.
עד כאן היה זה סיכום של שני המאמרים האחרונים, בהם ביאר הרבי נ״ע את הפירוש הראשון בענין הספירות לשון מספר. במאמר זה מתחיל לבאר הרבי נ״ע את הפירוש השני בענין הספירות.

פרק צא.

תוכן הפרק: ספירות - לשון סיפור וגילוי, כיון שהאור מטבעו שואף להתעלות כמשל המוחין שהן בהתעלמות, ועל ידי הכלי הוא יורד ומתגלה כאש הנאחזת בפתילה. ספירה - לספר ולגלות.
והפירוש הב׳ בספירות הוא לשון סיפור והגדה וכמו שכתב הפרד״ם שם[3] בשם הרש״ט (רבי שם טוב) וזה לשונו של הרש״ט (הובא בפרד״ס שם):
בבהיר מצאתי[4] אמאי אקרי (מדוע נקראים) ספירות משום לשון הפסוק[5] השמים מספרים כבוד אל, והכוונה בדברי ״הבהיר״ היא, שכמו שהדבור והמכתב יבאר בהגבלתו להיות מורגש הדברים הנעלמים בתוך מחשבת החכם - כאשר יש לחכם רעיון של חכמה, הוא מגלה אותו לעולם על ידי הדיבור והכתיבה, והיינו, שאותיות הדיבור והכתב מגלות ומספרות את רעיונותיו של החכם, כן כוונת הפסוק ״השמים מספרים כבוד א-ל״ היא, שהשמים מורים - מספרים ומגלים - על השם יתברך, שכן הוא גם ענין הספירות שהם מגלות המחשבות הנעלמות והצורות הנבדלים משום גשם ולא שום תפיסה וציור כו׳, עד כאן מדברי הרש״ט.
וכתב הפרד״ם על זה שהספירות מספרות ומגבילות את הבלתי מוגבל ואינם גבול ממש חס ושלום כו׳ - כלומר, המחשבות הנעלמות של הבורא מצד עצמם הם בלתי מוגבלות, והספירות - שעניינם אלוקות ממש - מגלות אותם.
והענין הוא - מבאר הרבי נ״ע בפרטיות את פירוש זה בספירות, דכמו שהדבור הוא גילוי המחשבה שהמחשבה היא בהעלם דכשאדם חושב אינו (אין אנו) יודעים מה הוא חושב והדבור מגלה העלם המחשבה כו׳, אמנם המחשבה היא לבוש וגילוי הנפש, אבל לאדם עצמו בלבד, ובשביל לגלות לזולת הוא דווקא על ידי הדיבור.
וכידוע בענין הפסוק הרומז על עולמות בריאה יצירה ועשיה[6] ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, דבריאה הוא בחינת חשך והעלם, אף שעולם הבריאה הוא עולם נעלה, לגבי הנבראים הוא בחינת חושך והעלם, ויצירה - העולם הנמוך מעולם הבריאה - הוא בחינת גילוי ההעלם דבריאה כו׳, - מה שקיים בהעלם בעולם הבריאה, מתגלה בעולם היצירה.
שהמחשבה שהיא בחינת בריאה היא בבחינת העלם עדיין ונקרא בלשון הפסוק[7] בורא חשך, כפי שמחשבת האדם היא העלם לגבי הזולת. ואילו עולם היצירה שהוא כנגד בחינת הדיבור נקרא בשם גילוי, כלשון הפסוק ״יוצר אור״.
וסיבת ההעלם דמחשבה הוא מפני שהאותיות דשם אינם בבחינת מציאות עדיין, עם היות שיש שם אותיות אינן בבחינת מציאות עדיין להיות בבחינת גילוי אל הזולת, - כלומר, גם במחשבה אמנם יש אותיות וענין האותיות הוא גילוי, אך לגבי הזולת הם העלם, שכיון שהאותיות שם אינם בבחינת מציאות, אינם מורגשות מחוץ לאדם. ובדבור לעומת זאת, האותיות הן בבחינת מציאות עד שמורגשים אל הזולת כו׳, ולכן אותיות הדיבור עניינם גילוי.
והרי למסקנה, העלם המחשבה מתגלה ממש על ידי הדבור כו׳, - הדיבור לא מגלה רעיון אחר מאשר מה שהיה במחשבה, אלא את אותם רעיונות גופא שהיו בתוך המחשבה בהעלם מגלה הדיבור.
כן בנמשל למעלה, העשר ספירות דאצילות שהן בחינת הכלים הם מגלים העלם האורות עליונים שכשהם למעלה מעולם האצילות הם בהעלם. וגילוי זה הוא

3. שער ח פרק ב.
4. ספר הבהיר אות קכה.
5. תהילים יט, ב.
6. ישעיהו מג, ז.
7. ישעיהו מה, ז. ונוסח ברכת ״יוצר אור״.

דווקא על ידי הכלים, כיון **שבלתי הכלים הרי האורות מצד עצמם לא יהיו בבחינת המשכה ולא בבחינת התגלות כו'** כיון שטבעם הוא הסתלקות ועליה למקורם, **ועל ידי הכלים נמשכים ומתגלים למטה כו'**.

לסיכום: המשל הוא אותיות הדיבור המגלות את הרעיון השכלי, והנמשל הוא הכלים של אצילות המגלות את האורות העליונים.

והיינו, שבעולם האצילות יש ספירות והספירות מורכבות מאורות וכלים. הרעיון השכלי הוא כנגד האורות והאותיות הם כנגד הכלים. וכשם שהרעיון השכלי שבא לידי גילוי על ידי הדיבור היה קיים אף קודם במחשבת החכם, אלא שאז היה הוא במחשבתו בלבד וממילא בהעלם לגבי הזולת, כך האורות שבעולם האצילות היו קיימים גם בעולמות שלמעלה ממנו, אלא ששם הם היו בהעלם ובעולם האצילות הם התגלו.

והגילוי הוא על ידי הכלים - שבמשל הם האותיות המורגשות - שמגלים את הרעיון שהיה קיים קודם בהעלם.

שבת פרשת וירא

תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

בבית המקדש הייתה העבודה להביא קרבן, אבל העיקר בקרבן היתה ההודאה בדבר הרע שהאדם עשה. כלומר, לעשות תשובה, להתחרט על הדברים הרעים, ולקבל על עצמו שלהבא יעשה דברים טובים. הקרבן הוא מאחד משלושת הדברים שור, כשב ועז. כשם שהיו קרבנות בבית המקדש, כך יש קרבנות שאדם צריך להביא לבית המקדש שאצלו בלבו. וזהו שכתוב "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'", "אדם אתם". אתם שהגופים שלכם נולדו לפי חוקי התורה בטהרת המשפחה, "כי יקריב", כדי שיהיה יותר קרוב לרצונו של הקדוש־ברוך־הוא, "מכם" מתוך עצמכם עליכם להביא קרבן לה'. בכל אדם יש את הבהמה שלו, היצר הרע שלו. יש כאלה שאצלם היצר הרע הוא כמו עז. עז היא חזקה, בחוצפה גדולה. כך ישנם אנשים שיצר הרע שלהם רע מאד. הוא שקוע רק בעצמו, ושקוע רק בלוותר ולהרשות לעצמו. על הזולת הוא בכלל לא חושב ובכלל לא אכפת לו. הוא עסוק בעצמו ובתאוות שלו. יש כאלה שאצלם יצר הרע הוא כמו שור. טבעו של שור הוא שהוא חם ונלהב, גם האדם שקוע רק בעצמו, שרוי בתאוות, אבל יש לו חמימות, התפעלות. ומאחר שיש בו חמימות, יתכן שלפעמים הרע יוחלף בטוב והוא יעשה תשובה. יש כאלה שאצלם היצר הרע הוא כמו כבש. הוא רך, אדם טוב, והוא גם בעל תאווה. אבל יש בו עדינות. כשהוא שומע מילה של תורה, של יראת שמים, זה משפיע עליו. וזהו "מכם קרבן לה'". הקרבן שהוא מביא, זו הבהמה האישית, לנצח את היצר הרע.

אני ישנה ולבי ער

ב' ניסן ת"ר צדיק

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

כ"ק חותני הרה"ח ר' אברהם נ"ע סיפר לי – תמוז תרנ"ו – מה ששמע מכ"ק אביו, דודי־זקני אדמו"ר מוהרי"נ נ"ע מניעזין, אודות זקני החסידים, ובין הסיפורים סיפר לו גם מה ששמע מהגאון ר' ברוך מרדכי כשבא לליובאוויטש בשנת תרי"א להיפרד לפני נסיעתו לארץ ישראל, ושהה אז מספר שבועות בליובאוויטש.

ר' ברוך מרדכי – מספר כ"ק אדמו"ר מהרי"נ – היה יפה תואר, ולפי ערך שנותיו – כבן תשעים – היה גם יפה מראה. חכמה ועדינות היו פרושות על פניו הלבנים והנקיים, על עיניו הגדולות, השחורות והחיות, מצחו הרחב והגבוה וזקנו הרחב והלבן ופיאותיו המסולסלות, לבושו הנקי, פיו המפיק מרגליות וקולו החזק כאדם בשנותיו הצעירות.

הפעם הראשונה – מספר ר' ברוך מרדכי – שהייתי אצל הרבי בליאזנא, היתה בשנת תקנ"ג, אחרי שזמן רב למדתי מאמרי חסידות. שמעתי מכמה גאוני וילנה ששמעו חידושי תורה מהרבי

כשבא עם כ"ק הרב הצדיק הר' מנחם מענדל מהורודוק לוילנה להתראות עם הגר"א, כן נפגשתי עם אברכים למדנים גדולים שחזרו על חידושי תורה של הרבי בכמה סוגיות, אך מכל זה עדיין לא השתכנעתי כל כך, והליכתי לליאזנא אל הרבי היתה לשמה בלבד, לשם תורת החסידות.

בבואי לליאזנא נודע לי שהסדר הוא להיבחן בתחילה אצל אחיו של הרבי, המהרי"ל, שהיה ממונה על האברכים הבאים אל הרבי לליאזנא, לסדרם באש"ל וכן לשלחם להיבחן בלימוד. אחרי הבחינה בלימוד נותנים סדר בלימוד הנגלה וסדר בלימוד תורת החסידות לזמן קבוע של שנים־שלושה שבועות, ורק לאחר מכן מתקבל האברך אצל הרבי ל"יחידות".

הבוחנים בלימוד היו אחיו של הרבי, הגאונים ר' מרדכי ור' משה. הגאון ר' מרדכי היה עיקר גאונותו בתלמוד בבלי ובראשונים, והגאון ר' משה היה עיקר גאונותו בתלמוד ירושלמי וברמב"ם. לפעמים בחן רק אחד מהם ולפעמים בחנו שניהם.

אחרי שיחתי התורנית הראשונה - מספר ר' ברוך מרדכי - עם הגאונים ר' מרדכי ור' משה, הייתי כמבולבל ממש ולא ידעתי מהנעשה אתי.

שבועיים ימים ארכה הכנתי להיכנס בפעם הראשונה אל הרבי ל"יחידות".

* * *

ב"יחידות" הראשונה שלי לא ענה לי הרבי על שאלותיי בעניני עבודה, רק שאלני אם יש לי שאלות בתורת הנגלה ובאיזה ענינים.

זה יותר משנה שהיו לי שתי קושיות קשות, האחת בירושלמי והשניה ברמב"ם. הצעתי הדברים לפני הגאון - הגר"א - והן אמנם הוא הסביר לי היטב את שאלותיי, אך תירוץ על שאלותיי לא נתן לי. בעמדי אצל הרבי ב"יחידות", הצעתי לפניו את שאלותיי בשני הענינים, ומה נרעשתי לשמוע ממנו תשובה מסודרת על שאלותיי.

כשיצאתי מחדר העליה של "יחידות" ובירדי ל"גן עדן התחתון" - חסידים היו קוראים לבית הכנסת הקטן שבבית הרבי בשם "גן עדן התחתון" - וחסידים ואברכים משכוני ל"מחול היחידות"

- הסדר אצל החסידים הראשונים, וכך היה המנהג במשך שלושת הדורות הראשונים של נשיאות חב"ד - שהיוצא מהרבי אחרי "יחידות" היה רוקד במחול, וקראו לזה "מחול היחידות" -

לא ראיתי כלום ולא שמעתי כלום, הייתי כולי נרגש ונרעש מהגאונות העל אנושית ששמעתי מהרבי והתירוצים על שתי שאלותיי.

מאותו זמן שהייתי בפעם הראשונה אצל הרבי בליאזנא עד היותי אצלו בפעם השניה, עברו שלוש שנים. וכל הזמן עמדו לנגד עיני תואר הרבי, קולו הקדוש ודברי התורה בנגלה ובחסידות שצלצלו באוזניי.

בבואי הביתה התחלתי ללמוד מאמרי חסידות ביתר התמדה, וגם לימוד הנגלה נעשה אצלי בעיון ובעמקות יותר.

אותם מספר השבועות ששהיתי בחברותם של שלושת נסיכי האדם, בראותי הדרת הכבוד הגדולה של הגאון ר' מרדכי בפני אימרת רש"י ושיקול הדעת הגדול שלו בכל "ואם תאמר" או "ויש לומר" שבתוספות; בשמעי סברותיו ההגיוניות והעדינות בהן מנתח הגאון ר' משה את דברי הרמב"ם ומיישר סוגיא מהירושלמי עם סוגיא בתלמוד בבלי; בראותי את ה"אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא" איך שהגאון ר' יהודה לייב מעריץ בלהב של יראת שמים הגהת הרמ"א ודיוק של הט"ז והש"ך,

כל זה, ועל כולם הרבי, - כל זה פתח בי צינור חדש של השכלה והשגה בידיעת התורה, ובלב נשבר אמיתי נפרדתי מהרבי ומשלושת נסיכי האדם.

* * *

למרות שהלכנו חבורה גדולה, כששה מנינים, בתוכם הרבה אברכים, למדנים גדולים וכן חסידים מבוגרים, שהיו עוד מחונכים אצל הרב הצדיק הר' אברהם מקאליסק והיו גם אצל המגיד ממזריטש, חזרו על התורות וסיפרו סיפורים, ובכל ישוב ועיירה שעברנו בהם קיבלו את פנינו בשמחה ובחיבה, בכל זאת הלך כל אחד בלב נשבר, על פרידתו ממעיין התורה בנגלה ובנסתר.

ממקום למקום הלכה ופחתה חבורתנו, ולשווינציאן הגענו חמשה אנשים, שלושה משווינציאן ושניים מוילנה.

כמה קילומטרים לפני שווינציאן, היינו מוכרחים - השניים מוילנה - להיפרד מחברינו שמשווינציאן, שכן בשווינציאן היתה כבר עדת החסידים בגלוי, והשלושה למרות שהיו אנשים סוחרים, היו גם ידועים היטב כחסידים, וכדי שלא יפול חשד עלינו, הוילנאים, שהננו חסידים, נאלצנו להיפרד מהם.

בבואי הביתה, התעוררה בי תשוקה גדולה אל הרבי, אל שלושת הגאונים ואל החבריא קדישא שאצל הרבי, ואת תשוקתי הגדולה רוויתי בשקידת לימוד הנגלה ומאמרי החסידות שהבאתי אתי.

הייתי כל־כך מסור לשקידת לימוד הנגלה ולהתעמקות בלימוד מאמרי החסידות, שלעתים

קרובות החסרתי באמירת השיעורים בישיבה שממנה היתה לי חיונה בשפע ובכבוד גדול. גיסי ר' אביגדור, שהיה גם הוא אחד מראשי הישיבה במחלקה הנמוכה באותה ישיבה, הוכיחני קשות על ביטול תלמוד תורה דרבים ועל החשש של עושה מלאכת ה' רמיה, אך משך זמן לא יכולתי להירגע, ושביעת רצוני היתה רק בשקידת והתמדת הלימודים.

* * *

גיסי ר' שלמה ידע משתי שאלותיי האמורות וגם מה שאמר עליהן הגאון [מוילנה], שכן לעתים קרובות היינו מדברים בינינו על כך בחפשנו דרכים וסברות אולי יצלח לנו למצוא תירוץ על השאלות, וכאשר היו כבר בידי תשובות נכונות, ואמיתיות לשאלות, סברתי שמפני היושר עלי לספר לו על כך, אך לדאבוני לא יכולתי לעשות זאת, שכן כשהגעתי מהרבי לא מצאתי את גיסי בביתו, הוא יצא לערוך גלות.

כעבור כמה חודשים, כשגיסי שב לביתו, סיפרתי לו על התשובות לשאלותיי, והיה בהתפעלות עצומה. הוא תבע שנלך שנינו אל הגאון ולשמוע חוות דעתו על כך.

הסכמתי לדרישת גיסי ויחד הלכנו אל הגאון. מיד כשהתחלנו לדבר באחד משני הענינים, הזכיר הגאון בקצרה את שני הענינים, ואת מה שחשב לומר לתרצם, כן אמר שמאז הרהר כמה פעמים בשני הענינים ולא מצא עדיין תשובה המניחה את הדעת.

כשהרציתי את התשובות על שתי השאלות, התרגש הגאון מאוד ובישבו בטלית ותפילין, עמד מלוא קומתו ואמר בזה הלשון:

"תשובות כאלו יכול לומר רק הריש מתיבתא ברקיע. ואם גאון או צדיק אמר זאת - יודע הוא זאת ברוח הקודש, ולו שמעתי הדברים מפי הגאון הצדיק בעצמו, הייתי אומר כפי שר' יוחנן אמר[17] מובילנא מאני' אבתריא לבי מסותא".

מי הוא הגאון הצדיק - אומר גיסי ר' שלמה - שנתן לו תשובות אלו - אין ר' ברוך מרדכי אומר. הגאון הסתכל עלי במבט חזק אך לא אמר כלום.

מאוחר יותר התחרטתי מאוד על שלא אמרתי אז לגאון, שהרבי - מנהיג החסידים, כפי שקראו לו אז - תירץ לי שתי שאלותיי. יכול להיות שזה היה פועל קירוב הדעת ולא היינו מגיעים לשגיאות כאלו מצד גדולי ישראל המנגדים.

כשהגאון גזר לשרוף את ספר ה"תניא", ולמרות שהייתי כבר מפורסם אז כאחד המשתייך לעדת החסידים, הייתי בא לעיתים קרובות אל הגאון וסיפרתי לו אז שהתשובות על שאלותיי החמורות שמעתי מפי הרבי, והזכרתי לו מה שאמר אז מאמרו של ר' יוחנן, אך הגאון לא קיבל זאת באמרו שעל פי דיני התורה אינני נאמן שהרי נוגע אני בדבר.

ש"ק פרשת שמות, כ"א טבת ה'תש"ב

17) עירובין כז, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אד"ר תרצ"ב
ריגא

אל התלמיד החשוב מר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה

מכתבו מי"ב לחודש זה הגיעני, וטוב מאד אשר בא בכתובים עם מר בערנשטיין שי', ואשר בא בדברים עם מר ווייינגארטען שי'. והנני מחכה למכתביו עוד שיכתוב בפרטות מהכל.

בהנוגע לספרי התניא יכתוב כמה נחוצים לו, לע"ע צויתי לשלוח לו 15 ספרי תניא, ויוכל למכרם על מקח זהוב אחד וחצי, ואם ימצא לנחוץ יכול למכור גם בעד זהוב אחד.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

ח. ליבערמאן

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת תרומה

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: (לו״) ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם: ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: **ס** (ישראל) י וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם: טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: טו וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ׳ 909)

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, לָמָּה נֶאֱמַר ״וְיִקְחוּ לִי״, שֶׁהַלְּקִיחָה תִּהְיֶה ״לִשְׁמִי״, וְלֹא ״וְיִתְּנוּ לִי״, שֶׁהַנְּתִינָה תִּהְיֶה ״לִשְׁמִי״. אֶלָּא רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁעָנִי צָרִיךְ לְקַבֵּל צְדָקָה ״לִשְׁמִי״, לְשֵׁם מִלּוּי הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁרָצָה הַקָּבָּ״ה שֶׁיִּהְיוּ בָּעוֹלָם עֲשִׁירִים וַעֲנִיִּים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַשְׁפָּעַת צְדָקָה וָחֶסֶד. שֶׁכֵּן, כָּל דָּבָר שֶׁיִּהוּדִי עוֹשֶׂה, בְּלִי שׁוּם הֶבְדֵּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת חָדוּר בִּקְדֻשָּׁה, לְשֵׁם ה׳. כַּכָּתוּב: ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ - דָּעֵהוּ״.

שני יז וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: יח וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: יט וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו: כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **פ** כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: כד וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: כח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן: כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ׳ 1346)

וְעָשׂוּ אֲרוֹן (כה, י)

הָאָרוֹן הוּא סִימָן לַתּוֹרָה, כַּכָּתוּב (מ״א ח, ט) ״אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים״. וְהִנֵּה, בָּאָרוֹן אֵין שׁוּם עֲבוֹדָה, כְּמוֹ בִּשְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא רַק כְּלִי לְגִלּוּי מִלְּמַעְלָה - ״וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם״ (פסוק כב). הֲרֵי לָנוּ רֶמֶז, אֵפוֹא, לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, ״שֶׁאֵין הַדִּבּוּר בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא נִדְבָּר בּוֹ דְּבַר ה׳ . . מְמֵילָא וּמֵאֵלָיו״, בִּבְחִינַת ״תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ״, כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא.

שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה
הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ
מִמֶּנָּה יִהְיוּ: לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ
שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: לג שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת
הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: לה וְכַפְתֹּר
תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לו כַּפְתֹּרֵיהֶם
וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב
טָהוֹר: לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה
אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ: לח וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה
אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה: מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה
בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס
כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים
מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ב אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
הַיְרִיעֹת: ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְ חֹבְרֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ: ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:
ה חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת
וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ: ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ
אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה
הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל
עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
ח אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ
הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ
אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל:
י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל
שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: יא וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי
נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת
וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד: יב וְסָרַח הָעֹדֵף
בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל
אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן: יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה
בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי
הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ: יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה
לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת
תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 172)

תַּעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ (רש"י)

לְמֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָּ"ה? וְהַשְּׁאֵלָה נִשְׁאֶלֶת בְּמֵיחָד לְגַבֵּי הַמְּנוֹרָה, שֶׁהָיְתָה "עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" (שבת כב, ב). אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: דָּבָר זֶה, אָכֵן, אֵינוֹ בְּכֹחוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא; הַשְׁלֵךְ אֶת הַכֶּסֶף לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ.

רביעי טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֹמְדִים: טו עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי
הָאַמָּה רֹחַב הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: יז שְׁתֵּי יָדוֹת לַקָּרֶשׁ
הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:

יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו: כ וּלְצֵלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן
עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת
הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כד וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ: כה וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
כז וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם
יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרַחַ
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים
לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: ל וַהֲקֵמֹתָ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קלה)

אַדְנֵי כֶסֶף (כו, יט)

כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מְצֻפִּים זָהָב אוֹ עֲשׂוּיִים מִזָּהָב (מִלְּבַד הַכִּיּוֹר וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהָיוּ בֶּחָצֵר), וְרַק הָאֲדָנִים הָיוּ מִכֶּסֶף. וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "לֹא הָיָה הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזָהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בִּשְׁבִיל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ", וְאִלּוּ עַל כֶּסֶף לֹא נֶאֱמַר כֵּן, כִּי הוּא שַׁיָּךְ לָעוֹלָם. מוּבָן, אֵפוֹא, שֶׁהָאֲדָנִים, שֶׁעָמְדוּ עַל הַקַּרְקַע וְחִבְּרוּ אֶת קְדֻשַּׁת הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, נַעֲשׂוּ מִכֶּסֶף דַּוְקָא, לֹא מִזָּהָב.

חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
כְּרֻבִים: לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כָסֶף: לג וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת
הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: לה וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עֵל
צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֵלַע
צָפוֹן: לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם:
לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קח)

וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן (כו, לה)

וּמִזְבַּח הַזָּהָב . . מָשׁוּךְ קְמִעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח (רש"י)

וְהַיְנוּ, שֶׁמִּי שֶׁנִּכְנָס לַהֵיכָל נִתְקַל בַּמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מִזְבֵּחַ רוֹמֵז לַתְּפִלָּה, כַּכָּתוּב "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ", שֶׁהִיא הַתְחָלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וְרַק לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִתָּן לַעֲסֹק בַּמְּנוֹרָה – עֲבוֹדָה רוּחָנִית, לִמּוּד הַתּוֹרָה וְכַדּוֹמֶה, אוֹ בַּשֻּׁלְחָן – עֲבוֹדָה גַּשְׁמִית, כְּגוֹן אֲכִילָה לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ששי **כז** א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו
עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיךָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעִיו
וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת: ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל
אַרְבַּע קְצוֹתָיו: ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: ו וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים

וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת: ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת
וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת
אֹתוֹ: ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה
אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל ענמ׳ 39)

וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ (כז, א)

מִזְבֵּחַ - מֵזִיחַ וּמֵזִין מְחַבֵּב וּמְכַפֵּר (כתובות י׳, ב)

לְפָנֵינוּ שָׁלֹשׁ פְּעֻלּוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁפִּיעַ מָזוֹן (מֵזִין). ב. הוּא מְבַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים (מֵזִיחַ גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹת). ג. וְהוּא מְחַבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר: מֵזִין – שְׁלָמִים. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּעָלִים זוֹכִים בַּאֲכִילָתוֹ, כָּךְ בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם נִזּוֹן. מֵזִיחַ, מְכַפֵּר – חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁבָּאִים לְכַפָּרָה. מְחַבֵּב – עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה׳ ו״לְכָבוֹד הַקָּבָּ״ה בִּלְבַד״ (מדרש תדשא).

שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־
תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה
אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת: י וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:
יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ
כתיב ועמדו קרי וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: יב וְרֹחַב
הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וַאֲדָנֵיהֶם עֲשָׂרָה: יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת
קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה: טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: טז וּלְשַׁעַר
הֶחָצֵר מָסָךְ | עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה: יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר
סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב |
חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכָל־כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן
בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר
נְחֹשֶׁת: ססס

צ״ו פסוקים, יע״ו סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קז)

שֵׁשׁ מָשְׁזָר (כז, יח)

פִּשְׁתָּן נִקְרָא ׳בַּד׳ מִשּׁוּם ש״צוֹמֵחַ בַּד בְּבַד״ - קָנָה יְחִידִי מִכָּל גַּרְעִין (זבחים יח, ב). לָכֵן נַעֲשׂוּ הַקְּלָעִים מִפִּשְׁתָּן, שֶׁכֵּן הֵם הִבְדִּילוּ בֵּין הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, וְהֵגֵנוּ עַל הַנִּמְצָא בּוֹ מִפְּנֵי הַשִּׁפְעַת הָעוֹלָם; וְהָאֱמוּנָה בְּאַחֲדוּת הַבּוֹרֵא, ״ה׳ אֶחָד״ – הִיא הַמַּבְדִּילָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם וְהִיא הַמְּגִנָּה עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַשִּׁפְעָתוֹ הַשְּׁלִילִית.

מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף
וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב | חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה
חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכָל־
כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־
יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת תרומה לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ה

שי למורא

כז) שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת לִכְרִיתַת עֵצִים וּשְׁלָחָם לִלְבָנוֹן. כח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת, מִתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים הָאֶלֶף הָיוּ עוֹבְדִים בְּכָל חֹדֶשׁ רַק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְּפִים בֵּינֵיהֶם. עַל הַמֵּס, לְהַכְרִיחַ כָּל אֶחָד שֶׁיֵּלֵךְ בַּחֹדֶשׁ שֶׁנִּקְבַּע לוֹ. כט) נֹשֵׂא סַבָּל, לָשֵׂאת אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר. וְהַסַּבָּלִים וְהַחוֹצְבִים הָיוּ גֵּרִים, וְיָתֵכֶן שֶׁהָיוּ מֵהַגִּבְעוֹנִים. ל) מִשֹּׂרֵי הַנִּצָּבִים, הַמְמֻנִּים וְעוֹמְדִים אֵצֶל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. הָרוֹדִים בָּעָם,

עטרת מרים

כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה כִּי מִפְּנֵי חָכְמָתוֹ אָהֵב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁנֵתְנוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ לְלֶכֶת הַלְּבָנוֹן לְכֹרוֹת הָעֵצִים עִם עַבְדֵי חִירָם: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ בְּכָל חֹדֶשׁ לֹא עָבְדוּ כִּי־אִם עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים הָיוּ מִתְחַלְּפִים חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס לְהַכְרִיחַ לְכָל אֶחָד לְלֶכֶת בְּחָדְשׁוֹ: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר לְהָבִיא הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר וּשְׁמֹנֶים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר הַחוֹצְבִים אוֹתָם בָּהָר (ע' ד"ה ב (ב טז)): ל הַמִּסְפָּר הַזֶּה הָיָה לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מְמֻנִּים עַל־הַמְּלָאכָה שְׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים הַמּוֹשְׁלִים וְנוֹגְשִׁים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה:

ה כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֳלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר: ל לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת

עטרת מרים

לא **וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ** צִוָּה לְהַסִּיעַ **אֲבָנִים גְּדֹלוֹת** בְּכַמּוּת וּכְבֵדוּת **אֲבָנִים יְקָרוֹת** בְּאֵיכוּת **לְיַסֵּד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית** מִסְתָּתוֹת בְּיוֹשֶׁר: **לב וַיִּפְסְלוּ הָרִים בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי** וְאוּמְנֵי בִּנְיָן שֶׁל **חִירוֹם וְהַגִּבְלִים** אַנְשֵׁי גְבַל, וּבְקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת (יחזקאל כז ט) **וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דָּבָר, רַק לְהַנִּיחָם בִּמְקוֹמָם:

א **וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְמִנְיַן הַחֳדָשִׁים, שָׁנָה הָרְבִיעִית לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל** (ד"ה־ב ג ב) **וַיִּבֶן** הִתְחִיל לִבְנוֹת **הַבַּיִת לַיהוָה:**

ב **וְהַבַּיִת** הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים **אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ** מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב **וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:** מְקוֹם קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים הָיָה לִפְנִים לִפְאַת מַעֲרָב אוֹכֵל מִזֶּה הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְשָׁם הָיָה אֲרוֹן בְּרִית ה', וְהָאַרְבָּעִים אַמָּה הַנִּשְׁאָרוֹת הֵם מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְשָׁם הָיָה הַשּׁוּלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב. וּבָזֶה הִיתַּם גַּם כֵּן הָיָה דְּבַר הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה:

ג **וְהָאוּלָם** כְּמוֹ בֵּית שַׁעַר **עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת** לִפְנֵי הַהֵיכָל בִּכְנִיסָתוֹ **עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ** שֶׁל הָאוּלָם **עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת** לְרוֹחַב הַהֵיכָל, הָאוּלָם **עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת** נִמְשָׁךְ כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח לְצַד חוּץ:

ד **וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי חַלּוֹנוֹת שְׁקֻפִים** רְחָבִים מִבַּחוּץ, **אֲטֻמִים** וְצָרִים מִבִּפְנִים, לוֹמַר שֶׁהַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹר הָעוֹלָם: **ה** **וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת** סָבִיב מִבַּחוּץ **יָצִיעַ** חֶדֶר צָנוּעַ - וְנִקְרָא גַּם תָּא וְצֵלַע - בַּעַל שָׁלֹשׁ קִירוֹת הַקִּיר הָרְבִיעִי הָיָה קִיר הַבַּיִת **סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת** שֶׁבְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְקֹדֶשֵׁי הַקֳּדָשִׁים **סָבִיב לַהֵיכָל** מִצָּפוֹן וּמִדָּרוֹם וּלְמַעֲרָב **וְלַדְּבִיר** הַמְּחִיצָה הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הֵיכָל וְקֹדֶשֵׁי הַקֳּדָשִׁים **וַיַּעַשׂ** אֲלֵיהֶם סָבִיב מַעֲשֵׂה **צְלָעוֹת** חֲדָרִים מֵעֵץ **סָבִיב** הַהֵיכָל וְהַדְּבִיר: **ו** **הַיָּצִיעַ** בְּסֵדֶר הַכֹּל הָיוּ ל"ח תָּאִים (מדות ד ג) ט"ו בַּדָּרוֹם וְט"ו בַּצָּפוֹן (ג' קוֹמוֹת וה' לְכָל קוֹמָה, כִּי הָיוּ

שי למורא

הַנּוֹגְשִׁים אֶת הָעָם עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. **לא)** **וַיַּסִּעוּ,** עָקְרוּ אוֹתָן מִן הָהָר. **אֲבָנִים יְקָרוֹת,** אֲבָנִים כְּבֵדוֹת (בְּמִשְׁקָלָם הַסְּגֻלִּי) וְקָשׁוֹת. **וְהַגִּבְלִים,** אַנְשֵׁי גְּבָל, שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת. **א)** **בְּחֹדֶשׁ זִו,** בְּחֹדֶשׁ אִיָּר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִו לְאִילָנוֹת. **הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי,** כְּלוֹמַר, חֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי מִנִּיסָן. **לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה,** זֶה מוּסָב עַל "בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית". **וַיִּבֶן הַבַּיִת,** הִתְחִיל לִבְנוֹת אֶת הַבַּיִת. **ב)** **שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ,** הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. **ג)** **עַל פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת,** לְמִזְרָחוֹ שֶׁל הַהֵיכָל. **עַל פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת,** מִצָּפוֹן לְדָרוֹם. **עַל פְּנֵי הַבַּיִת,** לְצַד מִזְרָח לְצַד חוּץ.

ד) **שְׁקֻפִים אֲטֻמִים,** שְׁקוּפִים מִבַּחוּץ וַאֲטוּמִים מִבִּפְנִים, כְּלוֹמַר, שֶׁבְּצַד הַפְּנִימִי שֶׁל עֲבִי הַקִּיר הָיָה כָּל חַלּוֹן קָצָר, וּמִבַּחוּץ הָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב. שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שְׁאָר חַלּוֹנוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְמָאוֹר. לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אֲטוּמִים בְּמִחְצָה שְׁקוּפָה וּבְהִירָה, כְּמוֹ זְכוּכִית וְכִיוֹצֵא בָּזֶה. **ה)** **יָצִיעַ סָבִיב,** מִקִּירוֹת הַבַּיִת בָּלְטוּ יְצִיעִים כְּעֵין גְּזוּזְטְרָאוֹת, מְסֻבָּב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. (לְפִי פֵּירוּשׁ הָרַמְב"ם בְּמִשְׁנִיּוֹת וּב"מִשְׁנֵה תּוֹרָה"). **וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב,** אוֹתָם יְצִיעִים שֶׁבָּלְטוּ מֵהַקִּירוֹת הָיוּ כְּעֵין צְלָעוֹת סָבִיב לַבִּנְיָן. **ו)** **חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** לְאֹרֶךְ הַקִּיר הָיָה הַיָּצִיעַ בּוֹלֵט חָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב. **וְהַתִּיכֹנָה,** הַיָّצִיעַ הָאֶמְצָעִי. **שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. **וְהַשְּׁלִישִׁית,** הַיָّצִיעַ הָעֶלְיוֹנָה. **שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֶׁבַע אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. **כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת,** כִּי הַצְּלָעוֹת הָיוּ מְגֹרָעוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהַיָּצִיעַ הַתִּיכוֹנָה הָיְתָה מְגֹרַעַת מִן הָעֶלְיוֹנָה אַמָּה אַחַת, וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה הָיְתָה מְגֹרַעַת אַמָּה מִן הַתִּיכוֹנָה. **סָבִיב חוּצָה,** סָבִיב לַקִּירוֹת מִבַּחוּץ. **לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת,** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְפְּסוּ וְלֹא יִשָּׁעֲנוּ אֲנָשִׁים

הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה:

לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית: לב וַיִּפְסְלוּ בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת: ו א וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה: ב וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: ג וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת: ד וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים: ה וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב: ו הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי

מִגְּרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לִבְלִתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת: ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ: ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גְּבִים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים: י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

שי למורא

בְּקִירוֹת הַבַּיִת וַיְהִיוּ מוֹעֲלִים בְּהִשְׁתַּמְּשָׁם בַּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהַיְּצִיעִים הָעֲשׂוּיִים בְּאֹפֶן זֶה לֹא נִתְּנוּ לָאֲנָשִׁים לְהִתְקָרֵב לְקִירוֹת הַבַּיִת. ז) אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע, כְּמוֹ שֶׁהִפִּיעוּ אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר עַל יְדֵי הַשָּׁמִיר, כָּכָה שָׁמוּ אוֹתָן בְּחוֹמַת הַבִּנְיָן, וְלֹא סִתְּתוּ בִּכְלֵי בַרְזֶל בְּהַר הַבַּיִת. וּמַקָּבוֹת, מִינֵי פַּטִּישִׁים לְסִתּוּת. ח) פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה, פֶּתַח הָיָה בְּצַד הַבַּיִת, לִכְנִיסָה אֶל הַתָּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת. אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית, בַּצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַבַּיִת. וּבְלוּלִים, בְּמַדְרֵגוֹת לוּלְיָנִיּוֹת, וְהוּא בִּנְיָן עָמוּד אֲבָנִים עֲשׂוּי מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת. אֶל הַשְּׁלִשִׁים, שֶׁהַתָּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת הָיוּ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת. וַיְכַלֵּהוּ, הִשְׁלִים אוֹתוֹ. ט) וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת גְּבִים, כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת "גְּבִים" (כְּעֵין גֻּמּוֹת וּבוֹרוֹת), לְנוֹי וּפְאֵר. וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים, מַמְעַל לַתִּקְרָה הַמְצֻיֶּרֶת עָשָׂה תִּקְרָה מְלוּחוֹת עֲצֵי אֲרָזִים סְדוּרִים. י) וַיִּבֶן אֶת הַיָּצִיעַ עַל כָּל הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, הַיְּצִיעִים שֶׁהֵם הַצְּלָעוֹת שֶׁעָשָׂה מִסָּבִיב לַבַּיִת, הָיָה גֹּבַהּ כָּל יָצִיעַ חָמֵשׁ אַמּוֹת לְמַעְלָה מִשֶּׁלְּפָנָיו. וַיֶּאֱחֹז אֶת הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים, לְכִסּוּי הַגַּג הָעֶלְיוֹן.

עטרת מרים

מִשּׁוּלְּשִׁים, תַּחְתִּים וּשְׁנִים וּשְׁלִשִׁים,) הַתַּחְתּוֹנָה חֲמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה הָאֶמְצָעִית שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְּרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה הָיָה מְגֻרָע מֵעֵבֶר הַכּוֹתֶל מוּל כְּלוֹת גְּבֹהֵי כָּל שׁוּרָה מִשּׁוּרוֹת הַיְּצִיעִים אַמָּה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת לְבַל עֲשׂוֹת חוֹרִים וּנְקָבִים בַּבִּנְיָן, לְהַכְנִים בּוֹ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתָּאִים, וְעַל כְּנִיסַת הָאַמָּה הַהִיא, הִנִּיחוּ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתַּחְתִּים, שֶׁהֵם רִצְפַּת הַשְּׁנִים: ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה כְּמוֹ שֶׁהִפִּיעָם וְהֵבִיאָם מֵהָהָר בִּשְׁלֵימוּתָהּ וּבְמִדָּה הַנִּרְצֵית, לָכֵן וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ כִּי לֹא נַעֲשָׂה שָׁם דָּבָר, כִּי אִם הִנָּחָה לְבַדָּהּ: ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה הַתַּחְתּוֹנָה (רש"י) אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וְשָׁם נִבְנְסוּ מִחוּץ לְפָנִים וּבְלוּלִים עֲמוּדִים חֲלוּלִים, וּבְחָלָל מַעֲלוֹת סָבִיב סָבִיב, וְהָעוֹלֶה בּוֹ מַקִּיפוֹ סָבִיב יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת הַחִיצוֹנִי שֶׁהוּא הַבִּנְיָן שֶׁל הָאֲבָנִים וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גְּבִים כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת וּנְסָרִים אֲרוּגִים נָאִים כְּמִין צוּרָה, וּמִמַּעַל לָהּ עָשָׂה עוֹד וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים תִּקְרָה מֵאֲרָזִים סְדוּרוֹת: י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ הַתָּאִים עַל־כָּל אֹרֶךְ־הַבַּיִת נִשְׁעָן אֵלֶיהָ בְּכָל שְׁלֹשׁ הָרוּחוֹת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת הַיְּצִיעִים הָהֵם אָחֹז עִם הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים הֵם קוֹרוֹת הַתִּקְרוֹת אֲשֶׁר הִנָּחוּ עַל הַמִּגְרָעוֹת: יא בְּעֵת שֶׁגָּמַר תִּקְרַת הַיְּצִיעַ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר כִּי אִז בְּצַד אֶחָד גִּגְמַר בִּנְיַן הַבַּיִת שֶׁהוּא הַבִּנְיָן הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּבְנָה מֵאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, וּבְצַד אֶחָד הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַבִּנְיָן הַשֵּׁנִי בִּפְנִים מַעֲצִים: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אֵינוֹ הָעִיקָּר, הוּא רַק הַצִּיּוּר אֶל שֶׁיִּתְאַחֲדוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁכֻּם אֶחָד לַעֲבוֹד אֶת ה', מִכָּל־מָקוֹם לֹא אַשְׁרֶה בּוֹ שְׁכִינָתִי, רַק אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וְזֶה תַּכְלִית הַבַּיִת וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי שֶׁהִבְטַחְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ לְהַשְׁרוֹת בָּהּ הַשְּׁכִינָה: יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כז כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ס כח** א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב

וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לוי) **פ** ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: יא מַעֲשֵׂה חָרָשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: **ס**

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:32	6:28	8:37	8:35	9:11	9:09	10:07	10:06	12:25	12:25	17:17	17:23	17:44	17:49	17:02	18:00
חיפה (ח)	6:34	6:29	8:37	8:35	9:12	9:10	10:07	10:06	12:24	12:24	17:17	17:23	17:42	17:47	16:52	17:57
ירושלים (ח)	6:31	6:27	8:35	8:33	9:10	9:08	10:06	10:05	12:23	12:23	17:20	17:25	17:42	17:47	16:44	17:57
תל אביב (ח)	6:34	6:29	8:37	8:35	9:12	9:10	10:08	10:07	12:25	12:25	17:16	17:22	17:43	17:48	17:01	17:59
אוסטריה, וינה (ח)	7:21	7:12	8:57	8:53	9:43	9:38	10:33	10:30	12:38	12:39	16:57	17:06	17:32	17:41	16:47	17:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:35	6:42	9:20	9:25	10:02	10:06	11:14	11:17	14:09	14:09	20:33	20:27	21:02	20:56	20:10	21:08
אוקראינה, אודסה (ח)	7:19	7:11	8:59	8:56	9:43	9:39	10:34	10:31	12:41	12:41	17:04	17:13	17:38	17:46	16:53	17:59
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:54	6:46	8:31	8:28	9:17	9:13	10:07	10:04	12:13	12:13	16:31	16:41	17:07	17:16	16:21	17:29
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:07	6:58	8:42	8:39	9:28	9:24	10:18	10:15	12:24	12:24	16:41	16:51	17:17	17:26	16:31	17:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:37	7:28	9:09	9:05	9:56	9:52	10:45	10:43	12:49	12:50	17:02	17:12	17:39	17:48	16:52	18:02
אוקראינה, קייב (ח)	7:30	7:21	9:01	8:57	9:49	9:45	10:38	10:35	12:42	12:42	16:53	17:04	17:31	17:41	16:44	17:55
איטליה, מילאנו (ח)	7:42	7:34	9:25	9:21	10:08	10:04	10:59	10:57	13:07	13:07	17:35	17:43	18:06	18:14	17:24	18:27
אקוואדור, קיטו (ח)	6:24	6:25	8:54	8:55	9:24	9:24	10:27	10:27	12:58	12:59	18:32	18:32	18:55	18:55	18:14	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:16	6:22	9:00	9:04	9:40	9:43	10:50	10:52	13:42	13:42	20:00	19:54	20:28	20:22	19:37	20:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:54	7:02	9:39	9:44	10:24	10:28	11:37	11:40	14:34	14:34	21:03	20:56	21:36	21:28	20:40	21:41
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:12	7:06	9:05	9:03	9:44	9:41	10:38	10:36	12:50	12:51	17:29	17:36	17:59	18:06	17:17	18:17
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:04	6:57	8:55	8:53	9:35	9:32	10:28	10:26	12:40	12:40	17:16	17:23	17:46	17:53	17:04	18:05
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:04	6:58	8:56	8:53	9:35	9:32	10:28	10:26	12:40	12:40	17:16	17:24	17:47	17:54	17:04	18:06
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:44	7:37	9:32	9:29	10:13	10:10	11:05	11:03	13:16	13:16	17:49	17:57	18:20	18:28	17:37	18:40
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:10	7:06	9:17	9:15	9:51	9:49	10:47	10:46	13:05	13:06	18:01	18:06	18:27	18:32	17:48	18:42
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:47	6:42	8:49	8:47	9:25	9:22	10:20	10:18	12:36	12:36	17:25	17:30	17:52	17:58	17:11	18:09
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:04	7:00	9:14	9:13	9:47	9:46	10:44	10:44	13:05	13:05	18:06	18:10	18:31	18:35	17:52	18:45
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:01	6:54	8:51	8:49	9:31	9:28	10:24	10:22	12:35	12:36	17:10	17:18	17:41	17:48	16:59	18:00
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:28	7:21	9:19	9:17	9:59	9:56	10:52	10:50	13:04	13:04	17:40	17:48	18:11	18:18	17:28	18:30
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:01	6:54	8:50	8:48	9:31	9:28	10:23	10:21	12:34	12:35	17:08	17:16	17:39	17:47	16:56	17:58
בוליביה, לה-פס (ח)	6:22	6:25	9:01	9:03	9:32	9:34	10:38	10:40	13:18	13:19	19:10	19:08	19:34	19:32	18:50	19:41
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:17	8:07	9:46	9:42	10:35	10:30	11:23	11:20	13:26	13:26	17:36	17:47	18:14	18:24	17:27	18:38
בלגיה, בריסל (ח)	8:16	8:06	9:46	9:42	10:34	10:30	11:23	11:20	13:26	13:27	17:37	17:48	18:15	18:25	17:28	18:39
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:47	5:51	8:28	8:30	9:01	9:04	10:09	10:11	12:53	12:53	18:58	18:55	19:19	19:16	18:38	19:26
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:36	5:40	8:17	8:19	8:50	8:52	9:58	9:59	12:41	12:41	18:41	18:38	19:06	19:03	18:20	19:13
בריטניה, לונדון (ח)	7:36	7:26	9:04	9:00	9:53	9:48	10:42	10:39	12:44	12:45	16:55	17:06	17:31	17:41	16:49	17:56
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:51	7:40	9:13	9:09	10:05	10:00	10:52	10:49	12:53	12:53	16:55	17:07	17:35	17:46	16:50	18:01
גרמניה, ברלין (ח)	7:45	7:35	9:11	9:06	10:01	9:56	10:49	10:46	12:50	12:51	16:57	17:09	17:35	17:46	16:49	18:00
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:57	7:47	9:29	9:25	10:16	10:12	11:05	11:02	13:09	13:10	17:22	17:32	17:59	18:09	17:13	18:23
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:43	5:48	8:25	8:28	9:00	9:02	10:08	10:10	12:54	12:54	19:05	19:02	19:25	19:21	18:44	19:31
הודו, מומבאי (ח)	7:12	7:10	9:29	9:28	10:00	9:59	10:59	10:59	13:22	13:23	18:32	18:36	18:57	19:00	18:17	19:09
הודו, פונה (ח)	7:08	7:05	9:25	9:24	9:56	9:55	10:55	10:54	13:18	13:19	18:29	18:32	18:53	18:56	18:14	19:06
הונגריה, בודפשט (ח)	7:08	6:59	8:46	8:42	9:31	9:27	10:21	10:19	12:27	12:28	16:48	16:57	17:22	17:31	16:37	17:44
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:09	7:03	9:00	8:57	9:40	9:37	10:33	10:31	12:44	12:45	17:19	17:27	17:50	17:57	17:07	18:09
יוון, אתונה (ח)	7:28	7:22	9:24	9:21	10:02	9:59	10:55	10:54	13:09	13:09	17:50	17:57	18:19	18:26	17:38	18:37
מולדובה, קישינב (ח)	7:28	7:19	9:07	9:03	9:51	9:47	10:42	10:39	12:48	12:49	17:10	17:19	17:44	17:53	16:59	18:06

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:10	7:08	9:26	9:26	9:58	9:57	10:56	10:56	13:20	13:20	18:29	18:33	18:54	18:57	18:14	19:06
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:26	5:35	8:11	8:18	9:03	9:07	10:17	10:21	13:20	13:19	19:59	19:51	20:35	20:26	19:34	20:40
נפאל, קטמנדו (ח)	6:50	6:46	8:58	8:57	9:32	9:30	10:28	10:27	12:47	12:48	17:46	17:50	18:12	18:16	17:31	18:26
סין, בייג'ין (ח)	7:21	7:15	9:14	9:11	9:53	9:50	10:46	10:44	12:58	12:58	17:35	17:42	18:05	18:12	17:21	18:24
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:17	9:46	9:46	10:15	10:16	11:18	11:18	13:48	13:49	19:20	19:21	19:43	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	7:14	7:04	8:40	8:36	9:30	9:25	10:18	10:15	12:20	12:20	16:26	16:37	17:05	17:16	16:17	17:30
פרו, לימה (ח)	6:04	6:06	8:40	8:42	9:11	9:12	10:16	10:17	12:54	12:54	18:40	18:39	19:04	19:02	18:21	19:11
צרפת, ליאון (ח)	8:00	7:52	9:42	9:39	10:26	10:22	11:17	11:14	13:24	13:25	17:49	17:58	18:23	18:31	17:38	18:44
צרפת, פריז (ח)	8:19	8:09	9:53	9:50	10:40	10:35	11:29	11:27	13:34	13:35	17:53	18:02	18:27	18:36	17:43	18:50
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:40	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	12:40	12:41	18:08	18:09	18:31	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:32	7:25	9:18	9:15	10:00	9:56	10:52	10:50	13:01	13:02	17:34	17:42	18:03	18:11	17:23	18:23
קנדה, מונטריאול (ח)	7:13	7:05	8:56	8:52	9:39	9:35	10:30	10:28	12:38	12:38	17:05	17:13	17:37	17:45	16:54	17:58
קפריסין, לרנקה (ח)	6:43	6:38	8:43	8:41	9:19	9:17	10:14	10:13	12:29	12:30	17:16	17:22	17:44	17:50	17:03	18:01
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:43	8:32	10:01	9:56	10:55	10:49	11:41	11:38	13:40	13:40	17:37	17:50	18:19	18:31	17:30	18:46
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:20	8:08	9:35	9:30	10:30	10:24	11:16	11:12	13:13	13:14	17:11	17:23	17:50	18:02	17:03	18:18
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:45	7:36	9:23	9:20	10:08	10:04	10:58	10:56	13:05	13:05	17:26	17:35	18:00	18:09	17:15	18:22
שוויץ, ציריך (ח)	7:50	7:41	9:28	9:25	10:13	10:09	11:03	11:01	13:10	13:10	17:35	17:44	18:05	18:14	17:24	18:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:44	9:06	9:06	9:37	9:36	10:36	10:36	13:02	13:02	18:19	18:21	18:43	18:45	18:03	18:54

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00666
03/02/2019

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים